ГРАММАТИКА

за

СТАРОБЪЛГАРСКЫЯ ѨЗЫКЪ

ПО СИЧКО-ТО МУ РАЗВИТІѨ,

СЪСТАВЕНА

отъ

Ив. N. Момчилова.

ПЪРВО ИЗДАНІѨ.

ВІѨНА,

въ типографія-та на Л. Соммерова.

1865.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

До сега комахай сичкы-тѣ учены славенисты наричахѫ и наричатъ прадѣдніа ни юзыкъ *„славянскій, церковнославянскій, языкъ словенскій древняго нарѣчія (Добровскій) и священный языкъ Словянъ (Гангъ)“*, като че бы той да е приелъ най-пьрво начало-то въ писменность-та си не исключително по юдно отъ славенскы-тѣ нарѣчія, а изобщо по сичкы-тѣ, и слѣдователно като че бы той да е не собственна принадлежность на юдно само нарѣчіе а изобщо на сичкы-тѣ. Туй наименованіе му дават, макаръ и да са-увѣрихѫ най-послѣ чрезъ доста историческы издырванія, че ни юдно друго отъ славенскы-тѣ нарѣчія не е послужило въ основа за превода на св. писаніе, освенъ старобългарско-то. Само І. Шафарикъ въ съчиненіе-то си, *„славянскій народопись* (издаденъ въ Прага 1842 год.)“ и професоръ Шевиревъ, Руссинъ (може и другый нѣкой юще) отдаватъ намъ тъзи исключително нашѫ принадлежность съ названіе *„старобългарскій языкъ.“*

Туй право названіе *старобългарскый юзыкъ*, доро и у насъ сега, по вліяніе-то на поправены-тѣ печатаны църковны книгы, има повечто значеніе въ ограниченъ смысьлъ относително само къмъ най-древнія періодъ на този юзыкъ, т. е. кога са-говори

за паметници-тѣ му, за най-древни тѣ му ржкописи, а не изобщо да означава ıезыка по сичкы-тѣ му періоды (а). Поради туй ный безъ да обърнемъ вниманіıе на бытіıе-то му, неговы-тѣ паметници наричамы *старобългарскы книгы*, а сегашни-тѣ печатаны цьрковны книгы, що сж поправены по свойства-та на русскыя ıезыкъ, наричамы *славенскы книгы*, като че бы старобългарскый-тъ ни ıезыкъ, слѣдъ преправанья-та му по чужды за насъ свойства, да ıе изгубилъ право-то си надъ своıе-то наименованіıе.

Този ıезыкъ, ıедничка-та наша древность, ıедничко-то отъ прадѣды-тѣ ни наслѣдіıе, като са-развивалъ въ писменность-та си само нѣколко вѣкове въ родно-то си мѣсто, отредено было отъ Всевышнія-та сждба да премине послѣ негово-то развитіıе по друго нарѣчіıе, и слѣдователно да пріıемне друго направленіıе. Той, слѣдъ пренасянье-то му у Руссы-тѣ заедно съсъ въвожданье-то на христіянска-та вѣра, былъ у тѣхъ за писмененъ ıезыкъ въ употребеніıе за доста време, комахай до предъ Петра Ве-

(а) Извѣстно ıе, че г. Востоковъ исторіж-тж на писменно-то развитіıе на старобългарскыя ıезыкъ дѣли на три періода: *древнѣйшій*, който объıема древни-тѣ му паметници и са-простира отъ X-то до XIII-то стол.; *средній*, който объıема цьрковны-тѣ книгы, що сж списаны въ Россія, Сьрбія и Българія, и са-простира отъ XIII-то до XVI-то стол., когато са-поıевили печатаны книгы-тѣ на св. писаніıе и когато са-почело поправянье-то на този ıезыкъ по свойства-та на Русскыя; *новый*, който объıема цьрковны-тѣ книгы, що сж печатаны въ Россія, Полша, Сьрбія и Венеція, и са-простира отъ XVI-то стол. до наше-то време.

ликаго, съ маловажны нѣколко измѣненія. Тогази въ 1663 г. вече той былъ съвсѣмъ поправенъ по свойства-та на русскыя языкъ, споредъ начьртаніе-то на Патріарха Никона, който пріелъ за ръководство грьцкъ-тъ и Острожкъ-тъ Библіи, и тъй са-явява въ този-си видъ, какъвто днесь го гледамы въ печатаны-тѣ отъ тогази до сега цьрковны книгы (6). Но

(6) Ако да бы наши-тѣ стары цьрковны книгы быхж были опазены и не бы были истребены отъ наши-тѣ гонители на языка и народность-та ни — отъ грьцко-то духовенство —; ако да бы, въ такъвзи случай, тѣ въ послѣдствіе быхж тука печатаны и бы слѣдовало до сега по тѣхъ четенье-то въ цьркви-тѣ ни: то, колкото за насъ-си, да ли таквозь направленіе щеше да пріемве този прадѣдній нашъ языкъ въ развитіе-то си? Колкото за насъ-си, да ли не щяхж да сж опазены до сега повечто му стары звукове и свойщины, които сега глѣдамы порусены въ книгы тѣ, що смы принудены да доставямы за цьркви-тѣ си отъ чужды страны? Въ доказателство на туй имамы (който е запомнилъ) четенье-то на нѣкои наши стары вечь починжлы свещенници, които са были учили по стары ржкописны цьрковны книгы, а не по сегашни-тѣ печатаны. Таквызи свещенници азъ запомнихъ двама-трима да четяхж по старо-то произношеніе: въскрьсын изъ мрьтвынхъ . . ., да бждеть волга твоıа . . ., настави ма на пжть правын . . ., аще не снѣсте плъти и кръве сына улоѣуеского . . . и другы таквызи.

Грьцко-то духовенство, съ цѣлъ — да слѣе нашж-тж народность съ грьцка-та — съ време като сполучило съ разны интригы при Честно-то ни Правителство да истреби цьрковны-тѣ ни книгы, за да гы замѣсти съ грьцкы (което и сполучило по доста мѣста изъ отечество-то ни, че и до днесь по нѣкадѣ не може йоще да са-искорени), съ този народоубійственъ начинъ то принудило насъ — Българы-тѣ да си доставямы бого-

при сичкы-тѣ си тѣзи измѣненія, които той претърпѣлъ, да ли престава отъ да ю сѫщій-тъ той въ бытію-то си? и слѣдователно да ли трѣба да изгуби право-то си надъ свею-то древнье наименованію „старобългарскын языкъ"? Мыслѭ, че ни юдинъ здравъ разумъ не бы допуснѫлъ туй, до като явно са-види, че този юзыкъ въ бытію-то си ю юдинъ и този сѫщій-тъ по сичко-то си развитію отъ само-то му начало доро до сега, ако и да ю претърпѣлъ доста премѣны по свойства-та на друго нарѣчію. Като ю тъй, то произлѣзва, че неоспоримо праведливо ю да носи той за по сичкы-тѣ си періоды наименованіе-то „*Старобългарскій языкъ*" споредъ Шафарика и Шевирева а не „*славянскій*, *нито църковный*." „*Славянскій*"* дѣто го наричатъ не ю праведливо, защото, по най-първо-то си начало въ пис-

---

служебны книгы за църкви-тѣ отъ чужда страна, и тъй намѣсто грьцкы-тѣ си книгы натлъпило ни на главы-тѣ да слушамы при богослуженію-то си чужды за насъ звукове. А сега при сичко-то си туй народоубійственно постѫпванье, то пріюма туй за средство йоще да ны компромитирува предъ Чеетно-то ни Правителство, ужь че русскый-тъ юзыкъ бы ималъ вліяніе въ църкви-тѣ ни. Можели да бѫде по-голѣмо убійство за юдинъ народъ отъ туй? (!!!)

Руссы-тѣ, като пріюли съ време прадѣдній ни юзыкъ за богослужебенъ юзыкъ въ църкви-тѣ си, въ послѣдствію дѣто го поправили по свойства-та на юзыка си, направили туй колкото за тѣхъ-си, за да иде четенье-то му по звука на юзыка имъ, а не съ намѣренію да унищожатъ наше-то произношеніе, че да ни наложатъ тѣхно-то.

Кога Руссы-тѣ не могли да търпѭтъ чужды звукове при богослуженію-то си, но гы измѣнили въ

менность-та, той не принадлежи изобщо на сичкы-тѣ славенскы нарѣчія, но исключително собственна принадлежность ю само на старобългарско-то. Тъй и „*църковный языкъ*“ не прилича да са-зове, защо-то църква-та нѣма особитъ неинъ или общій за сичкы-тѣ христіюны юзыкъ. Слѣдователно този прадѣдній нашъ юзыкъ неоспоримо, право и здраво прилича да са-зове по сичко-то си развитіе *старобългарскій языкъ* (по нашему *юзыкъ* отъ древнье-то ѩзыкъ = ензыкъ).

Съ мысьль — че имамы неоспоримо право надъ туй наименованіе на прадѣднія си юзыкъ и че трѣба да са-преподава той въ по-горни-тѣ ни учебны заведенія по сичкы-тѣ му проюевенія, съставихъ по този начинъ настояще-то си ръководство и му дадохъ названіе *граммашика за старобългарскыя юзыкъ по сичко-що*

свойственны по звука си: то, за да бы ный могли да излѣземъ отъ туй таквози положеніе, въ коюто насилственно ю втыкало насъ грьцко-то духовенство, да ли бы было грѣшно предъ Бога за насъ, ако быхмы поискали въ богослужебныя си юзыкъ да въспоставимъ наше-то си намѣсто чуждо-то? Струва ми са, сѣкый здравомыслящій да ю съгласенъ въ туй — какъ приличало бы на наше-то духовенство, ако ю възможно, полека-лека да изгонва отъ богослужебныя ни юзыкъ чужды-тѣ за насъ звукове и да гы замѣстя съ прадѣдовы-тѣ ни, колкото имамы опазены отъ древность-та, и при сичко туй, подъ покровителство-то на Н. В. Боговѣнчанныя ни Царь, Султанъ-Абдулъ-Азиса, който покровителствува църковны-тѣ ни правдины, да са-земне промысьлъ за печатанье на новы богослужебны за насъ книгы, по народны-тѣ ни звукове, що сѫ остали отъ древность-та сега опазены въ юзыка ни, а не по чужды.

му развитіе. Тя е съвсѣмъ различна отъ първо-то ми изданіе и по съдържаніе-то, и по расположеніе то, и по туй назначавана пакъ *първо изданіе.* Въ нея отъ една страна сѫ изоставены тѣзи граммматическы познанія, които са-считатъ вече упознаты на ученика отъ новобългарска-та грамматика, а отъ друга — напълно сѫ изслѣдованы свойщины-тѣ на старобългарскыя езыкъ по сичко-то му развитіе. За туй са-излагатъ примѣры за него и отъ древность-та, и отъ новыя му періодъ, и са-забѣлѣжватъ колкото премѣны най-послѣ той е претърпѣлъ, по вліяніе-то на постъпенно вкараныя въ него руссизмъ. При сичко туй, понѣкадѣ, дѣто има въ сегашнія ни езыкъ опазены свойщины отъ древнія, тѣ са-забѣлѣжватъ въ сравненіе между два-та.

При съставянье той, азъ имахъ въ съвѣтъ и въ подражаніе граматикы-тѣ П. Перевлѣвскаго и Пенинскаго, отъ които на първа-та повечь послѣдовахъ, щото доста и преводъ чистъ употребихъ отъ нея, като наблюдавахъ да съобразявамъ правила-та относително къмъ новобългарскыя ни езыкъ.

А тъй, като що е самъ единъ Всевышній съвършенъ въ дѣла-та си, а на неговы-тѣ смъртны синове дѣла-та като биватъ винаги недостатъчны: то азъ въ погрѣшкы-тѣ и въ недостатъци-тѣ на труда си надѣѭ-са да улучѭ снисхожденіе-то на нашитѣ учены въ критикуванье-то имъ.

Ив. Н. Момчиловъ.

ВВЕДЕНІѤ.

§ 1. Старобългарска-та грамматика учи за правилно-то свойственно устройство на старобългарскыя ѥзыкъ, по сичко-то му развитіѥ.

I. СТАРОБЪЛГАРСКЫ ПИСМЕНА ИЛИ БУКВЫ.

§ 2. Старобългарскый-тъ ѥзыкъ има 38 буквы, които са-пишатъ и изговорятъ тъй:

Древнье	сегашнве	древнье	сегашнье
начъртаніѥ на старобългарска-та азбука.		наричанье на буквы-тѣ.	
Ⰰ а	А а	Азъ	А҆́зъ
Б б	Б б	боукъвы	Бꙋ́ки
В в	В в	вѣдѣ	Вѣ́ди
Г г	Г г	глаголи	Глаго́ль
Д д	Д д	добро	Добро̀
Є є ѥ	Є є	ѥсть	Є҆́сть
Ж ж	Ж ж	живѣте	Живѣ́те
Ѕ ѕ	Ѕ ѕ	ѕѣло	Ѕѣло̀
Ꙁ ꙁ	З з	землꙗ	Землѧ̀
И и	И и	иже	И҆́же
І і ї	І ї	—	І
К к	К к	како	Ка́ко
Л л	Л л	людиѥ	Лю́ди
М м	М м	мыслите	Мыслѣ́те
Н н	Н н	нашь	На́шъ
О о	О о ѡ	онъ	О҆́нъ

Древнье	сегашнье	древнье	сегашнье
начьртаніе на старобългарска-та азбука.		наричанье на буквы-тѣ.	
П п	П п	покон	Покой
Р р	Р р	рьцн	Рцы̀
С с	С с	слово	Сло́во
Т т	Т т	трьдо	Тве́рдо
Оу ѹ	Оу ѹ ꙋ	оукъ	Оу҆́къ
Ф ф	Ф ф	фрьтъ	Фе́ртъ
Х х	Х х	хѣръ	Хѣ́ръ
Ѡ ѡ	Ѿ ѿ	отъ	Ѿтъ
Ц ц	Ц ц	цн	Цы
Ч ч ꙉ	Ч ч	чрьвь	Че́рвь
Ш ш	Ш ш	ша	Ша̀
Щ щ	Щ щ	шта	Ща̀
Ъ ъ	Ъ ъ	юръ	Е҆́ръ
Ꙑ ꙑ ꙑ	Ы ы	юры	Е҆ры̀
Ь ь	Ь ь	юрь	Е҆́рь
Ѣ ѣ	Ѣ ѣ	ꙗть	Ꙗ҆́ть
Ю ю	Ю ю	ю	Ю҆́
Ѫ ѫ Ѭ ѭ			Ю҆́сове
Ѧ (а суп. р.)			
Ѩ ѩ (а суп. р.)			
Ꙗ ꙗ	Ꙗ ꙗ ѧ	ꙗ	Ꙗ҆́
Ѯ ѯ	Ѯ ѯ	ѯн	Кси
Ѱ ѱ	Ѱ ѱ	ѱн	Пси
Ѳ ѳ	Ѳ ѳ	ѳнта	Ѳита̀
Ѵ ѵ	Ѵ ѵ	ѵкъ	Ѵ҆́жица

Забѣлѣжкы.

1. Тъзи старобългарска азбука са-нарича кирилловска или кирилица отъ съставителя й. Константина философа, нареченаго въ мънашество Кирилла, а сега у насъ извѣстенъ заедно съ брата си — св. Българскы просвѣтители, Кириллъ и Меѳодій. Тѣзи първы наши просвѣтители, родомъ старобългары, отъ Солунъ, като сторили намѣреніе да дадѫтъ писменность на бащеныя си юзыкъ, съставили тъзи азбукѫ и превели съ нея отъ грьцкый на старобългарскый юзыкъ свещенны-тѣ ни книгы, въ Цари-градъ, въ 862-ра год., наскоро слѣдъ покрьщванье-то на наши-тѣ прадѣды. За образъ на своя-та азбука св. Кириллъ зелъ грьцкыя алфабетъ: но той, като що има само 24 буквы, не достигалъ да изрече сичкы-тѣ старобългарскы звукове. За туй св. Кириллъ измыслилъ йоще нѣкои-си буквы: Ѫ, Ѭ, Ѧ, Ѩ, Ъ, Ы, Ь, а нѣкои-си заюлъ отъ латинскыя юзыкъ (Б отъ , Ж отъ Х) и отъ юврейскыя (Ц = צ, и Ѵ = ע, Ш = ש), и тъй допълнилъ недостатъка.

2. Какъвъ първоначаленъ видъ сѫ имали буквы-тѣ на тъзи азбука, навѣрно не са-знаю; защото нито нѣкой автографъ са ю опазилъ до сега отъ тѣзи наши просвѣтители, нито нѣкой писмененъ паметникъ отъ тѣхны-тѣ съвременници. Нейно-то древнье начьртаніе може са-представи по паметници-тѣ отъ Х-ыя — XI-ыя вѣкъ, на които почьркъ-тъ може да са-нарече *древня Старобългарска кирилица.* Тъзи древня кирилица слѣдъ време претьрпѣла доста измѣненія въ начьртаніе-то на буквы-тѣ си; по туй тя са-отличила доста отъ употребявана-та сега въ новыя періодъ на старобългарскыя юзыкъ, и йоще повечь станѫла различна отъ сегашня-та *гражданска* наричвана азбука, както въ горѣизложена-та таблица са-види.

3. Колко сѫ были на брой буквы-тѣ на първоначална-та кирилица, и то навѣрно не ѥ извѣстно: едны гы полагатъ 42, други — 44, други — доро до 46, а нѣкои гы снематъ до 35. Но по-достовѣрно може да са-пріѥмнѫтъ 38, споредъ думы-тѣ на Чьрноризьца Храбра, който живѣлъ въ IX-ыя—X-ыя вѣкъ. Той въ своѥ-то съчиненіѥ „о писменехъ“ утвьрдително говори, чѐ „Кирилъ сътвори л҃ писмена и осмь, ова ѹбо по чиноу грьчьскыхъ писменъ, ова же по словен'стѣи рѣчи“. „По словен'стѣи рѣчи“ Чьрноризецъ счита слѣдующи-тѣ 14: Б . Ж . Ѕ . Ц . Ч . Ш . Щ . Ъ . Ы . Ь . Ѣ . Ю . Ѫ . Ѧ . Ѭ . Ѩ (дирни-тѣ двѣ за ѥдна буква смѣтаны съ Ѫ, Ѧ), а приличны на грьцкы-тѣ писмена нарича тѣзи 24: А . В . Г . Д . Є . Ꙁ . И . Ѳ . Ї . К . Л . М . Н . Ѯ . О . П . Р . С . Т . Ѵ . Ф . Х . Ѱ . Ѡ.

4. Буквы-тѣ въ старобългарскыя ѥзыкъ са-употребяватъ и вмѣсто представителны цыфры за изброяванье на числа-та. Въ такъвзи случай, тѣ въ древность-та вынагы имали надъ себе-си знака ҃, а отъ страны-тѣ си по ѥдна точка. ; въ новыя періодъ точкы-тѣ сѫ изоставены и само титла-та стои надъ тѣхъ, но преобърнѫта ҃. Числително-то имъ значеніѥ комахай въ сичко ѥ сходно съ грьцко-то, както са-види въ тъзи таблица:

Числително значеніе на старобъл. буквы въ сличаванье съ числително-то значеніе на грьцкы-тѣ буквы.

·а·	α'	1.	·аі·	ια'	11.
·в·	β'	2.	·ві·	ιβ'	12.
·г·	γ'	3.	·гі·	ιγ'	13.
·д·	δ'	4.	·ді·	ιδ'	14.
·є·	ε'	5.	·єі·	ιε'	15.
·ѕ·	ς'	6.	·ѕі·	ις'	16.
·ꙁ·	ζ'	7.	·ꙁі·	ιζ'	17.
·и·	η'	8.	·иі·	ιη'	18.
·ѳ·	ϑ'	9.	·ѳі·	ιϑ'	19.
·і·	ι'	10.	·к·	κ'	20.
			·ка·	κα'	21.
·л·	λ'	30.	·ѹ·	υ'	400.
·м·	μ'	40.	·ф·	φ'	500.
·н·	ν'	50.	·х·	χ'	600.
·ѯ·	ξ'	60.	·ѱ·	ψ'	700.
·о·	ο'	70.	·ѿ·	ω'	800.
·п·	π'	80.	·ѧ·	ϡ'	900.
·ч·	ϟ'	90.	·҂а·	͵α	1000.
·р·	ρ'	100.	·҂в·	͵β	2000.
·с·	σ'	200.	·҂г·	͵γ	3000.
·т·	τ'	300.	·҂і·	͵ι	10000.

По-голѣмы-тѣ количества представяли-са съ тѣзи знакове: тьма (а) = 10 т., легеонъ (а) = 100 т., леодръ а = мильонъ. Въ нов. періодъ за число-то 900 употребява-са буква-та ц вм. древня-та ѧ.

5. Освенъ кирилицата-та, която е въ употребленіе у Славены-тѣ отъ Въсточно-то исповѣданіе, има и друга старобългарска азбука, наричвана *глаголитска* и *глаголица*, и употребявана въ Далмація у не много Славены отъ Западно-то исповѣданіе. Въ нея е задържано названіе-то на буквы-тѣ на първа-та, но дадено имъ е произволно начьртаніе и друго числително значеніе. За съставители-тѣ и на двѣ-тѣ тѣзи старобългарскы азбукы, за време-то и мѣсто-то на съставянье-то имъ, има разны мнѣнія, отъ които още не е наздраво издирено и подтвьрдено — кое е сжщо-то (вижь въ Сборника отъ образ. на старобъл. языкъ § 2-й).

II. РАЗДѢЛЕНІЕ НА БУКВЫ-ТѢ.

§ 3. Буквы-тѣ на наричвана-та кирилловска азбука съ време не сж имали грамматическо раздѣленіе: но съотвѣтственно съ природныя имъ звукъ раздѣлятъ гы, както слѣдва, на гласны и съгласны.

а. Гласны.

§ 4. Старобългарскый-тъ языкъ въ гласны-тѣ си звукове е по-богатъ въ древность-та си, нежели въ нов. періодъ; защото сега той са-представя лишенъ отъ туй богатство по вліяніе-то на постьпенно вкараныя въ него руссизмъ. Сичкы-тѣ му гласны звукове сж:

1. Десеть наричваны отворены звукове, употребявани и въ новыя періодъ сичкы-тѣ: а, ıа (и ѧ въ новыя пер.), є, ıє=(е въ нов. пер.), ѣ, и (ї), о, оѵ, ю, ы (ы въ нов. пер.).

2. Два тжпы звукове: ъ, ь, употребяваны и

тѣ и въ нов. періодъ съ нѣкоя разлика, за коюто ще са-каже на прилично-то имъ мѣсто.

3. Четыри носовы звукове, съвсѣмъ поруссены и неупотребяваны въ нов. періодъ, свойство-то на които най-напредъ ю объюснилъ ученый-тъ Славенистъ Въстоковъ въ свою-то разсѫжданье „о Славян. языкѣ: ѫ, ѭ, ѧ ѩ“.

§ 5. Отъ гласны-тѣ звукове а, и, ꙋ сѫ основны, а сичкы-тѣ другы произлѣзватъ отъ тѣхъ, или чрезъ съюдиняванье-то на юдна гласна съ друга, напр: а+и=є, ѣ, ѧ=(ен); а+ꙋ=о, ѫ, или чрезъ ослабянье-то имъ, напр.: ь отъ ї (linum=льнѣ) лєнъ; ъ отъ оѵ (vetus=ветъхъ), (lupus=влъкъ) вѡлкъ (dulgs Готск=длъгъ) дѡлгъ. Отношеніе-то на производны-тѣ гласны къмъ основны-тѣ може да са-види отъ тъзи таблица:

а		є	ѣ	ѧ	(ен)	ї
и	ь					
оѵ	ъ	ы				о

§ 6. Въ старобългарскыя языкъ гласны-тѣ звукове, съюдиняваны съ съгласна отразяватъ твърдо или меко произношеніе. И тъй са-ювяватъ твърды гласны: а, є, о, оѵ, ы, ѫ, а мекы: ꙗ, ю, (е), ѣ, и, ѩ, ѧ (ен), ѭ, ю, ь. Туй меко свойство на нѣкои отворены и носовы гласны отличава-са въ древность-та съ особенъ знакъ — йота і, която обыкновенно са-притуря при тѣхъ съюдинена съ горизонтална

чърта *). По тъзи йота, притурнѫта при гласны-тѣ буквы, раздѣлятъ ты на два разреда:

а. Просты: а, є, ѣ, и, оу, ы, ѫ, ѧ, ъ, ь.

и *б.* Йотированы ꙗ, ѥ, ю, ѭ, ѩ.

б. Съгласны.

§ 7. Старобългарскы-тѣ съгласны буквы раздѣлятъ-са:

а) по органы-тѣ, къмъ които тѣ са-допиратъ въ произнощеніе-то си, на 4 разредбы:

1. усненны: б, в, п, ф, м.
2. Ѩзычны: д, т, ѳ, р, л, н.
3. Зѫбны: з, с, ж, ш, щ, ц, ѵ.
4. Гърляны: г, к, х.

б) по сила-та или стъпень-та на своѥ-то прекарванье крѣй органы-тѣ — на петь разредбы:

1. тънкы: п, к, т.
2. гѫсты: б, г, д.
3. мекы: л, м, н, р.
4. придѫхливы: ф, х, ѳ, ж, ш, щ, ѵ.
5. свитливы: з, с, ц.

Тънкы-тѣ съ гѫсты-тѣ и мекы-тѣ, за разлика отъ придѫхливы-тѣ и свистливы-тѣ, у грамматици-тѣ са-наричатъ и чисты съгласны.

---

*) Горизонтално-то положеніе на тъзи чърта ѥ єдинъ отличителенъ бѣлѣгъ отъ древность-та на рѫкописи-тѣ; защото въ XIV-тыя вѣкъ, както забѣлѣжва Коп. Колайдовичь, нейно-то положеніе значително са-измѣнило: зели да ѭ повдигатъ на горѣ тъй: Ѥ, Ѩ.

Забѣлѣжкы:

1. Буквы-тѣ Ї, ѿ не сѫ помѣстены въ раздѣленіе-то на буквы тѣ, защото ѿ не е буква, но отдѣлна дума, а Ї е единъ и този звукъ съ И. Вѣроятно тѣзи буквы сѫ смѣстены въ азбука-та йоще въ древность-та за числително-то имъ значеніе: защото писачи-тѣ тогази обыкновенно книгы пишали — отъ, и ;нарѣдко само въ края на реда, за спистяванье на мѣсто-то употребявали ѿ или ѡ, і, както са-види въ древни-тѣ рѫкописи.

2. Буква-та ѕ, която у насъ сега не са-употребява, е една и тъзи съ буква-та з, и тя въ древность-та была въ употребеніе само за числителенъ знакъ. Послѣ въ нов. періодъ пріела мѣсто само въ тѣзи думы: ѕѣлѡ, ѕѣница, ѕвѣзда, ѕѣлїе, ѕлакъ, ѕло, ѕмїй, и то не насѣкадѣ.

III. ПРОИЗНОШЕНІЕ НА БУКВЫ-ТѢ.

§ 8. Старобългарскы-тѣ буквы като са-произносятъ комахай досущъ както и въ новобългарската ни писменность, нѣма нужда да са-говори за произношеніе-то на сичкы-тѣ. За туй са-излага тукъ само за тѣзи буквы, на които произношеніе-то или досущъ точно не е оявено, или е излѣзло отъ употребеніе въ новобългарскыя ни езыкъ. Тѣ сѫ слѣдующи тѣ:

1. Юсове-тѣ или носовы-тѣ гласны изговаряли са въ древность-та по слѣдующія начинъ — *а*) ѫ —, както и у насъ сега са-изговаря, но съдружаванъ съ н или м изъ носъ=ѫн, ѫм (като французско-то en, em: enfant, encore, empire, temps); *б*) ѩ —

както сега у нась са-произнося, но съдружаванъ и той съ и или м изъ носъ=ѧн, ѧм; в) ѫ —, като ен или ем изъ носъ (както французско-то in, im: indigne, impuissant); г) ѩ —, като йен или йем изъ носъ. А кога при юсове-тѣ трѣбало да са-чува носова н, кога — м, то са-опредѣля отъ тѣхно-то мѣсто въ дума-та. Въ начало-то и въ среда-та на думы-тѣ, — по аналогія на полскы-тѣ носовы — ą, ją, ę, ję, — носовый-тъ звукъ м трѣбало да са-чува въ юсове-тѣ, кога тѣ са-нахождатъ предъ усненны-тѣ: б, в, п, а предъ сичкы тѣ другы буквы, гласны и съгласны, трѣбало да са-чува носовый-тъ звукъ н, напр: гѫба (като че да е писано по нашему *гѫмба*), зѫбъ (=ząb *зѫмбъ*), въстѫпити (=*въстѫмпити*, полски wstąpić), сѫдъ (*сѫндъ*), пѫть (*пѫнть*), мѫжь (*мѫнжъ*), мѫка (*мѫнка*), ѫгълъ (*ѫнгълъ*, angulus), чѧдо (*чендо*), пѧть (*пенть*, πέντε), мѧсо (*менсо*), ѩзыкъ (*йензыкъ*) и друг. такв. На края въ думы-тѣ трѣбало да са-чува носовый-тъ звукъ н: рѫкѫ (*рѫнкѫн*, rękę), имѧ, сѣмѧ (*имен*, *сѣмен*, nomen, semen); — само на глаголы-тѣ въ окончаніе-то на първо-то лице на настояще-то и бѫдѫще-то време по-вѣроятно е да са допусне носовый-тъ звукъ м, а не н: идѫ, приидѫ, рекѫ (*идѫм*, *приидѫм*, *рекѫм*); защото м, като бѣлѣгъ на първо-то лице въ тѣзи времена, чува-са и днесь въ много славенскы нарѣчія, както е и отъ древность-та оцѣлѣлый-тъ остатъкъ — ѥсмь, ѩмь, дамь, имамь, сѫщо и у нась сега — *сьмь*, *ямъ*, *дамъ*, *имамъ*, *знамъ*, *пѣмъ*, *крамъ*, *чувамъ*, *сѣдамъ* и проч.

Въ новый періодъ Руссы-тѣ съвършенно исчистили юсове-тѣ, и гы замѣнили съ другы свойственны по языка имъ звукове, а именно: ѫ — съ у (губа, зубъ, руку, иду), ѭ — съ ю (водю, твою, пію, творю), а на ѧ и ѩ мѣсто-то застѫпила буквата я, която задържала и начьртаніе-то на пьрвыя юсъ ѧ въ среда-та и въ края на думы-тѣ (имѧ, пѧть, пріѧхъ). Въ новобългарскыя ни языкъ на сичкы-тѣ тѣзи юсове опазено е само основно-то произношеніе, а носово-то исчезнѫло: *мѫжь, гѫба, вѫбъ, сѫдъ, идѫ, пiѭ, мыѭ, чедо, име, сѣме. месо, пешь, языкъ, пріезъ* и друг. такв.

2. Гласна-та ы имала въ древность-та твьрдо произношеніе, като що е съставена отъ твьрда-та ъ и ї, а не отъ ь и ї, както въ новыя періодъ стои. Тя са-срѣщополагала на мека-та и, ї: мы, ны, вы, ты, быти, различаваны отъ — ми, ни, ви, ти, бити и по звука и по значеніе-то. Отстѫпванье-то отъ първоначално-то й начьртаніе забѣлѣжено е йоще въ XI-тыя вѣкъ (вижь въ Сборници-тѣ). Сега ный въ писменность-та си употребявамы ꙑ по новыя й видъ, а произношеніе-то й еднакво карамы съ и, ї, щото нѣкоя разлика на да ли може са-осѣти. Нейно-то твьрдо произношеніе точно е опазено у Руссы-тѣ.

3. Буквы-тѣ ѯ и ѱ произносятъ-са като кс и пс: Алеѯандръ = Алеѯандръ, Ѱаломъ = псаломъ.

4. Буква-та ѵ (въ нов. періодъ ѵ) изговаря-са като съгласна-та в, кога са-нахожда между двѣ гласны и кога съ гласны-тѣ а, є занимава мѣсто на грьц-

кы-тѣ двугласны (δίφθογγοι αυ ευ,): Λευίтъ=Левитъ, Ӑvгѹстъ=Августъ, Пávелъ=Павелъ, Єvángелїе евангеліе. Въ сичкы-тѣ другы случаи произнося-са като и: стѵхíа=стихія, Мωѵсéй, Ѵссóпъ, Ѵпокрíтъ, мѵ́ро=Моисей, иссопъ, Ипокритъ, миро и друг. Въ древность-та была притурнжта гласна-та о при ѵ, по аналогія на грьцка-та двугласна ου, и тъй са-образовала буква-та оѵ оѵкъ или ѵ, въ която о ю подписана подъ грьцко-то ипсилонъ Ѹ.

IV. РАЗДѢЛЕНІЮ НА ГРММАТИКА-ТА.

§ 9. Старобългарска-та граммагика са-дѣли на три части:

1. *Словопроизводство* (*Етимологія*), коюто показва състава, измѣненіе-то и образованье-то на думы-тѣ въ рѣчь-та.

2. *Правописаніе* (*ороографія*), коюто показва правилно-то употребеніе на буквы-тѣ и на другы-тѣ знакове.

3. *Словосъчиненіе* (*синтаксисъ*), коюто показва правилно-то събиранье и распорежданье на думы-тѣ въ рѣчь-та.

ЧАСТЬ ПЪРВА.

ЗА СЛОВОПРОИЗВОДСТВО-ТО.

ПРЕДВАРИТЕЛНЫ ПОЗНАНІЯ.

I. СЪСТАВЪ НА ДУМЫ-ТѢ.

§ 10. Въ старобългарскыя, както и въ сѣкы другы пишимь юзыкъ, отъ буквы-тѣ са-съставятъ слогове-тѣ, а отъ слогове-тѣ думы-тѣ въ рѣчь-та: а҆, и҆, мѧ̀, прѝ, Бо́гъ, бра́тъ, люби́ти; Бо́гъ є҆́сть пра́ведный сѹдїѧ̀, то́й сѹди́ти и҆́мать мі́рѹ по дѣлѡ́мъ ка́ждомѹ.

§ 11. Въ сѣка дума онъзи нейна часть, която ю прієта най-първо въ юзыка за означаванье на нѣкоє понятіє, самостоятелно и безотносително къмъ друго, нарича-са *корень*: нес, ѹм, цѣл, мъ, къ, чь, дв, а притурваны-тѣ въ края на кореня буквы или слогове, за да покажатъ понятіє-то му въ отношеніє къмъ друго, или за да са-образова отъ кореня друга дума, наричатъ-са *спомагателны буквы* и *слогове*, или *окончанія*: нес(ти̇) - нес(ѹ̀), ѹ҆м(ъ) - ѹ҆м(а̀) - ѹ҆(мєнъ) - ѹ҆м(ѣ́ти), цѣл(ый) - цѣ́л(ость) - цѣл(ѣ́ти) - цѣл(и́ти) - цѣл(и́тель) - цѣл(и́тельство), мъ(нѣ) - мє(нє) - мо́(й), къ(то), чь(то), дъв(а). Отъ туй думы-тѣ споредъ кореня си бывать — или *първообразны* или *производны*.

§ 12. Двѣ отдѣлны думы, слѣны въ юдна, за да означавать двѣ понятія слѣны въ юдно, образувать думѫ наричванѫ *сложнѫ*: богомо́лєцъ, скорописєцъ.

II. ИЗМѢНУВАНЬЕ, ВМѢТАНЬЕ И ОТНЕМАНЬЕ НА НѢКОИ БУКВЫ ВЪ СЪСТАВА И ВЪ ОБРАЗОВАНЬЕ-ТО НА ДУМЫ-ТѢ.

а. Измѣнуванье на гласны-тѣ.

§ 13. Правила-та за благозвучіе-то на старобългарскыя юзыкъ въ образованье-то и въ състава на думы-тѣ сѫ комахай юдны и тѣзи, както и въ новобългарскыя. Тъй както и у насъ гласны-тѣ звукове сѫ способны да са-измѣнуватъ различно и да преминуватъ юдны въ другы: напр. основны-тѣ гласны: а, є, ѹ измѣнуватъ-са юдна на друга, и преминуватъ въ производны-тѣ; производны-тѣ между-си и тѣ са-измѣнуватъ юдна на друга и преминуватъ и въ основны-тѣ. По-забѣлѣжителны-тѣ имъ измѣненія сѫ тѣзи:

1. а, о измѣнуватъ-са юдна на друга: стáти, стоꙗ́ти; рóдъ, родúти, раждáти; клонúти, клáнѧтисѧ; брáти, борю́.

2. а — на є, на и, на ѣ: стлати, стелѭ; брати, берѫ; драти, дерѫ, раздирáти; (само въ древ. — заматорѣти и заметерети; обиталь, обитель и обитѣль) *).

3. є — на а, на и: влекѫ, влакъ; мрéти, оумирáти; жещѝ, сожигáти (и съжагати).

4. о — на є, на ѣ, на и или ї: топлю, тéплъ;

*) Образы-тѣ отъ древность-та ще са-распознаватъ по туй, дѣто нѣматъ ударенія, до като образы-тѣ отъ нов. періодъ иматъ ударенія, и почъркъ-тъ имъ ю различенъ. Но нѣкадѣ въ измѣняваны-тѣ части не ще са-помѣстятъ и отъ два-та почърка въ образы-тѣ, поради тѣснота-та на мѣсто-то.

пою̀, пѣ́ти, пѣ́нїе, вопи́ти, вопїю̀; и обратно — е на о: вестѝ, води́ти, во́ждь; везтѝ, вози́ти, повозъ, лещѝ, ло́же; теку́, то́къ.

5. и, ї, кога въ коренныя слогъ при производство-то слѣдва слѣдъ тѣхъ друга и или ї, то първа-та са измѣнува на о или на а: пити, пойти, напаꙗти, напо́й.

6. и, ы, у измѣнуватъ-са една на друга: сту́дъ и сты́дъ; доухъ, дыхати; верига и вероуга, сыровъ и соуровъ; плы́ти и плу́ти.

7. ꙗ и ѣ, є и ѧ са-измѣнуватъ една на друга: ꙗ̈сти, снѣ́сти; сѣ́сти, сѣдѣ́ти, сѧ́ду; ѡ҇брѣстѝ, ѡ҇брѧщу; срѣ́сти, срѧ́щу (отъ кореня рѣт); лещѝ лѧ́гу; клати клену̀ — клънѫ (разлага-са ѫ въ ън).

Забѣл. При измѣнуванье-то на гласны-тѣ една на друга, въ старобългарскыя езыкъ, както и въ новобълг. важнѫ ролѭ играе усилванье-то или повдиганье-то на гласна-та. Туй става чрезъ измѣнуванье-то на тѫпа гласна въ отворена, на кратка гласна въ дълга; или тъй да са-каже — гласна съ по-стиснѫтъ гласъ измѣнува-са на най-пълногласна. Тъй тѫпы-тѣ Ъ и Ь въ древн. усилватъ-са и са-повдигатъ въ отворены-тѣ — О, Ы, ОУ, И: ЗВЪНѢТИ, ЗВОНЪ; ПЬНѪ, ОПОНѪ; ЗЪВАТИ, ЗОВѪ; БЪДѢТИ, БОУДИТИ; СЪХНѪТИ, СОУШИТИ; ЖЬДАТИ, ОЖИДАТИ; МЬНѢТИ, ПОМИНАТИ; ПИТИ, ПОИТИ, НАПАꙖТИ; отъ отворены-тѣ гласны усилватъ-са: Є въ О, О въ А, И въ А, Й въ Ӣ въ Ѣ, Ѧ въ Ѫ:

ВЕДѪ	ВОДИТИ	КЛОНИТИ	КЛАНꙖТИСꙖ	ДВИГАТИ	ДВИ̅ЗАТИ
ТЕКУ̀	ТОЧИТИ	РОДИТИ	РАЖДАТИ	ВИСИТИ	ВѢСИТИ
ПИТИ	ПОИТИ		НАПАꙖТИ		
НЕСѪ	НОСИТИ	ТВОРИТИ	ТВАРЬ	МАТИ	МѪКА

б. **Измѣнуванье на съгласны-тѣ.**

§ 14. Съгласны-тѣ по-часто са-измѣнуватъ една на друга. При тѣхно-то съчетаванье въ старобългарскыя языкъ, както и въ новобългарскыя, забѣлѣжено е че:

1. Съчетаванье-то на гласны отъ единъ органъ не са-търпи, затуй една-та отъ тѣхъ обыкновенно или са-отмахва: ѽблакъ, оуванѫти, чьли вм. ѽвлакъ, оувѧднѫти, чьтли или са-измѣнува въ друга: вести̇, плести, гѫсли, ѩсли вм. веди̇, плетти гѫдли, ѩдли (отъ кореня гѫд, ѩд.).

2. Съгласны отъ единъ органъ и отъ една стъпень преминуватъ въ съгласны отъ другы органъ и друга стъпень; напр. гърляны-тѣ и свистливы-тѣ предъ мекы-тѣ гласны преминуватъ въ придѫхливы: лъгати лъживъ лъжесвидѣтель, пла́кати пла́чь плачевенъ, грѣ́хъ грѣ́шенъ, лице личьныи различенъ, близъ ближьныи, проси́ти проше́нъ, поѩсъ поѩсати поѩшѫ.

3. Гърляны-тѣ: г, к, х, при измѣненіе-то на думы-тѣ предъ и, ѣ, измѣнуватъ-са въ свистливы-тѣ: з, ц, с:

г	к	х
з	ц	с

предъ е — въ придѫхливы-тѣ: ж, ч, ш:

г	к	х
ж	ч	ш

дру́гъ	дру́же	дру́зи	дру́зѣхъ
могу̀	мо́жеши	помози	мозѣте
вноукъ	вноуче	вноуци(ы)	вноуцѣхъ
рекѫ	речеши	рьци(ы)	рьцѣте
ду́хъ	ду́ше	ду́си	ду́сѣхъ

а предъ глаголно-то окончаніе — ти измѣнуватъ-са

на ш: мог моштн=щй, пек пещй, връх врѣшти (връхж).

4. Крайна-та буква з на предлозы-тѣ: безъ, възъ, изъ, разъ, въ слаганье-то имъ съ друга дума, предъ п, т, к, х, като са-отмахне ъ, измѣнува-са на с: бесплътенъ, въсприѩти, въстрѫбити, растворити, раскопати, расхытити, а с предъ д измѣнува-са наопако въ з: здравъ (съдравъ), пóздѣ (посдѣ).

в. Вмѣтанье на буквы.

§ 15. Вмѣтатъ-са нѣкои буквы въ коренны-тѣ думы на старабългарскыя ѥзыкъ: 1. за омекотяванье на нѣкоя буква, 2. за избѣгванье на зѣянье-то (hiatus), 3. за избѣгванье на недоброзвучіѥ-то.

1. За омекотяванье на нѣкоя буква:

а) Усненны-тѣ: в, к, м, п омекотяватъ-са чрезъ вмѣтанье-то на ѥзычна-та л слѣдъ тѣхъ (нѣкога въ древн. вм. л — ь), кога имъ слѣдва нѣкоя отъ мекы-тѣ гласны: ѥ, ю, ь, ѩ (ѥ, ѭ, ѧ, въ древн.): йзбавлéніѥ, прѣломлѥнниѥ; люблю̀, ловлѭ: корáбль, копль; каплѩ, землѩ (родит. пад. каплѧ землѧ); избавьѥнъ, вм. йзбавéніѥ, прѣломенниѥ; любю̀, ловѭ; корáбь, копь; капѩ, земѩ (род. пад. капѧ земѧ); избавенъ. Въ новобългарскыя ни ѥзыкъ не са-допуща вмѣтанье-то на л, но стои само мека-та гласна: *избавенье, либѭ, сиѭ, ловѭ, дремѭ.земя* и друг. такв.

б) Ѥзычна-та д омекотява-са чрезъ вмѣтанье-то на буква-та ж, предъ нея: ръжда, род рождȣ̀, сȣ́д сȣждȣ̀, сѣд сѣждȣ̀, ход хрждȣ̀, вид виждѫ, твьрдити оутвьрждати, (въ нов. періодъ са-нахожда —

ржа̀, оу҆твержені́є, вижѹ̀, руссизмъ). А въ думы-тѣ: иждєнѹ̀, иждивѹ̀, вождєлѣнъ вм. изжєнѹ̀, изживѹ̀, възжєлѣнъ, вмѣтнѫта-та д (за умѣряванье на мекота-та) изгонва кореннѫ-тѫ з на предлозы-тѣ изъ, возъ.

в. Буквы-тѣ: т, ст, омекотяватъ-сѧ̀ чрезъ вмѣтанье-то на ш: злато̀ злащѹ̀, свѣтъ свѣща̀, хотѣти хоштѫ, постъ пощѹ̀, гостъ, гощѹ̀ (искати иштѫ омекотява с въ ш).

Забѣл. У насъ вмѣсто да са-вмѣта ж и ш за омекотяванье, измѣнува-са твьрдо-то окончаніе ѫ въ меко ѭ: *видьѫ, сѣдьѫ, ходьѫ, родьѫ; свѣтьѫ, златьѫ, постьѫ, гостьѫ*. Кога вече туй ѥ невъзможно, тогази са вмѣта д, ш: *завиждамъ, отхождамъ, раждамъ; просвѣщавамъ, позлащавамъ* (и *позлатявамъ*), *гощавамъ, завѣщавамъ* (*завѣтъ*), освень *ищѫ, искамъ, плещѫ, плескамъ, дращѫ, драскамъ*. Слѣдователно неправилно ѥ — дѣто нѣкои отъ наши-тѣ учены пишатъ *водѫ, ходѫ, видѫ, садѫ*, както и по-горьнье-то меко окончаніе — *ловѫ, сиѫ, трьпѫ*, вм. *ловьѫ, сиьѫ, трьпьѫ* или *трьпьѫ̀* и другы таквызи.

г) Наопако за умѣряванье на мекота-та на мека-та буква р, кога тя ѥ въ съчетаніе съ ж, з, вмѣта-са прѣдъ нея д, а кога ѥ въ съчетаніе съ с вмѣста-са предъ нея т: ноздри, издрѣшити, стрѣтєниѥ, вм. нозри, изрѣшити, сърѣтєниѥ. И у насъ сега — *зрѣѭ, зрѣлъ* и *здрѣѭ, здрѣлъ*.

2. За избѣгванье на зѣянье-то, кога двѣ гласны съвпадатъ ѥдна слѣдъ друга, старобългарскый-тъ ıезыкъ употребява сѫщи-тѣ средства, които сѫ и у насъ сега, а именно — вмѣта между двѣ-тѣ гласны:

a. ї=j: пою поѭ, каꙗтиса
b. в: дѣвати, кывати, съкрывати.
c. н: внити, снискати, въ него, къ нему.
d. д: ꙗдѫ, бѫдѫ.

По сѫща-та причина гласны-тѣ: ы, оу, ю, кога имъ слѣдва гласна а, е, и, (нѣкога и ъ слѣдъ ы), измѣнуватъ-са — ы въ ыв или ъв=ов, оу — въ ов (=оо грьц.), ю — въ ьв=ев: крыти кровъ сокрывати, сокровище съкръвенъ, рыти ровъ сърывати, мыти оумъвенъ, быти забъвенъ, вѣроуѭ вѣрованъ, плюѭ пльвати, врачюю врачевати.

Забѣл. При съставянье-то на сложны думы, съвпаданье-то на еднородны гласны не докарва зѣянье: поострити, златоустъ, благоѫхати.

За избѣгванье на недоброзвучіе-то при съчетаніе-то на трудно-изговарваны съгласны, въ древность-та, са-вмѣтатъ тѫпы-тѣ гласны — ъ, ь: посъланъ, мѫжьскы, сладъкъ, сильныи, сѫдьба. Въ новыя періодъ, по вліяніе-то на руссизма, ъ, ь сѫ непостоянны въ този случай, защото или сѫ исхвьрлены съвсѣмъ, или сѫ замѣнены ъ съ о, ь съ е: посланъ, сладокъ, мужескій, сильный, силенъ, сильна, судба, красный, красенъ, красна.

г. Отнеманье на Буквы.

§ 16. Въ образованье-то на думы-тѣ са-отнематъ:

1. Езычны-тѣ д, т предъ меки-тѣ л, н: ялъ, челъ, воспрянѫ, вм. ядлъ, чтлъ, воспрядну; д са отнема и предъ мека-та м: ямь, вѣмь, вм. ядмь, вѣдмь.

II. ИЗМѢНУВАНЬЕ, ВМѢТАНЬЕ И ОТНЕМАНЬЕ НА НѢКОИ БУКВЫ ВЪ СЪСТАВА И ВЪ ОБРАЗОВАНЬЕ-ТО НА ДУМЫ-ТѢ.

а. Измѣнуванье на гласны-тѣ.

§ 13. Правила-та за благозвучіе-то на старобългарскыя юзыкъ въ образованье-то и въ състава на думы-тѣ сѫ комахай юдны и тѣзи, както и въ новобългарскыя. Тъй както и у насъ гласны-тѣ звукове сѫ способны да са-измѣнуватъ различно и да преминуватъ юдны въ другы: напр. основны-тѣ гласны: а, є, оу измѣнуватъ-са юдна на друга, и преминуватъ въ производны-тѣ; производны-тѣ между-си и тѣ са-измѣнуватъ юдна на друга и преминуватъ и въ основны-тѣ. По-забѣлѣжителны-тѣ имъ измѣненія сѫ тѣзи:

1. а, о измѣнуватъ-са юдна на друга: стати, стоꙗти; родъ, родити, раждати; клонити, клањатисѧ; брати, борю.

2. а — на є, на и, на ѣ: стлати, стелѭ; брати, берѫ; драти, дерѫ, раздирати; (само въ древ. — заматорѣти и заметерети; обитаљ, обитељ и обитѣль) *).

3. є — на а, на и: влекѫ, влакъ; мрєти, оумирати; жещи, сожигати (и съжагати).

4. о — на є, на ѣ, на и или ї: топлю, теплъ;

*) Образы-тѣ отъ древность-та ще са-распознаватъ по туй, дѣто нѣматъ ударенія, до като образы-тѣ отъ нов. періодъ иматъ ударенія, и почьркъ-тъ имъ ю различенъ. Но нѣкадѣ въ измѣняваны-тѣ части не ще са-помѣстятъ и отъ два-та почьрка въ образы-тѣ, поради тѣснота-та на мѣсто-то.

пою, пѣти, пѣніе, вопити, вопію; и обратно — е на о: вести, водити, вождь; везти, возити, повозъ, лещи, ложе; теку, токъ.

5. и, ї, кога въ коренныя слогъ при производството слѣдва слѣдъ тѣхъ друга и или ї, то първа-та саизмѣнува на о или на а: пити, пойти, напаяти, напой.

6. и, ы, ѹ измѣнуватъ-са една на друга: студъ и стыдъ; доухъ, дыхати; верига и вероуга, сыровъ и соуровъ; плыти и плути.

7. ꙗ и ѣ, є и ѧ са-измѣнуватъ една на друга: ꙗсти, снѣсти; сѣсти, сѣдѣти, сѧдѹ; ѡбрѣсти, ѡбрѧщѹ; срѣсти, срѧщѹ (отъ кореня рѣт); лещи лѧгѹ; клати кленѹ — кльнѫ (разлага-са ѧ въ ьн).

Забѣл. При измѣнуванье-то на гласны-тѣ една на друга, въ старобългарскыя езыкъ, както и въ новобълг. важнѫ ролѭ играе усилванье-то или повдиганье-то на гласна-та. Туй става чрезъ измѣнуванье-то на тѫпа гласна въ отворена, на кратка гласна въ дълга; или тъй да са-каже — гласна съ по-стиснѫтъ гласъ измѣнува-са на най-пълногласна. Тъй тѫпы-тѣ Ъ и Ь въ древн. усилватъ-са и са-повдигатъ въ отворены-тѣ — О, Ы, ОѴ, И: звънѣти, звонъ; пьнѫ, опонѫ; зъвати, зовѫ; бъдѣти, боудити; съхнѫти, соушити; жьдати, ождати; мьнѣти, помиати; пити, поити, напаяти; отъ отворены-тѣ гласны усилватъ-са: Є въ О, О въ А, И въ А, Й въ И̅ въ Ѣ, Ѧ въ Ѫ:

ведѫ	водити	клонити	кланꙗтиса	двигати	двизати
текѹ	точити	родити	раждати	висити	вѣсити
пити	поити		напаꙗти		
несѫ	носити	творити	тварь	мати	мѫка

б. Измѣнуванье на съгласны-тѣ.

§ 14. Съгласны-тѣ по-часто са-измѣнуватъ юдна на друга. При тѣхно-то съчетаванье въ старобългарскыя юзыкъ, както и въ новобългарскыя, забѣлѣжено ю че:

1. Съчетаванье-то на гласны отъ юдинъ органъ не са-търпи, затуй юдна-та отъ тѣхъ обыкновенно или са-отмахва: ѻ̆блакъ, оувѧнѫти, чьли вм. ѻ̆бвлакъ, оувѧднѫти, чьтли или са-измѣнува въ друга: вєсти̍, плєсти, гѫсли, ꙗсли вм. вєдти̍, плєтти гѫдли, ꙗдли (отъ кореня гѫд, ꙗд.).

2. Съгласны отъ юдинъ органъ и отъ юдна стьпень преминуватъ въ съгласны отъ другы органъ и друга стьпень; напр. гърляны-тѣ и свистливы-тѣ предъ мекы-тѣ гласны преминуватъ въ придъхливы: лъгати лъживъ лъжесвидѣтель, пла́кати пла́чь плачевенъ, грѣ́хъ грѣ́шенъ, лице личьныи различенъ, близъ ближьныи, проси́ти проше́нъ, поꙗсъ поꙗсати поꙗшѫ.

г	к	х
з	ц	с

3. Гърляны-тѣ: г, к, χ, при измѣненіе-то на думы-тѣ предъ и, ѣ, измѣнуватъ-са въ свистливы-тѣ: з, ц, с: предъ є — въ придъхливы-тѣ: ж, ч, ш:

г	к	х
ж	ч	ш

дрѹ́гъ	дрѹ́же	дрѹ́зи	дрѹ́зѣхъ
могѹ̀	мо́жеши	помози	мозѣте
вноукъ	вноуче	вноуци(ы)	вноуцѣхъ
рекѫ	речеши	рьци(ы)	рьцѣте
дѹ́хъ	дѹ́ше	дѹ́си	дѹ́сѣхъ

а предъ глаголно-то окончаніе — ти измѣнуватъ-са

на ш: мог моштн=щй, пек пещй, връх врѣшти (врѣхж).

4. Крайна-та буква з на предлозы-тѣ: безъ, възъ, изъ, разъ, въ слаганье-то имъ съ друга дума, предъ п, т, к, х, като са-отмахне ъ, измѣнува-са на с: бесплътенъ, въсприɪати, въстржбнти, растворйти, раскопатн, расхытнтн, а с предъ д измѣнува-са наопако въ з: здравъ (съдравъ), пóздѣ (посдѣ).

в. Вмѣтанье на буквы.

§ 15. Вмѣтатъ-са нѣкои буквы въ коренны-тѣ думы на старабългарскыя езыкъ: 1. за омекотяванье на нѣкоя буква, 2. за избѣгванье на зѣянье-то (hiatus), 3. за избѣгванье на недоброзвучіе-то.

1. За омекотяванье на нѣкоя буква:

а) Усненны-тѣ: в, к, м, п омекотяватъ-са чрезъ вмѣтанье-то на езычна-та л слѣдъ тѣхъ (нѣкога въ древн. вм. л — ь), кога имъ слѣдва нѣкоя отъ мекы-тѣ гласны: ɛ, ю, ь, ɪа (ѥ, ѭ, ѧ, въ древн.): йзбавлéнiɛ, прѣломлѥннѥ; люблю̀, ловлѭ: корáбль, копль; каплѩ, землѩ (родит. пад. капла земла); избавьѥнъ, вм. йзбавéнiɛ, прѣломѥннѥ; любю̀, ловѭ; корáбь, копь; капѩ, земѩ (род. пад. капа зема); избавенъ. Въ новобългарскыя ни езыкъ не са-допуща вмѣтанье-то на л, но стои само мека-та гласна: *избавенье*, *либъ*, *сиъ*, *ловъ*, *дремъ*.*земя* и друг. такв.

б) Езычна-та д омекотява-са чрезъ вмѣтанье-то на буква-та ж, предъ нея: ръжда, род рождѹ̀, сѹ̀д сѹ̀ждѹ̀, сѣ̀д сѣ̀ждѹ̀, ход хрждѹ̀, внд вижда, твьрдити оутвьрждати, (въ нов. періодъ са-нахожда —

ржа̀, оу҆твержені́е,¹ вижꙋ, руссизмъ). А въ думы-тѣ: ижденꙋ, ииждивꙋ, вождеꙋнъ вм. изженꙋ, изживꙋ, въжеленъ, вмѣтнѫта-та д (за умѣряванье на мекота-та) изгонва кореннѫ-тѫ з на предлозы-тѣ изъ, възъ.

в. Буквы-тѣ: т, ст, омекотяватъ-сѧ чрезъ вмѣтанье-то на щ: злато̀ злащꙋ, свѣ́тъ свѣща̀, хотѣти хощѫ, по́стъ пощꙋ, го́стъ, гощꙋ (искати ищѫ омекотява с въ щ).

Забѣл. У насъ вмѣсто да са-вмѣта ж и ш за омекотяванье, измѣнува-са твьрдо-то окончоніе ѫ въ меко ѭ: *видьѫ, сѣдьѫ, ходьѫ, родьѫ; свѣтьѫ, златьѫ, постьѫ, гостьѫ.* Кога вече туй ю невъзможно, тогази са вмѣта д, ш: *завиждамъ, отхождамъ, раждамъ; просвѣщавамъ, позлащавамъ* (и *позлашявамъ*), *гощавамъ, завѣщавамъ* (*завѣтъ*), освень *ищѫ, искамъ, плещѫ, плескамъ, дращѫ, драскамъ.* Слѣдователно неправилно ю — дѣто нѣкои отъ наши-тѣ учены пишатъ *водѫ, ходѫ, видѫ, садѫ,* както и по-горьнье-то меко окончаніе — *ловѫ, сиѫ, трьпѫ,* вм. *ловьѫ, сиьѫ, трьпьѫ* или *търпьѫ* и другы таквызи.

г) Наопако за умѣряванье на мекота-та на мека-та буква р, кога тя ю въ сьчетаніе съ ж, з, вмѣта-са прѣдъ нея д, а кога ю въ сьчетаніе съ с вмѣста-са предъ нея т: ноздри, издрѣшити, стрѣтеніе, вм. нозри, изрѣшити, сърѣтеніе. И у насъ сега — *зрѣьѫ, врѣлъ* и *здрѣьѫ, здрѣлъ.*

2. За избѣгванье на зѣянье-то, кога двѣ гласны съвпадатъ юдна слѣдъ друга, старобългарскый-тъ юзыкъ употребява сѫщи-тѣ средства, които сѫ и у насъ сега, а именно — вмѣта между двѣ-тѣ гласны:

a. ї=j: пою пож, каятися
b. в: дѣвати, кывати, съкрывати.
c. н: внити, снискати, въ него, къ нємоу.
d. д: йдѫ, бѫдѫ.

По сѫща-та причина гласны-тѣ: ы, оу, ю, кога имъ слѣдва гласна а, є, и, (нѣкога и ъ слѣдъ ы), измѣнуватъ-са — ы въ ыв или ъв=ов, оу — въ ов (=ου грьц.), ю — въ ьв=єв: крыти кровъ сокрывати, сокровище съкръвенъ, рыти ровъ сърывати, мыти оумъвенъ, быти забъвенъ, вѣроуѭ вѣрованъ, плюѭ пльвати, врачюю врачевати.

Забѣл. При съставянье-то на сложны думы, съвпаданье-то на єднородны гласны не докарва зѣянье: поострити, златоустъ, благоѫхати.

За избѣгванье на недоброзвучіє-то при съчетаніє-то на трудно-изговарваны съгласны, въ древность-та, са-вмѣтатъ тѫпы-тѣ гласны — ъ, ь: посъланъ, мѫжьскы, сладъкъ, сильнын, сѫдьба. Въ новыя періодъ, по вліяніє-то на руссизма, ъ, ь сѫ непостоянни въ този случай, защото или сѫ исхвьрлены съвсѣмъ, или сѫ замѣнены ъ съ о, ь съ є: посланъ, сладокъ, мужескїй, сильный, силенъ, сильна, судба, красный, красенъ, красна.

г. Отнеманье на Буквы.

§ 16. Въ образованье-то на думы-тѣ са-отнематъ:

1. Єзычны-тѣ д, т предъ мекы-тѣ л, н: ялъ, челъ, воспрянѫ, вм. ядлъ, четлъ, воспрѧднѫ; д са отнема и предъ мека-та м: ямь, вѣмь, вм. ядмь, вѣдмь.

2. Буква-та в часто са-отнема слѣдъ б, въ сложны думы отъ предлога ѿбъ: ѿбитати, ѿбѣтъ, область, вм. ѿбвитати, ѿбвѣтъ, обвласть; ѿбазати вмѣсто ѿбвазати.

3. Гласна буква рѣдко са-отнема, като въ дума-та изму вм. изиму; цѣлы слогове — йоще по-рѣдко; ино, инокъ, вм. єдино, єдинокъ.

III. ЧАСТИ НА РѢЧЬ-ТА.

§ 17. Части-тѣ на рѣчь-та въ старобългарскыя юзыкъ сѫ толкови, колкото и въ новобългарскыя (ако са-пріюмне и членна-та форма): *име сѫществително, име прилагателно, мѣстоименіе, глаголъ, причастіе, нарѣчіе, предлогъ, съюзъ* и *междометіе*. Отъ тѣхъ първы-тѣ петь *сѫ измѣняваны* въ окончанія-та си, а дирни-тѣ четыри — *неизмѣняваны*.

Забѣл. Преводители-тѣ на св. книгы въвели въ старобългарскыя юзыкъ нѣкои формы отъ грьцкыя юзыкъ, между които ю и относително-то мѣстоименіе — иже, ꙗже, єже, като за членъ намѣсто грьцкыя ὁ ἡ τό. Но старобългарскый-тъ юзыкъ освень него има и собственно свою свойство, като за членъ, употребеніе-то на древнье-то третолично мѣстоименіе — и, ꙗ, ѥ въ края на прилагателны имена, на прилагателны мѣстоименія и на причастія, за коюто ще са-каже дѣто трѣба.

§ 18. Измѣняваны-тѣ части на рѣчь-та иматъ общи принадлежности — число и родъ.

§ 19. Въ старобългарскыя юзыкъ (по сичкы-тѣ му періоды), освень *юдинственно* и *множественно число* употребява-са и *двойственно*, коюто

именно означава двѣ лица или двѣ нѣщя: ногáма, моима; мѝлость и̂ и̂стина срѣтóстѣсѧ, прáвда и̂ ми́ръ ѡ̂блобызáстасѧ.

Забѣл. Двойственно-то число не ѥ притурка, вкарана отъ подраженіе на грьцкыя ѥзыкъ, но то си ѥ свойственно на старобългарскыя йоще отъ сама-та му древность доре и до сега. У насъ сега двойственно число има упазено въ думы тѣ — *ржцѣ, колѣнѣ, крылѣ* и другы нѣкои.

§. 20. Родове, както и въ новобълг. ѥзыкъ, сж три: *мжжкый, женскый и среднїй.*

Забѣл. 1. Въ сичкы-тѣ измѣняваны части, колкото за рода, трѣба да са-забѣлѣжатъ двѣ главны окончанія: *твьрдо* на ъ и *меко* на ь или й (коѥто ѥ ѥдно и туй).

1. Ако мжжкый-тъ родъ са-окончава на твьрда ъ, то женскый-тъ трѣба да ѥ на а, среднїй-тъ — на о:

въ ѥдинственно-то число.

	мжж. — ъ	женс. — а	средн. — о
сжщ. име:	чловѣкъ	жена	чадо
	вóлъ	крáва	говядо
прил. име:	нóвъ	нóва	нóво
мѣстоим.:	ѻ̂нъ	ѻ̂нà	ѻ̂нò
причаст:	дáлъ	далà	далò
	дáнъ	данà	данò
	даѥмъ-ѥмь	даѥма-ѥ́ма	даѥмо-ѥ́мо.

въ двойственно-то число.

мжж. — а	женс. и	сред. — ѣ
чловѣка	женѣ	чадѣ
волà	крáвѣ	говядѣ
нóва		нóвѣ
ѻ̂на		ѻ̂нѣ

да́ла	да́лѣ
да́на	да́нѣ
даюма-е́ма	даюмѣ-е́мѣ.

въ множественно-то число.

мжж. — и	жен. — ы	сред. — а
члов҃ѣци-цы	жены	чада
воли́	кра́вы	говяда
но́ви	но́вы	нова
о̑ни	о̑ны	о̑на
дали	далы нов. пер. -ли	дала нов. п. -ли
да́ни	даны	дана
даюми -е́ми	даюмы -е́мы	даюма -е́ма.

2. Ако ли мжжкый-тъ са-окончава на меко ь или й, то женскый-тъ и среднiй-тъ иматъ тѣзи окончанiя:

въ юдинственно-то число.

мжж. — ь или й	жен. — ѧ=ю	сред. — е
кнѧзь	кнѧги́нѧ -ю	по́ле
сла́вїй -ии	ладї́ѧ -ю	пѣ́нїе-ние
си́нь	си́нѧ -ню	си́не -ю
мо́й мои	мо́ѧ -ю	мо́е -ю
на́шъ нашь	на́ша -шю	на́ше

въ двойственно-то число.

мжж. — ѧ=ю	жен. — и	сред. — и
кнѧ́зѧ -ю	кнѧги́ни	по́ли
сла́вїѧ -вию	ладї́и -дии	пѣ́нїи -нии
си́нѧ -ню	си́ни	си́ни
моѧ́ -ю	мо́й	мо́й
на́ша -шю	на́ши	на́ши

въ множественно-то число.

мѫж. — и	жен. — и	сред. — ѧ=ѩ
кнѧ́зи	кнѧгы̂ни	полѧ̀ -лѩ
сла́вїи -вии	ладїи̂ -днѩ	пѣ̂нїѧ -нїѩ
си̂ни	си̂ни -нѩ	си̂нѧ -нѩ
мои̂	моѧ̂ -ѩ	моѧ̂ -ѩ
на́ши	на́шѧ -ѩ	на̂ша

Отъ тѣзи главны родовы окончанія, общи на сичкы-тѣ измѣнниваны части, и въ три-тѣ числа има малко исключенія, които повечто сѫ руссизмы, както въ горѣизложены-тѣ окончанія са-види. За сѣко отъ тѣхъ ще са-каже на своє-то му мѣсто.

З а б ѣ л. 2. У насъ употребенїє-то на твърдо или меко окончанїє за звука ї въ измѣняваны-тѣ части, въ множественно-то имъ число, зависи отъ твърдо-то имъ или меко окончанїє въ єдинс. число, напр.: ако дума-та въ єдинственно-то число са-окончава на твърда гласна — ъ, а, о, то въ множ. звукъ-тъ ї прилича да са-пише съ ы: *градъ грады, глава главы, книга, книгы, новъ -ва -во новы, гнилъ -ла -ло гнилы;* ако ли дума-та въ єдинс. число са-окончава на мека гласна — ь, й, ѩ, є, то въ множ. прилича звукъ-тъ ї да са-пише съ и: *орачь орачи, день дни, честь чести, славей славеи, рабыня -быни, синь -ня -нье сини.* Тъй и слѣдъ окончателны-тѣ: ж, ш, щ, ц, ч, трѣба да са-пише и, макаръ тѣ и да прїємѧтъ подырѣ-си и твърды гласны.

А на минѫло-то време причастїє-то на лъ множественно-то му число, кога са-употребява съ глаголно значенїє, трѣба да са-пише съ и: *пѣли смы, испаднѫли бѣхмы;* а кога отъ среденъ залогъ туй причастїє са-употребява съ значенїє на прилагателно име: трѣба да са-пише съ ы: *паднѫлый-тъ, паднѫла-та, паднѫло-то, паднѫлы-тѣ умрѣлый-тъ, умрѣла-та, умрѣло-то умрѣлы-тѣ.*

§ 21. Сѫществителны-тѣ имена, прилагателны-тѣ, мѣстоименія-та и повечто отъ причастія-та иматъ йоще общѫ принадлежность — *скланянье-то си*, т. е. измѣнуванье-то на дума-та въ края й по падежи. Старобългарскый-тъ юзыкъ има седемь падежи: *именителный*, *родителный*, *дателный*, *винителный*, *звателный* *творителный* и *предложный*.

Забѣл. 1. Новобългарскый-тъ ни юзыкъ, като юдинъ отъ новы-тѣ аналетическы юзыци, изгубилъ свойственны-тѣ на старыя юзыкъ падежны формы, освень нѣколко твьрдѣ малобройны, опазены отъ древность-та; за туй разны-тѣ отношенія, що гы изрекватъ стары-тѣ падежны окончанія, той гы изреква съ помощь-та на разны предлозы.

Забѣл. 2. Предложный-тъ падежь, въ нѣкои славенскы грамматикы, ю нареченъ *мѣстный*, като що означавалъ въ древность-та мѣстны обстоятелства: онѣмъ же (мѫжемъ, иже ведѣахѫ св. Василиска) идѫштемъ въ клѣти, привязаша свѧтааго дѫбѣ соусѣ яворовѣ. Супр. рѫк. 13. Но тука той са-оставя съ обыкновенно-то си названіе, коюто му ю дадено, защото въ нов. періодъ на юзыка безъ предлогъ рѣдко са нахожда.

ГЛАВА I.

ЗА СѪЩЕСТВИТЕЛНО-ТО ИМЕ.

§ 22. *Сѫществително-то име*, освень общитѣ му съ другы-тѣ измѣняваны части принадлежности, има йоще за своя принадлежность и *видъ*. Неговы видове сѫ два: 1.) *обыкновенъ*: цвѣтъ, градъ,

дъска, книга, свѣтило; 2) *умалителенъ*: цвѣтецъ, градьцъ, дъщица, книжица, свѣтилце. Увеличителенъ видъ нѣма, освенъ въ новыя періодъ твърдѣ рѣдко: дѣтище, женище, полчище.

§ 23. Въ старобългарскыя езыкъ измѣнуванье-то на сѫществителны-тѣ имена въ окончанія-та имъ по падежи състои: — 1) въ просто прилаганье на падежны-тѣ окончанія при кореня на име-то: им. рабъ, род. раба, дат. рабу и проч., 2) въ прилаганье-то на падежны-тѣ окончанія съ нарастяванье отъ една носова гласна, която са-крые въ отличително-то окончаніе: сѣмѧ (сѣмен), род. сѣмене, дат. сѣмени, или пѫкъ ѭ нѣма ни въ коренныя съставъ, ни въ падежно-то окончаніе: им. небо, род. небесе, дат. небеси . . . По туй свойство на имена-та, склоненіята имъ са-раздѣлятъ на два отдѣла: — I. *ненарастяваны склоненія и II. нарастяваны склоненія.*

I. НЕНАРАСТЯВАНЫ СКЛОНЕНІЯ.

§ 24. Ненарастяваны-тѣ склоненія, по число-то на родове-тѣ, полагатъ-са три: първо-то за имена мѫжкый родъ на: ъ, ь, й: рабъ, тать, рой; второ-то за имена женскый родъ на: а, ѧ=ꙗ (и и въ древ.), ь: жена, землѧ=-лꙗ, рабынѧ=-ынꙗ (и рабыни въ древ.), печаль; третье-то за имена срéденъ родъ на: о, е, ѥ: лѣто, море, пѣнїе-ние.

§ 25. Въ ненарастяваны-тѣ склоненія замѣнуванье-то на твърды-тѣ гласны пакъ съ твърды, на мекы-тѣ пакъ съ мекы, iовечь е опазено въ най древни тѣ паметници на езыка, а послѣ постьпенно

са-види непостоянно послѣ придѫхливы-тѣ съгласны, и най-повечь въ новыя періодъ. Тъй въ Остр. Ев. стои — отъ мѫжь род. мѫжа, а не мѫжю, както трѣбало, а въ новыя періодъ комахай редомъ — но́жъ, но́жа, но́жѹ, ноже́мъ; вра́чь -ча̀ -чѹ̀ -че́мъ; дѹша̀, дѹ́шѹ, дѹ́шы. Като са-положе постоянно правилното заменуванье на гласны-тѣ, т. е. твърды-тѣ на твърды, мекы-тѣ на мекы, въ измѣнуванье-то на имената по падежи, сѣко отъ три-тѣ склоненія са-подраздѣля на: — А. *Склоненіѥ твърдо*: (ра́бъ, жена̀, лѣ́то), и Б. *склоненіѥ меко*: (де́нь, капля, пѣ́ніє = пѣніе).

ПЪРВО СКЛОНЕНІѤ.

§ 26. Сѫществителны-тѣ мѫжкы родъ имена съ отличително окончаніе ъ, иматъ твърдо склоненіе: образы — сы́нъ, Бо́гъ, слава́нинъ.

а) твърдо склоненіе.

I-й образъ.	II-й.	III-й.
Ѥдинственно число.		
и. сы́нъ	бо́гъ	слава́нинъ
р. сы́на -оу	бо́га	слава́нина
д. сы́нѹ -ови	бо́гѹ -ови	слава́нинѹ
в. сы́на -ъ	бо́га -ъ	слава́нина -ъ
з. сы́не	бо́же	слава́нине
т. сы́номъ -омь	бо́гомъ-ъмь	слава́ниномъ -ъмь
п. сы́нѣ -оу	бо́зѣ	слава́нинѣ

Двойственно.

и. в. з. сы́на	бо́га	слава́на
р. п. сы́нѹ	бо́гѹ	слава́нѹ
д. т. сы́нома	бо́гома	слава́нома

Множественно.

и. з. сыни -ове	кози	славане
р. сынъ -ωвъ	вωгъ -ωвъ	славанъ -ωвъ
д. сынωмъ-овωмъ	богωмъ -омъ	славанωмъ-омъ
в. сыны -овы	боги -гы	славаны
т. сыны -ами	боги-ами-гы	-ваны -ами
п. сынѣхъ	бозѣхъ	славанѣхъ

Тъй са-скланятъ по I-ыя образъ: воинъ, спасъ, рабъ, домъ, волъ, ловъ, градъ, гробъ, дѹбъ, столъ и друг.; по II-ыя: — дрѹгъ, врагъ, долгъ, вѣкъ, лѹкъ, порокъ, грѣхъ, върхъ, слѹхъ, дѹхъ и друг.; по III-ia: — Римлѧнинъ, Єллинъ, Самарѧнинъ, Сербинъ мн. Серби и Сербе, Єврейнъ мн. Єврейи и Єврее и друг.

Забѣл. 1. Въ двойственно-то число защото винит. и зват. падежи выкагы сѫ сходны съ именит., твор. съ дател., а предл. съ родит., затуй въ склоненія-та ще сѫ помѣстены само имин., родит. и дател., подъ кои-то ще са-разумѣватъ и оставены-тѣ.

Забѣл. 2. По II-ыя образъ гърляны-тѣ: г, к, х постоянно са-измѣнуватъ предъ е въ зват. един. въ придѫхливы-тѣ: ж, ч, ш (дрѹже, пророче, дѹше), а предъ ѣ, и въ предл. един. и въ именит., зват. и предл. множ., въ свистливы-тѣ: з, ц, с (вразѣ, врази, вразѣхъ; пророцѣ, пророцы -ци, пророцѣхъ; дѹсѣ, дѹси, дѹсѣхъ, (вижь § 14. 3.). Въ новыя періодъ изданія-та сѫ отстѫпили отъ древня-та форма съ тѣзи русизмы: — *а)* дѣто послѣ ц въ именит. и зват. множ. употребяватъ ы а не и, *б)* дѣто въ винит. и твор. множ. буква-та и послѣ гърляны-тѣ: г, к, х стои вмѣсто ы,

да́ла	да́лѣ
да́на	да́нѣ
даѥма-ѥ́ма	даѥмѣ-ѥ́мѣ.

въ множественно-то число.

мѫж. — и	жен. — ы	сред. — а
чловѣци-цы	жены	чѧда
волй	кра́вы	говѧда
но́ви	но́вы	нова
о҃ни	о҃ны	о҃на
дали	далы нов. пер. -ли	дала нов. п. -ли
да́ни	даны	дана
даѥми -ѥ́ми	даѥмы -ѥ́мы	даѥма -ѥ́ма.

2. Ако ли мѫжкый-тъ са-окончава на меко ь или й, то женскый-тъ и средній-тъ иматъ тѣзи окончанія:

въ ѥдинственно-то число.

мѫж. — ь или й	жен. — ѧ=ѩ	сред. — є
кнѧзь	кнѧги́нѧ -ѩ	по́лє
сла́вій -ии	ладїѧ̀ -ѩ	пѣ́нїє-ниѥ
си́нь	си́нѧ -нѩ	си́нє -ѥ
мо́й мои	моѧ̀ -ѩ	моѐ -ѥ
на́шъ нашь	на́ша -шѩ	на́шє

въ двойственно-то число.

мѫж. — ѧ=ѩ	жен. — и	сред. — и
кнѧ́зѧ -ѩ	кнѧги́ни	по́ли
сла́вїѧ -виѩ	ладїѝ -дии	пѣ́нїи -нии
си́нѧ -нѩ	си́ни	си́ни
моѧ̀ -ѩ	моѝ	моѝ
на́ша -шѩ	на́ши	на́ши

въ множественно-то число.

мѫж. — и	жен. — и	сред. — а=ѩ
кнѧ́зи	кнѧгы́ни	полѧ̀ -лѩ
слáвїи -вии	ладїй -диѩ	пѣ̂нїѧ -ниѩ
сы̂ни	сы̂ни -ниѩ	сы̂нѧ -ниѩ
мои̂	моѧ̂ -ѩ	моѧ̂ -ѩ
нáши	нáшѧ -ѩ	нâша

Отъ тѣзи главны родовы окончанія, общи на сичкы-тѣ измѣниваны части, и въ три-тѣ числа има малко исключенія, които повечто сѫ руссизмы, както въ горѣизложены-тѣ окончанія са-види. За сѣко отъ тѣхъ ще са-каже на своје-то му мѣсто.

Забѣл. 2. У насъ употребеніе-то на твьрдо или меко окончаніе за звука Ї въ измѣняваны-тѣ части, въ множественно-то имъ число, зависи отъ твьрдо-то имъ или меко окончаніе въ јединс. число, напр.: ако дума-та въ јединственно-то число са-окончава на твьрда гласна — ъ, а, о, то въ множ. звукъ-тъ Ї прилича да са-пише съ ы: *градъ грады, глава главы, книга, книгы, новъ -ва -во новы, гнилъ -ла -ло гнилы;* ако ли дума-та въ јединс. число са-окончава на мека гласна — ь, й, ѩ, є, то въ множ. прилича звукъ-тъ Ї да са-пише съ и: *орачь орачи, день дни, честь чести, славей славеи, рабыня -быни, синь -ня -нье сини.* Тъй и слѣдъ окончателны-тѣ: ж, ш, щ, ц, ч, трѣба да са-пише и, макаръ тѣ и да пріјематъ подырѣ-си и твьрды гласны.

А на минѫло-то време причастіје-то на лъ множественно-то му число, кога са-употребява съ глаголно значеніје, трѣба да са-пише съ и: *пѣли смы, испаднѫли бѣхмы;* а кога отъ среденъ залогъ туй причастіје са-употребява съ значеніје на прилагателно име: трѣба да са-пише съ ы: *паднѫлый-тъ, паднѫла-та, паднѫло-то, паднѫлы-тѣ умрѣлый-тъ, умрѣла-та, умрѣло-то умрѣлы-тѣ.*

§ 21. Сѫществителны-тѣ имена, прилагателны-тѣ, мѣстоименія-та и повечто отъ причастія-та иматъ йоще общѫ принадлежность — *склоняньето си*, т. е. измѣнуванье-то на дума-та въ края й по падежи. Старобългарскый-тъ юзыкъ има седемь падежи: *именителный*, *родителный*, *дателный*, *винителный*, *звателный* *творителный* и *предложный*.

Забѣл. 1. Новобългарскый-тъ ни юзыкъ, като юдинъ отъ новы-тѣ аналетически юзыци, изгубилъ свойственны-тѣ на старыя юзыкъ падежны формы, освень нѣколко твьрдѣ малобройны, опазены отъ древность-та; за туй разны-тѣ отношенія, що гы изрекватъ стары-тѣ падежны окончанія, той гы изреква съ помощь-та на разны предлозы.

Забѣл. 2. Предложный-тъ падежь, въ нѣкои славенскы грамматикы, ю нареченъ *мѣстный*, като що означавалъ въ древность-та мѣстны обстоятелства: онѣмъ же (мѫжемъ, иже ведѣахѫ св. Василиска) ідѫштемъ въ клѣти, привѧзаша свѧтаарго дѫбѣ соусѣ яворовѣ. Супр. ркк. 13. Но тука той са-остава съ обыкновенно-то си названію, коюто му ю дадено, защото въ нов. періодъ на юзыка безъ предлогъ рѣдко са нахожда.

ГЛАВА I.

ЗА СѪЩЕСТВИТЕЛНО-ТО ИМЕ.

§ 22. *Сѫществително-то име*, освень общитѣ му съ другы-тѣ измѣняваны части принадлежности, има йоще за своя принадлежность и *видъ*. Неговы видове сѫ два: 1.) *обыкновенъ*: цвѣтъ, градъ,

дъска, книга, свѣтило; 2) *умалителенъ*: цвѣтець, градьцъ, дъщица, книжица, свѣтилце. Увеличителенъ видъ нѣма, освень въ новыя періодъ твърдѣ рѣдко: дѣтище, женище, полчище.

§ 23. Въ старобългарскыя языкъ измѣнуванье-то на сѫществителны-тѣ имена въ окончанія-та имъ по падежи състои: — 1) въ просто прилаганье на падежны-тѣ окончанія при кореня на име-то: им. рабъ, род. раба, дат. рабу и проч., 2) въ прилаганье-то на падежны-тѣ окончанія съ нарастяванье отъ една носова гласна, която са-крые въ отличително-то окончаніе: сѣмѧ (сѣмен), род. сѣмене, дат. сѣмени, или пакъ ѭ нѣма ни въ коренныя съставъ, ни въ падежно-то окончаніе: им. небо, род. небесе, дат. небеси . . . По туй свойство на имена-та, склоненіята имъ са-раздѣлятъ на два отдѣла: — I. *ненарастяваны склоненія и II. нарастяваны склоненія.*

I. НЕНАРАСТЯВАНЫ СКЛОНЕНІЯ.

§ 24. Ненарастяваны-тѣ склоненія, по число-то на родове-тѣ, полагатъ-са три: първо-то за имена мѫжкый родъ на: ъ, ь, й: рабъ, тать, рой; второ-то за имена женскый родъ на: а, ѧ=ꙗ (и и въ древ.), ь: жена, земля=-лꙗ, рабына=-ынꙗ (и рабыни въ древ.), печаль; третье-то за имена ереденъ родъ на: о, е, ѥ: лѣто, море, пѣнїе-нию.

§ 25. Въ ненарастяваны-тѣ склоненія замѣнуванье-то на твърды-тѣ гласны пакъ съ твърды, на меки-тѣ пакъ съ меки, ювечь е опазено въ най древни тѣ паметници на языка, а послѣ постъпенно

са-види непостоянно послѣ придѫхливы-тѣ съгласны, и най-повечь въ новыя періодъ. Тъй въ Остр. Ев. стои — отъ мѫжь род. мѫжа, а не мѫжа, както трѣбало, а въ новыя періодъ комахай редомъ — но́жъ, но́жа, но́жȣ, ноже́мъ; вра́чь -ча̀ -чȣ̀ -че́мъ; дȣша̀, дȣ́шȣ, дȣ́шы. Като са-положе постоянно правилното заменуванье на гласны-тѣ, т. е. твърды-тѣ на твърды, мекы-тѣ на мекы, въ измѣнуванье-то на имената по падежи, сѣко отъ три-тѣ склоненія са-подраздѣля на: — А. *Склоненіѥ твърдо*: (ра́бъ, жена̀, лѣ́то), и Б. *склоненіѥ меко*: (де́нь, каплꙗ, пѣ́ніе = пѣние).

ПЪРВО СКЛОНЕНІѤ.

§ 26. Сѫществителны-тѣ мѫжкы родъ имена съ отличително окончаніе ъ, иматъ твърдо склоненіе: образы — сы́нъ, Бо́гъ, слава́нинъ.

а) твърдо склоненіе.

I-й образъ. II-й. III-й.

Ѥдинствено число.

и. сы́нъ	бо́гъ	слава́нинъ
р. сы́на -оу	бо́га	слава́нина
д. сы́нȣ -ови	бо́гȣ -ови	слава́нинȣ
в. сы́на -ъ	бо́га -ъ	слава́нина -ъ
з. сы́не	бо́же	слава́нине
т. сы́номъ -омь	бо́гомъ -ъмь	слава́нином̀ъ -ъмь
п. сы́нѣ -оу	бо́зѣ	слава́нинѣ

Двойствено.

и. в. з. сы́на	бо́га	слава́на
р. п. сы́нȣ	бо́гȣ	слава́нȣ
д. т. сы́нома	бо́гома	слава́нома

Множествено.

и. з. сыни -ове	кози	славане
р. сынъ -овъ	вогъ -овъ	славанъ -овъ
д. сыномъ-овомъ	богомъ -омъ	славаномъ-омъ
в. сины -овы	коги -гы	славаны
т. сины -ами	боги-ами-гы	-ваны -ами
п. синѣхъ	бозѣхъ	славанѣхъ

Тъй са-скланятъ по І-ыя образъ: воинъ, спасъ, рабъ, домъ, волъ, ловъ, градъ, гробъ, дѫбъ, столъ и друг.; по ІІ-ыя: — дрѹгъ, врагъ, долгъ, вѣкъ, лѫкъ, порокъ, грѣхъ, върхъ, слѹхъ, дѹхъ и друг.; по ІІІ-іа: — Римланинъ, Єллинъ, Самаранинъ, Сербинъ мн. Серби и Сербе, Євреинъ мн. Євреи и Євреe и друг.

Забѣл. 1. Въ двойотвенно-то число защото винит. и зват. падежи выкагы сѫ сходны съ именит., твор. съ дател., а предл. съ родит., затуй въ склоненія-та ще сѫ помѣстены само имин., родит. и дател., подъ конто ще са-разумѣватъ и оставены-тѣ.

Забѣл. 2. По ІІ-ыя образъ гърляны-тѣ: г, к, х постоянно са-измѣнуватъ предъ е въ зват. един. въ прирѫхливы-тѣ: ж, ч, ш (дрѹже, пророче, дѹше), а предъ ѣ, и въ предл. едни. и въ именит., зват. и предл. множ., въ свистливы-тѣ: з, ц, з (вразѣ, врази, вразѣхъ; пророцѣ, пророцы -ци, пророцѣхъ; дѹсѣ, дѹси, дѹсѣхъ, (вижь § 14. 3.). Въ новыя періодъ издавія-та сѫ отстѫпили отъ древня-та форма съ тѣзи руссизмы: — *а)* дѣто послѣ ц въ именит. и зват. множ. употребяватъ ы а не и, *б)* дѣто въ винит. и твор. множ. буква-та и послѣ гърляны-тѣ: г, к, х стои вмѣсто ы,

— и въ такъвзи случай гърляны-тѣ пакъ не са-превръщатъ въ придыхливы: Почто̀ ѹ҆чн҃цы̀ твоѝ престꙋпа́ютъ преда́нїе ста́рецъ. Мат. XV. 2. И҆ а҆́бїе понꙋ́ди Іисъ ѹ҆чени́ки своѧ̑ влѣ́зти в̾ кора́бль. Там. XIV. 22. Мꙋ̑дрыѧ же прїѧ́ша е҆ле́й въ сосꙋ́дѣхъ со свѣти́льники свои́ми. Там. XXV. 4.

§ 27. Сѫществителны-тѣ мѫж. родъ имена съ отличителны окончанія ь, й (древ. и.) иматъ меко склоненіе: образы — звѣ́рь, вра́чь, вра́бїй.

Меко склоненіе.

	I-й образъ.	II-й.	III-й.
	Ѥдинственно число.		
и.	звѣ́рь	вра́чь	вра́бїй -нїи
р.	звѣ́рѧ -ꙗ	врача̀ -ꙗ	вра́бїѧ -нїꙗ
д.	звѣ́рю	врачꙋ̀ -ю -еви	вра́бїю -еви
в.	звѣ́рѧ -ь	врача̀ -ꙗ -ь	вра́бїѧ -нїи
з.	звѣ́рю	врачю̀	вра́бїю -е
т.	звѣре́мъ -емь	враче́мъ -емь	вра́бїемъ -їемь
п.	звѣ́ри -ѣ	врачи̂ -ѣ	вра́бїи -нїи
	Двойнственно.		
и.	звѣ́рѧ -ꙗ	врача̀ -ꙗ	вра́бїѧ -нїꙗ
р.	звѣ́рю	врачꙋ̀ -ю	вра́бїю -нїю
д.	звѣ́рема	враче́ма	вра́бїема -нїема
	Множественно.		
и. з.	звѣ̑ри -їе	врачи̂ -їе -чеве	вра̂бїи-їе -нїи
р.	звѣ̑рь -е́й	вра̂чь -е́й	вра̂бїй -нїи
д.	звѣре́мъ	враче̂мъ	вра́бїемъ-їемъ
в.	звѣ̑ри -ꙗ	врачи̂ -ꙗ	вра̂бїи -ꙗ

т. звѣри -ьми	врачи̂ -ьми̂	кра̂вїи -їими
п. звѣрѣхъ-ехъ-ихъ	-ехъ -ѣхъ -ихъ	вра́вїихъ -ехъ

Тъй са-скланятъ по I-ыя образъ: — ца́рь, па́стырь, кора́бль, оучитель, оу́гль, гво́здь, та́ть, во́пль, ко́нь, во́ждь, пѣ́нязь, кла́дязь, пе́нь род. пня̂= древ. пьнь пьня и друг.; по II-ыя — : ме́чь, би́чь, клю́чь, паде́жь и другы; по III-ія — : ра́й, ро́й, зно́й, гно́й, злодѣ́й, ра́тай, мра́вїй, жре́бїй и другы.

Забѣлѣжкы. При скланянье-то на сѫщест. имена мѫж. родъ, както въ твьрдо-то, тъй и въ меко-то склоненіе забѣлѣжватъ-са слѣдующи-тѣ:

а. въ юдинственно-то число.

1. Въ твьрдо-то склоненіе, окончаніе-то оу въ родит. и предл. пад. пріематъ въ нов. періодъ само нѣколко имена, отъ конто по-забѣлѣжителны сѫ: до́мъ гро́бъ, зако́нъ, бо́къ, ста́нъ; родит. до́му, гро́бу, зако́ну..., предл. дому̀, гро́бу, зако́ну, боку̀ стану̀. То ю остатъкъ отъ древпость-та, дѣто съ туй окончаніе сѫ и — волоу, мироу, полоу, длъгоу, чиноу, тлъкоу, пироу, сапогоу и другы. Въ меко-то склоненіе чужды имена на й въ нов. періодъ иматъ а въ родит. и винит. вмѣсто а = ꙗ: Ѧндре́а, Їере́а, Їулїа.

2. Садтел. падежь кога пріема въ твьрдо-то склоненіе вставныя слогъ — о́в, а въ меко-то — е́в (нѣкога и — ов), тогази падежно-то окончаніе у, ю измѣнува-са на и, че става — ови, еви. Туй окончаніе ю свойственно на старобългар. юзыкъ по сичкы-тѣ му періоды, въ юдно - и двусложны думы, а рѣдко въ многосложны; то не исключава обыкновенно-то окончаніе — у, ю: но

една и тъзи дума може да пріема кога едно-то (ꙋ, ю), кога друго-то (ови, еви): бо́гꙋ и бо́гови, ми́рꙋ и ми́рови, до́мꙋ и до́мови, дꙋ́хꙋ и дꙋ́хови, царю́ и царе́ви, врачꙋ́ и врачеви, ключꙋ̀ -еви, дождю̀ -еви, ра́ю -еви, змі́ю -еви и -ови. Особито въ употребеніе е въ чужды думы: Петро́ви, Іѡа́нови, Іисꙋ́сови, Іѡ́сифови, ке́сареви, Іꙋде́еви -ови, -А́ндре́еви -ови, Нико́ла́еви.

3. И въ твърдо-то и въ меко-то склон., винит. пад. на имена на одушевены и на неодушевены предметы, въ най-древни-тѣ паметници е равенъ съ именит. пад., а послѣ често са-нахожда равенъ съ родит. пад. не само на имена на одушевены но и на неодушевены предметы, подъ които са-разумѣватъ одушевены: Бо́га, христа, бисъра, ка́мена, свѣ́та, стълпа; оць бо любитъ сна. Остр. Іоан. V. 20 — 23. Приведоша же честьнааго съсѫда и стежера мѫченикомъ, крѣпа вѣры камыка, Θеодора непобѣдимаего. Супр. р. 44. А въ нов. періодъ, по вліяніе-то на руссизма, винит. на одушевены предметы редомъ е равенъ съ родит. пад., а на неодушевены — съ именит: послѣ́дй же посла̀ къ ни́мъ сы́на своего̀. Мат. XXI. 37. И́ віногра́дъ предастъ и́ныі́мъ дѣ́лателемъ; Царѧ чти́те; препоѧши ме́чь твой.

4. Звателный-тъ пад. въ твърдо-то склоненіе въ древность-та нѣкога освень на є окончава-са и на оу: помилоуи мѧ сноу двдвъ. Ост. Мат. XV. 22; въ меко-то склон. освень ю има въ древн. нѣкога на оу: цароу, врачоу и — на є: а) въ чужды думы на: ай, ей, ѣй, ій, б) въ думы на ь съ предидѫща ц или з, които тогази са-измѣ-

нунатъ въ съотвѣтственны-тѣ си — ч ж: Николає, Андрєє, закхєє, Іоудѣи -ѣє, Григо́рїй -їє, ла́зарь -рє кна́зь -жє, отьцъ, отьчє.

5. Творителный-тъ и въ двѣ-тѣ склоненія, въ древность-та окончава на меко МЬ и са-отличава съ него отъ дател. множ. пад., който са-окончава на твьрдо МЪ, а въ новыя періодъ и два-та тѣзи падежи сѫ съ твьрдо МЪ. Той въ древность-та вм. ЄМЬ има нѣкога ЬМЬ: ОТЬЦЬМЬ, КОРАБЛЬМЬ, а въ чужды думы на — ай, єй, їй, ѣй, има ЄМЬ или ОМЬ: Николаємъ, ієрєємъ -омъ, Іѹдєомъ -ємъ, Моѷсєємъ -омь, Матѳѣи матѳѣємь -омь.

б. Въ двойственно-то.

1. Именит. пад. въ твьрдо-то склоненіе освень на А нахожда-са и на Ы, ако и рѣдко въ древность-та: ДЪВА КРАТЫ, ОБА ПОЛЫ, дъва волы.

2. Дател. въ твьрдо-то склон. вмѣсто ОМА има ЪМА въ древность-та: ВОЛОМА И ВОЛЪМА, а въ меко-то склон. вмѣсто ЄМА рѣдко быва въ древн. ЬМА: ТЪГДА ПОВЄЛѢ СВАТЫИ АРТЄМОНЪ ЄЛЄНЬМА И ДИВИИМЪ КОЗАМ' ИТИ К' ЄПИСКОПОУ. Супр. р.

в. Въ множественно-то.

1. Именит. и зват. падежи слѣдъ вставка-та ОК, въ твьрдо-то склон. и ЄВ въ меко-то, пріемать вм. И окончаніе-то Є, въ едно -и двусложны думы: СЫНОВЄ, оу́довє, ду́ховє, оу́мовє, плодовѣ, ликовє, вра́чєвє, клю́чєвє, мє́чєвє, ро́євє.

Въ меко-то склон. вм. И пріема йоще и тѣзи окончанія: а), НІЄ = ;ієʼ въ имена на одушевены

предметы: пастыри -іе, оучители -іе, врабіи -іе, дѣлатели -іе; б) ье=іе, ю, е, конто ставатъ отъ нье: молье=моліе, трьнье=терніе, оугліе, дѣлателье=-ле, архіерее, мытаре. Туй тролко окончаніе: и, ове или еве, ние или ье, види-са, че въ древность-та не са-употребявало безразлично. Първо-то окончаніе и изобщо са употребявало за означаванье на родово понятіе: и мѫжи дрьжаще іисоуса рѫгахѫ са юмоу. Второ-то — ове или еве показвало видово понятіе, кога искали да различѫтъ единъ видъ предметы отъ другый, отъ туй па ове, еве по-часто са-нахождатъ видовы-тѣ названія на животны-тѣ: врабніеве, скорпниеве, змниеве; егуп'тьст'ни зноеве (за разлика отъ другы-тѣ). А окончаніе-то ние, ье и съкратено ю употребявало-са за означаванье на събирателно име, за изрекванье на цѣлъ купъ отъ юднородны предметы: предсташа царние земстни и кънази събрашѫ са въкоупѣ; мѫжние братние — обыкновенно апостолско въззваніе. Съ таквозь значеніе и у насъ сега ю употребеніе-то: *трънье, колье, пржтье, лозье, мравье, камънье, снопье* и другы.

2. Родител., дат. и винит. падежи и въ двѣ-тѣ склоненія, освень обыкновенны-тѣ си окончанія, пріеиматъ и вставкѫ-тѫ ов, ев между тема-та и падежно-то си окончаніе: домовъ, сыновъ, даровъ, воловъ; домовомъ, сыновомъ, даровомъ, воловомъ; бѣсовы, домовы, часовы, сыновы; царевъ, кораблевъ, врачевъ; дъждевемъ, мьчевы и др. Дател. още въ меко-то склон., въ чужды думы на ѣи и ей прави и на омъ=ωмъ: фарисеемъ -еωмъ, филиписеомъ, юдеомъ, а винител. само въ древн. вм. и има ѧ, ѭ, нѭ: вм. оучители, корабли, пастыри, стои оучителѧ -лѭ,

корабла -лѧ пастырим, татим. Дател. пад. въ древность-та и въ двѣ-тѣ склон. разнчава-са въ окончанію-то по твърда-та Ъ отъ творит. единственный, който ю съ мека Ь, а въ новыя пер. са-различава въ твърдо-то склон. по гласна-та ѡ въ окончаніе-то, въ меко-то — по гласна-та Є, до като творит. един. има О, Є: дат. мн. — рабомъ, царемъ, рабѡмъ царѣмъ; твор. единст. — рабомь, царемь, рабо́мъ царе́мъ.

3. Творит. въ твърдо-то склон., освенѣ окончаніе-то Ы или И, въ новыя пер. има и русизма — ами: рабы -ами, богы -ги -ами, а въ меко-то склон. вм. И има и ами или ами (руссизмъ) и ьми (древ.): цари -рьми -рами, врачи -чьми -чами, дръкольми. А кога пріема вставкѫ-тѫ ев, има твърдѫ-тѫ Ы: ножевы, мьчевы, въ древность-та.

4. Предлож. пад. въ твърдо-то склон. има окончанія: ѢХЪ, ОХЪ и съсъ вставка ОВ (древни), ѣхъ (по сички-тѣ періоды) и ахъ (руссизмъ): домѣхъ, домохъ, доможвѣхъ, домѣхъ, домахъ; сынѣхъ, сынохъ, сыновѣхъ, сынѣхъ, сынахъ; въ домѣхъ црихъ сѫть. Остр. Мат. XI. 8. Въ меко-то склон. освень обикновенны-тѣ окончанія: ехъ, ѣхъ, има йощє въ древн. — ихъ, нихъ и охъ: царехъ -ѣхъ, врачїихъ, кораблихъ, фарисѣихъ, коюхъ, июдѣюхъ, мѣсацехъ -цохъ; послѣ шарявъ и руссизмъ-тъ — ахъ, ахъ: врачахъ, звѣрахъ, мечахъ.

Забѣл. 1. Нѣкои имена отъ твърдо-то склон., що имать въ древность-та предъ окончателна-та си съгласна Ъ, Ь, порусены послѣ въ О, Є, въ новыя періодъ исхвърлять гласнѫ-тѫ О, Є, въ сички-тѣ другы падежи и въ

три-тѣ числа, освенѣ въ именит. един. и родит. множ., кога той ю равенъ съ именит. юдинст.: СЪНЪ=сóнъ, енà, сн8.... сний и сóніе (по меко-то), сúнъ и снювъ и сóній....; орьлъ=óрелъ, óрлà, óрл8... óрли, óрелъ и óрлювъ...; рóвъ-рвà, лóбъ-лбà, лóмъ, свéкоръ, вúхоръ, пѧтóкъ, начáтокъ начáтки и -тцы; ѧремъ -рмà, хребéтъ -бтà, рожéнъ, творьць -рéцъ, отьць óтецъ, лéвъ, мьскъ=мéскъ, пьнь=пéнь -пнà (по меко-то) и другы. Нѣкои отъ на ецъ, кога съвпадатъ двѣ съгласны прѣдъ е, премѣстятъ е -то въ другы-тѣ падежи жрьць= жрéцъ -жерцà, пришльць =лéцъ пришéлца, множ. жерцы́, пришéлцы, род. жрéцъ и жерцéвъ, пришлéцъ и пришéлцевъ. А нѣкои ради недоброзвучіе-то, което бы произлѣзло въ отстѫтсвіе-то на гласна-та, задьржатъ ѭ на мѣсто-то й: бѣглéцъ -лецà, м8дрéцъ -рецà, áнгелъ, апóстолъ, стóлъ, снóпъ, востóкъ, закóнъ, úнокъ, óтрокъ, позóръ, порóкъ, прорóкъ, сéверъ, трéпетъ, чтéцъ, юбрóкъ, близнéцъ. Сичкы-тѣ тѣзи (освень на ьць= ецъ) и въ древность-та сѫ съ О, Є, а не съ Ъ, Ь. — Кога предъ гласна-та е лежи въ нѣкои думы друга гласна, е са-измѣнува въ й въ другы-тѣ падежи: боéцъ-бойцà, оуéцъ-оуйцà, оукіéцъ-оукійца, оуéмъ-оуймà.

§ 28. Сѫществителны-тѣ имена мѫж. родъ на мека ь, слѣдъ съгласны-тѣ: ж, ш, щ, ч, ц, по сичкы-тѣ періоды, смѣсватъ нѣкои надежны окончанія съ твьрды, напр.: отьць-отьца, мѫжь-мѫжа, óтéцъ-óтцà-óтц8, м8жъ-м8жа-м8ж8, а не отьць -отьцѫ -отьцю, мѫжь-мѫжѫ-мѫжю..., както бы

трѣбало по правилно-то измѣненіе на гласны-тѣ. Но въ най-древни-тѣ паметници има примѣры, дѣто измѣненіе-то на меки-тѣ гласны са-види правилно: оцю своѥмоу. Глагол. Клоц. За скланянье-то на тѣзи смѣсены измѣненія излагатъ-са образы за улесненіе.

Ѥдинствено число.

и.	мѫжь	отьць	мытарь	иѥреи
	мѹ́жъ	ѻ҆те́цъ	мыта́рь	і҆ере́й
р.	мѫжа	отьца	мытарꙗ	иѥрея
	мѹ́жа	ѻ҆тца̀	мытарѧ̀	і҆ере́а
д.	мѫжеви	отьцоу -ю	мытарю	иѥрею -ови
	мѹ́жѹ -еви	ѻ҆тцѹ̀ -е́ви	мытарю̀	і҆ере́ю -ови
в.	мѫжь -а	отьць -а	мытарь -ꙗ	иѥрея
	мѹ́жа	ѻ҆тца̀	мытарѧ̀	і҆ере́а
з.	мѫжоу	отьче	мытарю	иѥрею -ѥ
	мѹ́жѹ -е	ѻ҆̑тче	мытарю̀	і҆ере́е
т.	мѫжемь	отьцьмь	мытаремь	иѥреомь -ѥмь
	мѹ́жемъ	ѻ҆тце́мъ	мытаре́мъ	і҆ере́емъ -омъ
п.	мѫжи	отьци	мытари	иѥреи
	мѹ́жи -ѣ	ѻ҆тцѣ̀	мытари̇̀	і҆ере́и

Двойствено.

и.	мѫжа -и	отьца	мытарꙗ	иѥрея
	мѹ́жа	ѻ҆тца̀	мытарѧ̀	і҆ере́а
р.	мѫжоу	отьцю	мытарю	иѥрею
	мѹ́жѹ	ѻ҆тцѹ̀	мытарю̀	і҆ере́ю
д.	мѫжьма	отьцема	-рема -ьма	иѥреѥма
	мѹ́жема	ѻ҆тце́ма	-ре́ма -рма	і҆ере́ема

Множественно.

и. з. мѫжи -иє	отьци	мытариє -рє	иєреи
мѹ́жи -їє	ѻтцы̀	мытарѝ	ї̂ере́и
р. мѫжии -євъ	отьць	мытарь -рии	иєреи
мѹже́й -е́въ	ѻ̂те́цъ-е́въ	-та̂рь -ре́й	ї̂ере́й -євъ
д. мѫжємъ	отьцємъ	мытарємъ	иєрєомъ
мѹже́мъ	ѻ̂тце́мъ	мытаре́мъ	ї̂ере́емъ
ж.			-ѡмъ
в. мѫжа -євы	отьца	мытаря -ия	иєрея
мѹ́жи	ѻ̂тцы̀	мытарѝ	ї̂ере́и
т. мѫжи -ьми	отьци,	мытари -ьми	иєреи
мѹ́жи -ами	ѻ̂тцы̀ -а́ми	-тарѝ -рмѝ	ї̂ере́и
п. мѫжихъ	отьцихъ	мытарихъ	-єихъ -єяхъ
-же́хъ -а̀хъ	-цѣ́хъ -а́хъ	-ре́хъ -а́хъ	ї̂ере́ехъ

ВТОРО СКЛОНЕНІЕ.

§ 29. Сѫществителны-тѣ женс. родъ имена на: а, ѧ=ꙗ, и, ь объематъ второ-то склоненіе; отъ тѣхъ на а иматъ твърдо склоненіе, а на ѧ=ꙗ, и, ь — меко.

а. Твърдо склоненіе.

Единственно.		*Множественно.*	
и. жена̀	нога̀	жены̀ -ы	но́ги -ы
р. жены̀ -ы	ногѝ -ы	же́нъ	но́гъ
д. женѣ̀	нозѣ̀	жена́мъ	нога́мъ
в. женѹ̀ -ѫ	но́гѹ -ѫ	жены̀ -ы	но́ги -ы
з. же́но	но́го	жены̀ -ы	но́ги -ы
т. жено́ю -ѡѭ	ного́ю -ѡѭ	жена́ми	нога́ми
п. женѣ̀	нозѣ̀	жена́хъ	нога́хъ

Двойственно.

и. женѣ	нозѣ
р. женꙋ	ногꙋ
д. женáма	ногáми

По образа женà са-склановятъ — слáва, главà, нива, водà, лꙋнà, лозà, вѣра, юнота, красотà слꙋжба и другы; по образа ногà — що сѫ съ гърляна окончателна: г, к, х — слꙋгà, мꙋка, рꙋкà, снохà мꙋхà, и другы. Тѣ предъ окончаніе-то ѣ измѣнуватъ г, к, х на съотвѣтственны-тѣ имъ з, ц, с (вижь § 14. — 3.); — въ новыя періодъ окончаніе-то ы слѣдъ тѣзи гърляны замѣнено е ѣ и по вліяніе-то на руссизма. — рáка има въ древность-та именит. един. и ракы.

Забѣл. 1. Въ женскый родъ на а имена, конто въ древность-та иматъ въ вторыя слогъ тѫпѫ гласнѫ ъ или ь, защото тѣзи гласны сѫ исхвърлены въ новыя пер. по вліяніе-то на руссизма, за туй въ родител. множ. поевява-са гласна-та о вм. ъ и е вм. ь: дъска = дскà, род. дъскы=дскы, род. мн. дъскъ=доскъ; оставъка, игъла, мольба, сѫдьба, род. мн. оставокъ, игóлъ, молéбъ, сꙋдéбъ.

Забѣл. 2. Тукъ са-скланятъ и имена мѫж. родъ на а: владкиа, воевóда, Іóна, Сáвва, Ѳомà, Лꙋкà. — Дума-та пасха има дател. и предл. един. пасцѣ, по древньо-то употребеніе въ именит. падежъ паска.

Забѣл. 3. Дóмꙋ владыка въ склапянье-то измѣнува, само двърнѫ-тѫ думѫ: И. дóмꙋ владыка. Род. дóмꙋ владыки -кы. Дат. дóмꙋ владыцѣ. Вин. дóмꙋ владыкꙋ -кѫ.

б. Меко склоненiе.

Ѥдинственно.

I-ый образъ.	II-ый.	III-ій.
и. во́лѧ -ꙗ	стрꙋѧ̀ -ꙗ	ко́сть
р. во́ли -ѧ	стрꙋ̀и -ѧ	ко́сти
д. во́ли	стрꙋ̀и	ко́сти
в. во́лю -ѭ	стрꙋ̀ю -ѭ	ко́сть
з. во́лє	стрꙋ̀є	ко́стє -и
т. во́лєю -єѭ	стрꙋ́єю -ѥѭ	ко́стїю -иѭ (1)
п. во́ли	стрꙋ̀и	ко́сти

(1) иѭ нѣкога ѥ замѣнено съ ьѭ: костьѭ, пѣсньѭ, нощьѭ.

Двойственно.

и. во́ли	стрꙋ̀и -оуи	ко́сти
р. во́лю	стрꙋ̀ю -оую	ко́стїю -ию
д. во́лѧма -ꙗма	стрꙋѧ́ма -ꙗма	косте́ма (2)

(2) вм. ема быва и ьма: костьма, дланьма челюстьма.

Множественно.

и. з. вѡ́ли -ѡли	стрꙋ̂и -ѧ	кѡ́сти
р. во́ль	стрꙋ́й	ко́сть -е́й (3)
д. во́лѧмъ -ꙗмъ	стрꙋѧ́мъ -ꙗмъ	косте́мъ (4)
в. вѡ́ли волѧ	стрꙋ̂и -ѧ	кѡ́сти
т. во́лѧми -ꙗми	стрꙋѧ́ми -ꙗми	костьмѝ
п. во́лѧхъ -ꙗхъ	стрꙋѧ́хъ -ꙗхъ	косте́хъ (5)

(3) вм. ей намѣрва-са ии: печалии въ древн.

(4) вм. емъ нахожда-са въ древн. ьмь: двьрьмъ.

(5) вм. ехъ — сѫщо въ древн. ьхъ: двьрьхъ.

По I-ыя образъ са-скланятъ: землѧ̀, ка́плѧ, кꙋ́плѧ,

недѣла, бáна, сóтна, вѣра, равыни-ни, сватынѧ, кнагѝна-ни, дрѹгѝна-ни, свинà и др., по II-ыя —: выѧ, ладїà, змїа, стáа, чашѹà, скѝнїа (и скѝнїа), и мѫж. родъ сѹдїà, вѣтїа и другы; по III-ія —: сласть, лесть, пѣснь, перстъ, смерть, плóть, рáдость, вѣтвь, Єсдирь, Рахиль и др.

§ 30. Сѫществителны женс. родъ имена на а, слѣдъ ж, жд, ц, ч, ш, щ (мрежа нѹжда, дѣвица, тѹча, дѹшà, кѹща) въ склоненіе-то си, иматъ нѣкои падежи по твьрдо-то склоненіе, а нѣкои — по меко-то: за туй за по-лесно изучванье на тѣхны-тѣ формы излага-са особенъ образъ и за тѣхъ.

Ѥдинственно.		*Множественно.*	
и. дѹшà -ѫ	мышца -ѫ	дѹши -ѧ	мышцы -ѧ
р. дѹшѝ -ѧ	мышцы -ѧ	дѹшъ -ь	мышцъ -ь
д. дѹшѝ	мышцѣ -и	дѹшáмъ	мышцамъ
в. дѹшѹ -ѫ	мышцѹ -ѫ	дѹшы -ѧ	мышцы -ѧ
з. дѹшѐ	мышце	дѹши -ѧ	мышцы -ѧ
т. дѹшéю -еѭ	мышцею -еѭ	дѹшáми	мышцами
п. дѹшѝ	мышцѣ -и	дѹшáхъ	мышцахъ

Двойственно.

и. дѹши	мышцы -и
р. дѹшѹ	мышцѹ
д. дѹшáма	мышцема -цама

Тъй са-скланятъ: ѡдежда, кóжа, мрежа, лѹчà, нища, свѣщà, десница, денница, вдовица, зѣница и мѫж. родъ — велмóжа, невѣжа -жда предтеча, юноша; нѣкога и — слъза, стьза -за, полза.

ТРЕТЬЕ СКЛОНЕНІЮ.

§ 31. Сѫществителны-тѣ среденъ родъ на о объѥматъ твърдо-то склоненіе, а сѫществителны-тѣ отъ сѫщія родъ на є, ѥ — меко-то.

Юдинственно.

а. твърдо склоненіе.		б. меко склоненіе.	
и. в. з. лѣ́то	дѣ́ло	мо́рє	пѣ́ніє -нниѥ
р. лѣ́та	дѣ́ла	мо́рѧ -ꙗ	пѣ́ніѧ -нниꙗ
д. лѣ́тꙋ	дѣ́лꙋ	мо́рю (1)	пѣ́нію -нню
т. -томъ -ъмь	-ломъ -ъмь	мо́ремъ -ьмь	пѣ́ніємъ -нниѥмь (2)
п. лѣ́тѣ	дѣ́лѣ	мо́ри	пѣ́ніи -нии

(1) нахожда-са и на єви: морєви, въ древность-та.

(2) нахожда-са и на ннмь, ьѥмь, ьнмь: оржжннмь, говѣньѥмь, писаньнмь, въ древность-та.

Двойствено.

и. лѣ́тѣ	дѣ́лѣ	мо́ри	пѣ́ніи -нии
р. лѣ́тꙋ	дѣ́лꙋ	мо́рю	пѣ́нію -нню
д. лѣ́тома	дѣ́лома	мо́рєма (3)	пѣ́ніѥма -нѥма

(3) нахожда-са и на ьма, нма: сонмищьма -щима.

Множественно.

и. в. з. лѣта	дѣлà	морѧ̀ -ꙗ	пѣніѧ -нниꙗ
р. лѣ́тъ	дѣ́лъ	мо́рь	пѣ́ній -нин
д. лѣ́тѡмъ-омъ	-лѡ́мъ-омъ	-ре́мъ-емъ	-ніѥмъ -нѥмъ
т. лѣ́ты -ы (4)	дѣ́лы -ы	мо́ри	пѣ́ніи -ни (6)
п. лѣ́тѣхъ	дѣ́лѣхъ	мо́рихъ (5)	-ніихъ -нихъ.

(4) въ новыя пер. и на ами: лѣта́ми, дѣла́ми (руссизмъ).

(5) въ древн. и на ехъ, охъ, ихъ: съкровищехъ,

лицохъ, рыданнохъ, (бѫдѣнихъ, оучениихъ, и въ нов. пер. пѣнїахъ).

(б) въ древн. и на ьми, нми: оржжьми, рыданьми, беззаконнными.

Тъй са-скланятъ — по твърдо-то: мѣсто, вѣно, колѣно, дьно, сѣно, чядо, стадо, жало, село, чело, нѣдро, бедро, масо и другы; по меко-то: поле, бреніе, зрѣніе, оученіе (моліе, оугліе, кореніе, вѣтвіе, стебліе, съ значеніе множественно само въ един. число).

Забѣл. На е имена отъ туй склоненіе, съсъ свистлива-та ц и приджхливы-тѣ ж, щ, иматъ повечто твърды окончанія вмѣсто мекы-тѣ, по сичкы-тѣ періоды, напр: вм. ю, ю иматъ а, ѹ: лицѐ, солнце, ӕйце, оконце, сонмище, оучилище, съборище, ложе; оуже; родител. лица, солнца, ӕйца, оконца, сонмища, оучилища, съборища, ложа, оужа; дател. лицѹ, солнцѹ, ӕйцѹ, сонмищѹ, съборищоу, оучилищѹ, ложѹ оужѹ..... Но въ най-древни-тѣ паметници са-нахожда и правилно-то употребеніе на меко-то окончаніе: лицю, лицю, ложю, ложю.

II. НАРАСТЯВАНЫ СКЛОНЕНІЯ.

§ 32. Нарастяваны-тѣ въ склоненіе-то си сѫществителны имена сѫ твърдѣ малобройны; отъ тѣхъ едны са-окончаватъ въ древность-та на -ы, и- въ именит. един. падежь, които въ новыя пер. иматъ нарастяваны буквы и въ сѫщія именит. пад: камы камень, кры кровь, мати матерь и мати, а другы по сичкы-тѣ періоды са-окончаватъ на о, а въ именит. един. пад. и пріиматъ нарастяванье въ другы-

тѣ падежи: слово словесе, има имене, теда телате. Отъ на ы, мѫжкый родъ дѣто сѫ пріюматъ нарастяванье ен, а женскый родъ дѣто сѫ пріюматъ нарастяванье ъв=ов: камы камень, камене; кры кръвь и кровь крови, крове. На и що са-окончаватъ, сичкы-тѣ сѫ женс. родъ и пріюматъ нарастяванье ер: мати матерь, матере; на о сѫ сред. родъ и пріюматъ нарастяванье ес: небо, небесе. На а що са-окончаватъ, юдны пріюматъ нарастяванье н, а другы — т (послѣднье-то ю за имена на животны младичкы); и пьрвы-тѣ, и вторы-тѣ сѫ среденъ родъ и иматъ родит. падежь на е, дател. на и: има=(имен), имене, имени; тела=(телен), телате=(теленте), телати=(теленти).

§ 33. На ы мѫж. родъ съ нарастяванье н и женс. родъ съ нарастяванье ъв са-склонятъ тъй:

Юдинственно.

I-ый образъ мѫж. р.	II-ый — женс.
и. камы камень	црькы церковь церкви
р. камене	црькъве церкве
д. камени	црькъви церкви
в. камы камень	црькъвь церковь
з. камы -ень -еню	црькы церкве -кви
т. каменьемь -енемъ	црькъвиѭ церковію
п. камени -ене -ени	црькъви церкви

Двойственно.

и. камени	црькъви церкви
р. каменоу -еню	црькъвию церковію
д. каменома -енема	црькъвама церковма

Множественно.

и. в. з. камени -енїе	црькъви це́ркви
р. каменни -нїй -ней	-къвии -ен це́рквїй-ей-въ
д. каменемъ -енемъ	црькъвамъ це́рквамъ
т. каменьми	црькъвами це́рквами
п. каменехъ	црькъвахъ це́рквахъ

Тъй са-кланятъ: по I-ыя образъ — пламы -мень ремы -мень, кремы -мень, ючьмы -мень, (у насъ сега — *камъкъ* и *камыкъ*, *пламъкъ* и *пламыкъ*, *ремъкъ* и *ремыкъ ремычка*, *кремъкъ* и *кремыкъ*, *ячмыкъ*): но и въ древность-та са-нахождатъ и на ыкъ: крѣпа вѣры камыка, Ѳеодѡра непобѣдимааго. Супр. ркп. 44.

По II-ыя образъ — кры и кръвь - кро́вь и кро́ви, любы и любъвь - любо́вь и люб́ы, свекры и свекръвь—свекровь, неплоды и неплодъвь - непло́довь, смъкы и смокъвь и смокъвы - смо́кви и смо́ковь.

§ 34. На - и - жес. родъ съ нарастяванье ер скланятъ-са тъй:

Единственно.

и. з.	мати ма́терь	дъщи - дщерь
р.	ма́тере	дъщере дще́ре
д.	ма́тери	дъщери дще́ри
в.	мати -тере -терь	дъщерь-ре дще́рь
т.	матерніж -рїю	дъщерніж -рїю
п.	матетере -тери	-щере -ри -ще́ри

Двойственно.

и.	матери	дъщери дще́ри
р.	матерню -рїю	дъщерню -рїю
д.	матерьма -рма	дъщерьма -рма

Множественно.

и. в. з. матери -тери	дъщери дщéри
р. -рии -ръ -їй -ей -рь	-рии -ръ -рій -ей -рь
д. матеремъ -тéремъ	дъщеремъ -щéремъ
т. матерьми -рми	дъщерьми -рми
п. матерехъ -рехъ	дъщерехъ -рехъ

§ 35. На о среденъ родъ съ нарастяванье ес и на а съ нарастяванье и или т скланятъ-са тъй:

Ѥдинственно.

I-ый обр.	II-й.	III-й.	IV-й.
и. в. з. нéбо	ŏко	имѧ=имен	телѧ=-лен
р. небесè	ôчесè	и̂мене	телѧ́те
д. п. небесй	ôчесй	и̂мени	телѧ́ти
т. -сéмъ -емь	-éмъ -емь	-немъ -емь	-темъ -емь

Двойственно.

и. небеси	ôчи (ôцѣ)	и̂мени	телѧ́ти
р. небесꙋ	ôчїю ôчесꙋ	и̂менꙋ	телѧ́тꙋ
д. небесéма	ôчима	-нома -ньма	-тома -тьма

Множественно.

и. в. з. небесà	ôчесà	и̂менà	телѧ́та
р. небéсъ	ôчéсъ	и̂мéнъ	телѧ́тъ
д. небесéмъ -емъ	-сéмъ-емь	-немъ -емъ	-емъ -емъ
т. небесы̀ -сы	ôчесы̀ -сы	и̂мены -ы	-ѧ́ты -ы
п. -сѣ́хъ -сехъ	-сѣ́хъ-сехъ	-нѣхъ -ехъ	-ѣхъ -ехъ

Тъй са-скланятъ: по I-ыя образъ — слóво, чꙋ́до, тѣ́ло, дрéво, кóло; по II-ыя — оу̑хо; по III-ія, — брéмѧ, врéмѧ, вимѧ, знáмѧ, пи́смѧ, плéмѧ, сѣ́мѧ; по IV-ыя — жребѧ̀, козлѧ̀, котѧ̀, прасѧ̀ и въ древность-та на чѧ — овчѧ, юнчѧ, отрочѧ, внꙋчѧ и

мыщка, (отъ мыскъ), които сичкы-тѣ въ новыя пер. сѫ на ча — ѻвча̀, ю҆нча̀, ѻ҆троча̀.....

Забѣл. 1. Сло́во, кога означава предвѣ́чное Бг҃а Ѻ҆ц҃а̀ Сло́во, винит. единс. има на а, и зват. един. на є: Сло́ва, Сло́ве Бж҃і́й.

Забѣл. 2. Нѣкои отъ I-ыя и II-ыя образъ са-употребяватъ и безъ нарастяванье, повечто въ новыя пер.: нє́бо, нє́ба, нє́бꙋ, нє́бомъ; дрє́во, дрє́ва, дрє́вꙋ, -вомъ, -вѣ; ѻ҆́ко, ѻ҆́ка, ѻ҆́кꙋ, ѻ҆́комъ, ѻ҆́цѣ, ѻ҆́чи; оу҆́хо, оу҆́ха, оу҆́хꙋ, оу҆́хомъ, оу҆́сѣ, оу҆́ши.

Забѣл. 3. Въ творит. и предл. множ., освень горѣизложены-тѣ окончанія, въ новыя пер. са-нахождатъ и ами, ахъ (руссизмы): нєбєса́ми -са́хъ, ѻ҆чєса́ми -са́хъ, и҆мєна́ми -на́хъ, тєлѧ́тами -тахъ.

РАЗНО-СКЛАНВАНЫ И НЕПРАВИЛНЫ СѪЩЕСТВИТЕЛНЫ ИМЕНА.

§ 36. Разно-скланваны и неправилны сѫществителны имена сѫ, които иматъ падежны-тѣ си окончанія, по разны склоненія, по разны образы, или другѫ нѣкоѭ неправилность иматъ въ измѣненіе-то си. Тѣ сѫ слѣдующи-тѣ:

1. Оу҆бі́єцъ р. -йца, любодѣ́єцъ р. -дѣ́йца, ꙗ҆́дєцъ -дца, пі́єцъ -йца, по 1-то твьрдо склон., и оу҆бі́йца -йцы, любодѣ́йца -йцы, ꙗ҆́дца -цы, по 2-то твьрдо склоненіе.

2. Дрєводѣ́ль-лѧ, книгѻ́чій -чіѧ, по 1-то меко склон. и дрєводѣ́лѧ -ли, книгѻ́чіѧ -чіи, по 2-ро-то меко склоненіе.

3. оу҆́дъ: оу҆́да -дꙋ -ови... множ. оу҆́ды -овє,

оу҃дъ -швъ... по 1-то твърдо склон., и (оу҃до неупотребявано) род. оу҃десѐ -десй... множ. оу҃деса̀ оу҃дѐсъ по І-ыя образъ на нарастяваны-тѣ сред. родъ имена.

4. Бра́тъ -та -тȣ -ови ... по 1-то твърдо склон., а множ. има: *а)* по III-ія образъ на 1-то меко склон.: бра́тїе, бра́тїй, бра́тїемъ... *б)* по II-ыя образъ на 2-то меко склон. въ един. число съ значеніе множественно: бра́тїѧ, бра́тїи ...

5. Хрїсто́съ въ древность-та правилно сасклаuя: хрıстосъ, хрıстоса -стосоу..., а въ новыя пер. на слѣдъ грьц. езыкъ изоставя въ другы-тѣ падежи слога ос: хрїсто́съ, хрїста̀, хрїстȣ̀... Кога е съдружено Іисȣ́съ Хрїсто́съ, или и двѣ-тѣ думы са измѣнуватъ: Іисȣ́са Хрїста̀, Іисȣ́сȣ хрїстȣ̀..., или само дирня-та: Іисȣ́съ Хрїста̀, Іисȣ́съ Хрїстȣ̀ -о́ви ..

6. Госпо́дь смѣсва и твърды окончанія: Госпо́дь, Го́спода, Го́сподȣ -еви, Го́спода, Го́споди, Го́сподемъ -емь -омь, Го́сподѣ; Двойст. госпо́да, госпо́дȣ, госпо́дема -ьма; мн. госпо́дїе, -дїй, де́мъ, -спо́ды, -дми, -дѣхъ -ехъ.

7. Пѫть и горта́нь повечто пріематъ окончанія-та на 2-то меко склоненіе женс. род на ь, както отъ предлаганыя образъ са-види.

Единс.	*Двойст.*	*Множ.*
и. пѫть	пѫтѝ	пѫтиѐ -їѐ
р. пѫтѝ	пѫтию̀ -їю̀	пѫтии -ій -ей
д. пѫтѝ -еви	пѫтьма̀	пѫтьмъ -е́мъ
в. пѫть	пѫтѝ	пѫти

з. пѫтѝ -є	пѫтѝ	пѫтѝ
т. пѫтє́мь ємъ	пѫтьмà	пѫтьмѝ (ногъты)
п. пѫтѝ	пѫтию -їю	пѫтьхъ -тѣхъ

Въ древность-та и: голѫбь, гость, звѣрь, зать, лакъть, ногъть слѣдватъ повечто туй измѣненіе, а въ новыя пер. са-измѣнуватъ по І-ыя образъ на 1-то меко склоненіе, и твьрдѣ рѣдко нѣкои отъ тѣхъ са-срѣщатъ по измѣніе-то на пѫть.

8. Дьнь, кóрєнь, стє́пєнь, грє́бєнь, єлєн смѣсватъ падежны-тѣ си окончанія съ формы-тѣ на І-ыя образъ на нарастяваны-тѣ мѫжкый родъ имена. Ѥто єдинъ образъ и за тѣхъ: Ѥдинс. и. дє́нь, - дьнь, р. днє́ - дьне, д. днѝ - дьни -дню̀ - днє́ви, в. дє́нь - дьнь, з. дню̀ - днѝ - дьни, т. днє́мъ - дьньмь, п. днѝ - дьни дьне. Двойс. и. днѝ - дьни, р. днїю - дьнию - дьнью -дьноу, д. дє́нма - дьньма. Множ. и. днѝ - днїє - дьние, р. днїй -єй - дьнии - дьнъ, д. днє́мъ дьнемъ, в. з. днѝ - дьни т. дє́нми - дьньми пр. днє́хъ - дьнехъ -ьхъ.

9. Нѣкои имена сѫществителны, кога означаватъ купъ отъ єднородны предметы, или сѫ съ събирателно значеніе, тогави иматъ падежны формы на 3-то меко склоненіе въ єдинс. число съ значеніе множественно: и. в. з. оу҆́глїє, р. оу҆́глїа, д. оу҆́глїю, т. оу҆́глїємъ -лиємь, п. оу҆́глїи; тъй и — стє́блїє, кóрєнїє, вѣ́твїє, лóзїє, рóждїє, прꙋ́жїє (въ древн. сѫ на ьє).

10. Вóлхвъ, р. -лхвà, з. волшвє; множ. и. з. волсвѝ, в. волхвы̀.

11. Чужды имена: и. Мáрко. р. в. Мáрка, д.

ма́ркꙋ -кови, з. Ма́рко, т. Ма́рком, п. Ма́ркѣ; — и. з. Нóе, р. . Нóа -а, д. Нóю -еви, т. Нóемъ, пр. Нóи; — Ѵ҆ссонъ, р. -ссона... тв. Ѵ҆ссомъ; — Ле́нтїонъ, ле́нтїа, -тїю, -емъ; — Ста́дїꙋмъ, -дїа, -дїю, мн. и. з. ста́дїи, р. -дїй, д. -дїемъ -дїамъ...

Ѳама́ръ и Ї҆ꙋдї́ѳъ, р. -ма́ры и -дї́ѳы, д. -ма́рѣ и -дї́ѳѣ в. -ма́ръ и -дї́ѳъ, т. -ма́рою и -дї́ѳою; — и. в. з. Е҆лисаве́тъ -ве́ть, р. д. -ве́ти, т. -ве́тою, пр. -ве́тѣ; — и. в. з. Марїа́мъ -а́мь, р. -а́ми, д. пр. -а́мѣ, т. -а́мїею.

12. Дѣта̀ -та́те въ единс. число по IV-ыя образъ на нарастяваны-тѣ среденъ родъ имена, а въ множ. са-скланя по III-ія образъ кѡсти на 2-то меко склоненіе: и. в. з. дѣ́ти, р. -те́й -тии д. -те́мъ -темъ, т. дѣтми́-ьми пр. дѣте́хъ.

13. Ра́мо и. в. з. по з-то твърдо склоненіе, а другы-тѣ юдинс. падежи, двойственно-то и множест. числа измѣнува по III-ія образъ на нарастяваны-тѣ среденъ родъ имена: р. ра́мене, д. ра́мени... като че да бы было им. единст. ра́ма.

14. Чужды думы — до́гма, гра́мма, а̂на́ѳема, нахождатъ-са или въ среденъ родъ съ формы по IV-ыя образъ на нарастяваны-тѣ среденъ родъ имена: до́гма, р. до́гмате, д. до́гмати..., или въ женскый родъ съ формы по 2-то твърдо склоненіе: до́гма, р. до́гмы, д. до́гмѣ.... Първа-та са-нахожда и въ мѫжкый родъ съ формы по 1-то твърдо склоненіе: и. догма́тъ, р. догма́та, д. догма́тꙋ...

НЕДОСТАТЪЧНЫ СѪЩЕСТВИТЕЛНЫ ИМЕНА.

§ 37. Недостатъчны сѫществ. имена сѫ, които сѫ въ употребеніе или само въ нѣкои падежи, или само въ нѣкоѥ отъ числа-та. Таквызи въ старобългарскыя ѥзыкъ сѫ:

1. дрѹгъ дрѹга = (грьц. ἀλληλοπαθής ἀντωνυμία· ἀλλήλων); то си измѣнува само дирнѭ-тѫ думѫ въ косвенны-тѣ ѥдинственны падежи: р. в. дрѹгъ дрѹга, д. дрѹгъ дрѹгѹ, т. дрѹгъ дрѹгомъ, пр. дрѹгъ дрѹзѣ; множ. ч. нѣма.

2. Людїє само въ множ. число; то са скланя по I-выя образъ на 1-то меко склоненіе: и. з. людїє, р. людѥй, д. людемъ, в. люди, т. людмѝ, п. людехъ.

3. Женскый родъ имена, употребяваны само въ множест. число: нóщвы, ꙗ́слы, ѻ҆кóвы, кероѵгы, надрáги -гы, чéтки -кы по 2-то твърдо склоненіе; ѻ҆трéби, ѩ҆згрéби, гѹ́сли, пéрси, грáбли, плещѝ, мóщи, рáдощи род. -щей, по III-ія образъ на 2-то меко склон. Тъй и нѣкои имена на градища: А҆ѳи́ны, Ѳивы, Фїлíппы и Фїлїпѹсы, по 2-то твърдо склоненіе.

4. Среденъ родъ сѫщест. имена употребяваны само въ множ. число: вратà, чреслà, ѹ҆стà, р. ѹ҆сте́нъ (и ѹ҆стнѣ двойст. число, кога значи *ѹ҆стны*); пѹ́та, рѧснà, по 3 то твърдо склоненіе; лѧ́двїѧ и вáїа, р. вáїй, по 3-то меко склоненіе.

5. Прелюбы́ и собственно-то Е҆леѡ́нъ — несклаяемы.

ГЛАВА II.

ЗА ПРИЛАГАТЕЛНО-ТО ИМЕ.

§ 38. Старобългарскы-тѣ *прилагателны имена*, както и новобългарскы-тѣ, по значеніе-то си бывать: *качественны*, *притежателны*, *обстоятелственны*, *относителны*, *дѣйственны* и *числителны*. Тѣ имать по двѣ формы; *пълнѫ* и *усѣченѫ*, или *опредѣленѫ* и *неопредѣленѫ*, които сѫ твърды или мекы.

а. Пълна или опрѣдѣлена форма.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
1. твърда.	но́вый -ꙑи	но́ваꙗ -аꙗ	но́вое -ое
2. мека.	синїй -ии	си́нѧꙗ -ꙗꙗ	си́нее -ее
	бꙋ́їй -оуии	бꙋ́ѧꙗ -ꙗꙗ	бꙋ́ее -ее

б. Усѣчена или неопредѣлена форма.

1. твърда.	но́въ	но́ва	но́во
2. мека.	си́нь	си́нѧ -ꙗ	си́не -ие
	бꙋ́й -оуи	бꙋ́ѧ -ꙗ	бꙋ́е -оуѥ

Забѣлѣж. 1. Усѣчены-тѣ формы сѫ по-пьрвы по древность-та отъ пълны-тѣ: защото, както са-види, пьрвы-тѣ сѫ станѫли наслѣдъ формы-тѣ на сѫществителны-тѣ имена, а вторы-тѣ — отъ пьрвы-тѣ и отъ притурка-та на третьелично-то мѣстоименіе: и, ꙗ, ѥ. При туй усѣчены-тѣ имать неопредѣлено значеніе, а пълны-тѣ опредѣлено, тоесть значеніе на членъ, както са-види въ сравняванье-то на превода на цьрковны-тѣ книгы съ Грьцкыя текстъ. Тъй напр.: ѥмъ за рѫкꙋ слѣпаго (τοῦ τυφλοῦ) Марк. VIII, 23. Приведошѧ къ нѥ-

моу слѣпа (τυφλόν); пакъ тамъ ст. 29. За туй са-нарн-чатъ пьрвы-тѣ *неопредѣлены*, а вторы-тѣ *опредѣлены*.

Забѣлѣж. 2. Качественны-тѣ и обстоятелственны-тѣ прилагателны имать и двѣ-тѣ формы: сватый -тая -тое, сватъ -та -то; богатый -тая, -тое, богатъ -та -то; вышній - вышнь, нижній -жень, здѣшній -шень, вчерашній -шень. На притежателны-тѣ, като що изреквать самы по себѣ-си опредѣленж идеж, повечь сж свойственны усѣчены-тѣ формы: Авраамовъ, Ааронь, сынъ Іосифовъ, Христово рождество. Само въ древность-та рѣдко са-виждa у тѣхъ пьлни-тѣ форма: христосовою порожденіе. Супр. ржк. А относителны-тѣ прилагателны на скын, ицын срѣщатъ-са кога съ усѣчена, кога съ пьлна форма: градъ галилейскій и галилейскъ, страна галилейскаа и галилейска, море галилейское и галилейско, зимнное и зимнно лжкавство.

Забѣл. 3. Нѣкои притежателны иматъ по двѣ усѣчены формы: Варнавинъ -авль, Іwниnъ Іwнь, Авраамовъ -амль, Іаковокъ -вль, Стефановъ -ань, Павловъ -вль.

§ 39. Споредъ двѣ-тѣ формы на прилагателны-тѣ имена — твьрда-та и мека-та, и склоненія-та имъ бывать двѣ: а) твьрдо и б) меко.

а) твьрдо склоненіе.

§ 40. Тукъ са-отнесятъ прилагателны съ твьрда форма 1) пьлна на ый, ая, ое, 2) усѣчена на ъ, а, о.

1. Съ пълна форма.

Ѥдинственно число.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з.	но́вый -ъи	но́ваѧ -аѧ	но́вое -оѥ
р.	-вагѡ -аго	-выѧ -ыѧ	-агѡ -аго
д.	-вомꙋ -воѹоѹмоѹ	-ой -ѣй -ѣи	-омꙋ -оѹоѹмоѹ
в.	-ваго (ый) -ъи	-вꙋю -ѫѭ	р. имен.
т.	-вымъ -въимь	-вою -оѭ	-вымъ -ъимь
п.	-омъ -ѣмъ -ѣѥмь	-ой -ѣй -ѣи	-омъ -ѣмъ -ѥмь

Двойственно.

и.	но́ваѧ -аѧ	но́вѣй -ѣи	но́вѣй -ѣи
р.	но́вꙋю -оѹю	но́вꙋю -оѹю	но́вꙋю -оѹю
д.	но́выма -въима	-выма -въима	-выма -въима

Множественно.

и. з.	но́вїи -вии	нѡ́выѧ -выѧ	нѡ́ваѧ -ваѧ
р.	-выхъ -въихъ	-выхъ -въихъ	-выхъ -въихъ
д.	-ѡ́вымъ -въимъ	-ѡ́вымъ -въимъ	-ѡ́вымъ -въимъ
в.	нѡ́выѧ -выѧ	р. имен.	р. имен.
т.	-выми -въими	-выми -въими	-выми -въими
п.	-выхъ -въихъ	-выхъ -въихъ	-выхъ -въихъ

2. Съ усѣчена форма.

Ѥдинственно число.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
и.	но́въ новъ	но́ва нова	но́во ново
р.	но́ва нова	но́вы -ы	но́ва -ва
д.	но́вꙋ -оѹ	но́вѣ -ѣ	но́вꙋ -оѹ
в.	но́ва -ъ	но́вꙋ -вѫ	р. им.
з.	но́въ -е	р. им.	р. им.
т.	но́вымъ -ъмь	но́вою -оѭ	но́вымъ -ъмь
п.	но́вѣ новѣ	но́вѣ	но́вѣ

Двойственно.

и. нова	новѣ	новѣ
р. нову	нову	нову
д. новыма -ъма	новыма -ома	новыма -ома

Множественно.

и. з. нови нови	новы новы	нова нова
р. новъ новъ	новъ новъ	новъ новъ
д. новымъ -вомъ	новымъ -вомъ	новымъ-вомъ
в. новы новы	р. им.	р. им.
т. новы -ыми новы	новы -ыми новы	-выми -ами -вы
п. новѣхъ -выхъ	новыхъ новахъ	новѣхъ -ыхъ

Тъй са-скланятъ: сватый -тъ, младый -дъ, здравый -въ, лѣпый -пъ, старый -ръ, дивный - дивьнъін -венъ -вьнъ, силный -дьнъін -ленъ, злый зълъін - золъ - зълъ, мирный -рьнъін -ренъ, грѣшный - грѣшенъ, темный - тьмьнъін - теменъ и други.

Забѣл. 1. Ако са-сравнятъ падежны-тѣ окончанія на твърдо-то усѣчено склоненіе съсъ падежны-тѣ окончанія на сѫществителны-тѣ имена, отличаватъ-са въ тѣхъ тѣзи три особенности:

— *а.* Звателный-тъ падежь, който у сѫществителны-тѣ има особно свое окончаніе, тукъ е сходенъ съ именителныя: О роде невѣренъ и развращенъ доколѣ съ вами бѫдѫ. Но кога прилагателно-то са-употребява безъ сѫществително, или въ видъ като сѫществително; тогази звателный-тъ му има отлично окончаніе отъ имен. падежь и сходно съсъ зват. на сѫществително: безумне, въ сію нощь истяжѫтъ душу твою отъ тебе. — Не отъвръгѫ са Аурилиане томителю и непреподобне. Супр. рѫк. 1, 3. Боже вьседрьжителю едине

и блаже и милосрьде, послушаи вьсѣхъ . . . . Суп. р. 16.

— *б.* Усѣчены-тѣ никога непріемать вставныя слогъ ов между тема-та и падежны-тѣ окончанія, коетo у сжществителны-тѣ начасто быва: дѹхѹ -ови, дѹхове; скатѹ, скати.

— *в.* Относителны-тѣ прилагетелны на скы измѣнувать к по-часто на т, а не на ц, кога послѣдва ней и или ѣ; людстѣ, людсти, людстѣхъ; на горѣ елеоньстѣ; (а не людсцѣ -дсци -сцѣхъ, елеоньсцѣ.

Забѣлѣж. 2. Относителны-тѣ прилагателны съ пълна форма на скыи въ новыя періодъ иматъ тъзи формж поруоенж въ скїй. И тѣ сжщо измѣнуватъ к на т, кога му послѣдва въ окончанія-та ѣ или їй, а дѣто въ окончанія-та въ древность-та ѥ ы, въ новыя періодъ ѥ ї: людскїй вм. -скыи, родит. ед. жен. людскїѧ вм. -скыѧ, им. и вин. множ. жен. и вин. множ. мжж. тоже людскїѧ вм. -скыѧ; людстѣй людстѣмъ, людстїи.

Забѣлѣж 3. По туй склоненіе окончателны-тѣ гърляны: г, к, х въ зват. ед. на мжж. род, кога сж предъ окончаніе-то е, измѣнуватъ-са въ придѫхливы-тѣ: ж, ч, ш: нагъ-наже, крѣпокъ -пъкъ -пче, ветхъ -тъхъ -тше; предъ окончаніе-то ѣ — въ свистливы тѣ: з, ц, с: назѣ, крѣпцѣ, ветсѣ, и предъ окончаніе-то и само въ имен. и зват. множ на мжж. род. измѣнуватъ-са въ сжщи-тѣ: з, ц, с: нази, крѣпцы -ци (древ.), ветси. Въ новыя періодъ, по вліяніе-то на руссизма, дѣто въ падежны-тѣ окончанія въ древность-та стои ы слѣдъ гърляны-тѣ: г, к, х, сега ѥ

замѣнено съ и, а въ пълны тѣ формы — съ ї, — и слѣдъ ц напротивъ вмѣсто и стои ы: на́ги родит. ед. жен., на̂ги вин. множ. мжж. родъ и имен., вин. нит. и зват. множ. женс. родъ; на̂ги -ни́ми твор. множ. и на три-тѣ рода; — крѣ́пки - крѣ́пки - крѣ̂пки - кими; - крѣ́пцы им. мн. мжж. родъ; ве́тхи - ве́тхи - ве́тхи -химиъ; дат. множ. и пред. крѣ̂пкимъ, крѣ́пкихъ. Сжщо-то измѣненіе става и въ пълна-та форма: нагі́й, крѣ́пкїй, ве́тхїй; — родит. ед. жен. родъ — нагі́ѧ, крѣ́пкїѧ, ве́тхїѧ; — дат. и пред. един. жен. родъ — назѣ́й, крѣ́пцѣй, ве́тсѣй; — пред. ед. мжж. и сред. родъ — назѣ́мъ; им. мн. мжж. нагі́и; им. вин. и зв. множ. жен. родъ нагі̂ѧ; родит. и пред. мн. наги́хъ, дат. наги́мъ, твор. наги́ми. и проч.

б. Меко склоненіе.

§ 41. Тукъ са-скланятъ прилагателны съ мека форма: 1) пълна на їй, ѧѧ = ꙗꙗ, ее = єє; 2) усѣчена на ь (й), ѧ = ꙗ, е = є.

1. съ пълна форма.

Единственно число.

	мжж.	*жен.*	*сред.*
и. з.	си́нїй -нии	си́наѧ -нꙗꙗ	си́нее -нєє
	бѹ́їй боѵии	бѹ́ѧѧ -ꙗꙗ	бѹ́ее -єє
р.	-нагѡ -нꙗаго	си́нїѧ -нꙗѧ	-нагѡ -нꙗаго
	бѹ́агѡ боѵꙗаго	бѹ́їѧ -ꙗѧ	бѹ́агѡ -ꙗаго
д.	-нем8 -нюоѵмоѵ	си́ней -нєи	-нем8 -нюоѵмоѵ
	бѹ́ем8 -юоѵмоѵ	бѹ́ей -єи	-ем8 -юоѵмоѵ
в.	-наго -їй -нии	си́нюю -нѭѭ	р. имен.
	бѹ́аго -їй боѵии	бѹ́юю -ѭѭ	р. имен.

т.	си́нимъ -ниимь	си́нею -нѥѭ	си́нимъ -ниимь
	бѹ́имъ -иимь	бѹ́ею -ѥѭ	бѹ́имъ -иимь
п.	си́немъ -нѣимь	си́ней -нии	си́немъ -нѣимь
	бѹ́емъ -иимь	бѹ́ей -ии	бѹ́емъ -иимь

Двойственно.

и.	си́наа -нꙗꙗ	си́наа -нꙗꙗ	си́наа -нꙗꙗ
	бѹ́аа -ꙗꙗ	бѹ́аа -ꙗꙗ	бѹ́аа -ꙗꙗ
р.	си́нюю —	си́нюю —	си́нюю —
	бѹ́юю —	бѹ́юю —	бѹ́юю —
д.	си́нима —	си́нима —	си́нима —
	бѹ́има —	бѹ́има —	бѹ́има —

Множественно.

и. з.	си́нїи -нии	си̑нїа -нꙗѧ	си̑наа -нꙗꙗ
	бѹ́їи боуии	бѹ̑їа боуꙗѧ	бѹ̑аа боуꙗꙗ
р.	си́нихъ -ниихъ	-нихъ -ниихъ	-нихъ -ниихъ
	бѹ́ихъ -иихъ	бѹ́ихъ -иихъ	бѹ́ихъ -иихъ
д.	си̑нимъ -ниимъ	-нимъ -ниимъ	-нимъ -ниимъ
	бѹ̑имъ -иимъ	бѹ̑имъ -иимъ	бѹ̑имъ -иимъ
в.	си̑нїа -нꙗѧ	р. имен.	р. имен.
	бѹ̑їа боуꙗѧ	р. имен.	р. имен.
т.	си́нимиме -ниими	-ними -ниими	-ними -ниими
	бѹ́ими -иими	бѹ́ими -иими	бѹ́ими -иими
п.	си́нихъ -ниихъ	-нихъ -ниихъ	-нихъ -ниихъ
	бѹ́ихъ -иихъ	-ихъ -иихъ	-ихъ -иихъ

2. Съ усѣчена форма.

Единственно число.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
и.	си́нь —	си́нꙗ -нꙗ	си́не -нѥ
	бѹ́й боуи	бѹ́ꙗ боуꙗ	бѹ́е боуѥ

р. си́нѧ -нѧ	си́ни -нѧ	си́нѧ -нѧ
бѹ́ѧ боуѧ	бѹ́и боуѧ	бѹ́ѧ боуѧ
д. си́ню синю	си́ни сини	си́ню синю
бѹ́ю боую	бѹ́и боуи	бѹ́ю боую
в. си́нь -нѧ синь	си́ню синѫ	р. им.
бѹ́й -ѧ боуи	бѹ́ю боуѫ	р. им.
з. си́нь -е синь -ю	р. имен.	р. им.
бѹ́й -е синь -ю	р. имен.	р. им.
т. -нимъ -нымь -юмь	си́нею -неѫ	-нимъ -нымь
бѹ́нимъ -юмь	бѹ́ею -юѫ	-нимъ -юмь
п. си́ни сини	си́ни сини	си́ни сини
бѹ́и боуи	бѹ́и боуи	бѹ́и боуи

Двойствено.

и. си́нѧ -нѧ	си́ни —	си́ни —
бѹ́ѧ боуѧ	бѹ́и боуи	бѹ́и боуи
р. си́ню синю	си́ню синю	си́ню синю
бѹ́ю боую	бѹ́ю боую	бѹ́ю боую
д. -нима -нюма	-нима -нюма	-нима -нюма
-нма -юма	-нма -юма	-нма -юма

Множественно.

и. з. си́ни сини	си́ни -нѧ	си́нѧ -нѧ
бѹ̑и боуи	бѹ̑и боуѧ	бѹ̑ѧ боуѧ
р. си́нь синь	си́нь синь	си́нь синь
бѹ̑й боуи	бѹ̑й боуи	бѹ̑й боуи
д. си́нимъ -юмъ	-нимъ -нюмъ	-нимъ -юмъ
бѹ̑нмъ -юмъ	-нмъ -юмъ	бѹ̑нмъ -юмъ
в. си́нѧ -нѧ	р. им.	р. им.
бѹ̑ѧ боуѧ	р. им.	р. им.
т. си́нми сини	-нми -нюми	-нми сини

бꙋ́ими боуи	бꙋ́ими боуꙗми	бꙋ́ими боуи
п. си́нихъ -нихъ	-нихъ -нꙗхъ	си́нихъ -нихъ
бꙋ́нихъ боунихъ	бꙋ́нихъ боуꙗхъ	бꙋ́нихъ боунихъ

Тъй са-скланять: бли́жнїй, дре́внїй, и҆́скреннїй, вы́шнїй, го́рнїй, до́лнїй, ѻ҆́внїй, сїѡ́нїй, і҆а́ковлїй, ма́тернїй, сыно́внїй, сꙋ́їй, шꙋ́їй и други. Тъй и само съ усѣчена форма що сѫ: і҆ѡ́нь, госпо́день, А҆враа́мль, І҆а́ковль, А҆аро́нь, завꙋлонь, ѻ҆сль -осьль, веньꙗминь.

§ 42. Прилагателны-тѣ: ве́лїй, бо́жїй, ра́бїй, вра́жїй, ди́вїй, ко́злїй или ко́зїй, пе́сїй, ско́тїй, ли́сїй, кра́вїй имамъ нѣкои падежны формы пълны и усѣчены, а повечто само усѣчены, както отъ излаганыя образъ са-види.

Единственно число.

мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з. ве́лїй -лни	ве́лїѧ -лнꙗ	ве́лїе -нїе
р. ве́лїѧ -лнꙗ	ве́лїѧ -лнѧ	ве́лїѧ -нꙗ
д. ве́лїю -лню	ве́лїей -ен	ве́лїю -ню
в. ве́лїѧ -їй -лни	ве́лїю -лнѫ	р. им.
т. -нмъ -нмь	ве́лїею -еѫ	-нмъ -нмь
п. -емъ -їи -емь	ве́лїей -ен	-емъ -їи -емь

Двойственно.

и. ве́лїѧ -лнꙗ	ве́лїи -ни	ве́лїи -ни
р. ве́лїю -лню	ве́лїю -лню	ве́лїю -лню
д. -ема -ема	-ема -ема	-ема -ема

Множественно.

и. з. ве́лїи -лни	ве́лїѧ -лнѧ	ве́лїѧ -лнꙗ
р. ве́лїй -лни	ве́лїй -лни	ве́лїй -лни

д. велїимъ -ниимъ	-имъ -иимъ	-имъ -иимъ
в. велїѧ -лиѩ	р. имен.	р. имен.
т. -їими -їи -лии	-ими -їи -иими	-ими -їи -лии
п. -лїихъ -лиихъ	-ихъ -иихъ	-ихъ -иихъ

§ 43. Прилагателны на їй (ин) и съ усѣчена форма на ь слѣдъ придыхливы-тѣ: ж, жд, ч, ш и щ преминуватъ въ нѣкои падежи по твърдо-то склоненiе, защото тѣзи съгласны не са съединяватъ съ мекы-тѣ гласны ѩ, ю, особито въ новыя періодъ. Юто и за тѣхъ юдинъ примѣръ.

1. Съ пълна форма.

Юдинствено число.

мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з. нищїй -ии	нищаѧ -аѩ	нищее -щее
р. -агѡ -аго	-щїѧ -аѩ	-агѡ -аго
д. -емꙋ -оуоумоу	-щей -щии	-емꙋ -оуоумоу
в. -аго -їй -щии	-щꙋю -щѫѭ	р. имен.
т. -щимъ -щиимь	-щею -щеѭ	-щимъ -иимь
п. -щемъ -щиимь	-щей -щии	-щемъ -иимь

Двойствено.

и. нищаѧ -аѩ	нищїѧ -щии	нищїѧ -щии
р. нищꙋю -оую	-щꙋю -оую	нищꙋю -оую
д. -има -иима	-има -иима	-има -иима

Множествено.

и. з. нищїи -щии	нищїѧ -аѩ	нищаѧ -аѩ
р. -щихъ -щиихъ	-щихъ -иихъ	-щихъ -иихъ
д. -щымъ -иимъ	-щымъ -иимъ	-щымъ -иимъ
в. нищыѧ -щаѩ	нищыѧ -щаѩ	р. имен.

т. щими -нними	-щими -нними	-щими -нними
п. -щихъ -нихъ	-щихъ -нихъ	-щихъ -нихъ

2. Съ усѣчена форма.

Юдинствено число.

и. нйщъ нищь	нйща нища	нйще нищіе
р. нйща -щи	нйщи -ща	нйща -ща
д. нйщꙋ -щоу	нйщи -щи	нйщꙋ -щоу
в. -ща -щъ -щь	нйщꙋ -щж	р. им.
з. -щъ -ще -щь	р. имен.	р. им.
т. -щимъ -щьмь	-щею -щеж	-щимъ -ьмь
п. -щемъ -щи	нищи -щи	-щемъ -щи

Двойствено.

и. нйща нища	нйщи -щи	нйщи -щи
р. нйщꙋ -оу	нйщꙋ -оу	нйщꙋ -оу
д. -има -ема	-има -ама	-има -ема

Множествено.

и. з. нйщи нищи	нйщи -ща	нйща нища
р. нйщъ -щь	нйщъ -щь	нйщъ -щь
д. нйщымъ -емъ	-щымъ -амъ	-щымъ-щемъ
в. нйщы -ща	нйщы -ща	р. им.
т. нйщи -щи	нйщи -ами	нйщи -щи
п. -щихъ -щихъ	-щихъ -щахъ	-щихъ -щихъ

Тъй са-скланятъ: дюжїй -ь, чꙋждїй -ъ -ь, прочїй -ь, ȏвчїй -вечь, ȏтчїй -течь, ловчїй -вечь, пѣшїй -ъ -ь, кнажїй -ь, праведничїй -ь, велбꙋжїй -ь, (въ древ. вельбжждии -ждь, тъщии -щь или тъштъ, лъжии -жь=лживый лживъ въ нов. пер.), пророчїй -чь, грѣшничїй -чь, человѣчїй -чь, ȇдиноро́жїй -жь и другы.

НЕПРАВИЛНЫ И НЕДОСТАТЪЧНЫ ПРИЛАГАТЕЛНЫ.

§ 44. Неправилны прилагателны въ форма-та си сѫ:

1. Неопредѣлително-то количественно вѐсь, което са-скланя тъй:

Ѥдинственно число.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з.	ве́сь вьсь	всѧ̀ вьсꙗ	всѐ вьсє
р.	всегѡ̀ -го	всеѧ̀ -ѥѩ	всегѡ̀ -го
д.	всемȣ̀ -моу	все́и -ѥи	всемȣ̀ -моу
в.	всего̀ -вьсь	всю̀ всѭ	р. им.
т.	всѣ́мъ -ѣмь	все́ю всѥѭ	всѣ́мъ -ѣмь
п.	все́мъ -ємь	все́и всѥи	все́мъ -ємь

Нѣма двойственно число.

Множественно.

и. з.	всѝ вьси	всѧ̑ вьсꙗ	всѧ̑ -вьсꙗ
р. п.	всѣ́хъ -хъ	всѣ́хъ —	всѣ́хъ —
д.	всѣ̑мъ -мъ	всѣ̑мъ —	всѣ̑мъ —
в.	всѧ̑ всꙗ	р. им.	р. им.
т.	всѣ́ми —	всѣ́ми	всѣ́ми —

2. Всѧ́кїй -кыи и мно́гїй -гыи, които са-складнятъ по твърдо-то склоненіе, иматъ нѣкога неправилны: твор. ед. на мѫж. и сред. родъ и дател. множ. на ѣмъ вм. имъ, и родит. и пред. множ. за три-тѣ рода на ѣхъ вм. ихъ, и измѣнуватъ предъ ѣ, к на ц, г на з: всѧ́цѣмъ, всѧ̑цѣмъ, всѧ̑цѣхъ; мно́зѣмъ, мнѡ́зѣмъ, мно́зѣхъ.

§ 45. Недостатъчны въ родъ и число сѫ:

1. Вселе́ннаѧ (οἰκουμένη) поднебе́снаѧ, подсо́лнечнаѧ и четвероконе́чнаѧ, които са-пріюматъ съ значеніе за сѫществителны и означаватъ земѭ-тѭ. Тѣ са-скланять само въ юдин. число по твърдо-то склоненіе — но́ваѧ.

2. Вса́ческаѧ, коюто ю само сред. родъ въ мн. число и са-скланя по примѣра но́ваѧ тъй: и. в. з. вса́ческаѧ, р. п. вса́ческихъ -кыхъ...; Тъй и погреба́лнаѧ -ныхъ ..., а преиспо́днѧѧ -нихъ, и го́рнѧѧ -нихъ — по меко-то склоненіе.

3. Йспо́лнь, коюто ю и за три-тѣ рода несклаяюмо; — ѹро́дъ, що ю общій родъ, скланя-са като сѫществително по І-ыя образъ на твърдо-то склоненіе на сѫщ. имена. Неска́няюмы сѫ йоще: свобо́дь -дъ, коюто са-пріюма, кога като сѫществително, кога като прилагателно; є̂дино́родъ, ра́дъ, ми́лъ, множ. -ро́ди, ра́ди, ми́ли, а ницъ ю и за три-тѣ числа, но са-нахожда и въ множ. ни́цы.

СТЪПЕНИ НА СРАВНЕНІЮ-ТО.

§ 46. Качественны-тѣ прилагателны имена въ старобългарскыя юзыкъ, както и у насъ сега пріюматъ три стъпени на сравненіе-то: *положителнѫ*, *сравнителнѫ* и *превъсходителнѫ*.

§ 47. Положителна-та са-употребява съ обыкновенны-тѣ окончанія на прилагателны-тѣ имена, а сравнителна-та става отъ положителна-та, като са-замѣни тѣхно-то пълно или усѣчено окончаніе съ шїй на прим: ста́рый -ръ, ста́р-шїй, ста́р-шаѧ ста́р-

шее; дю́жїй -жь, дю́ж-шїй, дю́ж-шаѧ, дю́ж-шее. Отъ сравнителна стъпень прилагателны склянятъ-са по примѣра ни́щїй.

§ 48. Сравнителна-та стъпень твърдѣ често допуща съкратяванье и измѣнуванье на буквы-тѣ си въ имен. единст. падежь, а именно: въ мѫж. и сред. родъ отмахва ш, въ жен. — ѧ. а мекы-тѣ гласны: ї въ мѫж. родъ и ѧ въ женск. измѣнуватъ-са на ѣ и и напр:

им. ста́ршїй	ста́ршаѧ -ршиѫ	ста́ршее -ее
ста́рїй	ста́рша	ста́рѣе -ѣе
ста́рѣй	ста́рши	

Другы-тѣ падежи и въ пълна-та и въ усѣчена-та форма са-склянятъ по образа ни́щїй.

§ 49. Прилагателны съ окончанїе на гїй, кїй (гъи, кыи), при образованье-то на сравнителна-та стъпень или задържатъ г, х, или измѣнуватъ г на ж, х на ш (вижь § 14—3): дра́гїй -гшїй -жшїй, ти́хїй -хшїй -шшїй; нѣкога и гласнѫ-тѫ ї измѣнуватъ на а и изоставятъ ш: дража́й -жа́е, тиша́й -ша́е. А на кїй (кыи), ако сѫ двусложны, изоставятъ само к; ле́гкїй - ле́гшїй, го́ркїй - го́ршїй; ако ли сѫ тресложны и иматъ предъ к гласна о или е, изоставятъ слога ок, ек, че тогази прїематъ шїй: тѧ́жкїй -жшїй, крѣ́пкїй -пшїй, широ́кїй -ршїй, дале́кїй -лшїй. И тѣ нѣкога измѣнуватъ к на ч и гласнѫ тѫ ї на а и изоставятъ ш: крѣ́пкїй -пча́й -пча́е, ле́гкїй -гча́й -гча́е; на екїй изоставятъ ек и ш: дале́кїй-да́лїй -лѣй -лѣе. Слѣдъ гѫбны-тѣ: в, п, са-вмѣта омекотителна-та л (вижь

и благе и милосрьде, послушаан вьсѣхъ . . . . Суп. р. 16.

— *б*. Усѣчены-тѣ никога непріемать вставныя слогъ ов между тема-та и падежны-тѣ окончанія, което у сѫществителны-тѣ начасто быва: дȣхȣ -ови, дȣхове; свѧтȣ, свѧти.

— *в*. Относителны-тѣ прилагетелны на скы измѣнувать к по-часто на т, а не на ц, кога послѣдва ней и или ѣ; людстѣ, людсти, людстѣхъ; на горѣ елеоньстѣ; (а не людсцѣ -дсци -сцѣхъ, елеоньсцѣ.

Забѣлѣж. 2. Относителны-тѣ прилагателны съ пълна форма на скыи въ новыя періодъ иматъ тъзи формѫ порусенѫ въ скїй. И тѣ сѫщо измѣнувать к на т, кога му послѣдва въ окончанія-та ѣ или їй, а дѣто въ окончанія-та въ древность-та е ы, въ новыя періодъ е ї: людскїй вм. -скыи, родит. ед. жен. людскїѧ вм. -скыѧ, им. и вин. множ. жен. и вин. множ. мжж. тоже людскїѧ вм. -скыѧ; людстѣй людстѣмъ, людстїи.

Забѣлѣж 3. По туй склоненіе окончателны-тѣ гърляны: г, к, х въ зват. ед. на мжж. род, кога сѫ предъ окончаніе-то е, измѣнуватъ-са въ придѫхливы-тѣ: ж, ч, ш: нагъ-наже, крѣпокъ -пькъ -пче, ветхъ -тьхъ -тше; предъ окончаніе-то ѣ — въ свистливы тѣ: з, ц, с: назѣ, крѣпцѣ, ветсѣ, и предъ окончаніе-то и само въ имен. и зват. множ на мжж. род. измѣнуватъ-са въ сѫщи-тѣ: з, ц, с: нази, крѣпцы -ци (древ.), ветси. Въ новыя періодъ, по вліяніе-то на руссизма, дѣто въ падежны-тѣ окончанія въ древность-та стои ы слѣдъ гърляны-тѣ: г, к, х, сега е

замѣнено съ и, а въ пълны тѣ формы — съ ї, — и слѣдъ ц напротивъ вмѣсто и стои ы: на́ги родит. ед. жен., на̂ги вин. множ. мжж. родъ и имен., винит. и зват. множ. женс. родъ; на̂ги -на́ми твор. множ. и на три-тѣ рода; — крѣ́пки - крѣ̂пки - крѣ̂пки - кими; - крѣ́пцы им. мн. мжж. родъ; ве́тхи - ве́тхи - ве́тхи -хими; дат. множ. и пред. крѣ̂пкимъ, крѣ́пкихъ. Сжщо-то измѣненіе става и въ пълна-та форма: нагі́й, крѣ́пкій, ве́тхій; — родит. ед. жен. родъ — нагі́ѧ, крѣ́п-кїѧ, ве́тхїѧ; — дат. и пред. един. жен. родъ — назѣ́й, крѣ́пцѣй, ве́тсѣй; — пред. ед. мжж. и сред. родъ — назѣ́мъ; им. мн. мжж. нагі́и; им. вин. и зв. множ. жен. родъ нагї̂ѧ; родит. и пред. мн. наги́хъ, дат. на-ги́мъ, твор. наги́ми. и проч.

б. Меко склоненіе.

§ 41. Тукъ са-скланятъ прилагателны съ мека форма: 1) пълна на їй, ѧѧ = ꙗꙗ, ее = єє; 2) усѣчена на ь (й), ѧ = ꙗ, е = є.

1. съ пълна форма.

Единственно число.

	мжж.	*жен.*	*сред.*
и. з.	си́нїй -нии	си́нѧѧ -нꙗꙗ	си́нее -нєє
	бꙋ́їй боуии	бꙋ́ѧѧ -ꙗꙗ	бꙋ́ее -єє
р.	-нѧгѡ -нꙗаго	си́нїѧ -нѧѧ	-нѧгѡ -нꙗаго
	бꙋ́ѧгѡ боуꙗаго	бꙋ́їѧ -ꙗѧ	бꙋ́ѧгѡ -ꙗаго
д.	-немꙋ -нюоумоу	си́ней -нєи	-немꙋ -нюоумоу
	бꙋ́емꙋ -юоумоу	бꙋ́ей -єи	-емꙋ -юоумоу
в.	-нѧго -їй -нии	си́нюю -нѭѭ	р. имен.
	бꙋ́ѧго -їй боуии	бꙋ́юю -ѭѭ	р. имен.

т. си́нимъ -ниимь	си́нею -нѥѭ	си́нимъ -ниимь
бȣ́имъ -иимь	бȣ́ею -ѥѭ	бȣ́имъ -иимь
п. си́немъ -ниимь	си́ней -нии	си́немъ -ниимь
бȣ́емъ -иимь	бȣ́ей -ии	бȣ́емъ -иимь

Двойственно.

и. си́нѧѧ -нꙗꙗ	си́нѧѧ -нꙗꙗ	си́нѧѧ -нꙗꙗ
бȣ́ѧѧ -ꙗꙗ	бȣ́ѧѧ -ꙗꙗ	бȣ́ѧѧ -ꙗꙗ
р. си́нюю —	си́нюю —	си́нюю —
бȣ́юю —	бȣ́юю —	бȣ́юю —
д. си́нима —	си́нима —	си́нима —
бȣ́има —	бȣ́има —	бȣ́има —

Множественно.

и. з. си́нїи -нии	си̂нїѧ -нѧѩ	си̂нѧѧ -нꙗꙗ
бȣ́їи боуии	бȣ̂їѧ боуꙗѩ	бȣ̂ѧѧ боуꙗꙗ
р. си́нихъ -ниихъ	-нихъ -ниихъ	-нихъ -ниихъ
бȣ́ихъ -иихъ	бȣ́ихъ -иихъ	бȣ́ихъ -иихъ
д. си̂нимъ -ниимъ	-нимъ -ниимъ	-нимъ -ниимъ
бȣ̂имъ -иимъ	бȣ̂имъ -иимъ	бȣ̂имъ -иимъ
в. си̂нїѧ -нѧѩ	р. имен.	р. имен.
бȣ̂їѧ боуꙗѩ	р. имен.	р. имен.
т. си́ними -ниими	-ними -ниими	-ними -ниими
бȣ́ими -иими	бȣ́ими -иими	бȣ́ими -иими
п. си́нихъ -ниихъ	-нихъ -ниихъ	-нихъ -ниихъ
бȣ́ихъ -иихъ	-ихъ -иихъ	-ихъ -иихъ

2. Съ усѣчена форма.

Единственно число.

мѫж.	*жен.*	*сред.*
п. си́нь —	си́нѧ -нꙗ	си̂не -нѥ
бȣ́й боуи	бȣ́ѧ боуꙗ	бȣ́е боуѥ

р.	си́нѧ -нꙗ	си́ни -нѧ	си́нѧ -нꙗ
	бȣ́ѧ боꙋꙗ	бȣ́и боꙋꙗ	бȣ́ѧ боꙋꙗ
д.	си́ню синю	си́ни сини	си́ню синю
	бȣ́ю боꙋю	бȣ́и боꙋи	бȣ́ю боꙋю
в.	си́нь -нѧ синь	си́ню синѭ	р. им.
	бȣ́й -ѧ боꙋи	бȣ́ю боꙋѭ	р. им.
з.	си́нь -є синь -ѥ	р. имен.	р. им.
	бȣ́й -є синь -ѥ	р. имен.	р. им.
т.	-нимъ -ньмь -ѥмь	си́нєю -нєѭ	-нимъ -ньмь
	бȣ́нимъ -ѥмь	бȣ́єю -ѥѭ	-нимъ -ѥмь
п.	си́ни сини	си́ни сини	си́ни сини
	бȣ́и боꙋи	бȣ́и боꙋи	бȣ́и боꙋи

Двойственно.

и.	си́нѧ -нꙗ	си́ни —	си́ни —
	бȣ́ѧ боꙋꙗ	бȣ́и боꙋи	бȣ́и боꙋи
р.	си́ню синю	си́ню синю	си́ню синю
	бȣ́ю боꙋю	бȣ́ю боꙋю	бȣ́ю боꙋю
д.	-нима -нѥма	-нима -нѥма	-нима -нѥма
	-има -ѥма	-има -ѥма	-има -ѥма

Множественно.

и. з.	си̑ни сини	си̑ни -нѧ	си̑нѧ -нꙗ
	бȣ̑и боꙋи	бȣ̑и боꙋꙗ	бȣ̑ѧ боꙋꙗ
р.	си̑нь синь	си̑нь синь	си̑нь синь
	бȣ̑й боꙋи	бȣ̑й боꙋи	бȣ̑й боꙋи
д.	си̑нимъ -ѥмъ	-нимъ -нꙗмъ	-нимъ -ѥмъ
	бȣ̑имъ -ѥмъ	-имъ -ꙗмъ	бȣ̑имъ -ѥмъ
в.	си̑нѧ -нѧ	р. им.	р. им.
	бȣ̑ѧ боꙋꙗ	р. им.	р. им.
т.	си́нимн сини	-нимн -нꙗмн	-нимн сини

бѹ́ими боуи	бѹ́ими боуѧми	бѹ́ими боуи
п. си́нихъ -инхъ	-нихъ -нѧхъ	си́нихъ -инхъ
бѹ́нхъ боунхъ	бѹ́нхъ боуѧхъ	бѹ́нхъ боунхъ

Тъй са-скланять: влижнїй, дре́внїй, искренїй, вышнїй, го́рнїй, до́лнїй, ѻ҆́внїй, сїѡ́нїй, їа́ковлїй, ма́тернїй, сыно́внїй, сѹ́їй, шѹ́їй и други. Тъй и само съ усѣчена форма що сѫ: їѡ́нь, госпо́день, А҆враа́мль, Їа́ковль, А҆арѡ́нь, завълонь, Ѹ҆сль -осьль, веньѧминь.

§ 42. Прилагателны-тѣ: ве́лїй, бо́жїй, ра́бїй, вра́жїй, ди́вїй, ко́злїй или ко́зїй, пе́сїй, ско́тїй, ли́сїй, кра́вїй имамъ нѣкои падежны формы пълны и усѣчены, а повечто само усѣчены, както отъ излаганыя образъ са-види.

Ѥдинственно число.

мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з. ве́лїй -лии	ве́лїѧ -лиѧ	ве́лїе -ние
р. ве́лїѧ -лиѧ	ве́лїѧ -лиѧ	ве́лїѧ -иѧ
д. ве́лїю -лию	ве́лїей -ієи	ве́лїю -нию
в. ве́лїѧ -їй -лии	ве́лїю -лиѫ	р. им.
т. -имъ -нмь	ве́лїею -іеѫ	-имъ -нмь
п. -емъ -їи -іемь	ве́лїей -ієи	-емъ -їи -емь

Двойственно.

и. ве́лїѧ -лиѧ	ве́лїи -ни	ве́лїи -ни
р. ве́лїю -лию	ве́лїю -лию	ве́лїю -лию
д. -ема -іема	-ема -іема	-ема -іема

Множественно.

и. з. ве́лїи -лии	ве́лїѧ -лиѧ	ве́лїѧ -лиѧ
р. ве́лїй -лии	ве́лїй -лии	ве́лїй -лии

д. велїимъ -нюмъ	-имъ -юмъ	-имъ -юмъ
в. велїѧ -лниѧ	р. имен.	р. имен.
т. -їими -їи -лнии	-ими -їи -юмни	-ими -їи -лнии
п. -лїихъ -лниихъ	-ихъ -юхъ	-ихъ -ниxъ

§ 43. Прилагателны на їй (ии) и съ усѣчена форма на ь слѣдъ придыхливы-тѣ: ж, жд, ч, ш и щ преминуватъ въ нѣкои падежи по твърдо-то склоненіе, защото тѣзи съгласны не са-съединяватъ съ меки-тѣ гласны ю, ѩ, особито въ новыя періодъ. Ето и за тѣхъ единъ примѣръ.

1. Съ пълна форма.

Единственно число.

мжж.	*жен.*	*сред.*
и. з. нищїй -нн	нищаѧ -аѧ	нищее -щее
р. -агѡ -ааго	-щїѧ -аѧ	-агѡ -ааго
д. -емꙋ -оуоумоу	-щей -щии	-емꙋ -оуоумоу
в. -аго -їй -щии	-щꙋю -щѫѭ	р. имен.
т. -щимъ -щиимь	-щею -щеѭ	-щимъ -иимь
п. -щемъ -щиимь	-щей -щии	-щемъ -иимь

Двойственно.

и. нищаѧ -аѧ	нищїѧ -щии	нищїѧ -щии
р. нищꙋю -оую	-щꙋю -оую	нищꙋю -оую
д. -има -нима	-има -ниma	-има -нима

Множественно.

и. з. нищїи -щии	нищїѧ -аѧ	нищаѧ -аѧ
р. -щихъ -щиихъ	-щихъ -ниxъ	-щихъ -ниxъ
д. -щымъ -нимъ	-щымъ -нимъ	-щымъ -нимъ
в. нищыѧ -щаѧ	нищыѧ -щаѧ	р. имен.

т. щими -нними	-щими -нними	-щими -нними
п. -щихъ -нныхъ	-щихъ -нныхъ	-щихъ -нныхъ

2. Съ усѣчена форма.

Единствено число.

и. нйщъ нищь	нйща нища	нйще нищє
р. нйща -щи	нйщи -щѧ	нйща -ща
д. нйщꙋ -щоу	нйщи -щи	нйщꙋ -щоу
в. -ща -щъ -щь	нйщꙋ -щѫ	р. им.
з. -щъ -щє -щь	р. имен.	р. им.
т. -щимъ -щьмь	-щєю -щєѭ	-щимъ -ьмь
п. -щемъ -щи	нищи -щи	-щемъ -щи

Двойствено.

и. нйща нища	нйщи -щи	нйщи -щи
р. нйщꙋ -оу	нйщꙋ -оу	нйщꙋ -оу
д. -нма -ема	-нма -ама	-нма -ема

Множествено.

и. з. нйщи нищи	нйщи -щѧ	нйща нища
р. нйщъ -щь	нйщъ -щь	нйщъ -щь
д. нйщымъ -емъ	-щымъ -амъ	-щымъ -щемъ
в. нйщы -ща	нйщы -щѧ	р. им.
т. нйщи -щи	нйщи -ами	нйщи -щи
п. -щихъ -щихъ	-щихъ -щахъ	-щихъ -щихъ

Тъй са-скланятъ: дю́жїй -ь, чꙋ́ждїй -ъ -ь, про́чїй -ь, ӧ́вчїй -вѣчь, ӧ́тчїй -тѣчь, ло́вчїй -вѣчь, пѣ́шїй -ъ -ь, кнѧ́жїй -ь, пра́ведничїй -ь, велблꙋ́жїй -ь, (въ древ. вельбѫждии -ждь, тъщии -щь или тъштъ, лъжии -жь=лживый лживъ въ нов. пер.), проро́чїй -чь, грѣ́шничїй -чь, человѣ́чїй -чь, єди-норо́жїй -жь и другы.

НЕПРАВИЛНЫ И НЕДОСТАТЪЧНЫ ПРИЛАГАТЕЛНЫ.

§ 44. Неправилны прилагателны въ форма-та си сѫ:

1. Неопредѣлително-то количественно вѐсь, кое-то са-скланя тъй:

Ѥдинственно число.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з.	вѐсь вьсь	всѧ̀ вьсꙗ	всѐ вьсе
р.	всегѡ̀ -го	всеѧ̀ -ѥꙗ	всегѡ̀ -го
д.	всемꙋ̀ -моу	всѐй -ѥи	всемꙋ̀ -моу
в.	всегѻ̀ -вьсь	всю̀ всѫ	р. им.
т.	всѣ́мъ -ѣмь	всѐю всѥѭ	всѣ́мъ -ѣмь
п.	всѐмъ -емь	всѐй всѥи	всѐмъ -емь

Нѣма двойственно число.

Множественно.

и. з.	всѝ вьси	всѧ̂ вьсꙗ	всѧ̂ -вьсꙗ
р. п.	всѣ́хъ -хъ	всѣ́хъ —	всѣ́хъ —
д.	всѣ̂мъ -мъ	всѣ̂мъ —	всѣ̂мъ —
в.	всѧ̂ всꙗ	р. им.	р. им.
т.	всѣ́ми —	всѣ́ми	всѣ́ми —

2. Всѧ́кїй -кыи и мно́гїй -гыи, които са-скланятъ по твърдо-то склоненіе, иматъ нѣкога неправилны: твор. ед. на мѫж. и сред. родъ и дател. множ. на ѣмъ вм. имъ, и родит. и пред. множ. за три-тѣ рода на ѣхъ вм. ихъ, и измѣнуватъ предъ ѣ, к на ц, г на з: всѧ́цѣмъ, всѧ̂цѣмъ, всѧ̂цѣхъ; мно́зѣмъ, мнѡ́зѣмъ, мно́зѣхъ.

§ 45. Недостатъчны въ родъ и число сѫ:

1. Вселе́ннаꙗ (οἰκουμένη) поднебе́снаꙗ, подсо́лнечнаꙗ и четвероконе́чнаꙗ, които са-пріемать съ значеніе за сѫществителны и означавать землѭ-тѭ. Тѣ са-скланять само въ єдин. число по твърдо-то склоненіе — но́ваꙗ.

2. Вса́ческаꙗ, коєто є само сред. родъ въ мн. число и са-скланя по примѣра но́ваꙗ тъй: и. в. з. вса́ческаꙗ, р. п. вса́ческихъ -кыхъ...; Тъй и погреба́лнаꙗ -ныхъ..., а преиспо́днѧꙗ -нихъ, и го́рнѧꙗ -нихъ — по меко-то склоненіе.

3. Ӥспо́лнь, коєто є и за три-тѣ рода нескланяємо; — ю́ро́дъ, що є общій родъ, скланя-са като сѫществително по І-ыя образъ на твърдо-то склоненіе на сѫщ. имена. Нескла́няємы сѫ йоще: свобо́дь -дъ, коєто са-пріема, кога като сѫществително, кога като прилагателно; є҆дино́родъ, ра́дъ, ми́лъ, множ. -ро́ди, ра́ди, ми́ли, а ницъ є и за три-тѣ числа, но са-нахожда и въ множ. ницы.

СТЪПЕНИ НА СРАВНЕНІЕ-ТО.

§ 46. Качественны-тѣ прилагателны имена въ старобългарскыя єзыкъ, както и у насъ сега пріємать три стъпени на сравненіе-то: *положителнѫ*, *сравнителнѫ* и *превъсходителнѫ*.

§ 47. Положителна-та са-употребява съ обыкновенны-тѣ окончанія на прилагателны-тѣ имена, а сравнителна-та става отъ положителна-та, като са-замѣни тѣхно-то пълно или усѣчено окончаніе съ шій на прим: ста́рый -ръ, ста́р-шій, ста́р-шаꙗ ста́р-

шее; дю́жїй -жь, дюж-шїй, дюж-шаѧ, дюж-шее. Отъ сравнителна стъпень прилагателны склянятъ-са по примѣра ни́щїй.

§ 48. Сравнителна-та стъпень твьрдѣ често допуща съкратяванье и измѣнуванье на буквы-тѣ си въ имен. юдинот. падежь, а именно: въ мѫж. и сред. родъ отмахва ш, въ жен. — ѧ. а мекы-тѣ гласны: ї въ мѫж. родъ и ѧ въ женск. измѣнуватъ-са на ѣ и и напр:

им. ста́ршїй	ста́ршаѧ -ршнѧ	ста́ршее -ею
старі́й	ста́рша	старѣ́е -ѣю
старѣ́й	ста́рши	

Другы-тѣ падежи и въ пълна-та и въ усѣчена-та форма са-склянятъ по образа ни́щїй.

§ 49. Прилагателны съ окончаніе на гїй, кїй (гьн, кын), при образованье-то на сравнителна-та стъпень или задьржатъ г, χ, или измѣнуватъ г на ж, χ на ш (вижь § 14—3): дра́гїй -гшїй -жшїй, ти́χїй -χшїй -шшїй; нѣкога и гласнѫ-тѫ ї измѣнуватъ на а и изоставятъ ш: дража́й -жа́е, тиша́й -ша́е. А на кїй (кын), ако сѫ двусложны, изоставятъ само к; ле́гкїй - ле́гшїй, го́ркїй - го́ршїй; ако ли сѫ тресложны и иматъ предъ к гласна о или е, изоставятъ слога ок, ек, че тогази пріематъ шїй: тѧ́жкїй -жшїй, крѣ́пкїй -пшїй, широ́кїй -ршїй, дале́кїй -лшїй. И тѣ нѣкога измѣнуватъ к на ч и гласнѫ тѫ ї на а и изоставятъ ш: крѣ́пкїй -пча́й -пча́е, ле́гкїй -гча́й -гча́е; на екїй изоставятъ ек и ш: дале́кїй-да́лїй -лѣ́й -лѣ́е. Слѣдъ гѫбны-тѣ: в, п, са-вмѣта омекотителна-та л (вижь

§ 15.): глжбокын -окъ глжблин глжбшин, крѣплшїй крѣплїй крѣплѣй крѣплѣе; предъ юзычна-та д вмѣта-са омекотителна-та ж: сладкїй -дшїй -ждшїй, хоудын хоуждин; свистливы-тѣ: з, с, измѣнуватъ-са въ съотвѣтственны-тѣ си придыхливы: ж, ш: нижай и нижни (низ), вышшїй вышни (отъ выс).

§ 50. Ако при сравнителна-та стъпень на ѣй и ай изново са-приложи окончанїе-то на сравнителна-та стъпень шїй, то произлѣзва най-пълна, най-опредѣлителна сравнителна стъпень: младѣй младѣйшїй, сладчай сладчайшїй. Тя са-употребява за превъсходителна стъпень, а наздраво тя ю само двойна сравнителна стъпень: мъножанше народи постълаша ризы свож по пжти. Остр. юв. — Ину'то же намъ христоса честьнѣнше. Супр. ржк.

§ 51. Съ особно окончанїе превъсходителна стъпень нѣма въ старобългарскыя юзыкъ; но тя са-изреква, като са-приложе при положителна-та нѣкою отъ тѣзи нарѣчїя: ѕѣлѡ, велмѝ, многѡ или частицы-тѣ: най, все, пре: ѕѣлѡ крѣпокъ, весма хитрый, нан сильныи, всеблагїй, пресвятый.

Забѣл. За усилванье на сравнителна-та стъпень нѣкога са-прилага при нея паче: паче крѣпки бысть. Супр. ржк.

§ 52. Неправилно образованье въ сравнителна-та стъпень иматъ слѣдующи-тѣ:

положит.	*сравнит.*	*за превъсх.*
благїй -гын	оунїй -ншїй, оуне -нѥ	блажайшїй
добрый -ын	добрѣй, лучшїй	добрѣйшїй
ѕлый -ын	горшїй	ѕлѣйшїй

великїй, велїй	вꙗщшїй, болїй-ашїй	величайшїй
малый -ын	мнїй, мнѣй, меншїй	малѣйшїй
		мнѣйшїй
	лишшїй, лишше	отъ (лихъ)

ЧИСЛИТЕЛНЫ ИМЕНА.

§ 53. Числитилны-тѣ имена по форма-та си бывать или като сѫществителны (сто, тысѧща, єдиница, двоица, троица), или като прилагателны (первый, вторый... сугубый, троакїй...); за туй са-скланять по образа или на сѫществителны-тѣ имена, или на прилагателны-тѣ. За да са-опредѣли точно склоненїе-то на кое-да-е числително име, дѣ ще са-отнесе, туй зависи отъ окончанїе-то му, на прим.: троица, пѧть, тысѧща трѣба да са-отнесѫть на 2-ро-то склоненїе на сѫщ. имена жен. родъ, а сто на третье-то склоненїе; третїй — на меко-то склоненїе на прилагат. имена, а первый... четвертый... сугубый на твьрдо-то. Но нѣкои отъ тѣхъ имать формы отличны и отъ сѫществителны-тѣ, и отъ прилагателны-тѣ имена.

§ 54. Числителны-тѣ имена, споредъ както означавать количество-то, дѣлѧть-са на: *просто-числителны редовны, умножителны, събирателны и дробны.*

§ 55. Просто-числителны-тѣ са-скланять тъй:

1). єдинъ, єдина, єдино прїема и пълны-тѣ и усѣчены-тѣ формы, по твьрдо-то склон. на прилагат. имена, освень дѣто има творит. юд. и дател. множ. и на ѣмъ, родит. множ. и на ѣхъ,

твор. множ. и на ѣми: єдинѣмъ -мь, єдинѣхъ, єдинѣми.

2) два, дъва, двой.

Двойственно число.

мжж.		жен. и сред.	
и. два	дъва	двѣ	дъвѣ
р. двою дву	дъвою дъвоу	двою дву	дъвою
д. двѣма	дъвѣма	двѣма	дъвѣма

Ѥдинственно число.

мжж.	жен.	сред.
и. з. двой дъвои	двоѧ -ꙗ	двоє -ѥ
р. двоєгѡ -ѥго	двоєѧ -ѥꙗ	двоєгѡ -ѥго
д. двоєму -ѥмоу	двоєй -ѥи	двоєму -ѥмоу
в. двоєго -ой -ои	двою -оѫ	р. им.
т. двоимъ --нмь	двоєю -оѥѫ	двоимъ -нмь
п. двоємъ -ѥмь	двоєй -оѥи	двоємъ -ємь

Множественно.

и. в. з. двои —	двоѧ -ꙗ	двоѧ -ꙗ
р. п. двоихъ —	двоихъ —	двоихъ —
д. двоимъ -нмъ	двоимъ —	двоимъ —
т. двоими —	двоими —	двоими —

Тъй-са скланятъ: ѡбой ѡбоѧ ѡбоє, трой троѧ троє.

3) три, четыре.

Множественно.

и. з. тріє три трию	четыріє -рє -ри -рию
р. трій -ріѥхъ -рєхъ -рии	-тырєхъ -тырь -ръ
д. тріємъ трємъ трьмъ	-тырємъ -тырьмъ
в. три — —	четыри -тыри

т. тріёми тремѝ трьми | -тьірми -рьми
п. тріёхъ трёхъ трьхъ | -тьірехъ -рьхъ

4) Пѧть, шесть, седмь, ѻсмь, девѧть и десѧть, освень дѣто са-скланятъ по III-ія образъ кость на второ-то меко склон. на сѫществителны-тѣ имена, измѣнуватъ-са и по образа на прилагателны-тѣ имена тъй: и. в. з. пѧть, р. п. пѧтихъ, д. пѧтимъ, т. пѧтими и пѧтмà.

5) Десѧть, кога са-слага съ двà, скланя-сѧ въ двойственно число:

и. два и двѣдесѧте   дъва и дъвѣдесате
р. двою и двоудесѧтоу   дъвою и дъвоудесатоу
д. двѣмадесѧтьма   дъвѣма десатьма

А кога са-слага съ трѝ, четыре, скланя-са въ множеств. число:

и. з. трѝ и четыре десѧть -ти -те
р. тріи или тріехъ и четырь или -рехъ десѧтъ
д. тремъ и четыремъ десѧтемъ -имъ -тьмъ
в. трѝ и четыре десѧть -ти -те
т. тремѝ и четыре десѧтми -тими -саты
п. трехъ и четырехъ десѧтехъ -сѧтьхъ

6. Єдинонадесѧть -сѧте (въ древ.) са-скланя: и. єдинонадесѧть -те, р. єдинагѡнадесѧть -те, д. єдиномоунадесѧть -ти, в. єдинагонадесѧть -те, т. єдинѣмъ надесѧть -те -тимъ, п. єдиномънадесѧть -ти; мн. и. єдиніинадесѧть, -те, р. єдиныхъ -нѣхъ -надесѧть -те -тихъ, д. єдинѣмъ надесѧть -те -тимъ, в. єдиныѧ надесѧть -те, тв. єдинѣми надесѧть -те -тими, п. єдиныхъ надесѧть -те -тихъ.

7) дванáдесать-те, тринáдесать-те... иматъ само за твор. падежь форма: тринáдесатма

8) Отъ 50—до 90 са-пишжтъ на края съ ъ а не съ ь: пѧтьдесáтъ, шестьдесáтъ... защото тука десáтъ ю родит. множ., който въ склоненіе-то имъ остава неизмѣняванъ: и. в. з. пѧтьдесáтъ, р. д. п. пѧтѝдесатъ, твор. пѧтїюдесатъ.

Забѣлѣж. Пригледано ю изобщо въ сложны-тѣ просто-числителны, че въ древность-та само първа-та имъ часть са-измѣнувала; по-послѣ зели да измѣнуватъ послѣднѭ-тѫ, а нѣкога и юднѫ-тѫ и другѫ-тѫ заюдно: шестѝдесати, шестїюдесатїю.

9) Сложны-тѣ отъ двѣ̀, трѝ, четыре, пѧть... и стò са-скланятъ:

и. в. з. двѣ̀, трѝ и четыре -ри стà	пѧ́ть сѡ́тъ
р. двѣ́ю стѹ̀, трéхъ и -рехъ сѡ́тъ	пѧтѝ сѡ́тъ
д. двѣмà -омà, трéма и -четыр-ма стѡ́мъ	пѧтѝмъ стѡ́мъ
т. двѣмà - омà стѡ́мъ, трéма и четырма сты̀	пѧтмѝ сты̀
п. двѣ́ю стѹ̀, трéхъ и -рѣхъ стѣ́хъ	пѧтѝ стѣ́хъ

10. Сложны-тѣ отъ двѣ̀, трѝ, четыре и тысѧщѧ са-скланятъ:

и. в. з. двѣ̀, трѝ и четыре -ри тысѧщи
р. двѣ́ю, трéхъ и четырехъ тысѧщъ
д. двѣ́ма, трéмъ и четыремъ тысѧщамъ
т. двѣ́ма, тремѝ и -тырми тысѧщами
п. двѣ́ю, трéхъ и -тырехъ тысѧщахъ

11). Пѧ́ть тысѧщъ са-складня: и. в. з. пѧ́ть тысѧщъ, р. пѧтѝ тысѧщъ, д. пѧтѝ и пѧтѝмъ

тысѧщамъ. т. пѧтїю и пѧтмà тысѧщамa, п. пѧти тысѧщахъ. — Тъй и шєсть, сєдмь, ѻсмь, дєсѧть тысѧщъ.

§ 56. Редовны-тѣ числителны: пєрвый-прьвын, вторый, четвєртый-вьртын, пѧтый... дєсѧтый, єдинонадєсѧтый, тринадєсѧтый, четыренадєсѧтый,... двадєсѧтый, двадєсѧть пєрвый... са-скланятъ по твьрдо-то склоненiе на прилагателны-тѣ имена, само трєтїй — по-меко-то.

Забѣлѣж. 1. Редовны-тѣ отъ 11-тый до 19-тый са-нахождатъ и єдиный-надєсѧть, вторый-надєсѧть, трєтїй-надєсѧть... които, само пьрвж-тж са часть скланятъ.

Забѣлѣж. 2. Въ древность-та вмѣсто двадєсѧть пєрвый, двадєсѧть вторый... изброявали: прьвын между десатьма, вторын между десатьма... на прим.: седьмоє между десатьма лѣто=двадєсѧть седмоє лѣто; седмоє десать лѣто = седмидєсѧтоє лѣто.

§ 57. Умножителны-тѣ: сѹгѹбый или двоѧкїй-кын, трегѹбый или троѧкїй-кын... пѧтогѹбый, сторичный... и тѣ са-скланятъ по твьрдо-то склоненiе на прилагателны-тѣ.

§ 58. Събирателны-тѣ: двоица, троица, четверица... седмерица... десѧтица са-скланятъ като сжществителны на второ-то твьрдо склоненiе по-образа мышца. Четверо, пѧтеро, шестеро седмеро и проч. скланятъ-са: и. з. четверо, в. четверо-рыхъ, а другы-тѣ падежи иматъ по твьрдо-то склоненiе на пълны-тѣ прилагателны въ

множ. число; р. п. четверыхъ. д. четверымъ, тв. четверыми.

§ 59. Дробно числително ѥ само ѥдно — полъ; то са — употребява само въ тѣзи падежи: един. ч. и. в. полъ, р. полу; двойст. и. в. з. пола, д. и твор. полма; мн. вин. к'полы, на полы.

ГЛАВА III.

ЗА МѢСТОИМЕНІѤ-ТО.

§ 60. Мѣстоименія-та, като думы употребяваны въ рѣчь-та вмѣсто упоменѫты сѫществителны или прилагателны имена, и въ старобългарскыя ѥзыкъ, дѣлѭтъ-са на: *сѫществителны*: азъ, ты, сѧ, (и, ѩ, ѥ, неупотребяваны, родит. ѥго, ѥѩ, ѥго) и *прилагателны*: сей-сь, оный-онъ, мой, твой, свой, нашъ -ь, самъ, той-тъ и друг. А по значеніе-то си биватъ:

1) *Личны*: азъ, ты, и, ѩ, ѥ, мы, вы, и, ѩ, ѩ.

2) *Възвратно*: сѧ или себѣ.

3) *Указателны*: сей-сь, оный -нъ, овый -въ.

4) *Опредѣлителны*: самый -мъ, той-тъ.

5) *Притежателны*: мой, твой, ѥгѡвъ, (а) свой, нашъ -ь, вашъ -ь.

6) *Въпросителны*: кто, что, кій-кыи, кой, чій.

(а) ѥгѡвъ, ѥдиничко са-срѣща: аще кто духа христова не имать, сей нѣсть ѥгѡвъ. Къ римл. VIII, 9. Отъ него у насъ сега — *неговъ, негова, негово*.

7) *Неопредѣлителны*: ѝный -нъ, нѣ́кїй -кын, кі́йлибо, кі́йждо - къждо, нѣ́кто, нѣ́что, никтѐ ничтѐ.

8) *Относително*; ѝже, ꙗ́же, ѐже.

9. *Съотносителны*: а) по количество: въпросително — коли́кїй -кын -къ, указателно-то му — толи́кїй -кын -къ, относително-то му — ели́кїй -кын -къ; б) по качество: въпросително — каковы́й -овъ, или каки́й -кын, указателно-то му — таковы́й -овъ, или таки́й -кын -кой, или сицевы́й -цевъ, относително-то му — ꙗковы́й -овъ; или ꙗ́кїй -кын -къ.

§ 61. Личны-тѣ на първо-то и второ-то лице и възвратно-то иматъ своѥобразно склоненїе и разны формы. Ѥто склоненїе-то имъ.

Ѥдинствено число.

и. а́зъ —	ты̀ ты	—
р. менѐ —	тебѐ —	себѐ —
д. мнѣ̀ мънѣ ми	тебѣ̀ ти	себѣ̀ си
в. менѐ ма	тебѐ та	себѐ са
т. мно́ю мноѭ	тобо́ю -боѭ	собо́ю -оѭ
п. мнѣ̀ мънѣ	тебѣ̀ —	себѣ̀ —

Двойствено.

нанѣ̀	и. ва̀ вѣ̀	ва̀ вѣ̀
наю	р. ва́ю —	ва́ю —
нама	п. ва́ма —	ва́ма —

Множествено.

и. мы̀ мы	вы̀ вы
р. п. на́съ —	ва́съ —

д. на́мъ	ны	ва́мъ вы
в. на́съ	ны	ва́съ вы
т. на́ми		ва́ми —

Забѣл. 1. Възвратно-то са-пріюма, както и въ новобългарскыя юзыкъ, и за три-тѣ лица и числа. То нѣма имен. падежь, защото не служи никога за подлежаще въ предложеніе-то.

Забѣлѣж. 2. Въ двойственно-то число въ имен. падежь женс. родъ вѣ употребява-са въ древность-та и за мжж. родъ, но ва ю повечь въ употребеніе, а въ винит. падежь ю за първо-то лице на и за второ-то -ва, както на прим. са-види въ слово-то за Игорова полкъ: „вѣ шпутаевѣ." и въ Супрасл. ржк.: съпасе на отъ оскрьбьнжщтніхъ наю стр. 10 — пристъпивъ пожри богомъ, аште ли ни, то зьло зьлѣ погоубьѭ ва. стр. 9. — аще кто ва выпрошаютъ. Лук. XIX, 31. Остр. юв.

§ 62. Сичкы-тѣ другы мѣстоимснія иматъ по юдно отъ тѣзи отличителны окончанія; й, ь, ъ, їй - ыи, споредъ които са-опредѣлятъ три склоненія.

I. Склоненію за мѣстоименія на й.

§ 63. Тукъ за образъ са-полага третье-личното мѣстоименіе — и, ѩ, ю, по коюто са-скланятъ мѣстоменія на й мжж. р., ѧ=ѩ жен., є=ю, сред.

Юдинственно число.

	мжж.		*жен.*		*сред.*	
и.	—	и	—	ѩ	—	ю
р.	єго̂	юго	єѧ̂	юѭ	єго̂	юго
д.	ємꙋ̂	юмоу	єй	юи	ємꙋ̂	юмоу

в. є̂гѡ̀ и҆̀ и (н)ь	ю҆̀ ѭ	р. им.
т. и҆̃мъ нмь	є҆̆ю (н)єѭ	и҆̃мъ ємь
п. (н)ємъ ємь	є҆̆й (н)єн	(н)ємъ ємь

Двойствено.

и. ꙗ҆̆ ꙗ	и҆̃ н	и҆̃ н
р. є҆̆ю єю	є҆̆ю єю	є҆̆ю єю
д. и҆̃ма нма	и҆̃ма нма	и҆̃ма нма

Множествено.

и. — н	— ѩ	— ꙗ
р. и҆̃хъ нхъ	и҆̃хъ нхъ	и҆̃хъ нхъ
д. и҆̀мъ нмъ	и҆̀мъ нмъ	и҆̀мъ нмъ
в. ѧ҆̀ ѩ	ѧ҆̀ ѩ	ѧ҆̀ ꙗ
т. и҆̃ми нми	и҆̃ми нми	и҆̃ми нми
п. и҆̃хъ нхъ	и҆̃хъ нхъ	и҆̃хъ нхъ

Тъй са-скланятъ: относително-то — и҆̃же, ꙗ҆̆же, є҆̆же, като пріема при сѣкый падежь частицѫ-тѫ же: и҆̃же, р. є̂гѡ́же, д. є̂мꙋ́же…; притежателны-тѣ: мо́й моѧ̀ моѐ, твон твоꙗ твоє, свон своꙗ своє; въпросителны-тѣ: чі̀й чїѧ̀ чїѐ, или чнн чнꙗ чнє, ко́й ко́ѧ ко́е, р. коєгѡ̀, коєѧ̀, коєгѡ̀… и неопредѣлително-то-чі́йлибо.

Забѣлѣж. 1. Третьелично-то мѣстоименіє н, както и относително-то и҆̃же, въ сичкы-тѣ косвенны падежи, кога слѣдватъ слѣдъ нѣкой предлогъ, пріематъ евфоническѫ-тѫ притуркѫ н: ѿ негѡ̀, и҆̂зъ ни́хъ, къ немꙋ̀, съ ни́ми: — обрѣтъ же ні҆с осьлѧ въсѣде на нє. Остр. єв. — иде къ нємоу… се въ истннѫ изльтѣнинъ, въ нємже льсти нѣсть. Остр. єв.

Забѣл. 2. На третьелично-то мѣстоименіє въ н

менит. падежь и въ три-тѣ числа форма-та и ꙗ ѥ поставена ѥ въ склоненіѥ-то отъ учены-тѣ славенисты, споредъ винителныя и ѥдинст. падежь на мжж. и сред. родъ, който ѥ сходенъ съ именит., и по съотвѣственныя образъ на относително-то мѣстоименіѥ. Но наздраво тъзи форма ѥ излѣзла отъ употребеніѥ доро и въ сама-та древность: защото тя ни въ ѥдинъ отъ древни-тѣ паметницы не са-срѣща, освень дѣто са ѥ опазила въ относително-то мѣстоименіѥ и въ края на прилагателны-тѣ имена и на доста мѣстоименія. Тя обыкновено са-нахожда замѣнена съ указателно-то мѣстоименіѥ ѻнъ, ѻна, ѻно, или съ опредѣлително-то той, тая, тое (тъ, та, то въ древн.): да вѣроуѥте въ тъ, ѥгоже посъла онъ. Остр. ѥв. 14.

II. Склоненіѥ на: ь, или ей, ій.

§ 64. Тукъ са-относятъ мѣстоименія съ окончаніе-ь или ей, ій.

1. Образъ.

Ѥдинствено число.

мжж.			*жен.*		*сред.*	
и. з.	сій сей	сь	сія	си	сіе	се
р.	сего	сего	сея	сеѩ	сего	сего
д.	семꙋ	семоу	сей	сеи	семꙋ	семоу
в.	сего сей	сь	сію	сиѭ	р. имен.	
т.	симъ	симь	сею	сеѭ	симъ	симь
п.	семъ	семь	сей	сеи	семъ	семь

Двойствено.

и.	сія	сиꙗ	сіи	си	сіи	си
р.	сею	сею	сею	сею	сею	сею
д.	сима	сима	сима	сима	сима	сима

Множественно.

и. з. сіи сии си	сїа сия	сїа сия
р. п. сихъ сихъ	сихъ сихъ	сихъ сихъ
д. симъ симъ	симъ симъ	симъ симъ
в. сїа. сия	р. имен.	р. имен.
т. сими сими	сими сими	сими сими

Забѣлѣж. Мѣстоименіе-то сь въ дрьвность-та за имен. падежь има йоще и другж формж — сиї или сии: въ начало бѣ слово, и слово бѣ отъ бога, и богъ бѣ слово, сиї бѣ въ начало отъ бога... сиї оубо богъ слово небесное отець сынъ. Супр. ржк. стр. 7; затуй нѣкои падежи иматъ или двойнж формж произведенж отъ сии, напр. винит. жен. р., имен. мжж. двойств. и множ. и проч.: ѹнмь коупимъ хлѣбы, да ѣдать си. Остр. ев. стр. 34. — сиї на слоужьбж готовлѣахжса. Гл. Клоц. стр. 252. И йоще срѣща-са въ винит. единст. жен. родъ ослабянье на и въ ь: прѣспѣ же сьж добротж. Глаг. Глоц. стр. 368.

§ 65. Мѣстоименіе-то что-ць-то въ древн., тьй и сложны-тѣ му ниць-то, нѣць-то, чтолибо, макаръ и да са-окончава на ь, има особиты нѣкои измѣненія въ склоненіе-то си. То има само единст. число: что-цьто., р. чесогѡ-чесѡ цьсого-цьсо-цесого, д. чемѹ-чесомѹ цьмоу-цьсомоу-цесомоу, в. что цьто, т. чимь цимь, п. чемь-чесомъ цимь-цьсомь.

2. Образъ.

Единственно число.

мжж.	*жен.*	*сред.*
и. з. нашъ -шь	наша -шя	наше —
р. -егѡ -его	-шеа -шея	-егѡ -его

д. -ємѹ ємоѵ	-шєй -шєн	-ємѹ -ємоѵ
в. -єго -шъ -шь	нáшѹ -шѫ	р. имен.
т. -шимъ -нмь	-шєю -шеѭ	-шимъ -нмь
п. -шємъ -ємь	-шєй -шєн	-шємъ -ємь

Двойственно.

и. нáша —	нашн —	нáшн —
р. нáшєю —	нашею —	нáшєю —
д. нáшима —	нашнма —	нáшима —

Множественно.

и. в. нáшн нашн	нáшѧ -шꙗ	нâша наша
р. п. нáшнхъ —	нáшнхъ —	нáшнхъ —
д. нâшимъ -нмъ	нâшимъ -нмъ	нâшимъ -нмъ
в. нâша -шꙗ	р. имен.	р. имен.
т. нáшими —	нáшими —	нáшими

Тъй са-скланя и вáшъ -шь, вáша -шꙗ, вáшє.

III. Склоненіе на: ый -ын, їй -нн -ъ.

§ 66. Тукъ са-относятъ мѣстоименія съ показаны-тѣ пълны окончанія и съ усѣчено на ъ.

Единственно число.

мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. ѻ̑ный онъін -ъ	ѻ̑наѧ -аꙗ -на	ѻ̑ноє -оє -о
р. ѻ̑нагѡ -го	ѻ̑ныѧ -ыꙗ	-агѡ -аго
д. ѻ̑номѹ -моѵ	ѻ̑ной -он	-омѹ -омоѵ
в. ѻ̑наго онъ	ѻ̑нѹю -нѹ -ѫѭ -ѫ	р. имен.
т. ѻ̑нѣмъ -ѣмь	ѻ̑ною -ноѭ	ѻ̑нѣмъ -ѣмь
п. ѻ̑номъ -омь	ѻ̑ной -он	ѻ̑номъ -омь

Двойствено.

и. о̆ни —	о̆нѣ —	о̆нѣ —
р. о̆ною —	о̆ною —	о̆ною —
д. о̆нѣма —	о̆нѣма —	о̆нѣма —

Множествено.

и. о̆нїи -нни -ни	о̆ныѧ -ныѧ -ны	о̆наѧ -наѧ -на
р. п. о̆нѣхъ —	о̆нѣхъ —	о̆нѣхъ —
д. о̆нѣмъ —	о̆нѣмъ —	о̆нѣмъ —
в. о̆ныѧ -ныѧ	р. имен.	р. имен.
т. о̆нѣми —	о̆нѣми —	о̆нѣми —

Тъй са-скланятъ: о̆вый -ын -ъ, са́мый -ын -мъ. р. самагѡ̀ и самогѡ̀, и̂ный -ын -нъ. р. -а́гѡ и -о́гѡ, ѥтерын-ѥтеръ (отъ него у насъ — *етърва*); сѫщо и на: кій -кын -къ: такій -кын -къ, ѧ̆кїй -кын -къ, какій -кын -къ, толикїй -кын -къ, коликїй -кын -къ, є̂ликїй -кын -къ, които окончателнѫ-тѫ к предъ гласна-та ѣ въ окончанія-та измѣнуватъ въ ц; сѫщо и въ множ. имен. падежь на мѫж. р. измѣнуватъ к на ц: ка́цѣмъ, та́цїи, ѧ̆цѣхъ, колицѣми, є̂лицѣми. Въ новыя періодъ са-нахождатъ нѣкои отъ тѣхъ и съ окончанія-та: имъ, ими, ихъ (руссизмъ) и тогази не измѣнуватъ к на ц: такимъ, такихъ, какими. — Толикъ, коликъ, є̂ликъ иматъ и сичкы-тѣ усѣчены формы: толика-кѹ -ка -цѣ. — Всѧ́кїй -кын -къ освень ѣ въ окончанія-та повечто има и: всѧ́кимъ, всѧ́кїи, всѧ́кихъ, всѧ́кими. — Кото́рый, каковы́й -въ, таковы́й -въ, сицевы́й -въ, ѧ̆ковы́й -въ скланятъ-са по твърдо-то склоненіе на прилагателны-тѣ имена, тъй и є̂гѡ́въ.

— Опредѣлително-то тόй-тъ, тάѧ-та, тόє-то, род. тогώ-го, тоѧ̀-тоѭ, тогώ-го, има другы-тѣ падежи точно като ѻ̃нъ; тъй и тόйждє-тъждє.

§ 67. Въпросително-то ктὸ-кьто и неопредѣлително-то кїйждо-къждо са-скланятъ само въ юдинственно-то число:

и.	ктὸ	кьто	кїйждо	къжьдо
р.	когώ	кого	когώждо	къгожьдо
д.	комȣ̀	комоу	комȣ́ждо	къмоужьдо
в.	когὸ	—	когόждо	—
т.	кúмъ	цѣмь кымь	кúмъждо	кымьжьдо
п.	кόмъ	комь	кόмъждо	комьжьдо

Тъй са-скланятъ и слόжны-тѣ: нѣ́кто, никтὸ, ктόлибо.

Забѣл. Ктὸ въ косвенны-тѣ падежи отмахва притурнѧтыя слогъ то, а къжьдо задьржа слога жьдо, както dem въ Латин. юзыкъ: idem, ejusdem, eodem.

§. 68. Въпросително-то кїй-кын са-скланя по третьелично-то н, ѭ, ѥ; но въ нѣкои падежи има слогъ кї-кы, а въ нѣкои ко отъ кόй, на пр.

Юдинственно число.

	мжж.		жен.		сред.	
и.	кїй	кын	кáѧ	каѭ	кόє	коѥ
р.	кόєгѡ	-ѥго	кόєѧ	коѥѩ	кόєгѡ	-ѥго
д.	кόємȣ	-ѥмоу	кόєй	коѥн	кόємȣ	-ѥмоу
в.	кόєго	кїй кын	кȣ́ю	кѫѭ	р. имен.	
т.	кїнмъ	кынмь	кόєю	коѥѭ	кїнмъ	кынмь
п.	кόємъ	коѥмь	кόєй	коѥн	кόємъ	коємь

Двойственно.

и. кꙗ̀ка каꙗ	ко́и кои	ко́и кои
р. ко́ѥю коѥю	ко́ѥю коѥю	ко́ѥю коѥю
д. кі́йма кыима	кі́йма кыима	кі́йма кыима

Множественно.

и. кі́и кын цин	кі́ꙗ кыꙗ	кꙗ̂ꙗ каꙗ
р.п. кі́иχъ кынхъ и конхъ за тры-тѣ рода		
д. кі̂имъ кынмъ и конмъ за 3-тѣ рода		
в. кі́ꙗ кыꙗ	р. им.	рав. им.
т. кі́йми кынми за 3-тѣ рода.		

Тъй са-скланятъ и сложны-тѣ: нѣ́кїй -кын, никі́й -кын. Само нѣ́кїй въ новыя періодъ има имен. множ. на мѫж. родъ нѣ́цїи, а въ древность-та ю нѣкын, никын. Кын въ древность-та има формѫ-тѫ цин въ имен. множ. на мѫж. родъ самостоятелнѫ въ Супр. рѫк.: чесо ради цин не ноудими сами приходать на жрътвѫ. стр. 96.

ГЛАВА IV.

ЗА ГЛАГОЛА.

§ 69. Въ старобългарскыя юзыкъ *глаголы-тѣ*, както и у насъ сега, означаватъ или *състоянїе*, или *дѣйствїе*, или *страданье* на нѣкой предметъ. По туй значеніе глаголы-тѣ са-дѣлѭтъ на три главны залозы: *среденъ*, *дѣйствителенъ* и *страдателенъ*.

1) Отъ среденъ залогъ сѫ глаголы, които озна-

чаватъ състояніе, почивкѫ на предметъ: жити, стоꙗти, спати.

2) Отъ дѣйствителенъ залогъ сѫ, които означаватъ дѣйствіе на предметъ: но защото на нѣкои глаголы дѣйствіе-то излавя отъ дѣйствующія предметъ и преминува на другый, а на нѣкои остава си въ сѫщія дѣйствующъ предметъ; затуй отъ тозь залогъ глаголы-тѣ биватъ: а) *преходителны:* бити нѣкого, любити ближнѧго: б) *непреходителны:* ити, бѣжати, тещи.

3) Отъ страдателенъ залогъ сѫ глаголы, които означаватъ страданье на предметъ, или че той подлежи подъ дѣйствіе-то на другы предметъ: клѧтва потребисѧ, Ева свободисѧ, смерть оумертвисѧ; изгнанъ бысть Адамъ, или изгнасѧ.

Забѣл. 1. Сѣкый глаголъ отъ дѣйствителенъ преходителенъ залогъ може да са-превьрне въ глаголъ отъ страдателенъ залогъ, като пріемне възвратно-то мѣстоименіе сѧ, или става съставно отъ страдателно-то причастіе и спомогателныя глаголъ быти: Богъ созда міръ, міръ создасѧ ѿ Бога, или созданъ бысть ѿ Бога.

Забѣл. 2. Възвратно-то мѣстоименіе сѧ, притурнѧто при глаголъ отъ дѣйствителенъ преходителенъ залогъ, ако служи като допълненіе на глагола за да покаже, че дѣйствіе-то са-завръща на сѫщія дѣйствующъ предметъ, или че дѣйствіе-то преминува взаимно между дѣйствующи предметы отъ единъ на другы, то и въ тѣзи случаи глаголъ-тъ не е друго освенъ отъ дѣйствителенъ преходителенъ залогъ: мытисѧ, ѿдѣватисѧ,

вм. мы́ти себѣ̀, ѡ҆дѣва́ти себѣ̀; Пе́тръ и҆ І҆ѡа́ннъ ѡ҆бъи́маютсѧ, вм. Пе́тръ ѡ҆бъе́млетъ І҆ѡа́нна, и҆ І҆ѡа́ннъ ѡ҆бъе́млетъ Петра̀; бра́тисѧ, сража́тисѧ.

Забѣл. 3. Въ нѣкои грамматикы са-прилагатъ и отъ общи залогъ глаголы, конто сѫщо иматъ въ края си възврат. мѣстоименіе сѧ, безъ коѥто не сѫ въ употребеніе въ ѥзыка: но и тѣхно-то значеніе ѥ или дѣйствително възвратно или почивателно. Слѣдователно ѥдны сѫ отъ дѣйствителенъ залогъ, а другы отъ среденъ: боа́тисѧ, надѣ́атисѧ, ра́доватисѧ, смѣ́атисѧ, руга́тисѧ, чуди́тисѧ, диви́тисѧ, моли́тисѧ (има и моли́ти) и другы.

Забѣл. 4. Нѣкои глаголы отъ дѣйствителенъ непреходителенъ залогъ и нѣкои отъ среденъ залогъ нахождатъ-са въ употребеніе и съ мѣстоименіе-то сѧ въ края си: разы́десѧ, сни́десѧ наро́дъ; сбы́стсѧ, да̀ сбу́детсѧ писа́ніе; спи́тсѧ, и҆гра́етсѧ, хо́дитсѧ (може да са-подразумѣѥ со́нъ, и҆гра̀, хо́дъ). Наопако глаголъ-тъ страда́ти ѥ отъ страдателенъ залогъ, макаръ и да нѣма въ края си мѣстоименіе-то сѧ.

§ 70. Глаголы-тѣ, както и въ новобългарскыя ѥзыкъ, измѣнуватъ-са въ окончанія-та и въ състава си за да означаватъ:

1) *Време* на дѣйствіѥ-то или на състояніѥ-то си.

2) *Число*, *лице* и *родъ* на дѣйствующи-тѣ предметы.

3) *Начинъ* въ изрекванье-то на дѣйствіѥ-то или на състояніѥ-то си, що са нарича *наклоненіѥ*.

4) *Продължаванье* (или *повтарянье*) и *свър-*

шанье на дѣйствіе-то или състояніе-то си, що са зове *видъ* на глаголы-тѣ.

§ 71. Времена, както и унасъ сега, сѫ три главны: *настояще*, *минѫло* и *бѫдѫще*.

1) Настояще-то и бѫдѫще-то на много прösты глаголы иматъ еднѫ и тъзи формѫ: карáю, минȣ́, рекȣ̀; — єгдà же состарѣ́єшисѧ, и҆ воздѣ́жеши рȣ́цѣ твоѝ: и҆ и҆́нъ тѧ̀ поѧ́шетъ, и҆ ведѐтъ а҆́може не хо́щеши. Іоан. XXI, 18.; — а҆́ще и҆ что̀ смéртно и҆спі́ютъ, не вредитъ и҆́хъ. Марк. Или бѫдѫще-то са-образова сложно, съставено отъ неопредѣлително-то наклоненіе на спрягваныя глаголъ и отъ единъ спомагателенъ глаголъ: хощȣ̀, и҆́мамъ, бȣ́дȣ, начнȣ̀: хощȣ̀ глаго́лати, и҆́мамъ дѣ́лати, бȣ́дȣ вѣщáти, начнȣ̀ писáти; — чьто имате глати. о дроузѣмъ нерадити начьнеть (καταφρονήσει). Остр. ев. 62.

2) Минѫло-то време има двѣ формы на хъ и на аахъ или ѣахъ и ѣахъ въ древн., а въ новыя періодъ слѣны двѣ-тѣ гласны въ една ахъ и ѧхъ, както и унасъ. Тѣзи формы Іоаннъ Екзархъ българскый, йоще въ X-ыя в. *), гы различавалъ пърѫ-тѫ съ

*) „Книга святаго Ивана Дамаскина, о осмихъ частѣхъ слова, преведе же ея Иванъ презвитеръ, екзархъ болгарскій, отъ еллинскаго языка въ Словенскій.“ Тукъ Іоаннъ прошедше-то време нарича *предибывшее* и различава въ него 4 вида: *протяжено*, *непредѣлно*, *напредидѣемо* и *предлежимо*. За първо-то предлага примѣръ бнꙗхсѧ, за второ-то бнхъ, а двѣ-тѣ послѣдны оставя безъ примѣры, и гы нарича непріеты за езыка. стр. 78.

названіе *прошедше непредѣлно* =(съ наше-то минѫло непредѣлно = съ Грьц. аористъ), а вторѫ-тѫ съ названіе *прошедше протяжено* =(съ наше-то минѫло продължавано = съ Грьц. παρατατικὸς или съ Латин. imperfectum): глаго́лахъ глаголаахъ -ахъ, би́хъ біаахъ біа́хъ, горѣ́хъ горѣахъ гора́хъ; — и ишьдъ вънъ (Петръ) плакаса (ἔκλαυσε) горько; — ꙗкоже плакаашеса (ἔκλαιε) мариꙗ, прининѹ (παρέκυψεν) въ гробъ. Остр. ев. 208.

3) Освень тѣзи двѣ минѫлы времена глаголы-тѣ въ старобългарскыя езыкъ, както и сега у насъ, иматъ и преминѫлы времена сложны, съставены отъ причастіе-то на спрягваныя глаголъ повечто спрягателно-то наричвано причастіе и отъ спомагателныя глаголъ бы́ти: ѹесо есмь еще не доконѹалъ. еще единаго не доконѹалъ еси. мънози отъ иоѹдеи бѣахѫ пришли (ἐληλύθεισαν) к' марѳѣ и маріи. Остр. 138.— изгыблъ бѣ (ἀπολωλὼς ἦν) и обрѣтеса. Остр. 119. — Бѣ́ бо Пе́тръ спа́ (ἦν γὰρ καθεύδων) междѹ.... Дѣян. — Бѣ бо оѹча (ἦν γὰρ διδάσκων) ꙗ ꙗко власть имꙑи. Остр. 61. — и егда не бѣ никътоже оѹча (ἦν ὁ παραινῶν) его, тогда лоѹчъи бываше. Глаг. Клоц. 230.

Отъ тѣзи съставены преминѫлы времена Пенинскій въ Славенска-та си грамматика излага двѣ съ названія — едно-то *първо описателно* — би́лъ -ла -ло е́смь..., а друго-то *второ описателно* — би́лъ -ла -ло бѣ́хъ. Но тѣ, като що съотвѣтствуватъ на новобългарскы-тѣ — преминѫло опредѣлено и преминѫло предварително —, дава имъ са и тукъ сѫщо-то названіе.

§ 72. Числа у старобългарскы-тѣ глаголы сѫ три: юдинст., двойст. и множ.: лица тоже три, а за рода различны формы иматъ само съставны-тѣ имъ времена отъ спрягателно-то причастіе и спомагателныя глаголъ бы́ти: пи́лъ -ла -ло ѥ̆смь, ѥ̂си̏..., бо́лъ -ла -ло бѣ́хъ, бѣ̏ ты, бѣ̏ ѡ̃нъ, писа́лъ -ла -ло бы́хъ.., писа́лъ -ла -ло бꙋ́дꙋ. Сѫщо и въ двойственно-то нѣкога правятъ различіе на рода, като пріюматъ та за мѫж. р., тѣ за жен., а те за жен. и сред.: и слышаста и оба оученика глаѭща и по ісѣ идоста. Онѣ же пристѫпльше ѩсте и за нозѣ и поклонистѣса юмоу. видѣсте оуи мои спсение твою.

§ 73. Наклоненія освень *изъявително, повелително* и *съслагателно* въ старобългарскыя юзыкъ има и друго съ форма ти, наричвано *неопредѣлително*, коюто не опредѣля ни време, ни лице, нито число и родъ: пи́ти, бости̏, зрѣ́ти; лꙋ́чше оу̑мрѣ́ти въ бра́ни съ побѣ́дою, не́жели жи́ти въ плѣне́ніи. У насъ сега отъ туй неопредѣлително наклоненіе има упазено безъ форма-та ти въ употребеніе слѣдъ глаголы тѣ: *щѫ, могѫ, смѣѭ, не дѣй, не дѣйте: писа щѫ, могѫ стори, смѣешь ли продума? не дѣй ходи, не дѣйте прави тъй*. А съ форма-та ти (измѣнена и въ ь) имамы въ употребеніе: *не ю познать никого, не ю видѣть нищо, познать та ю по гласа*.

Въ употребеніе само въ древность-та има и друга неопредѣлителна форма, *достигателно*, нарачвана *супинумъ* (споредъ Латин. supinum); тя окончава на ъ слѣдъ т, на ь послѣ щ, и са-употребявала,

както въ латинскыя юзыкъ, слѣдъ глаголы, що изреквать движеніе съ намѣреніе: чесо видѣть изидосте въ пѫстынѭ. — камо идеши съ нимъ облещь. Тъзи форма са-срѣща постоянно въ паметници-тѣ до XV-ыя вѣкъ: но послѣ по вліяніе-то на руссизма постьпенно са-изгубила.

Забѣл. Въ нѣкой славенскы граммятикы има положено и желателно наклоненіе: но то като що ю юдно и туй по формы-тѣ съ изъявително-то, освень дѣто пріюма съюза да при сѣко лице, затуй излишно ю и то да са-поставя. на прим: да пїю да пїеши да пїетъ...

§ 74. Видове сѫ два: *несвършенъ* и *свършенъ.*

1) Глаголы отъ несвършенъ видъ изреквать дѣйствіе-то си неизвършено до край, но съпроваждано съ нѣкакво продължаванье или съ многократно повтарянье: знати - оузнавати, пити - испивати, клѧти - проклинати, раждати - порождати, падати - ѿпадати, авлѧти, рѣшати - разрѣшати, мрѣти - оумирати, лежати, спасати, зѣвати, двизати - подвизати, плевати, касатисѧ, каѧтисѧ, оужасатисѧ, дыхати, ѡбрѣтати.

2) Отъ свършенъ видъ глаголы изреквать дѣйствіе-то си извършено до край или въ съвсѣмъ малко временно продълженіе или въ юдно мигванье, съ юдно махванье: оузнати, испити, поклѧти, родити - породити, пасти - ѿпасти, авити, рѣшити-разрѣшити, оумрети, лещи - возлещи, спасти, зѣнѫти, двигнѫти - подвигнѫти, плюнѫти, коснѫтисѧ, покаѧтисѧ, оужаснѫтисѧ, доунѫти, ѡбрѣсти.

Забѣл. Отъ несвършенъ видъ глаголы, кога изре-

кватъ многократно повтарянье на дѣйствіе-то, обыкновенно гы наричатъ *многократны*: и окончаватъ на: вати, ати, ꙗти: давати подавати, падати ѿпадати, глашати приглашати, ꙗвлати поꙗвлати, оударати, восклицати. (Но нѣкои просты глаголы на: ати, ꙗти иматъ продължено значеніе: знати, писати, питати, дѣлати, грѣꙗти, сїати и другы). А отъ свършенъ видъ глаголы, кога изрекватъ дѣйствіе извършено съ ѥдно махванье, обыкновенно гы наричатъ *ѥднократны*; тѣ обыкновенно пріѥматъ на края въ кореня си парастяванъе-то нѫ=нꙋ: плюнꙋти, блеснꙋти, сѣкнꙋти оусꙋти, дьхнꙋти, кликнꙋти, коснꙋтисѧ.

§ 75. Въ образованье-то на видове-тѣ, твърдѣ малко глаголы има, които и безъ предлогъ иматъ особитѫ формѫ за свършеныя видъ. Тѣ сѫ, които въ кореня си пріѥматъ нарастяванье-то нѫ=нꙋ и тѣзи глаголы: дати - дамъ - дахъ; сѣсти - садꙋ - сѣдохъ, лещи-лѧгꙋ-лѧгохъ, стати - станꙋ - стахъ, кꙋпити - кꙋплю-кꙋпихъ, пасти-падꙋ-падохъ, родити-рождꙋ -родихъ, ꙗвити-ꙗвлю-ꙗвихъ, крестити-крещꙋ-крестихъ, спасти - спасꙋ- спасохъ, ꙗти-имꙋ-ꙗхъ (древ. ꙗти-имѫ-ꙗхъ) и другы нѣкои. А по-голѣма-та часть отъ глаголы-тѣ образоватъ видове-тѣ си, като пріѥматъ въ начало-то си нѣкой предлогъ, който тогази опредѣлява ясно и направленіе-то на дѣйствіе-то. Туй явно са-види отъ слѣдующи-тѣ объясненія:

1) Просты глаголы отъ несвършенъ видъ съ многократно значеніе на: ати, ꙗти, слѣдъ слаганье-то си съ предлогъ, като не имъ са-измѣни окончаніето, оставатъ си пакъ отъ сѫщія видъ, само

съ разно направленію на-дѣйствію-то: давати-подавати-раздавати, рѣшати-разрѣшати-ѿрѣшати, ївлати-полвлати-їзавлати. Ако ли са-промѣни окончаніе-то имъ, слѣдъ слаганье-то имъ съ предлогъ, ставатъ отъ свършенъ видъ съ показвано-то отъ предлога направланіе на дѣйствіе-то: продати-раздати, разрѣшити, поавити.

2) Просты глаголы отъ несвършенъ видъ съ продължено значеніе, слѣдъ слаганье-то си съ предлогъ съ сѫщо-то свое окончаніе, ставатъ отъ свършенъ видъ съ показвано-то отъ предлога направленіе: пити-їспити-пропити, бити-оубити-пробити, знати-познати-оузнати, мрѣти-оумрѣти, хвалити-похвалити, зрѣти-оузрѣти-прѣзрѣти. Ако ли на нѣкои отъ тѣхъ, слѣдъ слаганье-то имъ съ предлогъ, са-замѣни окончаніе-то имъ съ едно отъ многократны-тѣ окончанія, на нѣкои и коренный-тъ съставъ като са-измѣни, тогавь тѣ ставатъ отъ несвършенъ видъ съ многократно значеніе и съ показвано-то отъ предлога направленіе на дѣйствіе-то: їспивати -ваю, оузнавати -аю, оумирати -аю, пробождати -аю, прозирати -аю. Нѣкои отъ тѣзи глаголы и безъ предлогъ пріематъ многократно-то окончаніе: гласити-глашати -аю и приглашати -аю, вѣстити-вѣщати -аю и возвѣщати -аю, гостити-гощати -аю и оугощати -аю и другы.

3) Глаголы просты отъ свършенъ видъ, слѣдъ слаганье-то си съ предлогъ, съ сѫща-та си форма, оставатъ си съ сѫщо-то видово значеніе, и съ направленіе показвано отъ предлога: дати-дамъ-

воздáти-воздáмъ, сѣ́сти-сáдꙋ-присѣ́сти-присáдꙋ, лещѝ-лáгꙋ-возлещѝ-возлáгꙋ, пáсти-падꙋ̀-припáсти-припадꙋ̀, плю́нꙋти-плю́нꙋ-заплю́нꙋти-заплю́нꙋ, коснꙋ́тисѧ-коснꙋ́сѧ-прикоснꙋ́тисѧ-прикоснꙋ́сѧ.

Забѣл. 1. Колкото за направленіе-то на дѣйствіе-то на глагола, то завнсн отъ значеніе-то на предлога. Какво-то значеніе има предлогъ-тъ, таквозь направленіе пріема и дѣйствіе-то или състояніе-то на глагола: подавáти, продавáти, раздавáти, предавáти, вдавáти, придавáти, додавáти, воздавáти; оўбивáти, разбивáти, добивáти, вбивáти, пробивáти, йзбивáти, забивáти; пребывáти, забывáти, добывáти, ѿбывáти и проч.

Забѣл. 2. Нѣкои глаголы са-срѣщатъ само сложны, като що изгубили просто-то си употребеніе: срѣстáти-срѣстѝ, ѿбрѣтáти-ѿбрѣстѝ, ѿдѣвáти-ѿдѣ́ти и другы-нѣкои.

Забѣл. 3. Има нѣкои глаголы, конто по значеніе-то си нѣматъ свършенъ видъ: чáѧти, ѿбитáти, воевáти, ймѣ́ти и ймати, желáти, жалѣ́ти, оўповатй, радѣ́ти, шествовати и другы нѣкои.

§ 76. Глаголы-тѣ отъ сѣкый единъ видъ, поколко времена иматъ, различаватъ-са тъй:

1) Просты глаголы отъ несвършенъ видъ съ продължавано значеніе иматъ и шесть-тѣхъ времена: знáти, знаахъ-áхъ, знáхъ, знáлъ ѐсмь, знáлъ бѣ́хъ, хощꙋ̀ знáти; вестѝ, ведꙋ̀ (наст. и бѫд.), ведяахъ-дáхъ, ведóхъ, вéлъ ѐсмь, вéлъ бѣ́хъ, (или бѫд.) ймамъ вестѝ; творúти, творю́, твораахъ

-рахъ, творихъ, творилъ ѐсмь, творилъ бѣхъ; хощѫ творити.

2) Глаголы просты или сложны отъ несвьршенъ видъ съ многократно значеніе иматъ три времена: настояще, минѫло продължавано и бѫдѫще: давати, давáю, даваахъ - давáхъ, начнѫ давати; пáдати, падаахъ -дахъ, бѫдѫ пáдати; йвлáти, йвлáю, йвляаахъ -лáхъ, хощѫ йвлáти; нарицáти, нарицáю, нарицаахъ -цáхъ, ймамъ нарицáти; йсполнáти, йсполнáю, исполняахъ -нáхъ, бѫдѫ йсполнáти.

3) Просты или сложны глаголы отъ свьршенъ видъ иматъ четыри времена: минѫло непредѣлно, преминѫло опредѣлено, преминѫло предварително и бѫдѫще: пáсти, падóхъ, пáлъ ѐсмь, пáлъ бѣхъ, падѫ или ймамъ пáсти; плю́нѫти, плю́нѫхъ, плю́нѫлъ ѐсмь, плю́нѫлъ бѣхъ, плю́нѫ; йспи́ти, йспи́хъ йспи́лъ ѐсмь, йспи́лъ бѣхъ, йспїю; оумрéти, оумрóхъ, оумéрлъ ѐсмь, оумéрлъ бѣхъ, оумрѫ.

§ 77. У глаголы-тѣ отъ дѣйствителенъ и страдателенъ залогъ, настояще-то, бѫдѫще-то и минѫло-то непредѣлно времена иматъ за причастія-та по двѣ формы — пълнѫ или опредѣленѫ и усѣченѫ или неопредѣленѫ: дѣйствителна — пиян - пия, въ нов. періодъ пїáй - пїá и пїющїй - пїющъ (наст. и бѫд.); пивъıн - пивъ и пивый -вшїй -вшъ въ нов. періодъ (непред.); страдателна — пиемъıн - иемъ и пїемый -емъ въ нов. періодъ (наст. и бѫд.); питый -тый - питъ (непред.). Дѣйствително-то минѫло непредѣлно има и другѫ формѫ несклаиямѫ, наричванѫ *спрягателно причастіе* пилъ -ла -ло, което са-употребява въ

спряженія-та на нѣкои времена (вижь въ спряженія-та).

Забѣл. 1. Въ новыя періодъ, по вліяніе-то на русизма, дѣйствителна-та неопредѣлена форма са-изгубила, и усѣчено-то причастіе зѣло да са-употребява въ видъ на дѣепричастіе.

Забѣл. 2. У насъ сега само спрягателно-то причастіе са е упазило и отъ страдателны-тѣ причастіе-то на минжло-то неопредѣлно време, а отъ пьрвы-тѣ дѣйствителны формы само ціій щъ сж въ употребеніе въ въ твърдѣ малко глаголы: *сжщій сжщь, настоящій -щъ, слѣдующій -щъ, горещій -щъ, вонещій -щъ, вѣщій вѣщъ.*

§ 78. Въ спряженія-та, както и у насъ, личны-тѣ окончанія на наст. вр. въ изъявит. наклоненіе присъединяватъ-са при глаголныя корень или съ помощь-та на съединителна гласна, или безъ нейна-та помощь. Съединителны гласны сж двѣ — є, и, споредъ туй, спряженія ставатъ три: *а*) спряженіе съ съединителна гласна-є, което има 2-то лице на настояще-то на єши; *б*) спряженіе съ съединителна гласна-и, което има 2-то лице на наст. на иши, *г*) спряженіе безъ никаква съединителна гласна.

I. Спряженіе.

Єд. число.	*Двойс.*	*Множес.*
нєс-ѫ -ѫ	нєс-є-вѣ	нєс-є-мъ
нєс-є-ши	нєс-є-та	нєс-є-тє
нєс-є-тъ -ть	нєс-є-та	нєс-ѫтъ -ѫть

II. Спряженіе.

мол-ю -ѭ	мóл-и-вѣ	мóл-и-мъ
мóл-и-ши	мóл-и-та	мóл-и-тє
мóл-и-тъ -ть	мóл-и-та	мóл-ятъ -ѧть

III. Спряженіе.

ѥс-мь	**ѥс - вѣ**	**ѥс-мъ** ѥсмы
ѥ - си	**ѥс - та**	**ѥс - те**
ѥс - ть	**ѥс - та**	**с-жть (ѥс -жть)** сѫть

На пьрвы-тѣ двѣ спряженія са-относятъ комахай сичкы-тѣ глаголы, а на третье-то — само тѣзи петь глаголы: **ѥсмь, дамь -мъ, вѣмь -мъ, ѩмь -мъ** и **имамь -мъ** съ тѣхны-тѣ производны.

Забѣл. 1. Тѣзи петь глаголы са-отличаватъ въ спряженіе-то си отъ сичкы-тѣ другы изобщо по тъзи своя особита значателность — дѣто тѣ самы съ голѣма ясность показватъ происхожденіе-то на личны-тѣ глаголны окончанія отъ личны-тѣ мѣстоименія. Тѣхны-тѣ личны окончанія МЬ-СИ-ТЬ въ единст. ч., ВѢ-ТА-ТА въ двойст. и МЪ-ТЕ-ТЬ въ множ., както сега точно ѥ доказано отъ оучены-тѣ филологы, сж корени на личны-тѣ мѣстоименія. Корень на пьрволично-то мѣстоименіе въ косвенны-тѣ му падежи въ санскрита ѥ МА, който ослабенъ въ грьцк. языкъ въ МИ (μι), въ старобългарскыя са-показалъ въ видъ МЬ. Корень на второлично-то мѣстоименіе въ санскрита ѥ ТВА-ТВЕ, който въ съединеніе съ глаголныя корень са-измѣнилъ, като ослабилъ А въ И, и премѣнилъ Т въ С, както въ старобългарскыя тъй и въ грьцкыя языкъ. Корень на третьелично-то мѣстоименіе въ санскрита ѥ ТА, който, слѣдъ ослабяньето на А въ И въ другы-тѣ языци, въ старобългарскыя са-ѥвилъ въ видъ ТЬ; освенъ туй въ старобългарскыя языкъ има и мѣстоименіе ТЪ. Тѣзи петь глаголы, като що иматъ казаны-тѣ отличны особенности, образоватъ особенъ отдѣлъ спряженіе. А защото тѣ ѥдны повечьто спазили слѣды на дрьвнье-то доисторическо происхо-

жданье на личны-тѣ глаголны окончанія отъ мѣстоименія: то затуй на спряженіе-то имъ е дадено названіе — *архаическо спряженіе.*

А. СПРЯЖЕНІЕ ПЪРВО СЪ СЪЕДИНИТЕЛНА ГЛАСНА Є.

§ 79. Сичкы-тѣ глаголы отъ туй спряженіе, споредъ както са-съединява неопредѣлителна-та форма ти при глаголныя корень, раздѣлятъ-са на петь разредбы:

1. Отъ първа-та разредба сѫ тѣзи глаголы, у които неопредѣлителна-та форма ти присъединява-са направо и непосредственно при кореня, който былъ окончавалъ или на гласна или на съгласна: *а)* знати, бити, чоути, *б)* вести (вед), кости (бод), нести (нес), мощи (мог), рещи (рек). Забѣлѣжителны буквы, при които са-съединява неопредѣлителната форма у глаголы-тѣ отъ първа-та разредба, бывать обыкновенно гласны-тѣ: а (знати), и (пити), оу (слоути), ы (рыти), ѣ (пѣти), ѧ (жѧти) = (*жънѫ* у насъ), ѫ (дѫти-дъмѫ) = (дѹти-дмѹ въ нов. пер.) и отъ съгласны, усненны-тѣ: в, б, п (жити отъ жив, грети и гребсти въ нов. періодъ, чрѣти отъ чреп); езычны-тѣ: д, т, (вести отъ вед, плести отъ плет), зѫбны-тѣ: з, с, (везти отъ вез, нести отъ нес) и гърляны-тѣ: г, к, х, (мощи отъ мог, тещи отъ тек, врѣщи или врѣшти отъ врѣх) = (*връхѫ-връшешь* новобългар.).

II. Отъ втора-та разредба глаголы сѫ, които притурятъ ти при глаголныя корень посредствомъ

гласна-та ѧ (ꙗ слѣдъ гласна), която са-отмахва на нѣкои глаголы въ настояще-то: кра́ти, писа́ти, сѣꙗти, а на нѣкои остава си: дѣ́лати, питати, снꙗти.

III. На третья-та разредба са-относятъ глаголы, у които форма-та ти са-присъюдинява при кореня посредствомъ гласна-та ѣ, която *а*) у нѣкои глаголы са-спазва въ сичкы-тѣ времена на изъювително-то наклоненіе: грѣ́ти грѣѭ, у нѣкои пѫкъ са-отмахва въ изъювително-то наклоненіе, и въ такъвъзи случай тѣзи глаголы иматъ въ 1-то лице на настояще-то юсъ простъ (ѫ), а не йотированъ (ѭ): мрѣти мрѫ.

IV. На четвърта-та разредба принадлежѫтъ тѣзи глаголы, въ които форма-та ти са-притуря при кореня посредствомъ слога нѹ=нѫ гыбнѫти -нѹти.

V. Отъ пета-та разредба глаголы-тѣ присъюдиняватъ формѫ-тѫ ти при кореня посредствомъ — ова кѹпова́ти, вѣ́ровати.

I. СПРЯЖЕНІЕ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ПЬРВА-ТА РАЗРЕДБА.

§ 80. Глаголы отъ пьрва-та разредба, на които корени-тѣ свьршатъ на гласны-тѣ: ѧ, и, оу, ы, ѣ, ѧ (=ен), ѫ спрягатъ-са по образы-тѣ: пити, клѧти (=кленти), у насъ сега — *кьлнѫ* и *кльнѫ, клехъ*.

1. Отъ несвьршенъ видъ съ продължавано значеніе.

Неопредѣлит. наклон.	Супинумъ.
пити, клѧти.	питъ, клѧтъ.

Спрягателно причастіе.

пилъ, клѧлъ.

Извъевително наклоненіе.

Настояще.

ѥдинст.	пїю пиѭ	кленѫ кльнѫ
	пїєши пиѥши	кленєши кльнеши
	пїєтъ пиѥть	кленєтъ кльнеть
двойст.	пїєвѣ пиѥвѣ	кленєвѣ кльневѣ
	пїєта пиѥта	кленєта кльнета
	пїєта пиѥта	кленєта кльнета
множест.	пїємъ пиѥмъ	кленємъ кльнемъ
	пїєте пиѥте	кленєте кльнете
	пїютъ пиѭть	кленѫтъ кльнѫтъ

Забѣл. Въ Светославова Изборникъ (§ 11.) 3-то ѥдинст. и множ. лице отсича окончаніѥ-то ть: са нарицаѥ', хоухѫ (вм. хоухѫть), милоуѥ'. Туй сжщо-то са-вижда и въ бѫдѫще-то на свършеныя видъ: погоуби (вм. погоубить). Вмѣсто ть въ ѥдин. и множ. ч. срѣща-са нова-та форма тъ и въ древность-та, особито въ глаголица-та: прїємлетъ, имѫтъ, (Ѥв. Григ.)

Минѫло продължавано (imperfectum).

Ѥдинственно.

пїахъ пиѣахъ	кленахъ кльнѣахъ
пїаше пиѣаше	кленаше кльнѣаше
пїаше пиѣаше	кенаше кльнѣаше

Двойственно.

пїаховѣ пиѣаховѣ	кленаховѣ кльнѣаховѣ
пїаста пиѣаста	кленаста кльнѣаста
пїаста пиѣаста	кленаста кльнѣаста

Множественно.

пїа́хомъ пиѣахомъ	клена́хомъ кльнѣахомъ
пїа́сте пиѣасте	клена́сте кльнѣасте
пїа́хꙋ пиѣахѫ	клена́хꙋ кльнѣахѫ

Минжло непредѣлно (аористъ).

единст.		*двойст.*		*множ.*	
пи́хъ	кла́хъ	пи́ховѣ	кла́ховѣ	и́хомъ	кла́хомъ
пи̂	кла̀	пи́ста	кла́ста	пи́сте	кла́сте
пи̂	кла̀	пи́ста	кла́ста	пи́ша -ша	кла́ша -ша

Забѣл. 1. Глаголы, на които коренна-та окончателна е И или носова гласна (въ древ.), обыкновенно пріемать ТЪ въ 3-то един. лице на минжло-то непредѣл. време: принмъ тѣло Иосифъ обитъ (обвитъ) е плащеницеѭ. Тьма его не обыатъ. Ост. ев. 202.

Забѣл. 2. Третье-то множ. лице на минжло-то непред. време въ новыя періодъ окончава-са на А (руссизмъ) вм. Ѫ: во́нни же е́мше Іи҃са ведо́ша къ Каїа́фѣ а̂рхїере́ови, и҆дѣ́же книжницы и҆ ста́рцы собра́шасѧ. Матѳ. XXVI, 57.

Забѣл. 3. Форма-та на продължавано-то минжло време въ новыя періодъ са-смѣсила съ форма-та на непредѣлно-то и са-различава само въ 2-то и 3-то единственны и 3-то множественно лица, но изгубила удвояванье-то на гласна-та, което са-слѣло въ една.

Преминжло

	определено.			предварително.	
ед. пи́лъ -ла -ло	кла́лъ -ла -ло	ӗмь	пи́лъ -ла -ло	кла́лъ -ла -ло	бѣ́хъ
		е̂си̂			бѣ̀
		ӗсть			бѣ̀

Дв.	пи́ла -лѣ	кла́ла -лѣ	ѥ̂ска̀ -ѣ̀ ѥ̂ста̀ -ѣ̀ ѥ̂ста̀ -ѣ̀	пи́ла -лѣ	кла́ла -лѣ	бѣ́ховѣ бѣ́ста бѣ́ста
мн.	пили -лы -ла	клали -лы -ла	ѥ̂смы̀ ѥ̂стѐ сѫть сѹ́ть	пили -лы -ла	клали -лы -ла	бѣ́хомъ бѣ́сте бѣ́ша -шѧ

Бѫдѫще.

Ѥдинствено.

ймамъ -мь	ймаши	ймать —	пи́ти
хощѹ̀ -щѫ	хо́щеши	хо́щетъ -ть	
бѹ́дѹ -дѫ	бѹ́деши	бѹ́детъ -ть	
начнѹ̀ -чьнѫ	на́чнеши	на́чнетъ -ть	

Двойствено.

ймавѣ	ймата	ймата	
хо́щевѣ	хо́щета	хо́щета	
бѹ́девѣ	бѹ́дета	бѹ́дета	
на́чневѣ	на́чнета	на́чнета	

Множественно.

ймамы -мъ	ймате	ймѹтъ -ѫть	кла́ти
хо́щемъ	хо́щете	хота́тъ -щѫть	
бѹ́демъ	бѹ́дете	бѹ́дѹтъ -дѫть	
начнемъ	на́чнете	начнѹ́тъ -нѫть	

Повелително наклоненіе.

ѥд.	2. л.	пі́й пии	клені̀ кльни
	3.	— —	— —
дв.	1.	пі́йвѣ пиивѣ	клене́вѣ кльнѣвѣ
	2. 3.	пі́йта пиита	клене́та кльнѣта
мн.	1.	пі́ймъ пиимъ	клене́мъ кльнѣмъ
	2.	пі́йте пиите	клени́те кльнѣте
	3.	— —	— —

Забѣл. Въ повелително-то наклоненіе 3-то един. и мн. лица не са-полагатъ, защото сѫ отъ желателно-то наклон.: да пїєтъ, да пїютъ.

Съслагателно наклоненіє.

Минѫло непредѣлно.

	1. л.	2.	3.	
ед.	быхъ	бы	бы	пи́лъ-а-о кла́лъ-а-о
дв.	быховѣ	быста	быста	пи́ла -ѣ кла́ла -ѣ
мн.	быхомъ	быстє	быша	пи́ли -ы -а кла́ли -ы-а

Бѫдѫще.

ед.	бꙋ́дꙋ -ѫ	бꙋ́дєши	бꙋ́дєтъ -ь	пи́лъ -а -о кла́лъ -а -о
дв.	бꙋ́дєвѣ	бꙋ́дєта	бꙋ́дєта	пи́ла -ѣ кла́ла -ѣ
мн.	бꙋ́дємъ	бꙋ́дєтє	бꙋ́дꙋтъ -ь	пи́ли -ы -а кла́ли -ы-а

Причастія.

Дѣйствително.

Нащояще.

	мѫж. и сред.	жен.	мѫж. и сред.	жен.
пъл.	пїа́й -ꙗи -ю́щїй -щєє	пиѭщиꙗ пїю́щаѧ	кленый -нъи -нꙋ́щїй -щєє	кльнѫщиꙗ кленꙋ́щаѧ
у- сѣч.	пїа̀ пиꙗ -ю́щъ -щиє -щє	пиѭщи пїю́щи	клены -ны -нꙋ́щъ -ь -щє	кльнѫщи кленꙋ́щи

Минѫло непредѣлно.

пъл.	пи́вый -ъи пи́вшїй-шєє єє	пившиꙗ пи́вшаѧ	кленый -ъи кла́вый -вшїй -єє єє	кльнъшиꙗ кла́вшаѧ
у- сѣч.	пивъ пившъ	пивъши пи́вши	кльнъ кла́въ -вшъ	кльнъши кла́вши

Бѫдѫще.

хотѧ́й или ймы́й, пи́ти, клати.

Страдателно.

Настояще.

пъл.	пїє́мый -ын -маꙗ -оє	кльномын -ый -маꙗ -оє
усѣч.	пїє́мь -ємъ -ма -мо	кльномъ -мь -ма -мо

Минѫло непредѣлно.

пъл.	пи́тый -ын -таꙗ -оє	клатын -ый -таꙗ -тоє
усѣч.	пи́тъ пи́та -то	клатъ -та клато.

Забѣл. Нѣкои глаголы отъ 2-ыя образъ, въ дѣйств. причастіе за настояще-то, освень форма-та ЫН Ъ иматъ и ꙖН Ꙗ=ѧй -ѧ: жьнꙗн -нꙗ, жнѧ́й жнѹ́щїй-жнѧ̀ жнѹ́щъ. Форма-та щїй -щєє -щъ -щє и шїй шєє шъ шє въ употребеніе е само въ новыя періодъ, а въ древность-та твърдѣ рѣдко са-срѣща.

По дадены-тѣ образы са-спрягатъ отъ несвършенъ видъ съ продължавано значеніе просты глаголы, на които корени-тѣ направо са-съединяватъ съ форма-та ти и са-окончаватъ на гласны: зна́ти, страда́ти, би́ти, ли́ти, чоути, мы́ти, пѣ́ти, жати (жьнѫ), дѫти=дѹ́ти, ви́ти, кра́ти, пра́ти, гни́ти, оунытн (отъ ны), вы́ти, ры́ти, плѹ́ти и плыти, слоути, и слыти, дѣ́ти, пати (пьнѫ), чати (начьнѫ), мати (мьнѫ), ꙗти (имѫ) ꙗхъ - имати (ємлꙗ - ёмлю) и другы таквызи.

Забѣл. Глаголы съ окончателна оу (ы), освень чоути, усилватъ тъзи гласнѫ чрезъ притурка-та о, а за избѣгванье отъ зѣянье-то (hiatus) превръщатъ оу въ в; съ такъвзи начивъ усилена-та оу на таквызи глаголы вм. ооу поевява-са въ видъ ов: слыти - слоути - словѫ. Туй сѫщо става и съ окончателна-та ю, която по сѫща-та

причина преминува въ ев или ьв: рютн-ревѫ и рьвѫ. Таквызи глаголы отстѫпватъ нѣколко отъ предизложеныя образъ, за туй за тѣхенъ образъ са-предлага тукъ спряганьe-то на слоути.

Неопредѣлит. фор. слоути. Супинумъ слоутъ.
Спрятател. прич. слоулъ -ла -ло.

Изъявително наклоненiе.

Настояще.

юд. словѫ-ешн.. дв, словевѣ.. мн. словемъ...

Минѫло

продълж. словѣахъ -ѧхъ.. непред. слоухъ...

Преминѫло

определит. слоулъ юсмь.. предварит. слоулъ бѣхъ..

Бѫдѫще.

хощѫ слоути.. хощевѣ слоути... хощемъ слоути..

Повелително наклоненiе.

юд. 2. л. слови. дв. словѣвѣ.. мн. словѣмъ...

Съслагателно наклоненiе.

Минѫло непред. слоулъ -ла -ло быхъ бы бы...
Бѫдѫще слоулъ -ла -ло бѫдѫ-ешн....

Причастiе дѣйствително.

Наст. пъл. словын, усѣч. словы.
Мин. непр. пъл. слоувын, усѣч. слоувъ.
Бѫд. хотан слоути.

Причастiе страдателно.

Наст. пъл. словемын, усѣч. словемъ.
Мин. непр. пъл. слоутын, усѣч. слоутъ.

Забѣл. Глаголъ-тъ пѣти, въ изъявит. и повелит. наклоненiя въ настоящо-то, въ минѫло-то продължавано

и въ причастіе-то на ностояще-то, замѣнува ѣ съ о: пою̀, поа́хъ, по́й, поа́й -ѧи. Тъй и глаголъ-тъ ста́ти (свърш. видъ, а несвър. стоа́ти стою̀ -и́ши по 2-то спряж.) пріема въ бѫдѫще-то евфоническѫ-тѫ притуркѫ н: ста́нѹ -ешн.., сложно ѿстаа́ти ѿстаю̀ -е́ши, .. ѿстаа́хъ останѣахъ (въ древ.). ѿстахъ, ѿста́нѹ.

2. Отъ свършенъ видъ.

Неопред. наклон.	Супинумъ.
и҆спи́ти проклѧ́ти.	и҆спитъ проклѧтъ.

Спрягателно причастіе.

и҆спи́лъ -ла -ло	проклѧлъ -ла -ло.

Изъявително наклоненіе.

Минѫло неопредѣл.		Бѫдѫще.	
	Ѥдинствено.		
и҆спи́хъ	проклѧ́хъ	и҆спїю̀ -ѭ	прокленѹ̀ -льнѫ
и҆спѝ	проклѧ̀	и҆спїе́ши	проклене́ши
и҆спѝ	проклѧ̀	и҆спїе́тъ -ь	проклене́тъ -ь
	Двойствено.		
1. и҆спи́ховѣ	проклѧ́ховѣ	и҆спїе́вѣ	проклене́вѣ
2. 3. и҆спи́ста	проклѧ́ста	и҆спїе́та	проклене́та
	Множествено.		
и҆спи́хомъ	проклѧ́хомъ	и҆спїе́мъ	проклене́мъ
и҆спи́сте	проклѧ́сте	и҆спїе́те	проклене́те
и҆спи́ша -ѧ	проклѧ́ша -ѧ	-ю́тъ -ѧтъ	-нѹ́тъ -нѫть

Преминѫло

	определено.			предварително.				
ед.	и҆спи́лъ	-ла -ло	проклѧ́лъ	-ла -ло	є҆́смь / є҆̑си̇̀ / є҆́сть	и҆спи́лъ	-ла -ло	проклѧ́лъ	-ла -ло	бѣ́хъ / бѣ / бѣ

дв.	йспи́ла -лѣ	прокла́ла -лѣ	є̂сва̀ -ѣ є̂ста̀ -ѣ є̂ста̀ -ѣ	йспи́ла -лѣ	прокла́ла -лѣ	бѣ́ховѣ бѣ́ста бѣ́ста
мн.	йспи́ли -лы -ла	прокла́ли -лы -ла	є̂смы̀ є̂стѐ сѫ́ть	йспи́ли -лы -ла	прокла́ли лы -ла	бѣ́хомъ бѣ́сте бѣ́ша -ѫ

Повелително наклоненію.

ѥд.	2. л. йспі́й -ни		проклені̀ -льни
дв.	1. йспі́йвѣ		прокленѐвѣ -нѣвѣ
	2. 3. йспі́йта		проклене́та -нѣтѣ
мн.	1. йспі́нмъ		проклене́мъ -нѣмъ
	2. йспі́йте		проклени́те -нѣте

Съслагателно.

Минѫло непредѣлено.

ѥд.	бы́хъ	бы̀	бы̀	йспи́лъ -ла -ло, прокла́лъ -ла -ло
дв.	бы́ховѣ	бы́ста	бы́ста	-и́ла -лѣ, -кла́ла -лѣ
мн.	бы́хомъ	бы́сте	-ша -ѫ	-ли -лы -ла, -ли -лы -ла

Бѫдѫще.

ѥд.	бѫ́дѫ -ѫ	бѫ́деши	-етъ -ь	йспи́лъ -ла -ло, прокла́лъ -ла -ло
дв.	бѫ́девѣ	бѫ́дета	-ета	-и́ла -лѣ, -ла -лѣ
мн.	бѫ́демъ	бѫ́дете	-ѫтъ -ь	-ли -лы -ла, -ли -лы -ла

Причастію дѣйствително.

Минѫло непредѣлно.

пъл.	йспи́вый -ын -вшій	проклънын -ла́вый -вшій
усѣч.	йспи́въ -вшъ	проклънъ -ла́въ -вшъ

Страдателно.

пъл.	ѝспи́тый -тын	прокля́тый -тын
усѣч.	ѝспи́тъ	проклятъ

3. Отъ несвършенъ видъ съ многократно значеніе.

Неопрѣд. Наклонен.	Супинумъ.
ѝспива́ти проклина́ти	испиватъ проклинатъ

Изъявително наклоненію.

Наст. ѝспива́ю -еши . ., проклина́ю -еши . . по пію.
Мин. продъл. испивахъ -а́хъ . ., проклинахъ -а́хъ..
Бѫд. хощѫ -еши . . ѝспива́ти, проклина́ти.

Повелително.

ѝспива́й . . проклина́й . . .

Съслагателно нѣма.

Причастіе дѣйствително.

Наст. ѝспива́ѧй -ѧи -ющій, проклина́ѧй -ѧи -ющій.

Страдателно.

Наст. испиваемын -мъ -мь, проклинаемын -мъ -мь.

Тукъ са-спрягатъ отъ несвършенъ видъ съ многократно значеніе нѣколко прості глаголы и отъ коюе-да-е спряженію глаголы, кога са-слагатъ съ нѣкой предлогъ и пріематъ многократно значеніе. Тѣ сичкы-тѣ окончаватъ на: вати, ати ꙗти: дава́ти -подава́ти, па́дати-припа́дати, спаса́ти, ражда́ти, глаша́ти-приглаша́ти, крещáти, ѡ҆вля́ти, прославля́ти, восклица́ти, припѣва́ти, погреба́ти, оумира́ти, нарица́ти, претворя́ти, ѝзбавля́ти, пребыва́ти и другы таквызи. Но сѣкый отъ тѣхъ относя свършеныя си видъ на коюето спряженію и на коꙗто

разредба принадлежи простый-тъ му коренень глаголъ по форма-та си. Тъй напр. горѣизложены-тѣ глаголы иматъ свьршеныя си видъ: да́ти-да́хъ-да́мъ -ь (по архаическо-то спряж.); па́сти-падо́хъ-падѫ и припа́сти.., спасти́-спасо́хъ-спасѫ (по 1-то спр. отъ 1-та разредба, що иматъ окончателны съгласны: д, т, з, с ...); роди́ти-роди́хъ-рождѫ, пригласи́ти-пригласи́хъ-приглашѫ, ꙗви́ти-поꙗви́ти-ꙗвлю́-поꙗвлю́-ꙗви́хъ-поꙗви́хъ (по 2-то спряж. отъ 1-та разредба); восклѝкнѫти-воскли́кнѫхъ-восклѝкнѫ (по 1-то спряж. отъ 4-та разредба); тъй и крести́ти, просла́вити, припѣ́ти, погребсти́, оу́мре́ти, наре́щи́, претвори́ти, и̂зба́вити, пребы́ти, сѣкый дѣто принадлежи, тамъ трѣба да са-отнесе; за туй са-изысква доста вниманіе.

§ 81. Като са-изложихѫ предни-тѣ образы напълно съ-видове-тѣ, времена-та и наклоненія-та на глаголы-тѣ отъ първа-та разредба, излишно бы было да са-излагатъ тъй напълно образы и за глаголы-тѣ отъ другы-тѣ разредбы и спряженія, до като лесно може единъ ученикъ, наставянъ отъ учителя си, да спряга и тѣхъ глаголы наслѣдъ горѣизложены-тѣ образы. За туй въ дирни-тѣ разредбы и спряженія на просты-тѣ глаголы изоставятъ-са:

1) Двѣ-тѣ преминѫлы времена и бѫдѫще-то въ изъявит. наклоненіе, като що са-спрягатъ съставно — първы-тѣ отъ спрягателно-то причастіе на спрягваныя глаголъ и спомагателныя глаголъ ѥ́смь... бѣ́хъ... а дирнье-то, — отъ неопредѣлително-то наклоненіе на спрягваныя глаголъ и единъ отъ спома-

гат. глаголы: ймамъ, бѫдѫ, хощѫ, начнѫ: неслъ -ла-ло ѥсмь ѥси..., неслъ -ла -ло, бѣхъ бѣ... ймамъ ймаши... нести.

2) Времена-та на съслагателно-то наклоненiе, като що сѫ и тѣ съставны отъ спомагателныя глаголъ быхъ... бѫдѫ: быхъ бы... велъ -ла -ло..., бѫдѫ бѫдеши... велъ -ла -ло...

3) Образы за тѣхъ глаголы отъ свършенъ видъ, който са-образова съ притурка-та на нѣкой предлогъ въ начало-то на простыя глаголъ съ сѫщи-тѣ му формы въ показаны-тѣ времена (§ 74, 2 и § 75, 2.): нести - принести, несохъ - принесохъ, неслъ ѥсмь... принеслъ ѥсмь, неслъ бѣхъ... -принеслъ бѣхъ..., несѫ - принесѫ. Защото нѣма особиты формы въ спряженiя-та на глаголы-тѣ отъ свършенъ видъ, освенъ по-горѣзабѣлѣжены-тѣ (въ § 75.).

4) Образы за нѣкои отъ тѣхъ глаголы отъ несвършенъ видъ съ многократно значенiе, които сички-тѣ са-спрягатъ по горѣизложеныя образъ йспивати, проклинати.

5) Бѫдѫще-то време на дѣйствително-то причастiе, като що става съставно отъ причастiе-то на настояще-то време на нѣкой спомагателенъ глаголъ и отъ неопредѣлително-то наклон. на спрягванiя глаголъ: ймый или хотѧй вести, писати, видѣти.

§ 82. Отъ първа-та разредба глаголы, които иматъ окончателны коренны съгласны: д, т, з, с, б, п, г, к, х, спрягатъ-са по долуизлаганы-тѣ образы: нести, вести, мощи.

Неопредѣлително наклоненіе.

нестѝ	вестѝ	мощѝ

Супинумъ.

нестъ	вестъ	мощь

Спрягателно причастіе.

нéслъ	вéлъ	мóглъ

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

единст.	несȣ̀ -сѫ	ведȣ̀ -дѫ	могȣ̀ -гѫ
	несéши	ведéши	мóжеши
	несéтъ -ь	ведéтъ -ь	мóжетъ -ь
двойст.	1. несéвѣ	ведéвѣ	мóжевѣ
	2.3. несéта	ведéта	мóжета
множест.	несéмъ	ведéмъ	мóжемъ
	несéте	ведéте	мóжете
	-сȣ́тъ -сѫть	-дȣ́тъ -дѫть	-гȣ́тъ -гѫть

Минѫло продължавано.

Єдинственно.

1. несѣахъ -сáхъ	ведѣахъ -дáхъ	можаахъ -жáхъ
2.3. несѣаше -сáше	ведѣаше -дáше	можааше -жáше

Двойственно.

1. несѣаховѣ -áховѣ	ведѣаховѣ -áховѣ	можааховѣ -áховѣ
2.3. несѣаста -сáста	ведѣаста -áста	можааста -áста

Множественно.

несѣахомъ -сахомъ	ведѣахомъ -ахомъ	можаахомъ -ахомъ
несѣасте -састе	ведѣасте -дасте	можаасте -жасте
несѣахѫ -сахꙋ	ведѣахѫ -дахꙋ	можаахѫ -жахꙋ.

Минѫло непредѣлно.

Ѥдинственно.

1. несохъ	ведохъ	могохъ
2. 3. несе	веде	може

Двойственно.

1. несоховѣ	ведоховѣ	могоховѣ
2. 3. несоста	ведоста	могоста

Множественно.

несохомъ	ведохомъ	могохомъ
несосте	ведосте	могосте
несоша -ша	ведоша -ша	могоша -ша

Повелително наклоненіѥ.

Ѥдинственно.

2. неси ведй мозй.

Двойственно.

1. несевѣ -ѣвѣ	ведевѣ -ѣвѣ	мозевѣ -зѣвѣ
2. несета -ѣта	ведета -ѣта	мозета -зѣта

Множественно.

1. несемъ -сѣмъ	ведемъ -дѣмъ	моземъ -зѣмъ
2. несите -сѣте	ведите -дѣте	мозите -зѣте

Причастіе дѣйствително.

Настояще.

	мѫж. и средн.	женскый.
пълно.	несьі́й -ын -ȣ́щїй -щее	несѫщнѭ несȣ́щаѧ
	ведьі́й -ын -ȣ́щїй -щее	веджщнѭ кедȣ́щаѧ
	могі́й -ын -ȣ́щїй -щее	могѫщнѭ могȣ́щаѧ
усѣч.	несьі̀ -ы -ȣ́щъ -ще	несѫщн несȣ́щн
	ведьі̀ -ы -ȣ́щъ -ще	веджщн кедȣ́щн
	могьі̀ -ъі -гȣ́щъ -ще	могѫщн могȣ́щн

Минѫло непредѣлно.

пълно.	несын нéсшїй -шее	несъшнѭ нéсшаѧ
	ведын вéдшїй -шее	ведъшнѭ вéдшаѧ
	могын мóгшїй -шее	могъшнѭ мóгшаѧ
усѣч.	несъ нéсшъ -ше	несъшн нéсши
	ведъ вéдшъ -ше	ведъшн вéдши
	могъ мóгшъ -ше	могъшн мóгши

Причастіе страдателно.

Настояще.

несóмый -мь -омын -омъ, ведóмый -мь -омын -омъ.

Минѫло Непредѣлно.

несéный -ын -сéнъ-а -о, ведéный -ын -денъ -а -о.

По образа нестѝ са-спрягатъ: съпасти, грысти (грыз), трасти, везтѝ; по образа вестѝ — пáсти (пад падȣ свьр. видъ), востѝ (бод), клáсти (клад), крá-сти (крад), гнестѝ (гнет), ѵисти=чести (ѵьт=ѵет), цвѣ́сти (цвѣт), сѣ́сти (сѣд); по образа мощѝ — тещн (тек), жещн (жег), рещѝ (рек), пещн (пек), влещѝ (влек), тлѣщѝ(тлък), врѣщн (врьх).

Забѣл. 1. Въ образа мощѝ страдателно прича-

стіѥ нѣма положено, като отъ непреходителенъ залогъ щo ѥ този глаголъ; защото глаголы-тѣ отъ среденъ и отъ дѣйствителенъ непреходителенъ залогъ нѣматъ страдателно причастіѥ.

Забѣл. 2. Глаголы съ окончателны-тѣ гърляны: г, к, х, въ изъявително-то наклоненіѥ въ настояще-то, освень 1-то му ѥдинственно и 3-то му множественно лице, въ минжл. продължавано въ сичкы-тѣ му лица и въ минжл. непредѣлно въ 3-то ѥдинст. лице, измѣнуватъ: г на ж, к, на ч, х на ш (§ 14.—3): жєгѫ и жгѫ жежєши и жжєши... жєжаахъ -áхъ и жжáхъ - жежааше -áшє и жжáшє... жєжѐ и жжѐ, тєкѫ -чєши -чєтъ тєчаахъ -чáхъ -чааше -чáщє... тєчѐ, връхѫ -шеши -шеть... връшаахъ -шáхъ -шааше -шáше... връше. Тѣ въ повелително-то наклон. са-измѣнуватъ: г на з, к на ц, х на с; жєзѝ - жезѣвѣ -зѣвѣ - жезѣтѣ... жезѣмъ -зѣмъ -жезѣте -зѝтє, тєци -цы̀ - тецѣвѣ -цѣвѣ... тецѣмъ -цѣмъ-тецѣте -цы́тє, връси - връсѣвѣ.. връсѣмъ - връсѣте. А предъ т на неопредѣлителна-та форма ти измѣнуватъ-са на ш, (§ 13.—3) жешти=жєщѝ, тешти=тєщѝ, мощѝ, рєщѝ, врѣшти=врѣщѝ.

Забѣл. 3. Коренны-тѣ окончателны съгласны д, т, предъ неопредѣлит. форма ти, по законы-тѣ на благозвучіѥ-то (§ 14.—1), измѣнуватъ-са на с: вєд вєстѝ, вод востѝ, плєт плєстѝ, освень ѝдѫ- ѝтѝ, коѥто отмахва д.

Забѣл. 4. Въ глаголы-тѣ лєщѝ, сѣсти (свьр. видъ) гласны-тѣ є и ѣ измѣнуватъ-са въ ѧ=(ен) въ изъявит. и повелит. настяще: лѧ́гѫ, сѧ́дѫ, лѧ́зи, сѧ́ди (§ 13.—7.), а лєжáти=лєжѫ -и́ши, сѣдѣти - сѣждѫ -ди́ши по 2-то спряженіѥ, (у насъ сега: *легнж, седнж, лежж, седьк*).

§ 83. Глаголы-тѣ отъ първа-та разредба въ минѫло-то непредѣлно време нахождатъ-са нѣкога въ древность-та и съ друга форма на **съ** вм. **хъ**: **принѧсъ** вм. **принѧхъ** =(пріѥхъ у насъ). Таквази форма по-часто са-срѣща въ глагольскы-тѣ паметници, нежели въ кирилловскы-тѣ.

Тъзи форма на **съ** образова-са или чрезъ усилванье-то (§ 13. -7. — забѣл.) на коренна-та гласна, напр. **ь** са-усилва въ **и** или въ **ѣ**, **є** въ **ѧ**, **о** въ **а**, или безъ нейно-то усилванье: **привести** 1-во лице един. **привѣсъ** (**вєд**), 3-то лице мн. **пробасѧ** (**бод**), **съблюсъ** (**блюд**), **сътрѧсъ** (**трѧс**). Тя значително отстѫпва отъ обыкновенна-та форма на минѫл. непредѣлно въ личны-тѣ си окончанія, както са-види отъ слѣдующія образъ:

ѥд. 1. **чисъ**	*дв.* **чисовѣ**	*мн.* **чисомъ**
2. нѣма	**чиста**	**чистє**
3. примѣръ	**чиста**	**чисѧ**

Въ сродство съ поменѫта-та форма нахожда-са и друга на **хъ**, която са-образова отъ кореня, като му са-отмахне дирній-тъ слогъ и са-приложѫтъ личны-тѣ окончанія: **смахъ** вм. **сматохъ** (кор. **мат**= *метѫ* у насъ) **налаша** вм. **налакоша** (**налак**). Тука сѫщо, както и въ форма-та на **съ**, коренна-та гласна или са-усилва — **рѣхъ** (употребявано и въ новыя пер.) отъ **рещи** вм. **рекохъ**, **тѣша** вм. **текоша** (**тек**), **извѣша** вм. **изведоша** (**вєд**), или си остава безъ усилванье: **расѣша** вм. **расѣкоша** (**сѣк**), **обрѣша** вм. **обрѣтоша** (**рѣт**).

юд. 1. рѣхъ	*дв.* рѣховѣ	*мн.* рѣхомъ
2. нѣма	рѣста	рѣсте
3. примѣр.	рѣста	рѣша

Има йоще юдна твърдѣ рѣдко срѣщвана форма на минѫн. непредѣлно, която са-образова чрезъ притурка-та на тѫпа-та гласна ъ направо при кореня: текъ вм. текохъ, сѣдъ вм. сѣдохъ; — ѣко кръвьѭ сего овьчате помазахъ прагъи двериі, избѣгъ съмьрти. Глаг. Клоц. слышавъше гласъ, идѫ (вм. идоша) въспатъ и падѫ (вм. падоша) на землн ницн. Тамъ сѫщо 178.

юд. 1. обрѣтъ		приідъ
2. обрѣте	и въ нов.	приіде
3. обрѣте	пер.	приіде
дв. 1. обрѣтевѣ		приідовѣ
2. обрѣтета		приідота
3. обрѣтета		приідота
мн. 1. обрѣтемъ		приідомъ
2. обрѣтете		приідоте
3. обрѣтѫ		приідѫ.

II. СПРЯЖЕНІЮ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ВТОРА-ТА РАЗРЕДБА.

§ 84. Глаголы-тѣ отъ втора-та разредба съ бѣлѣгъ окончателна коренна гласна а (ѩ слѣдъ гласна), на нѣкои глаголы отмахвана въ спряганье-то на настояще-то, а на нѣкои постоянна, спрягатъ-са по образы-тѣ: писати, сѣѩти, дѣлати, снѩти.

Неопредѣлит. Наклоненію.

писáти сѣѩти дѣ́лати снѩти.

Супинумъ.

писатъ сѣѭтъ дѣлатъ снѭтъ.

Спрягателно причастіе

писа́лъ сѣ́ѭлъ дѣ́лалъ снѭлъ.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

Ѥдинствено.

пи́шȣ -ѫ -ѭ	сѣ́ю -ѭ	дѣ́лаю -ѭ	сі́ѧю -снѭѭ
пи́шеши	сѣ́еши	дѣ́лаеши	сі́ѧеши
пи́шетъ -ь	сѣ́етъ -ь	дѣ́лаетъ -ь	сі́ѧетъ -ѥть

Двойствено.

1. пи́шевѣ	сѣ́евѣ	дѣ́лаевѣ	сі́ѧевѣ снѭѥвѣ
2. 3. пи́шета	сѣ́ета	дѣ́лаета	сі́ѧета снѭѥта

Множествено.

пи́шемъ	сѣ́емъ	дѣ́лаемъ	сі́ѧемъ снѭ-ѥмъ
пи́шете	сѣ́ете	дѣ́лаете	сі́ѧете снѭѥте
пи́шȣтъ -ѫть	сѣ́ютъ -ѭть	-ютъ -ѭть	сі́ѧютъ -ѭть

Минѫло продължавано.

Ѥдинствено.

1. писаахъ -а́хъ	сѣѭахъ -ѧхъ	дѣлаахъ -ахъ	снѭахъ сі́ѧхъ
2. 3. -сааше -са́ше	-ѭаше -ѧше	-лааше -аше	снѭаше сі́ѧше

Двойствено.

1. писааховѣ -а́ховѣ	сѣѭаховѣ -ѧховѣ	-лааховѣ -аховѣ	снѭаховѣ сі́ѧховѣ
2. 3. -сааста -са́ста	сѣѭаста -ѧста	дѣлааста -ласта	снѭаста -ѧ́ста

Множественно.

писаахомъ -áхомъ	сѣꙗахомъ -ѧхомъ	дѣлаахомъ -ахомъ	снꙗахомъ -ѧ́хомъ
писаасте -сáсте	сѣꙗасте -ѧсте	дѣлаасте -ласте	снꙗасте -ѧ́сте
писаахѫ -сáхꙋ	сѣꙗахѫ -ѧхꙋ	дѣлаахѫ -лахꙋ	снꙗаахѫ -ѧ́хꙋ

Минѫло непредѣлно.

Ѥдинственно.

1. писáхъ	сѣ́ѧхъ -ꙗхъ	дѣ́лахъ	снꙗхъ сї́ѧхъ
2. 3. писà	сѣ́ѧ сѣꙗ	дѣ́ла	снꙗ сїѧ̀

Двойственно.

1. писáховѣ	сѣ́ѧховѣ	дѣ́лаховѣ	сї́ѧховѣ ꙗховѣ
2. 3. писáста	сѣ́ѧста	дѣ́ласта	сї́ѧста снꙗста

Множественно.

писáхомъ	сѣ́ѧхомъ	дѣ́лахомъ	сї́ѧхомъ
писáсте	сѣ́ꙗсте	дѣ́ласте	сї́ѧсте
писáша -ѧ	сѣ́ꙗша -ѧ	дѣ́лаша -ѧ	сї́ѧша -ѧ

Повелително наклоненiѥ.

ѥд. 2. пишѝ —	сѣ́й сѣи	дѣ́лай дѣлаи	сї́ѧй снꙗи
дв. 1. пѝшивѣ -авѣ	сѣ́йвѣ -ѣвѣ	дѣ́лайвѣ -ѣвѣ	сї́ѧйвѣ -ѣвѣ
2. пѝшита -ата	сѣ́йта -ѣта	дѣ́лайта -ѣта	сї́ѧйта -ѣта
мн. 1. пѝшемъ -ѣмъ	сѣ́нмъ -ѣмъ	дѣ́лаимъ -емъ	сї́ѧимъ -ѣмъ
2. пишѝте -ате	сѣ́йте -ѣте	дѣ́лайте -ѣте	сї́ѧйте -ѣте

Причастїѥ дѣйствително.

Нащояще.

пъл. пи́шай -ѧн	сѣ́ѧй -ѩн	дѣ́лаѧй -ѩн	сї́ѧѧй -ѩн
пи́шȣщїй	сѣ́ющїй	дѣ́лающїй	сї́ѧющїй
усѣч. пи́ша -ѧ	сѣ́ѧ -ѩ	дѣ́лаѧ -ѩ	сї́ѧѧ -ѩѩ
пи́шȣщъ	сѣ́ющъ	дѣ́лающъ	сї́ѧющъ

Минѫло неопредѣлно.

пъл. писа́вый	сѣ́ѧвый	дѣ́лавый	сї́ѧвый
писа́вшїй	сѣ́ѧвшїй	дѣ́лавшїй	сї́ѧвшїй
усѣч. писа́въ	сѣ́ѧвъ	дѣ́лавъ	сї́ѧвъ
писа́вшъ	сѣ́ѧвшъ	дѣ́лавшъ	сї́ѧвшъ

Причастїѥ страдателно.

пъл. пи́шемый	сѣ́емый	дѣ́лаемый
усѣч. пи́шемь -мъ	сѣ́емь -ъ	-лаемь -мъ

По образа писати са-спрягатъ: поѩсати (поѩшѫ), глаго́лати, ѻ̑ра́ти (орѭ-ѻ̑рю̀), жида́ти-жда́ти (ждѫ -ȣ̀), сълати (шлѭ -лю̀ шле́ши) -сълаахъ -а́хъ), гна́ти (женȣ̀)-гнаахъ -а́хъ, а̑лка́ти (алъчѫ -чѭ а͂лчȣ -чю), пла́кати (плачѫ), и̑ска́ти (ищѫ), плеска́ти (плещѫ), страда́ти-стра́ждȣ -ждȣ-страдаахъ -а́хъ зизда́ти-зижда́ти (зиждѫ), ръпътати ропта́ти (ръпъщѫ-ро́пщȣ), клокота́ти (клокочѫ -чȣ), колѣбати-колеба́ти (колѣблѭ -е́блю), бра́ти (берѫ), пра́ти (перѫ), дрема́ти (дремлѭ-*дремѭ* у насъ), ка́пати (каплѭ -лю -*капѭ* у насъ); по образа сѣѩти — вѣѩти, чаѩти; по образа дѣ́лати — пыта́ти, пита́ти, кита́ти, рабо́тати; по образа сниѩти — ваѩти (ваѭ).

Забѣл. Въ глаголскы-тѣ паметници и по-рѣдко въ кирилловскы-тѣ, глаголы съ постоянна а (дѣлати) въ 3-то лице на настояще-то вмѣсто ѥть иматъ ать,

коѥто, очевидно, са-образова чрезъ уприличаванье-то на предидѫща-та гласна а: бънваатъ, въздагаатъ, съзъиваатъ (Ѥв. Григор.); подобаатъ, приграждаатъ, съпребываатъ (Супр. рѫк.).

III. СПРЯЖЕНІѤ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ТРЕТЬЯ-ТА РАЗРЕДБА.

§ 85. Глаголы отъ третья-та разредба, съ бѣлѣгъ ѣ (или е въ нов. пер.), отмахвана или постоянна, спрягатъ-са по образы тѣ: мрѣти-мрети, грѣти.

Неопредѣ.	Наклон.	Супинумъ.
мрѣти -ети	грѣти	мрѣтъ грѣтъ

Спрягат. прич. мрьлъ мерлъ, грѣлъ.

Изъявително наклоненіѥ.

Нащояще.

ѥд.	мрꙋ мьрѫ	грѣю -ѭ
	мреши	грѣеши -ѥши
	мретъ -ть	грѣетъ -ѥть
дв. 1.	мревѣ	грѣевѣ -ѥвѣ
2. 3.	мрета	грѣета -ѥта
мн.	мремъ	грѣемъ -ѥмъ
	мрете	грѣете -ѥте
	мрꙋтъ -ѫть	грѣютъ -ѭть.

Минѫло

продължавано. непредѣлно.

Ѥдинствено.

1.	мрѣахъ -ахъ	грѣахъ -ѣахъ	мрѣхъ -охъ	грѣхъ
2. 3.	мрѣаше -аше	грѣаше -аше	мрѣ мре	грѣ.

Двойственно.

1. мрѣаховѣ -а́ховѣ	грѣаховѣ грѣ́ѧховѣ	мрѣховѣ мро́ховѣ	грѣ́ховѣ
2. 3. мрѣаста -а́ста	грѣаста грѣ́ѧста	мрѣста мро́ста	грѣ́ста

Множественно.

мрѣахомъ мрѧ́хомъ	грѣахомъ грѣ́ѧхомъ	мрѣхомъ мро́хомъ	грѣ́хомъ
мрѣасте мрѧ́сте	грѣасте грѣ́ѧсте	мрѣсте мро́сте	грѣ́сте
мрѣахѫ мрѧ́хȣ	грѣахѫ грѣ́ѧхȣ	мрѣша мро́ша	грѣ́ша-ша

Забѣл. Въ непредѣл. 3-то един. лице у глаголытѣ съ отмахвана ѣ пріѥма нѣкога притуркѫ-тѫ ТЪ въ древность-та: Лазаръ оумрѣтъ (Ѥванг. Гр.).

Повелително наклоненіѥ.

ѥд. 2.	мрѝ -мьрн	грѣ́й грѣн
дв. 1.	мре́вѣ -ѣвѣ	грѣ́йвѣ грѣнвѣ
2. 3.	мре́та -ѣта	грѣ́йта грѣнта
мн. 1.	мре́мъ -ѣмъ	грѣ́имъ грѣнмъ
2.	мре́те мрѣте	грѣ́йте грѣнте

Причастіѥ дѣйствително.

Настояще.

	мѫж. и средн.	женскый.
пълно.	мьрѫн мрый- ȣ́щїй -щее грѣѭн грѣ́ѧй -ющїй -щее	мьрѫщнѭ мрȣ́щаѧ грѣѭщнѭ -ющаѧ
усѣч.	мьрѫ мрыі мрȣ́щъ -ще грѣѭ грѣѧ грѣ́ющъ -ще	мьрѫщи мрȣ́щи грѣѭщи грѣ́ющи

Минѫло непредѣлно.

усѣч. пълно.	мьрын мѣрый -ршїй -шее	мьръшнѩ мѣршѧ
	грѣвъін грѣвый -вшїй -шее	грѣвъшнѩ грѣвшѧ
	мьръ мѣръ мѣршъ -ше	мьръшн мѣрши
	грѣвъ грѣвъ грѣвшъ -ше	грѣвъшн грѣвши

Причастіе стадателно.

Наст. пълно. грѣюмъін -емый, усѣч. грѣюмъ -емь. мин. непр. пълно. грѣтъін грѣтый, усѣч. грѣтъ -а -о.

По образа мрѣти са-спрягатъ: трѣти - трѣти (трѫ-трꙋ - трѣши), врѣти (врѫ - врꙋ - врѣши), а по грѣти — тлѣти (тлѣю сред. зал.), спѣти (спѣю), оумѣти, богатѣти и другы таквызи.

IV. СПРЯЖЕНІЕ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ЧЕТВЬРТА-ТА РАЗРЕДБА.

§ 86. Глаголы отъ четвьрта-та разредба съ бѣлѣгъ нѫ -нꙋ спрягатъ-са по образа: гыбнѫти -гибнꙋти.

Неопред. Наклоненіе.	Супинумъ.
гыбнѫти гибнꙋти.	гыбнѫтъ.

Спрягателно прич. гыбнѫлъ - гибнꙋлъ.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

ед. гибнꙋ -ѫ	*дв.* гибневѣ	*мн.* гыбнемъ
гибнеши	гыбнета	гибнете
гибнетъ -ь	гибнета	гибнꙋтъ -нѫть

Минѫло продължавано.

ед. 1. гыбнѣахъ	*дв.* гыбнѣахове	*мн.* гыбнѣахомъ
2. гыбнѣаше	гыбнѣаста	гыбнѣасте
3. гыбнѣаше	гыбнѣаста	гыбнѣахѫ.

Минжло непредѣлно.

юд. 1. гинѫхъ -нѫхъ	*дв.* гинѫховѣ	*мн.* гинѫхомъ
2. гинѫ -нѫ	гынѫста	гинѫсте
3. гинѫ -нѫ	гинѫста	гинѫша -ша

Забѣл. Минжло-то непредѣлно въ древность-та, са-срѣща нѣкога съ горѣказана-та (§ 83. стран. 117.) форма ъ: оүглѫбъ 1-во юд. л.: оүглѫбѫ, погыбѫ, оүмлъкѫ, оүжасѫ 3-тье мн. лице.

Повелително наклоненію.

юд. —	*дв.* гинѣвѣ -нѣвѣ	гинѣмъ -нѣмъ
2. гини	гинѣта -нѣта	гините -нѣте
3. —	гинѣта -нѣта	—

Причастію.

Наст. пъл. гынѫи -ный гинѫщїй.
— усѣч. гыны гинѫщъ
Непред. пъл. гынѫвъи -нѫвый гинѫвшїй
— усѣч. гынѫвъ -нѫвъ гинѫвшъ

Тъй са-спрягатъ: никнѫти, съхнѫти, вѧнѫти, гаснѫти, тонѫти, гънѫти - гнѫти, пьнѫти - пнѫ́ти (пьнѫ - пнѫ̀ - пнѣши), рынѫти (и рыти - рыю по I-та разредба), двигнѫти, коснѫ́тиса, плю́нѫти, зѧ́бнѫти.

Забѣл. На нѣкои глаголы отъ тъзи разредба бѣлѣгъ-тъ нѫ -нѫ ю коренень слогъ, а на нѣкои-си ю нарастяванье, коюто са-прилага при кореня имъ, за означаванье на бързо-то имъ мьгновенно дѣйствію. Пьрвы-тѣ сѫ повечто оть среденъ залогъ и отъ несвьршенъ видъ съ продължавано значенію, а дирни-тѣ — отъ дѣйствителенъ залогъ и отъ свьршенъ видъ съ юднократно значенію. За туй пьрвы-тѣ иматъ и шесть-тѣхъ времена въ спрагаиье-то си (§ 76. -1), а вторы тѣ — само четыре (§ 76. -3). Колкото за форма-та на минжло-то имъ не-

предѣлно време, пьрвы-тѣ иматъ повечто формѫ-тѫ нѫхъ-нѹхъ (макаръ и съ не бързо, мьгновенно значеніе) и по рѣдко охъ: минѹхъ, тонѹхъ, ѹванѹхъ и ѹвадохъ, сохнѹхъ-сохохъ-исхохъ: ꙗкѡ трава во огнемъ бѹдете изсохше; гыбнѫхъ и гыбохъ: погибе бѣгство ѿмене... а дирни-тѣ напротивъ, ако и съ бързо мьгновенно значеніе, иматъ повечто формѫ-тѫ охъ а рѣдко нѹхъ: въскрьсохъ, оужасохсѧ, обыкохъ, дѫнѫхъ, рынѫхъ-нѹхъ, коснѹхсѧ, отринѫхъ, поманѫхъ.

Туй сѫщо-са различава и въ спрягателно-то причастіе на речены-тѣ глаголы: минѹлъ, тонѹлъ оуванѹлъ и оувалъ, воскреслъ, обыклъ, дѹнѹлъ, рынѫлъ коснѹлсѧ, отрынѫлъ, поманѹлъ.

V. СПРЯЖЕНІЕ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ПЕТА-ТА РАЗРЕДБА.

§ 87. Глаголы отъ пета-та разредба съ бѣлѣгъ — ова спрягатъ-са по образа: вѣровати.

Неопред. Накл.	Супинумъ.
вѣровати.	вѣроватъ.
Спрягателно прич.	вѣровалъ.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

ед. вѣрѹю -ѫ	*дв.* вѣрѹевѣ	*мн.* вѣрѹемъ
вѣрѹеши	вѣрѹета	вѣрѹете
вѣрѹетъ -ь	вѣрѹета	вѣрѹютъ -ѫтъ.

Минѫло продължавано.

единст.	*двойст.*	*множест.*
вѣровахъ -вахъ	вѣроваховѣ -ваховѣ	вѣровахомъ -вахомъ

вѣроваашє -вашє	вѣроваастa -вастa	вѣроваастє -вастє
вѣроваашє -вашє	вѣроваастa -вастa	вѣроваахѫ -вахꙋ

Минѫло непредѣлно.

ед. вѣ́ровахъ	*дв.* вѣ́роваховѣ	вѣ́роваходмъ
вѣ́рова	вѣ́роваста	вѣ́ровастє
вѣ́рова	вѣ́роваста	вѣ́роваша -шѧ

Повелително наклоненіе.

—	*дв.* вѣ́рꙋйва	вѣ́рꙋимъ
ед. 2. вѣ́рꙋй	вѣ́рꙋйта	вѣ́рꙋйтє
—	вѣ́рꙋйта	—

Причаст. дѣйствително.

Нас. пъл. вѣроүѭи -ѭй -ющїй; усѣч. вѣроүѭ -ѧ -ющъ.
Непр. пъл. вѣ́ровавый -вшїй; усѣч. -вѣ́ровавъ -вавшъ.

Причастіе страдателно.

Нас. пъл. вѣ́рꙋємый -ын; усѣч. вѣ́рꙋємь -юмъ.
Непр. пъл. вѣ́рованый -ын; усѣч. вѣ́рованъ.

Тукъ са-спрягатъ: ѡ̂бразова́ти, бесѣ́довати, бѣ́дствовати (воюѭ - вою́ю - воєваахъ -а́хъ ..).

В. СПРЯЖЕНІЮ ВТОРО СЪ СЪЕДИНИТЕЛНА ГЛАСНА И.

§ 88. Глаголы-тѣ отъ туй спряженіе, споредъ както са-съединява неопредѣлителна-та форма ти при глаголныя корень, раздѣля-са на три разредбы:

I. Отъ първа-та разредба сѫ глаголы, що иматъ

бѣлѣгъ и, чрезъ която форма-та ти са-присъединява при глаголныя корень: любити, славити, хвалити, творити.

II. На втора-та разредба принадлежѫтъ глаголы съ бѣлѣгъ ѣ, чрезъ която форма-та ти са-присъединява при глаголныя корень. Тъзи гласна ѣ са ю образовала тукъ отъ усилванье-то на и, за туй тя, ослабвана, измѣнува-са пакъ на и въ наст. изъявит.: горѣти горѭ -ю -иши), зрѣти (зрю -иши).

III. На третя-та разредба са-относятъ глаголы, които присъединяватъ форма-та ти при глаголныя корень чрезъ а слѣдъ приджхливы тѣ: ж, ч, ш, щ, що не търпѭтъ ѣ подирѣ си: лежати, млъчати, слышати. Слѣдователно бѣлѣгъ на 3-та разредба ю а — намѣстница на ѣ. Тукъ прилича да са-отнесѫтъ и глаголы съ бѣлѣгъ ꙗ послѣ гласна: стоꙗти, боꙗтися, дѣто ꙗ стои намѣсто ѣ.

§ 89. Глаголы отъ сичкы-тѣ три разредбы спрагатъ-са по образы-тѣ: любити, зрѣти, лежати, стоꙗти.

Неопредѣлително наклоненію.

любити	зрѣти	лежати	стоꙗти.

Супинумъ.

любитъ	зрѣтъ	лежатъ	стоꙗтъ

спрягателно причастію.

любилъ	зрѣлъ	лежалъ	стоꙗлъ

Изъявително наклоненію.

Настояще.

ед. 1.	люблю -ѭ	зрю -ѭ	лежѫ -ж	стою -ѭ
2.	любиши	зриши	лежиши	стоиши

	3. любитъ -ь	зрйтъ -ь	лежитъ -ь	стойтъ -ь
дв.	1. любивѣ	зривѣ	леживѣ	стойвѣ
	2. 3. любита	зрита	лежита	стойта
мн.	1. любимъ	зримъ	лежимъ	стоимъ
	2. любите	зрите	лежите	стойте
	3. любѧтъ -ъ	зрѧтъ -ъ	лежатъ-а́тъ	стоꙗтъ -ъ

Минѫло продължавано.

Ѥдинствено.

1. люблꙗахъ -лѧ́хъ	зрѣахъ зрѧ́хъ	лежаахъ лежа́хъ	стоꙗахъ стоѧ́хъ
2. 3. люблꙗаше -ѧ́ше	зрѣаше зрѧ́ше	лежааше лежа́ше	стоꙗаше стоѧ́ше

Двойствено.

1. люблꙗаховѣ любла́ховѣ	зрѣаховѣ зрѧ́ховѣ	лежааховѣ лежа́ховѣ	стоꙗаховѣ стоѧ́ховѣ
2. 3. люблꙗаста любла́ста	зрѣаста зрѧ́ста	лежааста лежа́ста	стоꙗаста стоѧ́ста

Множествено.

1. люблꙗахомъ -ѧ́хомъ	зрѣахомъ -ѧ́хомъ	лежаахомъ -а́хомъ	стоꙗахомъ -ѧ́хомъ
2. люблꙗасте -ѧ́сте	зрѣасте -ѧ́сте	лежаасте -а́сте	стоꙗасте -ѧ́сте
3. люблꙗахѫ -ѧ́хꙋ	зрѣахѫ -ѧ́хꙋ	лежаахѫ -а́хꙋ	стоꙗахѫ -ѧ́хꙋ

Минѫло непредѣлно.

ѥд.	1. люби́хъ	зрѣ́хъ	лежа́хъ	стоꙗхъ -ѧ́хъ
	2. 3. люби́	зрѣ́	лежа̀	стоꙗ стоѧ̀
дв.	1. люби́ховѣ	зрѣ́ховѣ	лежа́ховѣ	стоꙗховѣ
	2. 3. люби́ста	зрѣ́ста	лежа́ста	стоꙗста

мн. 1.	люби́хомъ	зрѣ́хомъ	лежа́хомъ	стоѧхомъ
2.	люби́сте	зрѣ́сте	лежа́сте	стоѧсте
3.	люби́ша -ѫ	зрѣ́ша -ѫ	лежа́ша -ѫ	стоѧша -ѫ

Повелително наклоненіе.

ед. 2.	люби́	зри́	лежи́	сто́й
дв. 1.	люби́вѣ	зри́вѣ	лежи́вѣ	стои́вѣ
2. 3.	люби́та	зри́та	лежи́та	стои́та
мн. 1.	люби́мъ	зри́мъ	лежи́мъ	стои́мъ
2.	люби́те	зри́те	лежи́те	сто́йте

Дѣйствител. причастіе.

Настояще.

пъл.	любѧн -ѧ́й любѧ́щій	зрѧн -ѧ́й зрѧ́щій	лежан -а́й лежа́щій	стоѧн -ѧ́й стоѧ́щій
усѣч.	любѧ любѧщъ	зрѧ зрѧ́щъ	лежѧ лежа́щъ	стоѧ -ѧ стоѧ́щъ

Минѫло непредѣлно.

пъл.	люби́вый -шій	зрѣвый -вшій	лежа́вый -вшій	стоѧвын -вшій
	люби́въ -вшъ	зрѣвъ. -вшъ	лежа́въ -вшъ	стоѧ́въ -вшъ

Страдател. причастіе.

Настояще.

пъл.	люби́мый -ын	зри́мый -ын	— — —
усѣч.	люби́мъ -мъ	зри́мъ -мъ	— — —

Минѫло непредѣлно.

пъл.	любле́ный -ын	зрѣ́ный -ын	— — —
усѣч.	любле́нъ	зрѣ́нъ	— — —

По образа люби́ти сѧ-спрѧгатъ: сла́вити, хвалити, молити, хꙋлити, роди́ти, ходи́ти, проси́ти,

блазнити, тайти (таю), дойти (дою), напойти (напою), оучити; по — зрѣти —: горѣти. летѣти, гремѣти, тлѣти (таж - тлю - тлйши дѣйст. преходит.) велѣти, волѣти, сѣдѣти, щадѣти, видѣти, мнѣти; по — лежати: держати, молчати, слышати, бѣжати; по — стояти: боятиса.

Забѣл. 1. Въ глаголы-тѣ отъ свършенъ видъ, повечето сложны-тѣ съ предлогъ отъ туй спряженіе, вмѣсто окончаніе то ивъ въ причастіе-то на минжло-то непред., има и друга форма ь, когато предъ ивъ са-вахождатъ усненны-тѣ съгласны: б, в, п, м, язычны-тѣ: д, т, р, н, и зжбны-тѣ: с, ж. При туй трѣба да са-забѣлѣжи йоще, че усненны-тѣ съгласны вынжгы пріематъ омекотителнж-тж л, язычны-тѣ: д, т, самы преминуватъ въ жд и щ, а зжбна-та с, — въ прыджхлива-та ш (§ 15, — 1. *а)* — *б)* — *в)*.

возлюбивъ	возлюбль	ѿпустивъ	ѿпущъ -щь
купивъ	купль	сътворивъ	сътворь
оставивъ	оставль	прѣклонивъ	прѣклонь
прѣломивъ	прѣломль	възгласивъ	възглашь
повредивъ	повреждь	испросивъ	испрошь
оутрудивъ	оутрждь	возложивъ	възложь

Въ нѣкои глаголы има и пълна форма на ей: ѿставлей, прѣломлен, рождь - рождей (рождейса ѿдѣвы); въ новыя періодъ на языка отъ тъзи форма има и на шій: возлюбльшій, ѿставльшій, рождшійса, сотворшій, преклоншій.

Забѣл. 2. Предъ гласны-тѣ: ѭ -ю, ѩ, ѥ -е, съгласны-тѣ д и т измѣнуватъ-са въ жд и въ щ (шт), а с и з — въ ш и ж: видѣти (вижда - вижду и вижу

9 *

въ нов. пер.), сѣдѣти (сѫждѫ - сѣждѫ и сѣжѫ въ нов. пер.), врьтѣти врьщѫ (вертѣти вертѭ -ишн въ нов. пер.), родити (рождѫ - рождѫ - *радѭ* у насъ), просити (прошѫ - прошѫ - *иросѭ* у насъ), грозити (грожѫ - грожѫ *грозѭ* у насъ), раждахъ, рождь рожден, рожденъ, мѫтити (мѫщѫ мѫщѫ -тиши - *мѫтѭ* у насъ) - мѫщенъ - смѫщенъ.

Забѣл. 3. Като дѣйствителны-тѣ глаголы са-спрягатъ и глаголы-тѣ отъ среденъ залогъ, които само нѣматъ страдат. причастіе, както и непреходителны-тѣ дѣйствителны.

Г. АРХАИЧЕСКО СПРЯЖЕНІЕ

безъ никаква съединителна гласна.

§ 90. На туй спряженіе принадлежѫтъ твърдѣ малко глаголы а именно: ѭ(д)мь -ъ, дамь -ъ, вѣмь -ъ, имамь -ъ и есмь съ производны-тѣ отъ тѣхъ нѣсмь, въздамь -ъ, повѣмь -ъ и друг. Тѣзи глаголы въ грамматикы-тѣ обыкновенно са-наричатъ неправилны, но то не е право.

§ 91. ѩсти (отъ кореня ѩд).

Неопред. наклон.	Супинумъ.
ѩсти (ѣсти)	ѩстъ.

Спрягател. причас. ѩлъ -ла -ло.

Изъявителн. наклоненіе.

Настояще.

ед. ѩмъ -ь	*дв.* ѩдѣвѣ, ѩвѣ	*мн.* ѩмы, ѩмъ
ѩси	ѩста	ѩсте
ѩстъ -ь	ѩста	ѩдѫтъ -ть

Минжло продължавано.

един.	двойст.	множ.
ꙗдѣахъ-ꙗахъ-дахъ	ꙗдѣаховѣ -аховѣ	ꙗдѣахомъ -ахомъ
ꙗдѣаше, -ӣдаше	ꙗдѣаста -аста	ꙗдѣасте -асте
ꙗдѣаше, ӣдаше	ꙗдѣаста -аста	ꙗдѣахѫ -аху

Минжло непредѣлно.

единст.	двойст.	двойст.
ӣдохъ, ꙗхъ	ӣдоховѣ, ꙗховѣ	ӣдохомъ ꙗхомъ
ӣдѐ	ӣдоста, ꙗста	ӣдосте ꙗсте
ӣдѐ, ꙗстъ	ӣдоста, ꙗста	ӣдоша -ша, ꙗша

Повелително наклоненiе.

ед. 1. —	дв. ӣдивѣ	мн. 1. ӣдимъ
2. ӣждь	2. 3. ӣдита	2. ӣдите

Причастiе дѣйствително.

Настояще.

мѫж.	жен.	сред.
пъл. ꙗдъи -дущiй	ꙗдѫщиꙗ -ущаꙗ	ꙗдѫщеѥ -ущее
усѣч. ꙗды ӣдущъ	ꙗдѫщи -дущи	ꙗды -дуще

Минжло непредѣлно.

пъл. ꙗдъи ӣдшiй	ꙗдъшиꙗ -дшаꙗ	ꙗдъшеѥ -дшее
усѣч. ꙗдъ ӣдшъ	ꙗдъши ӣдши	ꙗдъ ӣдше

Причастiе страдателно.

Настояще.

пъл. ꙗдомъи -маꙗ -оѥ; усѣч. ꙗдомъ ӣдомъ -а -о.

Минжло непредѣлно.

пъл. ꙗденъи -наꙗ -ноѥ; усѣч. ӣденъ -на -но.

Забѣл. 1. Глаголъ-тъ ꙗсти въ сичкы-тѣ си формы срѣща-са въ древность-та съ измѣненіе-то ꙗ на ѣ: ѣсти.

Забѣл. 2. Свършеный-тъ видъ на ꙗсти са-образова съ притурка-та на предлога съ, като са-вмѣстя и евфоническа-та и, предъ ꙗ, която са-измѣнува на ѣ: ꙗсти -ѣсти-снѣсти, непредѣл. минжл. вр. снѣдо́хъ-снѣдѐ ..., бжд. снѣмъ -ь снѣси ..; Повел. снѣждь... Спряг. прич. снѣлъ; Супин. снѣстъ и проч.

§ 92. Дати (отъ кореня дад). (свърш. видъ).

Неопредѣл. наклон. — да́ти.

Супинумъ. — датъ.

Минжло непредѣлно.

ед. да́хъ	*дв.* да́ховѣ	*мн.* да́хомъ
дадѐ, да	да́ста	да́сте
дадѐ, да, дастъ	да́ста	да́ша -шѧ

Забѣл. Форма-та да (отъ дати) и пода (отъ подати) срѣща-са веднъжь въ Супр. ржкопись: ѥмоу же да дъва надесать златниць исрѣбрьныи блюдъ,... и да оучѣси, ꙗко отъ дьне того, отъ неꙗже пода ми съ дльготрьпѣніѥмъ и просто срьцемъ, нарече та господь патриархоу быти св. цркви своѥи. стр. 92.

Бждаще.

ед. да́мъ -мь	*дв.* дадѐвѣ, давѣ	*мн.* да́мы -мъ
да́си	да́ста	дади́те
да́стъ -ть	да́ста	дадѧ́тъ -ть

Повелител. Наклоненіе.

ед. —	*дв.* 1. дади́вѣ	*мн.* 1. дади́мъ
2. да́ждь	2. 3. дади́та	2. дади́те

Причастіе дѣйствително.

Непред. пъл. да́вшый да́вшїй; усѣч. да́въ да́вшъ.

Причастіе страдателно.

Непред. пъл. даный -ная -ое; усѣч. да́нъ -на́ -но́.

§ 93. Вѣ́дѣти (отъ кореня вѣд).

Неопредѣл. наклон.	Супинумъ.
вѣ́дѣти.	вѣдѣтъ

Спрягател. причас. вѣ́дѣлъ -ла -ло.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

ед.	дв.	мн.
вѣ́мъ -ь	вѣ́вѣ	вѣ́мы -мъ
вѣ́си	вѣ́ста	вѣ́сте
вѣ́сть	вѣ́ста	вѣ́дятъ -ть

Минѫло

		продължавано.	непредѣлно.
ед.	1.	вѣдѣахъ -яахъ -дяхъ	вѣ́дѣхъ
	2.	вѣдѣаше -яаше -дяше	вѣ́дѣ
	3.	вѣдѣаше -яаше -дяше	вѣ́дѣ, вѣ, вѣсть
дв.	1.	вѣдѣаховѣ -яаховѣ -дяховѣ	вѣдѣховѣ
	2. 3.	вѣдѣаста -яаста -дяста	вѣ́дѣста
мн.	1.	вѣдѣахомъ -яахомъ -дяхомъ	вѣ́дѣхомъ
	2.	вѣдѣасте -яасте -дясте	вѣ́дѣсте
	3.	вѣдѣахѫ -яахѫ -дяхѫ	вѣ́дѣша -ша

Повелително наклоненіе.

ед.	дв.	мн.
—	1. вѣ́дивѣ	1. вѣ́димъ
2. вѣждь	2. 3. вѣ́дита	2. вѣ́дите

Причастіе дѣйствително.

Настояще.

пъл.	вѣдын -дѫщїй	вѣдѫщиꙗ -дѫщаꙗ	вѣдѫщеѥ -ѫщеѥ
усѣч.	вѣды -дѫщъ	вѣдѫщи -дѫщи	вѣды -дѫщи

Минѫло непредѣлно.

пъл.	вѣдѣвын -вшїй	вѣдѣвъшиꙗ -вшаꙗ	вѣдѣвъшеѥ -вшее
усѣч.	вѣ́дѣвъ -вшъ	вѣдѣвъши -вши	вѣ́дѣвъ -вше

Причастіе Страдателно.

Настояще.

пъл. вѣ́домый -ын, вѣ́домаꙗ -моꙗ, вѣ́домое -оѥ.
усѣч. вѣ́домь -мъ, вѣ́дома, вѣ́домо.

Минѫло непредѣлно.

пъл. вѣ́дѣный -наꙗ -ное; усѣч. вѣ́дѣнъ -на -но.

§ 94. Ймѣ́ти.

Неопредѣлител. наклон. ймѣ́ти.

Спрягателно причас. ймѣ́лъ -ла -ло.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

ѥд.	ймамъ -ь (-аамь)	*дв.* ймавѣ́	*мн.* ймамы -ъ (-аамъ)
	ймаши (-ааши)	ймата	ймате (-аате)
	ймать (-аать)	ймата́	ймѫтъ -ѫть

Минѫло

	продължавано.	непредѣлно.
ѥд. 1.	ныѣахъ ймахъ	ймѣхъ
2. 3.	ныѣаше ймаше	ймѣ̀

дв. 1.	нимѣаховѣ -а́ховѣ	и҆мѣ́ховѣ
2. 3.	нимѣаста -а́ста	и҆мѣ́ста
мн. 1.	нимѣахомъ -а́хомъ	и҆мѣ́хомъ
2.	нимѣасте -а́сте	и҆мѣ́сте
3.	нимѣахѫ -а́хꙋ	и҆мѣ́ша -ша

Повелително наклоненіе.

ед. —	*дв.* 1. и҆мѣ́йвѣ -нвѣ	*мн.* 1. и҆мѣимъ
2. и҆мѣ́й -ѣи	2. и҆мѣ́йта -нта	2. и҆мѣ́йте -нте
—	3. и҆мѣ́йта -нта	—

Причастіе.

Настояще.

пъл. и҆мы́й -ын -ꙋщі́й, усѣч. и҆мы̀ -ы и҆мꙋ́щъ -щи.

Минѫло непредѣлно.

пъл. и҆мѣ́вый -ын -вші́й, усѣч. и҆мѣ́въ -вшъ -вши.

§ 95. Быти (отъ кореня бы).

Неопредѣлит. наклоненіе. бы́ти.

Спрягателно причас. бы́лъ, была̀ -ло̀.

Изъявително Наклоненіе.

Настояще.

ед. є҆́смь, ѥсмь	*дв.* є҆́свѣ, ѥсвѣ	*мн.* є҆смы̀, ѥсмъ
є҆сѝ, ѥси	є҆ста̀, ѥста	є҆стѐ, ѥсте
є҆́сть, ѥсть	є҆ста̀, ѥста	сꙋ́ть, сѫть

Забѣл. Въ новыя пер. въ ѥсмь по погрѣшка, види-са, измѣнили 1-то двойст. лице въ є҆сма̀, а множес. въ є҆смы̀: А҆́зъ и҆ ѻ҆тéцъ є҆ди́но є҆сма̀. І҆ѡан. X. 30.

Минѫло продължавано.

ед. 1.	бѣахъ	или бѣахъ	бѣхъ
2. 3.	бѣаше	или бѣаше	бѣше

дв. 1.	бѣаховѣ	или бꙗаховѣ	бꙗховѣ
2. 3.	бѣаста	или бꙗаста	бꙗста
мн. 1.	бѣахомъ	или бꙗахомъ	бꙗхомъ
2.	бѣасте	или бꙗасте	бꙗсте
3.	бѣахѫ	или бꙗахѫ	бꙗхѫ -хѫ

Минѫло непредѣлно.

юд. 1.	бы́хъ бꙑхъ	бѣ́хъ
2.	бꙑ̀ бꙑ	бѣ̀
3.	бꙑ̀ и бꙑсть	бѣ̀
дв. 1.	бꙑ́ховѣ —	бѣ́ховѣ
2. 3.	бꙑ́ста —	бѣ́ста
мн. 1.	бꙑ́хомъ —	бѣ́хомъ
2.	бꙑ́сте —	бѣ́сте
3.	бꙑ́шѧ -шѧ	бѣ́шѧ -шѧ

Забѣл. Востоковъ пріюма формѫ-тѫ бѣ́хъ за форма на преходяще-то време или, по нашему, на минѫло-то продължавано; слѣдователно той счита бѣ́хъ за юдна и тъзи форма съ бѣахъ и бꙗахъ, бꙗхъ: но туй на да ли ю право. Наистина съ форма-та бѣ́хъ, навредъ стои преведено Латин. imperfectum и Грьц. παρατατικὸς (искони бѣ слово, in principio erat Verbum, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος): но туй не може са-пріює йоще за доказателство, защото εἰμὶ нѣма минѫло непредѣл. Ако формата бѣхъ бы была преходяще време, защо тя въ 2-то и 3-то юдин. лица нѣма бѣлѣга си ше, който въ старобългарскыя юзыкъ, както и въ новобългарскыя, ю обикновенна и неотмахвана принадлежность на 2-то и 3-то юдин. лица въ минѫло-то продължавано време или въ преходяще-то (по Востокова)? Сѫщо-то прилича да са-каже и за 3-то множ. лице, което отъ форма-та бѣхъ.

вынжгы са-ıевява съ обыкновенныя бѣлѣгъ **ША** на минжло-то непредѣлно (**БѢША**), а никога — съ обыкновенныя бѣлѣгъ **ХЖ** на продължавано-то (**БѢАХЖ** - **БѢХЖ**). **И** тъй **бѣхъ**, въ образованье-то на формы-тѣ си 2-то и 3-то ıедин. лица и 3-то множ., като показва направо сродство съ минжло-то непредѣлно, а не съ продължавано-то, то прилича да са-пріıеме за мин. непредѣлно заедно съ **БЫХЪ**, а не за мин. продължавано. Но въ пріıеманье-то на двѣ-тѣ формы **БѢХЪ** и **БЫХЪ** за формы на минжло-то непредѣлно, не трѣба да са-смѣсватъ ıедна съ друга по значеніе-то, кога тѣ са-употребяватъ като самостоятеленъ глаголъ, а не като спомагателенъ. Отъ **БЫТИ**, като самостоятеленъ глаголъ, **бѣхъ** има сжщо-то и въ новобългарскыя ıезыкъ значеніıе *бѣхъ* а не *бяхъ*, Грьц. ἦν, Лат. erat, а **БЫХЪ** значи — *станжхъ* по нашему, Грьц. παρακείμενος γέγονα и αορ. ἐγενόμην, Лат. factus sum: **И быстъ слово дѣло**, *и станж слово-то дѣло;* **въ томь животъ бѣ, и животъ бѣ свѣтъ человѣкомъ.** ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. in ipso vita erat, et vita erat lux hominum. Ioan. 1. c. 4. – **И ТѢМЬ В' СА БЫША. И БЕЗЪ НЕГО НИЧЬТО ЖЕ НЕБЫСТЬ, ЕЖЕ БЫСТЬ**; πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν. Omnia per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil, quod factum est. Споредъ туй значеніıе на **бѣхъ** и **быхъ** прилича пьрво-то да ıе отъ несвьршенъ видъ, а второ-то отъ свьршенъ.

Но кога **БЫТИ** са-употребява, като спомагателенъ глаголъ, тогазь **бѣхъ** и **быхъ** иматъ значеніıе, както сега у насъ на *бѣхъ* и *былъ* —, съ разлика че — *былъ* — има историческо значеніıе (вижь § 111. *в*. забѣл.): **И БѢ НАПИСАНО ЕВРЕИСКИМЫ, ГРЬЧЬСКЫ, ЛАТИНСКЫ.** Остр. ıев. 220. — **Бысть**

члов҄ѣкъ посланъ отъ Ба. Остр. 1. *И бꙋ написано* или *было написано... Бꙋ проводенъ* или *былъ проводенъ отъ Бога человѣкъ.*

Бѫдѫще.

ед. бѫдѫ, бꙋ́дꙋ	*дв.* бꙋ́дѥвѣ	*мн.* бꙋ́дѥмъ
бꙋ́дѥши	бꙋ́дѥта	бꙋ́дѥте
бꙋ́дѥтъ -ть	бꙋ́дѥта	бꙋ́дꙋтъ -дѫть

Повелително наклоненіе.

ед. 1. —	*дв.* 1. бѫдѣвѣ бꙋ́дѥвѣ	*мн.* 1. бѫдѣмъ бꙋ́дѥмъ
2. бѫди бꙋ́ди	2. 3. бѫдѣта бꙋ́дѥтѣ	2. бѫдѣте бꙋ́дите

Съслагателно наклоненіе.

Минѫл. Непр. — Бѫдѫще.

быхъ, бы.. былъ -ла́ -ло́.. бѫдѫ, бꙋ́дꙋ.. былъ -ла -ло́.

Забѣл. Въ съслагателно-то наклоненіе, което са-образова отъ БЫХЪ и отъ спрягателно-то причастіе, на непредѣлно-то време 1-то единст. лице вмѣсто БЫХЪ срѣща-са въ глаголица-та БЫМЪ и БИМЪ, 2-то и 3-то едни.— БИ вм. БЫ, а въ 3-то множ. лице вмѣсто БЫША упоребява-са и друга форма БѪ, която са-нахожда само въ най-древни-тѣ глаголскы паметници: аще не бимъ пришълъ и глаголалъ, грѣха не бѫ имѣли. Гн҇и, аще би былъ сьде, не би мои братъ оумрълъ. Ѥв. В. Григ. — Просмраждаѭтъ лица своꙗ, да са бѫ авили члов҄ѣкомъ посташтеса.

§ 96. Глаголъ-тъ быти, като спомагателенъ глаголъ, играе важнѫ ролѭ въ глаголно-то измѣненіе: въ дѣйствителныя залогъ съ негова-та помощь и отъ спрагател. причастіе са-образова мин. непредѣлно и

бѫдѫще-то на съслагателно-то наклоненіе: быхъ пришълъ, грѣха не быша имѣли, аще и грѣхы бѫдеть сътворилъ; съ негова-та помощь и отъ спрягат. причастіе (или нѣкога и отъ причас. на настояще-то) са-образоватъ сложны преминѫлы-тѣ или описателны-тѣ времена, въ изъявит. наклоненіе: сътворилъ юесмь, дал ѥси знамениѥ, изгыбль бѣхъ, бѣхъ оуѵа, бѣ спѧ; а въ страдателныя залогъ той спомага въ спряганье-то на сичкы-тѣ времена, кога глаголъ-тъ са-спряга съставно.

ФОРМА НА СТРАДАТЕЛНЫЯ ЗАЛОГЪ.

§ 97. Форма-та на старобългарскы-тѣ глаголы отъ страдателенъ залогъ въ образованье-то си ю сходна съ страдателна-та форма на новобългарскы-тѣ глаголы: тя или обыкновенно быва съставена отъ страдателно-то причастіе на спрягваныя глаголъ и отъ спомагателныя глаголъ юесмь или бываѭ -ю, или са-образова отъ форма-та на дѣйствителныя залогъ съ притурка-та на възвратно-то мѣстоименіе сѧ: бѣ же иоанъ облѣуенъ власы вельбѫжди. Остр. 255. Иоанъ прѣданъ бысть. тамъ 262. вьсѩ оуже съвьршишасѧ. т. 293. люте же ѵлкоу томоу имь же сйнъ ѵловѣѵь прѣдаютсѧ Остр. 158.

§ 98. Спряганье-то на страдателны-тѣ глаголы, що са-образоватъ отъ дѣйствителны-тѣ съ притурка-та сѧ, съ нищо не са-различава отъ спряганье-то на глаголы-тѣ отъ дѣйствителенъ залогъ; при неговы-тѣ формы на сичкы-тѣ времена само са-присъюединява възвратно-то мѣстоименіе сѧ: несѫсѧ -ешн-

сѧ.. несѣхсѧ -са́хсѧ,... несо́хсѧ.., не́слсѧ ѐсмь.., не́слсѧ бѣ́хъ.., нести́сѧ бѫ́дѫ..; съконьчахсѧ, съконьчахомсѧ, съконьчалсѧ есмь, съконьчалсѧ бѣхъ, съконьчавшсѧ, сконьчаеть сѧ. Тъй сѫщо са-спрягатъ и дѣйствителны-тѣ съ възвратно и съ взаимно значеніе глаголы, йоще и наричваны-тѣ отъ общій залогъ глаголы.

§ 99. Въ спряганье-то на страдателны-тѣ глаголы, що става съставно отъ спомагателенъ глаголъ и отъ страдателно причастіе, и въ него не са-виждатъ никаквы затрудненія нито особенности: защото въ него са-спряга само единъ спомагателенъ глаголъ, и при него са-прилага причастіе-то на настояще-то или на минѫло-то непред. време въ именителенъ падежь. И тъй въ глаголы отъ страдателенъ залогъ, спрягваны съставно, трѣба да са-забѣлѣжѫтъ особито страдателны-тѣ причастія.

Страдателны-тѣ причастія на настояще-то иматъ за бѣлѣгъ м съ предидѫща гласна е или о въ първо-то спряженіе или въ спряженіе-то съ съединителна гласна е, (дѣлаемый -мъ -мый -мь -маѧ -ма -мое -мо, глаго́лемый, несомый -аѧ -ое), а въ второ-то спряженіе или въ спряженіе-то съ съединителна гласна и иматъ м съ предидѫщѫ гласнѫ и (любимый -мь -мый -мъ -маѧ -ма -мое -мо, видимый..). Въ първо-то спряженіе причастія на емый иматъ глаголы, които са-окончаватъ въ 1-то лице на настояще-то на ѭ-ю: биѭ бїю̀ бїе́мый, а които са-окончаватъ на ѫ-у иматъ гы на омый: рекѫ -кѹ̀ реко́мый, несѫ -сѹ̀ несо́мый, кльнѫ кльнѹ̀

-номын; исключеніе са-забѣлѣжва само въ глаголы, които въ наст. сѫ на шѫ; тѣ вмѣсто омый иматъ емый: пишѫ -шѫ пишемый. Страдателны-тѣ причастія на мин. непредѣлно, както и въ новобългарскыя езыкъ, иматъ за бѣлѣгъ н или т: біенъ, клатъ. Буква-та т са-явява въ глаголы, които иматъ окончателнѫ коренѫ гласнѫ или р: питъ, възатъ пожрьтъ. Но и тѣзи глаголы сѫ способны да пріематъ бѣлѣга н: распатъ и распиенъ.

СПРЯЖЕНІЕ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ СТРАДАТЕЛЕНЪ ЗАЛОГЪ СЪ СПОМАГАТАЛЕНЪ ГЛАГОЛЪ.

а. Отъ несвършенъ видъ.

Неопредѣлително наклоненіе.

Мѫж. р. быти посылаемѹ, жен. быти посылаемѣй, сред. быти посылаемо.

Забѣл. Въ неопредѣлит. наклоненіе причастіето въ мѫж. и жено. родъ вынѫгы са-употребява въ дателенъ падежь, а въ среднія — въ именит.: подобаетъ сыноу чл҃чьскоуоумоу прѣданоу быти въ рѫцѣ чловѣкъ грѣшьникъ и распатоу быти. — Можааше бо се мѵро продано быти на мънозѣ и дано быти нищиимъ.

Причастіе.

непр. наст.	пъл.	посылаемын -ый -мая -маѧ -моє -мое
	усѣч.	посылаемъ -мь -ма -мо
	пъл.	посыланый -ная -наѧ -ное -е
	усѣч.	посыланъ -на -но

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

Посылаемъ -мь -ма -мо есмь или бываж -ю...

Минжло

продължавано.		непредѣлно.	
посылаемь -емъ -ма -мо	бѣхъ, бяхъ или бывахъ -áхъ	посылаемъ -мь -ма -мо	бѣхъ бѣ..

Бждяще.

посылаемъ -мь-ма-мо | бжджъ -еши.. или ймамъ мь быти... бѫдѫ -еши ймашъ быти...

Повелително Наклоненіе.

бжди - бѫди посылаемъ -емь ...

в. Отъ свършенъ видъ.

Неопредѣлително Наклоненіе.

мжж. р. посъланоу - пóсланѫ быти, жен. пóсланѣй быти, сред. посълано - пóслано быти.

Причастіе.

пъл. посъланыи -аа -ое -пóсланый -наѧ -ное
усѣч. посъланъ -на -но - пóсланъ -на -но.

Изъявител. Наклоненіе.

Минжло определѣно.

посъланъ - пóсланъ -на -но есмь...

Минжло непредѣлно.

посъланъ - пóсланъ -на -но бѣхъ...

Бждяще.

посъланъ -на -но бжджъ.. или имамь быти.
пóсланъ -на -но бѫдѫ или ймамъ быти.

Повелително наклоненіе.

бжди посъланъ -на -но..., бѫди пóсланъ -а -о.

БЕЗЛИЧНЫ ГЛАГОЛЫ *).

§ 100. Безличны-тѣ глаголы иматъ формѫ, употребяванѫ само въ 3-то единст. лице, както и въ новобългарскыя юзыкъ, по нѣкоюе отъ горѣизложены тѣ спряженія. Таквызи глаголы сѫ: подабаетъ, довлѣетъ, надлежитъ, дождитъ, гремитъ, слꙋчаетсѧ, ключаетсѧ; тъй и нѣкои употребяваны съставно отъ нѣкоюе качественно нарѣчіе и спомагателныя глаголъ быти: лѣть ѥсть, годѣ ѥсть, оугодно ѥсть и другы нѣкои.

Ѥто юдинъ образъ и за тѣхъ.

1.) Настояще. Подобаетъ -ть. Минжл. продълж. подобааше -баше. Мин. непредѣл. подобало и подобало бѣ

2.) Настояще. лѣть ѥсть. Минжл. продълж. лѣть бѣаше, бяаше, бѣше. Минжл. непредѣл. лѣть было и лѣть бѣ.

Тъй и другы-тѣ — сѣкый споредъ форма-та си относя-са, на коюето спряженіе и на които разредба принадлежи.

БѢЛѢЗЫ НА НАКЛОНЕНІЯ-ТА, ВРЕМЕНА-ТА И ЛИЦА-ТА.

§ 101. Като са-изложихѫ образы-тѣ на спряженія-та, представятъ-са тукъ въ общи изгледъ бѣлѣзы-тѣ на наклоненія-та, времена-та и лица-та.

---

*) Тъй са-наречены, не че са не употребяватъ въ никоюе лице, но защото тѣ никога не пріюематъ за подлежаще ни нѣкою отъ 3-тѣ лица, нито нѣкой предметъ.

Бѣлѣгъ или характеръ на неопредѣлителна-та форма ю — ти и щи, на супинумъ — тъ и щь, на повелително-то наклоненію — и по сичкы-тѣ періоды, — ѣ само въ древность-та и є само въ новыя періодъ. Бѣлѣзы на настояще-то (както и на бѫдѫщ.) време въ изъявително-то наклоненію сѫ:

лица.	*за јєдин.*	*за двойств.*	*за множ.*
	1. мь-мъ, ѫ-ѹ, ѭ-ю	1. вѣ	1. мъ-мы
	2. си или ши	2. та	2. тє
	3. ть-тъ	3. та, тє, тѣ	3. ѫть, ѭть, ѧть, ѩть

само въ новыя періодъ — ѹтъ, ютъ, атъ, ѧтъ.

Бѣлѣзы на минѫлы-тѣ времена въ изъявително-то накл. сѫ: х, с, ш.

Производство на времена-та.

§ 102. За да са-улесни изучванье-то на формы-тѣ въ спряженія-та, нужно ю да са-упознаю добрѣ производство-то на времена-та. За производство-то на времена-та трѣба да са-пріюме за основа: 1) неопредѣлителна-та форма и 2) настояще-то време въ изъявително-то накл. Отъ първа-та происхождатъ: супинумъ, минѫлы-тѣ времена въ изъявит. наклоненію и причастію-то на непредѣлно-то време, а отъ второ-то са-образова повелит. наклоненію и причастію-то на настояще-то.

§ 103. Кога на неопредѣлителна-та форма бѣлѣгъ-тъ ти ю присъюдиненъ при глаголныя корень съ помощь-та на гласна, или самъ-си корень-тъ кога

са-окончава на гласна: тогави минжло-то неопредѣлно време са-образова съ просто премѣнуванье ти на хъ, т. е. вмѣсто бѣлѣга ти на неопредѣлит. форма, полага-са бѣлѣгъ-тъ хъ на минжло-то непредѣлно време: зна́ти-зна́хъ, пи́ти-пи́хъ, клати-клахъ, грѣ́ти-грѣхъ, люби́ти-люби́хъ. А кога глаголны-тѣ корени, що са-окончавать на съгласна, са-съединявать съ бѣлѣга ти на неопредѣлително-то наклоненіе безъ помощь-та на гласна: тогави минжло-то непред. време са-образова, като са-измѣни на неопредѣлителна-та форма бѣлѣгъ-тъ ти (щи) на охъ. Въ тоզи случай коренна-та съгласна си-пріема пьрвыя видъ, ако и да бы са-измѣнила въ неопредѣлителна-та форма по законы-тѣ на благозвучіе-то (§ 14.): нести́-несо́хъ, вости́-водо́хъ (вод), плести́-плето́хъ (плет), пещи́-пеко́хъ (пек), тещи́-теко́хъ (тек), мощи́-могохъ (мог), връщи-връхохъ (врьх).

§ 104. Окончанія-та аахъ-ахъ, аахъ-ѧхъ, които сж свойственны на минжл. продължавано врем., присъединявать-са направо при окончителна-та коренна гласна. Ако ли корень-тъ са-окончава на съгласна, която въ неопредѣлит. наклоненіе направо са-присъединява съ ти, или на носова гласна, която предъ друга гласна са-разлага на ы, ъм; то вмѣсто аахъ-ахъ, ѣахъ-ѧхъ поевява-са ѣахъ-ѧхъ: пити-пиѣахъ-ѧхъ, знати знаахъ-а́хъ нести-несѣахъ-ѧхъ, клати-кльнѣахъ-ѧхъ, Глаголы-тѣ, които въ неопред. накл. имать бѣлѣга щи (вм. гти, кти), пріемать аахъ като измѣнжть г на ж, к на ч: мощи-можаахъ-а́хъ, тещи-течаахъ-а́хъ. Тука, твьрдѣ вѣроятно, аахъ

стои вмѣсто махъ: инакъ нѣма отъ кадѣ да са-объюсни измѣненіе-то г на ж и к на ч.

§ 105. Причастіе-то на минжл. непредѣлно време образова-са, като премѣни ти на — вын-въ вый -вшій въ онѣзи глаголы, които въ образованье-то на туй сжщо време въ изъявит. наклоненіе измѣнуватъ ти на хъ (§ 103): знати-знавын -авъ -авый -авшій -авшъ, пивын - ивъ пившій -вшъ; грѣвын -ѣвъ - грѣвшій -ѣвшъ (мрѣти-мрѣти-мьрын-мерый -мерь - мершій - мершъ, защото гласна-та ѣ или є ю непостоянна), любити любивын -ивый -ивъ -ившій -ившъ, клавый клавъ -авшій -авшъ (въ древность-та — клънын-клънъ на ын, защото са-разлага носова-та а въ ън). А въ глаголы-тѣ, които измѣнуваатъ ти на охъ, туй причастіе са-образова, като са измѣни ти въ ын -ъ -ый -шій -шъ, а глаголна-та коренна съгласна, ако ю измѣнена, пріема тукъ първыя си видъ: нести - несын - несъ — несый-несшій, кости (вод) водын водъ - водый - водшій - водшъ, плести (плет) - плетын - плетъ плетый -тшій, мощи (мог) могын - могъ -могій - могъ - могшій -гшъ, влещи (влек) - влекын - влекъ влекій - влекъ -кшій -кшъ. За другы-тѣ съкратены формы на туй причастіе кааеа по горѣ во второ-то спряженіе забѣлѣж. 1.

Тъй сжщо са-образова и спрягателно-то причастіе, като измѣнува и въ два-та речены случая ти на лъ -ла -ло за един. число, ли -(лы за жен. ла за ср. древ.) за множ., съ исключеніе — дѣто коренны-тѣ экончателны съгласны д, т — , по законы-тѣ на благозвучіе-то (§ 14. — 1.), са-отмахватъ предъ лъ

-ла -ло: пити -пилъ -ла -ло - пиан -ни -ла; знати -зналъ, клати - клалъ, горѣти - горѣлъ, мрѣти - мрѣти - мрьлъ-мѣрлъ, молити-молилъ, нести - неслъ, вести (вед) - вѣлъ, кости (бод) - бόлъ, плести (плет) - плѣлъ, чести (чьт)-чьлъ-чьла-чьло - чѣлъ-чла-чло - множ. чьли-чьлы-чьла-чли, мощи (мог) - могълъ, пещи (пек) - пѣклъ.

§ 106. Отъ неопредѣлителна-та форма происхожда сѫщо и супинумъ или неопредѣлителна-та достигателна форма, чрезъ измѣненіе-то на и въ ъ и (въ ь послѣ щ): дѣлати - дѣлатъ, нести - несть, пещи пещь.

§ 107. Отъ 2-то лице на настояще-то време образова-са повелително-то наклоненіе въ първо-то спряженіе, като измѣнува окончаніе-то еши на и, а въ второ-то — отъ окончаніе-то иши, като отмахва ши: несеши - неси, пиеши -пии, знаеши-знай, любиши-люби, зриши - зри, ходиши-ходи.

§ 108. Отъ 3-то множ. лице на настояще-то образова-са на причастіе-то наст. време, като са-измѣнѭтъ ѫть, ать, ѩть на ѫи или а, а ѫть на ы (въ древность-та), а въ новыя періодъ ютъ, ѫтъ=(ѩтъ) на ѫй - ѫщій, атъ на ай-ащій, а ѹтъ на ѭй-ѹщій: дѣлаѭтъ -ютъ-дѣлаѩи-дѣлаѫй -ющій, стоѩть -ѫтъ-стоѩи-стоѩ-стоѫй -ѫщій, лежать-лежатъ-лежаи-лежа-лежай - лежащій - лежà-лежащъ, несѫть несѹтъ несыи - несы-несый-несѹщій-несѹй-несѹщъ.

Забѣл. За съставянье-то на бѫдѫще-то на глаголы отъ несвърш. видъ въ изъявително-то наклоненіе и за съставянье-то на сълагателно-то наклоненіе

каза-са по горѣ, както и за съставны-тѣ преминжлы времена въ изъявително-то наклоненіе (§ 81. 1. 2.).

ГЛАВА V.

ЗА ПРИЧАСТІѤ-ТО.

§ 109. *Причастія-та сж думы*; които отъ ѥдна страна участвуватъ, по формы-тѣ и по значеніѥ-то си, въ глаголы-тѣ, отъ които происхождатъ, а отъ друга — въ прилагателны-тѣ имена, като що означаватъ (съ измѣняваны типове по родове, числа и падежи) дѣйствіѥ или състоніѥ принадлежаще на предметъ; за туй тѣ са-наричатъ *дѣйствены прилагателны*. За тѣхно-то участіѥ въ глаголы-тѣ, каза-са колко-то трѣба, а тукъ, за участіѥ-то имъ въ прилагателны-тѣ имена, предлага са-ѥдинъ образъ за типическы-тѣ имъ измѣненія по родове, числа и падежи.

I. Пълна форма.

Ѥдинственно.

		мжж.	*жен.*	*сред.*
и.	наст.	знаѧи -ѧй -ющїй	знаѧщиѧ зна́ющаѧ	знаѧщеє -ющее
з.	наст.	могыи -ій -ѹ́щїй	могѫщиѧ -ѹ́щаѧ	могѫщеє -ѹ́щее
и.	непр.	знавыи -вшїй	знавъшиѧ зна́вшаѧ	знавъшеє зна́вшее
з.	непр.	могыи мо́гїй -гшїй	могъшиѧ мо́гшаѧ	могъшеє мо́гшее

род.	знаѫщаго -ющагѡ	знаѫщыѧ -ющїѧ	също като въ мѫж. родъ
	могѫщаго -гѹщагѡ	могѫщыѧ -гѹщїѧ	
	знавъшаго -вшагѡ	знавъшыѧ -вшїѧ	
	могъшаго -гшагѡ	могъшыѧ -гшїѧ	

тъй и другы-тѣ падежи скланятъ-са по образа ні́щїй въ прилалагателны-тѣ; сѫщо и двойственно-то число и множественно-то неотмѣнно.

II. Усѣчена форма.

Ѥдинствено.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з.	знаѧ -ѧ -ющъ	знаѫщи -ющи	знаѧ -ѧ
	могы могѹ́щъ	могѫщи -гѹщи	могы
	знавъ зна́вшъ	знавъши -вши	знавъ
	могъ мо́гшъ	могъши -гши	могъ
р.	знаѫща -юща	знаѫщѧ -ющи	също като въ мѫж. родъ
	могѫща -гѹ́ща	могѫщѧ -гѹ́щи	
	знавъша -вша	знавъшѧ -вши	
	могъша -гша	могъшѧ -гши	

другы-тѣ падежи и двойственно-то — по ні́щъ точно.

Множествено.

и. з.	знаѫще -юще	знаѫщѧ -ющи	знаѫща -юща
	могѫще -гѹ́ще	могѫщѧ -гѹщи	могѫща -гѹ́ща
	знавъше -вше	знавъшѧ -вши	знавъша -вша
	могъше мо́гше	могъшѧ -гши	могъша -гша

р. знаѫщь -ющъ, могѫщь -гѹщъ, знавъшь -вшъ, могъшь -гшъ и другы-тѣ падежи неотмѣнно по ні́щи.

Забѣл. Въ древность-та дател. множ. съ усѣчена форма има — щемъ за мѫж. и сред. родъ, а за жен. — щамъ; а твор. єдин. за мѫж. и сред. родъ — щымъ.

Тъй и страдателны-тѣ причестія на: мын-мый - мѣ-мь, нын-нъ, тын-тъ склانять-са правилно по пълна-та и усѣчена-та форма на твърдо-то склоненіе на прилагателны-тѣ.

ГЛАВА VI.

ЗА НАРѢЧІЕ-ТО.

§ 110. *Нарѣчія-та*, както и въ новобългарскыя юзыкъ, поставять-са въ рѣчь-та при прилагателны имена, при глаголы и при сѫщи пакъ нарѣчія, за поточно-то имъ опредѣляванье. По значеніе-то си тѣ въ рѣчь-та са-употребяватъ трояко:

I. За да покажѫтъ обстоятелство на какво-да-ю, по въпросы-тѣ: кáкѡ? колижды? когдà? гдѣ?

II. За да опредѣлѭтъ точность на нѣщо, по въпроса: воистинꙋ ли?

III. За опредѣляванье на качественна мѣрка, по вопроса: въ какóй мѣрѣ?

§ 111. Обстоятелственны-тѣ нарѣчія показватъ:

1. *Качество*, по въпроса: кáкѡ? или какимъ ѡбразомъ? напр. тáкѡ, ѝнáкѡ, ѝнáче, дóбрѣ, злѣ, прáвѡ, ѝнáкѡ, кꙋ́пнѡ, вкꙋ́пѣ, рáвнѡ, напрáснѡ, нечáѧннѡ, скóрѡ, мéдленнѡ, нарóчнѡ, тꙋ́не, слáдкѡ-слáдцѣ, гóркѡ-гóрцѣ и другы таквызи.

2. *Количество*, по въпросы-тѣ: кольми? колижды? или чáстѡ ли? на прим. толикѡ, ѐликѡ, мáлѡ-вмáлѣ, мнóгѡ, ѐдинóжды, двáжды, трижды,

вторицѫ, седмерицѫ многажды, (мъногашди въ древность-та), множицѫ, многократнѡ, частѡ, рѣдкѡ, нѥдинождь, николикѡ и другы таквызи.

3. *Време*, по възросы-тѣ: *а)* когда? — нынѣ, днесь, вчера, вѹтра, всегда, выне, древле, вначалѣ давнѡ, присно, прежде, послѣ, никогда и другы таквызи. *б)* ѿколѣ? — ѿселѣ, ѿтолѣ, ѿнелѣже, искони, ѿнынѣ, сначала, издѣтства и др. *в)* доколѣ? — дотолѣ, до селѣ, до нынѣ и другы.

При временны-тѣ нарѣчия са-спричитатъ и тѣзи, що показватъ: *начало* на дѣйствіе-то — оуже, *продължаванье* — еще, и *повтореніе* — паки.

4. *Мѣсто* по въпросы-тѣ: *а)* гдѣ? — здѣ, тамѡ, вездѣ, ондѣ, индѣ, внѣ, внѹтрь, горѣ, долѣ, далече, низѹ, индѣ, нигдѣ и др. *б)* ѿкѹдѹ? — ѿсюдѹ, ѿтѹдѹ, ѿонѹдѹ, ѿнюдѹже, ѿвсюдѹ, свыше, снизѹ, извнѣ, извнѹтрь, издалече и др. *в)* камѡ? — тамѡ, амѡ, овамѡ, онамѡ, вонъ, сѣмѡ, амѡже, никамѡ и друг. так.

§ 112. Нарѣчія, които опредѣляватъ точность на що-да-е, сѫ: *а) Вопросителны*: всѹю? оуже ли? неоуже ли? *б) Утвърдителны*: ей, воистинѹ, точно, даже. *в) Предположителны*: еда, едали. *г) Отрицателны*: не, ни, ѿнюдъ. *д) Ограничителны*: токмѡ, толькѡ.

§ 113. Нарѣчія, що опредѣляватъ качественнѫ мѣркѫ сѫ:

1. Що усилватъ утвърдѥнье-то: — *а)* Въ положителна стъпень: зѣлѡ, весма, паче, зѣльми, доволнѡ, нарочнѡ; *б)* Въ сравнителна стъпень: лишше;

вáщше, выше, мнóжае, йзлйха, несравнéннѡ, сȣгȣ-бѡ, трегȣбѡ. *в*) Въ превъсходна стъпень: нáй, всѐ, найпáче.

2. Що усилватъ отрицаніе-то: вовсѐ, совсѣмъ йнмáлѡ, николйкѡ, николйже, нѣже, нѣжели.

3. Що ослабятъ и ограничаватъ утвърденіе-то и отрицаніе-то: ѐле, ѐдвá, нѣгли, немнóгѡ, ѿчáсти, почтѝ.

§ 114. Има нѣкои нарѣчія, които управляватъ падежи, и затуй са-смѣсватъ въ граммaтикы-тѣ съ предлозы-тѣ; таквызи сѫ: сквозѣ, рáзвѣ, мймѡ, внѣ, вóнъ, верхȣ, близъ, пáче, прéжде, кромѣ, дѣла, дѣлма, пóдлѣ, вмѣстѡ, внȣтрь, вслѣдъ, вкрáй, ѻкрестъ, посредѣ, прѧмѡ, протйвȣ, сȣпротйвȣ сопротйвъ, междȣ.

ГЛАВА VII.

ЗА ПРЕДЛОГА.

§ 115. *Предлозы-тѣ*, както и въ сегашнія ни езыкъ, употребяватъ-са предъ другы-тѣ думы, отдѣлно или сложно, въ равны значенія.

а) Отдѣлно поставяны предъ имена и мѣстоименія, предлозы-тѣ спомагатъ на падежи-тѣ за да показватъ по-ясно отношенія-та между предметы-тѣ.

б) Сложены съ глаголы, показватъ направленіе-то или и довзвършанье-то на дѣйствіе-то имъ (вижь по горѣ § 74. 1). 2). 3). Забѣл. 1.).

§ 116. Отъ предлозы-тѣ едны сѫ въ употребеніе само сложны, а другы — и отдѣлны, и сложны.

***а)* Само сложны сѫ: вы- =(во, въ), па- = (по), пра-, про-, пре-, разъ-.**

***б)* И отдѣлны, и сложны сѫ: оу, до, съ и со = (de) или (cum), отъ - ѿ, изъ, къ и ко, безъ и возъ, безъ, при, чрезъ, ѡ, въ и во, на, подъ, надъ, предъ, по, за.**

ГЛАВА VIII.

ЗА СЪЮЗА.

§ 117. *Съюзы-тѣ* служѫтъ въ рѣчь-та или за съединяванье или за раздѣлянье на отдѣлны думы и на цѣлы предложенія, напр. иже слышите и видите; азъ читаю, ты же спиши; ты ли еси градый, или иного чаемъ?

§ 118. Съюзы-тѣ по значеніе-то си быватъ:

1) *Съединителны*: и, не точію — но и, не токмω — но и, при томъ, при семъ, дабы, такожде и, кромѣ тогѡ . .

2) *Раздѣлителны*: или, ли, либо, ни, ниже.

3) *Противителны*: а, же[1], оубω — же (μὲν δὲ), но, однакω, обаче.

4. *Условны*: аще — то, аще бы — то бы.

5) *Послѣдователны*: егда — тогда, когда, внегда.

6) *Уступителны*: поне, аще и — обаче, хотя — но.

7) *Причинны*: бо[2], ибо, зане, занеже, понеже.

(1) [illegible]
(2) [illegible]

стои вмѣсто махъ: инакъ нѣма отъ кадѣ да са-объюсни измѣненіе-то г на ж и к на ч.

§ 105. Причастіе-то на минжл. непредѣлно време образова-са, като премѣни ти на —вън -въ вый -вшій въ онѣзи глаголы, които въ образованье-то на туй сжщо време въ изъявит. наклоненіе измѣнуватъ ти на хъ (§ 103): знати-знавън -авъ -авый -авшій -авшъ, пивън - пивъ пившій -вшъ; грѣвън -ѣвъ - грѣвшій -ѣвшъ (мрѣти-мрѣти-мьрън - мѣрый -мѣръ - мѣршій - мѣршъ, защото гласна-та ѣ или є ю непостоянна), любити любивън -ивый -ивъ -ившій -ившъ, клавый клавъ -авшій -авшъ (въ древность-та — кльмън-кльмъ на ън, защото са-разлага носова-та ѧ въ ьм). А въ глаголы-тѣ, които измѣнуваатъ ти на охъ, туй причастіе са-образова, като са измѣни ти въ ън -ъ -ый -шій -шъ, а глаголна-та коренна съгласна, ако ю измѣнена, пріема тукъ първыя си видъ: нести - несън - несъ — нѣсый-нѣсшій, бости (бод) бодън бодъ - бодый - бодшій - бодшъ, плести (плет) - плетън - плетъ плѣтый -тшій, мощи (мог) могън - могъ -могій - могъ - могшій -гшъ, влещи (влек) - влекън - влекъ влекій - влекъ -кшій -кшъ. За другы-тѣ съкратены формы на туй причастіе казаеа по горѣ во второ-то спряженіе забѣлѣж. 1.

Тъй сжщо са-образова и спрягателно-то причастіе, като измѣнува и въ два-та речены случаи ти на лъ -ла -ло за юдин. число, ли -(лы за жен. ла за ср. древ.) за множ., съ исключеніе — дѣто коренны-тѣ эконнателны съгласны д, т —, по законы-тѣ на благозвучіе-то (§ 14. — 1.), са-отмахватъ предъ лъ

-ла -ло: пити -пилъ -ла -ло - пили -лы -ла; знати -зналъ, клати - клалъ, горѣти - горѣлъ, мрѣти - мрѣти - мрьлъ-мѣрлъ, молити-молилъ, нести - неслъ, вести (вед) - велъ, кости (бод) - болъ, плести (плет) - плелъ, чести (чьт)-чьлъ-чьла-чьло - челъ-чла-чло - множ. чьли-чьлы-чьла - чли, мощи (мог) - моглъ, пещи (пек) - пеклъ.

§ 106. Отъ неопредѣлителна-та форма происхожда сѫщо и супинумъ или неопредѣлителна-та достигателна форма, чрезъ измѣненіе-то на и въ ъ и (въ ь послѣ щ): дѣлати - дѣлатъ, нести - нестъ, пещи пещь.

§ 107. Отъ 2-то лице на настояще-то време образова-са повелително-то наклоненіе въ първо-то спряженіе, като измѣнува окончаніе-то еши на и, а въ второ-то — отъ окончаніе-то иши, като отмахва ши: несеши - неси, пиеши -пии, знаеши-знай, любиши-люби, зриши - зри, ходиши-ходи.

§ 108. Отъ 3-то множ. лице на настояще-то образова-са на причастіе-то наст. време, като са-измѣнѭтъ ѭть, ѧть, ѭтъ на ѭи или ѧ, а ѫть на ы (въ древность-та), а въ новыя періодъ ютъ, ѧтъ=(ѭтъ) на ѧй - ѧщій, атъ на ай-ащій, а ѫтъ на ѫй-ѫщій: дѣлаѭть -ютъ-дѣлаѭи-дѣлаѧй -ющій, стоѧть -ѧтъ-стоѧи-стоѧ-стоѧй -ѧщій, лежѧть-лежѧтъ-лежѧи-лежѧ-лежѧй - лежѧщій - лежѧ-лежѧщъ, несѫть несѫтъ несѫи - несы-несый-несѫщій-несѫ-несѫщъ.

Забѣл. За съставянье-то на бѫдѫще-то на глаголы отъ несвърш. видъ въ изъявително-то наклоненіе и за съставянье-то на сълагателно-то наклоненіе

каза-са по горѣ, както и за съставны-тѣ преминѫлы времена въ изъявително-то наклоненіе (§ 81. 1. 2.).

ГЛАВА V.

ЗА ПРИЧАСТІѤ-ТО.

§ 109. *Причастія-та сѫ думы*; които отъ ѥдна страна участвуватъ, по формы-тѣ и по значеніѥ-то си, въ глаголы-тѣ, отъ които происхождатъ, а отъ друга — въ прилагателны-тѣ имена, като що означаватъ (съ измѣняваны типове по родове, числа и падежи) дѣйствіѥ или състоніѥ принадлежаще на предметъ; за туй тѣ са-наричатъ *дѣйственны прилагателны*. За тѣхно-то участіѥ въ глаголы-тѣ, каза-са колко-то трѣба, а тукъ, за участіѥ-то имъ въ прилагателны-тѣ имена, предлага са-ѥдинъ образъ за типическы-тѣ имъ измѣненія по родове, числа и падежи.

I. Пълна форма.

Ѥдинственно.

		мѫж.	*жен.*	*сред.*
и.	наст.	знаѫн -ѫй -ющїй	знаѫщна зна́ющаѧ	знаѫщеѥ -ющее
8.	наст.	могын -їй -ѹ́щїй	могѫщна -ѹ́щаѧ	могѫщеѥ -ѹ́щее
и.	непр.	знавын -вшїй	знавъшна зна́вшаѧ	знавъшеѥ зна́вшее
8.	непр.	могын мо́гїй -гшїй	могъшна мо́гшаѧ	могъшеѥ мо́гшее

род.	знающаагo -ющагw	знающиа -ющїа	сѫщо като въ мѫж. родъ
	могѫщаагo -гѹщагw	могѫщиа -гѹщїа	
	знавъшаагo -вшагw	знавъшиа -вшїа	
	могъшаагo -гшагw	могъшиа -гшїа	

тъй и другы-тѣ падежи склонятъ-са по образа нйщїй въ прилагателны-тѣ; сѫщо и двойственно-то число и множествено-то неотмѣнно.

II. Усѣчена форма.

Единственно.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. в.	знаа -а -ющъ	знающи -ющи	знаа -а
	могы могѹщъ	могѫщи -гѹщи	могы
	знавъ знáвшъ	знавъши -вши	знавъ
	могъ мóгшъ	могъши -гши	могъ
р.	знающа -юща	знающа -ющи	сѫщо като въ мѫж. родъ
	могѫща -гѹща	могѫща -гѹщи	
	знавъша -вша	знавъша -вши	
	могъша -гша	могъша -гши	

другы-тѣ падежи и двойственно-то — по нйщъ точно.

Множественно.

и. в.	знающе -юще	знающа -ющи	знающа -юща
	могѫще -гѹще	могѫща -гѹщи	могѫща -гѹща
	знавъше -вше	знавъша -вши	знавъша -вша
	могъше мóгше	могъша -гши	могъша -гша

р. знающь -ющъ, могѫщь -гѹщъ, знавъшь -вшъ, могъшь -гшъ и другы-тѣ падежи неотмѣнно по нйщи.

Забѣл. Въ древность-та дател. множ. съ усѣчена форма има — щемъ за мѫж. и сред. родъ, а за жен. — щамъ, и твор. едип. за мѫж. и сред. родъ — щымъ.

Тъй и страдателны-тѣ причястія на: мын-мый — мѣ-мь, нын-нъ, — тын-тъ скланять-са правилно по пълна-та и усѣчена-та форма на твърдо-то склоненіе на прилагателны-тѣ.

ГЛАВА VI.

ЗА НАРѢЧІЕ-ТО.

§ 110. *Нарѣчія-та*, както и въ новобългарскыя юзыкъ, поставять-са въ рѣчь-та при прилагателны имена, при глаголы и при сѫщи пакъ нарѣчія, за поточно-то имъ опредѣляванье. По значеніе-то си тѣ въ рѣчь-та са-употребявать трояко:

I. За да покажѫть обстоятелство на какво-да-е, по въпросы-тѣ: кáкѡ? колйжды? когдà? гдѣ̀?

II. За да опредѣлѭть точность на нѣщо, по въпроса: воистинꙋ ли?

III. За опредѣляванье на качественна мѣрка, по вопроса: въ какóй мѣрѣ?

§ 111. Обстоятелственны-тѣ нарѣчія показвать:

1. *Качество*, по въпроса: кáкѡ? или какимъ ѡбразомъ? напр. тáкѡ, йнáкѡ, йнáче, дóбрѣ, злѣ̀, прáвѡ, йнáкѡ, кꙋ́пнѡ, вкꙋ́пѣ, рáвнѡ, напрáснѡ, нечáѧннѡ, скóрѡ, мéдленнѡ, нарóчнѡ, тꙋ́не, слáдкѡ-слáдцѣ, гóркѡ-гóрцѣ и другы таквызи.

2. *Количество*, по въпросы-тѣ: колйкѡ? колйжды? или чáстію ли? на прим. толйкѡ, éлйкѡ, мáлѡ-мáлѣ, мнóгѡ, éдйножды, двáжды, трйжды,

вторицѫ, седмерицѫ, многажды, (мъногашъ'ди въ древность-тѫ), множицѫ, многократнѡ, частѡ, рѣдкѡ, ниединожды, николико и другы таквызи.

3. *Време*, по въпросы-тѣ: *а)* когда? — нынѣ, днесь, вчера, заѵтра, всегда, нынѣ, древле, иначалѣ давнѡ, приснѡ, прежде, послѣ, никогда и другы таквызи. *б)* ѿколѣ? — ѿселѣ, ѿтолѣ, ѿнелѣже, искони, ѿнынѣ, сначала, издѣтства и др. *в)* доколѣ? — дотолѣ, до селѣ, до нынѣ и другы.

При временны-тѣ нарѣчія са-спричитатъ и тѣзи, що показватъ: *начало* на дѣйствіе-то — ѹже, *продължаванье* — еще, и *повтореніе* — паки.

4. *Мѣсто* по въпросы-тѣ: *а)* гдѣ? — здѣ, тамѡ, вездѣ, ондѣ, индѣ, внѣ, внѹтрь, горѣ, долѣ, далече, низѹ, индѣ, нигдѣ и др. *б)* ѿкѹдѹ? — ѿсюдѹ, ѿтѹдѹ, ѿонѹдѹ, ѿнюдѹже, ѿвсюдѹ, свыше, снизѹ, извнѣ, извнѹтрь, издалече и др. *в)* камѡ? — тамѡ, амѡ, овамѡ, онамѡ, вонъ, сѣмѡ, амѡже, никамѡ и друг. так.

§ 112. Нарѣчія, които опредѣляватъ точность на що-да-е, сѫ: *а) Вопросителны*: вскѹю? ѹжели? неѹжели? *б) Утвърдителны*: ей, воистинѹ, точно, даже. *в) Предположителны*: еда, едали. *г) Отрицателны*: не, ни, ѿнюдъ. *д) Ограничителны*: токмѡ, толькѡ.

§ 113. Нарѣчія, що опредѣлятъ качественнѫ мѣркѫ сѫ:

1. Що усилватъ утвърденье-то: — *а)* Въ положителна стъпень: ѕѣлѡ, весма, паче, зельми, доволнѡ, нарочнѡ. *б)* Въ сравнителна стъпень: лише,

вя́щшие, вы́шие, мно́жае, и҆зли́ха, несравне́ннѡ, сꙋгꙋ́бѡ, трегꙋ́бѡ. *в*) Въ превъсходна стьпень: на́й, все́, на́йпа́че.

2. Що усилватъ отрицаніе-то: вовсе́, совсѣ́мъ ни́ма́лѡ, никола́кѡ, никола́же, не́же, не́жели.

3. Що ослабятъ и ограничаватъ утвърденіе-то и отрицаніе-то: е҆́ле, е҆два̀, не́гли, немно́гѡ, ѿча́сти, почтѝ.

§ 114. Има нѣкои нарѣчія, които управляватъ падежи, и затуй са-смѣсватъ въ граммитикы-тѣ съ предлозы-тѣ; таквызи сѫ: сквозѣ̀, ра́звѣ, ми́мѡ, внѣ̀, во́нъ, верхꙋ̀, бли́зъ, па́че, пре́жде, кромѣ̀, дѣ́ла, дѣ́лма, по́длѣ, вмѣ́стѡ, внꙋ́трь, вслѣ́дъ, вскра́й, ѻ҆́крестъ, посредѣ̀, пра́мѡ, проти́вꙋ, сꙋпроти́вꙋ сопроти́въ, междꙋ̀.

ГЛАВА VII.

ЗА ПРЕДЛОГА.

§ 115. *Предлозы-тѣ*, както и въ сегашнія ни языкъ, употребяватъ-са предъ другы-тѣ думы, отдѣлно или сложно, въ равны значенія.

а) Отдѣлно поставяны предъ имена и мѣстоименія, предлозы-тѣ спомагатъ на падежи-тѣ за да показватъ по-ясно отношенія-та между предметы-тѣ.

б) Сложены съ глаголы, показватъ направленіе-то или и довъвршанье-то на дѣйствіе-то имъ (вижь по горѣ § 74. 1). 2). 3). Забѣл. 1.).

§ 116. Отъ предлозы-тѣ едны сѫ въ употребеніе само сложны, а други — и отдѣлны, и сложны.

а) Само сложны сѫ: вы- = (во, въ), па- = (по), пра-, про-, пре-, разъ-.

б) И отдѣлны, и сложны сѫ: оу, до, съ и со = (de) или (cum), отъ - ѿ, изъ, къ и ко, възъ и возъ, безъ, при, чрезъ, ѡ, въ и во, на, подъ, надъ, предъ, по, за.

ГЛАВА VIII.

ЗА СЪЮЗА.

§ 117. *Съюзы-тѣ* служѫтъ въ рѣчь-та или за съединяванье или за раздѣлянье на отдѣлны думы и на цѣлы предложенія, напр. иже слышите и видите; азъ читаю, ты же спиши; ты ли еси грядый, или иного чаемъ?

§ 118. Съюзы-тѣ по значеніе-то си бывать:

1) *Съединителны*: и, не точїю — но и, не токмо — но и, при томъ, при семъ, дабы, такожде и, кромѣ тогѡ . .

2) *Раздѣлителны*: или, ли, либо, ни, ниже.

3) *Противителны*: а, же, оубо — же (μὲν δὲ), но, однако, обаче.

4. *Условны*: аще — то, аще бы — то бы.

5) *Послѣдователны*: егда — тогда, когда, внегда.

6) *Уступителны*: поне, аще и — обаче, хотя — но.

7) *Причинны*: бо, ибо, зане, занеже, понеже.

(1) [illegible]
(2) [illegible]

8) *Сравнителны*: ꙗкѡ — такѡ, такожде — ꙗ҃ки ꙗкоже — такоже.

9) *Заключителны*: оу҆бо, прочее, тѣмже.

Забѣл. Съюзнѫ силѫ иматъ и нѣкои мѣстоименія и нарѣчія: иже-ꙗже-еже, тилико-елико, таковъ — ꙗковъ, идѣже, ѿнюдꙋже, егда, внегда.

ГЛАВА IX.

ЗА МЕЖДОМЕТІЕ-ТО.

§ 119. *Междометія* сѫ нѣкои краткы простыи звукове: а҃, ѡ҃, оу҃, се, ѡ҃й, е҃й, ха, — и нѣкои сложны оу҃а, лꙋ, хей, а҃хъ, ꙋ҃хъ, оу҃вы, горе и другы нѣк., употребяваны въ рѣчь-та за показванье на внезапны чувствованія, подбудены отъ силны душевны страсти, като отъ радость, скърбь и проч. Но съ таквози значеніе нѣкога са-употребяватъ и: имена сѫщест. — бѣда! горе! —; мѣстоименіе — что! —; повелител. наклоненіе — слыши! зри! даждь то, бгъ! —; нарѣчія — благо! благѡже! коль! —; частицы, чрезъ които са-съставятъ съслагателно-то и желателно-то наклоненія: да! ѡ да! да бы! ѡ да бы!

Забѣл. 1. Въ старобългарскыя юзыкъ са-срѣщатъ по-часто слѣдующи-тѣ междометія: оу҆вы мнѣ гди, гди, ꙗкѡ видѣхъ а҃ггела гдна лицемъ къ лицꙋ. Суд. VI. 22. — оу҃а разорꙗй церковь, и тремѝ денми, созидаѧй ю. Марк. XV. 29. — горе вамъ насыщеннїи нынѣ... горе, егда добрѣ рекꙋтъ вамъ всѝ

человѣцы. Лук. VI. 25, 26. — го́ре мнѣ, ꙗ҆́кѡ ї҆счеза́етъ дꙋша̀ моѧ̀ на́дъ оу҆бі́енными. Ієрем. IV. 31. — а҆́ще бо нечести́въ бꙋ́дꙋ, лю́тѣ мнѣ. Іов. X. 15. — оу҆ лю́тѣ мнѣ, поне́же бы́хъ а҆́ки собира́ѧй сла́мꙋ на жа́твѣ. Мих. VII. 1. — ѡ҆ лю́тѣ мнѣ! ѡ҆ лю́тѣ мнѣ! ꙗ҆́кѡ приложи̑ гдь трꙋ́дъ къ болѣ́зни мое́й. Ієрем. XLV. 3.

Въ Изборника 1073 год. и. въ Іоанна Лѣствичника XII. в. срѣща-са междометіе-то ОУХЪ; тъй нарѣдко са-види въ стары-тѣ актове и междометіе-то ОХЪ. И едно-то и друго-то съотвѣтствуватъ на междометіе-то лю́тѣ мнѣ!

— слы́шите ны́нѣ глаго́лющїи. Іак. IV 13. — прі́идите ны́нѣ бога́тїи. Мат. V. 1. (age, ecce, ἄγε).
— Въ древность-та са-нахожда — и воле.

— се́ бо цртвїе бжїе внꙋ́трь ва́съ е҆́сть. Лук. XVII. 21. и҆ рекꙋ́тъ, се́ зде̑, и҆лѝ, се̑ ѻ҆нде̑. Мат. стр. 23.

— да бꙋ́дꙋтъ млⷭ҇ти вели́кагѡ бга... ѡ҆ да бы́сте ма́лѡ потерпѣ́ли безꙋ́мїю моемꙋ̀. 2. Корино. XI. 1. да бы̀ и҆спра́вилисѧ пꙋтїѐ моѝ. Псал. CXVIII. 6. ѡ҆ да бы̀ ѿсѣ́чени бы́ли развраща́ющїи ва́съ. Галат. V. 12.

Забѣл. 9. Въ неизмѣняваны-тѣ части древнье-то правописаніе не са-помѣсти, като що може и то лесно да са-въобрази отъ щето са-каза и за него въ измѣняваны-тѣ части.

ПРИТУРКА
на
ПЬРВА-ТА ЧАСТЬ.

ЗА ПРОИЗВОДСТВО-ТО ИЛИ ОБРАЗОВАНЬЕ-ТО НА ДУМЫ-ТѢ.

§ 120. Образованье-то на думы-тѣ съдържава: — *а.* производство на думы-тѣ отъ тѣхны-тѣ корени, или на една дума отъ друга, — *б.* слаганье-то на думы-тѣ. По първо-то са-ювяватъ думы-тѣ *пьрвообразны* и *производны* (§ 11.), а по второто — *просты* и *сложны* (§ 12.).

а. Производство на думы-тѣ.

§ 121. Корени-тѣ на думы-тѣ въ старобългарскыя юзыкъ, както и въ сегашнія ни, раздѣлятъ-са на: 1) *знаменателны* или *глаголны*, изъ които са-образоватъ сичкы-тѣ знаменателны части на рѣчь-та (отъ — пи, жив, цѣл, оум, джг происхождатъ — пити, жити-живъ-живый, цѣлъ-цѣлити-цѣлѣти, оумъ-оуменъ-оумный-оумѣти, недлгъ-недлжьнъ) и 2) *служебны* или *мѣстоименні*, отъ които са-производятъ служебны-тѣ части нарѣчь-та, като: мѣстоименія, съюзы, предлогы и нѣкои отъ нарѣчія-та — (отъ кѣ, чь, дѣ производятъ-са: кьто, чьто, както, дѣва).

§ 122. Корени-тѣ на старобългарскыя юзыкъ, както и у насъ сега, иматъ отъ една до четыри буквы, и по туй тѣ са-раздѣлятъ на три разредбы:

а. на корени отъ юдна гласна, или отъ юдна съгласна съсъ гласна: и, оу, о, тъ, сь, ва, бы;

б. на корени отъ двѣ съгласны съ юдна гласна: вид, пис, нес, тек, лег,

и *в.* на корени отъ три или четыри съгласны съ юдна гласна: дрѣм(ати), лоб(зати), сквоз(ѣ), строп(ъ). По́-тънко изброяванье на корени-тѣ нахожда-са въ граматика-та на Добровскы и въ „Radices Linguae Slovenicae veteris dialecti." Миклошича.

§ 123. Образованье-то на глаголы-тѣ отъ кореня имъ става, както и въ новобългарскыя ни юзыкъ, като са-прилагатъ глаголны-тѣ формы при глаголныя корень или направо т. е. безъ помощь-та на гласна да(ти), нес(ти), или посредственно, съ помощь-та на гласна пис(а)ти; сѫщи-тѣ производственны буквы: а, ꙗ, и, ѣ, нѫ-нꙋ, ова, употребяватъ-са и при производство-то на глаголы отъ корени-тѣ на другы думы — и съсъ сѫщи-тѣ отличителны означенія.

зовѫ (зъв(ати)	оум	оумѣти	*умѣѭ*	
сѣѭ сѣ(ꙗти)	доух	доунѫти	*духнѫ*	
годѭ оу)год(нти)	соух	сꙋхнꙋти	*съхнѫ*	
говѣѭ гов(ѣти)	мил	миловати	*милвамъ*	
гърмѭ гръм(ѣти)	рад	радоватиса	*радвам-са*	

§ 124. Образованье-то на сѫществителны-тѣ имена отъ корени-тѣ имъ става, като са-притури при кореня имъ третьелично-то мѣстоименіе, което въ този случай за мѫжкыя родъ, освень въ форма-та

ся-й — ювява-са и видъ на ъ и ь, въ жен. родъ — а и я, въ сред. родъ — ю и о: рáй, змѝй, дóмъ, гóсть, водà, бáня — ня, мóре, селò.

А производство-то на сѫществителны не отъ корения имъ, но отъ другы части нарѣчь-та, става и чрезъ притурка-та на разны производственны, или и спомагателны буквы и слогове, като: ар, тыр, тел, ен, ик, ил, ал, ств, нщ, ын, ост, от, тв, и другы, които и въ сегащнія ни языкъ, поставены между корения и третьелично-то мѣстоименіе, показватъ по тънко характера на изреквано-то понятіе: рыб(ар)ь, пáс(тыр)ь, зрѝ(тел)ь, грѣш(ен)ъ грѣш(ник)ъ, свѣ(тѝл)о, забр(áл)о, цáр(ств)о, събор(нщ)е свят(ын)я, юн(ост)ь, добр(от)а жéр(тв)а. Но тѣзи, тъй съставяны спомагателны окончанія, ако и назначаваны отъ нѣкои, че опредѣляватъ особито значеніе на понятіе-то, вынагы не са-сѫждатъ въ своє-то опредѣленіе: нерѣдко ѥдны и тѣзи окончанія саювяватъ и въ думы, що означаватъ лице или вещь, и въ думы, що означаватъ отвлеченно понятіе, напр. рабынѧ и сватынѧ, пѹстынѧ и княгинѧ, слѹхъ и послѹхъ, сырота и простотà, жрецъ и вѣнецъ, конецъ и близнецъ, въстокъ и отрокъ.

§ 125. Образованье-то на прилагателны-тѣ извърша-са, както и на сѫществителны-тѣ, т. е., като са-притури при коренъ-тъ третьелично-то мѣстоименіе, или и чрезъ внасяньє-то на спомагателны буквы: нóвый-нóвъ, бѣлый, прáвый-прáвъ-(правда сѫщест.) - праведный, (грѣх) грѣшный.

Спомагателны или производственны буквы при

старобългарскы-тѣ прилагателны са-виждатъ тѣзи юдинадесеть — н, в, м, и, л, р, к, т, ш, ч, щ —, кои-то сѫ и при новобългарскы-тѣ; сѣка отъ тѣхъ, как-то и у насъ, придаватъ различны тънкы отчъртанія въ значеніе-то на прилагателно-то: тъй напримѣръ: страхливый (страх), страшный, страшенъ; гнилый (гни), лѣнивый (лѣн), блѣдавый (блѣд), рогатый (рог), конскій (кон), сѫдебенъ-сѫдебный (сѫд), днешній (дьн), щедрый (щед), крѣпкій (крѣп), ловчій (лов), вѣщій (вѣд).

Образованье-то на прилагателны-тѣ изобщо ю много по-опредѣлено, нежели образованье-то на сѫществителны-тѣ: сичкы-тѣ тѣхны окончанія може да са-пріюмнѫтъ или 1. *за мѣстоименны* — новъ - новый, крѣпъкъ, сладъкъ, дръзкъ, или 2. за *падежны*: Архиереовъ (оудари раба Архиереова), или 3. за *причастны* — неключимын (неключимаго раба въврьзѣте въ тьмѫ кромѣшнѫѭ), зрѣлын -лъ - (зрѣти), гнилын -лъ (гнити).

Забѣлѣжка. Отъ образованье-то на сѫществителны-тѣ и повече на прилагателны-тѣ имена отъ корена имъ и отъ притурка-та въ края имъ на древнье-то третьелично мѣстоименіе — и, ꙗ, ю, — съ членно значеніе, види-са да води порѣкло-то си и въ новобългарскыя ни юзыкъ членъ-тъ — *тъ* или *а* за мѫжк. родъ, *та* за женскыя, *то* за среднія въ юдинст. число, и — *тѣ* за мѫжк. и женс. родъ, *та* за средн. родъ въ множест. число. Каза-са въ § 63. Забѣл. 2., че древнье-то опредѣлително мѣстоименіе — тъ, та, то — застѫпило мѣсто-то на третьелично-то мѣстоименіе — и, ꙗ, ю — йоще въ сама-та древность; но и у насъ сега то

сѫщо мѣстоименіе са-употребява за третьелично въ именителны-тѣ единственны падежи — *той, тя, то*, — и въ множест. — *тѣ, тѣхъ, тѣмъ* и за три-тѣ рода. Отъ туй произлѣзва, че, както въ древность-та форма та — И, Ꙗ, Ѥ — пріела употребеніе въ края на прилагателны-тѣ имена, като за членъ, за да бы тѣ са-различавали, кога означаватъ опредѣленѫ идеѭ (вижь § 38. Забѣл. 1. и § 168. *г.*), тъй и сега у насъ употребявано-то третьелично мѣстоименіе въ усѣчена-та си форма — *тъ, та, то, тѣ, та* — застѫпило членно-то мѣсто на древнье-то — И, Ꙗ, Ѥ, не само слѣдъ прилагателны, но и слѣдъ сѫществителны имена, наприм. вмѣсто НОВЫИ, НОВАꙖ, НОВОѤ сега употребявамы *новый-тъ, нова-та, ново-то*. Но тукъ са-види, че туй замѣстянье са-оправдава напълно само за женск. и среднiй родъ, а колкото за мѫжкыя — не напълно.

Въ мѫжкыя родъ замѣстянье-то на форма-та — *тъ* вмѣсто древня-та — И — не са-види напълно оправдавано, защото при произношеніе-то й въ края на сѫществителны-тѣ и повече на прилагателны-тѣ имена срѣща-са не малко затрудненіе (*плетъ-тъ, царь-тъ, репей-тъ, правый-тъ, синій-тъ*). Отъ друга страна пѫкъ, като гледамы, че, за улесненіе на туй затрудненіе, ѥзыкъ-тъ ѥстественно вкарва предъ — *тъ*- звука — *а* — (както са и пише отъ нѣкои наши учены: *плетъ-атъ, царь-атъ, репей-атъ, правый-атъ, синій-атъ*) и — че този звукъ самичькъ и безъ форма-та — *тъ* — твърдѣ достатъчно изреква членнѫ-тѫ идеѭ доро съ голѣма гладкость и леснина въ изговарянье-то (*плета, царя, репея, правыя, синия*), отъ туй са-дава намъ поводъ да помыслимъ: — 1) че сѫща-та свойственна на ѥзыка ни членна форма за мѫжкыя родъ въ ѥдинственно-то число не са-по-

казва да ю — *тъ*, като насилственно употребявана само по аналогія на формы-тѣ — *та*, *то*; 2) че юзыкъ-тъ ни види-са да ю задържалъ за тези родъ древнѫ-тѫ формѫ — и (й), употребяванѫ сега частно въ нѣкои изрекванья (*новый завѣтъ, древній міръ* и друг.), а изобщо усилванѫ въ по-отворена-та и по-пълногласна — *а* — или въ йотирована-та й — ꙗ=*я* (вижь § 18, стран. 23, забѣл.); 3) че употребеніе-то на тъзи усилвана членна форма юзыкъ-тъ изисква — на — *а* — слѣно съ окончаніе-то — ъ — въ сѫществителны имена, на ꙗ=*я* тоже слѣно въ края на сѫществителны съ окончаніе — й или ь, — а въ края на прилагателны съ форма — ый ій — само усилвана древня-та — и (й) — въ ꙗ=я: (*стола, славея, царя, правыя, днешнія*).

При сичко туй, при общеупотребявана-та днесь въ писменность-та ни членна форма — *тъ* или *атъ*, явно са-види, че ный употребявамы двоюнъ и троюнъ членъ, наприм.: *новый-тъ*, *днешній*-тъ, тукъ сѫ два члена: древня-та форма — и (й) — и насилственно употребявана-та — *тъ*; сѫщо въ употребеніе-то — *плодъ-атъ, пастырь-атъ, славей-атъ* — пишѫтъ-са два члена: усилена-та древня форма — и (й) въ — *а* — и на сила употребявана-та — *тъ*; а въ употребеніе-то — *новый-атъ, синій-атъ* — стоѭтъ три члена: древня-та форма — и (й) —, усилена-та й — *а* — и насилственно употребявана-та — *тъ*. Отъ туй таквози разно игранье на тъзи членна форма въ днешня-та ни писменность ражда-са за наши-тѣ учены въпросъ — „Кое отъ двѣ-тѣ прилича да ю по-свойственно за употребеніе въ пишимыя ни юзыкъ: двоюнъ и троюнъ ли членъ съ затрудненіе въ изговарянье-то, или само юдинъ, който самичькъ достатъчно изрекува членнѫ-

тж идеж, доро и съ голѣма гладкость и безъ никакво затрудненіе въ изговарянье-то?"

Въ тезн-си мой трудъ азъ само съобщавамъ на наши-тѣ учены туй своє мнѣніе, безъ да го приспособьж на дѣло, (освень въ косвенны-тѣ падежи) съ намѣреніе да бы сѣкый отъ тѣхъ го зелъ въ разсжжданье и тъй да бы съгласно са-рѣшилъ предлаганый-тъ имъ вънросъ.

Сжщо мыслж и за употребеніе-то на членна-та форма — *тѣ* — за мжжк. и женскый родъ въ множест. число да е по-свойственно на языка ни, нежели употребявана-та отъ *Пловдивска-та школа* — *ти, ты* —, съ разлика на родове-тѣ по старо-то правописаніе, което съвсѣмъ не съотвѣтствува на днешнье-то ни произношеніе въ окончанія-та (вижь § 20, стран. 31, забѣл. 2., споредъ което приличало бы и за два-та рода по-добрѣ да са-употребява — *ты*). Че форма-та — *тѣ* по-прилича да е свойственна на языка ни, подтвърдьва-са отъ слѣдующи-тѣ: 1) дѣто тя обьема и двѣ-тѣ обширно употребяваны въ языка ни произношенія — *те* и *тя* — (вижь § 136. забѣл. 2.): *орачи тѣ, ризы-тѣ*, вм. *орачи-те, ризы-те* или *орачи-тя, ризы-тя*; 2) дѣто языкъ-тъ ни употребява третьелично-то мѣстоименіе (що е сжщій-тъ членъ) въ множест. число — *тѣ, тѣхъ, тѣмъ* и за три-тѣ рода, а не — *ти, тихъ, тимъ*, нити — *ты, тыхъ, тымъ*: *тѣ додохж, тѣмъ казахъ, за тѣхъ говорьжтъ*; 3) дѣто тъзи форма -ТЪ, ТА, ТО — и въ сама-та древность има въ окончанія-та си свойствено употребеніе-то на гласна-та ѣ, ако и неправилно (вижь § 66, стран. 86, и § 44, 2, стран. 69): ТѢМЬ, ТѢХЪ, ТѢМЪ, ТѢМИ.

§ 126. За образованье-то на сравнителны-тѣ стъпени са-каза въ (§ 46. 47. 48. 49. и 50.)

§ 127. Образованье-то на просто-числителны-

тѣ първоначалны десеть юдинични става, както и у насъ сега: въ тѣхъ сѫщо при корена са придаватъ или мѣстоименны окончанія: дъва двà, четыре, или са вставятъ и производственны-тѣ буквы: н, м, т: юдинъ, сéдмь, осмь, пять, девять, дéсять. Производственны-тѣ м и т Павскый остроумно признава за останѫлы въ славенскыя юзыкъ бѣлѣзы отъ превъсходна стъпень на сродны-тѣ съ него юзыци: латин. — timus, simus, грьц. — τατος —, thamas санскрит.

Образованье-то на редовны-тѣ числит. извършва-са сѫщо, както и въ новобългарскыя ни юзыкъ, чрезъ прилаганье-то на третьелично-то мѣстоименіе — и, ѩ, ѥ: трéтїй, пятыи, седмыи.

Забѣл. Въ редовны-тѣ числителны са-нахождатъ на превъсходна стъпень бѣлѣзы: м, т, освенъ въ — вторыи —, коюто въ производствена-та буква спазило бѣлѣгъ на сравн. стъпень — τερος — грьц., tharas — санскрит.

§ 128. Въ образованье-то на старобългарскы-тѣ първообразны мѣстоименія служѫтъ сѫщи-тѣ корени, които сѫ и у насъ (мъ, аз, к, ск, и, тъ, св, с, ов, ни, сам). Тъй и въ производны-тѣ мѣстоименія са-виждатъ, както въ старобългарскыя, тъй и въ сегашнія ни юзыкъ сѫщи-тѣ производствены буквы: н, ак, ов, лик: си, якыи, таковыи, селикъ=толикъ.

§ 129. Нарѣчія-та въ образованіе-то си или състоѭтъ изъ чисты корени (оу-же, не-же, да-же ны-нѣ), или изъ падежи на сѫществителны, прилагателны, мѣстоименія и проч.: горѣ (предл. пад. отъ горà), гóрько (вин. пад. сред. р. отъ горькъ), лютѣ

(предл. пад. отъ лютъ), легъко, зълѣ, вьсежде=вездѣ, вельмй, мъногаш'ди, дважды, трижьди, тоу (отъ тъ).

Забѣл. 1. По производство-то си нарѣчія-та съ-ювяватъ производны: — *а*) Отъ сѫщест. имена: долꙋ, низꙋ, верхꙋ, горѣ, оутрѣ, днесь и друг. *б*) Отъ прилагателны: правѡ, малѡ, многѡ, ѕѣлѡ, частѡ, долгѡ, кꙋпнѡ, присно, оудобѣе, оуне, выше, лишше, римски -кы, плотски -кы, божески -кы и друг. *в*) Отъ числителны имена: единожды, дважды, двоакѡ, троакѡ, двакраты, трикраты, пѧтькратъ, стократъ, единою, вторицею, седмерицею сторицею и друг. *г*) Отъ мѣстоименія: тоу, ондѣ, онꙋдѣ, индѣ, сице, толицѣ, колижды, всакѡ, всѧчески и друг.

Забѣл. 2. Въ сегашнія ни езыкъ има нарѣчія и отъ глаголы производны: *мълкомъ, клекомъ, тропомъ, тичешкомъ* и *тичешката, мълчешката*, и *тичещецъ, прѣпущецъ, бѣжащецъ* и другы.

б) Слаганье на думы-тѣ.

§ 130. Старобългарскый-тъ езыкъ, както и сегашній-тъ ни, прави слаганье-то на думы-тѣ — *а*) чрезъ съединителны-тѣ гласны о, е: иноплеменьникъ, столпотворенїе, законооучитель, богомолецъ мореходецъ; лъжесъвѣдѣтель, — и *б*) безъ тѣзи съединителны гласны, което е свойственно на езыка въ древ. періодъ, а въ новыя — твърдѣ рѣдко опазено: братъсестръ, пѫтьшьствие, вьсьмиръ, братоучадѣ домꙋвладыка.

Забѣл. Въ слаганье-то на думы-тѣ, употребя-

ванье-то на твьрда-та О или на мека-та Є завыси отъ твьрдо-то или меко окончаніе на предидѫща-та дума.

§ 131. Слаганье-то на думы-тѣ по отношеніе-то имъ една къмъ друга бива — *а) опредѣлително*, кога една-та часть отъ сложна-та дума са-относя къмто друга-та, като опредѣленіе: длъго тръпѣние, сладострастїе, — и *б) допълнително*, кога една-та часть отъ сложна-та дума са-относя къмто друга-та, като додълненіе или като обстоятелственна дума: зълодѣи, маломоштъ, боголюбецъ, многоцѣньныи, страстотерпецъ, чудотворьць, злословити, мимоходити.

ЧАСТЬ ВТОРА.

ЗА ПРАВОПИСАНІЕ-ТО.

§ 132. Тукъ са-излагатъ правила: — I. за употребеніе-то на буквы-тѣ, II. за съкратителны-тѣ знакове или титлы-тѣ и за надстрочны-тѣ знакове и III. за строчны-тѣ или препьвателны-тѣ знакове.

I. УПОТРЕБЕНІЕ НА БУКВЫ-ТѢ.

§ 133. Нѣколко правила оть правописаніе-то вече са-изложихѫ въ введеніе-то (§ 3. 4. 5. 6. 7. 8.) и въ предварителны-тѣ познанія на словопроизводство-то (§ 12. 13. 14. 15. 16.); за туй тукъ ще са-каже само за онѣзи буквы, за употребеніе-то на които не е казано.

§ 134. Съ твьрда-та гласна а са-начевватъ не много старобългарскы думы: а̑, а̃біе, а̃ще, акы, а̃зъ, а̃минь.

Въ среда-та и въ края на думы-тѣ послѣ ж, ц, ч, ш, щ тя са-замѣнувала въ древность-та съ мека-та ꙗ. Но нахожда-са по нѣкадѣ употребеніе-то на а вм. ꙗ и наопако: а̑мо и ꙗмо, а̑зъ и ꙗзъ, оу̑жа и оужꙗ. Има ꙗ удвоенѫ въ нѣкои чужды думы — Ꙗ҆враа́мъ, Ис҆аа́къ, Ꙗ҆аро́нъ.

§ 135. Гласна-та — є-ю-є — ю една и тъзи буква. Тя ю собственно мека гласна, защото са-поставя срѣщо твърда-та о. А дѣто са-показва съ твърдо произношеніе въ среда-та и въ края на думы-тѣ, съдружавана съ съгласна, то не происхожда отъ нея сама, но отъ съгласны-тѣ слѣдъ които слѣдува: за туй въ древность-та въ този случай са-пишала є, което и до новыя періодъ са-опазило. Меко-то и҆ произношеніе, въ начало-то на думы и кога ю слѣдъ друга гласна, пишало-са въ древность-та йотировано -ю: оучєниє, юсн. Послѣ ї-то за краткость, было отхвърлено, но звукъ-тъ му се́ си осталъ въ произношеніе-то. За туй твърдо и меко произношеніе на гласна-та -є, ю — слѣдъ време грамматици-тѣ измыслили и третье-то нейно начъртаванье є, и тъй въ нов. періодъ като останѫли въ употребеніе тѣзи два почърка — є, є, на първыя дали мѣсто въ начало-то на думы-тѣ, а на послѣдніа въ среда-та и въ края имъ: є҆млєтє, вєлїє, є҆смь. Постъпенно послѣ начели да пишѫтъ є и въ средни слогове на думы тѣ, кога трѣбало да различѫтъ падежи на множест. число отъ сходны съ тѣхъ единственны падежи, напр.: родит. множ. ꙗ҆ре́мъ отъ именит. единств. ꙗ҆ре́мъ; дател. множ. мытаре́мъ отъ творит. един. мытаре́мъ; именит., ви-

вин. и зват. множ. знаменїа отъ родит: юдинст. знаменїа, тъй и другы.

§. 136. Буква-та ѣ ю съставена изъ ї и є, и са различава отъ дирня-та є съ туй само, дѣто тя никога не са-нахожда въ начало-то на думы, освень въ глагола ѣздити, въ производны-тѣ му — ѣжденїє и въ древность-та по нѣкадѣ у глагола-ѣсти вм. ꙗсти. Слѣдователно правилно-то употребенiю на буква-та ѣ трѣба да са-разглѣдва, относително къмъ буква-та є, кога ю съдружена съ съгласна въ среда-та и въ края на думы-тѣ. Въ този случай буква-та є произнося-са малко твърдичко и като че бы нѣмала въ нея намѣса гласна-та ї, а буква-та ѣ никога не изгубва своюто меко и йотировано произношенiю; туй различiю между имъ происхожда не отъ тѣхъ самы, но отъ съгласны-тѣ слѣдъ които тѣ слѣдватъ. И тъй трѣба да са-обръща особито вниманiю, слѣдъ кои съгласны може да бѫде мека-та гласна ѣ, и слѣдъ кои тя не трѣба да ю, а са-поставя твърда-та є; ѣ са-нахожда: слѣдъ усненны-тѣ — в, б, п, м: вѣ́къ, бѣ́гъ, пѣ́на, мѣ́ра, — юзычны-тѣ — д, т, л, н, р: дѣ́дъ, тѣ́ло, лѣ́то, нѣмъ, рѣшѝти, — зѫбны-тѣ — з-ѕ, с, ц: зѣ́ница, ѕѣлѡ̀, сѣ́мѧ, цѣнà; но зѫбны-тѣ: ж, ш, щ, ч, и гърляны-тѣ: г, к, х не допущатъ ѣ слѣдъ себе-си, освень названiю-то на буква-та -х, писано хѣ́ръ.

Забѣл. 1, Въ русскыя юзыкъ понеже на края въ дател. и предлож. юдинственны падежи слѣдъ сѣка съгласна са-пише ѣ; то отъ туй са-вкарали понѣкадѣ изъ св. книгы русизмы, като напр.; рѫцѣ̀ (отъ рѫкà) вм.

ржй; сѫщо са-находжда въ Библія-та — двѣ мелющѣ вм. мелющи.

Забѣл. 2. Въ новобългарскыя ни юзыкъ са-употребява юдинъ почеркъ на гласна-та -е, съ сѫщо-то меко и по-твърдичко произношеніе споредъ показаны-тѣ случаи, но по-добрѣ бы было за меко-то и произношеніе да са-употребява древня-та йотирована ю. — Колко-то за произношеніе-то на гласна-та ѣ сега у насъ, тя има двояко произношеніе — като ю и като ꙗ; като ю —, кога въ слѣдующія слѣдъ нея слогъ стои мека гласна или и твърда съчетана съ юдна отъ зѫбны-тѣ: ж, ц, ч, ш, щ: *вѣренъ, сѣѫк, прецѣждамъ, вѣчность съгрѣшавамъ, посрѣщамъ*; като ꙗ — кога въ слѣдніа слѣдъ нея слогъ стои твърда гласна: *вѣра, грѣхъ, бѣлъ, бѣла, бѣло, млѣко.*

§ 137. Отъ гласны-тѣ — и, ї — първа-та са-предпочитала въ древность-та; тя са-употребявала комахай сѣкадѣ, и тамъ, дѣто въ нов. періодъ ю писано и, и тамъ, дѣто ю ї или й: не вѣсте ли господние мои, ѩко азъ на нашіеи земи славенъ бы племенемъ, на позорниште мирьное тоуахъ. Супр. р. 46. А буква-та - ї - съ двѣ точкы или безъ тѣхъ срѣща-са твърдѣ рѣдко, и то, както са-види, само за тѣснота-та на помѣстянье-то: юдинѣхъ днiї, изъжди, сиї, прiїмъшь. Само въ грьц. думы съ йота, нѣкога пишяли, види-са, не по тѣснота-та на помѣстянье-то, но съзнателно, съ желаніе да задържѫтъ сходство-то на старобългарско-то писмо съ грьцко-то: Ӏ҃исъ (Ἰησοῦς).

Въ новыя періодъ и стои: — 1) въ начало-то на старобългарскы думы: и, й, иже, инъ, истина;

2) слѣдъ сѣка гласна, и тогази, ако има надъ себе-си краткыя знакъ (˘), произнося-са кратко, слѣно съ предня-та й гласна: вєлїй, мой, знóй. А ї стои: — 1) въ чужды думы: Іáковъ, Їдолъ, Ірмóсъ, Ієрєй, крінъ; 2) въ старобълг. думы предъ гласна: вїю, спасєнїє и друг.

Забѣл. Отъ туй правило са-исключавать: — міръ =вселéннаѧ, за различіе отъ миръ =тишинà, и сложны-тѣ съ предлога при думы: пріéмлю, пріѡбщáю. Въ глагола ити, кога-са слага съ предлозы-тѣ — изъ, возъ и-та са-слива съ предидѫща-та предложна-ъ въ ы: изыти, взыти, само въ нов. періодъ

§ 138. Между буквы-тѣ -о и ѡ сѫщо пьрва-та была предпочитана въ употребеніе-то си въ древность-та, а дырня-та са-употребявала само въ собственны имена и междометія, — и то не вынѫгы —: Ιωанъ, Соломωнъ, Аронъ, Θеодωръ, Ιωсифъ, слышите ω боголюбьци, чьстно и благо послоушание. Суп. р. 40.

А въ новыя періодъ о стои повечето въ начало-то, въ среда-та, и въ края на старобълг. думы, съ разлика въ начало-то съ форма о: о҃лово; пѫкъ ѡ стои: — 1) въ чужды думы, писаны по грьцкы съ нея: Іáкѡвъ; 2) въ предловы-тѣ: — ѡ҃, ѡ҃въ, ѿ и въ сложны-тѣ съ тѣхъ думы, освень думы-тѣ: о҃кресть, о҃бичай, о҃дєжда, о҃бласть, о҃блакъ, о҃бразъ; 3) не рѣдко въ начало-то на думы-тѣ: ѡ҃гнь, ѡ҃цєтъ, ѡ҃нъ — но по-правилно ю да стои тамъ буквата — о; 4) въ междометіе-то и кога то ю положено

предъ звател. падежь; ѿ дабы.., ѿ Гдѝ; 5) въ множест. падежи за различіе отъ сходны-тѣ имъ юдинственны или на сѫща-та дума или на друга, еднакво писана: родител. множ. — вѡиновъ, ѻтрѡкъ, сѡтъ (отъ сто̀), а именит. един. — во́инъ, ѻтрокъ, со́тъ (медъ); дател. множ. — рабѡ́мъ, лѣтѡ́мъ, а твор. единст. — рабо́мъ, лѣ́томъ; именит. вин. и зв. множ. жен. р.- нѡ́вы, а родит. един.-но́вы; имен. вин. и зв. множ. сред. р.- мнѡ́га, а родит. един. мѫж. и сред. р. и имен. и зв. един. жен. р.- мно́га, тъй и имен. множ. — глагѡ́ли, а повелит. наклоненіе — глаго́ли; 6) въ родит. единств. падежь на мѣстоименія и прилагателны имена, за различіе отъ винителныя имъ: — оу҆зрѣ̀ є҆гѡ̀ ѻ҆те́цъ є҆гѡ̀, возлю́бивши бли́жнѧго твоегѡ̀ ѿ все-гѡ̀ се́рдца твоегѡ̀; 7) въ нарѣчія-та — ма́лѡ, ча́стѡ до́лгѡ и друг. за различіе отъ прилагателны-тѣ имъ сред. родъ имена: ма́ло, ча́сто, до́лго; 8) въ грьцката дума — ѻ҆ ѿн (ὁ ὤν)=сый), що са-исписва въ Спасителева образъ.

§ 139. Оу и ꙋ сѫ една и тъзи буква; тѣ са-различавать между-си по начьртаніе-то и по ороографическо-то си употребеніе само въ новыя періодъ, а въ най-древнія сѣкадѣ лежи оу. Въ нов. періодъ оу лежи само въ начало-то на думы-тѣ, а ꙋ — въ среда-та и въ края имъ: оу҆крꙋ́гъ, оу҆чꙋ̀.

§ 140. Ю йоще отъ сама-та древность доро и до сега стои въ начало-то, въ среда-та и въ края на думы-тѣ: юность, прѣхюдевъ, лицю, любо́вь, вы́шню; а само въ новыя пер. тя по вліяніе-то на рус-

сизма занела мѣсто-то и на древни-тѣ йотированы ѭ и ю: во́лєю, зна́ю, зна́ющи вм. волеѭ, знаѭ, знаѭщи.

§ 141. Буквы-тѣ: ъ, ь, ы-ы никога не са-нахождатъ въ начало-то на думы-тѣ; отъ тѣхъ за — ы-ы са-кава въ (§ 8 — 2.), а за — ъ и ь са-излага тукъ — 1) употребеніе-то имъ въ края на думы-тѣ, 2) употребеніе-то имъ въ среда-та на думы-тѣ.

1) При употребеніе-то на твьрда-та ъ и мека-та ь, въ края на думы-тѣ слѣдъ окончателны-тѣ имъ съгласны за опредѣлянье на тѣхно-то твьрдо или меко произношеніе, трѣба, споредъ коренно-то правило на старобългарско-то правописаніе, да са-нахожда ъ слѣдъ гѫрляны-тѣ: г, к, х, а ь — слѣдъ зѫбны-тѣ: ж, ц, ч, ш, щ. По туй, приличало бы слѣдъ гѫрляны-тѣ на сѣкадѣ да стои твьрда-та — ы-ы, а не -и, а слѣдъ зѫбны-тѣ на сѣкадѣ да стои мека-та -и и другы-тѣ меки гласны: є, ю; ѫ, а не твьрды-тѣ: ы, о, оу, а. Въ древнія періодъ ъ и ы слѣдъ гърляны-тѣ строго са-упазены, а ь и другы-тѣ меки гласны, слѣдъ речены-тѣ зѫбны, виждатъ-са непостоянны по сичкы-тѣ періоды на языка, най-много въ новыя (вижъ по-горѣ § 26, забѣл. 2, — §. 40, забѣл. 2, — § 28, 29, 30 и 43.). Въ новыя періодъ колко-то твьрда-та — ъ упазена е слѣдъ г к, х; но — ы слѣдъ тѣхъ по вліяніе-то на руссизма неправилно е замѣнена съ — ї или и: бла́гъ, вели́къ, ти́хъ; бла́гій, вели́кій, ти́хїй, бла́ги, вели́ки, ти́хи; тъй и напротивъ и слѣдъ ц е замѣнна съ ы: крѣ́пцы, человѣ́цы.

Съ другы-тѣ съгласны съчетаваны ъ и ь, въ

края на думы-тѣ, опазены сѫ въ употребеніе-то си по сичкы-тѣ періоды, по равно-то значеніе на думы-тѣ: ꙗдъ (отрова), ꙗдь (ѣденье); мѣдъ, мѣдь; плъть — плоть, оплотъ (*плетъ*); ꙗръ, ꙗрь; кровъ, кровь — кръвь; ленъ, лѣнь; перстъ, персть и другы.

2) Употребеніе-то на тѣзи съгласны ъ и ь въ среда-та на думы-тѣ е исключително свойственно на ѩзыка въ древнія му періодъ, освень дѣто само мека-та ь са-нахожда твърдѣ рѣдко опазена отъ древность-та и въ новыя пер.: вольнаꙗ, льстивъ свидѣтельство, мьзда, сѫдьба, пѣсньми, за омекотяванье на предъ нея що сѫ съгласны.

§ 142. Йотированы-тѣ буквы, по сичкы-тѣ періоды, иматъ мѣсто слѣдъ гласны и само въ древность-та и слѣдъ омекотителны-тѣ — л, н, р: аѵрилианъ, зиждителѩ, божїе -ніе, болѥ, озълобленыи, ꙗростиѫ -їю, волею -еѭ, ѿпадаю -ѭ, творю -рѭ, молю -лѭ, мню -нѭ, грѧнеса, землꙗ -лѩ.

Въ начало-то на думы твърдѣ рѣдко са-нахождатъ йотированы буквы: ѥдинъ, ѥсмь, ѥго, ѥмлѭ, ѩзыкъ, ѩти, ꙗкѡ, ꙗковлїй, (ѥ-)ѥлинъ.

§ 143. Въ новыя періодъ Руссы-тѣ, като пріели и древнѫ-тѫ носовѫ ѧ=ен, за представителна на звука — ꙗ=я, начен ѫли да пишѫтъ този звукъ, и съ ꙗ, и съ ѧ, съ разлика — дѣто първѫ-тѫ употребяватъ само въ начало-то на думы-тѣ, освень дума-та ѧзыкъ (кога значи органа на говоренье-то), а вторѫ-тѫ — въ среда-та и въ края на думы-тѣ: ꙗкѡ, ꙗвитиса, ꙗзыкъ (съ значеніе народъ), градꙋщаꙗ.

Забѣл. 1. Носова-та ѧ, като пріела по влія-

ніе-то на руссизма звука на Ѩ, съвсѣмъ си-изгубила и у насъ носово-то произношеніе — *ен*, доро и въ онѣзи нѣйны мѣста, дѣто и сега ѭ глѣдамы въ новыя періодъ писана: **ймѧ, сѣмѧ, мѧсо, грѧдетъ, проклѧтъ, пѧть,** които, по древнье-то произношеніе, приличало бы да са-изговарятъ изъ носъ: **ймен, сѣмен, менсо, грендетъ, проклентъ, пенть.** А въ сегашнія ни новобългарскый језыкъ отъ туй носово произношеніе (опазено само въ думы-тѣ — *пен(т)десеть, девен(т)десеть*), като са є опазилъ само основный-тъ звукъ — Є, а носовый-тъ — Н є изгубенъ, то буква-та є занела мѣсто-то и на тъзи носова — Ѧ; затуй неоспоримо прилича въ писменность-та си ный да пишемъ *е* на мѣсто-то Ѧ, а не пакъ нейѫ — Ѧ или *я*, че да са-принуждавамы да са-руссимъ, за да й давамы звукъ — Ѩ, наприм.: трѣба да пишемъ *име, сѣме, месо, проклеть, петь, деветь, десеть, чедо,* а не *имя, сѣмя, мясо, проклять, пять, девять, десять, чядо* или *чадо.* Тъй сѫщо и на йотирована-та Ѩ само основный-тъ звукъ, — Ѥ — въ нѣкои думы опазенъ є въ језыка ни; затуй и тамъ трѣба да пишемъ *је* а не *я*, като въ думы-тѣ: *језыкъ, пріјехъ, пріјетель* отъ древни-тѣ — **ѩзыкъ, прнѩхъ, прнѩтелъ** (отъ **ѩти**). А въ мѣстоименія-та — **мѧ, тѧ, сѧ** — у насъ сега основный-тъ звукъ Є на юса Ѧ усиленъ є въ А, а то инакъ трѣбаше да са-пише — *ме, те, се* — а не — *мя, тя, ся,* — защото буква-та *я* є скорописный или гражданскый почьркъ на йотирована-та Ѩ, а не на мекыя юсъ Ѧ. — Форма-та на тъзи носова Ѧ не є друго освенъ грьцка-та буква ν преобърнѫта, съ подписана-та подъ нея гласна Є.

§ 144. При употребеніе-то на съгласны-тѣ, трѣба да са-пазе, да не бы тѣ са-смѣсвали въ произ-

ношеніе-то, по сходство-то на звукове-тѣ си, напр. да не бы са-употребявало — лꙋ́къ вм. лꙋ́гъ, пло́ть вм. пло́дъ, ѻ҆про́къ вм. ѻ҆бро́къ, бо́пъ вм. бо́бъ; тъй йоще да не бы са-произносяло — фала̀ вм. хвала̀, херꙋфі́мъ вм. херꙋві́мъ, но́кти вм. но́гти, присовꙋ̀ вм. призовꙋ̀, сча́стїе вм. ща́стїе, хре́стъ вм. кре́стъ.

§ 145. Съгласны-тѣ ф и ѳ са-употребяватъ въ писанье-то на чужды думы; дырня-та само за грьцкы, а пьрва-та за сичкы-тѣ чужды думы, дѣто са-чува въ тѣхъ латинско-то f; затуй пьрва-та ю много по-употребителна отъ втора-та; ф са-употребява тамъ, дѣто въ латин. юзыкъ стои (ph), а ѳ — дѣто стои (th).

Особиты свойства на старобългарскыя юзыкъ въ правописаніе-то, само въ древность-та му.

§ 146. Гласна-та а стои удвоюна у глаголы-тѣ въ минѫло-то имъ продължавано време (вижь въ спряженія-та на глаголы-тѣ).

§. 147. Кога двѣ гласны съвпадатъ въ юдна и тъзи дума, втора-та или са-измѣнува впълно на пьрва-та, или преминува въ друга сътвѣтственна ней по звука. Таквози оприличаванье на гласны-тѣ особито са-забѣлѣжва въ склоненіе-то на опредѣленны-тѣ прилагателны имена: новꙑи, новаго =(нова+юго), новоуоумоу =(новоу+юмоу), новѣмь =(новѣ+юмь); доблюоумоу =(доблю+юмоу), доблюаго =(доблю+юго). Рѣдко са-случаватъ формы безъ туй

оприличаванье: **сѫштоүѥмоү, съпѫштоүѥмоү, непобѣдимѣѥмь.**

§ 148. Тѫпы тѣ гласны **ъ** и **ь** правятъ слогъ въ среда-та на думы-тѣ (вижь § 15. стр. 27.), а при съчетаванье-то имъ съ **к** и **ρ** повечето слѣдватъ слѣдъ тѣхъ: **плъть, кръвь, испълнь, смрьть, дъщи, дьнь.** Сегашній-тъ ни языкъ има свободѫ да гы търпи и предъ **л, ρ,** и послѣ: *плъшь* и *пълшь, кървь* и *кръвь, смьршь* и *смрьшь, ирьвъ* и *иьрвъ.* Освень туй тѣ иматъ йоще употребеніе: 1.) **ъ** са-употребява въ косвенны-тѣ падежи на непредѣлно-то вр. на причастіе-то предъ бѣлѣга **ш**: **обрѣтъша, ѩдъшиихъ, вълѣзъшоү, въшедъша,** — и нѣкога у твьрды-тѣ усѣчены прилагателны имена и у сѫществителны мѫж. и сред. родъ въ окончаніе-то на творителныя єдин. пад. предъ **м**: **рабъмь богъмь, лѣтъмь, богатъмь, новъмь,** тъй и въ предложныя множ. нѣкога: **домъхъ, сынъхъ;** 2) **ь** са-употребява: *а*) у прилагателны-тѣ между кореня и производственны-тѣ буквы, *б*) у сѫществителны имена мѫж. и сред. родъ въ творит. єдин. падежь, и у прилагателны мѫж. и сред. родъ въ твор. и предлож. єдинст. падежи на края въ окончаніе то имъ: **благодатьнаѩ, вышьнии, сильныи, земьнии, земьскаѩ, єлеоньстѣ, сынъмь, үловѣчьскимь, колѣнъмь, новынмь богатѣѥмь,** *в)* у глаголы-тѣ въ третье-то єдин. и множ. лице на настоящето: **пиѥть, пиѭть,** и *г*) влѣзва въ съчьтаніе съ зѫбны-тѣ придѫхливы: **ж, ч, ш, щ** и съ свистлива-та **ц**: **мѫжь, нашь, нищь, плачь, отьць,** кои-то въ нов. періодъ са-порусены: **мѫ́жъ, на́шъ, ни́щъ, о̂те́цъ,** освень **пла́чь, би́чь, ме́чь** и другы нѣкои.

Забѣл. 1. Супрасльска-та ржкопись постоянно смѣсва ь и ъ въ речены-тѣ *а*) и *б*) случаи: **съмрьтьнын, небесьнын, съмрьтънын, небесънын, широкынмъ, морємь, на дрѣвѣ крьстнѣмъ, срьдьцємь, срьдьцємъ, отьцємь, творьцємъ.**

Забѣл. 2. ъ и ь въ среда-та на думы-тѣ въ нов. періодъ, по вліяніе-то на руссизма, или сж съвсѣмъ исхвьрлены или сж замѣнены ъ съ о, ь съ е: **ѿвръ́тша, небе́сный, си́лный, дри́, пло́ть, кро́вь, бо́гомъ, лѣ́томъ де́нь, силенъ, человѣ́ческій.**

§ 149. Гласна-та ѣ постоянно са-съюединява съ л, р, кога предъ тѣхъ стои друга съгласна: **млѣко срѣбро, клѣть, врѣмл,** и обыкновенно са-ювява въ грьцкы думы вмѣсто двугласна-та имъ αι: **июдѣи, юлисѣи, халдѣискъ, матѳѣи** (Ἰουδαῖος, Ἐλισαῖος, χαλδαϊκός, Ματθαῖος).

§ 150. Въ чужды думы, вкараны въ ювыка, при измѣняванье-то на юдна гласна въ друга, пригледва-са повечето неударяюмо-то а измѣнявано въ о: **босилъ** (Basilius) *босилякъ,* **Лозорь** (Lazarus), **долматика** (dalmatica), **сотана** (σατανᾶς), **оцєтъ** (acetum), **поганъ** (paganus), **порода** (παράδισος).

§ 151. Послѣ приджхливы-тѣ: ж, ш, щ, ч и и свистлива-та ц, въ среда-та и въ края на думы-тѣ въ най-древнія пер. стоѭтъ повечто ꙗ, ю, вмѣсто а, ѹ, които (дырни-тѣ) сега повечь са-видѭтъ въ новыя періодъ: **оужꙗ, юношꙗ, поущꙗ, чꙗсъ, лицꙗ, жюкъ, шюмъ, нищю, лицю, чюдо,** а въ нов. періодъ — **оу́жа, ло́же - ло́жа, ю́ноша, пѹ́ща, пи́ща, ча́съ, лица̀, жѹ́къ, шѹ́мъ** и др. Въ новыя періодъ са-на-

хожда само мѣстоименіе-то на́шѫ, ва́шѫ, въ множ. число винит. пад. мѫж. родъ, и имен. и винит. пад. жен. родъ, коюто въ древность-та ю съ ѩ.

§ 152. Послѣ гѫрляны-тѣ: г, к, х, звукъ-тъ ї въ древность-та насѣкадѣ са-представлява съ ы: гыбнѫти, хыщникъ, врагы, пророкы, духы, а въ новыя пер. ы-то ю порусенно въ и: гибнѹти, хищникъ, враги и проч. — Тъй и послѣ свистлива-та ц вынѫгы въ древность-та стои и, която въ нов. періодъ ю, поруссена наопако въ ы: жрьци, рьци — жрецы̀, рцы̀.

§ 153. Юсове-тѣ са-употребяватъ не безразлично но съзнателно, както въ корени-тѣ тъй и въ окончанія-та. Тѣ въ корени-тѣ стоѭтъ повечето тамъ, дѣто думы отъ другы сродны юзыци, съотвѣтственны съсъ старобългарскы-тѣ, иматъ гласнѫ съчетанѫ съ n или m: голѫбь (columba), жголъ, (angulus), имѧ, сѣмѧ, (nomen, semen), пѧть (πέντε, fünf). Въ окончанія-та юсове-тѣ стоѭтъ като бѣлѣзы на извѣстны лица и падежи: напр. юсове-тѣ (ѫ, ѭ) вынѫгы са-употребяватъ: — *а)* въ винит. и твор. един. падежи на сѫществителны и прилат. жен. родъ имена и мѣстоименія, съ окончанія а и ꙗ: женѫ, женоѭ, владыкѫ, владыкоѭ, землѭ, землеѭ, новѫ, новоѭ, боуѭ, боуеѭ, онѫѭ - онѫ, оноѭ, сиѭ, сеѭ; *б)* въ първо-то юдинст. лице и въ третье-то множ. (въ 1-то спряж.) на настояще-то, и въ 3-то множ. лице на продължавано-то време: идѫ, идѫть, пиѭ, пиѭть, идѣахѫ. Юсове-тѣ (ѧ, ѩ) са-употребяватъ: — *а)* въ родит. един. и въ имен. и вин. множ. падежи на сѫ-

ществ. и прилагателны жен. род. имена и мѣстоименія, съ окончаніе ю, и въ винит. множ. на прилагат. (нѣкога и на сѫщест.) мѫж. р. имена и мѣстоименія, съ меко окончаніе й или ь: землю родит. земля; синю родит. синя; синяю родит. синяя; сию, нашю родит. сея, нашея; имен. и вин. множ. земля, рабыня, синя -я, синяя, сия, нашя; винит. мн. мѫж. родъ корабля, пастырия, татая: *б)* въ окончаніе-то на нарастяваны-тѣ сред. родъ сѫщест. имена: имя, время; *в)* въ 3-то множ. лице на наст. време (въ 2-то спр.), и въ 3-то множ. лице на непредѣл. време и въ двѣ-тѣ спряженія: любять, зрять, стоять, пиша, несоша, любиша, зрѣша; *г)* въ окончаніе-то на дѣйствителны-тѣ причастія — я слѣдъ съгласна, а я — слѣдъ гласна. въ настояще-то и въ двѣ-тѣ спряж.: пияи, пишаи, сѣяи, любяи, дьржаи, стояи.

Йотированы-тѣ юсове (ѭ, ѩ) вынѫгы стоѭтъ послѣ гласна, ѩ нѣкога и предъ гласна, а ѭ и слѣдъ омекотителны-тѣ л. н, р; нейотированы-тѣ (ѫ, ѧ) не е възможно да стоѭтъ нито слѣдъ гласна нито предъ гласна. Въ такъвзи случай пьрвый-тъ (ѫ), кога испадне предъ гласна, разлага-са на ов, ъм: манѫ - мановенъ, ринѫ-риновенъ, дѫти-дъмѫ, а вторыя (ѧ) — разлага-са на ьн, ьм, ен: клѧти-кльнѫ, пѧти-пьнѫ, жѧти-жьмѫ-жьмеши, имѧ-имене, врѣмѧ-врѣмене.

§ 154. Предловы-тѣ: безъ, изъ, възъ, кога влѣзватъ въ образованье на сложны думы, отпущатъ ъ, заедно съ него и з, кога тъзи буква стои предъ приджхлива буква или предъ свистлива с, ц или пакъ предъ з: искусити, бесмьртие, ицѣлити, възвати вм.

изъуистити, **безъсмрьтнию**, **изъцѣлити**, **възъзвати**. Туй нарѣдко са-вижда доро и кога-то предлозы-тѣ сѫ самостоятелны думы, управяны съ падежь: **нцрькъве** вм. **изъ црькъве**. Въ този дырнія случай, ако слѣдъ предлога дума-та начевнз съ **р**, вставя-са **д** между **з** и **р** и са-пише предлогъ-тъ слѣно съ управяна-та си дума: **бездранъ** (вм. **безъ ранъ**) **тѣхъжде мѫкъ съподобьюнъ**. Супр. рѫк. **61**. **нѣсть бога иже ва издрѫкѹ моюю избавитъ**. Супр. ркп.

§. **155**. За избѣгванье на зѣянье-то въ грьцкы думы, послѣ ү=о вставя-са **г**: **леүгитъ**, **еүга**, **параскеүги**, и тъзи вставена **г** си оставала доро и тогази, когато ижица-та преминѫла въ **оү** или **в**: **еоүга**, **наоүгинъ**, **евга**, **юевга**, **левъгитъ**, **навъгиинъ**.

§ **156**. Правописаніе-то на глаголскы-тѣ паметници има нѣколко различія отъ кирилловскы-тѣ: отъ тѣхъ най-главны-тѣ сѫ слѣдующи-тѣ:

1. Гласна-та **є** не ю йотирована въ изискваны-тѣ й мѣста, но са-употребява насѣкадѣ проста: сѫщо тъй и **ѩ**, като що ю йотирована **а**, устѫпва своюе-то мѣсто на проста-та **а**: **еже**, **єдінъ**, **знаміє**, **єсмь**, **авѣ**, **авити**, вмѣсто **юже**, **юдинъ**, **знанию**, **юсмь**, **ꙗвѣ**, **ꙗвити**.

2. Двѣ **и** юдна до друга въ думы-тѣ пищѫтъ-са обыкновенно не **-ии**, но **-иї** или (коюето ютвърдѣ рѣдко)- **їи**: **сиї** и **сїи**. Туй сѫщо-то са-вижда **и** въ двѣ, юдна слѣдъ друга думы, отъ които юдна са-свърша на **и**, а друга-та и тя са-начевна съ **и**: **ни їного**. А въ нѣкои рѫкописи напр. въ Четвероюевангеліе-то на Григоровича **ї** ю по-употребителна отъ **и**, до

като въ кирилловскы-тѣ паметници са-срѣща наопако: юнѣі, мьнїї, нїмї, прїлѣжьно, твої, кънїжьнїцї.

3. и, като стои въ думы-тѣ предъ друга гласна, нерѣдко са-замѣнява съ мека-та ь, особито въ сѫществителны-тѣ: падєньє, абьє, сьѩ. Изъ кирилловскы-тѣ паметници таквази замѣна нерѣдко са-срѣща въ Супр. рѫк.: тєчєньє, рѫкоѱаньє.

4. Тѫпы-тѣ гласны ъ, ь размѣсено са-употребяватъ, и ъ ю предпочетенъ отъ ь: пьрвый-тъ санахожда и въ окончанія-та на третьи-тѣ лица на настояще-то вр., и въ твор. един. пад. на сѫществ. мѫж. и сред. родъ имена, и слѣдъ придѫхливы-тѣ съгласны: ходитъ, сѫтъ, болитъ, имѫтъ, камєнємъ, оуброусомъ, тьма, нємоштъ, имѫштъ, прїлѣжьно, вѩждъ. Освень туй тѣзи двѣ тѫпы гласны замѣнуватъ-са нѣкога съ съотвѣтственны-тѣ си открыты о, є: роптаахѫ, гладомъ, отєцъ, близнєцъ. Въ туй отношеніе Супрсл. рѫк. ю сходна съ глаголица-та; тя постоянно употребява 3-то лице на настояще-то на ъ (трѣбоуѥтъ, бываѭтъ, ѥстъ, сѫтъ), а творит. юдинст. пад. има ту на ъ, ту на ь (вижь § 148. забѣл. 1. стр. 178.).

5. Юры ы са-пише комахай вынѫгы ъи, а не ы: тъи, мъи, вмѣсто ты, мы.

6. Ять ѣ са-употребява вмѣсто ѧ: ѣко, вьсѣкъ, вьсѣ моѣ твоѣ сѫть. Но и туй не ю чуждо на Супрас. рѫк.: цєсарѣ (родит. пад.) стр. 186.

7. Ю послѣ придѫхливы-тѣ твърдѣ ю обыкновенно вмѣсто кирилловска-та оу: юнца, отьцю, нєчюєтъ.

8. Носовы-тѣ ѧ и ѫ, ѩ и ѭ са-употребьватъ смѣсено приѭти (кир. приѩти). Въ Супр. рѫк. вмѣсто тысаща срѣща-са тысѫшта.

9. Кирилловска-та ижица ѵ замѣнува-са ту съ ю, ту съ оу: кюриллъ, оупокрити.

II. ЗА СЪКРАТИТЕЛНЫ-ТѢ ЗНАКОВЕ ИЛИ ТИТЛЫ-ТѢ, И ЗА НАДСТРЪЧНЫ-ТѢ ЗНАКОВЕ.

§ 157. Въ старобългарскыя юзыкъ, както на рѫкописи, тъй и въ печатаны книги, не сичкы-тѣ думы са-пишяли цѣлы съсъ буквы, но въ нѣкои отъ тѣхъ са-пропущали нѣкои буквы, или ставало *словосъкращеніе*, напр. вм. пророкъ и чловѣкъ пишали пр҃ркъ и ч҃лкъ. Туй словосъкратеніе вынѫгы са-назначало съ този знакъ ҃, който са-нарича титла.

Титлы-тѣ, както показва само-то названіе (отъ латин. titulus), употребявали-са за изрекванье на особито та́чанье и почетъ къмъ нѣкои думы; за туй само думы, що изрекватъ свето и свещенно, казано има въ юдинъ старъ алфабетъ, „подобаютъ писати не просто, нъ почитати взметомъ или покрытїемъ, ꙗко вѣнцемъ славы, въ образъ бѫдѫщаго въздаꙗния сватымъ“. По-подырѣ тѣхно-то употребеніе много са-истънчило: и тъй съвѣтува-са мꙋ҇ченъ сватыхъ и мꙋ҇дрость ихъ трѣба да са-покрыватъ съ добро ҇, но мѫдрьцевъ внѣшнихъ и мѫдрость мїрскѫѭ, ꙗже юсть вражда на б҃га, да са-пишѫтъ редомъ съ буквы.

§ 158. Титлы-тѣ бъіватъ два вида:

1. *прости*, означавани съ този знакъ ⁓: оцъ, бгъ, гь.

2. *буквенни*, означавани съ сѫщія знакъ, но съ подписана коя-да-е отъ пропуснѫты-тѣ буквы. Буквенны-тѣ титлы носятъ названіе-то на подписаны-тѣ буквы, напр. *словотитла* (ᷭ), *добротитла* (ⷣ) и проч., Аплъ, Влка, ѥ=(ѥсть), бы=(бысть), рє=рече. Нѣкога са-поставя отъ горѣ ѥдна отъ пропуснѫты-тѣ буквы безъ съкратителныя знакъ: Влка, побно.

За улесняванье въ четенье-то на старобългарскыя ѥзыкъ, предлагатъ-са тукъ по-употребителны-тѣ словосъкратителны знакове, както въ древни-тѣ паметници, тъй и въ новыя періодъ.

А. Англъ, англъмь, англи; апли, аплъ.

Б. Бгъ, боу-бви, бмь=богъмь, бжии, благнъ=благословенъ, блгслови, блговѣстити.

В. Влка=владыка.

Г. Гь и Гдь=Господь, Га=Господа, Гоу=Господоу, Ги=Господи, Гмь=Господемь, Гнь и Гдпь=Господень, гнѩ=Господнѩ, гни=Господни, Гнѥмь=Господнѥмь. Гнъ=господинъ, Гна=господина. Глъ=глаголъ, гла=глагола, глѣ=глаголѣ, глати, глѧ=глаголѧ, глѭще.

Д. Двдъ, двдовъ, двдвъ; два=дѣва, двца=дѣвица; дхъ=доухъ, дша-дшѫ=доушѫ -ѧ.

Є. єва=євангелиа, єппъ-єпкпъ=єпископъ; ієрслмъ=ієроусалимъ.

И. Иерслмъ-ієрлимъ, излю излю=израилы, излвъ, иль=израиль; иисъ-иіс-іс=Іисоусъ, інці=Іисоусъ Назарянинъ Царь Іоудейскій.

К. Кртитель-кртель=крьститель.

М. Мти=мати, мтре=матере; мріа=Маріа, мць=мѣсяць.

Н. Нбо=небо, нбса=небеса, нбсноє-нбноє.

О. Оць=отьць, оцьмь, оче=отьче.

П. Пркъ-пррк-прокъ, прричца-прричица.

С. Слнце=слънце; снъ=сынъ, снове=сынове; спси=спаси, спсеть, спсти, спсни=спасени; срдце срце=срьдьце, срдць, срцъ=срьдьць; ста=свята, стын, ститься-свититься.

Х. Хс-Хсъ-Хрсъ-хртосъ, ха=христоса-ста хе=христе.

Ц. црь=царь, цра, црствие цртвіе=царьствие, црквь=црькъвь, цркъви.

Ч. Члкъ=чловѣкъ, члци-чловѣци, члчь=чловѣчь.

Изобилность-та на словосъкратенія-та принадлежи на най-дырни-тѣ, а не най-древни-тѣ времена: ръкопись колкото е по-древня, по праведливо-то забѣлѣжванье на К. Калайдовича, толковъ по-малко словосъкратенія има въ нея, и наопако.

Отъ употребяваны-тѣ въ дырни-тѣ времена сло-

восъкратенія, нѣкои са-изложихѫ между горны-тѣ. Ето йоще нѣкои отъ тѣхъ.

Б. бца и бца=богородица, благъ, блаженъ, благдть, бгоблагодатный.

Г. гнь и по-часто гднь=господень.

Д. днь=день, днсь=днесь.

Є. еѵглїе=еѵангелїе; К. кртъ=крестъ.

М. млю=молю, матва; мисть-млть=милость, мсрдъ-млрдъ=милосердъ; млнць=младенець; мртвъ=мертвъ; мръ=мѫдръ; мчнкъ =мѫченикъ; Мр Ѳѵ= μήτηρ θεοῦ (Матерь Божія).

П. прстъ=пресвятъ, прстый=пресвятый, пртолъ, прнѡ, првнъ=праведенъ, прпбенъ=преподобенъ, пртеча=предтеча.

Р. ржтво=рождество.

С. сре=среда, стрть=страсть, стртенъ=страстенъ, стль=свѧтитель, спсъ=спасъ.

Т. тртъ=трисвятъ, Трца=троица.

Оу. оучтль=оучитель, оучнникъ=оученикъ.

Ч. чть=честь, чтный, чтъ=чистъ, чтота=чистота ѿчтити=ѿчистити.

Забѣл. Тука принадлежѫтъ йоще думы: 1) конто иматъ безъ титла надъ себе-си д: по, пло, преже, люскый, ше, слѣ; 2) конто са-съкратяватъ чрезъ тъзи буква д: бѫ=бѫдѫ, ѿкѫ=ѿкѫдѫ, вѣхъ=вѣдѣхъ, прелѣхъ=предѣлѣхъ, наромъ; 3) конто иматъ надъ

I

[illegible]

Отче Дамаскине Іоане не мерзностнїе інѣмь ко інущему множество щедротъ помолисѧ о мнѣ оканном і омрачєном тмою грѣховном.

Іоаннъ, ексархъ болгарскій. К. Калайдовича, рис. 12.

II

[illegible]

себе-си ҃ съ двѣ чьртичкы, що означаватъ съкратеніе на и: ра҃=ради, нар҃=народи. Освень тѣхъ нахожда-са въ стары цьрковны книгы оучикъ надъ м въ думы-тѣ: мои=мой, млити=молити, и другы нѣкои.

§ 159. Освень титлы-тѣ срѣща-са йоще, въ древность-та, завьрзванье или сливанье на буквы-тѣ; то колкото было по-завьрзано, толкозь по-добро са-считало. Ѥто примѣръ въ приложена-та страница.

§ 160. Въ древни-тѣ паметници нахождатъ-са слѣдующи-тѣ надстръчны знакове: *тънко* (’) и *гѫсто* (‘) *придыханія*, *камора* (ˆ) *ерчикъ* (ʼ), *паерчикъ* (ˀ), *двѣ точкы* (¨) и *двѣ наикось отвѣсены чьртички* (″).

Надстръчны-тѣ знакове, колкото ю позволено да са-узнае по сличаванье-то на древни-тѣ паметници, употребявали-са за да показватъ:

а. пропущанье на ъ, ь и на другы гласны: в’сакъ =(вьсакъ), аминь=(аминь). къзалкахбоса=(възалъкахбоса), мълкнши=(мълъкнши). Остр. Ѥв., — кто, чьто=(къто, чьто), створи (сътвори), положив=(положивъ), отдавшоу=(отдавъшоу) (Жит. Кондрата), — мирьскаго=(мирьскааго), кто=(къто), бѣше=(бѣаше). отць=(отьць) (Супр. Ркп.)—все=(вьсе), ѥст, кто, тма, аз, свѣт, слышавше (Іоан. Екз. Болг.).

б. отдѣлянье на дума и на слогъ, начевваны отъ гласна, кога предидѫща-та имъ дума или слогъ са-свьрша на гласна: Въспоите и радуитеся и поите (Тлк. Пел); — напиши ми дѣвицѫ осми лѣтъ (Жит.

Θеклы); — теүалхѫ, прѣодолѣ коѥвода; въ тъ оүбо день съберѫштоүсѧ народоү и хотѧште из града излѣсти въ незаапъ пристѫпивъ свѧтыи Кононъ показа сѧ имъ (Супр. ркп.); абиѥ, синаистѣи, прѣвалаго, книжнаaго, на оүспѣхъ, бѣахѫ нъ обаче реши ми имать нѣкто (Іоанн Екз. Болг.).

в. Замѣнуванье на йотирована гласна съ проста нейтирована: зане глєть (Остр. ев.), мьнимыꙗ, єси, єѧ (Тлк. Пслт.)

г. омекотено изговаряньe на съгласны тѣ: л, н, р, г, к, х, особито въ чужды думы: огнь, аггль, молѧше, горѫштиимъ, исакии (Супр. ркп.); — лентиѥ, талантъ (Остр. ев.): — огнь (Т. Псл.); Кондратъ (Ж. Кон).

д. произношеніе на ү между двѣ гласны за съгласна в, а между двѣ съгласны за гласна и: леүитъ, үпокрити, еүлие (Остр. ев.), стүхиꙗ (Екз. Бол.).

§ 161. Освень въ речены-тѣ опредѣлены мѣста за надстрѣчны-тѣ знакове, ный гы нахождамы и надъ ъ, ь: жърѫ, дьнь, Господь, (Супрас. Ркп.), памѧть (само въ Тлк. Псл.); но причины-тѣ за туй токвози тѣхно рѣдко употребеніе трудно бы са-изыскали. Писачи-тѣ, които сѫ съгласны за употребеніе-то на надстрѣчны-тѣ знакове въ горѣказаны-тѣ случаи, не сѫ съгласны въ кой случай уречено да са-употребява сѣкый отъ тѣхъ отдѣлно: тъй писачи-тѣ на Тълкуваныя Псалтырь и на Супраельска-та рѫко-

пись употребяватъ гѫсто придыханіе, за знакъ слово-и-слогоотдѣлителенъ, а писачь-тъ на Іоанна Екзарха Българскаго въ сѫщія този случай поставя двѣ чьртичкы найкось отвѣсены, повечето надъ йотированы гласны, до като сѫщо-то гѫсто придыханіе употребява надъ просты гласны: твоихъ, бѣахѫ, свѧтыимъ по Супр. ркп., а по Екзарха Бълг. разоумѣваѥма, твоихъ, прѣвааго, бѣахѫ; пропускѫ-тѫ на ъ и ь Супр. ркпсь отличава съ тънко придыханіе, рѫкопись-та на Екзарха Българскаго — вынѫгы съ паерчикъ, а житіе-то на Кандрата — съ гѫсто придыханіе: кто, рекше, все, отць, ѵто (Супр. ркп.), кто, слышавше,— все, твар, аз (Екз. Болг); — кто, ѵто, отдавшоу (Жит. К.)

§ 162. Въ сѣка една рѫкопись не са-нахождатъ сичкы-тѣ показаны надстрѫчны знакове; затуй не бы было излишно да са-забѣлѣже, въ кои рѫкописи кои отъ надстрѫчны-тѣ знакове са-нахождатъ. Писачь-тъ на Остромирово-то Ѥвангеліе удоволствува-са съ тънко-то и гѫсто придыханіе и съ двоеточіе-то надъ ѵ: съ пьрвы-тѣ двѣ той забѣлѣжва пропущаніе-то на ъ и ь и замѣнѫ-тѫ на йотирована-та гласна съ проста нейтирована, като оставя безъ никакъвъ бѣлѣгъ слово-и-слогоотдѣленіе-то; а съ дырнія знакъ дава да са-разреbе за сѫщо-то изговарянье на ижица-та, ту като гласна, ту като съгласна: ксакъ, възалкахъ, него, ѵссопъ леѵитъ.

Писачь-тъ на Супрасльска-та рѫкопись употребява само три знака: тънко и гѫсто придыханіе и

жаморѫ-тѫ; съ пьрвыя забѣлѣжва пропущанье-то на гласны-тѣ — отць, кто, бѣше, съ вторыя — отдѣлянье-то на дума-та и на слога: показа са имъ, бѣахѫ, а съ третія — омекотяванье-то на съгласны-тѣ: л, н, р, г, к, х, и отдѣлянье-то на слово-то и на слога, кога тѣ слѣдъ гласны са-наченватъ съ — оу, ѡ, ю, ѭ: досадитель, измѣнѣаше, оубо, ѡ ѡсанна, оуню, твоѭ.

Въ Тълкуваныя Псалтырь, въ жит: на Өекла и Кондрата нахождатъ-са само тънко и гѫсто придыханіе: єси, таина.

Въ Іоанна Екзарха Българскаго срѣщатъ-са гѫсто придыханіе (мьнѣахѫ,), паерчикъ, (тма к'), камора и двѣ найскось отвѣсены чьрты: неоустроєна, стухиѩ.

Въ слова-та на Григорія Богослова вижда-са тънко и гѫсто придыханіе противныѧ, нонль, гнѣвоу) и юрчикъ (гнѣв'на, людем', в'ѣкъ).

Най послѣ са-забѣлѣжва йоще и туй — че писачи-тѣ вынѫгы спазвали строго правила-та за употребеніе-то на надстръчны-тѣ знакове, — особито, кога трѣбало да гы употребѭтъ, за знакове слого-и-слово отдѣлителны. Горы ѩко воскъ растаашаса отъ лица Гнѩ, а редомъ — и видѣша вьси людие славѫ юго (Тлк. Псл.).

§ 163. Отъ древни-тѣ надстръчны знакове въ новыя періодъ са-удьржаны: — *а*) паерчикъ-тъ ('), употребяванъ вм. пропуснѫтыя юръ (ъ) въ края на

предлозы-тѣ (из', в', к', пред'). *б)* гѫсто-то придыханіе (῾), поставяно само надъ ижица-та ѵ въ начало-то на думы (ѵ҆ссѡ́пъ), и *в)* тънко-то придыханіе (᾿), употребявано надъ сичкы-тѣ гласны, въ начало-то на собственно старобългарскы думы: и҆, ѻ҆у҆зрю̀ ю҆. При тѣзи упазены знакове, види-са, споредъ грьцкыя текстъ, поювили-са въ новыя періодъ и ударенія-та, що гы нѣмало съвсѣмъ въ древни-тѣ рѫкописи. Таквызи ударенія, по грьцкыя образъ, пріеты сѫ три; *остро* (*оксія* ´), *тежко* (*варія* `) и *облеченно* или *камора* (῀). — Остро то удареніе нахожда-са надъ сѣкы ударянъ слогъ въ думы-тѣ, доро и въ дырнія, кога той са-свърша на съгласна буква; тежко-то стои исключително надъ дырнія слогъ, кога той са-свърша на гласна, а камора-та са нахожда — *а*) у сѫществит. и прилагателны имена и мѣстоименія въ нѣкои тѣхны множеств. падежи, сходны съ юдинст. падежи, кога първы-тѣ не са-различаватъ отъ дырни-тѣ, ни въ изговарянье-то, нито въ писанье-то (вижь примѣры въ склоненія-та), *б*) надъ крайна-та гласна въ юднословжны думы (повечето въ среднія періодъ): нѡ҃, кѡ҃, си҃, мы҃. А думы юднословжны, начеиваны отъ гласна, имать камора и тежко удареніе за-едно: а҆̀, ю҆̀.

Подо́бно бо є҆́сть цр҃твїе нб҃сное чл҃вѣку домови́ту, и҆́же и҆зы́де ѕѣлѡ̀ ѹ҆́тро нан҄ѧ́ти дѣ́лателѧ в' виногра́дъ сво́й. Мат. XX. — 1. — Воспрїѧ́лъ є҆си̂ бл҃гаѧ̂ твоѧ̂... и҆ Ла́зарь та́кожде ѕлаѧ̂. Лук. XI. — 25.).

III. ЗА СТРЪЧНЫ-ТѢ ИЛИ ПРЕПЬВАТЕЛНЫ-ТѢ ЗНАКОВЕ.

§ 164. Въ древни-тѣ рѫкописи употребяваны-тѣ стръчны знакове, като препьвателны сѫ: *точка* (.), *крьстецъ*(⁜), *четыри точкы,* поставены нáкрьстъ (⁘), *двѣ точкы поставены* юдна надъ друга (:) и *двѣ точкы* съ промькнѫта между имъ крива чьрта (÷). Употребенiю-то на тѣзи препьвателны знакове толкозь ю замутано и случайно, щото трудно може са опредѣли сѫщо-то мѣсто на сѣкы отъ тѣхъ: точката-та, поставена обыкновенно посрѣдъ, а не низко до буква-га, раздѣляла и цѣлы предложенiя и отдѣлны думы, крьстецъ-тъ — сѫщо туй; употребенiю-то на точка-та само въ юдинъ случай было постоянно — то ю при буквы съ числително — значенiю, които вынѫгы имали при себе-си по юднѫ точкѫ и отъ двѣ-тѣ страны посрѣдь:

Отнде пакы въ горѫ юдинъ ⁜ и ѩко поздѣ бысть. сънидошѧ оученици юго на море ⁜ нвълѣзъше въ корабль. ѣдѩахѫ на онъ полъ морѩ. въ Капернаоумъ ⁜ Остр. юв. 16 стр. .ӏд҃. стадии.

Двѣ точкы виждатъ-са нѣкога при недописана дума: єваⷢ҇и: — но за двѣ точкы съ промѫкнѫта между имъ крива чьрта, и за четыри точкы, поставены нáкрьстъ, постоянно-то имъ мѣсто было на края на статья-та или на глава-та.

§ 165. Въ новыя перiодъ на юзыка препьвателны-тѣ знакове по вида си сѫ юдны и тѣзи, що сѫ и въ най-новы-тѣ юзыци, и у насъ сега, освенъ въ

просителныя знакъ, който, по примѣра на грьцкыя ѥзыкъ, означава-са съ точка и запетая (;). При туй са-нахождатъ и слѣдующи-тѣ знакове:

1. *Вмѣстителенъ знакъ* [ ], който объюма думы, що гы нѣма въ текста, а сѫ притурнѫты послѣ за ясность: ко ѥже и в' длашнихъ васъ [странахъ] благовѣстити.

2. *Отложителенъ знакъ* ( ), който заключава въ себе-си думы съ отстраненъ смысьлъ, но гы има въ текста: и во дни тыѧ воставъ Пѣтръ посредѣ оученикъ рече: (бѣ же имѣнъ народа вкѹпѣ ѩкѡ сто и двадесать) мѹжїє братїє..

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ.

ЗА СЛОВОСЪЧИНЕНІѤ-ТО.

§ 166. Въ тьзи часть, при съединяванье-то на думы-тѣ въ рѣчь-та по свойства-та на старобългарскыя ѥзыкъ, разглѣдва-са: *А)* въ просто-то предложеніѥ какъ са-изреква отношеніѥ-то на отдѣлны-тѣ думы по зависимость-та на ѥдна отъ друга; *Б)* въ сложно-то предложеніѥ какъ са-изреква отношеніѥ-то на просты-тѣ предложенія по зависимость-та на ѥдно отъ друго; *В)* какво распорежданье иматъ отдѣлны-тѣ думы въ предложенія-та.

А) ПРОСТО ПРЕДЛОЖЕНІѤ.

I. ОБРАЗОВАНЬѤ НА ПРОСТО-ТО ПРОДЛОЖЕНІѤ.

§ 167. И въ старобългарскыя ѥзыкъ, както и у насъ, просто-то предложеніѥ въ състава си има сѫ-

щи-тѣ главны членове — *подлежаще*, *врьзкѫ* и *сказуемо* — и сѫщи-тѣ второстьпенны — *допълненіе*, *опредѣлителнѫ думѫ и обстоятелственнѫ*. Тѣзи членове на предложеніе-то изрекватъ-ся съ сѫщи-тѣ части на рѣчь-та, но повечето съ разны формы отъ наши-тѣ (защото новобългарскый-тъ ни юзыкъ нѣма падежны формы, освень нѣколко твърдѣ малобройны, опазены отъ древность-та): свѣтилникъ тѣлоу юсть око. вѣрный въ малѣ и въ мънозѣ вѣренъ юсть. твоѧ сѹть небеса, и твоѧ есть земля; единъ ѿ васъ предастъ мѧ; азъ есмь нищъ и оубогъ, ты еси бгъ мой; азъ есмь сый; всѧ ми лѣть сѹть; ходяй во свѣтѣ не поткнется; домове нечестивыхъ исчезнѹтъ; въ дьни оны изиде повелѣние Кесара Аѵгоста написати вьсѫ вьселенѫѭ.

§ 168. Въ разгледванье-то на части-тѣ на рѣчь-та и на тѣхны-тѣ формы за изрекванье на главны-тѣ и второстьпенны-тѣ членове въ предложеніе-то забѣлѣжватъ-ся слѣдующи-тѣ въ старобългарскыя юзыкъ особенности:

а. Подлежаще-то са-изоставя, кога ю мѣстоименіе първо или второ лице: рабъ твой есмь; бжїи есте, и сынове вышнягѡ вси; освень кога ю нужда за указателность или за разность: Азъ есмь Бгъ, и нѣсть иногѡ; Азъ рѹкою моею оутвердихъ небо; Вы же яко человѣцы оумираете; чадо, ты всегда со мною еси.

б. Врьзка-та рѣдко са-отпуща при сказуемо сѫществително и прилагателно: бгъ (есть) спасъ мой;

сьмрьть мѫжоу (юсть) покои. Супр. рк. 327. ничьтоже намъ христоса (юсть) честнѣише. т. 53. ва оба (юста) слоугъ сотониин. т. 55. сьмрьть грѣшьныихъ зъла т. 372. за́повѣдь Гд҃на (є҆́сть) свѣтла̀.

в. Прилагателны — имена, числителны, мѣстоименія и причастія, употребяваны въ предложеніе-то за означаванье на по-горнье родово понятіе, подлежаще были или сказуемо или допълненіе, — стоѭтъ въ средень родъ множ. число: **и моꙗ вьсꙗ твоꙗ сѫть, и твоꙗ моꙗ. невъзможьнаꙗ отъ чловѣка възможьна отъ Ба҃ сѫть.** Остр. 47. 239. **преслâвнаѧ глаго́лашасѧ ѿ тебѣ̀; кто̀ сїѧ̂ совѣща̀ на Тѵ́ра; возрыда́йте и҆звâѧннаѧ во І҆ерлⷭ҇и́мѣ; како древнѣа прѣидѫ** (множ. ч. виж. § 83. стран. 118.), **како новаа процвїсѧ.** Глаг. Клц. 840.

Но и въ юдинст. число употребеніе-то на прилагателно въ сред. родъ не ю чуждо въ юзыка: **Юда имать хвалѫ рабоу томоу, юко сътвори повелѣноюе** (τὰ διαταχθέντα). Остр. 113. **хотѣхъ большыими простьрѣти словесе, нъ довьлѣетъ реченое** (τὰ εἰρειμένα) **послоушаѭштиимъ.** Глаг. Клц. 524. **и възвѣштено бысть Аурилиюноу отъ приставьюныихъ воинъ вьсе то бывъшеюе.** Супр. ркп. II. **пишетъ бо са, отъдати кесарово кесареви и божию богоу.** т. 80. **И҆ и҆звѣ́стно бы́сть сїѐ всѣ̑мъ лю́демъ; поле́зное на́мъ и҆спроси́те.**

З а б ѣ л. Съ таквозь значеніе прилагателны у насъ сѫ въ употребеніе въ юдинс. число. ***Богъ направи сичко-то отъ нищо;*** или въ множ., но тогази са—

прилага при тѣхъ дума-та — *работы* или *нѣщя*: *кой може проумѣ Божьи-тѣ работы* или *нѣщя?*

г. **Опредѣлены-тѣ** прилагателны (съ пълны формы що сѫ) различавать-са отъ неопредѣлены-тѣ (усѣчены-тѣ) въ употребеніе-то си по туй — пьрвы-тѣ представятъ грьцкы-тѣ членны прилагателны, а вторы-тѣ — безчленны-тѣ: ѥ҆́мъ за рꙋ́кꙋ слѣпа́го (τῦ τυφλῦ) приведо́ша къ немꙋ̀ слѣ́па (τυφλόν). Марк. VIII. 23. Лежааше мъножьство болѧщиихъ (τῶν ἀσθενούντων), слѣпъ (τυφλῶν), хромъ (χωλῶν), соухъ (ξηρῶν), Остр. 23. (Въ новыя пер. стои — слѣпы́хъ, хромы́хъ, сꙋхи́хъ). Добрꙑи (ὁ ἀγαθὸς) чл҃къ отъ добраго (ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ) съкровища износить до́браꙗ (τὰ ἀγαθὰ), и зълꙑи (ὁ πονηρὸς) чл҃къ отъ зълааго (ἐκ τοῦ πονηροῦ) съкровища износить зълаꙗ (τα πονηρὰ). тамъ 69.

Съ пална форма йоще стоѭтъ прилагателны-тѣ въ предложеніе-то, кога сѫ подлежаще вм. сѫществително: слѣпі́и прозира́ютъ, и҆ хромі́и хо́дѧтъ, прокаже́ннїи ѡ҆чища́ютсѧ, и҆ глꙋсі́и слы́шатъ, ме́ртвїи востаю́тъ и҆ ни́щїи благовѣствꙋ́ютъ; а съ усѣчена —, кога сѫ сказуемо: сы́нове твои сы́ри; сꙋдьбы̀ твоѧ̀ бла̑ги; да бꙋ́дꙋтъ чресла̀ ва́ша препоѧ́сана. Кога сѫ опредѣлителны при сѫществителны имена, нахождать-са, кога съ пълна, кога съ усѣчена форма: нѣ́мы да бꙋ́дꙋтъ ѹ҆́стны лсти́выѧ; ма́лъ ква́съ все̑ смѣше́нїе ква́ситъ; се́рдце чи́сто сози́жди во мнѣ̀, бж҃е; помѧнꙋ̀ сло́во свѧто́е твоѐ. Но се́ съотвѣтствуватъ на членны грьцкы въ текста.

Забѣл. Само трудно може са-догаде, отъ що са-

ржководили въ древность-та при употребеніе-то на притежателны-тѣ прилагателны, кога съ пълна, кога съ усѣчена форма: **велика юсть вѣра крьстиꙗнъска.** Супр. ркп. 79. **рѣхъ ти оубо, ꙗко христосовъ робъ юсмъ.** т. 79. **нѣсмъ достоини нарицати имене свꙙтаго христосова.** т. 82. **мы же готови юсмъ за христосово исповѣданиꙗ не тъчиѭ единоѭ оумрѣти, нъ и тысꙙштами.** т. 176. **прьвии пастыри хвоє благовѣтъствоуѭтъ рождьство.** Глаг. Клц. 895. **прѣвии вьсѣмъ пастоуси христосови оученици благовѣствоваша христосовоѥ изъ мрътвыихъ порождениѥ.** Супр. ркп. 340.

д. Относително-то мѣстоименіе — иже - ꙗже -ѥже часто са-нахожда намѣстникъ на грьцкыя членъ ὁ, ἡ, τὸ, за сичкы-тѣ му падежи, и впълно носи неговѫ-тѫ обязанность:

1) Предъ думы, управяны съ предлогъ (προθετόπτωτα) и предъ обстоятелственны нарѣчія, които заедно съ него мѣстоименіе опредѣляватъ нѣкоѭ думѫ и сѫ равны съ прилагателно, коюто не приляга да са-изрече: **ꙗже о Іс҃ѣ назарꙗнинѣ** (τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου). Остр. 4. **въстанѧ облиуаа ѥже из мрътвыихъ вьскрѣсениѥ** (τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάςασιν). Суп. р. 107. **ꙗже бо ныниꙗ** (вм. **ныниꙗшьнаꙗ**) **маловрѣшенъниꙗ сьмр'ть сънъ праведнымъ нарицаѥтъ сꙙ** (ὁ γὰρ νῦν ὀλιγόχρονος θάνατος). т. 46. **Ѥже ѿ насъ исполнивъ смотреніе, и ꙗже на земли** (вм. **наземленнаꙗ**) **соединивъ небеснымъ; по ѥже во адъ сошествіи** (вм. **по воадскомъ сошест.**) μετὰ τὴν εἰς ᾅδην κάθοδον); **слезъ твоихъ теченми пустыни... и иже**

(неправилность вм. ꙗже) изъ глубины воздыхании во сто трудовъ оуплодоносилъ еси, и...:

2) Предъ причастія съ усѣчена форма, дѣто въ грьцкыя юзыкъ стои членъ: пасха наша заколенъ бѫдетъ за ны Христосъ, да, иже чьстноѭ юго кръвиѭ кропимы, и оустъны акы прагы назнаменаѭще, оубѣжатъ прокоужадаѭштааго орѫжиꙗ. Суп. р. 244. юсть бо богъ на небесехъ, иже словомъ своимъ створив' вьсѣчьскаꙗ и прѣмѫдростиѭ своюѭ отъ небытиꙗ въ бытию приведы вьсѣчьскаꙗ и сватыимъ своимъ доухомь вьсѣмъ жизнь дароуѧ. т. 417. Но тѣзи неопредѣлены причастія, съдружены съ туй мѣстоименіе, като съ членъ, равны сѫ съ опредѣлены, или съ пална форма причастія (воскресый изъ мертвыхъ Хрїстосъ истинный Богъ нашъ... ὁ ἀναςὰς ἐκ νεκρῶν Χριςὸς ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν); затуй излишно и неправилно ю, дѣто въ новыя періодъ туй мѣстоименіе са-употребява за членъ и предъ опредѣлены-тѣ причастія, у които пълна-та форма достатъчно изреква членнѫ-тѫ идеѭ: иже на водахъ всю землю повѣсивый (ὁ ἐπὶ ὕδασι..); иже ѿ оца (τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς) рожденнаго; и въ духа свтаго, гда, животворѧщаго, иже ѿ оца исходѧщаго, иже со оцемъ и сномъ спокланѧема и сславима, глаголавшаго прроки; се агнецъ бжїй, иже (ὁ ἄιρων) грѣхи міра вземлѧй, сїѧ есть кровь моѧ, ꙗже за вы изливаемаѧ; сїе есть тѣло мое, еже за вы ломимое. Но въ по-сетнѣшни-тѣ изданія иже по нѣкадѣ правилно ю отпуснѫто, както и въ Остр. юв. стои Іоан. I. 29. пакъ тамъ 260.

3) Предъ неопредѣлително наклоненіе: неправьдъно юже поудити насъ, да поклонимъ са слоужбѣ мира сего. Супр. рк. 192. нѣсть бо ничьтоже тако богоу любо, ꙗко юже обьштаагo ради оуспѣха жити. т. 280. Туй въ новыя періодъ са-ıевява и като допълненіе, управяно и съ предлогъ: ѿ несмысленнаѧ и кѡснаѧ сердцемъ еже вѣровати (τοῦ πιςεύειν) ѿ всѣхъ; жалающе си за еже оучити (διὰ τὸ διδάσκειν) имъ люди. Дѣян. VI. 1—2.; ѡчиститъ совѣсть нашꙋ ѿ мертвыхъ дѣлъ во еже слꙋжити (εἰς τὸ λατρεύειν) намъ Бгꙋ живꙋ и истиннꙋ. Ѥвр. IX. 14.; по еже вечерѧти; ѿ еже оуслышати; бгъ еже спасати (ὁ θεὸς τοῦ σώζειν); то взыщꙋ, еже жити ми въ домꙋ гдни, а въ древность-та — да живоу в домоу гни.

4) Предъ предложеніе, употребявано като допълненіе: еже радꙋйсѧ англомъ пріимшаѧ (ἡ τὸ χαῖρε δὲ ἀγγέλου δεξαμένη).

II. ОТНОШЕНІЕ НА СКАЗУЕМО-ТО КЪМЪ ПОДЛЕЖАЩЕ-ТО ПО ЗАВИСИМОСТЬ-ТА МУ ОТЪ НЕГО.

§ 169. Отношеніе-то на сказуемо-то къмъ подлежаще-то състои въ съгласуванье-то на подлежаще-то съсъ сказуемо-то, както и у насъ, въ лице, число, родъ (и падежь, кога сказуемо-то и връзка-та стоятъ отдѣлно): блажени сѫть раби тіи; бѣста ока нага; Члоꙗка дъва възидоста въ црькъве помолитъ са.

Забѣл. 1. Въ новыя періодъ поправители-тѣ на священны-тѣ книгы, при подлежаще прилагателно océд. родъ, множ. число, повечь споредъ грьц. текстъ, а не по старобългарскы-тѣ свойства, положили по нѣкадѣ сказуемо въ единст. число: вса̀ є҆ли́ка а҆́ще твори́тъ оу҆спѣ́єтъ (κατευοδωθήσεται), вм. оу҆спѣ́ютъ. Но въ древни-тѣ паметници таквози съгласуванье не са-нахожда: вси ѥлико имать оць мои сѫть (πάντα ἐμά ἐςί).

§ 170. Ако подлежаще-то е име събирателно, или числително отъ пѧть до дєсѧть, тъй и сто̀, тысѧща, тма̀, или изобщо — сѫществително числително; то сказуемо-то нарѣдко са-съгласува съ него въ единст. число: со́нмъ люде́й ѡ҆бы́детъ тѧ̀; оу҆молча̀ всѐ мно́жество; паде́тъ ѿ страны̀ твоеѧ̀ ты́сѧща, и҆ тма̀ ѡ҆десну́ю тебѐ; а по-часто въ множ.: со́нмъ лука́выхъ ѡ҆держа́ша мѧ; по́лкъ люде́й возврати́шасѧ на побѣ́гъ; ѡ҆ста́нокъ люде́й и҆до́ша; повѣ́даху ко́ждо свои́мъ; ѻ҆́смь ду́шъ спасо́шасѧ; поѧ́ша ю҆̀ се́дмь.

§ 171. Кога сказуемо-то са-относя на нѣколко подлежаща отъ равны лица и родове, съгласува-са съ тѣхъ въ множ. число или въ двойст. (ако сѫ двѣ), тъй щото първо-то лице са-предпочита отъ второ-то, а второ-то — отъ третье-то: а҆́зъ и҆ сы́нъ мой и҆ бра́тїѧ моѧ̑ повинуе́мсѧ зако́ну; прїиди̇̀ (а҆́зъ и ты́) взы́демъ на го́ру гдню; ты̀ и҆ сы́нове твои̇̀ просла́вистесѧ. Но двѣ подлежаща, неодушевены въ единст. число, иматъ сказуемо-то си или въ единст. или въ множест. число: да ра́дуетсѧ дне́сь свѣ́тлѡ не́бо и҆ землѧ̀;

на земли̂ чéркы и̂ тлà тлитъ; нéко и̂ землà днéсь прорóчески да веселáтса.

§ 172. За употребеніе-то на видове-тѣ, времена-та и наклоненія-та (освень неопредѣлително-то) въ глаголы-тѣ, като що сѫ сѫщи както и у насъ, нѣма да са-кажѫтъ особиты правила; само едно са-забѣлѣжва, че на преминѫлы-тѣ времена описателна-та форма има повечь мѣсто-то си въ приставны предложенія: Тако възлюби бъ миръ, ѩко и сынъ свои единоѹадыи далъ есть. Дѣло сътворихъ, еже далъ еси мънѣ, да сътворѭ. Остр. да к'то есть сиї Аполлонъ хотѣлъ бѣнихъ оѹвѣдѣти. Супр. ркп. 20. Помѧни ѩкѡ воспріѧлъ єси благаѧ твоѧ въ животѣ твоемъ. Лук. XI. 25.

§ 173. За значеніе-то на сложны-тѣ преминѫлы времена са-забѣлѣжва, че минѫло-то време, сложно отъ настояще причастіе и отъ спомагателенъ глаголъ въ продлжавано време, служи вмѣсто продължавано-то време и въ негова помощь — и бѣахѫ сѣдѧще (вм. сѣдѣахѫ) фарисеи и законооучителие. Остр. 90. —, а преминѫло-то, сложно отъ спрягателно причастіе и спомагателенъ глаголъ, служи, както и у насъ, въ помощь на непредѣлно-то време, за изрекванье на разны по тънко различаваны неговы значенія, кога едно дѣйствіе са-представя въ съотвѣтствіе съ друго; Затуй то са-слага и съ настояще-то време (есмь) на спомагателныя глаголъ, и съ непредѣлно-то му (бѣхъ), и съ продължавано-то му (бѣахъ). И тъй спрягателно-то причастіе са-употребява:

а. Съ настояще-то време (есмь) на спомагател-

ныя глаголъ, кога дѣйствіе-то са-представя, като свършено въ сѫща-та минута на говоренье-то, и че слѣдствіе-то му тогазь йоще го има: ꙗко отъ ба єси пришьлъ оучитель. Остр. 7. И аще єсмь чнмь кого обидѣлъ възвращѫ четворицеѭ. т. 114. Гдн бже мой возвеличился єси зѣлѡ, во исповѣданіе и въ велелѣпотѹ ѡблеклся єси.

б. Съ непредѣлно-то време (бѣхъ или быхъ) на спомагателныя глаголъ, кога дѣйствіе-то са-представя свършено предъ друго преминѫло и свършено вечь дѣйствіе: мрьтвъ бѣ и ожнвѣ, изгыблъ бѣ и обрѣтеса. Остр. 119. тьма бысть, и не оу бѣ къ нимъ пришьлъ іс. т. 16. мы ꙗкоже измрьли бѣхомъ сьномъ, онъ же бьдѣ въ вьсѫ ношть. Супр. р. сии хотѣли бы-ша, да большимъ чьстемъ достоини бѫдѫтъ. т. 53.

Забѣл. Преминѫло-то, по туй таквозь тънко различіе на значеніе-то си, въ първыя случай е равно съ грьц. παρακείμενος, а во вторыя — съ ὑπερσυντελικός.

в. Съ минѫло-то продължавано (бѣахъ) на споспомогателныя гл., кога свършено-то дѣйствіе са-представя, като намѣреніе, conatus rei faciendae: мънози же отъ иоудеи бѣахѫ пришьли къ мар'еѣ и маріи, да оутѣшать и о братѣ єю. Остр. 138. оучении-ци бо єго ошьли бѣахѫ въ градъ, да брашьно коупать. т. 30. Въ новыя періодъ, както и у насъ, тъзи форма не са-различава, поради сливанье-то на двѣ-тѣ гласны въ єдна, само въ 2-то и 3-то единс. лица и въ 3-то множ. може са-разпозна по формы-тѣ — ше, хѫ.

Забѣл. Въ опредѣлено-то преминѫло време често

са-отпуща спомагателный-тъ глаголъ юсмь, и тъй то са-ювява, както и у насъ, въ видъ на историческо премивало: праздьньствоунмъ оубо праздьньство се, въ ѩже въста господь, въсталъ бо и вьселенжѩ съвьставилъ. Супр. р. 378. сниде ангельскый владыка въ їорданьскыѩ воды, и свѧтивъ водьноѥ ѥстьство вьсѫ вьселенжѩ исцѣлилъ. т. 380. — *Киръ побѣдилъ Креза при рѣка Халисъ. — Хекторъ и Аяксъ са-били бой кръвнишкы, но са-разишли прїѥтелскы.*

III. ОТНОШЕНІЮ НА ОПРЕДѢЛЕНІЮ-ТО КЪМЪ ОПРЕДѢЛЯВАНА-ТА ДУМА.

§ 174. Въ предложеніе-то, отношеніе-то на опредѣлителна-та дума къмъ опредѣлявана-та, по зависимость-та на юдна-та отъ друга-та, състои въ съгласуванье-то имъ, както и у насъ: опредѣленія-та — прилагателны имена были, мѣстоименія и числителны прилагателны были, причастія были. — съгласуватъ-са въ родъ, число и падежь съ опредѣлявана-та си дума, была подлежаще, сказуемо или допълненіе въ кой-да-ю отъ косвенны-тѣ падежи съ предлозы или безъ предловы: блгі́й человѣ́къ ѿ блага́гѡ сокро́вища ѝзно́ситъ блага̂ѧ, ѝ ѕлы́й человѣ́къ ѿ ѕла́гѡ сокро́вища ѝзно́ситъ ѕла̂ѧ; а̂зъ е̂смь Гдь, бгъ тво́й; воззри́те на пти̂цы небе́сныѧ; Въ лѣто осмонадесатоѥ цѣсарѣ (ю)персьска Савори гоненнѥ бысть на цръкъви хърстосовы и на утѫщаа вьседръжителѥ бога. Въ то же врѣмѧ гоненнѥ обрѣтоша са въ персь-

сте земи въ нѣкоторѣи вьси, нарицаѥмѣи Наса, дъва брата Варахисии и Іѡна нменемъ нарицаѥма, мѫжа правьдива, испльнь сѫшта вѣры и хранашта заповѣди господьна съ страхомъ. Суп. р. 186.

§ 175. Относителны-тѣ прилагателны мѣстоименія — ѝже, ѩже, ѐже, ѩкόвъ -вà -вò, ѐлѝкъ -ка -ко ако и да са-съгласуватъ въ родъ и число съ думы-тѣ, къмъ които са-относятъ, но въ падежь не са-съгласуватъ сѣкога съ тѣхъ по зависимость-та си отъ слѣдующія слѣдъ тѣхъ глаголъ: ѕмíй сéй, ѐгóже создáлъ ѐсѝ; тáмѡ гáди, ѝхже нѣ́сть числà; бы́сть нóщь, въ нéйже прóйдꙋтъ; ѿ моéмъ чáдѣ, ѐгóже (неправилность) родѝхъ во оу҆́захъ; въ домꙋ҆ бóжїи жити, ѩже ѐсть цéрковь бга жи́ва (съгласува-са съ дирнье-то, що означава сѫщія предметъ); всѧ̂, ѐлѝка ѝматъ ѻ҆цъ, мо̂ѧ сꙋ́ть; словесà, ѩкѡвà не слы́шасте.

З а б ѣ л. Срeдній-тъ родъ ѐже въ древность-та са-нахожда относвано къмъ сѫществително мѫж. и жен. родъ и въ три -тѣ числа, кога са-пріема съ значеніе като наше-то — *що, дѣто* =*(който, която, което, които)*: како оубо робъ грѣхоу робы творитъ, ѥже сѫть правьдѣ дѣлателе. Суп. р. 42. кын снцъ законъ; оучоница поучштати, и ѥже оубиѥнынмъ жизнь даѥтъ, того погоубити. т. 296.

§ 176. Вмѣсто притежателны-тѣ мóй твóй, свóй често са-употрѣбява съкратеный дат. пад. — ми, ти на личны-тѣ мѣстоименія и — си на възвратно-то, при сичкы-тѣ косвенны падежи: таквозь употребе-

ніѥ съотвѣтствува напълно съ употребеніѥ-то на грьц. родит. падежь на сжщи-тѣ мѣстоименія: виждь ми ланитама оударены, иже..., виждь ми плєштьма раны, да разметаѭ твоихъ грѣхъ брѣма Суп. р. 355. вѣроуѭ вьскрьсению ти, господи. т. 388. цѣлꙋйте єпинєта возлюбленнаго ми; гдѣ ти смєрте жало? гдѣ ти аде побѣда? єгда приидеши во царствіи си. У насъ освень — *ми, ти, си,* въ употребеніѥ ѥ и дател. множ. и на три-тѣ лица: *ни, ви, имъ,* вм. *нашь, вашь, тѣхенъ (нихенъ* по македонско нарѣчіѥ), и дател. ѥдинст. на 3-то лице: *му, и,* вм. *неговъ, неинъ.*

Забѣл. 1. Тѣзи дател. падежи на третьелично-то и на възвратно-то мѣстоименія нахождатъ-са приложены по нѣкадѣ при свои-тѣ-си притежателны: свой ємꙋ градъ; своѥи ѥмоу вьси; ѿиде во своя си; не ищетъ своихъ си; свой ємꙋ языкъ, єже хощетъ глаголетъ. У насъ само на възвратно-то дател. — си са-употребява, но при сичкы-тѣ притежателны: *мой-си, твой-си, неговъ-си, неинъ-си, нашь-си, вашь-си, тѣхенъ-си, свой-си.*

Забѣл. 2. Както у насъ, тъй и въ старобългарскыя ѥзыкъ притежателно-то мѣстоим. свой може да занимава мѣсто-то на притежателны и на три-тѣ лица и за ѥдинъ и за много стопаны, т. е. може да стои вмѣсто — мой, твой, єгѡвъ, нашъ, вашь (и новобълг. *тѣхенъ, нихенъ*): пойдꙋ во свой градъ; возлюбиши искреннаго своєго; дастъ ю матери своєй; благодаримъ въ молитвихъ своихъ; обратите са къ гоу боу своѥмоу; ѡставилъ бѣ вся языки ходити въ пꙋ-

ти своꙗ: до като въ Грьцкыя, Латинскыя и въ другы езыци придава-са на сѣко лице въ особенность друго мѣстоименіе. Свой йоще не рѣдко съотвѣтствува на Грьцко-то — ἴδιος, αὐτός — и на Латинско-то proprius, ipse: источникъ твоꙗ воды да бѫдетъ тебѣ свой (ἔςω σοι ἰδία — fiat tibi proprius); свой (ἴδιος, proprius) имъ пророкъ; по своей (κατὰ τὴν αὐτȣ̃, secundum ipsius), емꙋ воли. Евр. II. 4.

§ 177. Нарѣчіе-то не въ древность-та са-употребява предъ сказуемо-то въ отрицателно-то предложеніе, както и у насъ, и тогази, кога въ него са-нахожда и друга нѣкоя отрицателна дума, сложна съ частица-та ни, като: никто, ничтоже, никогда, николиже и друг. такв. на прим: не имать ждати са никогдаже.. не сте ли чли николиже... ни единъ отъ нихъ неизбы .. да непогыбнетъ ничтоже, тѫ нощь не яша ничьсоже. Но нѣкога при мѣстоименіе-то никъто и при нарѣчіе-то николиже отрицаніе-то не предъ глагола не са-срѣща: никъто же оубо бѫди драхлъ дьньсь за ништетѫ,... никъто же богатъ не-личуи са богатьства ради, ничьсоже бо отъ нынѣшни можетъ вънести въ праздьньство се. С. р. 376.

Забѣл. 1. Исправители-тѣ на священны-тѣ книгы послѣ оставили двояко-то отрицаніе тамъ, дѣто го има и въ грьцкыя текстъ: вы не вѣсте ничесѡже, защото въ Грьц. текстъ стои — ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδὲν Іоан. XI. 49; но въ 2-ро Солун. II. 3. стои — никтоже васъ прелститъ, защото въ Грьц. текстъ е — μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ. Туй въ глаголица-та стои — никтоже васъ непрелститъ.

Забѣл. 2. Нарѣчіе-то прежде даже иска подирѣ-

си отрицателнѫ-тѫ частицѫ не: прежде даже не снитисѧ имамъ; прежде даже не прїнти некимъ.

§ 178. Между частици-тѣ не и ни забѣлѣжва-са тъзи разлика — пьрва-та ю право, чисто отричанье, и въ древность-та повечето са-поставяла слѣно предъ глаголы, сѫщест. имена, прилагателны и предъ нарѣчія, а въ новыя пер. стои отдѣлно предъ глаголы-тѣ, освень нѣколко, като: нѣсмь, неправдꙋю, непщꙋю, негодꙋю, нерадю; а втора-та ю отрицаніе косвенно, раздѣлително, и, слѣдователно, непълно, защото иска напредѣ-си или подирѣ-си частицѫ-тѫ — не: ни смерть, ни животъ, ни аггли, ни начала, ниже силы, ни настоѧщаѧ, ни грѧдꙋщаѧ, ни высота, ни глꙋбина, ни ина тварь каѧ возможетъ (по грьцко-то устойство, — а трѣбало бы — не возможетъ) насъ разлꙋчити ѿ любве бжїѧ.

Забѣл. 1. Споредъ Грьцкыя и Латинскыя ꙗзыкъ, косвенно-то отрицаніе — ни, поставено въ една фраза съ право-то — не, дава утвьрдителенъ смысьлъ: ꙗкѡ хртосъ воскресе, никтоже да не вѣрꙋетъ — ὅτι Χριϛὸς ἐγήγερται μήτις διαπιϛείτω; но у насъ трѣба въ тъзи фраза да са-повтори йоще веднъжь частица-та не, за да бы й дала такъвзи смысьлъ: *че Христосъ въскрьснѫ никой не трѣба да не вѣрва*, т. е. *сѣкый трѣба да вѣрва, че Христосъ въскрьснѫ*.

Забѣл. 2. Частица-та — ни, съединявана съ съюза — же (ниже), служи за съединяванье на думы и предложенія: ни бо азъ ѿ человѣкъ прїахъ е, ниже наꙋчихсѧ ѿ когѡ; добро не ꙗсти масъ, ниже пи-

ти винѧ̀. Тя, нѣкога съединявана съ сьюзы-тѣ: ли, йли̂, а҃ще ли же, служи — или за изреканье на отрицателенъ въпросъ: ни ли̂ ты боишисѧ бо́га; — или въ отвѣтъ на въпросъ: досто́итъ ли кинсо́нъ кеса́реви да́ти, йли̂ ни̂; — или за съединяванье на дирнье предложеніе съ предньє: въ до́мꙋ ѻ҆ц҃а̀ моегѡ̀ ѡ҆би́тели мнѡ́ги сꙋ́ть: а҃ще ли же ни̂, ре́клъ бы́хъ ва́мъ, иду̂ оу҆готова́ти мѣ́сто ва́мъ.

§ 179. Между особенности-тѣ на опредѣлителна-та дума въ отношеніе къмъ опредѣлявана-та забѣлѣжватъ-са йоще слѣдующи-тѣ:

а. Въ старобългарскыя езыкъ, както и у насъ, са-забѣлѣжва особита наклонность къмъ изрекванье-то на опредѣленіе-то чрезъ прилагателно име: тъй той си-позволява опредѣлително-то въ родит. пад. сѫществително да го измѣнува въ прилагателно и *а*) тогази кога то заедно съ друго въ родит. пад. сѫществително, опредѣлявано чрезъ прилагателно, са-относя къмъ една и тъзи опредѣлявана дума: **тъгда блаженыи Исакии радоуа са о оустроѥнии цръкъвьнѣѥмъ и правыѩ вѣры, и тъ прослави бога о вьсѣхъ, чоудесехъ.** Супр. р. 149., и *б*) тогази, кога къмъ опредѣлително=(съ родит. притежателенъ) са-относя причастіе за негово поясненіе, което въ такъвзи случай си-остава въ родит. падежь, като че бы са-съгласувало по смысьлъ съ родит. притеж. падежь: **помощь наша во има господьнѥ, сътворъшаго небо и землѭ.** Супр. ркп. 59. **водоѭ омывающи тѣло божиѥ, измывъшааго вьса и оцѣштеныѥ давъша.** т. 345.

даждъ ми тѣло Ісово, омрачьшаагo сльнце прѣжде мала времене, и каменије раз'дробьша. т. 342.

б. Вмѣсто прилагателно притежателно или вм. родит. притежателенъ часто са-употребява дателенъ, за да са-изрече принадлежность или происхожданье: Тоу бѫдетъ плачь и скръжетъ зѫбомъ (зѹбѡвъ или зѹбный). Супр. р. 274. И животъ бѣ свѣтъ члоѣкомъ. Ост. 2.

в. Въ редовны числителны, съставены отъ нѣколко числа, пріема редовнѫ-тѫ прилагателнѫ формѫ не само дирнье-то число, както у насъ, но повечето и предньe-то: четыренадесятоје второје лѣто. Въ лѣто двoдесятьноје и четврьтоје цѣсара Диоклитиана. Суп. р. 161.

г. Дѣйствително причастіе съ усѣчена форма споредъ грьц. текстъ, нахожда-са при сказуемо-то вмѣсто неопредѣлително наклон: мнѧхѹ, дѹхъ видѧще; азъ же, гдѝ, оѹповаѧ бѹдѹ на тѧ; оумъ непрестаєть лоукаваꙗ ми помышленіꙗ рода — и споредъ еврейскыя, вмѣсто нарѣчіе, при глагола въ подлежаще-то, за по-силно изрекванье: видѧ видѣхъ; терпѧ потерпѣхъ; благословлѧѧ благословлю; величаѧ величаю; оумъножаѧ оумъножѫ; нъ въстава въстави и. С. р. 96.

д. На спомагателныя глаголъ быти настояще-то причастіе сый или сѹщій нахожда-са нѣкога въ предложеніе-то при имена за да имъ придаде особитѫ значителность: богъ сый міра; сѹщѹю бцѹ.

е. Несклоняемы-тѣ — исполнь и свободь, тьй

и нарѣчія отъ сравнит. стъпень често са-съгласуватъ съ сѫществителны: йспо́лнь землѧ̀ сла́вы твоеѧ̀; правьды испъльнь десница твоѧ; свобо́дь бꙋ́дете; толи́кѡ лꙋ́чше бы́въ а҆́гглъ, є҆ли́кѡ различнѣе и҆́хъ наслѣ́дова и҆́мѧ; пꙋ́щше є҆смы̀; мно́зѣхъ пти́цъ лꙋ́чше є҆стѐ вы̀.

IV. ОТНОШЕНІЮ НА ДОПЪЛНЕНІЮ-ТО КЪМЪ ДОПЪЛНЯВАНА-ТА ДУМА.

§ 180. Въ старобългарскыя юзыкъ отношеніюто на допълненію-то къмъ допълнявана-та дума въ предложеніе-то изреква-са чрезъ разны-тѣ формы на косвенны-тѣ падежи, или и съ помощь-та на разны предлозы, до като у насъ служѫтъ на туй само предлозы-тѣ, освень винител. падежь, който при сказуемо-то означава предметъ на дѣйствіе-то. За туй тукъ са-разгледва: — *а.* управянье-то на косвенны-тѣ падежи безъ предлозы; *б.* управянье-то имъ съ предлозы заедно; *в.* употребеніе-то на неопредѣлително-то наклоненіе, що са-пріема и то по зависимость-та си като допълненіе.

а. Управанье на падежи-тѣ безъ предлозы.

Родителный.

§ 181. Родителный-тъ падежь са-употребява:

1) За да означава *стопана*, комуто принадлежи нѣкой предметъ: сы́нъ Никола́ѧ; до́мъ дѣда; ско́тъ бли́жнѧгѡ; гора̀ Бо́га; той повечето са-превръща въ притежателно: сы́нъ Никола́евъ; до́мъ дѣдовъ; гора̀ бж҃їѧ.

2) Кога отъ двѣ, положены редомъ сѫщест. имена, едно-то е производно отъ глаголъ, тогази друго-то при него бива въ родит. пад., съ дѣйствително или страдателно значеніе: дѣѧ́нїѧ ἀпо́столѡвъ: приѡбрѣ́тенїе Ѧлеѯа́ндра вели́кагѡ; дѣ́латель виногра́да; спасе́нїе ро́да человѣ́ческагѡ.

Забѣл. На родител. падежь значеніе-то кога не са-различава дѣйствително ли е или страдателно, то родителный-тъ са-превръща въ дателенъ, съдружаванъ съ предлога къ, или са-прилага при родителныя и дателенъ съ предлога къ: — вмѣсто любо́вь ѻ҆тца̀, любо́вь сы́на, казва-са — любо́вь ко ѻ҆тцꙋ̀, любо́вь къ сы́нꙋ, или любо́вь ѻ҆тца̀ къ сы́нꙋ, любо́вь сы́на ко ѻ҆тцꙋ̀ — и вмѣсто — не́нависть врагѡ́въ на́шихъ, — не́нависть ко врагѡ́мъ на́шимъ, не́нависть врагѡ́въ къ на́мъ.

3) Отъ двѣ положены редомъ сѫщест. имена, кога едно-то съ прилагателно заедно опредѣлява душевно или тѣлесно свойственно качество на друго-то, то съ прилагателно-то заедно стои въ родит. падежь при друго-то, ако качество-то принадлежи на цѣлъ предметъ: человѣ́къ до́брагѡ се́рдца; ю҆́ноша хꙋ́дагѡ разсꙋжде́нїѧ, ма́лагѡ ро́ста.

4) При събирателны сѫщест. имена и при онѣзи, които означаватъ — *часть* или *участіе*, *множество* и *помѣщность*: ча́сть рыбы; прича́стникъ твоеѧ̀ бл҃гости; собра́нїе люде́й; по́лкъ ӥзбра́нныхъ во́инъ, ста́до ѻ҆ве́цъ; ча́ша воды̀; мѣ́ра вїна̀; чва́нецъ ѐлеа.

5) При прилагателны, що означаватъ — *мѣркѫ*, *изобиліе* или *скѫдость* и при думы-тѣ: досто́инъ,

недостóинъ, нáгъ, нищъ, свобóденъ, пустъ, стрáненъ, чи́стъ и друг.: высóкъ тридесѧти лактéй; широ́къ четы́рехъ пѧдíй; и҆́хже оу҆ста̀ клѧтвы и҆ гóрести пóлна сꙋть; тóщъ всѧ́кїѧ добродѣ́тели; достóинъ мзды̀ своеѧ̀; недостóинъ сáна своегѡ̀; стрáненъ всѧ́кагѡ пóмысла благáгѡ. Но нѣкои отъ тѣхъ са-нахождатъ и съ дателенъ: дѣла̀ достѡ́йна покаѧ́нїю; чꙋ́ждь брáтїи своéй; стрáненъ ѻ҆тцꙋ̀.

6) При сравнителны прилагателны и нарѣчія, кога не имъ слѣдва частица-та — нéже или нéжели: нѣ́сть рáбъ бóлїй гдⷭ҇а своегѡ̀; вы́шшꙋю небéсъ бцⷣꙋ; бóлїй менѐ или бóлїй нéжели а҆́зъ; сладчáе мéда; стои́тъ вы́ше тебѐ.

7) При просто-числителны-тѣ имена отъ пѧ́ть до ты́сѧща, въ родит. пад. лежѫтъ изброяваны-тѣ предметы: пѧ́ть хлѣ́бѡвъ; двана́десѧть а҆пóстолѡвъ; шéсть сѡ́тъ ты́сѧщъ вѡ́инъ. Но кога числителны-тѣ сѫ въ дат., творит. и предл. падежь, тогази изброяваны-тѣ при тѣхъ предметы съгласуватъ-са съ тѣхъ въ сѫщыя падежь: десѧты́мъ дѣ́вамъ; по шестѝ днéхъ; седмїю̀ тѧтивáми сы́рыми.

8) *За допълненіе*, що означава *часть* отъ цѣло: дáждь ми воды̀ пи́ти.

9) *За да означава точкѫ отъ определено временнно разстояніе*, на въпросъ — когда̀? — сегѡ̀ днѐ прїи́де; пéрвагѡ лѣ́та, мѣ́сѧца шестáгѡ, полꙋ́нощи.

10) Кога предъ дѣйствителенъ глаголъ стои отрицателна-та частица — не, тогази допълненіе-то му, що означава предмета на дѣйствіе-то, употребява-са въ родит. а не въ винит. падежь: слáвы моеѧ̀

ѝномꙋ не дамъ ктомꙋ; грѣха не ймамы; не оумыюеши ногоу моюю во вѣкъ. Аште ли к'то тврьда оума неимать, да са отължкнить отъ насъ. Супр. ркп. 46. Въ тови случай нѣкога и само-то подлежаще быва въ родит. падежь, кога при отрицаніе-то са-означава и лишаванье отъ подлежаще-то: йхъ смерти не бꙋдетъ ктомꙋ, ни плача, ни вопла, ни болѣзни ктомꙋ не бꙋдетъ; не бꙋдетъ волѡвъ при ѧслѣхъ; нѣсть страха бжїѧ предъ ѻчима йхъ; нѣсть во оустѣхъ йхъ йстины.

Забѣл. Въ древность-та по-строго опазвали туй употребеніе слѣдъ отрицанія-та: не, нѣсть, ни, ниже, а не въ новыя періодъ, дѣто повечь ю опазвана близость до грьцко-то словосъчиненіе. Въ древность-та стои — и невъзненавидить отьца своюго и матере и жены и чадъ и братїѧ и сестръ, юще же и доуша своюѧ; а въ новыя періодъ — й не возненавидитъ ѻца своего, й матерь, й женꙋ, й чадъ, й братїю, й сестръ, ѥще же, й дꙋшꙋ свою; въ древн. рече безоумьнъ нѣсть ба.. не оставлѭ васъ сиръ. Остр. оуже не глѭ васъ рабъ. т., а въ нов. пер. — нѣсть бгъ, васъ сиры, васъ рабы.

11) За допълненіе при глаголы, що означаватъ *душевно състояніе* между страхъ и надежда; като: *ожиданье, боязьнь, исканье, лишаванье, срамъ, съжалѣніе, удостояванье* и *отерьцанье*: повелѣ ймъ ждати ѿвѣтованіѧ ѻтча; боиса, сыне, моихъ словесъ; просй тѣлесе Їисꙋсова; йщите прежде царствїѧ бжїѧ й правды ѥгѡ; лишиса вѣчныхъ

влагъ; стыждѫса своихъ; пощадиоудовъ своихъ, Варахисие. Супр. р. 197. раби своихъ господіи всѧкіѧ чести да сподоблѧютъ; словесе неправедна ненавидитъ; всѧкагѡ брашна возгнѫшасѧ дѫша ихъ.

12) При глаголы, които означаватъ *напълванье* и *испразванье*, освень винителенъ, що означава предмета на дѣйствіе-то, стои и родит. падежь, що означава *вещество*, съ което са-пълни или отъ което са-испразня положеный-тъ въ винит. падежь предметъ: меда насыти ихъ; напоиша мѧ оцта; исполнитсѧ дѫха.

13) За да означава *цѣло-то* въ отношеніе къмъ отдѣлявано-то отъ него, наричванъ *родителенъ раздѣлителенъ*, и быва нѣкога съ предлога — изъ или ѿ, а повече и безъ него: высокаѧ древесъ падоша; сѫщыѧ младенцевъ изби иродъ: блаженыи Кондратъ затворенъи тоу братіи слоужааше, комоуждо нхъ потрѣбьное принося. Супр. ркп. 73. овъ ихъ богоу глаголааше. т. 349. обѣшташа са нѣкоторни отъ нихъ т. 54. ѥльма оубо сътвористе ѥдиномоу отъ братиѧ сеѧ моѧ хоудыѧ, то мьнѣ сътвористе т. 93.

14) При супинумъ въ древность-та допълненіе-то стои въ родит. падежь вм. винителенъ, ако и съвсѣмъ да не са-исключава този последній-тъ: приде во сн҃ъ улов҃ѣчьскыи възискатъ и спастъ погыбъшааго. Ост. 114. Придоша обрѣзатъ отроуате. т. 279. Тоуне приде х҃с прострѣтъ ирѫкѣ своеѩ за въсѫ въселенѫѭ. Глаг. Клц. 233.

15) При сложны-тѣ глаголы съ предловы-тѣ ѿ, йзъ, които нѣкога са-повтарятъ при родит. падежь: йзвы́ша ѻ҆стрі́ѧ меча̀; ѿхожда̀ свѣ́та сегѡ̀; да ѿлꙋче́нъ со́нмища бꙋ́детъ; йзбѣжи́ши ли сꙋда̀ бо́жіѧ; изидѫть англи и отълѫчать зълыѩ отъ срѣды праведьныхъ. Ост.

16) Количественны-тѣ нарѣчія и междометія-та — ѡ҆! ѡ҆ле!: мно́гѡ люде́й; ма́лѡ ѻ҆ве́цъ; ѡ҆ пресла́внагѡ чꙋдесѐ! ѡ҆ле неразꙋ́міѧ! ѡ҆ несъказаемаато и несьвѣдомааго таинааго. Супр. рк. 254. Междометіе-то ѡ҆ нахожда-са и съ дателенъ падежь: ѡ҆ дивьнымъ и прѣславьнымъ дѣломъ. Супр. р. 40.

Дателный.

§ 182. Въ дателенъ падежь са-употребява:

1) Предметъ-тъ, къмъ който са-простира дѣйствіе-то на глагола, съ цѣль да му са-даде или да му са-стори нѣщо въ негова полза или во вреда. По туй глаголъ-тъ -даю̀, тъй и сходны-тѣ съ него по значеніе-то си: помогꙋ̀, враню̀, запреща́ю, повинꙋ́юсѧ, повелѣва́ю, противлѧ́юсѧ, ᲂу҆подоблѧ́ю, послѣ́дꙋю, ревнꙋ́ю, завижꙋ̀, дивлю́сѧ, стꙋжа́ю, изобщо сѣкы глаголъ, слѣдъ който може да са-постави въпросъ — комꙋ̀? или чемꙋ̀? — ако е дѣйствителенъ, пріема при винит. падежь допълненіе и дателенъ: дадѐ ржѣ́ плоды̀ и҆́хъ, и҆ трꙋды̀ и҆́хъ прꙋгѡ́мъ; принеси́те гд҇ви сла́вꙋ и҆ че́сть; помози́ ми; не враните и҆́мъ; повини́сѧ гд҇ви; вы̀ проти́витесѧ бо́гови а҆ не человѣ́кѡмъ; запретѝ є҆мꙋ̀; не ревнꙋ́й лꙋка́внꙋющымъ, нижѐ зави́ди творѧ́щымъ безза-

благъ; стыждуся своихъ; поштади оудовъ своихъ, Карахиские. Супр. р. 197. раби своихъ господий вся-кия чести да сподобляютъ; словесе неправедна не-навидитъ; всякагw брашна возгнушася душа ихъ.

12) При глаголы, които означаватъ *напълванье* и *испразванье*, освень винителенъ, що означава пред-мета на дѣйствіе-то, стои и родит. падежь, що озна-чава *вещество*, съ което са-пълни или отъ което са-испразня положеный-тъ въ винит. падежь предметъ: меда насыти ихъ; напоиша мя оцта; исполнит-ся духа.

13) За да означава *цѣло-то* въ отношеніе къмъ отдѣлявано-то отъ него, наричванъ *родителенъ раз-дѣлителенъ*, и бывá нѣкога съ предлога — изъ или ѿ, а повече и безъ него: высокля древесъ падоша; ссу-щыя младенцевъ изби иродъ: блаженыи Кондратъ затворенъи тоу братіи слоужааше, комоуждо ихъ по-трѣбъное принося. Супр. ркп. 73. овъ ихъ богоу глаголааше. т. 349. обѣшташа са нѣкоторни отъ нихъ т. 54. кельма оубо сътвористе кедниномоу отъ братиа сея моя хоудыя, то мьнѣ сътвористе т. 93.

14) При супинумъ въ древность-та допълненіе-то стои въ родит. падежь вм. винителенъ, ако и съ-всѣмъ да не са-исключава този послѣдній-тъ: приде во-сиъ уловѣчьскыи възискатъ и спастъ погыбъшааго. Ост. 114. Придоша обрѣзатъ отроуяте. т. 279. Тоуне приде хс пролитъ кръве своеѧ за вься вьселенѧѧ. Глаг. Клц. 233.

15) При сложны-тѣ глаголы съ предлозы-тѣ ѿ, йзъ, които нѣкога са-повтарятъ при родит. падежь: йзвыйша ѡ҆́стрїѧ мечà; ѿхождꙋ̀ свѣ́та сегѡ̀; да ѿлꙋче́нъ со́нмища бꙋ́детъ; йзбѣже́ши ли сꙋдà бо́жїѧ; изидѫть аггли и отълѫчать зълыѩ отъ срѣды правьдьныхъ. Ост.

16) Количественны-тѣ нарѣчія и междометія-та — ѡ̑! ѡ҆ле!: мно́гѡ людей; ма́лѡ ѡ҆ве́цъ; ѡ҆ пре-сла́внагѡ чꙋдесè! ѡ҆ле неразꙋ́мїѧ! ѡ҆ несъказаѥма-аго и несьвѣдомаего таинааго. Супр. рк. 254. Междометіе-то ѡ҆ нахожда-са и съ дателенъ падежь: ѡ҆ дивьныимъ и прѣславьныимъ дѣломъ. Супр. р. 40.

Дателный.

§ 182. Въ дателенъ падежь са-употребява:

1) Предметъ-тъ, къмъ който са-простира дѣйствіе-то на глагола, съ цѣль да му са-даде или да му са-стори нѣщо въ негова полза или во вреда. По туй глаголъ-тъ -даю, тъй и сходны-тѣ съ него по значеніе-то си: помогꙋ̀, браню̀, запреща́ю, повинꙋ́юсѧ, повелѣва́ю, противлѧ́юсѧ, оу҆подоблѧ́ю, послѣ́дꙋю, ревнꙋ́ю, завйждꙋ, дивлю́сѧ, стꙋжа́ю, изобщо сѣкы глаголъ, слѣдъ който може да са-постави въпросъ — комꙋ̀? или чемꙋ̀? — ако ю дѣйствителенъ, пріема при винит. падежь допълненіе и дателенъ: дадѐ рꙋжѣ̀ пло́ды̀ и҆́хъ, и҆ трꙋ́ды̀ и҆́хъ прꙋгѡ́мъ; принеси́те гдеви сла́вꙋ и҆ че́сть; помози́ ми; не бра-ни́те и҆́мъ; повини́сѧ гдеви; вы̀ проти́вистесѧ бо-гови а҆ не человѣ́комъ; запретѝ е҆мꙋ̀; не ревнꙋ́й лꙋка́внꙋющымъ, ниже́ зави́ди творѧ́щымъ безза-

кóнїе; не рꙋгáйсѧ человѣ́кꙋ, сꙋ́щꙋ въ гóрести, оу҆подóбисѧ и҆̀мъ; дивáсѧ бы́вшемꙋ; да не стꙋжáютъ є҆мꙋ̀; навыкóша дѣлѡ́мъ и҆́хъ; стрáхꙋ гдⷭ҇ню наꙋчꙋ̀ вáсъ; оу҆мѣ́ти книгамъ, престà всѧ́комꙋ пꙋтѝ неблáгꙋ; сообщáетъ дѣлѡ́мъ є҆гѡ̀; лꙋкáвый не прикасáетсѧ є҆мꙋ̀; и҆нóмꙋ колѣ́нꙋ причасти́сѧ; прилѣпля́йтесѧ благóмꙋ; всемꙋ̀ вѣ́рꙋ и҆́метъ; є҆мꙋ́же вóлитъ сы́нъ ѿкры́ти; сꙋди́те си́рꙋ и҆ оу҆бóгꙋ; юда законъ нашь сѫдить чл҃коу. Ост. 53. и поноси невѣрьствию ихъ и жестосрьдию. т. 205.

Забѣл. Въ древность-та са-управяли съ дат. пад. и глаголы-тѣ: търпѣти, надѣꙗти сѧ, хотѣти, одолѣти: търпить оубиицамъ и татемъ. XVI. в. всемоу надѣютсѧ. XIII. в. — милостыни хощѫ, а не жрьтвѣ. врата адова неодолѣѭтъ ѥи. Остр. ев.

2) Производны сѫществ. и прилагат. имена отъ глаголы, що са-управятъ съ дат. пад., и йоще кои-то означаватъ — *далечность, сходство, несходство* и друг. такв.: пови́ненъ сꙋдꙋ̀; помóщникъ мнѣ̀ въ бѣдáхъ; Бг҃ꙋ є҆смы̀ поспѣ́шницы; да воевóдѣ оу҆гóденъ бꙋ́детъ; потрéбенъ вáмъ; послꙋшли́въ ѻ҆тцꙋ̀; подóбенъ мнѣ̀; млⷭ҇тивъ бѣ̀ и҆̀мъ; стрáшенъ врагѡ́мъ; недостóйны вѣ́чномꙋ животꙋ̀; проти́вникъ добрꙋ̀; проти́венъ вóли мáтере своеѧ̀; мꙋ́дрымъ же и҆ неразꙋ́мнымъ дóлженъ.

3) Подлежаще-то на неопредѣлително наклоненіе, що зависи отъ безличенъ глаголъ: не сїѧ̀ ли подобáше пострадáти хрⷭ҇тꙋ̀, и҆ внити въ

сла́вꙋ свою̀; не возмо́жно є҆сть проро́кꙋ погибнꙋти.

4) Дател. пад. са-употребява и при сѫществителныя глаголъ — бы́ти, който тогази са-пріема съ значеніе — *имамъ*, по нашему: сꙋ́ть ли ти ча́да, накажи̑ ѧ҆; а҆́ще ми є҆сть съ тобо́ю оу҆мре́ти; дале́ко ти є҆сть пꙋ́ть; не бѧ́ше числа ор̃ѫжію ихъ; и҆́мже нѣ́сть ра́зꙋма. Сѫщо тъй и кога са-подразумѣва сѫществителный-тъ глаголъ: и҆́на оу҆бѡ небны́мъ сла́ва, и҆ и҆́на земны̂мъ: и҆́на сла́ва лꙋнѣ̀, а҆ и҆́на сла́ва ѕвѣзда́мъ: и҆́на оу҆бѡ чл҃вѣ́кѡмъ пло́ть, и҆́на же скотѡ́мъ, и҆́на же пти́цамъ, и҆́на же ры́бамъ.

Забѣл. 1. Въ древни-тѣ паметници още поясно са-види, до колко глаголъ-тъ — быти са-управялъ съ дат. пад.: позороу бѣ ангеломъ и члвкомъ. Рк. Богосл. X-й в. — быхомъ поношению соусѣдомъ нашимъ подражанию и пороуганию соущимъ окрѫтъ насъ; ѩко чоудоу быхъ мъногымъ. Псалт. XII. в.

Забѣл. 2. Твърдѣ често дател. падежь занимава мѣсто на родит. притежателенъ съ страдателно значеніе, кога първо-то сѫществително има власть надъ дирилье-то: Ца́рь царе́мъ, и҆ Гд҇ь господе́мъ; вра́чь дꙋша́мъ и҆ тѣ́лꙋ; влады́ка животꙋ̀; творца̀ не́бꙋ и҆ земли̑ ви̑димымъ же всѣ́мъ и҆ неви̑димымъ; ко́рень всѣ́мъ ѕлы̂мъ.

5) Дателенъ бива и при нарѣчія, употребяваны за междометія: го́рѣ ва́мъ! фарисе́и лицемѣ́ри; лю́тѣ тебѣ̀! блаѓоже дꙋши̑ моей̑! и при Междометіето оу҆вы̀: оу҆вы̀ мнѣ̀!

Винителный.

§ 183. Винителный-тъ падежь са-употребява:

1) Освенъ дѣто да означава *предмета на дѣйствіе-то*, при нѣкои глаголы, като: нарицати, звати, поставлꙗти, творити, именовати, извирати, посылати и друг. такв. нахожда-са йоще по грьцкыя образъ и вторый винителенъ, който означава — *чинъ, достоинство, наименованіе,* що са-дава на означаваныя съ пьрвыя винит. предметъ: поставиши ихъ кнꙗзи по всей земли; како оубо Ддъ дхъмь гда юго нарицаѥть (κύριον αὐτὸν καλεῖ). Вы зовете ма оучитель и Гдь (въ нов. пер. оучителꙗ и гда). како члкъ сын творить себе Бога. аще къто и исповѣсть ха.... Остр. 39. Но нахождатъ-са примѣры и въ твор. пад.: не бо ѥстъ цѣсаремъ того нарешти, довьлѣѥтъ бо ѥмоу безаконникомъ и прѣстѫпникомъ зъвати и, за ие... Супр. р. 157.

2) За да означава *опредѣлено временно разстояніе*, презъ което отъ начало до край са-продължава дѣйствіе-то: три лѣта день и нощь не престахъ оучꙗ; четыри лѣта пребыша тꙋ; прѣбысть на ниѥмьже бѣ мѣстѣ дъва дьни. Остр.

Творителный.

§ 184. Въ творителенъ падежь са-употребяватъ:

1) Допълненія, що означаватъ — *орждіе, средство, вещество, употребявано въ дѣйствіе-то,* и

творителнѫ причинѫ на дѣйствіе-то: ѡ̑ко́нцемъ в' ко́шницѣ свѣ́шенъ бы́хъ по̀ стѣнѣ̀; свѧ́занъ вери́гами желѣ́зными; зажго́ша ѻ҆́гнь древа́ми; є҆гда̀ зва́нъ бꙋ́деши ки́мъ на бра́къ; бѣ̀ любимь ѡ҆тце́мь; написа́хъ моє́ю рꙋко́ю; не хощꙋ̀ черни́ломъ и҆ тро́стїю писа́ти тебѣ̀.

Забѣл. 1. Творителна-та причина кога е лице, на което става дѣйствіе-то въ полза, то стои въ дат. пад.: позна́нъ бы́сть Ї҆ѡ́сифъ бра́тїи свое́й; ᲂу҆вѣ́данъ бы́сть Са́влꙋ совѣ́тъ и҆́хъ; позна́лсѧ є҆си̑ є҆мꙋ̀ и҆ бг҃ъ соверше́нный.

Забѣл. 2. Бы́ти съ значеніе — сотворе́нъ бы́ти — пріема творителна-та причина или въ родит. съ предлогъ ѿ, или въ творит. падежь: ка́ждо бо ѿ тебѐ бы́вшихъ тва́рей благодаре́нїе тебѣ̀ прино́ситъ; и҆̀мже всѧ̑ бы́ша.

3) Допълненія, що означаватъ — *отечество, родъ, назваnіе, художесто* — на допълнявана-та дума: человѣ́къ нѣ́кїй, ро́домъ Италїѧ́нинъ, ѻ҆те́чествомъ Ри́млѧнинъ, и҆́менемъ Па́велъ, хꙋдо́жествомъ живопи́сецъ.

3) Депълненія, що означаватъ — *мѣркѫ на изброяванье, годишни и дененощни временны части, временно и мѣстно пространство*: тремѝ лѣ́ты ю҆́нѣйшїй бра́та своегѡ̀; двѣма̀ ста́ма пѣ́нѧзь не довлѣ́ютъ и҆̀мъ; лѣ́томъ жа́ръ, зимо́ю же мра́зъ; дне́мъ и҆ но́щїю хвали́хъ тѧ̀; ᲂу҆́тромъ, тремѝ де́ньми воздви́гнеши це́рковь; про́йде мо́ремъ; ходи́те свѣ́томъ.

4) Допълненія-та при прилагателны-тѣ — дóлженъ и довóленъ: дóлженъ пѧтїю сѫтъ динáрїй; довóлны сѹщими.

5) Допълненія при прилагат. имена, що означавать *душевно* или *тѣлесно качество*, коюто не принадлежи на цѣлъ предметъ, но само на негова часть: добрà сѹщи ѕѣлѡ лицéмъ; скѹ́денъ рáзѹмомъ; вóзрастомъ мáлъ; неповíненъ рѹкáма и чи́стъ сéрдцемъ; гóрдый мыслїю; блáгъ взóромъ.

6) Допълненія при глаголы, що означавать — *власть*, нѣкога и при тѣзи, що означавать *отвръщанье*: ѡбладà всéю странóю; возгнѹшáсѧ дѹшà моѧ̀ всéю непрáвдою.

7) При глаголы-тѣ: нарицáтисѧ, именовáтисѧ, звáтисѧ и проч., именованіе-то ако не е въ именит. падежь, то часто стои въ творителенъ (повечето руссизмъ): оуже нѣсмь достоинъ нарещи сѧ сынъ твои; сѣждѹ царицѥю и вдовà нѣсмь. Апокал. XVIII. 7. Иже бо нынѣ маловрѣменьнаа съмрть сънъ праведьнымъ нарицаѥтъ сѧ. Супр. р. 46.

Забѣл. 1. Въ предложеніе-то, ако именованіе-то са-относя на допълненіе, чрезъ причастіе-то — глагóлемый, нарицáемый, зовóмый, то именованіе он-остава пакъ въ именит. пад., ако и допълненіе-то да бы было въ косвенъ падежь, на мѣстѣ глагóлемѣмъ Лїдостротóнъ; съ горы̀ нарицáемыѧ Елеóнъ; при рѣцѣ̀ нарицáемѣй Їѡрдáнъ.

Забѣл. 2. Часто творителный-тъ стои вмѣсто другы падежь, а именно: вм. дат.: дѹша сѫщи въ сытости, соты рѫгаѥть сѧ (въ нов. пер. сотамъ). —

ѥще ѥдиною азъ потрясу не токмо землею, но и небомъ (вм. землю и небо).

Предложный.

§ 185. Предложный-тъ падежь, както и названiе-то му показва, въ новыя перiодъ редомъ стои управянъ съ предлогъ; въ древность-та само са-нахожда самъ, да означава *спокойно мѣстно стоянье* или *временно обстоятелство*, за което са-нарича и *мѣстный*: онъ же (Иисиї) биенъ и прѣбывъ многы часы въ тѣхъ ранахъ безъ гласа прѣда доушѫ и тако добрѣ и прѣподобнѣ ѥже христоса ради съповѣданиѥ съконча сватыи Иисиї Оусоровѣ своѥи ѥмоу вьси. Супр. р. 34. Яко сѫть съхранены кости наша семь мѣстѣ, приди оубо въ ношти и ізнеси ны издрѣкы. т. 60. исцѣлѣ отрокъ томь часѣ; идеть к немоу полоунощи. да не бѫдеть бѣгство ваше зимѣ. Остр. 144. Въ новыя перiодъ употребяваны-тѣ за нарѣчiя: горѣ, долѣ, веснѣ, лѣтѣ, зимѣ и друг. сѐ предложны падежи сѫ.

Забѣл. Въ древность-та са-управяли йоще въ предложенъ падежь допълненiя-та: *а*) при сложны глаголы съ предлозы-тѣ — при, на: прилѣпи са ѥдиноммь отъ житель; прилежа ѥмь; можеть приложити тѣлеси своѥмь лакъть. Остр. Ев. — приближаюмсе козѣ; ниже приобщаисе чуждихъ грѣсѣхъ. Дамiан. Апост. — пригвозди страсѣ твоемь плъть нашѫ. Часосл. старопеч. — языкъ мои прильпе гортани моѥмь. Псалт. XV. в. — примѣшайся ѥмь; чешуахъ твоихъ прилѣпнутъ. Острожск. изд. —

не прикасайтеся христѣхъ моихъ. Венеціанск. Псалт. — належащꙋ ѥмь народꙋ. Острожск. изд. — ꙗко нападаахѫ ѥмь хотѧще прикоснѹтися ѥмь. Ев. XII. в. неналежи нимнии своѥмь. Іезек. XXIX. 4. *б*) При глагола коснꙋтися и при прилагателно-то приклоненъ: жертва же ѥгѡ ѡблацѣхъ коснется; борове неприклонни вѣахъ ѥгѡ, и ѥлїе не бысть приклонно ѿраслѣхъ ѥгѡ. Въ новыя періодъ предложный-тъ падежь ѥ замѣненъ редомъ съ родителенъ, дателенъ или съ другы нѣкой падежь, управянъ съ предлогъ.

б) Управянье на падежи-тѣ съ предлозы.

§ 186. Управянье-то на косвенны-тѣ падежи заедно съ предлозы зависи не толкозь отъ значеніе-то на предлозы-тѣ, колкото отъ значеніе то на допълняваны-тѣ глаголы, които може да означаватъ или *направленїе* по въпросы-тѣ — камѡ? ѿкꙋдꙋ? — или *спокойно стоянье* по въпроса — гдѣ? И тъй ѥдны предлозы са-управятъ съ ѥдинъ падежь, другы — съ два, а нѣкои — и съ три.

§ 187. Съ ѥдинъ падежь са-управятъ: оу, до, ѿ, изъ, безъ, *ко или* къ, возъ *или* възъ, ѡбъ. чрезъ, при, а именно:

1) Съ родителенъ падежь тѣзи: оу, до, ѿ, изъ безъ: оу царѧ сѣдитъ; прїидоша до негѡ; ѿиде ѿ горы; избави насъ ѿ лꙋкавагѡ; изведе водꙋ изъ камене; безъ дѣлъ закона.

Забѣл. 1. ѿ (ἀπὸ) и изъ (ἐκ) често стоѭтъ безъ разлика ѥдинъ вм. другы: братїю ѿ (вм. изъ)

чрéсахъ ѓвраáмовыхъ изшéдшꙋю (ἐκ τῆς ὀσφύος); изъ (вм. ѿ) мéртвыхъ (a mortuis).

Забѣл. 2. Съ родителенъ са-управятъ и много нарѣчія: мимо, внѣ, вонъ, верхꙋ, близъ, ради, развѣ, кромѣ, дѣла, длѧ, дѣлма, подлѣ, вмѣстѡ, внꙋтрь, вслѣдъ, вскрай, ѡкрестъ, посредѣ, прéжде, пáче, выше, и изобщо сичкы-тѣ сравнителны нарѣчія: мимо оугла; внѣ града; вонъ цркви; верхꙋ главы егѡ; близъ морѧ; насъ ради; развѣ тебѣ; кромѣ тѣла; мира дѣла; длѧ крове; егѡже дѣлма (дѣлѧ, длѧ, дѣлма едно и туй сѫ); подлѣ олтарѧ; подолгъ рѣкй (*низъ рѣка-та*); вмѣстѡ отецъ твоихъ; внꙋтрь двора; вслѣдъ мене; вскрай сонмища; ѡкрестъ жилищъ ихъ; посредѣ двою разбойникꙋ; прéжде вѣкъ; пáче всѣхъ; выше небесъ, и друг. таки.

2) Съ дателенъ: къ или ко: приклони ко мнѣ оухо твое; вопль мой к' тебѣ да прійдетъ.

Забѣл. Съ дателенъ са-управятъ и нарѣчія та: прѧмѡ противъ или противꙋ, сопротивъ или сꙋпротивꙋ: прѧмѡ бгꙋ; агнецъ прѧмѡ стригꙋщемꙋ егѡ безгласенъ; противꙋ рожнꙋ прати; сопротивъ стꙋжающымъ ти.

3) Съ винителенъ: ѡбъ, возъ, чрезъ и нарѣчіе-то сквозѣ: ѡбъ нощь, ѡбъ онъ полъ Іѡрдана; ѡбъ онꙋ странꙋ и ѡбонꙋ странꙋ; благодать возъ благодать; лꙋкавлѧ возъ благаѧ; чрезъ вѣрꙋ; чрезъ день; сквозѣ море; сквозѣ огнь и водꙋ.

Забѣл. възъ или возъ въ нов. періодъ рѣдомъ са-употребява слѣно, а отдѣлно ю замѣненъ съ — за: но въ древность-та често етои и отдѣлно: иже въздаеть злоє възъ доброє (въ нов. пер. — злаа за блага).

4) Съ предложенъ: при: при исходящихъ водъ; при ногꙋ.

§ 188. Съ два падежи са-управятъ: въ или во, на, ѡ, подъ, надъ, предъ, съ, а именно:

1) въ или во, на и ѡ съ винит. и предложенъ: — *а)* въ или во съ винит. означава *движеніе въ вжтрешность*, а съ предлож. — *спокойно стояние въ вжтрешность*: посла ихъ во египетъ; слышавъ же Іаковъ сꙋщꙋю пшеницꙋ во египтѣ; *б)* на съ винит. означава *движеніе на повръхность*, а съ предложенъ — *стояние на повръхность*: пріиде на мѣсто; пребыша на поли Танаѡсѣ; *в)* ѡ съ винител. означава *бързо къмъ предметъ движеніе*, а съ предложенъ — *предметъ*, за който са-говори въ рѣчь-та: и разбіетъ младенцы твоѧ ѡ камень; ѡ бозѣ живѣ; поѧсъ осменъ ѡ чреслѣхъ его (значи около).

Въ са-нахожда съ винителенъ и съ другы значенія: воспита и въ сына (*за сынъ*); и бꙋдꙋ имъ во отца (*за* или *вмѣсто отецъ*); пріиде въ гости; въ долготꙋ, въ широтꙋ, въ высотꙋ; въ похвалꙋ и честь его (*достигателна причина*); тъй и — красенъ и добръ въ снѣдь; горекъ во вкꙋшеніе; полезенъ въ цѣлбꙋ; косенъ во гнѣвъ; — съ предложенъ: великій во Іерарсѣхъ (*между*).

Забѣл. Въ — съ винителенъ значи и *време*, по въпроса — кога? Во врѣмѧ оно; во дни тыѧ востѧвъ Петръ; въ древность-та винителный стои безъ — въ: и третиї дьнь въставъ изъ мрътвыихъ ıа-ви са своимъ оученикомъ. Супр. р. 8.

2) Съ винител. и творит. — надъ, подъ, предъ (и нарѣчіе то между само съ творит.): восходѧща и низходѧща надъ сына человѣческаго; надъ всѣми боги; подъ кровъ мой внидеши; подъ повелители и приставники; да внидетъ предъ тѧ молитва моѧ; предъидеши предъ лицемъ гднимъ; бѣ Петръ спѧ между двѣмѧ воинома; велика пропасть между нами и вами.

3) Съ родител. и творителенъ — съ: снидетъ съ небесе; работайте гдеви со страхомъ, и радуйтесѧ емѹ съ трепетомъ; съ ловитвы прїиде; со мною возопи.

§ 189. Съ три падежи са-управятъ — по, за, а именно:

1) По — съ винител., дател. и предложенъ: по всѧ дни; по дѣломъ ихъ и по лѹкавствѹ начинаній ихъ; по лѣтѣхъ мнозѣхъ.

2) За — съ родит., винител. и творителенъ: за оутра оуслыши гласъ мой; за молитвѹ свѧтыхъ; око за око, зѹбъ за зѹбъ; сей стоитъ за стѣною нашею.

Забѣл. Въ древность-та вмѣсто дателенъ съ предлога по, що изрекуа причинѫ, употребява-са само творит. падежь, а побудителна причина са-изрекна съ родит. пад. и съ предлога за (вж. ради): Аще бы вѣ-

дѣлъ кнѧзъ силѫ распѧтааго, то оставилъ бы коумиръскѫѭ соуѥтьнѫѭ льсть, и томоу сѧ покланѭлъ, иже покыновенниимъ и повелѣнниимъ отъцемь на землѭ съшедъ. Супр. р. 55. **вьси оубо оученици разбѣгошѧ сѧ за страха июденска** т. 369.

в. Употребеніѥ на неопредѣлително-то наклоненіѥ.

§ 190. Употребеніѥ-то на неопредѣлителна-та форма, както и на причастія-та, у насъ исчезнѫло, по причина — дѣто сегашній-тъ ни ѥзыкъ, съ време споредъ околны-тѣ си обстоятелства, пріѥлъ въ развитіѥ-то си направленіе-то на аналетическы-тѣ днешни ѥзыци. За туй, за упознаванье на нейно-то употребеніѥ въ старобългарскыя ѥзыкъ, разглѣдва-са тука колко-то трѣба.

Въ старобългарскыя ѥзыкъ, нѣкои приставны допълнителны предложенія съкратяватъ-са нѣкога въ изрекванье-то си, и тогази сказуѥмо-то имъ саполага въ неопредѣлително наклоненіе, коѥто по зависимость-та си отъ допълнявана-та дума употребява-са въ тѣзи случаи:

1) Слѣдъ глаголы, що означаватъ: *възможность, желаніѥ, повелѣніѥ, побужденіѥ, запретяванье, смѣлость, опасность*, като: могѹ̀, желаю, хощѹ̀, велю̀, нѹ́ждѹ, запрещаю, завѣщаю, смѣю, дерзаю боюса, стыждѹ́са, срамлюса и друг. такв.: не могохъ вамъ глаголати ꙗко дѹхѡвнымъ; **аште хощеть пожрѣти богомъ, ... нъ и жити же съ вами нехощѫ.** Супр. р. 184. **отъ назареѳа можетъ ли**

чьто добро быти; нынѣ нсклахѫ тебе камениемь побити ноуден; вънемлѣте милостынѭ вашеѭ не-творити предъ члкы. Остр.; желаю видѣти васъ; сподоби насъ видѣти славѫ твоѭ; повелѣ же и тръзѫбьца желѣзны подъстьлати има, и не дати никомоуже... Супр. р.; въ оутрѣи же въсхотѣ іс изити; принꙋдиша его сѣсти; запрети емꙋ не хꙋлити; а ѡженившымсѧ завѣщаю не азъ, но гдь, женѣ ѿ мꙋжа не разлꙋчатисѧ; не навыкай дѣлати ѕлаа; не смѣю глаголати; стыждꙋсѧ просити; боюсѧ пріити. Съ таквызи значенія са-нахожда и слѣдъ имена прилагателны и сѫществителны: готовъ (есть) сотворити волю отца своегѡ; достоинъ полꙋчити; силенъ исполнити; доволенъ наꙋчити; скоръ оуслышати; косенъ глаголати; имать власть - силꙋ творити, глаголати; времѧ раждати и времѧ оумирати, времѧ плакати и времѧ радоватисѧ (вм. родителенъ пад. — времѧ плача и времѧ радости).

2) Въ новыя періодъ и слѣдъ глаголы, които означавать движеніе съ намѣреніе: пріиде ѿтꙋдꙋ оучити и проповѣдати; чесо изыдосте видѣти; пріидоша послꙋшати его, и исцѣлитисѧ ѿ недꙋгъ своихъ. А въ древность-та туй са-изреква съ достигателна-та форма — Супинумъ (вижь § 73.).

3) Повечьто по грьцкыя образъ, слѣдъ глаголы, които означавать: *мысленье, свщанье, догажданье, разсѫжданье, убѣжденіе, расказванье* и друг. такв.: придетъ година, да вьсѣкъ иже оубиетъ вы, мьнить сѧ слоужбѫ приносити Богоу (δόξῃ λατρείαν προσ-

φέρειν τῷ Θεῷ). Остр. 22. мьнѣлъ ли юси страхы оубоюти са намъ. Супр. р. 55. не вѣровасте ли быти въскрѣшенню мрътвынмъ. т. 80. вѣрѹю Іиса быти сына бжїа; проповѣдѹѫ людемъ блкѹ сего быти живота и смерти. Вмѣсто неопредѣлително наклон. често стои (сѫщо по грьц. образъ) причастїе въ винителенъ падежь, съгласувано съ допълненїе-то на преднїя глаголъ: .виждѫ бо та дѣвицѫ мѫдрѫ сѫштѫ и многѫ прѣмѫдрость имѫщѫ. Супр. р. 1. отъ селѣ оузьрите нбо отъвьрсто, и ангелы божиы въсходаща и низъходаща надъ сна чловѣчьскааго. Остр. глаголю же Хрїста Іисѹса слѹжителѧ бывша ѡбрѣзанїѧ; мнѧша царѧ пришедша; мьнѣахѫ дхъ видаще. Допълнително-то предложенїе по-често стои разрѣшено съ съюза — юко: вѣроуѭ, юко ты юси хсъ снъ бжии. Остр. они же мьнѣша, юко о оусъпении съноу глюетъ. т. ѿ семъ разѹмѣютъ вси, ꙗкѡ мои оученицы есте.

Забѣл. Въ туй употребенїе, ако на неопредѣлително-то наклоненїе подлежаще-то е едно и туй съ подлежаще-то или съ допълненїе-то на глагола, отъ който зависи, то не са-повтаря; ако ли е разно, то бива въ дателенъ падежь.

Забѣл. 2. У насъ сега въ първы-тѣ два случая неопредѣлително-то наклоненїе са-разрѣшава съ съюза — *да*, а въ третїя — съ съюза — *че*.

4) Слѣдъ сѫществит. глаголъ быти, въ 3-тому един. лице на настояще-то — есть, на миньл. продължавано — бѣше — и на неопредѣлно-то — бѣ,

бысть, що са-пріематъ за безличенъ глаголъ: **тацѣми исправлены вѣгодити юсть боу**. Сбор. 1076. год. — **оуже бяше божїю гнѣвоу непротивитися**. ц. лѣт. **невѣ видѣти неба въ стрѣлахъ**. т. — **бысть оумрети инииемоу**. Остр. юв.

5) Нѣкога, въ обстоятелственно предложеніе, поставя-са съюзъ — **югда** или **внегда** (вмѣсто грьцкыя членъ съ предлогъ заедно) предъ неопредѣлително-то наклоненіе: **внегда̀ воззва́ти ми къ немꙋ̀** (ἐν τῷ κεκραγέναι); но туй ю сѫщи преводъ слово въ слово, защото въ древность-та стои въ изъявително наклоненіе съ съюза **югда**: **югда приближать са на ма зълобоужщии; югда възврати гь плѣнъ сионь** (въ нов. періодъ — **внегда̀ приближа́тися на ма̀ злобꙋющымъ; внегда̀ возврати́ти гдꙋ...**).

Б. СЛОЖНО ПРЕДЛОЖЕНІЕ.

§ 191. Сложно-то предложеніе бывa, както и въ новобългарскыя ни юзыкъ, два вида: — I. *слѣно* и II. *съставно*: **непридохъ призъватъ правьдьникъ, нъ грѣшьникъ на покаание** (*слѣно*). Остр. 65. **Оуподобися царствие небесное чловѣкоу цароу, иже въсхотѣ състазати са о словеси съ рабы своими** (*съставно*). т. 75.

I. СЛѢНО ПРЕДЛОЖЕНІЕ.

§ 192. На слѣно-то предложеніе образованье-то и съгласуванье-то на сказуемо-то му при нѣколко подлежаща сходны сѫ съ новобългарскы-тѣ: ска-

зуюмо-то при нѣколко подлежаща обыкновенно стои въ множ. число, но то быва и въ юдинственно, кога са-придава особита важность на юдно подлежаще предъ другы-тѣ: се оць твои и азъ скрьбѧща искаховѣ тебе. Остр. 257. злато твою и срѣбро твою да бѫдетъ съ тобоѭ. Супр. р. 163. єгда̀ пріидетъ снъ чловѣческїй и всѝ стіи ангели съ нимъ, тогда̀ сѧдетъ на прѣсто́лѣ сла́вы своеѧ.

При двѣ подлежаща отъ юдин. число, съюдиняваны не съ съюза и, но съ предлога съ, сказуюмо-то са-полага въ двойствен. число: Снсиннн єпископъ коупно съ Артемомъ презвутеромъ та съкрушиста капишта артемидова. Супр. р. 162. Въ новыя пер. и съ съюза и кога сѫ съюдиняваны, пакъ въ двойст. число стои сказуюмо-то имъ: Вкѹпѣ же Пе́тръ и Іѡа́ннъ восхожда́ста во ст҃и́лище.

II. СЪСТАВНО ПРЕДЛОЖЕНІЮ.

§ 193. На съставно-то предложеніе образованье-то отъ главно и приставно има отъ новобългарско-то тъзи разликѫ — дѣто приставно-то предложеніе влѣзва въ състава на главно-то или съ помощьта на съюзы или и безъ тѣхъ, съкратено въ причастіе или въ неопредѣлително наклоненіе, — до като у насъ, по нѣманье-то на причастія и на неопредѣлит. наклоненіе, то быва повечето се́ разрѣшено съ съюзы. Приставны-тѣ, както и у насъ, быватъ: *допълнителны, обстоятелственны* и *опредѣлителны*; отъ които сѣко може да бѫде замѣнено съ друго по фор-

ма-та, а не по значеніе-то: вѣсте, ꙗко по дъвою дьноу пасха бѫдеть. Ост. Вѣсте ли, чтὸ сотворíхъ вáмъ. Воини, имъше Іиса, ведоша къ Каиꙗфѣ Архиереови, идеже кънижьници и старьци събьраша сѧ. Ос. 179. И помѧнѫ Петръ глаголы Іисоусовы, иже рече ѥмоу, ꙗко прѣжде даже коуръ невъгласить, три краты отъврьжешисѧ мене. Остр. 181. Прѣжде шести дьни пасхы приде Іисъ въ Виѳанижѫ, идеже бѣ Лазарь оумеръ. тамъ.

§ 194. Изобщо въ образованье-то на съставното предложеніе по начина на грамматическа-та подчиненность (subordinatione) предпочита-са формата на съкратено-то приставно, а не на пълно-то. Съкратены-тѣ обстоятелственны изрекватъ-са повечето съ причастіе усѣчено, а съкратены-тѣ опредѣлителны — повечето съ причастіе съ пълна форма: съмемше съ дрѣва блаженааго Кондрата, въврьгоша и вь тьмницѫ и оутвьрдиша. Суп. р. 83. ты же зѣло въсплачеши, ꙗко невъсхотѣ оувѣдѣти истиннааго бога, давъшааго ти жити. т. 87.

А защото и за двѣ-тѣ тъзи приставны предложенія по нѣкога са-употребява причастіе-то въ една и тъзи форма; то часто са-срѣща разлика въ падежи-тѣ на причастія-та, които, по видимому, обьясняватъ еднѫ и тъзи думѫ въ главно-то: Цѣсарьствоующоу Диоклитиꙗноу, заповѣдь посъла сѧ по вьсеи вьселенѣи, ꙗкоже вьсѣмъ непокараштиимъ сѧ заповѣди ѥго и нежьрѫштии богомъ мѫчени бывающте зълоѭ съмрьтиѭ оумрѣти. Супр. р. 110. оузь-

рѣшѧ і͠са ходѧща по морю, и близъ корабліа бывшоу (тука първо-то предложеніе е допълнително, а второ-то — обстоятелственно (т. е. *видѣхѫ Іисуса, че ходи по море-то, защото близо бѣ до корабя*). Остр. неоубоите сѧ отъ оубиваѭщихъ тѣло и потомь неимѫщемъ лиха чесо сътворити. т. 235.

§ 195. При отношеніе-то на сѣко отъ реченытѣ три рода приставны предложенія къмъ главно-то му, нужно е да са-кажѫтъ йоще нѣкои особенности на старобългарскыя езыкъ. Тѣ сѫ слѣдующи-тѣ:

1. Относително допълнително предложеніе.

а. Отношеніе-то на пълно-то допълнително предложеніе нѣкога са-означава съ еже = (*дѣто, щото* у насъ), вмѣсто съюза — ꙗко: дошьдъшемъ же имъ на оутрьꙗ въ Команѫ слышахѫ отъ многъ, еже творѣше воевода мѫжы крьстианомъ. Супр. р. 14.

б. На въпросително-то допълнително предложеніе отношеніе-то са-означава съ съюза аще, а не както у насъ съ — ли: и въпрошенъ бывъ, аште хоштетъ пожрѣти богомъ, отвѣшта блаженыи Иринеи глаго҃лѧ иъ и жити же съ вами не хощѫ. Супр. р. 184.

в. Допълнително-то предложеніе нѣкога са-съкратява, и тогази сказуемо-то му са-полага или по грьцкыя образъ въ неопредѣлителна форма, или въ причастіе въ винит. падежъ (вижъ § 190. 3.).

2. Относително обстоятелственно предложеніе.

а. Въ пълно-то условно предложеніе нѣкога са-отпуща съюзъ-тъ — аще, но въ главно-то са-спазва съотвѣтственный-тъ му съюзъ — то: а иже отъвръжеть сѧ мене прѣдъ чловѣцѣхъ, то и азъ отъвръгѫ сѧ его при отьци моемь небесьнѣмь и при святыихъ аггелѣхъ. Супр. р. 190.

б. Обстоятелственно, що изъяснява начинъ, има сказуемо-то си въ неопредѣлително наклоненіе съединявано съ главно-то чрезъ съюза — якоже = *(тъй щото)*: Толикъ бо даръ дасть сѧ емоу (Иакωвоу), якоже емоу словомъ въ скорѣ прогонити нечистыѩ доухы. Супр. р. 413.

в. Обстоятелственно, що изреква намѣреніе има сказуемо-то си, както и у насъ, въ изъявително наклон. съ съюза — да: отъчаявъшааго сѧ оного привед҄ѣте прѣдъ мѧ, да виждѫ, чьто дрьзость его прииобрѣте емоу. Супр. ркп. 74.

г. Причастіе-то на съкратено-то обстоятелственно предложеніе, що изъяснява начинъ, и има подлежеще разно отъ подлежаще-то на главно-то, стои въ имен. падежъ, кога то са-относя за поясненіе на неопредѣлително наклоненіе, което е допълнително на главно-то: се пакы слышавъ воевода разгнѣвавъ сѧ зѣло и повелѣ его (св. Конона) съвлѣшти и съвѧзавъше бити н. С. р. 36. и се глаголѭштоу емоу разгнѣвавъ сѧ Анөипатъ повелѣ соль съ оцьтомь съмѣсивъше полиjати раны его и соукномь въстирати. т. 88.

д. Приставно обстоятелственно предложеніе, що изъяснява време, съкратява-са въ причастіе усѣчено, кога подлежаще-то му не е едно, ни съ подлежаще-то на главно-то, нито съ негово допълненіе. Сказуемо-то на таквози съкратявано предложеніе, положено въ усѣчено причастіе, вынѫгы стои въ дател. падежь, съгласувано съ свое-то подлежаще; а по независимость-та си отъ никадѣ нарича-са *дателенъ самостоятеленъ* = (съ грьц. γενεκὴ ἀπόλυτος и съ латин. ablativus absolutus): Дошедъшоу же врѣмени бракоу, яви са Кононоу архангелъ Михаилъ. С. р. 18. Пришедъшоу же народоу къ немоу, вьси дивлѣхѫ са видаште дѫба облиствьнѣвъша. т. 13. Да́вшꙋ тебѣ̀ и̂мъ, соберꙋ́тъ; ѿве́рзшꙋ тебѣ̀ рꙋ́кꙋ... ѿвра́щшꙋ же тебѣ̀ лицѐ, возмѧтꙋ́тсѧ; І҆исꙋ́сꙋ же ро́ждшꙋсѧ въ Виѳлее́мѣ, во дні̑... сѐ волсві̀ ѿ восто́къ прїидо́ша; тѣ́мъ же и̂сходѧ́щымъ, нача́тъ І҆исꙋ́съ глаго́лати наро́домъ (τούτων δὲ ἐκπορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς... illis autem abeuntibus, coepit Jesus dicere ad turbas).

е. Главно предложеніе, и слѣдъ съкратяванье-то на обстоятелственны предложенія, що изъясняватъ време, нахожда-са нѣкога съединявано съ тѣхъ съ съюза — и, който са-види за излишенъ: пришедъшемъ же нимъ вь неже вьси хотѣхѫ въкоусити и глаголаша емоу (Василискоу), ѩждь,... С. р. 14. Сразившимасѧ полко́ма, и̂ побѣди̂ Ѧрополкъ Ѻлга. Несторъ. Возше́дъ же и̂ предо́мь

хлѣ́въ и̂ вкꙋ́шь, довóлно же бесѣ́довавъ да́же до зари̂, и̂ та́кѡ и̂зы́де.

Забѣл. При съкратяванье-то на приставны предложенія срѣща-са нѣкога причастіе на глаголы отъ свършенъ видъ като въ форма на настояще време: Аште видиши осла брата твоего падъша подъ брѣменемъ, не миноуи, нъ въстава въстави н. С. р. 96.

3. Относително определително предложеніе.

Мѣстоименіе-то иже - яже - еже, което съединява опредѣлително-то предложеніе съ поясняванa-та дума на главно-то, повечето отвлича тъзи думѫ при себе-си въ приставно-то предложеніе, и сасъгласува съ нея въ родъ, число и падежь (ἐφελκυσμός =attractio): приобрашти жизнь себѣ, довлѣеть ти, яже прия досажденния. С. р. 185. зѣло възиштѫ сеѭ си рѫкоѭ, еже мене ради ребро прободено бысть. т. 384. пребысть на иемьже бѣ мѣстѣ дъва дьни. Остр.

Забѣл. Кога въ главно-то поясняваната-та дума е указателно мѣстоименіе, то често са-отпуща и понѣкога относително-то мѣстоименіе пріема негова падежь (по грьц. образъ): оу҆вѣ́дѣхъ, ѿ ни́хже пострада́хъ, є҆́жѐ не ѿставля́ти бга (вм. ѿ си́хъ, я҆́же пострада́хъ). Сл. Іоан. Злат. и̂ въ лани́тꙋ оу҆даре́ніе пріа́тъ ѿ рꙋ́къ, и̂́хже созда̀ (вм. ѿ рꙋкъ си́хъ, я҆́же созда̀).

В. РАСПОЛОЖЕНІЕ НА ДУМЫ-ТѢ.

§ 196. При распореждаңье-то на думы-тѣ въ рѣчь-та, старобългарскый-тъ езыкъ, както и другы-тѣ коренны езыци, има пълнѫ свободѫ и слѣ-

дова реда на представяны-тѣ понятія и мысли: **И отъкєдъ Паула свѣне сѫднїшта, призъвавъ Ноулиянинѭ, рече (Аурилианъ) къ нєи владычице моѭ доуша, Ноулиянине, оумолена бывши отъ мене, не прѣльштаи са боуестиѭ Павьла брата своєго, виждѫ бо та дѣвицѫ мѫдрѫ сѫщѫ и м'ногѫ прѣмѫдрость имѫштѫ, да оутѣшивъши са послоушаи мене, и бѫдеши владычица моєи доуши, и образы златы поставьѭ ти по вьса грады вьсеѩ вьселєныѩ.** С. р. 1.

§ **197.** Тукъ на долу са-излагатъ йоще нѣкои особенности и нѣкои свойщины, които въ новыя пер. повечь са-измѣнены по грьцко-то словорасположеніе, а у насъ или напълно или малко са-опазены. Тѣ сѫ слѣдующи-тѣ:

1) Кога въ предложеніе-то сказуемо-то е сѫществително, врьзка-та стои слѣдъ него: **сии хлѣбъ тѣло єсть Христово: вьса небесьнаа доухове сѫть бесплътни.** С. р. 173.

2) Притежателный-тъ родит. падежь повечето стои предъ опредѣлявана-та си дума: **сего ради оубо и мы длъж'ни єсмъ трьпѣти зълыихъ чловѣкъ прѣштеньѩ.** С. р. 368. **проповѣдимъ спаса нашего въскрѣшеньє.** т. 365.

3) Опредѣленія-та, както и у насъ, не са-отдѣлятъ отъ опредѣляваны-тѣ си думы: **собра всѧкꙋю пищꙋ седми лѣтъ; всѣмъ даде сꙋгꙋбы ризы; чловѣкъ соухѫ рѫкѫ имыи,** а въ новыя пер. — **рꙋкꙋ имыи сꙋхꙋ** (споредъ грьц. — τὴν χεῖραν ἔχων ξηράν). **ѕѣлѡ заꙋтра прїидоша на гробъ.**

4) Прилагателны-тѣ, както и у насъ, повечето стоѭтъ предъ сѫществителны-тѣ си, коѥто въ древность-та ѥ по-строго опавено нежели въ новыя пер.: невинно віно, оукоризненно же піанство; мнωги мыслии въ сердцы мѫжа; всакъ, иже оубогаго брата не навидитъ; зломѫнъ мѫжъ много ωщетитса; не новѫ заповѣдь пишѫ вамъ; имать велиѥ възмьздиѥ; ваше лицѥ; своѩ срьдца; о нашихъ грѣсѣхъ; моими оусты; въ семь мирѣ; които по грьцкыя образъ въ новыя пер. стоѭтъ: не заповѣдь новѫ пишѫ вамъ; имать мьздовоздаяніе велико; лицѐ ваше; сердцà своя; ω грѣсѣхъ нашихъ; оусты моими.

5) Винителный-тъ падежь са на възвратно-то мѣстоименіе въ древность-та, както и у насъ, вынѫгы стои отдѣлно отъ глагола, доро и предъ него нѣкога, а въ новыя пер. комахай редомъ стои слѣно съ глагола: не оу се (са) явн; в' веллѣпотоу се (са) облеуе; не оу явися; въ лѣпотѫ ωблечеса: Въ равнї образъ са облѣуе ангельскын владыка. С. р. 366. Но и въ новыя періодъ са-виждатъ доста слѣды, опазены отъ дрьвнье-то распорежданье, а особито, кога между туй мѣстоименіе и глагола стои нѣкой отъ сьюзы-тѣ — бо, же, ли-, или нѣкоѥ отъ съкратены-тѣ мѣстоименія — ми, ти-, или и сьюзъ и мѣстоименіе заедно: что са вамъ мнитъ; Гди что са оумножиша стѫжающіи ми; не прикасаютбоса жидове Самаряншмъ; воздастжетиса въ воскрешеніи праведныхъ; не измѣнаетлиса ти отецъ ωт

тѣла; ѿ всѣхъ сихъ не дивитлитисѧ оумъ? — Кога при два глаголы, съединяваны съ съюзъ, са-изысква мѣстоименіе-то сѧ, то при дирнія глаголъ са отпуща: Онъ же (Петръ) начатъ ротити сѧ и клѧти. Остр. 292. возвеселитижесѧ и возрадовати подобаше. Лук. XV. 32.

6) Сказуемо-то на приставно-то предложеніе, съкратено было въ причастіе или не, стои слѣдъ допълнявана-та си дума, и повечето на края: оубѣси бо, ꙗко силоѫ христовоѫ добые вьсе сътръпьѫ. С. р. 185. Отъвѣшта Иринеи глаголѧ, ꙗко бога и-мамъ, егоже из млады връсты чисти навыкохъ и глаголемыимъ вами богомъ непоклоняѫ сѧ. т. 185. си оубо кротъко подъятъ же и пострада, намъ предъꙗаные подаѧ и оучитель кротости бываѧ. т. 387. Туй въ новыя пер. по нѣкадѣ са-опазва: аще кто ходитъ во дни не поткнется, ꙗкѡ свѣтъ міра сегѡ видитъ; сегѡ ради мѧ оцъ любитъ, ꙗкѡ азъ душꙋ мою полагаю;

7) Сложны-тѣ мѣстоименія съ частици-тѣ ни, не, управяны съ предлозы-тѣ: ѿ, въ, по, на, за, къ, изыскватъ щото тѣзи предлозы да стоѭтъ между частица-та и мѣстоименіе-то: ни ѿ чемже, ни ѿ комже, ни в'чемже, ни во чтоже, ни за чтоже, ни на когоже, ни на кꙋюже потребꙋ, ни к'чесомꙋ, ни по единомꙋ же ѡбразꙋ и друг. т. Въ древность-та сѫщо и у мѣстоименія-та нѣкыи, нѣкъто предлозы-тѣ стоѭтъ между частица-та нѣ и мѣстоименіе-то: едииоѫ оубо отъ дьниї повелѣ отьць Іѡанъ Мѡсеоу

нти нѣ на коѥ мѣсто. С. р. 201. (Иаковъ) живъ нѣ въ коѥи пештерѣ ·еі. лѣтъ. т. 397. аште ли да слоучаше са нѣ оу кого оумоудити ѥмоу; то исхождаше ноштиѫ. т. 151.

8) Предловы-тѣ ради или радима, дѣлꙗ или дѣл'ьма стоѭтъ слѣдъ управяны-тѣ думы. Ако тѣ са-управятъ съ двѣ сѫществителны, то стоѭтъ между тѣхъ; ако ли при сѫществително-то има прилагателно, то тѣ стоѭтъ или между имъ или издирѣ имъ: Христосъ пострада насъ дѣль'ма. С. р. 369. не срамьѭ са плътьныими своими строупы, аже ѥсмь приалъ вашихъ дѣлꙗ строупъ. т. 387. Оувѣштаи са намъ, Пионию, ꙗко тебе любимъ, и многа ради достоинъ ѥси живъ быти, нрава добраго ради и кротости. т. 93.

9) Нарѣчіѥ-то вмѣстѡ често са-разлага на съставны-тѣ си части (въ — мѣсто), между които стои управяный-тъ съ него родителенъ пад.: Въ то врѣмѧ цѣсарьствовавъшоу Маѯимианоу приде прѣмѣньникъ въ Асклипиѡда мѣсто иѥмъ воѥвода, именемь Агрипа. С. р. 11. єда̀ въ рыбы мѣстѡ ѕмїю пода́стъ ємꙋ?

Забѣл. Таквози разлаганье на сложны думы, често са-срѣща въ древность-та: не дъва ли надесѧте ѥста часа. Іоан. XI. 9. въ Еван. XII. в. не дъвѣма бо десѧтьма. Златоструй XI. в. четырьдесѧтъ ради и пѧти. Бит. XVIII, 28. въ Парем. XIII. в.

10) Спомагателный-тъ глаголъ быти, както и у насъ, повечето стои слѣдъ спрягателно-то причастіе и слѣдъ страдателно-то на минѫло-то време въ съ-

тѣла; ѿ всѣхъ сихъ не дивитлитиса оумъ? — Кога при два глаголы, съединяваны съ съюзъ, са-изысква мѣстоименіе-то са, то при дирнія глаголъ са отпуща: Онъ же (Петръ) начатъ ротити са и клати. Остр. 292. возвеселитижеса и возрадовати подобаше. Лук. XV. 32.

6) Сказуемо-то на приставно-то предложеніе, съкратено было въ причастіе или не, стои слѣдъ допълнявана-та си дума, и повечето на края: оувѣси бо, ꙗко силоѭ христовоѭ добыѥ вьсе сътръпьѭ. С. р. 185. Отъвѣшта Иринеи глагола, ꙗко бога имамъ, ѥгоже из млады връсты учити навыкохъ и глаголемымъ вами богомъ непоклонѭ са. т. 185. си оубо кротъко подъатъ же и пострада, намъ предъꙗнье подаа и оучитель кротости бываа. т. 387. Туй въ новыя пер. по нѣкадѣ са-опазва: аще кто ходитъ во дни не поткнетса, ꙗкѡ свѣтъ міра сегѡ видитъ; сегѡ ради ма оцъ любитъ, ꙗкѡ азъ душу мою полагаю;

7) Сложны-тѣ мѣстоименія съ частици-тѣ ни, не, управяны съ предлозы-тѣ: ѿ, въ, по, на, за, къ, изыскватъ щото тѣзи предловы да стоѭтъ между частица-та и мѣстоименіе-то: ни ѿ чемже, ни ѿ комже, ни в'чемже, ни во чтоже, ни за чтоже, ни на когоже, ни на кую же потребу, ни к'чесому, ни по єдиному же образу и друг. т. Въ древность-та сѫщо и у мѣстоименія-та нѣкыи, нѣкъто предлозы-тѣ стоѭтъ между частица-та нѣ и мѣстоименіе-то: ѥдиноѭ оубо отъ дьниї повелѣ отьць Іоанъ Мѡсеоу

нти нѣ на кое мѣсто С. р. 201. (Іаковъ) живѣ нѣ въ коеи пештерѣ ·еі. лѣтъ. т. 397. аште ли да слоучааше са нѣ оу кого оумоудити юмоу; то исхождааше ноштиѫ. т. 151.

8) Предлозы-тѣ ради или ради'ма, дѣлѧ или дѣлѧ'ма стоѭтъ слѣдъ управяны-тѣ думы. Ако тѣ са-управятъ съ двѣ сѫществителны, то стоѭтъ между тѣхъ; ако ли при сѫществително-то има прилагателно, то тѣ стоѭтъ или между имъ или издирѣ имъ: Христосъ пострада насъ дѣль'ма. С. р. 369. не срамьнѭ са плътьныими своими строупы, аже юсмь прилалъ вашихъ дѣлѧ строупъ. т. 387. Оувѣштан са намъ, Пионию, ꙗко тебе любимъ, и многа ради достоинъ юси живъ быти, нрава добраго ради и кротости. т. 93.

9) Нарѣчіе-то вмѣстѡ часто са-разлага на съставны-тѣ си части (въ — мѣсто), между които стои управяный-тъ съ него родителенъ пад.: Въ то врѣма цѣсарьствовавъшоу Максимианоу приде прѣмѣньникъ въ Аскалиноди мѣсто нинъ воевода, именемь Агрипа. С. р. 11. єда̀ въ рыбы мѣстѡ ѕмїю пода́стъ є҆мꙋ̀?

Забѣл. Таквози разлаганье на сложны думы, часто са-срѣща въ древность-та: не дъва ли надесата юста часа. Іоан. XI. 9. въ Еван. XII. в. не дъвѣма бо десатьма. Златоструй XI. в. четырьдесатъ ради и пати. Бит. XVIII, 28. въ Парем. XIII. в.

10) Спомагателный-тъ глаголъ быти, както и у насъ, повечето стои слѣдъ спрягателно-то причастіе и слѣдъ страдателно-то на минѫло-то време въ съ-

ставны-тѣ отъ тѣхъ причастія времена: но той съдружаванъ съ отрицаніе, вынѫгы стои предъ тѣзи причастія: да́лъ є҆сѝ достоа́ніє; вѝдѣнъ бы́сть; пришелъ бѣ; нѣсѝ сѣ́лъ, не оу҆ бѣ пришелъ; не оу҆ бѣ всажде́нъ...

11) За помѣстянье-то на 3-то единст. лице на спомагателныя глаголъ въ непредѣлно-то време — бы, коюто са-обърнѫло въ частица, що изрекка съслагателно-то наклоненіе, не сѫ съгласны между-си рѫкописи-тѣ отъ равны вѣкове, нито печатаны-тѣ книгы: Гн аще бы сьде былъ, не бы братъ мои оумьрлъ. Остр. — въ нов. періодъ. Гдѝ, а҆́ще бы є҆сѝ бы́лъ здѣ̀, не бы̀ оу҆́мерлъ мо́й бра́тъ. — Аще бо первыи онъ бы былъ непороченъ, не бы второму искало са мѣсто. Даміан Апост. — въ нов. пер.: а҆́ще бо бы пе́рвый ѻ҆́нъ (зако́нъ) непоро́ченъ бы́лъ. — Да не бы̀ ѿше́лъ ѿ ни́хъ. Острож. изд. — въ нов. пер.: дабы̀ не ѿше́лъ ѿ ни́хъ. А҆́ще бы вѣ́далъ до́мꙋ вла́ка, въ ку́ю стра́жꙋ та́ть прі́йдетъ, бдѣ́лъ оу҆́бѡ бы, и҆ не бы̀ да́лъ подкопа́ти хра́ма своегѡ̀. Но, въ една отъ рѫкописи-тѣ XIV. в., що са-нахожда въ Петърбугска-та Академія на наукы-тѣ, стои, не бы ѡставилъ подкопати клѣти своєи; въ друга пѫкъ: не далъ бы подкопати клѣти своєи.

Типографически погрѣшкы.

стр.	ред.	писано.	поправи.
16.	15.	крѣй	край
26.	11.	натин-тѣ	наши-тѣ
27.	15.	За избѣгванью	3. За избѣгванье...
31.	20.	*глилъ*	*гнилъ*
35.	24.	въ свистливы-тѣ:З,Ц,З.	въ свистливы-тѣ: З,Ц,С.
41.	2.	разичава	различава
42.	15.	отсѫтсвіе	отсѫтствіе
43.	8.	нієрен	нієрен
66.	12.	имамъ	иматъ
70.	4.	земѭ-тѭ	земѭ-тѫ
	29.	па примѣръ	на примѣръ
72.	1.	кѣпльшїй	крѣпльшїй
103.	13.	принмъ	принмъ
108.	1.	ностоящо-то	настоящо-то
124.	6.	стадателно	страдателно
127.	10.	вѣрѹйва	вѣрѹйвѣ
139.	14.	значепіе	значеніе
	30.	(виждь § 111. *в.* забѣл.)	(виждь § 173. *в.* забѣл.)
145.	5.	подакаєтъ	подобаєтъ
151.	15.	знающа	знающа
144.	26.	§ 74.	§ 75.
160.	13.	свѣ(тил)о	свѣт(ил)о, свѣт(ил-ник)ъ
163.	9.	чепна	членна
171.	4.	Їаковъ	Їакωвъ
175.	3.	пѣйпы	нейны
	23.	приıатєлъ	приıатєль
	30.	съ подисана-та	съ подписана-та
177.	5.	съ К и р	съ Λ и р
180.	25.	врема времене	врѣма врѣмене
210.	21.	управанье	управянье

ИМЕНА-ТА

НА

РОДОЛЮБИВЫ-ТѢ СПОМОЩНИЦЫ *).

Въ Горня-Орѣховица.

Духовенство Негово преподобіе Архимандритъ отецъ Мелетій Иверскый. — Благогов. П. Христо иконом. — Благог. П. Х. Петьръ саккеларій. — Благог. П. Василій Рачовъ. — Благог. П. Стефанъ Ивановъ 2. — Благог. П. Христо Христовъ. — Благог. П. Георгій Николовъ. — Благог. П. Евѳимій Максимовъ.

Родолюбивы Г-новцы: Г. Стаматъ Ѳеодорановъ. — Г. Анастасъ Рахнювъ. — Г. Ѳеодосій Ив. Бояджіевъ. — Г. Х. Иванъ Велювичь. — Г. Рашо Нешовъ. — Г. Х. Василъ Х. Ганювъ. — Г. Христо П. Велисаровъ. — Г. Николчо Ив. Ланжовъ. — Г. Минко Миховъ. — Г. Констандинъ Ѳеодоровъ. — Г. Велисаръ Ив. Георгакіевъ. — Г. Георги Х. Иванчовъ. — Г. Христо Х. Ив. Карапапазовъ . — — . Учители: Г. Христо Ив. Панювъ. — Г. Костандинъ П. Бакаловъ. — Г-жа Анна Х. Юрданова, учителка на дѣвическо-то училище. —

Родолюбивы Г-новцы отъ Бакалскый юснафъ: Г. Петьръ К. Ефенди. — Г. Х. Сотиръ Х. Пеиковъ. — Г. Иванчо П. Бакарджіевъ. — Г. Иванчо П. Тодоровъ. — Г. Х. Петко Раювъ. — Г. Х. Ѳеодоръ Левтеровъ. — Г. Іорго Стояновъ. — Г. Стайко Колювъ. — Г.

---

*) Число-то на ексемпляри-тѣ са-полага само при имена-та, които иматъ повечь отъ единъ, а за сичкы-тѣ други разумѣва-са се по единъ.

Димитръ Христакювъ. — Г. Николчо Д. Х. Ивановъ. — Г. Петьръ Д. Х. Ивановъ. — Г. Х. Лазарь Х. Христовъ. — Г. Папаіотъ Паскалювъ. — Г. Иванчо П. Тотювъ. — Г. Стоянъ Н. Момчиловъ. — Г. Венко Николовъ. — Г. Хараламби Ивановъ. — Г. Стойно Ивановъ. — Г. Христо Янакювъ. — Г. Ставри Ганчовъ. — Г. Пенчо Димитровъ. — Г. Юрданъ Добрювъ. — Г. Георги Георговъ. — Г. Райко Славовъ. — Г. Пеню Димитровъ балакчи. — Г. Маринъ Марчовъ балакчи. — Г-да Владимиръ и Михаилъ Николіевы. — Г. Иванчо Христовъ. — Г. Станчо Тасювъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ Терзійскый юснафъ: Г. Х. Евстаѳій Христовъ балакчіевъ. — Г. Георги Ив. Георгакіевъ. — Г. Х. Рачо Рачовъ 2. — Г. Спиро Д. Арабовъ. — Г. Х. Иванчо Д. Арабовъ. — Г. Григорь Д. Арабовъ. — Г. Лазарь Стояновъ. — Г. Панаіотъ Х. Станчовъ 2. — Г. Стефанъ Х. Станчовъ. — Г-да Бр. Григ. Ѳеодоракіевы Стефанъ и Костандинъ 2. — Г. Димитьръ Стояновъ. — Г. Досю Николовъ. — Г. Пеню Ивановъ. — Г. Х. Христо Славовъ. — Г. Христо Г. Косовала. — Г. Христо Стойковъ. — Г. Стефанъ Стойковъ. — Г. Юрданъ Петковъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ Абаджійскый юснафъ: Г. Филю Обрѣшковъ. — Г. Пеню Василювъ. — Г. Х. Иванъ Енювичь. — Г. Драгостинъ Райковъ — Г. Генчо Панаіотовъ. — Г. Моско Златювъ. — Г. Герги Радювъ. — Г. Стоянъ Енчовъ. — Г. Юрданъ Стояновъ. — Г. Панаіотъ Ивановъ. — Г. Маринъ Крьстювъ. — Г. Досю Станювъ. — Г. Вангелъ Панаіотовъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ Кожофарскый юснафъ: Г. Христо Д. Палигорчовъ 2. — Г. Ангелъ Каба-Ивановъ 2. — Г. Иванчо Лазаровъ, — Г. Х. Григорь Нейковъ. — Г. Х. Крьстю Ивановъ. — Г. Панаіотъ Н.

ИМЕНА-ТА

НА

РОДОЛЮБИВЫ-ТѢ СПОМОЩНИЦЫ *).

Въ Горня-Орѣховица.

Духовенство Негово преподобіе Архимандритъ отецъ Мелетій Иверскый. — Благогов. П. Христо иконом. — Благог. П. Х. Петьръ саккеларій. — Благог. П. Василій Рачовъ. — Благог. П. Стефанъ Ивановъ 2. — Благог. П. Христо Христовъ. — Благог. П. Георгій Николовъ. — Благог. П. Евѳимій Максимовъ.

Родолюбивы Г-новцы: Г. Стаматъ Ѳеодорановъ. — Г. Анастасъ Рахнювъ. — Г. Ѳеодосій Ив. Бояджіевъ. — Г. Х. Иванъ Велювичь. — Г. Рашо Нешовъ. — Г. Х. Василъ Х. Ганювъ. — Г. Христо П. Велисаровъ. — Г. Николчо Ив. Ланжовъ. — Г. Минко Миховъ. — Г. Констандинъ Ѳеодоровъ. — Г. Велисаръ Ив. Георгакіевъ. — Г. Георги Х. Иванчовъ. — Г. Христо Х. Ив. Карапапазовъ . — — . Учители: Г. Христо Ив. Панювъ. — Г. Костандинъ П. Бакаловъ. — Г-жа Анна Х. Юрданова, учителка на дѣвическо-то училище. —

Родолюбивы Г-новцы отъ Бакалскый еснафъ: Г. Петьръ К. Ефенди. — Г. Х. Сотиръ Х. Пенковъ. — Г. Иванчо П. Бакарджіевъ. — Г. Иванчо П. Тодоровъ. — Г. Х. Петко Раювъ. — Г. Х. Ѳеодоръ Левтеровъ. — Г. Іорго Стояновъ. — Г. Стайко Колювъ. — Г.

---

*) Число-то на екземпляри-тѣ са-полага само при имена-та, които иматъ повечь отъ единъ, а за сички-тѣ други разумѣва-са сé по единъ.

Димитръ Христакювъ. — Г. Николчо Д. Х. Ивановъ. — Г. Петьръ Д. Х. Ивановъ. — Г. Х. Лазарь Х. Христовъ. — Г. Папаіотъ Паскалювъ. — Г. Иванчо П. Тотювъ. — Г. Стоянъ Н. Момчиловъ. — Г. Венко Николовъ. — Г. Хараламби Ивановъ. — Г. Стойно Ивановъ. — Г. Христо Янакювъ. — Г. Ставри Ганчовъ. — Г. Пенчо Димитровъ. — Г. Юрданъ Добрювъ. — Г. Георги Георговъ. — Г. Райко Славовъ. — Г. Пеню Димитровъ балакчи. — Г. Маринъ Марчовъ балакчи. — Г-да Владимиръ и Михаилъ Николіевы. — Г. Иванчо Христовъ. — Г. Станчо Тасювъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ Терзійскый юснафъ: Г. Х. Евстаѳій Христовъ балакчіевъ. — Г. Георги Ив. Георгакіевъ. — Г. Х. Рачо Рачовъ 2. — Г. Спиро Д. Арабовъ. — Г. Х. Иванчо Д. Арабовъ. — Г. Григорь Д. Арабовъ. — Г. Лазарь Стояновъ. — Г. Панаіотъ Х. Станчовъ 2. — Г. Стефанъ Х. Станчовъ. — Г-да Бр. Григ. Ѳеодоракіевы Стефанъ и Костандинъ 2. — Г. Димитьръ Стояновъ. — Г. Досю Николовъ. — Г. Пеню Ивановъ. — Г. Х. Христо Славовъ. — Г. Христо Г. Косовала. — Г. Христо Стойковъ. — Г. Стефанъ Стойковъ. — Г. Юрданъ Петковъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ Абаджійскый юснафъ: Г. Филю Обрѣшковъ. — Г. Пеню Василювъ. — Г. Х. Иванъ Енювичь. — Г. Драгостинъ Райковъ — Г. Генчо Панаіотовъ. — Г. Моско Златювъ. — Г. Герги Радювъ. — Г. Стоянъ Енчовъ. — Г. Юрданъ Стояновъ. — Г. Панаіотъ Ивановъ. — Г. Маринъ Крьстювъ. — Г. Досю Станювъ. — Г. Вангелъ Панаіотовъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ Кожофарскый юснафъ: Г. Христо Д. Палигорчовъ 2. — Г. Ангелъ Каба-Ивановъ 2. — Г. Иванчо Лазаровъ, — Г. Х. Григорь Нейковъ. — Г. Х. Крьстю Ивановъ. — Г. Панаіотъ Н.

Цачовъ. — Г. Ѳеодоръ Н. Чачовъ. — Г. Петко Цанювъ. — Г. Иванъ Миховъ. — Г. Иванъ Стойковъ фирманжи. — Г. Ангелъ Д. Миновъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ разны друγы еснафы: Г. Георги Х. Ивановъ Чартазановъ, свѣщаръ. — Г. Димитъръ Тодорановъ, тютюнжи. — Г. Димитъръ Тодоровъ, халачь. — Г. Филю Ганювъ, халачь. — Г. Костандинъ Димитровъ Миновъ, бабокчи. — Г. Никола Кънчовъ, ахчи. — Г. Станю Пенювъ, тютюнжи. — Г. Цоню Ивановъ палбантъ.

Въ Долня-Орѣховица.

Родолюбивы Г-новцы: Г. Николай Гатювъ, учитель 2. — Учениці Г. Г: Иванъ Павуновъ. — Ангелъ Варбановъ. — Параскова Х. Димитровъ. — Георги П. Григоріевъ. — Никола Гергювъ. — Христо П. Василювъ. — Никола Пеювъ. — Михаль Мариновъ. — Моско Ангеловъ. — Христо Ивановъ. — Коста Юрдановъ. — Маринъ Гергювъ. — Станю Никовъ. — Х. Киро Х. Стояновъ. — Еню Х. Варбановъ. — Парванъ Петровъ. — Тодоръ П. Кънювъ. — Юрданъ Комбіювъ — Михалъ Димовъ. — Георги Гатювъ, — Никола Костандиновъ. — Коста Аврамовъ. — Іосифъ Г. Славовъ, уч. отъ Влащица.

Въ Лѣсковецъ.

Ученолюбивый уч. Г. Петъръ В. Оджаковъ 5. — Г. Стоянъ Ц. Калянджіевъ. — Г. Костандинъ Димовъ Гешовъ. — Въ училище-то при църква-та св. Димитрія, ученолюб. Г. Миланъ К. Кюсіовскый, учитель 2. — Учениці отъ 1-вый классъ Г. Г: Стоянъ П. Ганювъ отъ Чартовецъ. — Никифоръ П. Николовъ. — Диму Тонювъ. — Учен. отъ 2-рый классъ Г. Г: Начо Ан-

геловъ Долнеорѣховчанинъ. — Іорго Гинювъ. — Тодоръ Димовъ. — Дамо Христовъ. — Цани Пенювъ. — Никола Ивановъ. — Учен: отъ 3-ій класъ Г. Г: Маринъ Танасовъ. — Петко Ивановъ. — Цани Никовъ. — Пеню Никовъ. — Стоянъ В. Козалювъ. — Тодоръ Никовъ. — Цовю Тонювъ. — Василь Ивановъ. — Андрека Енчовъ. — Иванъ Вълчовъ. — Никола Ивановъ Гужювъ. — Тодоръ Иліевъ, — Стамо Димитровъ.

Въ Елéна.

Родолюбивы Г-новцы: Г. Х. Ѳеодоръ Х. Стояновъ. — Г. Димитьръ Михайловскый. — Г. Х. Христо Ст. Михайловскый и синове Стоянъ и Никола 3. — Г. Михалъ Ст. Михайловскый и синъ Христо 2. — Г. Х. Петко Х. Ѳеодоровъ. — Г. Иванъ Х. Икономовъ.—Г-да Бр. Х. Николовы Бакаловскы Юрданъ, Петко и Иванъ 3. — Г. Никола Х. Савовъ Кюсіовъ. — Г. Христо Н. Момчиловъ. — Г. Димитръ Николовъ Хекиминъ. — Г. Михо П. Стойковъ. — Г. Ѳеодоръ Ст. Михайловскый. — Г. Петко Марковъ. — Г. Петко Гуневъ и синъ Христо. — Г. Велчо Поповъ. —Г. Христо. Х. Димитровъ и синъ — Г. Иванъ Минчовъ Михайловскый. — Г. Юрданъ П. Костандиновъ — Г. Никола Х. Михаиловъ Момчиловъ. — Г. Илія Ст. Бобчевъ. — Г. Стойко Ѳеодоровъ Кирчовъ отъ Марянъ. — Г. Параскева Лазаревъ. — Г. Никифоръ Саввовъ. —

Ученолюбивы учители въ народно-то тамкашнье училище: Г. Никифоръ П. Костандиновъ главный учит. 2. — Г. Стоянъ П. Андреевъ Робовъ. — Г. Петко Василювъ Горбановъ. — Г. Миланъ Тодоровъ Радіевъ — Ученицы Г. Г.: Иванъ Вълчовъ. — Петко Нико-

ловъ Килодъжовчанинъ. — Василь Симеоновъ Килолъжовчанинъ. — Стойчо Янакіевъ Костовъ.

От Шилковцы Благог. Попъ Петръ Ивановъ.

Въ Катиновскый мънастырь.

Негово преподобіе свещенодіяконъ Х. Кесарій, управитель мънастыря и ученицы неговы: Георгій Димитровъ, Георгій Христовъ и Стефанъ Х. Радковъ 4. — Негово преподобіе Іеромонахъ Х. Серафимъ. — Негово препод. Іеромонахъ Хрисанеъ, служитель цырковный.

Въ илаковскый мънастырь.

Негово преподобіе игуменъ отецъ Х. Софроній. — Негово препод. Іеромонахъ Епифаній, икономъ. — Негово преподобіе свещенодіаконъ Θеофанъ.

Въ Бебрево.

Благовѣйный свещенникъ Андрей Поповъ. — Родолюбивы Г-новцы: Г. Петко Ивановъ. — Г. Михаилъ Х. П. Савовъ. — Г. Иванъ Х. Стефановъ. — Г. Иванъ Х. П. Саввовъ. — Г. Иванъ М. Молловъ. Г. Петко М. Титрековъ. — Г. Матеея Николовъ Еленчанинъ. — Г. Никола Радоевъ Тънкы-рътчанинъ. — За надорно-то тамкашнье училище. — Учитель Т. Радославовъ — Подучитель Г. Михаилъ Недювъ. — Ученицы Г. Г: Райко Тодоровъ Водичанинъ. — Костандинъ Мариновъ Кслешовчанинъ. — Иванъ Чернювъ. — Юрданъ Ивановъ. — Стоянъ Янакювъ. — Симеонъ Ивановъ. — Иванъ Х. Станювъ. —. Петъръ Дичовъ. — Иванъ Раднювъ.

Въ Търново.

Негово изъящество, искуснѣйшій военный докторъ медицины и херургіи Г. Павелъ Маркидисъ 3. — Учеполюбивы учители въ народны-тѣ тамкашни училища: Г. Николай Михайловскый 10. — Г. А. Гранитскый 5. — Г. Я. Златарскый 5. — Г. Ил. Шаваровъ 3.

СБОРНИКЪ

ОТЪ ОБРАЗЦИ

ЗА ИЗУЧВАНЬЕ-ТО НА СТАРОБЪЛГАРСКЫЯ

ЮЗЫКЪ ПО СИЧКО-ТО МУ РАЗВИТІЮ,

ПРЕВЕДЕНЪ И СЪБРАНЪ

ОТЪ

Ив. Н. Момчилова.

ПЬРВО ИЗДАНІЮ.

ВІЮНА,

въ типографія-та на Л. Соммерова.

1865.

ПРЕДИСЛОВІЮ.

Старобългарскый-тъ юзыкъ, като що има въ писменность-та си двѣ азбукы: кирилицѫ и глаголицѫ, различны между-си по начьртаніе-то, по време-то на происхожданье-то си, по обширность-та на употребеніе-то си, и по свои-тѣ сетнины, и понеже той сѫщо има опазены паметници написаны, както съ кирилица-та, тъй и съ глаголица-та, юднакво интересны за новобългарска-та ни писменность: за туй въ настоящія Сборникъ, за да са-представѭтъ, колко-то ю възможно, по-пълны познанія на старобългарска-та писменность, излагатъ-са: I. колкото извѣстны старобългарскы паметници има написаны съ кирилица-та, съдружены съ краткы за тѣхъ историческы упознанія и съ забѣлѣжкы за нѣкои особенности въ правописаніе-то имъ; II. образци отъ древня-та

кирилица; III. образци отъ нова-та кирилица; IV. глаголица съ краткы историческы упознанія за нея и за паметници-тѣ й; V. образци отъ глаголица-та.

И. Н. М.

I. ДРЕВНИ ИЗВѢСТНЫ СТАРОБЪЛГАРСКЫ ПАМЕТНИЦИ, НАПИСАНЫ СЪ КИРИЛИЦА-ТА.

§ 1. Древни извѣстны старобългарскы паметници, написаны съ кирилица-та сѫ слѣдующи-тѣ:

I. *Остромирово Ѥвангелїе,* писано въ 1056—57 г. на пергаменъ отъ дїякона Григорїя за новогородскыя посадникъ Остромира. То са-спазва въ русска-та Императорска Публична Бибіотека, напечатано было пьрвый пѫть отъ Въстокова въ 1843 год., вторый пѫть — въ 1853 год. отъ Ганга въ Прага.

II. *Реймско Ѥвангелїе*, писано нѣкадѣ съ кириловскы, нѣкадѣ съ глаголскы буквы, както полагатъ, въ XII. в.; то са-спазва въ Реймсъ, и ѥ то сѫщо-то, на коѥто присягали да са-кьлнѫтъ французскы-тѣ кралье во време-то на коронованье-то си.

III. *Харатейно Ѥвангелїе*, писано въ XIII. вѣкъ.

IV. *Полоцко Ѥвангелїе*, писано въ XIV. вѣкъ.

V. *Харатейно Ѥвангелїе*, писано въ XV. вѣкъ.

VI. *Супрасльска рѫкопись,* която съдьржава житїя на светїи и слова на св. Іоанна Златоуста, св. Епифанія и Фотія, писана съвременно съ Остр. еван. Тя ѥ издадена напълно отъ Миклошича на 1851 год.

ловъ Килодъжовчанинъ. — Василь Симеоновъ Килолъжовчанинъ. — Стойчо Янакіевъ Костовъ.

Отъ Шилковцы Благог. Попъ Петръ Ивановъ.

Въ Калиновскый мънастырь.

Негово преподобіе священнодіяконъ Х. Кесарій, управитель мънастыря и ученицы негови: Георгій Димитровъ, Георгій Христовъ и Стефанъ Х. Радковъ 4. — Негово преподобіе Іеромонахъ Х. Серафимъ. — Негово препод. Іеромонахъ Хрисанфъ, служитель църковный.

Въ плаковскый мънастырь.

Негово преподобіе игуменъ отецъ Х. Софроній. — Негово препод. Іеромонахъ Епифаній, икономъ. — Негово преподобіе священнодіаконъ Феофанъ.

Въ Бебрево.

Благоговѣйный священникъ Андрей Поповъ. — Родолюбивы Г-новцы: Г. Петко Ивановъ. — Г. Михаилъ Х. П. Савповъ. — Г. Иванъ Х. Стефановъ. — Г. Иванъ Х. П. Савповъ. — Г. Иванъ М. Молловъ. Г. Петко М. Титрековъ. — Г. Матеея Николовъ Еленчанинъ. — Г. Никола Радоевъ Тъпкы-рътчанинъ. — За надорно-то тамкашнье училище. — Учитель Т. Радославовъ — Подучитель Г. Михаилъ Недювъ. — Ученицы Г. Г: Райко Тодоровъ Водичанинъ. — Костандинъ Мариновъ Кслещовчанинъ. — Иванъ Чернювъ. — Юрданъ Ивановъ. — Стоянъ Янакювъ. — Симеонъ Ивановъ. — Иванъ Х. Станювъ. — Петьръ Дичовъ. — Иванъ Раднювъ.

Въ Търново.

Негово изъяцество, искуснѣйшій военный докторъ медицины и херургіи Г. Павелъ Маркидисъ 3. — Учелюбивы учители въ народны-тѣ тамкашни училища: Г. Николай Михайловскый 10. — Г. А. Гранитскый 5. — Г. Н. Златарскый 5. — Г. Ил. Шаваровъ 3.

СБОРНИКЪ

ОТЪ ОБРАЗЦИ

ЗА ИЗУЧВАНЬЕ-ТО НА СТАРОБЪЛГАРСКЫЯ ѬЗЫКЪ ПО СИЧКО-ТО МУ РАЗВИТІѬ,

ПРЕВЕДЕНЪ И СЪБРАНЪ

ОТЪ

Ив. Н. Момчилова.

ПЬРВО ИЗДАНІѬ.

ВІѬНА,
въ типографія-та на Л. Соммерова.
1865.

ПРЕДИСЛОВІЮ.

Старобългарскый-тъ юзыкъ, като що има въ писменность-та си двѣ азбукы: кирилицѫ и глаголицѫ, различны между-си по начьртаніе-то, по време-то на происхожданье-то си, по обширность-та на употребеніе-то си, и по свои-тѣ сетнины, и понеже той сѫщо има опазены паметници написаны, както съ кирилица-та, тъй и съ глаголица-та, юднакво интересны за новобългарска-та ни писменность: за туй въ настоящія Сборникъ, за да са-представѭтъ, колкото ю възможно, по-пълны познанія на старобългарска-та писменность, излагатъ-са: I. колкото извѣстны старобългарскы паметници има написаны съ кирилица-та, съдружены съ краткы за тѣхъ историческы упознанія и съ забѣлѣжкы за нѣкои особенности въ правописаніе-то имъ; II. образци отъ древня-та

кирилица; III. образци отъ нова-та кирилица; IV. глаголица съ кратки исторически упознанія за нея и за паметници-тѣ ѝ; V. образци отъ глаголица-та.

И. Н. М.

I. ДРЕВНИ ИЗВѢСТНЫ СТАРОБЪЛГАРСКЫ ПАМЕТНИЦИ, НАПИСАНЫ СЪ КИРИЛИЦА-ТА.

§ 1. Древни извѣстны старобългарскы паметници, написаны съ кирилица-та сѫ слѣдующи-тѣ:

I. *Остромирово Њвангелiе,* писано въ 1056—57 г. на пергаменъ отъ дiякона Григорiя за новогородскыя посадникъ Остромира. То са-спазва въ русска-та Императорска Публична Бибiотека, напечатано было пьрвый пѫть отъ Въстокова въ 1843 год., вторый пѫть — въ 1853 год. отъ Ганга въ Прага.

II. *Реймско Њвангелiе*, писано нѣкадѣ съ кириловскы, нѣкадѣ съ глаголскы буквы, както полагатъ, въ XII. в.; то са-спазва въ Реймсъ, и ю то сѫщо-то, на което присягали да са-кьлнѫтъ французскы-тѣ кралье во време-то на коронованье-то си.

III. *Харатейно Њвангелiе*, писано въ XIII. вѣкъ.

IV. *Полоцко Њвангелiе*, писано въ XIV. вѣкъ.

V. *Харатейно Њвангелiе*, писано въ XV. вѣкъ.

VI. *Супрасльска рѫкопись,* която съдьржава житiя на светiи и слова на св. Iоанна Златоуста, св. Епифанiя и Фотiя, писана съвременно съ Остр. еван. Тя ю издадена напълно отъ Миклошича на 1851 год.

въ Віена подъ заглавіе: „Monumenta lingvae palaeoslovenicae codice suprasliensi“ — а нѣколко статьи изъ нея сѫ препечатаны въ „*Паметн. Старослав. языка*.“

VII. *Огласителны поученія Кирилла Іерусалимскаго*, именно край-тъ на третье-то и начало-то на четвърто-то поученіе. Два листовцы намѣрены отъ профессора Григоровича въ Хилендарскыя мънастырь въ башня-та на Св.Савва. Тѣ два пѫти (въ 1851 год. и 1852 год.) сѫ напечатаны отъ проф. Григоровича и влѣзли напълно въ състава на „Памятн. Старослав. языка.“

VIII. *Тълкуваный псалтырь*. Листовци отъ Тълкуваныя псалтырь, на брой 20, по почерка и правописаніе-то относваны отъ Въстокова къмъ XI-ыя в., принадлежели на кіевскыя митрополитъ Ювгенія Болховитянова. Отъ тѣхъ два листовци подарены были отъ митрополита, йоще въ живота му, на академика П. И, Кеппена, а другы тѣ 16-ть, слѣдъ Ювгеніева-та смърть, предадены были на М. П. Погодина и са-нахождали въ негово-то древлехранилище. Сега тъзи драгоцѣнна рѫкопись ю между съкровища-та на руска-та Императорска публична библіотека.

Тълкуванье-то на псалмы-тѣ написано ю отъ св. Аѳанасія, патріарха александрійскаго (1296—1373 г.) а не отъ Ѳеодорита, както говори Григоровичь; защото дрьвни списъци на псалтыря съ Ѳеодоритово тълкуванье до сега не сѫ извѣстны, а извѣстый-тъ на Въстокова списъкъ на Теодоритова тълкуванъ псалтырь, що са-нахожда въ Румянцевскыя музей, относя-са къмъ края на XV-я вѣкъ.

Отъ строчны-тѣ знакове употребѣватъ-са само точка и четыри на́крьстъ точки (·:·) — знакове упознаваны намъ отъ Остромирово-то Ѥвангеліѥ. Тѣхното употребеніѥ ѥ ѥднакво съ употребеніѥ-то въ Остромирово-то Ѥвангеліѥ.

Отъ надстрочны-тѣ знакове ясно може да са-различи само гѫсто-то придыханье; а другый знакъ, отъ него по рѣдко срѣщванъ, види-са приличенъ на тънко-то придыханье.

Гѫсто-то придыханье има мѣсто надъ гласны, повечто йотированы, въ начало-то на думы, като словоотдѣлителенъ знакъ (облакъ и мракъ окрестъ ѥго), въ срѣда-та и въ края, като слогоотдѣлителенъ знакъ (твоихъ - вселеннѫѭ).

Сѫщій-тъ знакъ са-срѣща надъ йотированы-тѣ ѥ, ѩ, слѣдъ л и надъ нейотировано-то є, кога то замѣнявало йотировано-то: исправлѥньѥ, попалѩ, єсть, єго. Приличный-тъ на тънко-то придыханіѥ знакъ, забѣлѣжва-са въ думы съ — л, м, н, ако и не сѣкадѣ: землѩ, добль, огнь, кладѹньє; но трудно ѥ да са-опредѣли, къмъ каква буква особито са-относялъ този знакъ, къмъ съгласна ли или къмъ гласна.

IX. *Листовци отъ житіе-то на Св. Кондрата.* Тъзи рѫкопись, що ѥ писана съ средньe уставно писмо *) въ два стълпа на пергаменъ, принадлежи

---

*) Древня-та кирилица, като была пренесена у Руссы-тѣ заѥдно съсъ въвожданье-то на христіѥнска-та вѣра, была имъ за азбука до Петра Великаго; само отъ време на време начьртанія-та на буквы тѣ й подлагали-са на

сега на русска-та Имп. Публична библіотека, дѣто влѣзла изъ древлехранилище-то на Погодина заедно съ другы стары драгоцѣнности. Отъ нея са-спазили само два листовци. Въ разсѫжданье-то на писмо-то рѫкопись-та представя нѣкои отличія въ буквы-тѣ: В, Ж, Н, Ы, Ѣ, Ж, Т; Ѡ не са-срѣща; колкото отъ кадѣ словосъкратяванье-то, отъ кадѣ строчны-тѣ знакове, съгласна ѥ съ другы-тѣ старобългарскы рѫкописи. Но отъ надстрочны-тѣ знакове не савижда ни гѫсто, ни тънко придыханія; вмѣсто ѥдното и друго-то нахожда-са точка надъ съгласны-тѣ, кога при тѣхъ ѥ отпуснѫтъ ъ или ь: кто, створи, ўто. Йотированы ѩ, ѥ нѣма, и по нѣкадѣ са-срѣщатъ грамматическы погрѣшкы: тъй 1-то лице на наст. въ изъѥвител. накл. писано ѥ съ ю вм. ѭ-молю; дател. ѥдин. падежь на мѫж. сѫществ, на ъ писанъ ѥ съ ѫ вм. оу: єдиномоу крьстнѩнѫ жити.

X. *Листовци отъ житіе-то на св. Великомѫченица Ѳекла.* Тъзи рѫкопись сега са-спазва въ русската Имп. П. библіотека, и отъ нея останѫли само два листа, писаны съ хубаво среднье уставно писмо. Тя

различны измѣненія. Отъ XI-ыя вѣкъ до половина-та на XIV-ыя сичкы-тѣ пергаменны рѫкописи были писаны уставно, или съ почьркъ на заглавны праволинейны буквы съ притурка на нѣколко крѫглы буквы. Таквози писмо са-зове уставно или писано съ уставъ; отъ XIV-ыя до XV-ыя вѣкъ са-употребява полууставъ, който състои повечь отъ крѫглы, нежели отъ праволинейны буквы; а отъ XV-ыя в. са-наченѫла скоропись-та.

ю твърдѣ много вета; буквы-тѣ и̂ тъй сѫ истрыты, щото въ нѣкои мѣста не ю възможно да са-разберѫтъ. Отъ пълно-то житію на светица-та, на уцѣлѣлы-тѣ листове отъ тъзи рѫкопись нахожда-са: a. край-тъ на първо-то чудо, b. начало-то на второ-то чудо, c. край-тъ на 29-то, и d. начало-то на тридесето-то.

Надъ нѣкои думы са-виждатъ титлы, а отъ другы-тѣ надстрочны знакове, по-нѣкадѣ твърдѣ рѣдко може да са-види знакъ, приличенъ на тънко придыханію: — пьрвънхъ.

Въ словосъкратенія-та нѣма особенности споредъ другы-тѣ древни паметници; но забѣлѣжително ю съкратяванье-то на дума-та апостолнца въ апло.

XI. 13 *Слова Григорія Богослова, Епископа Назіанзина.* Тъзи рѫкопись са-нахожда въ русска-та Имп. П. Б. Първый пѫть тя кратко бѣ описана въ 1825 год. отъ А. Хр. Въстокова (Библ. Листове стр. 86 — 91, препечатаны У. З. Ак. Кн. II. в. II. 75—80); вторый пѫть станѫ подробно описаніе на нейно-то съдържаніе отъ Н. Г. Чернышевскый (Изв. Ак. т. II. 247—256). Откръшлекъ отъ нея, доста голѣмъ, има помѣстенъ въ III-ія т. *Извѣстій Академ.*, а цѣла-та беседа „о избіеніи града“ напечатана ю пакъ тамъ (т. IV — Стр. 2 3 - 313) отъ Академика Изм. И. Срезневскы.

XII. *Изборьникъ Святославовъ* отъ 1073 год., който ю намѣренъ отъ К. Калайдовича 10-й іюнія 1817 год. въ въскрьсенска-та новоіерусалимска библіотека, въ Россія, и са-спавва сега въ москов. синодальна библіотека. Вънкашній-тъ видъ и съдър-

жаніе-то на този драгоцѣненъ паметникъ сѫ описаны отъ К. Калайдовича и Въстокова.

Рѫкопись-та на Изборьника объема **266** листа, писана отъ дьякона Іоанна на тънькъ, чистъ пергаменъ въ цѣлъ листъ, въ два стълпа, съ прекрасно уставно писмо и раздѣлена на двѣ части. Заглавны-тѣ буквы, както и предисловіе-то, що е написано въ четвероѫгълникъ, украсенъ съ птици и съ другы изображенія, първы-тѣ страници и въ двѣ-тѣ части, числа-та на помѣстены-тѣ въ 2-ра-та книга статьи, сичко туй е начьртано съ злато. На втора-та страница на първыя листъ е исписанъ в. князь Святославъ († 1076) съ жена-та си и петь-тѣхъ си сынове; надъ имена-та имъ са-нахожда надписъ: ·:· **желаниꙗ срдца моѥго гн непрѣзьри нъ приими ны вьсꙗ и помилоуи** ·:· . На обрьщанье на вторыя листъ е слѣдующе-то предисловіе, въ което са-исказва причина-та за съставянье-то на Изборьника:

велікый въ кнѧзихь кнѧзь сто славъ. въжделаниемь зѣло въж делавъ. дьржавьныи вдка обаві ти. покръвеныꙗ разоумы въ г лѫбинѣ. многостръпътьныхъ сихъ книгъ. прѣмѫдраго василі а въ разѫмѣхъ. повелѣ мнѣ нем дроувѣдню. прѣмѣноу сътворити рѣчи инако. набъдаща тожьство разѫмъ его иже акы бъчела лю

водѣльна. съ всакого цвѣта ѳани
ю. съберавъ акы въ єдинъ сътъ. все
лымыслъное срце свое. проливаєть
акы сътъ сладъкъ. изъ оустъ свой
хъ прѣдъ боляры. на въ разоумѣ
ниє тѣхъ мысльмъ. авлаюса и
мъ новый птоломѣй. не вѣрою нъ
желаниє паче. и събора дѣла мно
гоучьстьныйхъ. бжствьныхъ къ
нигъ всѣхъ. ими же и своа клѣти
испълнь. вѣчьноую си памать съ
твори еже памати виноу въсприати:
бѫди Христолюбивѣи дши твоієи въ отъмьште·:·
ниє вѣньцемъ въ непрѣбрьдомый вѣкъ вѣко·:·
мъ аминъ·:·

А сѫщый-тъ текстъ на Изборьника са-наченва само отъ 4-ыя листъ, съ слѣдующи-тѣ думы, кои-то може да са-прїемнѫтъ за общо заглавїе на сичка-та книга: съборъ отъ многъ оць. тълкованиа о неразоумнънхъ словесьхъ. въ еуаггелии и въ аплѣ и въ инѣхъ книгахъ въкратъцѣ сложено на памать и на готовъ отъвѣтъ.

Слѣдъ туй общо заглавїе идѫтъ самы-тѣ статьи на Изборьника. сѣка съсъ своє особито оглавленїе. напр. 1. стат. стаго васила отъ того еже на еуномиа о стѣемь доусѣ (S. Basilii ex libro contra Eunomium de Trinitate). — Статьи-тѣ на тьви рѫ-

кописъ сѫ, комахай сичкы-тѣ, отъ духовно съдържаніе, и събраны въ едно не отъ Славенинъ (разбира-са, Старобългаринъ), но преведены отъ готовъ грьцкый сборникъ; — защото между рѫкописи-тѣ на Коаленова-та библіотека, що е описана отъ Монфокона (1655 † 1741), има сѫщи такъвзи сборникъ грьцкый съ немного разлика. Тъзи разлика доказва, че, този Исборьникъ ималъ разны списъцы, и че преводъ-тъ е направенъ не отъ този списъкъ (на X-ыя в.), който изъ Аѳонска-та лавра св. Аѳанасія е преминѫлъ въ Коаленова-та библіотека.

А колкото до езыка на тъзи рѫкописъ, положително може да са-каже, че вліяніе-то на езыка на родныя писецъ (що былъ Руссинъ) доста забѣлѣжително е въ фонетика-та а не въ устройство-то. Носовы-тѣ звукове ако и постоянно са-срѣщатъ въ рѫкописъ-та, но повечто неправилно сѫ положены: види-са, діяконъ Іоаннъ, като Руссинъ що былъ, не знаялъ да гы различава отъ простыи-тѣ гласны: той пише **мѫростнѫ** и **мѧдростїю** (тв. пад). **рекоутъ** и **слоушаѭть**: има примѣры на русско-то пълногласіе и на омекотяваные-то — **д** въ **ж** вм. **жд**: **полонъ**, **пол҃оньникъ**, **золоба**, **серебра**, **серебрьныѩ**, **поросѧте**, — **прѣже роженнѩ нхъ**, **дажь**, **не ѣжь**, **не ѭждь**, **въ одежахъ овьчахъ**. Отъ тукъ става явно, какъ са-започенѫлъ йоще отъ тогази да са-прерабоща старобългарскый-тъ езыкъ по свойства-та-на русскыя.

XIII. При сичкы-тѣ поменѫты старобългарскы паметници, които днесь са-нахождатъ се въ чуже-

странны библіотекы (трѣба отъ сърце да благодаримъ тѣзи просвѣтены мѫжье, които издырили и прибрали между свои-тѣ и наши тѣ тѣзи драгоцѣнны древности, а то инакъ отдавна тѣ щѣхѫ да сѫ предадены на вѣчно забвеніе), не ще да ѥ излишно и съобщеніе-то йоще на три старобългарскы рѫкописи, които са-нахождатъ въ отечество-то ми Еле́на, градецъ въ Търновско окрѫжіе.

Тѣ сѫ *двѣ Четвероѥвангелія* и ѥдинъ *Дамаскинъ*, и може да гы наречемъ *Еле́нскы паметници*.

Четвероѥвангелія-та са-нахождатъ въ реченыя градецъ у г-на Никифора П. Костандинова, останѫлы нему въ наслѣдство отъ дѣды и пра́дѣды, се́ свещенници *). Тѣ и двѣ-тѣ сѫ писаны на пергаменъ, въ форматъ октавъ — ѥдно-то въ по-голѣмъ съ по-едро уставно писмо, нѣкадѣ по-хубаво а нѣкадѣ по-долнье, като по-бърже писано, — а друго-то въ по-малакъ форматъ съ по-дребно уставно

*) До предъ ѥдинъ поясъ време, въ отечество-то ми Еле́на (може и въ другы села и градовце да ѥ было) свещеннический-тъ чинъ преминувалъ по наслѣдство на синове и внуцы, и не было дозволено да въспріѥме нѣкой този чинъ, ако той не произлѣзвалъ отъ попско колѣно. И до днесь въ Еле́на има нѣколко таквызи попскы по наслѣдство порѣкла. На г-на Никифора покойный-тъ дѣдо Попъ Марко бѣше и той отъ попско порѣкло; той и йоще нѣкои неговы връсници, стары свещенници, като що были са-учили по стары рѫкописны книгы, четяхѫ въ цьрква по чисто старобългарско произношеніе; въ четенье-то имъ доро и на носовы-тѣ: Ѫ, Ѭ, Ѧ, Ѩ са-чуваше нѣкакво носово произношеніе — *да свенштитсен имен твоѥ . . . да бѫндешъ воля твоя . .* .

писмо и по-уредно. По отличителны-тѣ особенности вь почерка си, види-са, и двѣ-тѣ да принадлежжтъ къмъ края на XIII-ыя вѣкъ, или къмъ начало-то на среднія періодъ на языка. Отъ тѣхъ юдно-то, съ по-голѣмыя форматъ, ако и да са-види по-ново, по пергамена и по писмо-то; но то има бѣлѣзы, които показватъ, че то трѣба да ю преписано отъ оригиналъ много по-древенъ отъ оригинала, отъ който было преписано по-напредъ друго-то, що ю съ по-малкыя форматъ и що са-види за по-древнье отъ пьрво-то. Тѣзи отличителны бѣлѣзы сж: 1) пьрво-то носи почьркъ на буквы-тѣ си по-древенъ, доро и на джлбока древность, на прим. на буквы-тѣ: ш, щ, ц, ѵ, к, и другы, до като въ друго-то тъзи отличетелность не са-види; 2) въ пьрво-то нѣкои думы са-срѣщатъ писаны напълно съ буквы, до като въ друго-то тѣзи сжщи думы стожтъ съ титлы; 3) въ пьрво-то много нарѣдко са-срѣща предлогъ-тъ отъ писанъ ѿ, тъй и гласна-та ѡ вмѣзто, о, а въ друго-то по-често са-срѣщатъ ѿ, ѡ.

Тѣзи четвероювангелія и двѣ-тѣ съдьржаватъ избранны-тѣ чьтенія отъ четыри-тѣ ювангелисты за прѣзъ цѣла година отъ сѣкый ювангелистъ отдѣлно. На юдно-то, що ю въ по-голѣмъ форматъ, чьтенія-та са-наченватъ отъ недѣля предъ Рождество Христово и слѣдоватъ за презъ цѣла година до сжща-та недѣля; но то има и избранны чьтенія за светіи-тѣ за презъ година-та. Надъ сѣко чьтеніе има назначено съ киноварь — день-тъ, въ който трѣба то да са-чете, ювангелистъ-тъ, отъ когото ю, и

зачало-то на чьтеніе-то (назначено и съ число отъ страна). А на друго-то, що е въ по-малькъ форматъ, чьтенія-та за презъ цѣла година са-начен-ватъ отъ пасха и свършали, както са-види, до Велика-та Сѫббота, споредъ реда на грьцкыя типикъ за седмичны-тѣ дни и по старо-то Ѥвсевіево раздѣленіе текста на главы.

На свършанье на четвероѥвангеліе-то, що е въ по-голѣмъ форматъ, стои съ киноварь писано:

Хъ

и конецъ

за

Доксасн ѡ теѡсь ѥдка ꙗко из глоу

бины морскыѫ излѣзох.

По-нататъкъ слѣдова скара или таблица, въ която стоѭтъ назначены зачала-та на чьтенія-та за лесно-то имъ намѣрванье. Слѣдъ туй стои календарь, или счетъ на светіи-тѣ по сичкы-тѣ мѣсеци, и назначено кога кое чьтеніе да са-чете. Въ Февруарій мѣсецъ на 14-ый день стои: — стго оца нашго ѥвьксентна. и сѵномка фнмона. и оуспенне стго оца нашго кнрнла фнлофа оучнтелѣ словѣньскоу ꙗзыкоу створшомо пнсмена и прѣложьша ѿ грьчка ветахаго и новаго завѣта вь лѣтѣ сьзанню вьсего мнра · ѕ . тнсѫщное . тѯз . вьѥндкто . в .

Най послѣ въ края на листа стои: — Вьсевндцоу прѣблагомоу бгоу слава дажщомоу конецъ

всѣкомоу дѣлоу. наунинаемомоу иже о немь исписася сиꙗ книга вь мѣстѣ рекомѣмь банинци (село Баница въ Разложско въ Тракія) оу стаго николы-многж грѣшнымь рабомь хвомь. и мтре юго. бцж. попомь иѡаномь. да ѡцы и братиꙗ. мласѧ вашемоу побию. утоуще сиꙗ словеса исправлѣите и блгвите. оти брьзо-писахъ ради изкода. да аще и грѣшихъ. а вы напльнѣте. и млѣте и омнѣ прѣмлтиваго ба. да проститма. и да оулоуча свами живо вѣуныи. амнь амнь амнь.

Туй четвероюевангеліе е цѣло, освень нѣколко листа, които тукъ тамѣ има изгубены.

Друго-то четвероюевангеліе, що е съ помалькъ форматъ, въ начало-то види-са да нѣма около 8 до 10 листа и въ края до 15 или до 20 листа, а опазено-то състои сичко-то отъ 14 тетради по 8 листа. На първа-та страница отъ упазено-то са-наченва: ть юмоу дѣла. да вы уюдитеся. ꙗкоже бо ѡць вьскрешаеть мрьтвыя и живить . . . . По низко на сѫща-та страница стои: — вь ує. .к. не. юул. ѿ їѡа ·:· Рє гь къ пришєшимъ кьнємоу июдєѡмъ. амнь амнь гла вамъ. ꙗко слоушаж словесы мюго... На края отъ упазено то слѣдова до евангеліе-то на великыя Четвъртъкъ отъ Матеея: — Рє гь своимъ оученикомъ. вѣсте ꙗко по двою дню пака бѫдеть...

Въ правописаніе-то на тѣзи двѣ четвероюевангелія по-отличителны особенности сѫ:

1) отъ тъпы-тѣ гласны ъ, ь дырня-та ю редомъ употребена и вмѣсто първа-та въ четвероюевангеліе-то, що ю въ по-голѣмыя форматъ, а въ друго-то — по нѣкадѣ са-различава тврда-та ъ на свои-тѣ си мѣста съ твърдѣ малка отличителна разница, напр. идѣше симонь и иже бѣхѫ сь нимь...;

2) гласна-та ы стои и въ двѣ-тѣ по новыя си почьркъ ы а не по старыя ꙑ и са-нахожда въ слогъ съчетана съ ц;

3) отъ надстрочны-тѣ знакове титлы-тѣ са-срѣщатъ малко по-рѣдко въ юдно-то, що ю въ по-голѣмыя форматъ, а по-често въ друго-то, — и надъ нѣкои гласны стоѭтъ знакове нѣкадѣ като гѫсто придыханіе, а нѣкадѣ точкы, въ по-голѣмыя форматъ—по-вечьто по юдинъ знакъ и рѣдко по два, а въ по-малкыя—редомъ по юдинъ. Гласны тѣ, надъ които стоѭтъ тѣзи знакове сѫ: *а)* йотированы-тѣ ю, ꙗ, ю; *б)* носовы-тѣ ѫ, ѧ, кога стоѭтъ вмѣсто йотированы-тѣ си ѭ, ѩ; *в)* о или ѡ и оу въ начало-то на думы-тѣ; *г)* и, ѧ въ начяло-то на думы-тѣ, и кога стоѭтъ слѣдъ друга гласна. Нахожда-са понѣкадѣ и паерькъ ʹ.

4) Строчны знакове и двѣ-тѣ иматъ точка, поставяна на срѣдь въ реда за отдѣлянье на предложенія-та. Въ по-малкыя форматъ са-срѣщатъ и четыре точкы накрьстъ ·:·, поставены въ края на сѣко чьтеніе и предъ сѣко чьтеніе слѣдъ назначанье-то му — кога да са-чете то, отъ кой Евангелистъ ю и коя глава —, наприм.: нє. .к. по. юулю ѿ Мка. гла. .к·:·

При сичко туй и въ двѣ-тѣ са-срѣщатъ понѣкадѣ грѣшкы на преписачи-тѣ.

Дамаскинъ са-нахожда въ книгохранителницата на цьрква-та — Успеніе Пресв. Богородицы въ поменѫтыя градецъ, рѫкопись, писана на книга съ чисто хубаво полууставно писмо. По древность-та си види-са да принадлежи къмъ края на среднія періодъ на юзыка. Тя ю преводъ отъ грьцкія Дамаскинъ и съдьржа поучителны слова за господскы-тѣ презъ година-та празници, за нѣкои по-важны отъ недѣли-тѣ, слѣдъ тѣхъ житія на нѣкои по-важны светіи и най послѣ: „сéдемь же тáинства православные вѣры нáшее сѫ́ть сі́а, отъ коюе-то край-тъ ю изгубенъ.

Сичка-та рѫкопись има 355 листа въ форматъ цѣлъ листъ и ю подвьрзана. Въ нея предъ сѣко слово стои украшеніе, исписано съ злато, съ киноварь и съ другы краскы: тъй сѫщо и пьрвы-тѣ нѣколко думы отъ заглавія-та на слова-та, както и заглавна-та буква въ начало-то на сѣко слово писаны сѫ и украсены съ злато и съ другы краскы, наприм. предъ най-пьрво-то слово стои най-горѣ на листа турнѫто: „мца мрта ке,“ подъ него — украшеніе-то съ злато и краскы, подъ него съ ѣдры завьрзаны писма — „слово изобразително же“ и слѣдъ него слѣдова съ по-дребны писма — „коупно и повѣствователно на божественное благовѣщеніе преблагословеенные влдыце нашее . . . Йоще въ заглавіе-то на сѣко слово и житіе стои съ ѣдро киноваряно или и златно писмо и име-то на списателя „дамаскина инока иподіакона и стоудита.“

По нѣкои отличителности въ юзыка на рѫкопись та, види-са, че или преводитель-тъ му ю былъ сърбинъ, или че преводъ-тъ послѣ ю преминѫлъ презъ срьбска рецензія. По-главны отъ тѣзи отличителности сѫ: *а)* употребеніе-то на а вмѣсто йотирована-та ѧ ѩ: кáа, мнѡ́гаа ймѣ́нїа, сíа кнї́га; *б)* по срьбскы лежаще-то въ нѣкои думы удареніе: зáконъ, Мѡ́ѵси ѻ҆нъ рéкомыи, принéсти, не сътвори а҆́ще сътвóриши цáроу сї́ю хрáминѹ; *в)* носова-та ѧ и ѩ поюевява-са само въ основныя си звукъ е, а носовый-тъ й звукъ н съвсѣмъ са-изгубва, коюето, види-са, и у насъ преминѫло: племе, чедо, петь, начело, юзыкъ, въспрїюети вмѣсто древнье-то — племѧ, чѧдо, начѧло, ѩзыкъ, въсприѩти; *г)* носова-та ѫ и ѭ, на която у насъ сега ю упазенъ само основный-тъ звукъ, тукъ стои редомъ замѣнена съ ѹ и ю.

Отъ древнье-то правописаніе са-види упазено: *а)* употребеніе-то на ы, ако и по новыя й почьркъ, слѣдъ гърляны-тѣ г, к, х: сі́е кнї́гы, й пáкы; *б)* употребеніе-то на тъпы-тѣ гласны ъ, ь въ срѣда-та на думы-тѣ, дѣто образоватъ слогъ: вьсточны, й въ ѻ҆кръстны вéсѣ; *в)* употребеніе-то на йотирована-та ꙗ и твърдѣ рѣдко на ю само слѣдъ мека-та л: послáше ꙗ глюеть.

Надстрочны знакове, освень ударенія-та и придыханія-та, има и паеркъ' и надъ нѣкои гласны по двѣ найскось чьртицы``: си рéчь, й тá, бѣ́, ймѣ́ю ꙗ, е҆врéискы``. Йоще камора-та не стои както въ сегашнія періодъ на прим: что̂, а҆́ще би̂, мѡѵсéа, е҆врéе, й кто̂мѹ,

нъ, Єлмабо. А препьвателны знакове стоѭтъ комахай сѫщо, както и въ новыя періодъ на языка, освень двоеточіе-то, на което мѣсто-то занимава намѣстѣ точка, а намѣстѣ запетая. Но и на много мѣста сарѣщатъ неправилно употребены. При сичко туй въ края на текста стои точка съ прекарана презъ нея чъртица -•-, а въ края на періоды-тѣ на много мѣста точка-та стои съ киноварь писана.

II. ОБРАЗЦИ ОТЪ ДРЕВНЯ-ТА КИРИЛИЦА.

1. Изъ Остромирово-то Ѥвангеліе.

Іоан. I. 1—28, 35—52. *)

ав Искони бѣ слово, и слово бѣ отъ ба. и бъ бѣ слово.
г се бѣ искони оу ба. и тѣмь в'сѧ быша и без нѥго ничь-
д тоже небысть, ѥже бысть. въ томь животъ бѣ, и жи-
є вотъ бѣ свѣтъ чловѣкомъ. и свѣтъ въ тьмѣ свѣтиться,
ѕ и тьма ѥго необатъ. быстъ члвкъ посъланъ отъ ба,
з имѧ ѥмоу иоанъ. тъ приде въ съвѣдѣтельство, да свѣ-
и дѣтельствоуѥть о свѣтѣ, да вьси вѣрѫ имѫть н[illegible]. не
ѳ бѣ тъ свѣтъ, нъ да съвѣдѣтельствоуѥть о свѣтѣ. бѣ
свѣтъ истиньныи, иже просвѣщаѥть всѩкого члка
і грѧдѫща въ миръ. въ мирѣ бѣ, и миръ тѣмь бысть,
аі и миръ ѥго непозна. въ своѩ приде, и свои ѥго не
ві приѩша. ѥлико же ихъ приѩтъ и, дасть имъ областъ

*) Раздѣленіе-то на стихове не са-нахожда въ ръкописъ-та, но тукъ е турнѫто споредъ послѣдньо-то то-изданіе на новыя завѣтъ.

чадомъ бжиѥмъ быти, вѣроуѭщимъ въ има ѥго,
иже ни отъ кръви, ни отъ похоти плътьскыꙗ, ни отъ гі
похоти мѫжьскы, нъ отъ ба родишасꙙ. и слово плъть ді
бысть, и въселисꙙ въ ны, и видѣхомъ славѫ ѥго, сла-
вѫ ꙗко ѥдиноучадааго отъ оца, испълнь благодати и
истины. иоанъ съвѣдѣтельствова о немь, и възъва еі
гла: сь бѣ, ѥгоже рѣхъ, градꙑи по мънѣ, прѣдъ
мъноѭ бысть: ꙗко пьрвѣи мене бѣ. и отъ испълне- ѕі
ниꙗ ѥго мꙑ вьси приꙗхомъ благодать въз благодать.
ꙗко законъ мосеомь данъ бысть: благодать и истина зі
іс хмь бысть.

Ба никътоже никъдеже невидѣ: тъкъмо ѥдино- иі
чадꙑи снъ сꙑ въ лонѣ отьчи, тъи исповѣда. и се ѳі
ѥсть съвѣдѣтельство иоаново, ѥгда послаша июдеи
отъ иероусалима иереꙗ и левꙑгитꙑ, да въпросꙙть
ѥго: тꙑ къто ѥси; и исповѣда. и неотъвьржесꙙ: и к
исповѣда, ꙗко нѣсмь азъ хсъ и въпросишꙙ же и: къто ка
оубо тꙑ ѥси; илиꙗ ли ѥси; и гла. нѣсмь. пррк ли
ѥси тꙑ; и отъвѣща: ни. рѣшꙙ же ѥмоу: къто ѥси; кв
да отъвѣтъ дамъ посълавъшиимъ нꙑ: чьто глаголѥ-
ши: о тебѣ самомь; рече же: азъ гласъ въпиѭщааго кг
въ поустꙑни: исправите пѫть гнь. ꙗкоже рече исаиꙗ
пророкъ. и посълании бꙗхѫ отъ фарисеи: и въпро- кд
сишꙙ и, и рѣшꙙ ѥмоу: чьто оубо крьщаѥши, аще тꙑ ке
нѣси хсъ, ни илиꙗ, ни пррк; отъвѣща имъ иоанъ, кѕ
гла: азъ крьщаѭ въ водѣ: посрѣдѣ же васъ стоить,

кз ѥгоже не вѣсте. тъ ѥсть градꙑи по мѣнѣ, ꙗко пьрвѣи
мене бѣ: ѥмоуже нѣсмь достоинъ, да отрѣшѫ ремень
кн сапогоу ѥго. си въ виѳании бꙑша обонъполъ иорда-
на идеже бѣ иоанъ крьста.
ле Въ оно врѣмѧ стоꙗше иоанъ, и отъ оученикъ
лѕ ѥго дъва. и оузьрѣ іса идѫща, и гла: се агньць бжии.
лз и слꙑшаста и оба оученика глѭщь, и по ісѣ идоста.
ли обращь же сѧ іс. и видѣвъ ꙗ по себѣ идѫща, гла има:
чьсо ищета; она же рѣста ѥмоу: равви, ѥже глѥтьсѧ
лѳ съказаѥмо, оучителю, къде живеши; гла има: приидѣ-
та и видита. приидоста же и видѣста, къде живѣше: и
м прѣбꙑста оу него дьнь тъ: година же бѣ ꙗко десѧ-
таꙗ. бѣ же андреа братъ симона петра, ѥдинъ отъ
обою слꙑшавъшоую отъ иоана, и по нѥмь шьдъ-
ма шоую. обрѣте сь прѣжде брата своѥго симона, и гла
ѥмоу: обрѣтохомъ месиѭ, ѥже ѥсть съказаѥмꙑи
мв хсъ: и приведе и къ ісви. възьрѣвъ же на нь іс рече:
тꙑ ѥси симонъ снъ иониинъ: тꙑ наречешисѧ кифа,
ѥже съказаѥтьсѧ петръ.
мг Въ оутрѣи же въсхотѣ іс изити въ галилеѭ: и
мд обрѣте филипа и гла ѥмоу: гради по мънѣ, бѣ же фи-
липъ отъ виѳъсаидьска града андреова и петрова. и
ме обрѣте филипъ наѳанаила, и гла ѥмоу: ѥгоже писа
моиси въ законѣ и пророци, обрѣтохомъ іса сна ио-
мѕ сифова, иже отъ назареѳа. и гла ѥмоу наѳанаилъ: отъ
назареѳа можеть ли чьто добро бꙑти; гла ѥмоу фи-

липъ : приди и виждь. видѣвъ же іс наѳанаила градѫ- мз
ща къ нѥмоу. и гла о нѥмь : се въ истинѫ иꙁлитѣнинъ.
въ нѥмьже льсти нѣсть. гла ѥмоу наѳанаилъ : ка- мн
ко мѧ ꙁнаѥши; отвѣщавъ же іс рече ѥмоу: прѣже да-
же невъꙁгласи тебе филипъ. сѫща подъ смоковьни-
цеѭ видѣхъ тѧ. отъвѣща наѳанаилъ и гла ѥмоу: рав- мѳ
ви. ты ѥси снъ божии, ты ѥси црь иꙁлвъ. отъвѣща н
іс и рече ѥмоу: ꙁанѥ рѣхъ ти, ꙗко видѣхъ тѧ подъ
смоковьницеѭ, вѣроуѥши: больша сихъ оуꙁьриши. и на
гла ѥмоу: аминь аминь глѭ вамъ. отъселѣ оуꙁьрите
нбо отъвьрсто, и ангелы божиѩ въсходѧща и низъхо-
дѧща надъ сна чловѣчьскааго.

Іоан. гл. XI. 1—45

Въ врѣмѧ оно бѣ ѥдинъ болѧ лаꙁарь отъ виѳа- а
ниѩ градьца мариина и марѳы сестры ѥѩ. бѣ же ма- в
риѩ помаꙁавъшиꙗ га мѵръмь, и отьръши ноꙁѣ ѥго
власы своими. ѥѩже братъ лаꙁарь болѣаше. посъ-
ластѣ же сестрѣ ѥго къ нѥмоу, глѭщи: ги, се, ѥгоже г
любиши, болить. слышавъ же іс рече: си болѣꙁнь д
нѣсть къ съмрьти, нъ о славѣ бжии. да прославить
сѧ снъ бжии ѥѭ. люблꙗаше же іс марѳѫ и сестрѫ е
ѥѩ и лаꙁарꙗ. ѥгда же слыша, ꙗко болить, тогда ѕ
прѣбысть на нѥмьже бѣ мѣстѣ дъва дьни. потомь
же гла оученикомъ: идѣмъ въ иоудеѭ пакы. глаша з
ѥмоу оученици ѥго: равви, нынѣ искаахѫ тебе ка- и
менинѥмь побити иоудеи, и пакы ли идеши тамо;

ѳ отъвѣща іс: не дъвѣлинадесате годинѣ ѥстѣ въ
і дьни; аще къто ходить въ дьне, непотъкнеть са, ꙗко
свѣтъ мира сего видить. аще ли къто ходить нощиѭ,
аі потъкнеть са, ꙗко свѣта нѣсть о немь. си рекъ, и по-
ві семь гла имъ: лазарь дроугъ нашь оусъпе: нъ идѫ, да
възбоуждѫ и. рекошѧ же оученици ѥго: ги, аще оусъ-
гі пе, спсенъ бѫдеть. рече же іс о съмьрти ѥго: они
ді же мьнѣшѧ, ꙗко о оусъпении съноу глють. тогда ре-
еі че имъ іс необиноуꙗ са: лазарь оумрѣ: и радоуѭ са
васъ ради, да вѣрѫ имете, ꙗко не бѣхъ тоу: нъ идѣмъ
ѕі къ ниѥмоу. рече же ѳома, нарицаѥмыи близньць, къ
зі оученикомъ идѣмъ и мы, да оумьремъ съ нимь.
пришьдъ же іс въ виѳаниѭ, обрѣте и четыри дьни
иі оуже имѫща въ гробѣ. бѣ же виѳаниꙗ близъ иероу-
ѳі салима, ꙗко .ѥ. попьрищь: мънози же отъ иоудеи
бѣахѫ пришьли къ марѳѣ и марии, да оутѣшать и о
к братѣ ѥю. марѳа же ѥгда оуслыша, ꙗко іс гра-
ка деть, сърѣте и: а мариꙗ дома сѣдѣаше. рече же мар-
ѳа къ ісови: ги, аще бы сьде былъ, не бы братъ
кв мои оумьрлъ. нъ и нынѣ вѣмь, ꙗко ѥгоже колижьдо
кг просиши отъ ба, дасть тебѣ бъ. гла ѥи іс: въскрь-
кд снеть братъ твои гла ѥмоу марѳа: вѣмь ꙗко въскрь-
снеть въ въскрѣшениѥ въ послѣдьнии дьнь. рече же
ке іс: азъ ѥсмь животъ и въскрѣшениѥ: вѣроуꙗи въ
ма, аще оумьреть, оживеть: и вьсꙗкъ живыи и вѣ-
кѕ роуꙗ въ ма, неоумьреть въ вѣкъ: имеши ли вѣрѫ се-

моу; гла҃ юмоу: юи гн҃. азъ вѣроуѭ, юко ты юси хс҃ъ кз҃
сн҃ъ бж҃ии, градыи въ миръ. и се рекъши, иде и при-
зъва марию сестрѫ своѭ отаи рекъши: оучитель се ки҃
юсть, и зоветь та. она же юко оуслыша, въста ско-
ро, и иде къ июмоу. не оуже бѣ пришьлъ іс҃ въ вьсь, кѳ҃
нъ бѣ на мѣстѣ юще, идеже сърѣте и марѳа. иоудеи- л҃
же сѫщеи съ июѭ въ домоу и оутѣшаѭще ѭ, ви- ла҃
дѣвъше марию, юко скоро въста и изиде, по июи
идоша, глѭще: юко идеть на гробъ. да плачеть са
тоу. марию же юко приде. идеже бѣ іс҃. видѣвъши и, лв҃
паде юмоу на ногоу, глѭщи юмоу: гн҃, аще бы былъ
сьде, не бы мои братъ оумьрлъ. іс҃ же юко видѣ ѭ лг҃
плачѭщѫ са, и пришьдъшаю съ июѭ иоудею пла-
чѭща са, запрѣти дх҃оу, и възмѫти са самъ. и рече лд҃
къде положисте и; глаша юмоу: гн҃, приди, и виждь.
и просльзи са іс҃ъ. глаахѫ же иоудеи: виждь како ле҃
люблюаше и. нѣции же отъ ихъ рекоша: неможаше лѕ҃
ли сь отъврьзыи оуи слѣпоуоумоу, сътворити, да и лз҃
сь неоумьреть; іс҃ же пакы прѣта въ себѣ, приде ли҃
къ гробоу. бѣ же пещера и камень лежааше на иеи,
гла҃ же іс҃: възьмѣте камень. гла҃ юмоу сестра оумь- лѳ҃
ръшааго марѳа: гн҃, оуже смрьдить: четвьрѣдьневьнъ
бо юсть, гла҃ юи іс҃: не рекохъ ли ти, юко аще вѣроу- м҃
юши, оузьриши славѫ бж҃иѭ; възаша же камень,
идеже бѣ оумьрыи лежа, іс҃ же възведъ оуи горѣ, и ма҃
рече: оче, хвалѫ тебѣ въздаѭ. юко оуслыша ма.

мв азъ же вѣдѣахъ, ꙗко вьсегда мене послоушаѥши;
нъ народа ради стоꙗщаагo окрьсть рѣхъ, да вѣрѫ-
мг нимѫть, ꙗко ты мѧ посъла. и се рекъ, гласъмь вели-
мд къмь възъва: лазаре, гради вънъ. и абиѥ изиде
оумьрыи, обазанъ ногама и рѫкама оукронимь, и ли-
це ѥго оуброусъмь обазано. и гла имъ ис: раздрѣ-
ме шите и, и недѣите ѥго ити. мънози же отъ иоудеи
пришьдъше къ марии, и видѣвъше ѥже сътвори
ис, вѣроваша въ нѥго.

Матѳ. гл. VI. 1—16.

а Рече гь: вънемлѣте, милостынѧ вашеѧ нетво-
рити прѣдъ члкы, да видими бѫдете ими: аще ли же
ни. мьзды неимаате отъ оца вашего, иже ѥсть на
в нбсехъ. ѥгда оубо твориши милостынѭ, невъстрѫ-
би прѣдъ собою, ꙗко лицемѣри творѧть въ съборни-
щиихъ и въ стьгнахъ, да прославатьсѧ отъ члкъ.
амин глѭ вамъ, ꙗко въсприѥмлѭть мьздѫ своѭ.
г тебѣ же творѧщоу милостынѭ, да нечоуѥть шоуи-
д ца твоꙗ, что творить десница твоꙗ. да бѫдеть ми-
лостыни твоꙗ въ таинѣ: и оць твои видаи въ таинѣ,
е въздасть тебѣ ꙗвѣ. и ѥгда молишисѧ, небѫди ꙗко
лицемѣри, ꙗко любать на съборнищиихъ и въ стьгнахъ
и на расьпѫтиихъ стоꙗще молити сѧ, да ꙗвятьсѧ
члкомъ. амин глѭ вамъ, ꙗко въсприѥмлѭть мьздѫ
ѕ своѭ. ты же ѥгда молишисѧ, вънииди въ клѣть твоѭ
и затвори двьри твоꙗ, и молисѧ оцоу твоѥмоу въ

таинѣ: и оць твои видаи въ таинѣ, въздасть тебѣ ѩвѣ.
молаще же са не лихо глѣте, ѩкоже ѩзычьници: з
мьнать бо са, ѩко въ мънозѣ глании своѥмь оуслы- и
шани бѫдѫть. неподобитеса оубо имъ: вѣсть бо
оць вашь, ихъже трѣбоуѥте, прѣжде прошениѩ ва-
шего, тако оубо молите вы са. оче нашъ, иже ѥси ѳ
на нбсехъ, даститьса има твоѥ, да приидеть црствиѥ і
твоѥ, да бѫдеть волѩ твоѩ, ѩко на нбси и на земли:
хлѣбъ нашь насѫщьныи даждь намъ дьньсь: и остави аі
намъ длъгы наша, ѩко и мы оставлѩѥмъ длъжьни- ві
комъ нашимъ: и не въведи насъ въ напасть, нъ из- гі
бави насъ отъ неприѩзни. ѩко твоѥ ѥсть црствиѥ и
сила, и слава въ вѣкы амин.

Аще отъпоустите члкомъ съгрѣшениѩ ихъ, отъ- ді
поустить и вамъ оць вашь нбсныи. аще ли неотъ- еі
поущаѥте члкомъ съгрѣшении ихъ, ни оць вашь
отъпоустить вамъ съгрѣшении вашихъ ѥгда же по- ѕі
ститеса, небѫдѣте ѩко лицемѣри, сѣтоуѭще про-
сиражаѭть бо лица своѩ, да са быша ѩвили члкомъ
постаще, аминь глѭ вамъ, ѩко въсприѥмлѭть мьздѫ
своѭ.

Марк. гл. IX. 17.

Въ врѣма оно. члкъ ѥдинъ приде къ ісови. кла-
нѩѩса ѥмоу и глѩ оучителю. приведохъ снъ мои къ ні
тебѣ. имѫщь дхъ нѣмъ иже идеже колижьдо иметь и.
и пѣны тѣщить. и скрьжъщеть зѫбы своими. и оцѣ-

пѣнѣѭть. и рекохъ оученикомъ твоимъ. да ижденѫтъ
ѳі и. и невъзмогошѧ. онъ же отъвѣщавъ гла: ѡ роде
невѣрьнъ доколѣ въ васъ бѫдѫ доколѣ трьплѭ вꙑ
к принесѣте и къ мънѣ и принесошѧ и къ немоу и ви-
дѣвъ и дхъ. абие сътрѧсе и и падъ на земли. валѣ-
ка аше сѧ пѣнꙑ тѣщѧ и въпроси ис оца его колико лѣтъ
есть. отъ нелиже се бꙑсть емоу. онъ же рече изъ
кв отроучинꙑ и мъногашьдꙑ его. и въ огнь въвьрже. и
въ водѫ да бꙑ погоубилъ и нъ аще чьто можеши
кг помози намъ милосрьдовавъ о насъ. ис же рече емоу
кд еже аще можеши вѣровати вьсѩ възможьна вѣроуѭ-
щоумоу. и абие възъпивъ оць отрочѧте. съ сльза-
ке ми глаше вѣроуѭ ги. помози моемоу невѣрьствиѭ
видѣвъ же ис. ꙗко сърищеться народъ. запрѣти дхоу
нечистоумоу. глѩ емоу нѣмꙑ и глоухꙑ дше. азъ
ти велѭ. изити изъ него и къ томоу невънити въ
кѕ нь и възъпивъ и мъного прѫжавъ сѧ изиде. и бꙑсть
ꙗко мьртвъ ꙗко мъногимъ глати. ꙗко оумрѣ. ис же
кз имъ его за рѫкѫ, въздвиже и. и въста и въшьдъшоу
ки емоу въ домъ оученици его въпрошаахѫ его еди-
ного. ꙗко мꙑ невъзмогохомъ изгънати его. и рече
кѳ имъ. тъ родъ ни чимь же неможеть изити тъкъмо
л молитвоѭ и постъмь. и отъ тѫдоу ишъдъше идѣахѫ
сквозѣ галилеѭ и нехотѣаше да кто оувѣсть. оучааше
бо оученикꙑ своѩ и глааше имъ. ꙗко снъ члчьскꙑи
прѣданъ бѫдеть въ рѫцѣ чловѣчьстѣи. и оубиенъ
бꙑвъ. въ третии дьнь въскрьснеть ⁘

Марк. гл. VIII. 27.

Въ врѣмѧ оно изиде іис и оученици ѥго. въ вьси
кесарнѩ филиповы. и на пѫти въпрошааше оученикы
своѩ глѩ имъ. кого мѧ глѭть чловѣци быти. они же
отъвѣщаша. ови иоана крьстителѩ. инии илиѭ. а дру- кн
зии. ѥдиного отъ прркъ. и тъ гла имъ. вы же кого кѳ
мѧ глѥте быти. отъвѣщавъ же петръ гла ѥмоу. ты
ѥси хс. и запрѣти имъ. да ни комоуже неглѭть о л
иѥмь. и начатъ оучити ѩ. ѩко подобаетъ сыноу чло- ла
вѣчьскоуоумоу мъного пострадати. и искоушеноу бы-
ти' отъ старьць. и архиереи. и кънижьникъ и оубие-
ноу быти. и по трьхъ дьньхъ въскрьснѫти ·:·

Марк. гл. X. 32.

Въ врѣмѧ оно. поимъ іис обанадесѧте оученика лг
своѩ нача имъ глати ѥже хотѣаше быти. ѩко се въс-
ходимъ въ иѥроусалимъ и сынъ чловѣчьскыи прѣ-
данъ бѫдеть архиереомъ и кънижьникомъ и осѫдѧть лд
и на съмьрть. и прѣдадѧть и ѩзыкомъ. и поржгаѭть-
сѧ ѥмоу. и оутепѫть и. и оплюѭть и. и оубиѭть и.
и третии дьнь въскрьснеть. и прѣдъидѣаста ѥмоу ле
иѩковъ и иоанъ. сна зеведеова. глѭща ѥмоу. оучите-
лю хощевѣ да ѥгоже аще просивѣ оу тебе. сътвориши
нама. іис же рече има. что хощета. да сътворѭ вама. лѕ
она же рекоста ѥмоу даждь нама, да ѥдинъ оде- лз
снѫѭ тебе. и ѥдинъ олѣвѫѭ тебе. сѧдевѣ въ славѣ
твоѥи. іисъ же рече има. невѣста сѧ чесо просѧща. ли

можета ли пити чашѫ. ѭже азъ пиѭ или крьщенниѥмь.
лѳ нимь же азъ крьщѫса. она же рекоста ѥмоу. можевѣ.
ніс же рече има. чашѫ оубо. ѭже азъ пиѭ испиѥта. и
крьщенниѥмь. имьже азъ крьщѫса. крьститаса. а ѥже
сѣсти одеснѫѭ мене и олѣвѫѭ. нѣсть мънѣ дати нъ имъ
м же оуготовано ѥсть. и слышавше десать. начаша него-
довати. о иаковѣ и иоанѣ. ніс же призъвавъ ꙗ гла
ма имъ. ꙗко мьнащенса власти ꙗзыкы. оустоꙗть имъ
мв и велици иихъ. обладаѭть ими. не тако же ѥсть въ
мг васъ. нъ иже аще хощеть въ васъ быти вашии. да
мд бѫдеть вамъ слоуга. и иже аще хощеть. въ васъ быти
ме старѣи. да бѫдеть вьсѣмъ рабъ. ибо снъ чловѣчьскыи.
неприде да послоужать ѥмоу. нъ да послоужить. и
дати дшѫ своѭ. избавлѥние за мъногы ·:·

Лук. гл. II. 20—21.

Въ врѣма оно : възвратишаса пастоуси славаще и хвалаще ба о вьсѣхъ ꙗже слышаша и видѣша. ꙗко же глано бысть къ нимъ. и ѥгда напльниса осмь дьнии да и обрѣжѫть. наречено бысть има ѥмоу ніс. нареченоѥ отъ ангела прѣжде даже незачатъса въ чрѣвѣ.

Тамъ 25—32.

Бѣ члкъ въ иерслмѣ. ѥмоуже има сумеонъ и члкъ сь правьдьнъ и чьстивъ. чаа оутѣхы излѥвы. и дхъ бѣ стъ въ нѥмь и бѣ ѥмоу отъвѣщано дхъмь стыимь невидѣти съмьрти прѣжде даже видить ха

гна . и приде дхъмь въ црквь и єгда въведоста роди-
тела отроча іса . сътворити има по обычаю законь-
ноуоумоу о нємь . и тъ приꙗтъ є на рѫкоу своєю и
благослови сүмеонъ ба и рече. Нынѣ отъпоустиши раба
твоєго влко . по глоу твоємоу съ миръмь ꙗко видѣ-
сте оүи мои спсениє твоє єже єси оуготовалъ
прѣдъ лицьмь вьсѣхъ людии свѣтъ въ окръвениє
ѩзыкомъ и славѫ людии твоихъ изли.

2. Изъ Реймско-то Ѥвангеліе.

Лук. гл. II. 20—21.

Въ възвратишаса пастоуси . славаще и хвала-
ще ба . о вьсѣхь аже видѣша и слышаша . ако же
глано бысть кь нимь . и егда наплънишаса осмь днии
да обрѣжѫть отроча . и нарекоша има емоу . іс . на-
речено англмь . прѣже даже незачатьса вь чревѣ.

Тамъ 25—32.

Бѣ члвкь вь ерслмѣ емоуже има сьмьонь и члвкь
сы правьдьнь и чьстівь . чаа оутѣхы излвы . и доухь
бѣ стыи вь немь . и бѣ ему ѡбѣщано дхьмь стыимь.
невидѣти смрьти . прѣже даже видить ха гна . и при-
де дхмь вь цркьвь . егда введосте родитела отроча
іса . сьтворити има по обычаѫ законьноуоу о немь.
и ть приꙗть е на роукоу на своеѫ . и благсви сьмеонь
ба и рече . нынѣ поустиши раба твоего владко . по глѫ
твоемоу сь мирьмь . ако видѣсте оуи мои спсение твое.

еже еси оуготоваль . прѣ лицьмь вьсѣхь лоудии . свѣть вь отькрьвение ꙗзыкь . и вь славоу лоудии твоихь изла.

3. Изъ Харатейно-то Ѥвангеліе.

Лук. гл. II. 20—21.

Въ оно . възвратишаса пастоуси славаще и хваяще ба о всѣхъ . ꙗже слышаша и видѣша . ꙗкоже гано бы к нимъ . и ѥгда исполнишаса осмь днии . да обрѣжють отроуа. и нарекоша има ѥмоу іс . нарении ѥмь англа преже да иже не зауаса въ уревѣ.

Тамъ. 25—32.

Бѣ улвкъ въ иерлмѣ . ѥмоуже има соумеѡнъ и улвкъ сь праведьнъ . и утивъ уаꙗ оутѣхы излвы . и дхъ бѣ стъ в немь . и бѣ ѥмоу ѡвѣщано дхмь стынмь не видѣти смрти . преже дажь видиь ха гна . и приде дхмь въ цркв . и ѥгда въведоста родитела отроуа іса . створити имъ по ѡбыуаю законьномоу о немь. и тъ приꙗтъ ѥ на роукоу своѥю . и блгви соумеѡнъ ба и рує ·:· Нынѣ ѿпоущаѥши раба своѥго влко . по глоу твоѥмоу с миромь . ꙗко видѣсте оуи мои спсение твоѥ ѥже ѥси оуготовалъ предъ лицемъ всѣхъ людии . свѣтъ въ ѿкровение ꙗзыкомъ и славоу людии твоихъ изла ·:·

4. Изъ Полоцко-то евангеліе.

Лук. гл. II. 20—41.

Въ оно . възвратишаса пастуси славаще и хвалаще ба о всѣхъ иже слышаша и видѣша якоже глано бы книмъ и егда исполнися осми днь да обрѣжють и и нарекоша има ему ісъ нареченое англмь преже да иже незачатса въ чревѣ.

Тамъ 25—32.

Бѣ члвкъ въ иерлмѣ емуже има семеонъ . члвкъ сь праведенъ и чтивъ чая оутѣхы иӡлвы и дхъ бѣ стыи в немь . и бѣ ему обѣщано дхмь стымъ не видѣти смерти преже да иже видить крта гна. и приде дхмь въ церковь . и егда въвѣдоста родитела отроча іса ; створити има по обычаю ӡаконному о немь . и тъ пріятъ на руку своею и блгви семеонъ ба и ре. нынѣ ѿпущаеши раба своего влко по глу твоему с миромъ . яко видѣста оучи мои спние твое еже еси оуготовалъ пред лицемъ всихъ людеи . свѣтъ въ ѿкровление яӡыкомъ слава людии твоихъ иӡла.

5. Изъ Харатейно-то евангеліе.

Лук. гл. II. 20—21.

Въ време ѡно. Въӡвратиша пастырие славаще и хвалаще ба ѡ всѣхъ иже слышаша и видѣша . иже глано бы к нимъ . и егда исполнишаса ѡсмь днии да

ѡбрѣжють юго и нарекоша има юму исъ . нареченою англмъ преже даже не ȥачатiса во чревѣ.

Тамъ 25—32.

Бѣ члвкъ въ иѥрлмѣ . юмуже има симеѡнъ . и члвкъ сь праведенъ и благоговѣнинъ. чаа оутѣхи иȥлевы и дхъ бѣ стъ в немь. и бѣ юму ѡбѣщано дхомь стмь не видѣти съмерти . преже даже не видить ха гна . и приде дхмь въ црквь. и югда введоста родитела ѡтроча иса створити iма по ѡбычаю ȥаконному ѡ немь. и тъ приюмъ юго на руку своюю . и благви ба и рече. нына ѿпущаюши раба своюго влко по глу твоюму с миромь. ꙗко видѣста оучи мои спнье твою. еже юси оуготовалъ пре лицемь всѣхъ людии. свѣтъ въ ѿкровенню ꙗȥыкомъ . и славу людии твоихъ ииȥла.

6. Изъ Супрасльска-та ржкопись.

Мжка сватоую Терентиꙗ и Африкана. Мѣсаца марта .в.

Повелѣ беȥаконьныи кнаȥъ Терентиꙗ и Фрикана привести и глагола к нима. пожьрѣта богомъ, аште ли ни, то зьлѣ ва погубьж, и нѣсть бога иже ва иȥдржкꙋ моюю иȥбавитъ. сватаа же рекоста . глаголаховѣ ти многашди, ꙗко крьстиꙗна юсвѣ, и въ Христоса имавѣ надеждж, бѣсомъ же нечистымъ не поклонивѣ са, ни богомъ твоимъ слоужнвѣ, и о мжкахъ твоихъ не брѣжевѣ. да оубо примышлꙗи о наю, єлико хоштеши мжкъ, вѣрꙋювѣ бо богоу, ꙗко побѣжденъ

бѫдеши нами рабы юго, ꙗкоже побѣжденъ быстъ и отьць твои диꙗволъ. слышавъ же то кназъ повелѣ въсадіти ꙗ въ темницѫ и веригы наложіти има на выѭ и на рѫцѣ и на нозѣ, и тако блюсти ѥю, и сътвориша слоугы, ꙗкоже имъ повелѣно быст҄. повелѣже и тръзѫбьца желѣзны подъстълати има, и не дати никомоуже отъ крьстиꙗнъ въходити к ӥнима, ни пишта има даꙗти. въ полоуношти же молаштема са сватыима просвьтѣ са свѣтъ великъ въ темници о ӥѥю, и аггелъ господьӥь ста прѣдъ ӥнима глагола. въстанѣта и поучивъта, и пристѫпивъ аггелъ прикоснѫ са веригах҄ облежаштиихъ о выи ѥю, и абиѥ отъпадоша веригы отъ тѣлесе ѥю, и бѣаше прѣдь ӥнима трепеза оуготована вьсѣчьскыими брашны добрыими, и рече к нима аггелъ. приимѣта отъ прѣдълежаштиихъ прѣдъ вама брашънъ, ꙗже посъла вама господь богъ. сватаꙗ же благословиста господа, и тако приаста брашъна, ꙗкоже и тьмничьныимъ стражемъ видѣвъшемъ свѣтъ въскоучити вьнѫтрь и истиньнѣѥ видѣти свѣтъ. вънидъшемъ же имъ обрѣтоша сватаꙗ веселашта са и излѣзъше съ страхомъ възвѣстиша кназоу, ѥже видѣша, и въ третии дьнь повелѣ привести ꙗ на сѫдиште. ставъшема же сватыима прѣдъ кназемъ рече къ ӥнима. тако ли наказаша ва мѫжы, ѡ зълобѣсънаꙗ, покаꙗвъше са пожрьти богомъ; сватыи рече Терентии. мѫжа си мьнѣ бѫди и любаштиимъ Христоса, жродивоѥ бо богомѫдрость-нѣѥ чловѣкомъ ѥстъ, мѫдрость бо чловѣчьска жродьство оу бога ѥстъ. безоумлӥь же и бѣса са бѫдѫ подобьнъ тебѣ, аште бога оставивъ бѣсомъ поклонѭ са.

кназъ же разгнѣвавъ са повелѣ дърати ѭ. сватаа же строужема моласта са глаголѫшта. Ісоус Христосе, сыне бога живаго, вь вѣкы прѣбываѫи свѣте кръстиꙗнъскыи, вѣро неразоримаꙗ, ꙗви са и помози нама и не осрами наю отъ лица твоѥго. слоугамъ же дерѫштамъ ꙗ и Христосоу обльгъчаваѭштоу мѫкы не оуꙗста сватаꙗ болѣзнии. разгнѣвавъ же са кназъ повелѣ сьнъмъше ꙗ съ дрѣва вести вь тьмницѫ и призъвавъ вьса чародѣѧ звѣриныѧ повелѣ привести, ѥлико имѫтъ звѣрии лютъ и зълъ, аспиды и ехид'ны и керасты, и въметавъше затворити съ сватыима, и бѣахѫ звѣриѥ плѣжѫште и прѣдъ ногама ѥю сѣдаштемъ и не прикоснѫша са ѥю никакоже. сватаꙗ же бѣ'ста поѭшта и хвалашта бога, прѣбыша же звѣриѥ затворени съ нима три дьни и три ношти, въ четвръ-тыи же дьнь посъла кназъ ноштнѭ, да видатъ, аште ѥста оуморена сватаꙗ звѣрьми. пришъдъше же посъ-лании къ двьремъ тьмничьныимъ послоушатъ оуслы-шаша ꙗ поѭшта и хвалашта бога. хоташте же извѣ-стьнѣѥ видѣти вьзлѣзоша на храминѫ тьмничьнѫѭ, и двьрьцами съмоштраахѫ долоу и видѣша сватаꙗ сѣдашта и аггела господниꙗ стоашта прѣдъ звѣрьми и не даѭшта приближити са имъ. и текъше възвѣстиша кназоу, ѥже видѣша, и въставъ за оутра рано кназъ сѣдъ на сѫдишти повелѣ чародѣѥмъ отъвести звѣри и привести сватаꙗ на сѫдиште. шъдъше же чародѣи и приближити са хоташте къ двьремъ прити к нимъ звѣремъ чародѣи своими призываѭште а не послоу-шаахѫ ихъ, отврьзъше же двьри тьмници изидоша

коуп'но вьси звѣрние и изморниша вьса чловѣкы, аже обрѣтоша тоу стоашта, и тако идоша въ поуста мѣста. и шъдъше стражние тьмничьнии поаша сватаꙗ и ведоша къ кназоу. мѫчитель же видѣвъ сватаꙗ не принимъша врѣда никакогоже възвѣсивъ са дасть о нею отъвѣтъ мечемъ оумортити ꙗ. сватаꙗ же идоста радоуѭшта са и поѭшта и глаголѭшта. съпасе насъ и отъ ненавидаштіихъ насъ прѣможе. воини же на то оуставьении възьмеше мечъ отъсѣкоша главѣ сватоую, и съконьчаста са въ исповѣдании христосовѣ. мѫжи же крьстиꙗни пришедъше възаша тѣлесѣ сватоую и добрѣ съпрататкъше положиша намѣстѣ нароучитѣ, дъвою пъпьриштоу въ дала отъ римъска града.

7. Изъ Тълкуваныя псалтырь.

Псамъ .чѕ.

Гь въцрися да радоуеться земла. да възвесе- а
латьса отроци мънози. облакъ и мракъ окрьсть его. в
правьда и сѫдъ исправлениꙗ прѣстола его. огнь г
прѣдъ нимь прѣдъидеть. и попалить окрьсть врагы д
его. освѣтишꙗ (а) мльниꙗ его вьселенѫѭ. видѣ и е
подвижеса земла. горы ꙗко воскъ растаашаса отъ ѕ
лица гна (ꙗ). отъ лица гна вьсеꙗ землꙗ. възвѣстиша з
нбса правдѫ его. и видѣшѧ вьси людие славѫ и
его. да постыдаться вьси кланꙗѭштиися истоу- ѳ
каньнъимъ. хвалаштеися о идолѣхъ своихъ. покло- і
нитеса емоу вьси англи его. оуслыша и възвесе- аі

ві лиса сионъ. и въздрадовашаса дъштери июдѣискы.
гі сѫдьбъ твоихъ ради ги. ꙗко ты ги вышьнѥ и повьсеи
ді земли. зѣло прѣвъзнесеса надъ вьсѣми бгы. люба-
еі штеи га ненавидите зъла. хранить гь вьса прѣпо-
ѕі добьныꙗ ѥго. издроукы грѣшьничꙗ избавить ꙗ.
зі свѣтъ въсиꙗ правьдьникоу и правънимь срдцемь весе-
иі лиѥ. възвеселитеса праведьнии о ги. исповѣдайте па-
ѳі мать стыниꙗ ѥго.

Псамъ .чз.

а Въспоите гоу пѣ новѫ, ꙗко дивьна сътвори гь:
спасенье ѥмоу десница ѥго и мышьца ста ѥго. съказа
в гь спсенье свое, прѣдъ ꙗзыкы отъкры правьдѫ своѭ.
г помаиѫ милость своѭ иꙗковови, и істинѫ своѭ до-
моу излевоу; видѣша вьси коньци земліа (ꙗ) спсенье
д ба нашего. въсклинкнѣте боу вса земліа, въспоите, и
е радоуитеса, и поите. поите боу нашемоу въ гѫслехъ.
въ гѫслехъ и въ гласѣ псалъмьсцѣ, въ трѫбахъ окова-
ѕ нахъ, и гласомь (съмь) трѫбы рожаны въсклинкнѣте
з прѣдъ цремь и гмь. да подвижиться море, испльнѥ-
ньѥ, вьселѥнаа и вьси живѫштии на ніѥи. рѣкы въ-
и сплештѫть рѫками въкоупѣ, горы въздрадоуѭтьса
ѳ отъ лица гна (ꙗ), ꙗко градеть, ꙗко придеть сѫдити
земли, сѫдити вьселенѣи правьдоѭ и людемъ пра-
востиѭ.

Псалъ҃м .ч҃и.

Г҃ь въцрисѧ, гнѣваѭтьсѧ людиѥ: сѣдѧ на хе- а҃
роувимѣ подвижитьсѧ землꙗ. Г҃ь сионѣ велеи и высокъ в҃
ѥсть надъ вьсѣми людьми. да исповѣдатьсѧ имени г҃
твоѥмоу великоуоумоу: ꙗко страшьно: и сто ѥсть. и
честь ц҃рѧ (ꙗ) сѫдъ любить: ты оуготова правыꙗю (ѭ), д҃
сѫдъ и правьдѫ въ ꙗковѣ ты сътвори. възносите Г҃а е҃
Б҃а нашего и кланꙗитесѧ подъножию ногоу ѥго, ꙗко
с҃тъ ѥсть.

Псалъ҃м .рг.

Бл҃гви д҃ше моꙗ Г҃а. Г҃и Б҃е мой, къзвеличилъсѧ а҃
еси зѣло: выисповѣданьѥ и въ лѣпотоу облѣчесѧ, одѣаи- в҃
сѧ свѣтомь ꙗко ризоѭ, пропинаа н҃бо ꙗко и кожѫ: г҃
покрыкаа водами прѣвыспрьнаaго, полагаѧи облакы въ
въсхожденьѥ своѥ, ходѧи на крилоу вѣтрѣнюю, тво- д҃
рѧи анг҃лы своѧ доухы и слоугы своѧ огнь палѧшть,
оснываѧи землѭ на тврьди своѥи: не прѣклонитьсѧ е҃
къ вѣкъ вѣка. бездьна ꙗко и риза одѣꙗньѥ ѥѧ. на горахъ ѕ҃
станѫть воды: отъ запрѣштеньѧ твоего побѣгнѫть, з҃
отъ гласа грома твоѥго оустрашѧтьсѧ. въсходѧть горы и и҃
низъходѧть полꙗ въ мѣста, ꙗже еси основалъ имъ, ѳ҃
прѣдѣлъ положилъ егоже не прѣидѫть, ни обратѧть-
сѧ покрытъ землѧ. посылаѧи источникы въ дѣбрехъ, і҃
посрѣдѣ горъ проидѫть воды, напоѧть вьсѧ звѣри аі҃
сельныѧ, жидѫть анагри въ жаждѫ своѭ.

8. Изъ житіе-то на пьрвомжченица Өекла.

.В. Чоудо о бѣсьнжжщиимьса отроуате.

Отроуа етера отъ пьрвыихъ града того мжчимо бывааше дѣмонъмь неуистыимь, и бѣ питомо женоіж етероіж, жівжштеж близъ мурьсенеоньскыа горы. видѣвъши же жена мьнога исцѣлениіа, быважщія стоіж апло Өеклоіж, донесе отроуа то, мжчимое бѣсъмь. стаіаже, приимъши отроуа и обоумъши е, сътворъши замениіе, повелѣ емоу тѣло... (четыре реда не са-разбиратъ) приимъши же отроуа питажщиіа е, донесе е скоро къ матери. оужасъшиже са мати отроуате о дивьнѣмь видѣниі, поимъши вьсіа отъ рода своего, несе отроуа къ сти двѣ. стаіа же апло благовѣсти имъ еуглие, еже пріатъ отъ стааго павьла. приключило же са бѣ оцоу отроуате ицѣлѣвъшоуоумоу въ антиохии быти. егда стаіа апло Өекла въвьржена бысть къ звѣремъ. жена же его, написавъши боукъви съ тъщаниіемь. призъва и, и доведе и къ сти Өеклѣ. онъ же, видѣвъ іж, позна и рече: нѣси ли ты въвьржена"....

9. Изъ житіе-то на св. Кондрата.

Кондратъ рече: мое дрьзновение ни ты, ни црь твои, ни инъ кто отъяти отъ мене может. тогда аиѳупатъ, разгнѣвавъса, повелѣ его съвлѣщи и по дъскѣ распати и бити и жилами, гла: рьци свое има.

ономоуже не отъвѣщажщюоу, въпрашааше анѳупатъ слоугы: что са нарицаеть; они же рѣша Кондратъ, нъ и велика рода есть. анѳупатъ рече: пощадите его, въставите его отъ дрѣва, и рече къ немоу: что се створи намъ и оукоризнж сътвори о себѣ. и, призъвавъ его близе, рече къ немоу: чесо ради сана своего и рода ни въ чтоже положив, къ соуетьнѣи вѣрѣ крстианьстѣ поиде. блаженыи же Кондратъ рече: изволихъ приметатиса въ домоу ба моего или жити въ жилищихъ грѣшьникъ. анѳупатъ рече: покори ми са и жри бмъ. да не акы издодѣи оумъреши или нѣси слышалъ заповѣди црю и стыихъ боларъ; и колико отъ мжжь добрыихъ и чоуднъихъ въставиша — ни единомоу крстианж жити. Кондратъ рече: блаженъ естъ мжжь, иже не иьстькова въ съвѣтъ нечьстивъыихъ, ина пжти грѣшьникъ неста и на сѣдалищи гоубителъ несѣде, нъ въ законѣ гни волю его. перенин анѳупа рече: непрѣльщаи себе Кондрате. на вьса бо крстианы заповѣдь црѣ лежить. любо оубогъ есть, любо сановитъ, любо богатъ, любо радьникъ, того не щадит сждище. Кондратъ рече: еи стое его данне глетъ: нѣсть рабъ, ни свободь, нѣсть богатъ, ни оубогъ,, ни варваръ, ни скуѳъ, ни елинъ, ни жидовинъ. вьси бо едино есмь. тѣмь молю (ж) ти са заповѣди црь твоихъ и боларъ въскорѣ съконьчаи о мнѣ. азъ бо крстианъ есмь, родъ бо мои и санъ съ стыми есть,

иже въ свѣтълости. анѳупатъ рече: покорися и насладися житиꙗ и свѣта сего. и се гла анѳупатъ прослызися съ въздыханиемь великомъ, и оуброусомь отирааше лице свое. крѣпъкыи же мжчьникъ Кондратъ рече къ немоу. не мни прилагаꙗ (ꙗ) зминнаго лжкавьства и пролиꙗ сльзы пьсеи въсхышниче. не имаши мене въсхытити раба бжиꙗ. мачимъ же воевода рече. неприязнивыи члвче. гь мои великолѣпьнъ и милоует та. а ты досаждаеши.... блаженыи же Кондратъ рече. игралъ еси съ мною мжками своими и. разгнѣвавъса анѳупатъ. повелѣ распати его. и подъпрѣти ржцѣ емоу и нозѣ и тиими бити его прилѣжнѣ по вьсемоу тѣлоу ·:·

Блаженыи же биемъ славлꙗаше ба гла. многащи брашаса съ мноѭ отъ юности моеа. ибо не прѣмогоша мене на хрьбьтѣ моемь ковалахж грѣшьници. задлъжиша безаконие свое. да ꙗкоже конча ѱалъма. анѳупатъ рече. бнате прилѣжьнѣ. не чоуеть мжкы. крѣпъкыи же Кондратъ рече. бии. бии. съмѣренаго моего мѣха. плъть бо врѣдиши. дша же не имаши врѣдити. анѳупатъ рече. окаане зълоу бѣсоу обладаеши. Кондратъ рече. тако ми га моего іса. злоу дѣлоу и не тъчью единомоу. нъ и вьсемоу его воиньствоу. гь быхъ га моего ради іса хса. емоуже слава къ вѣкы аминь ·:·

Разгнѣвавъ же са анѳупатъ зѣло. повелѣ ати два

каа отъ народа и привести прѣдъ нь. атома же има бывъшема. повелѣ обѣсивъше стрьгати и оставивъ блаженааго Кондрата. о блаженѣамь саторинѣ и роуфинѣ праздьноваша. тако бо бѣста имени. обѣшеноома же има бывъшема. толико ю повелѣ стрьгати ногъты. доидеже чрѣва има хотѣахж испастн на землю (ѭ). блаженаю же мжма моласта стааго Кондрата и въсю прѣстоащжю братию молити за ню. и възъпивъ стыи Кондратъ рече. ги ісу хре сне невидимаго оца. съпоустн помощь свою на ню. ен бже съмѣреныимъ. помилоуи раба своя и даждь има трьпѣние и побѣдоу (ж) до конца. многоуже часоу миноувшоу. ничесоже не отъвѣщавъщема има. отъ многыихъ бо мжкъ не можаста глати. тогда повелѣ анѳупатъ сняти ю съ дрѣва того и прѣдати мжчителемъ, да ведъше оусткнжти ю. сима же тако блаженѣ съконьчавъшемаса. мжжи болюбьци и холюбьци. шедьше въслѣдъ ихъ. възаша чьстьнѣи има тѣлесѣ. давъше злато много мжчителемъ и къ своихъ градѣхъ положиша чьстьнѣ.

10. ИЗЪ ЕЛЕНСКЫ-ТѢ ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЯ.

1) Изъ по-голѣмыя форматъ.

Бѣ же нѣкто болан лаꙁарь ѿвиѳнина. градьца мариина. и марьты сестры ея. бѣже мариа помаꙁавши га ми-

ѳомь. и отьрши ноꙁѣ юго власы своими. южже бра лаꙁарь болѣше. посластѣже сестрѣ юго. кь ісоу глащи. гн. сьи югоже любиши болить. слышавже ісь ре. сиа болѣꙁьнь нѣсть кь сьмрти. нь о славѣ бжии. да прославитса сиь бжии юж. любѣшеже ісь марьѳж и сестрж юж и лаꙁарѣ. и югдаже оуслыша ꙗко болить. тьга прѣбы на немже бѣ мѣстѣ два дни. потомьже гла оученикомь. идѣмь вь июдеж пакы. глашж же юмоу оученицы равви нинѣ искахж тебе июдеие каменіюмь побити. и пакы ли идеши тамо. ѿвѣща ісь. недвѣлинадесате годинѣ юстѣ вь дни. и аще кто ходить въ дни непотькнетсꙗ. ꙗко свѣть мира сего видить. аще ли кто ходить вь нощиж потькнетсꙗ. ꙗко свѣта нѣсть вьнеи. си рекь гла имь. лаꙁарь дроугь нашь оуспе. нь идж да вьꙁбоуждж и. рекоша же оученицы юго глще. аще оуспе спень бждеть. ісь же ре о сьмрти юго они же мнѣша ꙗко ѿ оуспени сна глють. тьга ре имь ісь не обиноуꙗса. лаꙁарь оумрѣть. и радоуꙗсꙗ вась ради ꙗко небѣхь тоу. нь идѣмь кь немоу. ре же ѳома нарицаюмы блиꙁнець. кь оученикомь. идѣмь и мы да оумремь сь нимь. прише же ісь вь виѳаниж. обрѣте и. д. дни имжщь юже вь гробѣ. бѣ же витаниа близь юрлма. ꙗко патнадесате стадии. и мноꙁы же ѿ июдеи бѣхж пришли. кь марьѳѣ и марии. да оутѣшжть и о братѣ юю. марьта же юга оуслыша. ꙗко ісь градеть. срѣте

и. а мариа же дома сѣдѣше. и ре марта кь ісоу. ги аще
би ꙁе быль неби брать мои оумрьль. нинѣ вѣмь юко юго-
же колижо просиши ѿ ба дасть тебѣ бь. гла юи ісь
вьскрьснеть брать твои . гла юмоу марта. вѣ юко вьс-
кристь вь вьскрѣшеније . вь послѣдњи дьнь. ре же юи
ісь. аꙁь юсьмь вьскрѣшеније и животь. вѣроуѭи вь мѧ.
аще оумреть оживеть. и вьсѣкь живы вѣроуѭи вь мѧ
неоумреть вь вѣкы. имеши ли вѣрѫ семоу. гла юмоу
юи ги. аꙁь вѣровахь юко ты юси хь сиь бжии. градꙑи
вь весь мирь. и се рекши иде и приꙁва марїѫ сестрѫ
своѭ таи. рекши юи. оучитель се юсть и ꙁоветь тѧ. она
же юко слыша вьста скоро. и иде кь немоу. не бѣ бо и ю-
ще пришель ісь вь весь. нь бѣ на мѣстѣ и юще. идеже
срѣте и марта. июдеиже сѫщи сь неѭ вь домоу юѭ.
оутѣшаѭщи ѭ. видѣвше ѭ юко скоро вьста. и иꙁидо-
шѧ по неи. и идоше глаще. юко идеть на гробь да
плачетсѧ тоу. марија же юко приде идеже бѣ ісь. ви-
дѣвши и . паде юмоу на ногоу. глщи ги аще би ꙁе
быль. не би бра мои оумрьль. ісь же видѣвь ѭ пла-
чѫщѫсѧ. и пришьшѧ сь неѭ июдеѧ плачѫщѧсѧ. и
ꙁапрѣти дхоу. и вьꙁмѫтисѧ самь и ре. где положисте и,
глашѧ юмоу. ги гради и вижь. и просльꙁисѧ ісъ. глахѫ же
июдеи вижь како любляше и. нѣцы же ѿ нихь рѣшѧ.
неможаше ли сьи ѿврьꙁыи очи слѣпомоу . сътворити да
и сьи не оумреть. ісь же пакы прѣтѧ вь себѣ прииде
кь гробоу. бѣ же пещера велика. и камень лежаше на

ием. гла ісь въꙁмѣте камень. гла ѥмоу сестра оумер-
шаго марта. ги юже смрьднть уетвородневень бо
ѥсть. гла ѥи ісь. нерѣхлнтн аще вѣроуѥшн. оуꙁрншн
славѫ бжнѫ. ѿѧшѧ же камень ндеже бѣ мртвын ле-
жѧн . ісь же възведь оун свон горѣ нре. оуе хвалѫ
тебѣ въздаѫ. ꙗко оуслыша мѧ. аꙁь же вѣдѣ ꙗко вьсег-
да мѧ послоушаѥшн. нь народа радн стоѧщаго окрть
ѳекохъ. да вѣрѫ нмѫть ꙗко ты мѧ посла. нсе рекъ гла-
сомъ велнѥмь възва. лаꙁарю градн вьнь. н абнѥ. нꙁы-
де оумерыін. обаꙁанъ рѫкама н ногама оукроѥмь. н
лнце ѥго оубрꙋсомь обаꙁано . н гла нмь раꙁрѣшнте н.
н недѣнте ѥго жтн. мноꙁыіже ѿ нюден прнше͡шн кь
мартѣ н марнн. вндѣвше ѥже створн ісь. н вѣровашѫ
вь него нѣцы же ѿ нннхъ. ндошѫ кь фарнсеомь. н рѣ-
ша нмь ѥже створн ісь.

2) Изъ по-малкыя форматъ.

Вь врѣ ѿ бѣ ѥтерь бола лаꙁарь. ѿ вытаныѫ гра.
н марнина. мрнꙗ же н марта сестры ѥго. бѣ же мрнꙗ
помаꙁавшн мнромь га. н ѡтершн власы своими ноꙁѣ
ѥго. ѥже бра лаꙁарь болѣше. посластѣ же сестрѣ ѥго.
кь немоу глще гн се ѥгоже люблѣше болнть. слы-
шавже ісре. снꙗ болѣꙁнь нѣ кь сьмртн. нь ѡ славѣ бнн.
люблѣшеже іс мрнѫ н сестрѫ ѥѧ. н лаꙁарѣ ѥга оуслыша
ꙗко болнть. тога прѣбы на немже бѣ мѣстѣ два днн.
н по томь ре оуученнкомь ндѣмь вь юдеѫ пакы. н гла-
ша ѥмоу ѹуенннцн равві нн҃ѣ нскаха тебе каменнѥ-

мь побити июдеиѥ. ипакы ли идеши тамо. ѿвѣща ıс
не .ві. тели годинѣ ѥстѣ въ дни. аще кто ходитъ въ дни
непотѫкнетсѧ. ѩко свѣть мирови витъ. аще ли кто
ходить нощиѫ потъкнетсѧ. ѩко свѣта нѣ ѡ немъ. и
посемь гла. лаzарь бра нишъ оуспе. се идѫ и възбоужѫ
и рѣш же оученици ѥго. ги аще оуспе спень бѫде. ıс
же ре о сьмрти ѥго. ѡни же мнѣхѫ ѩко ѡ оуспенѣ
сна глеть. тога ре имь ıс не ѡбиноужсѧ лаzарь оу-
мрѣть. и раужсѧ вась ради. да вѣрѫ имете небѣхь тоу
нъ идѣмъ кь немоу. ре ѳома нарицаѥмыи близнець. къ
оученикомь идѣмь и мы да умремь сь нимь.
пришед'бо ıс вь виѳаниѫ и ѡбрѣте четыри дни юже има-
ща вь гробѣ бѣ же выѳаниѩ близь ѥрлма. ѩко .ѥ. ста-
дыи. множаишѫ ѿюдеи бѣхѫ пришли кь марѳѣ и
мрии да оутѣшѫть ѡбратѣ ѥю. марѳа ѥгда оуслыша
ѩко ıсь градеть и срѣте и. мриѩ дома сѣдѣше реже
марѳа къ ıсоу. ги аще бы zе, быль не бы бра мои оу-
мрьль. нинѣ вѣмь ѩко ѥгоже колижо просиши оу ба. да
тебѣ бъ. гла ѥи гь. вьскренеть бра твои. гла ѥмоу
марѳа вѣмь ѩко вьскреснетъ въ послѣднѣи дьнь. гла
ѥи ıс аzь ѥсмь вьскршениѥ и животь. вѣроуѫ и въ ма
аще оумреть и ѡживеть. всѣкь живы вѣроуѫи вь ма
не оумреть въ вкы. имеши ли вѣрѫ семоу. гла ѥмоу
ѥи ги аzъ вѣровахь. ѩко ты ѥси хь сиь беи. грѧдыи въ
мирь. и се ре и ишедь и пригласы сестрѫ своѫ таи рек-
ши. оучитель сьѥ. и глашаѥт та она же ѩко услыша вь-

стакь скоро. и иде кь немоу. и не бѣ юже пришель іс вь весь. нъ бѣ на мѣстѣ идеже и юще срѣте и марѳа. юдение же сьщии сь неѫ къ домоу и оутѣшаѫщеѫ. видѣвше мрнѫ. юко скоро вьста. изыдѫ по неи глще. юко иде на гробь да плачетса тꙋ. мрнꙗ же юко принде идеже бѣ іс. видѣвші и паде на ногоу юго. глще юмоу. ги аще бы зе быль не бы бра мои оумрьлъ. іс же юко видѣвь ѫ плачащѫѫса. и пришешѫѫ кь немоу. запрѣти дхоу и възмѫтиса самь и ре где положисте и. глашѫ юмоу ги гради и виждь и просльзыса іс. глашѫ же июдение. виждь колико люблѣше. ютеры же ѿ инхь рѣшѫ. неможаше ли сьи ѿкрьсты оуи слѣпомоу сьтворити да сьи неоумреть. іс же пакы прѣта кь себѣ принде къ гробоу бѣ же камень при гробѣ лежащь. и ре іс възмѣте камень гла юмоу сестра юго. ги юже смрьдить. д. дни юже бо имать. гла юи іс нерѣхли ти. юко аще вѣроуюши оузрыши славѫ бжѫ. и възаса камень идеже лежаше мртвыи. іс же възве ѡчи свои на нбо и ре. оче хвалѫ тебѣ въздаѫ юко всега мене послоушаюши. нь народа ради стоѫщаго рѣхъ. да вѣрѫ имѫть юко ты ма посла. и се рекь гласомь велиюмь възгласи. лазаре гради вьнь. и абию се изыде оумерыи обазань рѫкама и ногама и ѡкроюмь. и лице юго оуброусомь ѡбвазано. гла имь іс разрѣшите и. и недѣите ѫти и. мнозы же ѿ юдеи пришеше кь мрии. и видѣвше юже сьтвори іс и вѣроваша вьнь ·:·

3) Изъ Дамаскина — отъ слово-то на Срѣтеніе.

Прѣжде плътьскаго съмотрѣнія хва, до п лѣть. бѣ нѣкыи царь птоломѣи имене. еллинь родом, и оучитель ѕѣло. глютже нѣціи, ико въсхотѣ нѣкогда сътворити изрѣднꙋ нѣкꙋю вещь въ своем цртвіи. юже несътворивь инь царь никогда, си речь, отсего да покажеть ико мнѡгаа имѣніа оуже имать. еже сътворити храминꙋ отькрꙋсталь камень. И рекоше емꙋ нѣціи философи. аще би сътвориль црꙋ едино дѣло егоже ти покаже. то осталоби ти и име добро по тебѣ, и чтнѣишіи боудеши паче въсѣх цареи земльны. и ктомꙋ инь царь не би обрѣстисе могль еже постигнꙋти тѣ въсемь дѣлѣ. Глеть царь кънимь. что е вещь еже глете философи. Глють емꙋ ѡны. рѡдь обрѣтаетсе въ ерлимѣ именоуемы еврее. прочее ѡны царꙋ, имѣахꙋ нѣкоего мѡусеа имене, въ мѣсто оучителꙗ имь и цра въ древны врѣмень. иматже отолѣ тысоуща и ѡсмь съть лѣть доселе. мѡуси же онь рекомыи, прѣдасть имь петь кнігы. ако же глють ѡны. и прьвꙋ наричють врисідь; рекше бытіе. повѣствꙋеть же та кніга како бысть испрьва члкъ, и мирь въсь. вторꙋюже глють елидімодь. рекше исходь. и повѣствꙋеть кніга она, како изыдоше ѡны еврее изь египта. третіюже глють оудіекра, рекше левитіко. еже сказоуеть осщенствѣ. четврьтꙋю же на-

ричють оудавирь, рекше чисъ. и повѣствоует сіа кніга, ꙗко мωѵси онь, како подвои лѣтѣхь по изъ иш́ьстви ихь ѿегѵпта. исчислы, рекше исчьте въсако племе и домь въевреѐ. Пет8юже глют елевариль рекше вторыи законь. ꙗко въсѧ елика написа и елика изрече мωѵси онь, пакы вьсеи кнїѕѣ, ωна второе пише иглють. Сїе кнїгы цар8, и ины до ді имать рωдь съ. ωкаче еврейскы. езыко соуть, и писанїа еврейскаа. да аще би покелѣль принести ихъ ктебѣ, ꙗко да имаши тие въполатѣ своеи сътворил би дѣло дивно и достословно, егоже несътвори никтоже ѿсъзданїа мир8, таковое велико добро. Заню аще сътвориши цар8 сїю храмин8 еже велиши сътворити. нь е вещь тлѣнна, и въ мало врѣмени погыбноути имать и ни чтоже ѿсего неприобрѣщеши. нъ аще сътвориши сїе иже ти глюмь ракы твои, имѣеши вѣчно и въсегдашнее име добро. ꙗко оуслышавь царь сїа, възрадовасе ѕѣло. и посихъ акїе, посилаеть моужe царскы въ іерлимѣ, и въ окрьстны весѣ его съ царскыми писанми. пишоущи сице.

Птоломеи великыи царь въсточны и западнии. вамь оученикω прока мωѵсеа глимы евреѐ, глю радоватисе вамь. слыша и разоумѣхъ ω ва ꙗко по прѣмнωго рωдь благочьстивь и сть е. и ꙗко ωбрѣтошесе ѿ рода вашего великы и кнїжны чльци. сего ради радоуюсе слыішещи о васъ ꙗко таковы есте. и благодар8

великы бо́гъ, сподобльшее мѐ въцритисе на ва́ми и̂ въвьсѣ̇ ми́рѣ. Єди́но нѣ́кое дѣ́ло добро̀ въсхо́тѣ съ-творити и̂ а̂зъ, своимъси ро́дѹ е̂ллинскомѹ. е̂же да́ти и̂мь о̂чи зрѣ́ти. си ре́чь, кнїгы мнѡгы стежа́ти ми. е̂же разоумѣ́ти на́мь ми́рь въсь, и̂ ѩже вьми́рѣ въса̀. е̂лма ца́рь е̂смь, ѡ̂бачѐ млю́се ва́мь. посла́ти мнѣ нѣ́кые кнїгы и̂хже и̂мѣ́ете. нехо́щѹбо̂ ни́чтоже тоу́не, нъсъискѹплене́немь и̂хъ. се ѻ̂ставлѩю ва́мь е̂ди́но го́-дище да́нь къвьсѣ. и̂ въса́кои кнїзѣ юнжее цѣна̀ по-слю къ ва́мь. и̂ сътвори́тими оу̂бо подоба́еть ва́мь, ѩкоже въписа́хвы. и̂а̂збо̂ не неблагода́рьстьвнь е̂смь, нъ́ пакы вьса̀ възда́мь ва́мь. и̂зравствоу́йте. Сїа писа́вь ца́рь, и̂ посла́вь кьни́мь. е̂вре́еже ѩко видѣ́еше писа́нїе ца́рское, ре́ше късебѣ. Кла на́мь ноу́жда. да́ти е̂ди́номѹ и̂ноплеменникѹ и̂ тоу́ждѹ вѣ́ры на́шее; кнї-гы на́ше. Нъ ѿпи́ше къ нюмѹ слѡвеса съмирител-наа, кнїгыже непосла́. и̂пи́шѹ си́це. е̂вре́е ра́бы твои̂, покланѩемтисе ца́рѹ птоломе́е. писа́нїа ца́рствїю ти прїе́хѡ. и̂ ѩкоже подоба́ше поклони́хѡмсе въси̂. и̂ о̂увѣ́хѡ ѩко въписа́ль е̂си̂ на́мь ра̀ди кнїгы на́ше. и̂ мы мнѡголѣ́тныи ца́рѹ, клетвѹ и̂мамы ѿпрркь на́ши. не-да́ти и̂хъ и̂н[…]мѹ рѡдѹ. се́го ра̀ди некоу́дити те́жко ѩко непосла́е и̂хъ. и̂зравствѹи. Ца́рже ѩко ви́дѣ вь-писа́нїе посла́нное ѿ е̂вре́ехъ. а̂бїе призва̀вь философе, и̂ показа́вь и̂мь писа́нїе. Глють кьнїе́мѹ философы.

живыи црѹ въвѣкы. съ рѡ́дь е ѕѣло̂ мнѡ̂го зави́стливь. и̂ ѿмнѡ̂гые за́висты, нехо́тетъ посла́ти и̂хь кьна. и̂ и̂нопа̀кы. видѣ́ше те мѡ́лещасе и̂мь. и̂се́го ра̀ди и̂щоуть ве́щьше о̂ста́вити и̂мь что̂. нъ посли кьни писа́нїа оу̑страша́ющаа и̂хь. и̂ посилѣ и̂ не хо́тещи тѣ́мь, по́слють и̂хь кьна́мь. а̂бїе па̀кы пи́шеть ца́рь кьни́мь си́це. Птоло́мѐн` великыи ца́рь въсточныи и̂за́падныи. къва́мь мѡѵсеа прка оу̑ченикѡ, ре́комы е̂вре́е. глю ва́мь радова́тисе. мнѣхъ оу̑бо ꙗ̂ко ра́бы мой е̂сте и̂стинны и̂вѣрны, се́го ра̀ди надѣ́есе писа́хь къва́мь. невѣ́дыи ꙗ̂ко зави́стливь и̂зль рѡ́дь е̂сте и̂грьдѣли́вь. ѡ̂баче нетвори́теме̂ е̂же разгнѣва́тимисе зание. та́ко ми си́лѹ вели́кы бѡ́говь. а̂ще не по́слюете ми̂ кнїгы ва́ше въскорѣ, бра́нь вели́кѹ сътво̂рѹ навы. и̂ гра́дь ва́шь ѡ̂гнїе сьжегѹ. важе въсѣ помьче положѹ. тьчїю сьмотри́те сътвори́ти поль́зное ва́мь. Да ꙗ̂ко ви́дшеше оу̑бо е̂вре́е ца́рево посла́нїе прещенїемь стра́шещїе. а̂бїе и̂нехо́теще посла́ше ꙗ̂. Ца́рже ꙗ̂ко видѣ кнїгы ра́достнь бьі́вь. ѡ̂баче е̂вре́искаа бѣхѹ и̂ пи́са́нїа и̂ словеса̀. и̂ о̂ се́мь тьчїю сьмышлꙗе бѣ ца́рь что̂ сътво́рить. Глють е̂мѹ философѡ[illegible] повели́ ца́рѹ да по́слють на́мь и̂ оу̑чителю ѿни́хь е̂же и̂зтлькова́ти кнїгы наѐлли́нскыи е̂зыкь. да разоумѣ́емь что̂ глють сїе кнїгы. Та̀же па̀кы посила̀еть ца̀рь и̂нала писа́нїа и̂моуще си́це. Птоломѐн великыи ца́рь въ

стокꙋ и западꙋ. вамь оучеником прорка мωѵсеа, глюемы евреє глю радоватисє. овощникь красень затворень. и источникъ стоудень покрьвень. кою пол'зꙋ имѣють ωбои. сице и книги ихже пославсте мнѣ. ако затворени исъкрьвени имѣю и. нъ аще хощете съврьшеннѣ добрѣ сътворити. послите на члкы протльковати ихь. ωбаче знаати имь ωба єзыка. и сказовати еврѣискы. азже изберꙋ свои члкь еллинω соуще прѣписовати та. Сътворите оубо добро сїє съврьшеннѣ. ако да прїимете даровані єже обѣщахь вамь, изравствоуите. Евреє же тогда инехотєще. посилают седмьдесеть оучитель, изтльковати книгы ωны. Цар же ако видѣвьихь, радостїю прїєтьихь и почьть. таже поставиеть ихь въ седмьдеть келїе. сто и четыридесеть оучитель. подва въкоєнждо келїи, єдиного евренина а дрꙋгаго еллина. и повелѣвь давати имь царскыє снѣды. и порꙋчивь, єдинь дроугаго оучителїе невидѣти, донелиже изтльꙋють и прѣпишꙋ вьсе книгы. Сътворивше оубо тамо врѣме доволно. дондеже прѣписавше на еллинскы єзыкь. єдинь дроугаго неоузрѣвь ниже побесѣдовавь. и благоволєнїемь бжїемь книгы вьсе, єдина ωдроугїе неразьнствоваше. нъ въса бьіше съгласна. Тогда дасть имь царь мнωгы дары идарованіа. и тако ωпоустивь ихь пакы пойти въсвоа, рекше въ ієрлимь.

11. Изъ Сборника 1076 год. За четенье-то на светы-тѣ книгы.

Добро ѥсть, братиѥ почитаньѥ книжьноѥ. паче вьсѧкомоу хрьстьꙗноу: блажени бо, рече, испытаꙗштии съвѣдѣниꙗ ѥго, вьсѣмь срдцьмь възиштѫть ѥго. чьто бо рече: испытаꙗштеи съвѣдѣниꙗ ѥго; Ѥгда чьтеши книгы, не тъштисѧ бързо иштисти до доугꙑꙗ главизны, нъ поразоумѣи, чьто глѫть книгы и словеса та, и тришьды обраштаꙗсѧ о ѥдинои главизнѣ рече бо: въ сьрдьци моѥмь съкрыхъ словеса твоꙗ, да не съгрѣшѫ тебѣ. Не рече: оустꙑ тъчьѭ изглаахъ, нъ и въ сьрдьци съкрыхъ, да не съгрѣшѫ тебѣ. и поразоумѣваꙗ оубо истиньнѣ писаниꙗ, правимъ ѥсть ими. рекѫ же книгы. Не съставить бо сѧ корабль безгвоздии, ни правьдьникъ беспочитаниꙗ книжьнааго: и ꙗко же плѣньникомъ оумъ стоить оу родителъ своихъ, тако и правьдьникоу о почитании книжьнѣмь. красота воиноу орѫжиѥ. и кораблѫ (ю) вѣтрила: тако и правьдьникоу почитаниѥ книжьноѥ. отъкрыи бо, рече, очи мои да разоумѣѭ чюдеса отъ закона твоѥго. очи бо глеть размыслъ срдчьныи, и прочеѥ.

Не съкрыи отъ мене заповѣдии твоихъ, разоумѣи, ꙗко не отъ очию съкрыи, нъ отъ разоума и срдца. тѣмь же и похоули не поучаꙗштаꙗсѧ,

гла: прокляти оукланяющтенся отъ заповѣдии твоихъ. тѣмь же и самъ ся похвали, гла: Коль сладъка словеса твоя, паче меда оустомъ моимъ, и законъ оустъ твоихъ паче тысяшта злата, и сребра, и въспѣтъ, гла: Въздрадоуѭся азъ о словесьхъ твоихъ, яко обрѣтаѧ користь мъногоу. користь бо нарече словеса бжия, гла: Яко обрѣтохъ, недостоинъ съı, такъ даръ еже ми ся поучати словесьмъ твоимъ дьнь и ношть.

То мы, братия поразоумѣимъ и послоушаимъ разоумьнъıма оушима, и поразоумѣимъ силѫ и пооучение стыхъ книгъ. Послоушаи ты житья стаго василия и стаго іwа. златооустаго и стаго кирила філософа и инѣхъ многъ стыихъ, како и ти съпьрва, повѣдаѭть о нихъ рекѫште, измлада прилежаахѫ стыхъ книгъ, тоже и на добрая дѣла подвигноушася. кижь, како ти начятъкъ добрыимъ дѣломъ пооучение стыихъ книгъ! да тѣми, братия, и сими подвигнѣмъ ся на пѫть жития ихъ и на дѣла ихъ, и пооучаимъся въиноу книжьныимъ словесьмъ, творяще волѭ ихъ якоже велять, да и вѣчныя жизни достоини бѫдемъ, въ вѣкы аминь.

III. ОБРАЗЦИ ОТЪ НОВА-ТА КИРИЛИЦА.

I. Изъ острожска-та Библія, що. ю напечатана въ XVI-ыя вѣкъ *)

Лук. гл. II. 20—21.)

Възвратишасѧ пастырїе, славѧщїе и хвалѧще ба о всѣхъ иже слышаша и видѣшѧ, ıакоже глано бысть к нимъ. И егда исполнишасѧ осмь днїи, да обрѣжѫтъ его, и нарекошѧ имѧ ему ıс, нареченное аггеломь преже даже не зачасѧ въ чревѣ.

Тамъ. — 25 — 32.

Бѣ члкъ въ ıерлимѣ, емуже имѧ симеонъ, и члкъ сеи праведенъ и блгочестивъ, чаа оутѣхы илевы, и дхъ бѣ стъ в немъ. и бѣ ему обѣщанно дхомъ стымъ, невидѣти смрти, преже даже не видитъ ха гнѧ. И прїиде дхомъ в црковь. И егда введоста родителѧ отроча ıса, сътворити има по обычаю законному о немъ. и тои прїемъ его на руку свою и благослови ба, и ре. нинѣ отпущаеши раба твоего влко, по глу твоему с миромъ. ıако видѣстѣ очи мои спсенїе твое, еже еси оуготовалъ пре лицемь всѣхъ людїи. свѣтъ въ откровенїе ıазыкомъ, и славу людїи твоихъ ıилѧ.

*) Пълна библія на староблъгарскый језыкъ напечатана была въ Россія първый пѫть въ градъ Острогъ, на Волыня, въ 1581 год.

2. Изъ Московска-та Библія, що е напечатана въ XVII-ыя вѣкъ *)

Лук. гл. II. 20 — 21.

Возвратишася пастыріе, славяще и хваляще бга ѿ всѣхъ яже слышаша и видѣша, якоже глаголано бысть к нимъ. И егда исполнишася осмь дней, да ѡбрѣжутъ его, и нарекоша имя ему Іисъ, нареченное аггломъ прежде даже не зачатся во чревѣ.

Тамъ. 25—32.

Бѣ члкъ во Іерлимѣ, емуже имя сумеѡнъ, и члкъ сей праведенъ и блгочестивъ, чая утѣхи Іилевы, и дхъ бѣ стъ в немъ. и бѣ ему ѡбѣщанно дхомъ стымъ, не видѣти смерти, прежде даже не видитъ хрта гдня. И пріиде дхомъ въ црковь. И егда введоста родителя отроча Іиса, сотворити има по обычаю законному ѿ немъ. и той пріемъ его на руку свою, и блгослови бга, и рече: нынѣ ѿпущаеши раба твоего влко, по глаголу твоему с миромъ. яко видѣстѣ очи мои спсеніе твое, еже еси уготовалъ пред лицемъ всѣхъ людій. свѣтъ во ѿкровеніе языкѡмъ, и славу людей твоихъ Іиля.

3. Изъ най-нова-та Библія, що е напечатана въ XIX-ыя вѣкъ.

Еванг. Лук. II. 20—21.

Возвратишася пастыріе, славяще и хваляще Бга ѿ всѣхъ, яже слышаша и видѣша, якоже глаголано

*) Пълна Библія напечатана въ Москва пьрвый пжть въ 1663 год. — вече въ исправенъ видъ — по начьртаніе-то на Патріарха Никона, който пріелъ за ржководство грьцкж-тж и Острожскж-тж Библіи.

приходѧще ѿблизахꙋ гноѝ егѡ. Бысть же оумрети нищемꙋ, и несенꙋ быти Агглы на лоно Авраамле: оумре же и богатый, и погребоша его. И во адѣ возведъ очи свои, сый въ мꙋкахъ, оузрѣ Авраама издалеча, и Лазарѧ на лонѣ егѡ: И той возглашъ, рече: отче Аврааме, помилꙋй мѧ, и посли Лазарѧ да омочитъ конецъ перста своегѡ въ водѣ, и оустꙋдитъ ѧзыкъ мой, ѧкѡ страждꙋ во пламени семъ. Рече же Авраамъ: чадо, помѧни, ѧкѡ воспрїѧлъ еси благаѧ твоѧ въ животѣ твоемъ, и Лазарь, такожде ѕлаѧ: нынѣ же здѣ оутѣшаетсѧ, ты же страждеши. И надъ всѣми сими междꙋ нами и вами пропасть велика оутвердисѧ, ѧкѡ да хотѧщїи прейти ѿсюдꙋ къ вамъ, не возмогꙋтъ, ни иже ѿтꙋдꙋ къ намъ прехѡдѧтъ. Рече же: молю тѧ оубѡ отче, да послеши его въ домъ отца моегѡ: Имамъ бо пѧть братїй: ѧкѡ да засвидѣтельствꙋетъ имъ, да не и тїи прїидꙋтъ на мѣсто сїе мꙋченїѧ. Глагола емꙋ Авраамъ: имꙋтъ Мѡѵсеа и пророки: да послꙋшаютъ ихъ. Онъ же рече: ни, отче Аврааме: но аще кто ѿ мертвыхъ идетъ къ нимъ, покаютсѧ. Рече же емꙋ аще Мѡѵсеа и пророкѡвъ не послꙋшаютъ, и аще кто ѿ мертвыхъ воскреснетъ, не имꙋтъ вѣры.

Мѳ. гл. XI. 2—11.

Іѡаннъ слышавъ во оузилищи дѣла Христова, посла два ѿ оученикъ своихъ, рече емꙋ: ты ли еси грѧдый, или иногѡ чаемъ; И ѿвѣщавъ Іисъ рече имъ: шедше возвѣстите Іѡаннови, ѧже слышите и видите: слѣпїи прозираютъ, и хромїи ходѧтъ, прока-

же́ннїи ѿчища́ютсѧ, и҆ глꙋсі́и слы́шатъ, ме́ртвїи востаю́тъ, и҆ ни́щїи бл҃гове́ствꙋ́ютъ: и҆ бл҃же́нъ е҆́сть и҆́же а҆́ще не соблазни́тсѧ ѡ҆ мнѣ̀. Тѣ́мъ же и҆сходѧ́щимъ, нача́тъ Ї҆и҃съ глаго́лати наро́дѡмъ ѡ҆ Ї҆ѡа́ннѣ: чесѡ̀ и҆зыдо́сте в пꙋсты́ню ви́дѣти; тро́сть ли вѣ́тромъ коле́блемꙋ; Но чесѡ̀ и҆зыдо́сте ви́дѣти; человѣ́ка ли въ мѧ́гки ри́зы ѡ҆блече́нна; се̑, и҆̀же мѧ̑гкаѧ носѧ́щїи, въ домѣ́хъ ца́рскихъ сꙋ́ть. Но чесѡ̀ и҆зыдо́сте ви́дѣти; прⷪ҇ро́ка ли; е҆́й глаго́лю ва́мъ, и҆ ли́шше проро́ка. Се́й бо е҆́сть, ѡ҆ не́мже е҆́сть пи́сано: се̑ а҆̑зъ посыла́ю А҆́гг҃ла моего̀ пре́д лице́мъ твои́мъ, и҆̀же ѹ҆гото́витъ пꙋ́ть тво́й пре́д тобо́ю. А҆ми́нь глаго́лю ва́мъ, не воста̀ въ рожде́нныхъ жена́ми бо́лїй Ї҆ѡа́нна крⷭ҇ти́телѧ: мні́й же во црⷭ҇твїи нбⷭ҇нѣмъ бо́лїй е҆гѡ̀ е҆́сть.

Тамъ XXIII 2 — 39.

На Мѡѷсе́овѣ сѣда́лищи сѣдо́ша кни́жницы и҆ фарїсе́е. Всѧ̑ ѹ҆̑бѡ е҆ли́ка а҆́ще рекꙋ́тъ ва́мъ блюстѝ, соблюда́йте и҆ твори́те: по дѣ́лѡмъ же и҆́хъ не твори́те, глаго́лютъ бо, и҆ не творѧ́тъ. Свѧзꙋ́ютъ бо бремена̀ тѧ́жка и҆ бѣ́днѣ носи́ма, и҆ возлага́ютъ на плеща̀ чл҃вѣ́ческа: пе́рстомъ же свои́мъ не хотѧ́тъ дви́гнꙋти и҆́хъ. Всѧ̑ же дѣла̑ своѧ̑ творѧ́тъ, да ви́димы бꙋ́дꙋтъ чл҃вѣ́ки: расширѧ́ютъ же храни́лища своѧ̑, и҆ велича́ютъ воскри́лїѧ ри́зъ свои́хъ. Лю́бѧтъ же прежде возлега̑нїѧ на ве́черѧхъ, и҆ преждесѣда̑нїѧ на со́нмищахъ, и҆ цѣлова̑нїѧ на то́ржищахъ, и҆ зва́тисѧ ѿ человѣ́къ: ѹ҆чт҃лю, ѹ҆̑чт҃лю. Вы̀ же не нарица́йтесѧ ѹ҆чи́тели: є҆ди́нъ бо е҆́сть ва́шъ Ѹ҆чи́тель, Хрⷭ҇то́съ:

всѝ же вы̀ бра́тїѧ е҆стѐ. И҆ о҃ца̀ не зовите себѣ̀ на землѝ: є҆ди́нъ бо є҆́сть О҆́ц҃ъ ва́шъ, и҆̀же на нб҃се́хъ. Нижѐ нарица́йтесѧ наста́вницы: є҆ди́нъ бо є҆́сть Наста́вникъ ва́шъ Хрⷭ҇то́съ. Бо́лїй же въ ва́съ, да бꙋ́детъ ва́мъ слꙋга̀. И҆́же бо вознесе́тсѧ, смири́тсѧ: и҆ смирѧ́ѧйсѧ, вознесе́тсѧ.

Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, ꙗ҆́кѡ затворѧ́ете црⷭ҇твїе нб҃ное пре́дъ человѣ́ки: вы̀ бо не вхо́дите, ни входѧ́щихъ ѡ҆ставлѧ́ете вни́ти. Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ снѣда́ете до́мы вдови́цъ, и҆ вино́ю дале́че моли́твы творѧ́ще: сегѡ̀ ра́ди ли́шшее прїи́мете ѡ҆сꙋжде́нїе. Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ прехо́дите мо́ре и҆ сꙋ́шꙋ, сотвори́ти є҆ди́наго прише́лца, и҆ є҆гда̀ бꙋ́детъ, твори́те є҆го̀ сы́на гее́нны сꙋгꙋ́бѣйша ва́съ. Го́ре ва́мъ, вождѝ слѣпі́и, глю҃щїи, и҆́же а҆́ще клене́тсѧ цр҃ковїю, ничесо́же є҆́сть: а҆ и҆́же клене́тсѧ зла́томъ цр҃ковымъ, до́лженъ є҆́сть. Бꙋ́їи и҆ слѣпі́и, что́ бо бо́лѣе є҆́сть, зла́то ли, и҆лѝ цр҃ковь ст҃ѧ́щаѧ зла́то; И҆ и҆́же а҆́ще клене́тсѧ ѻ҆лтаре́мъ, ничесо́же є҆́сть: а҆ и҆́же клене́тсѧ да́ромъ и҆́же верхꙋ̀ є҆гѡ̀, до́лженъ є҆́сть. Бꙋ́їи и҆ слѣпі́и, что́ бо бо́лѣе, да́ръ ли, и҆лѝ ѻ҆лта́рь, ст҃ѧ́й да́ръ; И҆́же ѹ҆̀бѡ клене́тсѧ ѻ҆лтаре́мъ клене́тсѧ и҆́мъ, и҆ сꙋ́щимъ верхꙋ̀ є҆гѡ̀: и҆ и҆́же клене́тсѧ це́рковїю, клене́тсѧ є҆́ю, и҆ живꙋ́щимъ въ не́й: и҆ клены́йсѧ нб҃се́мъ, клене́тсѧ престо́ломъ Бж҃їимъ и҆ сѣдѧ́щимъ на не́мъ.

Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ ѡ҆десѧ́тствꙋете мѧ́твꙋ, и҆ ко́прь, и҆ ки́мі́нъ, и҆ ѡ҆ста́ви-

сте вѧ́щшаѧ зако́на, сꙋ́дъ и҆ ми́лость и҆ вѣ́рꙋ: сїѧ̑ же подоба́ше твори́ти, и҆ ѻ҆нѣ́хъ не ѡ҆ставля́ти. Вожди̑ слѣпі́и, ѡ҆цѣжда́ющїи кома́ры, вельблꙋ́ды же пожира́юще. Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ ѡ҆чища́ете внѣ́шнее стклѧ́ницы и҆ блю́да, внꙋтрьꙋ́дꙋ же сꙋ́ть по́лни хище́нїѧ и҆ непра́вды. Фарїсе́е слѣпы́й, ѡ҆чи́сти пре́жде внꙋ́треннее стклѧ́ницы и҆ блю́да, да бꙋ́детъ и҆ внѣ́шнее и҆́хъ чи́сто. Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ подо́битесѧ гробѡ́мъ пова́пленымъ, и҆̀же внѣ́ꙋдꙋ ᲂу҆́бѡ ꙗ҆влѧ́ютсѧ кра́сны, внꙋтрьꙋ́дꙋ же по́лни сꙋ́ть косте́й ме́ртвыхъ и҆ всѧ́кїѧ нечистоты̀. Та́кѡ и҆ вы̀, внѣ́ꙋдꙋ ᲂу҆́бо ꙗ҆влѧ́етесѧ человѣ́кѡмъ пра́ведни, внꙋтрьꙋ́дꙋ же є҆стѐ по́лни лицемѣ́рїѧ и҆ беззако́нїѧ.

Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ зи́ждете гро́бы проро́ческїѧ, и҆ кра́сите ра́ки пра́ведныхъ, и҆ гл҃ете, а҆́ще бы́хомъ бы́ли во дни̑ ѻ҆ц҃ъ на́шихъ, не бы́хомъ ᲂу҆́бѡ ѻ҆́бщницы и҆̀мъ бы́ли въ кро́ви прⷪ҇рѡ́къ. Тѣ́мже са́ми свидѣ́тельствꙋете себѣ̀, ꙗ҆́кѡ сы́нове є҆стѐ и҆зби́вшихъ прⷪ҇ро́ки. И҆ вы̀ и҆спо́лните мѣ́рꙋ ѻ҆ц҃ъ ва́шихъ. Ѕмїѧ̀ порожде́нїѧ є҆хі́днова, ка́кѡ ᲂу҆бѣжи́тѐ ѿ сꙋда̀ ѻ҆гнѧ̀ гее́нскагѡ; Сегѡ̀ ра́ди сѐ а҆́зъ послю̀ къ ва́мъ проро́ки и҆ премꙋ́дры и҆ кни́жники: и҆ ѿ ни́хъ ᲂу҆бїе́те и҆ ра́спнете, и҆ ѿ ни́хъ бїе́те на со́нмищахъ ва́шихъ, и҆ и҆зжене́те, ѿ гра́да во гра́дъ, ꙗ҆́кѡ да прїи́детъ на вы̀ всѧ́ка кро́вь пра́ведна, пролива́емаѧ на земли̇̀, ѿ кро́ве А҆́вела пра́веднагѡ, до кро́ве Заха́рїи сы́на Варахі́ина, є҆го́же ᲂу҆би́сте междꙋ̀ цр҃ко-

всѝ же вы̀ бра́тїѧ є҆стѐ. И҆ ѻ҆ц҃а̀ не зови́те себѣ̀ на земли̇̀: є҆ди́нъ бо є҆́сть ѻ҆ц҃ъ ва́шъ, и҆́же на нб҃сѣ́хъ. Ни́жѐ нарица́йтесѧ наста́вницы: є҆ди́нъ бо є҆́сть Наста́вникъ ва́шъ Хрⷭ҇то́съ. Бо́лїй же въ ва́съ, да бꙋ́детъ ва́мъ слꙋга̀. И҆́же бо вознесе́тсѧ, смири́тсѧ: и҆ смирѧ́ѧйсѧ, вознесе́тсѧ.

Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́є, ꙗ҆́кѡ затворѧ́ете црⷭ҇твїе нбⷭ҇ное пре́дъ человѣ́ки: вы̀ бо не вхо́дите, ни входѧ́щихъ ѡ҆ставлѧ́ете вни́ти. Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́є, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ снѣда́ете до́мы вдови́цъ, и҆ вино́ю дале́че моли́твы творѧ́ще: сегѡ̀ ра́ди ли́шшее прїи́мете ѡ҆сꙋжде́нїе. Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́є, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ прехо́дите мо́ре и҆ сꙋ́шꙋ, сотвори́ти є҆ди́наго прише́лца, и҆ є҆гда̀ бꙋ́детъ, твори́тѐ є҆гѡ̀ сы́на гее́нны сꙋгꙋбѣ́йша ва́съ. Го́ре ва́мъ, вожди̇̀ слѣпі́и, гл҃ющїи, и҆́же а҆́ще клене́тсѧ цр҃ковїю, ничесо́же є҆́сть: а҆ и҆́же клене́тсѧ зла́томъ цр҃ковымъ, до́лженъ є҆́сть. Бꙋ́їи и҆ слѣпі́и, что́ бо бо́лѣе є҆́сть, зла́то ли, и҆лѝ цр҃ковь ст҃ѧщаѧ зла́то; И҆ и҆́же а҆́ще клене́тсѧ ѻ҆лтаре́мъ, ничесо́же є҆́сть: а҆ и҆́же клене́тсѧ да́ромъ и҆́же верхꙋ̀ є҆гѡ̀, до́лженъ є҆́сть. Бꙋ́їи и҆ слѣпі́и, что́ бо бо́лѣе, да́ръ ли, и҆лѝ ѻ҆лта́рь, ст҃ѧ́й да́ръ; И҆́же ѹ҆́бѡ клене́тсѧ ѻ҆лтаре́мъ клене́тсѧ и҆мъ, и҆ сꙋ́щимъ верхꙋ̀ є҆гѡ̀: и҆ и҆́же клене́тсѧ це́рковїю, клене́тсѧ є҆́ю, и҆ живꙋ́щимъ въ не́й: и҆ клены́йсѧ нб҃се́мъ, клене́тсѧ престо́ломъ Бж҃їимъ и҆ сѣдѧ́щимъ на не́мъ.

Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́є, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ ѡ҆десѧ́тствꙋете мѧ́твꙋ, и҆ ко́пръ, и҆ кѵ́мїнъ, и҆ ѡ҆ста́вн-

сте вѧ́щшаѧ зако́на, сꙋ́дъ и҆ ми́лость и҆ вѣ́рꙋ: сїѧ̑ же подоба́ше твори́ти, и҆ ѻ҆нѣ́хъ не ѿставла́ти. Вожді̑ слѣпі́и, ѿцѣжда́ющїи комары̀, вельблꙋ́ды же пожира́юще. Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ ѿчища́ете внѣ́шнее стклѧ́ницы и҆ блю́да, внꙋтрьꙋ́дꙋ же сꙋ́ть по́лни хище́нїѧ и҆ непра́вды. Фарїсе́е слѣпы́й, ѿчи́сти пре́жде внꙋ́треннее стклѧ́ницы и҆ блю́да, да бꙋ́детъ и҆ внѣ́шнее и҆́хъ чи́сто. Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ подо́битесѧ гробѡ́мъ пова́пленымъ, и҆̀же внѣꙋ́дꙋ ѹ҆́бѡ ꙗ҆влѧ́ютсѧ красны̀, внꙋтрьꙋ́дꙋ же по́лни сꙋ́ть косте́й ме́ртвыхъ и҆ всѧ́кїѧ нечистоты̀. Та́кѡ и҆ вы̀, внѣꙋ́дꙋ ѹ҆́бѡ ꙗ҆влѧ́етесѧ человѣ́кѡмъ пра́ведни, внꙋтрьꙋ́дꙋ же є҆стѐ по́лни лицемѣ́рїѧ и҆ беззако́нїѧ.

Го́ре ва́мъ, кни́жницы и҆ фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗ҆́кѡ зи́ждете гро́бы проро́ческїѧ, и҆ кра́сите ра́ки пра́ведныхъ, и҆ гл҃ете, а҆́ще бы́хомъ бы́ли во дни̑ ѻ҆ц҃ъ на́шихъ, не бы́хомъ ѹ҆́бѡ ѻ҆́бщницы и҆̀мъ бы́ли въ кро́ви прⷪ҇ро́къ. Тѣ́мже са́ми свидѣ́тельствꙋете себѣ̀, ꙗ҆́кѡ сы́нове є҆стѐ и҆зби́вшихъ прⷪ҇ро́ки. И҆ вы̀ и҆спо́лните мѣ́рꙋ ѻ҆ц҃ъ ва́шихъ. Ѕмі̑ѧ порожде́нїѧ є҆хі́днова, ка́кѡ ѹ҆бѣ́жите ѿ сꙋда̀ ѻ҆гнѧ̀ гее́нскагѡ; Сегѡ̀ ра́ди сѐ а҆́зъ послю̀ къ ва́мъ проро́ки и҆ премꙋ́дры и҆ кни́жники: и҆ ѿ ни́хъ ѹ҆бїе́те и҆ ра́спнете, и҆ ѿ ни́хъ бїе́те на со́нмищахъ ва́шихъ, и҆ и҆зжене́те, ѿ гра́да во гра́дъ, ꙗ҆́кѡ да прїи́детъ на вы̀ всѧ́ка кро́вь пра́ведна, пролива́емаѧ на земли̑, ѿ кро́ве А҆́велѧ пра́веднагѡ, до кро́ве Заха́рїи сы́на Варахі́ина, є҆го́же ѹ҆би́сте междꙋ̀ цр҃кѡ-

вїю и҆ ѻ҆лтаре́мъ. А҆ми́нь глаго́лю ва́мъ, ꙗ҆́кѡ прїи҆дꙋ́тъ вс҄ѧ̑ сі҄ѧ̑ на ро́дъ се́й. І҆ерⷭ҇ли́ме, І҆ерⷭ҇ли́ме, и҆збі́вый проро́ки и҆ ка́менїемъ побива́ѧй посла́нныѧ къ тебѣ̀, ко́ль кра́ты восхотѣ́хъ собра́ти ча̑да твоѧ̑, ꙗ҆́коже собира́етъ ко́кошь птенцы̀ своѧ̑ под̾ крилѣ̀, и҆ не восхотѣ́сте; Сѐ ѡ҆ставлѧ́етсѧ ва́мъ, до́мъ ва́шъ пꙋ́стъ. Глаго́лю бо ва́мъ, ꙗ҆́кѡ не и҆́мате менѐ ви́дѣти ѿсе́лѣ, до́ндеже рече́те: бл҃гослове́нъ грѧды́й во и҆́мѧ Гдⷭ҇не.

Дѣяан. Апостолс. IX. 1—15.

Са́ѵлъ же є҆щѐ дыха́ѧ прещє́нїемъ и҆ ꙋ҆бі́йствомъ на ᲂу҆чн҃ки́ Гдⷭ҇ни, присꙋ́пль ко а҆рхїере́ю и҆спросѝ ѿ негѡ̀ посла́нїѧ въ Дама́скъ къ собо́рищемъ, ꙗ҆́кѡ да а҆́ще нѣ́кїѧ ѡ҆брѧ́щетъ тогѡ̀ пꙋті̀ сꙋ́щыѧ, мꙋ́жы же и҆ жены̀, свѧ́заны приведе́тъ во І҆ерⷭ҇ли́мъ.

Внегда̀ же и҆ті̀, бы́сть є҆мꙋ̀ приближи́тисѧ къ Дама́скꙋ, и҆ внеза́пꙋ ѡ҆блиста̀ є҆го̀ свѣ́тъ ѿ нб҃сѐ: и҆ па́дъ на зе́млю, слы́ша гла́съ глаго́лющъ є҆мꙋ̀: Са́ѵле, Са́ѵле, что́ мѧ̀ го́ниши; Речѐ же, кто̀ є҆сѝ Гдⷭ҇и; Гдⷭ҇ь же речѐ: а҆́зъ є҆́смь І҆и҃съ, є҆го́же ты̀ го́ниши: жесто́ко́ ти є҆сть проти́вꙋ ро́жнꙋ пра́ти. Тре́пеща же и҆ ᲂу҆жаса́ѧсѧ, глаго́ла: Гдⷭ҇и, что́ мѧ̀ хо́щеши твори́ти; и҆ Гдⷭ҇ь речѐ къ немꙋ̀: воста́ни и҆ вни́ди во гра́дъ и҆ рече́тсѧ ти, что̀ ти подоба́етъ твори́ти. Мꙋ́жїе же и҆дꙋ́щїи съ ни́мъ стоѧ́хꙋ чꙋдѧ́щесѧ, гла́съ ᲂу҆бѡ слы́шаще, но никого́же ви́дѧще.

Воста́же Са́ѵлъ ѿ землѝ: и҆ ѿве́рстыма ѻ҆́чима свои́ма ни є҆ди́нагѡ ви́дѧше, ведꙋ́ще же є҆го̀ за рꙋ́кꙋ введо́ша

въ Дамаскъ. И бѣ дни три не видя, и ни ядѐ, ниже пїяше. Бѣ же нѣкто оученикъ въ Дамаскѣ, именемъ Ананїа, и речѐ къ немꙋ Гдь въ видѣнїи: Ананїе, онъ же речѐ, се азъ Гди. Гдь же къ немꙋ: воставъ пойди на стогнꙋ, нарицаемꙋю правꙋю, и взыщи въ домꙋ Їꙋдовѣ Савла именемъ, Тарсянина, се бо молитвꙋ дѣетъ. И видѣ въ видѣнїи мꙋжа, именемъ Ананїю, вшедша и возложша нань рꙋкꙋ, яко да прозритъ. Отвѣща же Ананїа, Гди, слышахъ ѿ многихъ ѡ мꙋжи семъ, колика ѕла сотвори стымъ твоимъ во Ієрлимѣ; и здѣ имать власть ѿ архїерей, связати вся нарицающыя имя твоѐ. Речѐ же къ немꙋ Гдь: иди, яко сосꙋдъ избранъ ми есть сей: пронести имя моѐ пред языки и цармѝ, и сынмѝ Їилевыми.

Тамъ XVII. 15—32.

Провождающїи Павла, ведоша его даже до Аѳинъ: и прїемше заповѣдь къ Сїлѣ и Тїмоѳею, да яко скорѣе прїидꙋтъ к немꙋ, изыдоша. Во Аѳинѣхъ же ждꙋщꙋ ихъ Павлꙋ, раздражашеся дꙋхъ егѡ въ немъ, зрящемъ їдѡлъ полнъ сꙋщъ градъ. Стязашеся же оубѡ на сонмищи со Їꙋдеи и съ честивыми, и на торжищи по вся дни съ приключающимися.

Нѣцыи же ѿ епїкꙋръ и ѿ стѡїкъ фїлосѡфъ стязахꙋся съ нимъ: и нѣцыи глахꙋ, что оубѡ хощетъ сѣмесловный сей глаголати; инїи же, чꙋждихъ богѡвъ мнится проповѣдникъ быти: яко Їиса и воскресенїе благовѣствоваше имъ. Поемше же его, ведо-

ша на Ареопа́гъ, глаголюще, мо́жемъ ли разѹмѣти, что̀ но́вое сїѐ глаго́лемое тобо́ю ѹче́нїе; стра́нна бо нѣ̑кая влага́еши во ѹ҆шеса̀ на́ша: хо́щемъ ѹ҆бѡ разѹмѣти, что̀ хотя́тъ сїѧ̑ бы́ти. А҆ѳине́и же всѝ и҆ приходѧ́щїи стра́ннїи, ни во что́же и҆но ѹ҆праждня́хѹсѧ, ра́звѣ глаго́лати что̀ и҆лѝ слы́шати но́вое.

Ста́въ же Па́велъ посредѣ̀ Ареопа́га, речѐ: мѹ́жїе А҆ѳине́йстїи, по всемѹ̀ зрю̀ ва́съ ѩ҆́ки бл҃гоче́стивыѧ. Проходѧ́ бо и҆ согладѧ́ чествова̑нїѧ ва̑ша, ѡ҆брѣто́хъ и҆ ка́пище, на не́мже бѣ̀ напи́сано, невѣ́домомѹ Бг҃ѹ. Е҆го́же ѹ҆бѡ не вѣ́дѹще (бл҃голѣ́пнѣ) чтете, сего̀ а҆́зъ проповѣ́дѹю ва́мъ. Бг҃ъ сотвори́вый мі́ръ и҆ всѧ̑, ѩ҆̀же въ не́мъ, се́й нб҃сѐ и҆ землѝ Гд҇ь сы́й, не въ рѹкотворе́ныхъ хра́мѣхъ живе́тъ, не ѿ рѹ́къ чл҃вѣ́ческихъ ѹ҆гожде́нїѧ прїе́млетъ, тре́бѹѧ что̀, са́мъ даѧ̀ всѣ̑мъ живо́тъ и҆ дыха́нїе и҆ всѧ̑. Сотвори́лъ же е҆́сть ѿ е҆ди́ныѧ кро́ве ве́сь ѩ҆зы́къ чл҃чь жи́ти по всемѹ̀ лицѹ̀ земно́мѹ, ѹ҆ста́вивъ предѹчине́наѧ времена̀ и҆ предѣ́лы селе́нїѧ и҆́хъ, взыска́ти Гд҇а, да понѐ ѡ҆ся́жѹтъ е҆го̀ и҆ ѡ҆бря́щѹтъ, ѩ҆́кѡ не дале́че ѿ е҆ди́нагѡ коегѡ́ждо на́съ сѹ́ща. Ѡ҆ не́мъ бо живе́мъ и҆ дви́жемсѧ и҆ е҆смы̀: ѩ҆́коже и҆ нѣ́цыи ѿ ва́шихъ кни́жникъ реко́ша, сегѡ̀ бо и҆ ро́дъ е҆смы̀. Ро́дъ ѹ҆бѡ сѹ́ще Бж҃їй, не до́лжни е҆смы̀ непщева́ти подо́бно бы́ти Бж҃ество̀ зла́тѹ, и҆лѝ сребрѹ̀, и҆лѝ ка́меню хѹдо́жнѣ начерта́нѹ и҆ смышле́нїю человѣ́чѹ. Лѣ́та ѹ҆бѡ невѣ́дѣнїѧ презира́ѧ Бг҃ъ, ны́нѣ повелѣва́етъ человѣ́кѡмъ всѣ̑мъ всю́дѹ пока́ѧтисѧ: занѐ ѹ҆ста́вилъ е҆́сть де́нь въ о҆́ньже хо́щетъ сѹди́ти вселе́ннѣй

въ пра́вдѣ, ѿ мꙋ́жѣ, є҆гѡ́же предꙋста́ви, вѣ́рꙋ пода́въ всѣ́мъ, воскреси́въ є҆го̀ ѿ ме́ртвыхъ.

Слы́шавше же воскресе́нїе ме́ртвыхъ, ѻ҆ви́и ѹ҆́бѡ рꙋга́хꙋсѧ: ѻ҆ви́и же рѣ́ша, да слы́шимъ тѧ̀ па́ки ѡ҆ се́мъ. И҆ та́кѡ Па́ѵелъ и҆зы́де ѿ среды̀ и҆́хъ. Нѣ́цыи же мꙋ́жїе прилѣпи́вшесѧ є҆мꙋ̀, вѣ́роваша: въ ни́хже бѣ̀ и҆ Дїонѵ́сїй А҆реопагі́тскїй, и҆ жена̀ и҆́менемъ Да́марь, и҆ дрꙋзі́и съ ни́ми.

Послан. Іакова — III: 2 — 12.

А҆́ще кто̀ въ сло́вѣ не согрѣша́етъ, се́й соверше́нъ мꙋ́жъ, си́ленъ ѡ҆бꙋзда́ти и҆ всѐ тѣ́ло. Сѐ бо и҆ ко́немъ ѹ҆зды̑ во ѹ҆ста̀ влага́емъ, да повинꙋ́ютсѧ на́мъ, и҆ всѐ тѣ́ло и҆́хъ ѡ҆браща́емъ. Сѐ и҆ корабли̑ вели́цы сꙋ́ще, и҆ ѿ жесто́кихъ вѣ́трѡвъ заноси́ми, ѡ҆браща́ютсѧ ма́лымъ корми́лцемъ, а҆́може стремле́нїе пра́вѧщагѡ хо́щетъ: та́коже и҆ ѧ҆зы́къ ма́лъ ѹ҆́дъ є҆́сть, и҆ ве́лми хва́литсѧ. Сѐ ма́лъ ѻ҆́гнь, и҆ ко́ль вели́ки ве́щи сожига́етъ: и҆ ѧ҆зы́къ ѻ҆́гнь, лѣ́пота непра́вды, си́це и҆ ѧ҆зы́къ водворѧ́етсѧ во ѹ҆́дѣхъ на́шихъ, скверна̀ всѐ тѣ́ло, и҆ палѧ̀ ко́ло рожде́нїѧ на́шегѡ, и҆ ѡ҆палѧ́ѧсѧ ѿ гее́нны.

Всѧ́ко бо є҆сте́ство ѕвѣре́й же и҆ пти́цъ, га́дъ же и҆ ры́бъ, ѹ҆кроща́етсѧ и҆ ѹ҆кроти́тсѧ є҆сте́ствомъ чл҃вѣ́ческимъ: ѧ҆зы́ка же никто́же мо́жетъ ѿ человѣ́къ ѹ҆кроти́ти, неѹ҆держи́мо бо ѕло̀, и҆спо́лнь ꙗ҆́да смертоно́сна. Тѣ́мъ бл҃гословлѧ́емъ Бг҃а и҆ Ѻ҆ц҃а̀ и҆ тѣ́мъ клене́мъ человѣ́ки бы́вшыѧ по подо́бїю Бж҃їю. Ѿ тѣ́хже ѹ҆́стъ и҆схо́дитъ бл҃гослове́нїе и҆ кля́тва, не

подобаетъ, братїе моѧ возлюбленнаѧ, симъ тако бывати. Еда ли источникъ ѿ единагѡ оустїѧ источаетъ сладкое и горькое; Еда можетъ, братїе моѧ, смоковница маслины творити, или вїноградная лоза смѡквы; Такоже ни единъ источникъ слану и сладку творитъ воду.

Послан. 1 къ Коринѳ. I. 18—29.

Слово крестное погибающымъ, оубѡ юродство есть, а спасаемымъ намъ сила Бж҃їѧ есть. Писано бо есть погублю премудрость премудрыхъ, и разумъ разумныхъ ѿвергу. Гдѣ премудръ; гдѣ книжникъ; гдѣ совопросникъ вѣка сегѡ; не ѡбуй ли Бг҃ъ премудрость мїра сегѡ; Понеже бо въ премудрости Бж҃їей не разумѣ мїръ премудростїю Бг҃а, благоизволилъ Бг҃ъ буйствомъ проповѣди спасти вѣрующихъ. Понеже и Їудее знаменїѧ просѧтъ, и Еллини премудрости ищутъ: мы же проповѣдуемъ Хрт҃а распѧта, Їудеемъ оубѡ соблазнь, Еллинѡмъ же безумїе, самѣмъ же званнымъ Їудеемъ же и Еллинѡмъ Хрт҃а Бж҃їю силу и Бж҃їю премудрость. Занѐ буее Бж҃їе премудрѣе человѣкъ есть: и немощное Бж҃їе, крѣпчае человѣкъ есть.

Видите бо званїе ваше, братїе, ѩкѡ не мнози ли премудри по плоти, не мнози ли сильни, не мнози ли благородни: но буѧѧ мїра избра Бг҃ъ, да премудрыѧ посрамитъ: и немѡщнаѧ мїра избра Бг҃ъ, да посрамитъ крѣпкаѧ: и худородная мїра и оуничиженнаѧ избра Бг҃ъ, и не сущаѧ, да сущаѧ оупразднитъ: ѩкѡ да не похвалитсѧ всѧка плоть пред Бг҃омъ.

Тамъ XIII. 1—7.

Ѧ҆́ще ѧ҆зы́ки человѣ́ческими глаго́лю и҆ а҆́гГльскими, любвѐ же не и҆́мамъ, бы́хъ (ꙗ҆́кѡ) мѣ́дь звенѧ́щи и҆лѝ кѵ́мвалъ звѧца́ѧй. И҆ а҆́ще и҆́мамъ проро́чество, и҆ вѣ́мъ та́йны всѧ҆ и҆ ве́сь ра́зꙋмъ, и҆ а҆́ще и҆́мамъ всю̀ вѣ́рꙋ, ꙗ҆́кѡ и҆ го́ры преставлѧ́ти, любве́ же не и҆́мамъ, ничто́же є҆́смь. И҆ а҆́ще раздамъ всѧ҆ и҆мѣ̑нїѧ моѧ҆, и҆ а҆́ще преда́мъ тѣ́ло моѐ во є҆́же сжещѝ є҆̀, любвѐ же не и҆́мамъ, никаѧ́ по́льза мѝ є҆́сть. Любы̀ долготерпи́тъ, милосе́рдствꙋетъ: любы̀ не зави́дитъ: любы̀ не превозно́ситсѧ, не горди́тсѧ, не безчи́нствꙋетъ, не и҆́щетъ свои́хъ си̑, не раздража́етсѧ, не мы́слитъ ѕла̀, не ра́дꙋетсѧ ѡ҆ непра́вдѣ, ра́дꙋетсѧ же ѡ҆ и҆́стинѣ. Всѧ҆ лю́битъ, всемꙋ̀ вѣ́рꙋ є҆́млетъ, всѧ҆ ᲂу҆пова́етъ, всѧ҆ терпи́тъ. Любы̀ николи́же ѿпа́даетъ.

Послан. къ Колосс. III. 18—25.

Жены̀ повинꙋ́йтесѧ свои́мъ мꙋжє́мъ, ꙗ҆́коже подоба́етъ, ѡ҆ Гдѣ. Мꙋ́жїе, люби́те жены̀ ва́шѧ, и҆ не ѡ҆горча́йтесѧ къ ни̑мъ. Ча̑да, послꙋ́шайте роди́телей свои́хъ во все́мъ: сїе́ бо ᲂу҆го́дно є҆́сть Гдеви. Ѻ҆тцы̀, не раздража́йте ча̑дъ ва́шихъ, да не ᲂу҆ныва́ютъ. Рабѝ, послꙋ́шайте по всемꙋ̀ плотски́хъ госпо́дїй ва́шихъ, не пред̾ ѻ҆чи́ма то́чїю рабо́тающе а҆́ки человѣкоꙋго́дницы, но въ простотѣ̀ се́рдца, боѧ́щесѧ Бга. И҆ всѧ́ко, є҆́же а҆́ще что̀ твори́те, ѿ дꙋшѝ дѣ́лайте, ꙗ҆́коже Гдꙋ, а҆ не человѣ́кѡмъ, вѣ́дѧще, ꙗ҆́кѡ ѿ Гда прїи́мете воздаѧ́нїе достоѧ́нїѧ: Гдꙋ бо Хртꙋ̀ рабо́таете. А҆ ѡ҆би́дѧй воспрїи́метъ, є҆́же ѡ҆би́де, и҆ нѣ́сть лица̀ ѡ҆би-

нове́нїѧ. Господїе, пра́вдꙋ и̂ оўравне́нїе рабѡ́мъ подава́йте, вѣ́дѧще, ꙗ҆кѡ и̂ вы̀ и҆мате Гдⷭ҇а на нбⷭ҇ѣхъ.

Послан. къ Евреемъ — I.

Многоча́стнѣ и̂ многоѡбра́знѣ дре́вле Бг҃ъ глаго́лавый ѻ҆цє́мъ во проро́цѣхъ, въ послѣ́докъ дні́й си́хъ глаго́ла на́мъ въ Снѣ, є҆гоже положѝ наслѣ́дника всѣ́мъ, и҆мже и̂ вѣ́ки сотворѝ. И҆́же сы́й сїѧ́нїе сла́вы и̂ ѻ҆́бразъ ѵ҆поста́си є҆гѡ̀, носѧ́ же всѧ́ческаѧ глаго́ломъ си́лы своеѧ̀, собо́ю ѡ҆чище́нїе сотвори́въ грѣхѡ́въ на́шихъ, сѣ́де ѡ҆десню́ю престо́ла вели́чествїѧ на высо́кихъ. Толи́кѡ лꙋ́чшїй бы́въ А҆́гглѡвъ, є҆ли́кѡ преславнѣ́е па́че и҆́хъ наслѣ́дствова и҆́мѧ. Комꙋ̀ бо речѐ когдà ѿ А҆́ггл҃ъ: Сн҃ъ мо́й є҆сѝ ты̀, а҆́зъ дне́сь роди́хъ тѧ̀; и̂ па́ки: а҆́зъ бꙋ́дꙋ є҆мꙋ̀ во ѻ҆ц҃а̀, и̂ то́й бꙋ́детъ мнѣ̀ въ Сн҃а; є҆гда́ же па́ки вво́дитъ перворо́днаго во вселе́ннꙋю, глаго́летъ: И҆ да поклонѧ́тсѧ є҆мꙋ̀ всѝ А҆́гг҃ли Бж҃їи. И҆ ко А҆́гг҃лѡмъ оу́бѡ глаго́летъ: творѧ́й А҆́гг҃лы своѧ̑ дх҃и и̂ слꙋги̂ своѧ̑ ѻ҆́гнь палѧ́щь: къ Сн҃ꙋ же: престо́лъ тво́й, Бж҃е, въ вѣ́къ вѣ́ка: же́злъ пра́вости, же́злъ црⷭ҇твїѧ твоегѡ̀. Возлюби́лъ є҆сѝ пра́вдꙋ, и̂ возненави́дѣлъ є҆сѝ беззако́нїе: сегѡ̀ ра́ди пома́за тѧ, Бж҃е, Бг҃ъ тво́й є҆ле́емъ ра́дости па́че прича́стникъ твои́хъ. И҆ па́ки: Въ нача́лѣ ты̀, Гдⷭ҇и, зе́млю ѡ҆снова́лъ є҆сѝ и̂ дѣла̀ рꙋкꙋ̀ твое́ю сꙋ́ть нбⷭ҇а̀. Тà поги́бнꙋтъ, ты́ же пребыва́еши: и̂ всѧ̑ ꙗ҆́коже ри́за ѡ҆бетша́ютъ, и̂ ꙗ҆кѡ ѻ҆де́ждꙋ свїе́ши ѧ҆̀, и҆ измѣ́нѧтсѧ: ты́ же то́йжде є҆сѝ, и̂ лѣ́та твоѧ̑ не ѡ҆скꙋдѣ́ютъ. Комꙋ̀ же ѿ А҆́ггл҃ъ речѐ когда̀: сѣдѝ ѡ҆-

деснꙋ́ю менѐ до́ндеже положꙋ̀ враги̑ твоа̀ подно́жїе но́гъ твои́хъ; Не всѝ ли сꙋ́ть слꙋже́бнїи дꙋ́си, въ слꙋже́нїе посыла́еми за хотѧ́щихъ наслѣ́довати спасе́нїе;

Та́мъ — XI. 17 — 40.

Вѣ́рою приведѐ Аврамъ Ісаа́ка, искꙋша́емь, и҆ є҆динoро́днаго принoша́ше, ѡ҆бѣтoва́нїѧ прїе́мый. Къ немꙋ́же гл҃ано бы́сть: ꙗ҆́кѡ ѿ Ісаа́цѣ наречѐтсѧ тебѣ̀ сѣ́мѧ. Помы́сливъ, ꙗ҆́кѡ и҆ и҆з̾ ме́ртвыхъ воскреси́ти си́ленъ є҆́сть Бг҃ъ, тѣ́мже того̀ и҆ въ при́тчи прїѧ́тъ. Вѣ́рою ѡ҆ грѧдꙋ́щихъ благословѝ Ісаа́къ Іа́кѡва и҆ И҆са́ва. Вѣ́рою Іа́кѡвъ, оу҆мира́ѧ, коегѡ́ждо сн҃а Іѡ́сифова бл҃гословѝ, и҆ поклони́сѧ на ве́рхъ же́зла̀ є҆гѡ̀. Вѣ́рою Іѡ́сифъ, оу҆мира́ѧ, ѡ҆ и҆схожде́нїи сынѡ́въ Ісраилевыхъ̀ памѧтствова, и҆ ѡ҆ косте́хъ свои́хъ заповѣ́да.

Вѣ́рою Мѡѷсе́й, роди́всѧ, сокрове́нъ бы́сть трѝ мцⷭ҇ы ѿ ѻ҆те́цъ свои́хъ, занѐ ви́дѣша красно̀ ѻ҆тpoча̀: и҆ не оу҆боѧ́шасѧ повелѣ́нїѧ царе́ва. Вѣ́рою Мѡѷсе́й, ве́ли́къ бы́въ, ѿве́ржесѧ нарица́тисѧ сн҃ъ дще́ре фараѡ́новы. Па́че же и҆збо́ли страда́ти съ людмѝ Бж҃їими, не́жели и҆мѣ́ти време́ннꙋю грѣха̀ сла́дость. Бо́лшее бога́тство вмѣни́въ Є҆гѵ́петскихъ сокро́вищъ поноше́нїе Хрⷭ҇то́во: взира́ше бо на мздовоздаѧ́нїе. Вѣ́рою ѡ҆ста́ви Є҆гѵ́петъ, не оу҆боѧ́всѧ ꙗ҆́рости царе́вы: неви́димаго бо ꙗ҆́кѡ ви́дѧ, терпѧ́ше. Вѣ́рою сотворѝ па́схꙋ и҆ проли́тїе кро́ве, да не погꙋблѧ́ѧй первоpoжде́нныѧ ко́снетсѧ и҆́хъ. Вѣ́рою прейдо́ша чермно́е мо́-

ре ѧ҆́ки по сꙋсѣ̀ землѝ: є҆гѡ́же и҆скꙋше́нїе прїе́мше Є҆гѵ́птѧне и҆стопи́шасѧ. Вѣ́рою стѣ́ны Ї҆ерїхѡ́нскїѧ падо́ша, ѡ҆бхожде́нїемъ седми́хъ дне́й. Вѣ́рою Раа́въ блꙋдни́ца не поги́бе съ сопроти́вльшимисѧ, прїи́мши сходники съ ми́ромъ, (и҆ и҆ны́мъ пꙋте́мъ и҆зве́дши).

И҆ что̀ є҆щѐ гл҃ю, не доста́нетъ бо мѧ̀ повѣствꙋ́ющꙋ вре́мени ѡ҆ Гедеѡ́нѣ, Вара́цѣ же и҆ Самѱѡ́нѣ, и҆ Ї҆ефѳа́и, ѡ҆ Дв҃дѣ же и҆ Самꙋи́лѣ, и҆ ѡ҆ (дрꙋги́хъ) проро́цѣхъ, и҆̀же вѣ́рою побѣди́ша цр҃твїѧ, содѣ́лаша пра́вдꙋ, полꙋчи́ша ѡ҆бѣтова̑нїѧ, загради́ша ᲂу҆ста̀ львѡ́въ, ᲂу҆гаси́ша си́лꙋ ѻ҆́гненнꙋю, и҆збѣго́ша ѻ҆́стреѧ меча̀, возмого́ша ѿ не́мощи, бы́ша крѣ́пцы во бране́хъ, ѡ҆брати́ша въ бѣ́гство полки̑ чꙋжди́хъ. Прїѧ́ша жєны̀ ѿ воскресе́нїѧ ме́ртвыхъ свои́хъ: и҆нї́и же и҆збїе́ни бы́ша не прїе́мше и҆збавле́нїѧ, да лꙋ́чшее воскресе́нїе ᲂу҆лꙋча́тъ. Дрꙋзі́и же рꙋга́нїемъ и҆ ра́нами и҆скꙋше́нїе прїѧ́ша, є҆щѐ же и҆ ᲂу҆́зами и҆ темни́цею. Ка́менїемъ побїе́ни бы́ша, претре́ни бы́ша, и҆скꙋше́ни бы́ша, ᲂу҆бі́йствомъ меча̀ ᲂу҆мро́ша. Проидо́ша въ ми́лотехъ и҆ въ ко́зїихъ ко́жахъ, лише́ни, скорбѧ́ще, ѡ҆ѕло́блени. И҆̀хже не бѣ̀ досто́инъ (ве́сь) мі́ръ, въ пꙋсты́нѧхъ скита́ющесѧ и҆ въ гора́хъ, и҆ въ верте́пахъ, и҆ в҆ про́пастехъ земны́хъ. И҆ сі́и вси̑ послꙋ́шествовани бы́вше вѣ́рою, не прїѧ́ша ѡ҆бѣтова́нїѧ, Бг҃ꙋ лꙋ́чшее что̀ ѡ҆ на́съ предзрѣ́вшꙋ, да не без на́съ соверше́нство прїи́мꙋтъ.

Притч. Соломон. — VI. 4 — 11.

Не даждь сна̀ твои́ма очи́ма, нижѐ да воздре́млеши твои́ма вѣ́ждома: да спасе́шися а҆́ки се́рна ѿ тене́тъ, и҆ ꙗ҆́кѡ пти́ца ѿ сѣ́ти. И҆дѝ ко мра́вїю, ѽ лѣни́ве, и҆ поревну́й ви́дѣвъ пꙋти̑ є҆гѡ̀, и҆ бꙋ́ди ѻ҆́нагѡ мꙋдрѣ́йшїй. Ѻ҆́нъ бо, не сꙋ́щꙋ є҆мꙋ̀ земледѣ́лцꙋ, нижѐ нꙋ́дѧщаго є҆гѡ̀ и҆мꙋ́щїй, нижѐ подъ вла́кою сы́й, гото́витъ въ жа́твꙋ пи́щꙋ, и҆ мно́гое въ лѣ́то твори́тъ ᲂу҆гото́ванїе. И҆лѝ и҆дѝ ко пчелѣ̀, и҆ ᲂу҆вѣ́ждь, ко́ль дѣ́лателница є҆́сть, дѣ́ланїе же ко́ль честно́е твори́тъ: є҆́ѧже трꙋдѡ́въ ца́рїе и҆ про́стїи во здра́вїе ᲂу҆потреблѧ́ютъ, люби́ма же є҆́сть всѣ́ми и҆ сла́вна: а҆́ще си́лою и҆ немощна̀ сꙋ́щи, (но) премꙋ́дростїю почте́на произведе́сѧ.

Доко́лѣ, ѽ лѣни́ве, лежи́ши, когда́ же ѿ сна̀ воста́неши; Ма́лѡ ᲂу҆́бѡ спи́ши, ма́лѡ же сѣди́ши, ма́лѡ же дре́млеши, ма́лѡ же ѡ҆бе́млеши пе́рси рꙋка́ма: пото́мъ же на́йдетъ тебѣ̀ а҆́ки ѕо́лъ пꙋ́тникъ ᲂу҆бо́жество: скꙋ́дость же а҆́ки бла́гїй тече́цъ. А҆́ще же не лѣни́въ бꙋ́деши, прїи́детъ ꙗ҆́кѡ и҆сто́чникъ жа́тва твоѧ̀, скꙋ́дость же а҆́ки ѕлы́й тече́цъ (ѿ тебѐ) ѿбѣжи́тъ.

Тамъ — X — XV.

Сы́нъ премꙋ́дръ весели́тъ ѻ҆ца̀: сы́нъ же безꙋ́менъ печа́ль ма́тери. Не по́льзꙋютъ сокрѡ́вища беззако́нныхъ: пра́вда же и҆зба́витъ ѿ сме́рти. Нищета̀ мꙋ́жа смирѧ́етъ: рꙋцѣ̀ же мꙋ́жественныхъ ѡ҆богаща́ютсѧ. Сы́нъ нака́занъ премꙋ́дръ бꙋ́детъ: безꙋ́мный же слꙋго́ю ᲂу҆потреби́тсѧ. И҆́же хо́дитъ

про́стѡ, хо́дитъ надѣ́ѧсѧ: развраща́ѧй же пꙋти̑ своѧ̑, позна́нъ бꙋ́детъ. Намиза́ѧй ѻ҆́комъ съ ле́стїю, собира́етъ мꙋже́мъ печа̑ли: ѡ҆блича́ѧй же со дерзнове́нїемъ, миротвори́тъ. Не́нависть воздвиза́етъ ра́спрю: всѣ́хъ же нелюбопри́телныхъ покрыва́етъ любо́вь. И҆́же ѿ ѹ҆сте́нъ произно́ситъ премꙋ́дрость, жезло́мъ бі́етъ мꙋ́жа безсерде́чна. Пꙋти̑ жи́зни храни́тъ наказа́нїе: наказа́нїемъ же не ѡ҆бличе́нный, заблꙋжда́етъ. Покрыва́ютъ враждꙋ̀ ѹ҆стнѣ̀ пра́выѧ: и҆зносѧ́щїи же ѹ҆кори́знꙋ, безꙋмнѣ́йшїи сꙋ́ть. Ѿ многосло́вїѧ не и҆збѣжи́ши грѣха̀: щадѧ́й же ѹ҆́стнѣ, разꙋ́менъ бꙋ́деши. Смѣ́хом безꙋ́мный твори́тъ ѕла̑ѧ: премꙋ́дрость же мꙋ́жеви ражда́етъ ра́зꙋмъ. Преходѧ́щей бꙋ́ри, нечести́вый и҆счеза́етъ: пра́ведный же, ѹ҆клони́всѧ, спаса́етсѧ во вѣ́ки. Ꙗ҆́коже гро́здїе зе́лено вре́дъ зꙋбѡ́мъ, и҆ ды́мъ ѻ҆чи́ма: та́кѡ законопрестꙋпле́нїе творѧ́щымъ е҆̀. Стра́хъ Гдⷭ҇нь прилага́етъ дні̑: лѣ́та же нечести́выхъ ѹ҆мала́ютсѧ. Пребыва́етъ съ пра́ведными весе́лїе: ѹ҆пова́нїе же нечести́выхъ погиба́етъ. Ѹ҆ста̀ пра́веднагѡ ка́плютъ премꙋ́дрость: ѧ҆зы́къ же непра́веднагѡ поги́бнетъ. Мѣ́рила льсти́ваѧ ме́рзость предъ Гдⷭ҇емъ: вѣ́съ же пра́ведный прі́ѧтенъ е҆мꙋ̀. Не ѹ҆по́льзꙋютъ и҆мѣ́нїѧ въ де́нь ꙗ҆́рости: пра́вда же и҆зба́витъ ѿ сме́рти. Пра́вда непоро́чнагѡ и҆справлѧ́етъ пꙋти̑. нече́стїе же впа́даетъ въ непра́вдꙋ. Сконча́вшꙋсѧ мꙋ́жꙋ пра́веднꙋ, не поги́бнетъ наде́жда: похвала̀ же нечести́выхъ

погибнетъ. Праведный ѿ лова ѹбѣгнетъ: въ негѡже мѣсто предаетсѧ нечестивый. Во ѹстѣхъ нечестивыхъ сѣть гражданѡмъ: чѹвство же праведныхъ благопоспѣшно. Въ благословенїи правыхъ возвысится градъ: ѹсты же нечестивыхъ раскопаетсѧ. Жена благодатна возноситъ мѹжѹ славѹ: престолъ же безчестїѧ жена ненавидѧщаѧ правды. Богатства лѣнивїи скѹдни бываютъ: крѣпцыи же ѹтверждаютсѧ богатствомъ. Не сматрѧй своегѡ домѹ, наслѣдитъ вѣтры: поработаетъ же безѹмный разѹмномѹ. Ѿ плода правды древо жизни прозѧбаетъ: ѿемлютсѧ же безвременно дѹшы беззаконныхъ. Аще праведный едва спасаетсѧ, нечестивый же и грѣшный гдѣ ѩвитсѧ; Жена мѹжественнаѧ вѣнецъ мѹжѹ своемѹ: ѩкоже въ древѣ червь, такѡ мѹжа погѹблѧетъ жена злотворнаѧ. Праведникъ милѹетъ дѹшы скотѡвъ своихъ: ѹтрѡбы же нечестивыхъ немилостивны. Пѹтїе безѹмныхъ прави пред ними: послѹшаетъ совѣтѡвъ мѹдрый. Сѹть, иже глаголюще ѹѧзвлѧютъ аки мечи: ѩзыцы же премѹдрыхъ исцѣлѧютъ. Сынъ благоразѹмный послѹшливъ отцѹ: сынъ же непокорливый въ погибель. Въ похотехъ есть всѧкъ праздный: рѹки же мѹжественныхъ въ прилѣжанїи. Словесе неправедна ненавидитъ праведникъ: нечестивый же стыдитсѧ, и не возимѣетъ дерзновенїѧ. Свѣтъ праведнымъ всегда: свѣтъ же нечестивыхъ ѹгасаетъ. Имѣнїе, поспѣшаемо съ беззаконїемъ, ѹмалено бываетъ: собираѧй же

себѣ̀ со благочѣ́стїемъ, и҆зобилствовати бꙋ́детъ. Лꙋ́чше начина́ющїй помога́ти се́рдцемъ ѡ҆бѣща́ющагѡ, и҆ въ наде́ждꙋ веде́щагѡ. Всѧ́къ хи́трый твори́тъ съ ра́зꙋмомъ: безꙋ́мный же простре́тъ свою̀ ѕло́бꙋ. Нищетꙋ̀ и҆ безчѣ́стїе ѿе́млетъ наказа́нїе, хранѧ́й же ѡ҆бличе́нїѧ, просла́витсѧ. Жела̑нїѧ благочести́вых̑ наслажда́ютъ дꙋ́шꙋ: дѣла̀ же нечести́выхъ дале́че ѿ ра́зꙋма. Ходѧ́й съ премꙋ́дрыми премꙋ́дръ бꙋ́детъ: ходѧ́й же съ безꙋ́мными позна́нъ бꙋ́детъ. Пра́веднїи насладѧ́тсѧ въ бога́тствѣ лѣ̑та мнѡ́га: непра́веднїи же поги́бнꙋтъ вско́рѣ. Мꙋ̀дрыѧ жены̀ созда́ша до́мы: безꙋ́мнаѧ же раскопа̀ рꙋка́ма свои́ма. Взыщеши премꙋ̀дрости ѹ҆ ѕлы́хъ, и҆ не ѡ҆брѧ́щеши: чꙋ́вство же ѹ҆ мꙋ́дрыхъ ѹ҆до́бно. До́мове беззако́нныхъ тре́бꙋютъ ѡ҆чище́нїѧ: до́мове же пра́ведныхъ прїѧ́тни. До́мове нечести́выхъ и҆счезнꙋтъ: селе́нїѧ же пра́вѡ творѧ́щихъ пребꙋ́дꙋтъ. Є҆́сть пꙋть, и҆́же мни́тсѧ человѣ́кѡмъ пра́въ бы́ти, послѣ́днѧѧ же є҆гѡ̀ прихо́дѧтъ во дно̀ а҆́да. Премꙋ́дръ ѹ҆боѧ́всѧ ѹ҆клони́тсѧ ѿ ѕла̀: безꙋ́мный же на себѐ надѣ́ѧвсѧ смѣша́ваетсѧ со беззако́ннымъ. Дрꙋ́зи возненави́дѧтъ дрꙋгѡ́въ ѹ҆бо́гихъ: дрꙋ́зи же бога́тыхъ мно́зи. Безчѣ́стѧй ѹ҆бѡ́гїѧ, согрѣша́етъ: ми́лꙋѧй же ни́щыѧ, бл҃же́нъ. Во всѧ́комъ пекꙋ́щемсѧ є҆́сть и҆зоби́лїе: любосла́стный же и҆ безпеча́льный в скꙋ́дости бꙋ́детъ. Вѣне́цъ премꙋ́дрыхъ бога́тство и҆́хъ; жи́тїе же безꙋ́мныхъ ѕло̀. Долготерпѣли́въ мꙋ́жъ мно́гъ въ ра́зꙋмѣ: малодꙋ́шный же крѣ́пкѡ безꙋ-

мєнъ. Гнѣвъ гꙋбитъ и разꙋмныѧ: ѿвѣтъ же смирєнъ ѿвращаєтъ ѩрость, а слово жестоко воздвизаєтъ гнѣвы. Жертвы нечестивыхъ мерзость Гдви: обѣты же правоходѧщихъ прїѧтны ємꙋ. Не возлюбитъ ненаказанный ѡбличающихъ єгѡ, съ мдрыми же не побесѣдꙋетъ. Сердцꙋ веселѧщꙋсѧ, лицє цвѣтетъ: въ печалєхъ же сꙋщꙋ, сѣтꙋетъ. Лꙋчше частица малаѧ со страхомъ Гднимъ, нежели сокровища велїѧ без боѧзни. Лꙋчше оучрежденїе ѿ ѕелїй съ любовїю и благодатїю, нежели представленїе телцевъ со враждою. Мꙋжъ ѩрый оустроѧетъ брани: долготерпѣливый же и бꙋдꙋщꙋю оукрощаетъ. Терпѣливый мꙋжъ оугаситъ сꙋды: нечестивый же воздвизаетъ паче. Пꙋтїе праздныхъ постлани тернїемъ: мꙋжественныхъ же оуглаждени. Домы досадителей разорѧетъ Гдь: оутвердй же предѣлъ вдовицы. Гꙋбитъ себѣ мздоимецъ: ненавидѧй же дарѡвъ прїѧтїѧ спасетсѧ. Видѧщее око дѡбраѧ веселитъ сердце, слава же благаѧ оутꙋчнѧетъ кѡсти.

Екклесіаста — I. 2 — 11.

Сꙋета сꙋетствїй, рече Єкклесїастъ: сꙋета сꙋетствїй, всѧческаѧ сꙋета. Кое изобилїе человѣкꙋ во всемъ трꙋдѣ єгѡ, имже трꙋдитсѧ подъ солнцемъ; Родъ преходитъ, и родъ приходитъ, а землѧ во вѣкъ стоитъ. И восходитъ слнце, и заходитъ слнце, и въ мѣсто свое влечетсѧ: сїе возсїѧваѧ тамѡ, идетъ къ югꙋ, и ѡбходитъ окрестъ: идетъ дꙋхъ,

и҆ на кру́ги своѧ̑ ѡ҆браща́етсѧ ду́хъ. Всѧ̑ пото́цы и҆дꙋ́тъ въ мо́ре, и҆ мо́ре нѣ́сть насыща́емо: на мѣ́сто, а҆́може пото́цы и҆дꙋ́тъ, та́мѡ ті́и возвраща́ютсѧ и҆ти̑. Всѧ̑ словеса̀ трꙋ́дна, не возмо́жетъ мꙋ́жъ гл҃ати: и҆ не насы́титсѧ ѻ҆́ко зрѣ́ти, ни и҆спо́лнитсѧ ᲂу҆́хо слы́шанїѧ. Что̀ бы́ло, то́жде е҆́сть, е҆́же бꙋ́детъ: и҆ что̀ бы́ло сотворе́ное то́жде и҆́мать сотвори́тисѧ: и҆ ничто́же но́во под̾ сл҃нцемъ. И҆́же возглаго́летъ и҆ рече́тъ: сѐ сїѐ но́во е҆́сть, ᲂу҆жѐ бы́сть въ вѣ́цѣхъ бы́вшихъ пре́жде на́съ. Нѣ́сть па́мѧть пе́рвыхъ и҆ послѣ́днимъ бы́вшимъ не бꙋ́детъ и҆́хъ па́мѧть съ бꙋ́дꙋщими напослѣ́докъ.

Тамъ — II. 4 — 11.

Возвели́чихъ творе́нїе моѐ: созда́хъ мѝ до́мы, насади́хъ мѝ вїногра́ды. Сотвори́хъ мѝ вертогра́ды и҆ насади́хъ въ ни́хъ древе́съ всѧ́кагѡ плода̀. Сотвори́хъ мѝ кꙋпѣ́ли водны̑ѧ, е҆́же напаѧ́ти ѿ ни́хъ прозѧбе́нїе древе́съ. Притѧжа́хъ рабы̑ и҆ рабы̑ни, и҆ домоча́дцы бы́ша мѝ: и҆ стѧжа́нїе скота̀ и҆ ста́дъ мно́го мѝ бы́сть, па́че всѣ́хъ бы́вшихъ пре́жде менѐ во і҆ерлⷭ҇и́мѣ. Собра́хъ мѝ зла́то и҆ сребро̀, и҆мѣ́нїѧ црⷭ҇е́й и҆ стра́нъ: сотвори́хъ мѝ пою́щихъ и҆ пою́щыѧ, и҆ ᲂу҆слажде́нїѧ сыно́въ человѣ́ческихъ, вїночерпцы и҆ виноче́рпицы. И҆ возвели́чихсѧ, и҆ приложи́хсѧ мꙋ́дрости па́че всѣ́хъ бы́вшихъ пре́жде менѐ во і҆ерли́мѣ: и҆ мꙋ́дрость моѧ̀ пребы́сть со мно́ю. И҆ всѐ, є҆гѡ́же проси́ста ѻ҆́чи мои̑, не ѿѧ́хъ ѿ ни́хъ, и҆ не возбрани́хъ се́рдцꙋ моемꙋ̀ ѿ всѧ́кагѡ

весе́лїѧ моегѡ̀, ꙗ̓кѡ се́рдце моѐ возвесели́сѧ во всѧ́комъ трꙋдѣ̀ мое́мъ: и҆ сїѐ бы́сть ча́сть моѧ̀ ѿ всегѡ̀ трꙋда̀ моегѡ̀. И҆ призрѣ́хъ а҆́зъ на всѧ̑ творе́нїѧ моѧ̑, ꙗ҆̀же сотвори́ста рꙋцѣ̀ мои̑, и҆ на трꙋ́дъ, и҆̀мже трꙋди́хсѧ твори́ти: и҆ сѐ всѧ̑ сꙋета̀, и҆ произволе́нїе дꙋ́ха, и҆ нѣ́сть и҆з̾оби́лїе под̾ со́лнцемъ.

Премудрости — V. 6 — 14.

Заблꙋди́хомъ ѿ пꙋтѝ и҆́стиннагѡ, и҆ пра́вды свѣ́тъ не ѡ҆блиста̀ на́мъ, и҆ сл҃нце не возсїѧ̀ на́мъ. Беззако́нныхъ и҆спо́лнихомсѧ стезь и҆ поги́бели, и҆ ходи́хомъ въ пꙋсты́ни непроходи́мыѧ, пꙋтѝ же Гдⷭ҇нѧ не ᲂу҆вѣ́дѣхомъ. Что̀ по́льзова на́мъ горды́нѧ; и҆ бога́тство съ велича́нїемъ что̀ воздадѐ на́мъ; Прейдо́ша всѧ̑ ѻ҆́на ꙗ҆́кѡ сѣ́нь и҆ ꙗ҆́кѡ вѣ́сть претека́ющаѧ. Ꙗ҆́кѡ кора́бль преходѧ́й волнꙋ́ющꙋюсѧ во́дꙋ, є҆гѡ́же прохо́дꙋ нѣ́сть стопы̀ ѡ҆брѣстѝ, нижѐ стезѝ ше́ствїѧ є҆гѡ̀ въ волна́хъ, и҆лѝ ꙗ҆́кѡ пти́цы прелета́ющыѧ по а҆́ерꙋ ни є҆ди́но ѡ҆брѣта́етсѧ зна́менїе пꙋтѝ... и҆лѝ ꙗ҆́кѡ стрѣло́ю и҆спꙋще́ною на намѣ́реное мѣ́сто разсѣ́ченный а҆́еръ внеза́пꙋ въ себѣ̀ само́мъ заключе́нъ бы́сть, ꙗ҆́кѡ не позна́тисѧ прохо́дꙋ є҆ѧ̀: та́кѡ и҆ мы̀ рожде́ни ѡ҆скꙋдѣ́хомъ, и҆ добродѣ́тели ᲂу҆бѡ ни є҆ди́нагѡ зна́менїѧ мо́жемъ показа́ти, во ѕло́бѣ же на́шей сконча́хомсѧ. Ꙗ҆́бо ᲂу҆пова́нїе нечести́вагѡ ꙗ҆́кѡ пра́хъ ѿ вѣ́тра под̾е́млемый, и҆ ꙗ҆́кѡ пѣ́на ма́гка ѿ бꙋ́ри расто́ргнена, и҆ ꙗ҆́кѡ ды́мъ ѿ вѣ́тра разлива́етсѧ, и҆ ꙗ҆́кѡ па́мѧть прише́лца є҆ди́нагѡ днѐ пре́йде.

Тамъ — VII. 7 — 14, 22 — 30.

Помолихсѧ, и данъ бысть мнѣ разꙋмъ: и призвахъ, пріиде на мѧ Дхъ премꙋдрости. Предсꙋдихъ ю паче скиптрѡвъ и престолѡвъ, и богатство ничтоже вмѣнихъ къ сравненію тоѧ. Ниже ꙋподобихъ еѧ каменю драгоцѣнномꙋ: ꙗкѡ всѐ злато пред нею песокъ малый, и ꙗкѡ бреніе вмѣнитсѧ пред нею сребро. Паче здравіѧ и красоты возлюбихъ ю, и пред избрахъ ю вмѣсто свѣта имѣти, ꙗкѡ не ꙋгасаемо есть блистаніе еѧ. Пріидоша же мнѣ благаѧ всѧ вкꙋпѣ съ нею, и безчислено богатство рꙋкама еѧ. И возвеселихсѧ ѡ всѣхъ, ꙗкѡ ими ѡбладаетъ премꙋдрость: не вѣдѣхъ же ю родителницꙋ быти сихъ. Нелестнѣ наꙋчихсѧ, без зависти преподаю, и богатства еѧ не сокрываю: не ѡскꙋдно бо есть сокровище члвѣкѡмъ.

Есть бо въ той Дхъ разꙋма стъ, единородный, многочастный, тонкій, благодвижный, свѣтлый, нескверный, ꙗсный, невредительный, благолюбивый, остръ, невозбраненъ, благодѣлателенъ, человѣколюбивъ, извѣстный, крѣпкій, безпечальный, всесильный, всевидѧщій и сквозѣ всѧ проходѧй дꙋхи разꙋмичныѧ, чистыѧ, тончайшыѧ. Всѧкагѡ бо движеніѧ подвижнѣйша есть премꙋдрость: достизаетъ же и проницаетъ сквозѣ всѧческаѧ ради (своеѧ) чистоты. Пара бо есть силы Бжіѧ, и изліѧніе Вседержителѧ славы чистое: сегѡ ради ничтоже ѡскверненно на нѭ нападаетъ. Сіѧніе бо есть свѣта присносꙋщнагѡ, и зерцало непорочно Бжіѧ

дѣ́йствїѧ, и҆ ѻ҆́бразъ благосты́ни є҆гѡ̀. Є҆ди́на же сꙋ́щи всѧ̑ческаѧ мо́жетъ, и҆ пребыва́ющи въ себѣ̀ всѧ̑ ѡ҆бновлѧ́етъ, и҆ по родѡ́мъ въ дꙋ́шы преподо́бныхъ прехода́щи, дрꙋ́ги бж҃їѧ и҆ проро́ки ѹ҆строѧ́етъ. Никогѡ́же бо лю́битъ бг҃ъ, то́кмѡ сегѡ̀, и҆̀же съ премꙋ́дростїю пребыва́етъ. Є҆́сть бо сїѧ̀ бл҃голѣ́пнѣйше сл҃нца, и҆ па́че всѧ́кагѡ расположе́нїѧ ѕвѣ́здъ, свѣ́тꙋ соравнѧ́ема ѡ҆брѣта́етсѧ пе́рваѧ: сегѡ̀ бо пріе́млетъ но́щь, премꙋ́дрости же не ѡ҆долѣ́етъ ѕло́ба.

Премудр. Іис. сына Сирах. — VI. 7 — 17.

А҆́ще стѧ́жеши дрꙋ́га, во и҆скꙋше́нїи стѧжи̑ є҆гѡ̀. и҆ не скѡ́рѡ ѹ҆вѣ́рисѧ є҆мꙋ̀. Є҆́сть бо дрꙋ́гъ во вре́мѧ своѐ, и҆ не пребꙋ́детъ во вре́мѧ ско́рби твоеѧ̀. И҆ є҆́сть дрꙋ́гъ прелѣнѧ́йсѧ во врага̀, и҆ сва́ръ поноше́нїѧ твоегѡ̀ ѿкры́етъ. И҆ є҆́сть дрꙋ́гъ ѻ҆́бщникъ трапе́замъ, и҆ не пребꙋ́детъ во вре́мѧ ско́рби твоеѧ̀: и҆ во бл҃ги́хъ твои́хъ бꙋ́детъ ꙗ҆́коже ты̀, и҆ на рабы̑ твоѧ̑ дерзне́тъ. А҆́ще смире́нъ бꙋ́деши, бꙋ́детъ на тѧ̀, и҆ ѿ лица̀ твоегѡ̀ скры́етсѧ.

Ѿ врагѡ́въ твои́хъ ѿлꙋчи́сѧ, и҆ ѿ дрꙋгѡ́въ твои́хъ внима́й. Дрꙋ́гъ вѣ́ренъ, кро́въ крѣ́покъ: ѡ҆брѣты́й же є҆го̀, ѡ҆брѣ́те сокро́вище. Дрꙋ́гꙋ вѣ́рнꙋ нѣ́сть и҆змѣ́ны, и҆ нѣ́сть мѣ́рила добро́тѣ є҆гѡ̀. Дрꙋ́гъ вѣ́ренъ, врачева́нїе жи́тїю, и҆ боѧ́щїисѧ гдⷭ҇а ѡ҆брѧ́щꙋтъ є҆го̀. Боѧ́щїйсѧ гдⷭ҇а ѹ҆правлѧ́етъ дрꙋ́жбꙋ свою̀: ꙗ҆́коже бо са́мъ, та́кѡ и҆ и҆скре́ннїй є҆гѡ̀.

Тамъ — XXXVII. 7 — 19.

Всѧ́къ совѣ́тникъ возно́ситъ совѣ́тъ: но є҆́сть совѣща́ѧй ѿ себѣ̀ само́мъ. Ѿ совѣ́тника храни́ дꙋ́шꙋ твою̀, и҆ разꙋмѣ́й пе́рвѣе, что̀ є҆мꙋ̀ потре́ба: са́мъ бо себѣ̀ совѣщава́етъ. Да не когда̀ возложи́тъ на тѧ̀ жре́бїй, и҆ рече́тъ тѝ: до́бръ пꙋ́ть тво́й: и҆ ста́нетъ прѧ́мѡ, ви́дѣти, что̀ сбꙋ́детсѧ тебѣ̀. Не совѣщава́й съ подзира́ющимъ тѧ̀, и҆ ѿ завидѧ́щихъ тѝ скры́й совѣ́тъ. Со жено́ю ѿ ревнꙋ́ющей є҆́й, и҆ со страшли́вымъ ѿ бра́ни, съ кꙋпце́мъ ѿ мѣ́нѣ, и҆ со кꙋпꙋ́ющимъ ѿ прода́жѣ, со завидли́вымъ ѿ бл҃годаре́нїи, и҆ съ немилости́вымъ ѿ поми́лованїи, съ лѣни́вымъ ѿ всѧ́комъ дѣ́лѣ, и҆ съ нае́мникомъ годовы́мъ ѿ совершенїи, съ рабо́мъ лѣни́вымъ ѿ мно́зѣ дѣ́ланїи: не внемлѝ си̑мъ ѿ всѧ́комъ совѣща́нїи.

Но то́кмѡ съ мꙋ́жемъ бл҃гоговѣ́йнымъ при́снѡ бꙋ́ди, є҆го́же а҆́ще позна́еши соблюда́юща за́пѡвѣди Гд҇нѧ. И҆́же дꙋше́ю свое́ю по дꙋшѝ твое́й, и҆ а҆́ще согрѣши́ши, споболи́тъ съ тобо́ю. И҆ совѣ́тъ се́рдца ѹ҆ста́ви, нѣ́сть бо тѝ вѣ́рнѣе є҆гѡ̀: дꙋша́ бо мꙋ́жа возвѣща́ти нѣ́когда бо́лѣе ѡ҆бы́чѣ, не́жели се́дмь блюсти́тели высо́цѣ сѣдѧ́щїи на стра́жи. И҆ ѡ҆ всѣ́хъ си́хъ помоли́сѧ Вы́шнемꙋ, да ѹ҆пра́витъ во и҆́стинѣ пꙋ́ть тво́й.

Іова — XXXIX 19—29.

И҆лѝ ты̀ ѡ҆бложи́лъ є҆сѝ конѧ̀ си́лою, и҆ ѡ҆бле́клъ же ли є҆сѝ вы́ю є҆гѡ̀ въ стра́хъ; Ѡ҆бложи́лъ ли є҆сѝ є҆го̀ всеорꙋ́жїемъ, сла́вꙋ же пе́рсей є҆гѡ̀ де́рзостїю; Копы́-

томъ кѡпаѧ на пóли игрáетъ, и исхóдитъ на пóле съ крѣпостїю. Срѣтáѧ стрѣлы посмѣхавáетсѧ, и не ѿвратитсѧ ѿ желѣза. Надъ нимъ игрáетъ лꙋкъ и мечь, и гнѣвомъ потребитъ зéмлю: и не имать вѣры ѧти, дóндеже вострꙋбитъ трꙋбá. Трꙋбѣ же вострꙋбившей, глетъ: благоже: издалéча же ѡбонѧетъ рáть со скаканїемъ и ржанїемъ.

И твоéю ли хитростїю стоитъ ѧстребъ, распростéръ крилѣ, недвижимь, зрѧ на югъ; Твоимъ же ли повелѣнїемъ возносится óрелъ; неѧсыть же на гнѣздѣ своéмъ сѣдѧ вселѧетсѧ на версѣ кáмене и въ сокровéнѣ; Тáмѡ же сый ищетъ брáшна, издалéча óчи егѡ наблюдáютъ.

Тамъ — XLI. 4—25.

Извлечéши ли ѕмїѧ оудицею. или ѡбложиши оуздꙋ ѡ ноздрѣхъ егѡ; или вдѣжеши колцé въ нóздри егѡ; шиломъ же провертиши ли оустнѣ егѡ; Возглетъ же ли ти съ молéнїемь, (или) съ прошéнїемъ крóткѡ; сотворитъ же ли завѣтъ съ тобóю; пóймеши же ли егò рабá вѣчна; поигрáеши же ли съ нимъ, ѧкоже со птицею, или свѧжеши егò ѧкѡ врáбїѧ дѣтищꙋ; . . . Всѧ плáвающаѧ собрáвшесѧ, не подъимꙋтъ кóжи éдиныѧ óшиба егѡ, и корабли рыбарей главы егѡ.

Ктò ѿкрыетъ лицé ѡблечéнїѧ егѡ; въ согбéнїе же пéрсей егѡ ктò внидетъ; Двéри лицá егѡ ктò ѿвéрзетъ; óкрестъ зꙋбѡвъ егѡ страхъ. Оутрóба егѡ щиты мѣдяны, союзъ же егѡ ѧкоже смѵрїтъ

ка́мень . . . . Въ чха́нїи є҆гѡ̀ возблиста́етъ свѣ́тъ: ѻ҆́чи же є҆гѡ̀ ви́дѣнїе денни́цы. И҆з̾ ѹ҆́стъ є҆гѡ̀ и҆схо́дятъ а҆́ки свѣ́щы горя́щыѧ, и҆ размѣ́щꙋтсѧ а҆́ки и҆́скры ѻ҆́гненнїѧ: и҆з̾ ноздре́й є҆гѡ̀ и҆схо́дитъ ды́мъ пе́щи горя́щїѧ ѻ҆гне́мъ ѹ҆́глїѧ: дꙋша́ же є҆гѡ̀ ꙗ҆́кѡ пла́мы и҆з̾ ѹ҆́стъ є҆гѡ̀ и҆схо́дятъ. На вы́и же є҆гѡ̀ водворя́етсѧ си́ла, пре́дъ ни́мъ течѐтъ па́гꙋба . . . . Се́рдце є҆гѡ̀ ѡ҆жесте́ а҆́ки ка́мень, стои́тъ же а҆́ки нако́вальнѧ непоdви́жна. Ѡ҆бра́щшꙋсѧ же є҆мꙋ̀, стра́хъ ѕвѣре́мъ четвероно́гимъ по земли̑ ска́чꙋщымъ. А҆́ще ср҄ѧ́щꙋтъ є҆гѡ̀ ко́пїѧ, ничто́же сотворя́тъ є҆мꙋ̀, копїѐ вонзе́но и҆ бро́ня: вмѣня́етъ бо желѣ́зо а҆́ки плѣ́вы, мѣ́дь же а҆́ки дре́во гни́ло . . . Ло́же є҆гѡ̀ ѻ҆стнї̀ ѻ҆́стрїи, вса́ко же зла́то морско́е по́дъ ни́мъ, ꙗ҆́коже бре́нїе безчи́слено. Возжиза́етъ бе́знꙋ, ꙗ҆́коже пе́щь мѣ́днꙋю: . . . . вмѣни́лъ бе́знꙋ въ прохожде́нїе. Ничто́же є҆́сть на земли̑ подо́бню є҆мꙋ̀ сотворе́но . . . Всѐ высо́кое зри́тъ: са́мъ же ца́рь всѣ́мъ сꙋ́щымъ въ вода́хъ.

Прор. Даніила — II. 31—35.

И҆ сѐ тѣ́ло є҆ди́но, ве́лїе тѣ́ло ѻ҆́но, и҆ ѡ҆бли́чїе є҆гѡ̀ высо́ко, стоѧ́щее пре́дъ лице́мъ твои́мъ, и҆ ѻ҆́бразъ є҆гѡ̀ стра́шенъ. Тѣ́ло, є҆гѡ́же глава̀ ѿ зла́та, рꙋ́цѣ и҆ пе́рси и҆ мы́шцы є҆гѡ̀ сре́брѧны, чре́во и҆ сте́гна мѣ́дѧны, го́лени желѣ́зны, но́зѣ, ча́сть ѹ҆́бѡ нѣ́каѧ желѣ́зна, и҆ ча́сть нѣ́каѧ скꙋде́льна. Ви́дѣлъ є҆си̑ до́ндеже ѿто́ржесѧ ка́мень ѿ горы̀ без̾ рꙋ́къ, и҆ ѹ҆да́ри тѣ́ло въ но́зѣ желѣ́зны, и҆ и҆стнѝ и҆́хъ до конца̀. Тогда̀ сотро́шасѧ вкꙋ́пѣ скꙋде́ль, желѣ́зо, мѣ́дь, сребро̀ и҆

злáто, и҆ бы́сть ꙗ҆́кѡ пра́хъ ѿ гꙋмна̀ лѣ́тна: и҆ взѧ́тъ ѧ҆̀ премно́гїй вѣ́тръ, и҆ мѣ́сто не ѡ҆брѣ́тесѧ и҆̀мъ. Ка́мень же порази́вый тѣ́ло бы́сть гора̀ вели́ка, и҆ напо́лни всю̀ зе́млю.

Тамъ — IV. 7—11.

И҆ сѐ дре́во среднѣ̀ землѝ, и҆ высота̀ е҆гѡ̀ вели́ка. И҆ возвели́чисѧ дре́во то̀, и҆ ᲂу҆крѣпи́сѧ, и҆ высота̀ е҆гѡ̀ досѧза́ше до нб҃сѐ, и҆ величина̀ е҆гѡ̀ до коне́цъ землѝ всеѧ̀. Ли́ствїе е҆гѡ̀ прекра́сное, и҆ пло́дъ е҆гѡ̀ мно́гъ, и҆ пи́ща всѣ́хъ въ не́мъ, и҆ подъ ни́мъ вселѧ́хꙋсѧ всѝ ѕвѣ́рїе ди́вїи, и҆ въ вѣ́твехъ е҆гѡ̀ жива́хꙋ (всѧ̑) пти̑цы небе́сныѧ, и҆ ѿ негѡ̀ пита́шесѧ всѧ́ка пло́ть . . . И҆ сѐ Бо́дрый и҆ С҃тый ѿ нб҃сѐ сни́де, и҆ возгласѝ крѣ́пцѣ, и҆ та́кѡ речѐ: посѣцы́те дре́во, и҆ ѡ҆бі́йте вѣ́тви е҆гѡ̀, и҆ ѿтрѧси́те ли́ствїе е҆гѡ̀, и҆ разсы́плите пло́дъ е҆гѡ̀, да позы́блютсѧ ѕвѣ́рїе подъ ни́мъ, и҆ пти̑цы съ вѣ́твей е҆гѡ̀.

Прор. Исаіи — I. 2—26.

Слы́ши нб҃о, и҆ внꙋшѝ землѐ, ꙗ҆́кѡ Гд҇ь возгл҃а: сы́ны роди́хъ и҆ возвы́сихъ, ті́и же ѿверго́шасѧ менѐ. Позна̀ во́лъ стѧжа́вшаго и҆̀, и҆ ѻ҆се́лъ ꙗ҆́сли гд҇ина свое-гѡ̀: І҆и҃ль же менѐ не позна̀, и҆ лю́дїе мои̑ не разꙋмѣ́ша. Ѻ҆ᲂу҆вы̀, ꙗ҆зы́къ грѣ́шный, лю́дїе и҆спо́лнени грѣхѡ́въ, сѣ́мѧ лꙋка́вое, сы́нове беззако́нніи, ѡ҆ста́висте Гд҇а, и҆ разгнѣ́васте С҃та́го І҆и҃ле́ва: ѿврати́стесѧ вспѧ́ть. Что̀ є҆щѐ ᲂу҆ѧзвлѧ́етесѧ, прилага́юще беззако́нїе; Всѧ́каѧ глава̀ в̾ болѣ́знь, и҆ всѧ́кое срдце в̾ печа́ль. Ѿ но́гъ да́же до главы̀ нѣ́сть въ не́мъ цѣ́лости: ни стрꙋ́пъ, ни ꙗ҆́зва, ни ра́на палѧ́щаѧ пла́стырѧ приложи́ти, нижѐ є҆ле́а,

нижѐ ѡ҆бѧза́нїѧ. Землѧ̀ ва́ша пꙋста̀, гра́ди ва́ши ѻ҆гне́мъ пожже́ни, странꙋ̀ ва́шꙋ пре́дъ ва́ми чꙋжді́и поѧда́ютъ. и҆ ѡ҆пꙋсте̑ низвраще́нна ѿ люде́й чꙋжди́хъ. Ѡ҆ста́витсѧ дщѝ Сїѡ́нѧ, ꙗ҆́кѡ кꙋща въ вїногра́дѣ, и҆ ꙗ҆́кѡ ѡ҆во́щное храни́лище въ вертогра́дѣ, ꙗ҆́кѡ гра́дъ воює́мый. И҆ а҆́ще не бы̀ Гдⷭ҇ь Саваѡ́ѳъ ѡ҆ста́вилъ на́мъ сѣ́мене, ꙗ҆́кѡ Содо́ма ᲂу҆бѡ бы́ли бы́хомъ, и҆ ꙗ҆́кѡ Гомо́ррꙋ ᲂу҆подо́билисѧ бы́хомъ.

Ѹ҆слы́шите сло́во Гдⷭ҇не, кнѧ́зи Содо́мстїи, вне́млите зако́нꙋ Бж҃їю, лю́дїе Гомо́ррстїи. Что̀ ми мно́жество же́ртвъ ва́шихъ, глаго́летъ Гдⷭ҇ь; и҆спо́лненъ є҆́смь всесожже́нїй ѻ҆́вни́хъ, и҆ тꙋ́ка а҆́гнцѡвъ, и҆ кро́ве ю҆нце́въ, и҆ козлѡ́въ не хощꙋ̀. Нижѐ прихо́дите ꙗ҆ви́тисѧ мѝ: кто̀ бо и҆зыска̀ сїѧ̀ и҆з̾ рꙋ́къ ва́шихъ; ходи́ти по дворꙋ̀ моемꙋ̀ не приложи́те. И҆ а҆́ще принесе́те мѝ семі́да́лъ, всꙋ́е: кади́ло, ме́рзость мѝ є҆́сть. Новомѣ́сѧчїй ва́шихъ, и҆ сꙋббо́тъ, и҆ днѐ ве́ликагѡ не потерплю̀: поста̀, и҆ пра́здности, и҆ новомѣ́сѧчїй ва́шихъ, и҆ пра́здникѡвъ ва́шихъ ненави́дитъ дꙋша̀ моѧ̀: бы́сте мѝ въ сы́тость, ктомꙋ̀ не стерплю̀ грѣхѡ́въ ва́шихъ. Є҆гда̀ простре́те рꙋ́ки (ва́шѧ) ко мнѣ̀, ѿвращꙋ̀ ѻ҆́чи мои̑ ѿ ва́съ: и҆ а҆́ще ᲂу҆мно́жите моле́нїе, не ᲂу҆слы́шꙋ ва́съ: рꙋ́ки бо ва́шѧ и҆спѡ́лнены кро́ве.

И҆змы́йтесѧ, (и҆) чи́сти бꙋ́дите, ѿими́те лꙋка̑вства ѿ дꙋ́шъ ва́шихъ пре́дъ ѻ҆́чима мои́ма, преста́ните ѿ лꙋка́вствъ ва́шихъ. Навꙋчи́тесѧ добро̀ твори́ти, взыщи́те сꙋда̀, и҆зба́вите ѡ҆би́димаго, сꙋди́те си́рꙋ, и҆ ѡ҆прави́те вдови́цꙋ, и҆ прїиди́те, и҆ и҆стѧ́жимсѧ,

глетъ Гдь. И̓ а̓́ще бꙋ́дꙋтъ грѣсѝ ва́ши ꙗ҆́кѡ багра́ное, ꙗ҆́кѡ снѣ́гъ оу҆бѣлю̀: а̓́ще же бꙋ́дꙋтъ ꙗ҆́вѡ червле́ное, ꙗ҆́кѡ во́лнꙋ оу҆бѣлю̀. И̓ а̓́ще хо́щете, и̓ послꙋ́шаете менѐ, бл҃га̑ѧ земли̑ снѣ́сте: а̓́ще же не хо́щете, нижѐ послꙋ́шаете менѐ, ме́чь вы поѧ́стъ: ᲂу҆ста́ бо Гдⷭ҇нѧ глаго́лаша сїѧ̑.

Ка́кѡ бы́сть блꙋдни́ца гра́дъ вѣ́рный, Сїѡ́нъ по́лнъ сꙋда̀; въ не́мже пра́вда почива́ше, нынѣ́ же (въ не́мъ) оу҆бі́йцы. Сребро̀ ва́ше неискꙋше́но, корче́мницы твоѝ мѣша́ютъ вїно̀ съ водо́ю. Кнѧ́зи твоѝ не покарѧ́ютсѧ, ѻ҆́бщницы тате́мъ, лю́бѧще да́ры, гонѧ́ще воздаѧ́нїе, сі́рымъ не сꙋдѧ́щїи, и̓ сꙋдꙋ̀ вдови́цъ не внима́ющїи. Сегѡ̀ ра́ди та́кѡ глетъ Вл҃ка Гдь Саваѡ́ѳъ: го́ре крѣ́пкимъ во І҆и҃ли: преста́нетъ бо ꙗ҆́рость моѧ̀ на проти̑вныѧ, и̓ сꙋ́дъ врагѡ́мъ мои̑мъ сотворю̀. И̓ наведꙋ̀ рꙋ́кꙋ мою̀ на тѧ̀, и̓ разжегꙋ̀ въ чистотꙋ̀, непокарѧ́ющихсѧ же погꙋблю̀, и̓ ѿнимꙋ̀ всѣ́хъ беззако́нныхъ ѿ тебѐ, и̓ всѣ́хъ го́рдыхъ смирю̀. И̓ приста́влю сꙋдї̑и твоѝ ꙗ҆́коже пре́жде, и̓ совѣ́тники твоѧ̑ ꙗ҆́кѡ ѿ нача́ла: и̓ по си́хъ наре́чешисѧ гра́дъ пра́вды, ма́ти градовѡ́мъ вѣ́рный Сїѡ́нъ.

Тамъ — XIV. 3—27.

И̓ бꙋ́детъ въ то́й де́нь, оу҆поко́итъ тѧ̀ Гдь ѿ болѣ́зни и̓ ꙗ҆́рости твоеѧ̀, и̓ ѿ рабо́ты жесто́кїѧ, є҆́юже рабо́талъ є҆сѝ и̓̀мъ. И̓ прї́имеши пла́чь се́й на цр҃ѧ̀ Вавѵ-лѡ́нска, и̓ рече́ши въ то́й де́нь: ка́кѡ преста̀ и̓стѧзꙋ́ѧй, и̓ преста̀ понꙋждаѧ́й; Сокрꙋшѝ Бг҃ъ ꙗ҆ре́мъ грѣ́шникѡвъ;

ѩре́мъ кнѧзе́й, поразивъ ѩзы́къ ꙗ҆ростїю, ꙗ҆звою неисцѣ́лною, поража́ѧй ѩзы́къ ꙗ҆звою ꙗ҆рости, є҆́юже непощадѣ̀ почи, ѹ҆пова́ющи. Всѧ̀ землѧ̀ вопїе́тъ съ веселї́емъ, и҆ древа̀ Лїва́нова возвесели́шасѧ ѡ҆ тебѣ̀, и҆ ке́дръ Лїва́нскїй: ѿне́лѣже ты̀ ѹ҆снꙋ́лъ є҆сѝ, не взы́де посѣка́ѧй на́съ. А҆́дъ до́лѣ ѡ҆горчи́сѧ, срѣ́тъ тѧ̀: воста́ша съ тобо́ю всѝ и҆споли́ни ѡ҆блада́вшїи земле́ю, подвиза́вшїи ѿ прто́лѡвъ свои́хъ всѣ́хъ црей ѩзы́ческихъ. Всѝ ѿвѣща́ютъ, и҆ рекꙋ́тъ тебѣ̀: и҆ ты̀ плѣне́нъ є҆сѝ, ꙗ҆́коже и҆ мы̀: и҆ въ на́съ вмѣне́нъ є҆сѝ. Сни́де сла́ва твоѧ̀ во а҆́дъ, мно́гое весе́лїе твоѐ: подъ тобо́ю посте́лютъ гни́лость, и҆ покро́въ тво́й че́рвь. Ка́кѡ спадѐ съ нбсѐ денни́ца восходѧ́щаѧ заꙋ́тра; сокрꙋши́сѧ на землѝ посыла́ѧй ко всѣ́мъ ѩзы́кѡмъ.

Ты́ же ре́клъ є҆сѝ во ѹ҆мѣ̀ твое́мъ: на нбо взы́дꙋ, вы́ше ѕвѣ́здъ нбныхъ поста́влю престо́лъ мо́й, сѧ́дꙋ на горѣ̀ высо́цѣ, на гора́хъ высо́кихъ, ꙗ҆̀же къ сѣ́верꙋ: взы́дꙋ вы́ше ѡ҆́блакъ, бꙋ́дꙋподо́бенъ Вы́шнемꙋ. Ны́нѣ же во а҆́дъ сни́деши, и҆ во ѡ҆снова̑нїѧ землѝ. Ви́дѣвшїи тѧ̀ ѹ҆дивѧ́тсѧ ѡ҆ тебѣ̀, и҆ рекꙋ́тъ: се́й чл҃къ раздража́ѧй зе́млю, потрѧса́ѧй царѝ, положи́вый вселе́ннꙋю всю̀ пꙋ́стꙋ, и҆ гра́ды є҆ѧ̀ разсы́па, плѣне́нныхъ не разрѣшѝ. Всѝ црїе ꙗ҆зы́кѡвъ ѹ҆спо́ша въ че́сти, кі́йждо въ домꙋ̀ свое́мъ: ты́ же пове́рженъ бꙋ́деши въ гора́хъ ꙗ҆́кѡ мертве́цъ ме́рзскїй со мно́гими мертвецы̀ и҆зсѣ́ченыкми мече́мъ, сходѧ́щими во а҆́дъ. Ꙗ҆́кѡже ри́за въ кро́ви намоче́на не бꙋ́детъ чиста̀, та́кожде и҆ ты̀ не бꙋ́деши чи́стъ: занѐ зе́млю

мою погꙋби́лъ є҆сѝ, и҆ лю́ди моѧ̑ и҆зби́лъ є҆сѝ: не пребꙋ́деши въ вѣ́чное вре́мѧ, сѣ́мѧ ѕло́е. Оу҆гото́ви ча̑да твоѧ̑ на оу҆бїе́нїе грѣха́ми ѻ҆ц҃а̀ твоегѡ̀, да не воста́нꙋтъ, и҆ наслѣ́дѧтъ зе́млю, и҆ напо́лнѧтъ зе́млю ра́тми.

И҆ воста́нꙋ на нѧ̀, гл҃етъ Гдⷭ҇ь Саваѡ́ѳъ, и҆ погꙋблю̀ и҆́мѧ и҆́хъ, и҆ ѡ҆ста́нокъ, и҆ сѣ́мѧ, сїѧ̑ гл҃етъ Гдⷭ҇ь. И҆ положꙋ̀ Вавv҆лѡ́на пꙋ́ста, ꙗ҆́кѡ вогнѣзди́тисѧ є҆жє́мъ, и҆ бꙋ́детъ нивочто́же: положꙋ̀ и҆̀ бре́нїѧ про́пасть въ па́гꙋбꙋ. Сїѧ̑ гл҃етъ Гдⷭ҇ь Саваѡ́ѳъ: ꙗ҆́коже гл҃ахъ, та́кѡ бꙋ́детъ, и҆ ꙗ҆́коже совѣща́хъ, та́кѡ пребꙋ́детъ, є҆́же погꙋби́ти А҆ссν҆рі́анъ на земли̑ мое́й, и҆ на гора́хъ мои́хъ: и҆ бꙋ́дꙋтъ въ попра́нїе, и҆ ѿи́метсѧ ѿ ни́хъ ꙗ҆ре́мъ и҆́хъ, и҆ сла́ва и҆́хъ ѿ ра́менъ и҆́хъ ѿи́метсѧ. Се́й совѣ́тъ, є҆го́же совѣща̀ Гдⷭ҇ь на всю̀ вселе́ннꙋю, и҆ сїѧ̀ рꙋка̀ на всѧ̑ ꙗ҆зы́ки вселе́нныѧ. И҆́же бо Бг҃ъ С҃ты́й совѣща̀, кто̀ разори́тъ; и҆ рꙋ́кꙋ є҆гѡ̀ высо́кꙋю кто̀ ѿврати́тъ;

Прор. Іереміи — XLVI. 3—12.

Возми́те ѻ҆рꙋ́жїе и҆ щиты̀, и҆ и҆ди́те на бра́нь. Ѡ҆сѣдла́йте ко́ни, и҆ всѣда́йте вса́дники, и҆ ста́ните въ шле́мѣхъ ва́шихъ: оу҆ста́вите ко́пїѧ, и҆ ѡ҆блецы́тесѧ въ бронѧ̀ ва́ша. Что̀ оу҆́кѡ ви́дѣхъ и҆́хъ страшли́выхъ; и҆ хребты̀ ѡ҆браща́ющихъ: крѣ́пцыи и҆́хъ и҆зби́ты, побѣго́ша ско́рѡ, и҆ не ѡ҆зрѣ́шасѧ вспѧ́ть: ѿвсю́дꙋ стра́хъ, глаго́летъ Гдⷭ҇ь. Не оу҆тече́тъ ле́гкїй, нижѐ возмо́жетъ и҆зба́витисѧ крѣ́пкїй на полꙋ́нощь: бли́з рѣкѝ Е҆ν҆фра́та побѣжде́ни сꙋ́ть, и҆ падо́ша. Кто̀ є҆́сть то́й, и҆́же ꙗ҆́кѡ рѣка̀

восхо́дитъ, и҆ ꙗ҆́кѡ рѣ́ки воздви́жꙋтсѧ во́лны є҆гѡ̀; Во́ды є҆ги́пта ꙗ҆́кѡ рѣка̀ взы́дꙋтъ, и҆ ꙗ҆́кѡ рѣка̀ восколе́блютсѧ во́ды є҆гѡ̀. И҆ речѐ: взы́дꙋ, и҆ покры́ю зе́млю, и҆ погꙋблю̀ гра́дъ, и҆ живꙋ́щыѧ въ не́мъ. Возсѧ́дите на ко́ни, и҆ ѹ҆стро́йте колесни́цы, и҆зы́дите, си́лніи мꙋ́ринстїи, и҆ Лїві́ане воорꙋже́нніи щита́ми, и҆ Лѵ́дѧне, взы́дите налѧца́юще лꙋ́къ. Де́нь се́й Гд҇а Бг҇а Вседержи́телѧ, де́нь ѿмще́нїѧ, да ѿмсти́тъ врагѡ́мъ свои́мъ, и҆ пожре́тъ ѧ҆̀ ме́чь Гд҇нь, и҆ насы́титсѧ, и҆ ѹ҆пїе́тсѧ кро́вїю и҆́хъ, ꙗ҆́кѡ же́ртва Гд҇ꙋ Вседержи́телю въ земли̑ полꙋ́нощнѣй, бли́з̾ рѣки̑ є҆ѵ́фра́та. Взы́ди въ Галаа́дъ, и҆ возми̑ рити́нꙋ, дѣ́во дщи̑ є҆ги́петска: всꙋ́е ѹ҆мно́жила є҆си̑ врачева́нїѧ твоѧ̑, и҆ цѣ́льбы̀ нѣ́сть тебѣ̀. Ѹ҆слы́шаша ꙗ҆зы́цы гла́съ, и҆ пла́чь тво́й напо́лни зе́млю: ꙗ҆́кѡ си́льный срѣ́тесѧ съ си́льнымъ, и҆ ѻ҆́ба вкꙋ́пѣ и҆знемого́ста и҆ падо́ста.

Плача Прор. Іереміи — I. 1, 2, 4, 6, 20, и II. 1—13, 15.

Ка́кѡ сѣ́де є҆ди́нъ гра́дъ ѹ҆мно́женный людми̑; Бы́сть ꙗ҆́кѡ вдови́ца, ѹ҆мно́женный во ꙗ҆зы́цѣхъ, влады̑й страна́ми, бы́сть под да́нїю. Пла́чѧ пла́касѧ въ но́щи, и҆ слє́зы є҆гѡ̀ на лани́тѣхъ є҆гѡ̀, и҆ нѣ́сть ѹ҆тѣша́ѧй є҆го̀ ѿ всѣ́хъ любѧ́щихъ є҆го̀: всѝ дрꙋжа́щїисѧ съ ни́мъ ѿверго́шасѧ є҆гѡ̀, бы́ша є҆мꙋ̀ вразѝ.

Пꙋтїѐ Сїѡ́ни ры́даютъ, ꙗ҆́кѡ нѣ́сть ходѧ́щихъ по ни́хъ въ пра́здникъ: всѧ̑ врата̀ є҆гѡ̀ разоре́на, жерцы̀ є҆гѡ̀ воздыха́ютъ, дѣви́цы є҆гѡ̀ ведѡ́мы, и҆ са́мъ ѡ҆горчева́емь въ себѣ̀. И҆ ѿѧ́сѧ ѿ дще́ре Сїѡ́ни

вѧ̀ лѣ́пота є҆ѧ̀: бы́ша кнѧ́зи є҆ѧ̀ ꙗ҆́кѡ ѻ҆́вни не и҆мꙋ́щїи
пажи́ти, и҆ хожда́хꙋ не съ крѣ́постїю пред̾ лице́мъ
гонѧ́щагѡ. Ви́ждь, Гд҇и, ꙗ҆́кѡ скорблю̀, ѹ҆тро́ба моѧ̀
смѧте́сѧ во мнѣ̀, и҆ преврати́сѧ ср҇це моѐ, ꙗ҆́кѡ го́-
рести и҆спо́лнихсѧ: ѿ внѣ̀ ѡ҆безча́ди менѐ ме́чь, а҆́ки
сме́рть въ домꙋ̀.

Ка́кѡ ѡ҆мрачѝ во гнѣ́вѣ свое́мъ Гд҇ь дщерь Сї-
ѡ́ню, све́рже съ н҇бсѐ на зе́млю сла́вꙋ І҆и҃леву, и҆ не по-
мѧнѐ подно́жїѧ ногꙋ̀ свое́ю въ де́нь гнѣ́ва и҆ ꙗ҆́рости
своеѧ̀ Погрꙋзѝ Гд҇ь, и҆ не пощадѣ̀: всѧ̑ кра̑снаѧ І҆а́кѡ-
влѧ разорѝ ꙗ҆́ростїю свое́ю, твердꙑ̑ни дщере І҆ꙋ́дины
и҆зве́рже на зе́млю, ѡ҆сквернѝ кнѧ́зи є҆ѧ̀. Сокрꙋшѝ во
гнѣ́вѣ ꙗ҆́рости своеѧ̀ ве́сь ро́гъ І҆и҃левъ, ѡ҆бративѝ вспѧ́ть
десни́цꙋ є҆гѡ̀ ѿ лица̀ врага̀, разжжѐ во І҆а́кѡвѣ ꙗ҆́кѡ
ѻ҆́гнь пла́мы, и҆ потребѝ всѧ̑ ѻ҆́крестъ. Напрѧжѐ лꙋ́къ
сво́й ꙗ҆́кѡ ра́тникъ проти́вный, ѹ҆твердѝ десни́цꙋ
свою̀ ꙗ҆́кѡ сꙋпоста́тъ, и҆ и҆збѝ всѧ̑ кра̑снаѧ ѻ҆́чїю мое́ю
въ селе́нїихъ дщере Сїѡ́ни, и҆злїѧ̀ ꙗ҆́кѡ ѻ҆́гнь ꙗ҆́рость
свою̀. Бы́сть Гд҇ь а҆́ки вра́гъ, погрꙋзѝ І҆и҃лѧ, погрꙋзѝ
всѧ̑ до́мы є҆гѡ̀, разсы́па всѧ̑ стѣ́ны є҆гѡ̀, и҆ ѹ҆мно́жи
дщери І҆ꙋ́динѣ смире́на и҆ смире́нꙋ. И҆ разве́рзе а҆́ки вї-
ногра́дъ селе́нїе своѐ, разсы́па пра́здники є҆гѡ̀: забы̀
Гд҇ь, ꙗ҆̀же сотворѝ въ Сїѡ́нѣ пра́здники и҆ сꙋббѡ́ты, и҆
ѡ҆ѕло́ви преще́нїемъ гнѣ́ва своегѡ̀ цр҇ѧ и҆ кн҇зѧ и҆ жерца̀.
Ѿри́не Гд҇ь же́ртвенникъ сво́й, ѿтрѧсѐ ст҇ы́ню свою̀:
сокрꙋшѝ рꙋко́ю вра́жїею стѣ́нꙋ забра́лѡвъ є҆гѡ̀: гла́съ
да́ша въ домꙋ̀ Гд҇ни, ꙗ҆́кѡ въ де́нь пра́здника.

И҆ сѣ́това предгра́дїе, и҆ ѡ҆гра́да вкꙋ́пѣ и҆знемо́же.

Врастóша въ зéмлю врата̀ є҆ѧ̀, погꙋбѝ и҆ сокрꙋшѝ верей є҆ѧ̀, царѧ̀ є҆ѧ̀, и҆ кнѧ́зи є҆ѧ̀ во ꙗ҆зы́цѣхъ: нѣ́сть закóна, и҆ прорóцы є҆ѧ̀ не вѝдѣша видѣ́нїѧ ѿ Гдⷭ҇а. Сѣдóша на земли̂, оу҆молкóша старѣ́йшины дщéре Сїѡ́ни, посы́паша пéрсть на главы̀ своѧ̑, препоѧ́сашасѧ во врéтища. низведóша въ зéмлю старѣ́йшинъ дѣвъ Ї҆ерꙋсали́мскихъ. Ѡ҆скꙋдѣ́ша ѻ҆́чи мои̂ въ слеза́хъ, смꙋти́сѧ сéрдце моѐ, и҆злїѧ́сѧ на зéмлю слáва моѧ̀, ѿ сокрꙋшéнїи дщéре людéй мои́хъ, внегдà ѡ҆скꙋдѣ̀ младéнецъ и҆ ссꙋ́щїй на стóгнахъ грáдскихъ. Мáтеремъ свои́мъ рекóша: гдѣ̀ пшени́ца и҆ вїнò; внегдà разслáбленымъ бы́ти ꙗ҆́кѡ ꙗ҆звеным̀ъ на стóгнахъ грáдскихъ, є҆гдà и҆зливáхꙋсѧ дꙋ́шы и҆́хъ въ лóно мáтерей и҆́хъ, Чтó ти засвидѣ́тельствꙋю; и҆лѝ чтò оу҆подóблю тебѣ̀, дщѝ Ї҆ерⷭ҇ли́мла; ктó тѧ оу҆тѣ́шитъ, дѣ́вице дщѝ Сїѡ́нѧ; ꙗ҆́кѡ возвели́чисѧ чáша сокрꙋшéнїѧ твоегѡ̀, ктò тѧ̀ и҆сцѣли́тъ; Восплескáша рꙋкáма ѿ тебѣ̀ вси̂ минꙋ́ющїи пꙋтéмъ, позвиздáша и҆ покивáша главóю своéю ѿ дщéри Ї҆ерⷭ҇ли́мли, рекꙋ́ще: сéй ли грáдъ, вѣнéцъ слáвы, весéлїе всеѧ̀ земли̂.

Кн. 1. Царствъ — II. 1—10

И҆ помоли́сѧ А҆́нна, и҆ речѐ: оу҆тверди́сѧ сéрдце моѐ въ Гдⷭ҇ѣ, вознесéсѧ рóгъ мóй въ Бз҃ѣ моéмъ: разши́ришасѧ оу҆ста̀ моѧ̀ на врагѝ моѧ̑, возвесели́хсѧ ѿ спасéнїи твоéмъ. Ꙗ҆́кѡ нѣ́сть ст҃ъ, ꙗ҆́кѡ Гдⷭ҇ь, и҆ нѣ́сть прáведенъ, ꙗ҆́кѡ Бг҃ъ нáшъ, и҆ нѣ́сть ст҃ъ пáче тебѐ. Не хвали́тесѧ, и҆ не глагóлите высѡ́каѧ въ горды́ни: нижѐ да и҆зы́детъ велерѣ́чїе и҆з̾ оу҆́стъ вáшихъ, ꙗ҆́кѡ

Бг҃ъ разꙋмовъ Гдⷭ҇ь, и҆ Бг҃ъ оу҆готовлѧѧй начинанїѧ своѧ̑. Лꙋкъ сильныхъ и҆знемо́же, и҆ немощствꙋ́ющїи препоѧ́сашасѧ со́лою: и҆спо́лненїи хлѣ́ба лиши́шасѧ, и҆ а҆лчꙋщїи пришелствоваша въ зе́млю: ꙗ҆́кѡ неплоды роди̇̀ се́дмь, и҆ мнѡ́гаѧ в҆ ча́дѣхъ и҆знемо́же. Гдⷭ҇ь мертви́тъ и҆ живи́тъ, низводи́тъ во а҆́дъ, и҆ возводи́тъ: Гдⷭ҇ь оу҆бо́житъ и҆ богати́тъ, смирѧ́етъ и҆ вы́ситъ: возставлѧ́етъ ѿ землѝ оу҆бо́га, и҆ ѿ гно́ища воздвиза́етъ ни́ща, посади́ти є҆го̀ съ могꙋ́щими людє́й, и҆ прⷭ҇то́лъ сла́вы даѧ̀ въ наслѣ́дїе и҆̀мъ. Даѧ́й мл҃твꙋ молѧ́щемꙋсѧ, и҆ бл҃гословѝ лѣ́та пра́веднагѡ, ꙗ҆́кѡ не въ крѣ́пости си́ленъ мꙋ́жъ. Гдⷭ҇ь не́мощна сотвори̇̀ сꙋпоста́та є҆гѡ̀: Гдⷭ҇ь ст҃ъ. Да не хва́литсѧ предꙋ́дрый премꙋ́дростїю свое́ю, и҆ да не хва́литсѧ си́льный си́лою свое́ю, и҆ да не хва́литсѧ бога́тый бога́тствомъ свои́мъ: но ѡ҆ се́мъ да хва́литсѧ хвалѧ́йсѧ, є҆́же разꙋмѣ́ти и҆ зна́ти Гдⷭ҇а, и҆ твори́ти сꙋ́дъ и҆ пра́вдꙋ посредѣ̀ землѝ. Гдⷭ҇ь взы́де на нб҃са̀, и҆ возгремѣ̀: то́й сꙋ́дитъ конце́мъ землѝ, пра́веденъ сы́й. И҆ да́стъ крѣ́пость царе́мъ на́шимъ, и҆ вознесе́тъ ро́гъ хрїста̀ своегѡ̀.

Кн. 2 Царствъ — I. 19—27 *)

Воздви́гни сто́лпъ, І҆́лю, на̀д оу҆ме́ршими, на высо́кихъ твои́хъ ꙗ҆звеными! Ка́кѡ падо́ша си́льнїи; Не возвѣща́йте въ Ге́ѳѣ, ни́жѐ повѣ́дайте на и҆схо́дищахъ А҆скалѡ́нихъ, да не возвеселѧ́тсѧ дщє́ри и҆ноплеме́нничи, ни да возра́дꙋютсѧ дщє́ри неѡбрѣ́зан-

---

*) Туй е образцова Єлегія, въ която Давидъ оплаква Саула и Іонаѳана.

ныхъ. Горы Гелвуйскїѧ, да не снидетъ роса, ниже дождь на васъ! ꙗкѡ тамѡ повер́женъ бысть щитъ сильныхъ: щитъ Саꙋловъ не бысть помазанъ єлеемъ. Ѿ крове ꙗзвеныхъ, и ѿ тꙋка сильныхъ лꙋкъ Іѡнаѳа́новъ не возвратисѧ тощъ вспѧть, и мечь Саꙋловъ не возвратисѧ тощъ. Саꙋлъ и Іѡнаѳа́нъ, возлюбленнїи и прекраснїи, неразлꙋчни, благолѣпни въ животѣ своемъ, и въ смерти своей не разлꙋчишасѧ! Паче, орлѡвъ легцы, и паче львѡвъ крѣпцы. Плачите по Саꙋлѣ, дщери Їилевы, иже васъ ѡблачаше въ червленицы со оукрашенїемъ вашимъ, и возлагаше оукрашенїе злато на ризы вашѧ. Какѡ падоша силнїи посредѣ брани; Іѡнаѳа́не, до смерти на высокихъ твоихъ ꙗзвенъ еси. Болѣзнꙋю ѡ тебѣ, брате мой Іѡнаѳа́не, красный ми зѣлѡ: оудивисѧ любовь твоѧ ѿ мене паче любве женскїѧ. Какѡ падоша силнїи, и погибоша орꙋжїѧ браннаѧ;

Псалт. Псаломъ XCVII.

Воспойте Гдеви пѣснь новꙋ, ꙗкѡ дивна сотвори Гдь: спасе его десница егѡ и мышца стаѧ егѡ. Сказа Гдь спасенїе свое, пред ꙗзыки ѿкры правдꙋ свою. Помѧнꙋ милость свою Їакѡвꙋ, и истинꙋ свою домꙋ Ісраилевꙋ: видѣша вси концы земли спасенїе Бга нашегѡ. Воскликните Бгови всѧ землѧ, воспойте, и радꙋйтесѧ, и пойте. Пойте Гдеви въ гꙋслехъ и гласѣ ѱаломстѣ, Въ трꙋбахъ кованыхъ и гласомъ трꙋбы рожаны: вострꙋбите пред цремъ Гдемъ. Да подвижитсѧ море и исполненїе егѡ, вселеннаѧ и вси

живꙋщїи на ней. Рѣки восплещꙋтъ рꙋкою вкꙋпѣ, горы возрадꙋютса ѿ лица Гдна, ꙗкѡ градетъ, ꙗкѡ йдетъ сꙋдити землй: сꙋдити вселеннѣй в' правдꙋ, и людемъ правостїю.

Псалм. Псаломъ — XIV.

Гди, кто ѡбитаетъ в' жилищи твоемъ; или кто вселитса во стꙋю горꙋ твою; Ходай непороченъ, и дѣлаай правдꙋ, глай истинꙋ въ срцѣ своемъ. Иже не оульстй ꙗзыкомъ своимъ, и не сотвори искреннемꙋ своемꙋ ѕла, и поношенїа не прїатъ на ближнїа своа: оуничиженъ есть пред нимъ лꙋкавнꙋай, боащыажеса Гда славитъ: кленыйса искреннемꙋ своемꙋ, и не ѿметаасѧ: сребра своегѡ не даде въ лихвꙋ, и мзды на неповинныхъ не прїатъ. Творай сїа не подвижитса во вѣкъ.

Псаломъ — XVIII.

Нбса повѣдаютъ славꙋ Бжїю, творенїе же рꙋкꙋ егѡ возвѣщаетъ твердь. День дни ѿрыгаетъ глъ. и нощь нощи возвѣщаетъ разꙋмъ. Не сꙋть рѣчи, ниже словеса, иже не слышатса гласи ихъ. Во всю землю изыде вѣщанїе ихъ, и въ концы вселенныа глаголы ихъ. Въ солнцѣ положй селенїе свое: и той ꙗкѡ женихъ исходай ѿ чертога своегѡ, возрадꙋетса ꙗкѡ исполинъ тещи пꙋть. Ѿ краа нбсе исходъ егѡ, и срѣтенїе егѡ до краа нбсе: и нѣсть иже оукрыетса теплоты егѡ. Законъ Гднь непороченъ, ѡбращаай дꙋшы: свидѣтелство Гдне вѣрно, оумꙋдраающее

млад́енцы. Ѡправданїѧ Гдна пра́ва, веселѧ́щаѧ срце: за́повѣдь Гднѧ свѣтла̀, просвѣща́ющаѧ о́чи. Стра́хъ Гднь чи́стъ, пребыва́ѧй въ вѣкъ вѣка: сꙋдьбы̀ Гдни. и҆́стинны, ѡ҆правда́нны вкꙋ́пѣ, вожделѣ́нны па́че зла́та и҆ ка́мене че́стна мно́га, и҆ сла́ждшѧ па́че ме́да и҆ со́та. И҆́бо ра́бъ тво́й храни́тъ ѧ҆̀: внегда̀ сохрани́ти ѧ҆̀, воздаѧ́нїе мно́го. Грѣхопаде́нїѧ кто̀ разꙋмѣ́етъ; ѿ та́йныхъ мои́хъ ѡ҆чи́сти мѧ̀, и҆ ѿ чꙋжди́хъ поща дѝ раба̀ твоего̀. А҆́ще не ѡ҆блада́ютъ мно́ю, тогда̀ непоро́ченъ бꙋ́дꙋ, и҆ ѡ҆чи́щꙋсѧ ѿ грѣха̀ вели́ка. И҆ бꙋ́дꙋтъ во бл҃говоле́нїе словеса̀ ᲂу҆́стъ мои́хъ, и҆ поꙋче́нїе срца моегѡ̀ пред̾ тобо́ю вы́нꙋ, Гди помо́щниче мо́й и҆ и҆зба́вителю мо́й.

Псаломъ — XXXII. 1—12.

Ра́дꙋйтесѧ, пра́веднїи, ѡ҆ Гдѣ: пра́вымъ подоба́етъ похвала̀. И҆сповѣ́дайтесѧ Гдеви въ гꙋ́слехъ, во ѱалти́ри десѧтостр́ꙋннѣмъ по́йте є҆мꙋ̀. Воспо́йте є҆мꙋ̀ пѣ́снь но́вꙋ, до́брѣ по́йте є҆мꙋ̀ со восклица́нїемъ. Ꙗ҆́кѡ пра́во сло́во Гдне, и҆ всѧ̑ дѣла̀ є҆гѡ̀ въ вѣ́рѣ: лю́битъ млтыню и҆ сꙋ́дъ Гдь: ми́лости Гдни и҆спо́лнь землѧ̀. Сло́вомъ Гднимъ небеса̀ ᲂу҆твердѝшасѧ, и҆ дх҃омъ ᲂу҆́стъ є҆гѡ̀ всѧ̀ си́ла и҆́хъ. Собира́ѧй ꙗ҆́кѡ мѣ́хъ во́ды морскї́ѧ, полага́ѧй в̾ сокро́вищахъ бе́здны. Да ᲂу҆бои́тсѧ Гда всѧ̀ землѧ̀, ѿ негѡ́же да подви́жꙋтсѧ всѝ живꙋ́щїи по вселе́ннѣй: ꙗ҆́кѡ то́й речѐ, и҆ бы́ша: то́й повелѣ̀, и҆ созда́шасѧ. Гдь разорѧ́етъ совѣ́ты ꙗ҆зы́кѡвъ, ѿмета́етъ совѣ́ты кнѧзе́й: совѣ́тъ же Гдн во вѣ́къ

пребываетъ, помышленїѧ срца егѡ въ родъ и родъ. Блаженъ ѧзыкъ, емꙋже есть Гдь Бгъ егѡ, люди, ѧже избра въ наслѣдїе себѣ.

Псаломъ — XLV.

Бгъ намъ прибѣжище и сила, помощникъ въ скорбехъ ѡбрѣтшихъ ны зѣлѡ. Сегѡ ради не ꙋбоимсѧ, внегда смꙋщаетсѧ земля, и прелагаютсѧ горы въ срца морскаѧ. Возшꙋмѣша, и смѧтошасѧ воды ихъ, смѧтошасѧ горы крѣпостїю егѡ. Рѣчнаѧ ꙋстремленїѧ веселѧтъ градъ Бжїй: ѡсвѧтилъ есть селенїе свое Вышнїй. Бгъ посредѣ егѡ, и не подвижитсѧ: поможетъ емꙋ Бгъ ꙋтро заꙋтра. Смѧтошасѧ ѧзыцы, ꙋклонишасѧ цртвїѧ; даде гласъ свой Вышнїй, подвижесѧ земля. Гдь силъ с нами, заствпникъ нашъ Бгъ Їаковль. Прїидите, и видите дѣла Бжїѧ, ѧже положи чꙋдеса на земли: ѿемлѧ брани до конецъ земли, лꙋкъ сокрꙋшитъ, и сломитъ ѻрꙋжїе, и щиты сожжетъ ѻгнемъ. Ꙋпразднитесѧ, и разꙋмѣйте, ѧкѡ азъ есмь Бгъ: вознесꙋсѧ на земли. Гдь силъ съ нами, заствпникъ нашъ Бгъ Їаковль.

Псаломъ — LXXXI.

Бгъ ста въ сонмѣ боговъ, посредѣ же боги разсꙋдитъ: доколѣ сꙋдите неправдꙋ, и лица грѣшникѡвъ прїемлете: Сꙋдите сирꙋ и ꙋбогꙋ, смирена и нища ѡправдайте: измите нища и ꙋбога, из рꙋки грѣшничи избавите его. Не познаша, ниже ꙋразꙋмѣша, во тмѣ ходѧтъ: да подвижатсѧ всѧ ѡснованїѧ земли. Азъ рѣхъ: бози есте, и сынове Вы-

шнагѡ всѝ: вы́ же ꙗ҆́кѡ человѣ́цы оу҆мира́ете, и҆ ꙗ҆́кѡ є҆ди́нъ ѿ кнѧзе́й па́даете. Воскрⷭ҇нѝ, Бж҃е, сꙋдѝ землѝ: ꙗ҆́кѡ ты̀ наслѣ́диши во всѣ́хъ ꙗ҆зы́цѣхъ.

Псаломъ — СII.

Бл҃гословѝ, дꙋшѐ моѧ̀, Гд҇а: Гдⷭ҇и Бж҃е мо́й, возвели́чилсѧ є҆сѝ ѕѣлѡ̀: во и҆сповѣ́данїе и҆ въ велелѣ́потꙋ ѡ҆блеклсѧ є҆сѝ. Ѡ҆дѣва́йсѧ свѣ́томъ ꙗ҆́кѡ ри́зою, простира́ѧй не́бо ꙗ҆́кѡ ко́жꙋ. Покрыва́ѧй вода́ми превы́спреннѧѧ своѧ̑, полага́ѧй ѻ҆́блаки на восхожде́нїе своѐ, ходѧ́й на крилꙋ̀ вѣ́треню. Творѧ́й а҆́гГлы своѧ̑ дꙋ́хи, и слꙋ́гѝ своѧ̀ пла́мень ѻ҆́гненный. Ѡ҆снова́ѧй зе́млю на тве́рди є҆ѧ̀: не преклони́тсѧ въ вѣ́къ вѣ́ка. Бе́здна, ꙗ҆́кѡ ри́за, ѡ҆дѣѧ́нїе є҆ѧ̀: на гора́хъ ста́нꙋтъ во́ды. Ѿ запреще́нїѧ твоегѡ̀ побѣ́гнꙋтъ, ѿ гла́са гро́ма твоегѡ̀ оу҆боѧ́тсѧ. Восхо́дѧтъ го́ры, и҆ низхо́дѧтъ полѧ̀ въ мѣ́сто, є҆́же ѡ҆снова́лъ є҆сѝ и҆̀мъ. Предѣ́лъ положи́лъ є҆сѝ, є҆гѡ́же не пре́йдꙋтъ, нижѐ ѡ҆братѧ́тсѧ покры́ти зе́млю. Посыла́ѧй и҆сто́чники въ де́брехъ, посредѣ̀ го́ръ про́йдꙋтъ во́ды. Напаѧ́ютъ всѧ̑ звѣ́ри се́льныѧ: ждꙋ́тъ ѻ҆на́гри въ жа́ждꙋ свою̀. На ты́хъ пти́цы нб҇ныѧ привита́ютъ: ѿ среды̀ ка́менїѧ дадѧ́тъ гла́съ. Напаѧ́ѧй го́ры ѿ превы́спреннихъ свои́хъ: ѿ плода̀ дѣ́лъ твои́хъ насы́титсѧ землѧ̀. Прозѧба́ѧй травꙋ̀ скотѡ́мъ, и҆ ѕла́къ на слꙋ́жбꙋ человѣ́кѡмъ, и҆звестѝ хлѣ́бъ ѿ землѝ: и҆ вино̀ весели́тъ се́рдце человѣ́ка, оу҆ма́стити лицѐ є҆ле́емъ: и҆ хлѣ́бъ се́рдце человѣ́ка оу҆крѣпи́тъ. Насы́тѧтсѧ древа̀ пѡльска́ѧ,

кедри Ливанстіи, ихже еси насадилъ. Тамѡ птицы вогнѣздатса: Еродіево жилище предводительствѹетъ ими. Горы высѡкіа еленемъ, камень прибѣжище заацемъ. Сотворилъ есть лѹнѹ во времена: солнце позна западъ свой. Положилъ еси тмѹ, и бысть нощь, въ нейже пройдѹтъ вси звѣріе дѹбравніи: скѵмни рыкающіи восхитити, и взыкати ѿ Бга пищѹ себѣ. Возсіа слнце, и собрашасѧ, и въ ложахъ своихъ лагѹтъ: изыдетъ человѣкъ на дѣло свое, и на дѣланіе свое до вечера.

Ѧкѡ возвеличишасѧ дѣла твоа, Гди: всѧ премѹдростію сотворилъ еси: исполнисѧ землѧ твари твоеа. Сіе море великое и пространное: тамѡ гади ихже нѣсть числа, живѡтнаѧ малаѧ съ великими. Тамѡ корабли преплаваютъ . . . . Всѧ въ тебѣ чаютъ, дати пищѹ имъ во благо времѧ. Давшѹ тебѣ имъ, соберѹтъ: ѿверзшѹ тебѣ рѹкѹ, всѧческаѧ исполнѧтсѧ благости: ѿвращшѹ же тебѣ лице, возмѧтѹтсѧ. Ѿимеши дѹхъ ихъ, и исчезнѹтъ, и въ персть свою возвратѧтсѧ: послеши дха твоего, и созиждѹтсѧ: и ѡбновиши лице земли. Бѹди слава Гднѧ во вѣки: возвеселитсѧ Гдь ѡ дѣлѣхъ своихъ. Призираѧй на землю, и творѧй ю трѧстисѧ: прикасаѧйсѧ горамъ, и дымѧтсѧ. Воспою Гдеви въ животѣ моемъ, пою Бгѹ моемѹ дондеже есмь. Да ѹсладитсѧ емѹ бесѣда моѧ, азъ же возвеселюсѧ ѡ Гдѣ. Да исчезнѹтъ грѣшницы ѿ земли, и беззаконницы, ѧкоже не быти имъ: блгви, дше моѧ, Гда.

Псаломъ — CXXXVI.

На рѣка́хъ Вавѵ̈ло́нскихъ, та́мѡ сѣдо́хомъ и̂ пла́кахомъ, внегда̀ помяну́ти на́мъ Сїѡ́на. На вѣ́рбїихъ посредѣ̀ е̂гѡ̀ ѡ̂бѣ́сихомъ ѻ̂рга́ны на́ша. Ꙗ҆́кѡ та́мѡ вопроси́ша ны̀ плѣ́ншїи на́съ ѡ̂ словесѣ́хъ пѣ́сней, и̂ ве́дшїи на́съ ѡ̂ пѣ́нїи; воспо́йте на́мъ ѿ пѣ́сней Сїѡ́нскихъ. Ка́кѡ воспое́мъ пѣ́снь Гдⷭ҇ню на земли̂ чужде́й; А҆́ще забу́ду тебѐ, І҆ерусали́ме, забве́на бу́ди десни́ца моѧ̀. Прилпни̂ ѧ҆зы́къ мо́й горта́ни моемꙋ̀, а҆́ще не помѧнꙋ̀ тебѐ, а҆́ще не предложꙋ̀ І҆ерꙋсали́ма ꙗ҆́кѡ въ нача́лѣ весе́лїѧ моегѡ̀. Помѧнѝ, Гдⷭ҇и, сы́ны Є҆дѡ́мскїѧ къ де́нь І҆ерꙋсали́мль, глаго́лющыѧ: и҆стощава́йте, и҆стощава́йте до ѡ҆снова́нїй є҆гѡ̀. Дщѝ Вавѵ̈лѡ́нѧ, ѡ҆кая́ннаѧ, бла́женъ и҆́же возда́стъ тебѣ̀ воздаѧ́нїе твоѐ, є҆́же воздала̀ є҆сѝ на́мъ: бла́женъ и҆́же и҆́мать и҆ разбїе́тъ младе́нцы твоѧ̀ ѡ҆ ка́мень.

Псаломъ — CXLIII. 1 — 10.

Блгⷭ҇ве́нъ Гдⷭ҇ь Бг҃ъ мо́й, на́учаѧй рꙋ́цѣ мои̂ на ѡ҆полче́нїе, пе́рсты моѧ̀ на бра́нь. Млⷭ҇ть моѧ̀ и҆ прибѣ́жище моѐ, застꙋ́пникъ мо́й и҆ и҆зба́витель мо́й, защи́титель мо́й, и҆ на него̀ ᲂу҆пова́хъ: повинꙋ́ѧй лю́ди моѧ̂ под̾ мѧ̀. Гдⷭ҇и, что̀ є҆́сть чл҃вѣ́къ, ꙗ҆́кѡ позна́лсѧ є҆сѝ є҆мꙋ̀; и҆лѝ сн҃ъ чл҃вѣ́чь, ꙗ҆́кѡ вмѣнѧ́еши є҆го̀; Чл҃вѣ́къ сꙋетѣ̀ ᲂу҆подо́бисѧ: днїе є҆гѡ̀ ꙗ҆́кѡ сѣ́нь прехо́дѧтъ. Гдⷭ҇и, преклонѝ нбⷭ҇са̀, и҆ сни́ди: косни́сѧ гора́мъ, и҆ воздымѧ́тсѧ: блесни̂ мо́лнїю, и҆ разжене́ши ѧ҆̀: посли̂ стрѣ́лы твоѧ̀, и҆ смѧ—

тёшы а҃. Пошли́ ру́кꙋ твою̀ съ высоты̀: и҆змѝ мѧ̀ и҆ и҆зба́ви мѧ̀ ѿ во́дъ мно́гихъ, и҆з̾ рꙋкѝ сынѡ́въ чꙋжди́хъ, и҆̀хже ᲂу҆ста̀ глаго́лаша сꙋетꙋ̀, и҆ десни́ца и҆́хъ, десни́ца непра́вды. Бж҃е, пѣ́снь но́вꙋ воспою̀ тебѣ̀, во ѱалти́ри десѧтострꙋ́ннѣмъ пою̀ тебѣ̀, даю́щемꙋ спасе́нїе царе́мъ, и҆збавлѧ́ющемꙋ Дв҃да раба̀ своегѡ̀ ѿ меча̀ лю́та.

Кн. Исходъ — XV. 1 — 19.

Пои́мъ Гдⷭ҇еви, сла́вно бо просла́висѧ: конѧ̀ и҆ вса́дника вве́рже въ мо́ре. Помо́щникъ и҆ покрови́тель бы́сть мнѣ̀ во спасе́нїе: се́й мо́й Бг҃ъ, и҆ просла́влю є҆гѡ̀: Бг҃ъ ѻ҆ц҃а̀ моегѡ̀, и҆ вознесꙋ̀ є҆гѡ̀. Гдⷭ҇ь сокрꙋша́ѧй бра̑ни, Гдⷭ҇ь и҆́мѧ є҆мꙋ̀. Колесни́цы Фараѡ́новы, и҆ си́лꙋ є҆гѡ̀ вве́рже въ мо́ре: и҆збра̑нныѧ вса́дники трїста́ты потопѝ въ чермнѣ́мъ мо́ри. Пꙋчи́ною покры̀ и҆́хъ: погрѧзо́ша во глꙋбинѣ̀ ꙗ҆́кѡ ка́мень. Десни́ца твоѧ̀, Гдⷭ҇и, просла́висѧ въ крѣ́пости: десна́ѧ твоѧ̀ рꙋка̀, Гдⷭ҇и, сокрꙋшѝ враги̑: и҆ мно́жествомъ сла́вы твоеѧ̀ стёрлъ є҆сѝ сопроти́вныхъ. Посла́лъ є҆сѝ гнѣ́въ тво́й, поѧдѐ ѧ҆̀ ꙗ҆́кѡ сте́блїе. И҆ дꙋ́хомъ ꙗ҆́рости твоеѧ̀ разстꙋпи́сѧ вода̀: ѡ҆гꙋстѣ́ша ꙗ҆́кѡ стѣна̀ во́ды, ѡ҆гꙋстѣ́ша и҆̀ꙁво́лны посредѣ̀ мо́рѧ. Речѐ вра́гъ: гна́въ, пости́гнꙋ, раздѣлю̀ коры́сть, и҆спо́лню дꙋ́шꙋ мою̀, ᲂу҆бїю̀ мече́мъ мои́мъ, госпо́дствовати бꙋ́детъ рꙋка̀ моѧ̀. Посла́лъ є҆сѝ дх҃а твоегѡ̀, покры̀ ѧ҆̀ мо́ре: погрѧзо́ша ꙗ҆́кѡ ѻ҆́лово в̾ водѣ̀ ѕѣлнѣ̀й. Кто̀ подо́бенъ тебѣ̀ в̾ бозѣ́хъ Гдⷭ҇и, кто̀ подо́бенъ тебѣ̀; просла́вленъ во ст҃ы́хъ, ди́венъ въ сла́вѣ, творѧ́й чꙋдеса̀.

Простерлъ єси десницꙋ твою пожрѐ ѧ҆ землѧ̀. Наставилъ єси правдою твоєю люди твоѧ̀ сїѧ, ꙗ҆же и҆збавилъ єси: ꙋ҆тѣшилъ єси крѣпостїю твоєю во ѡ҆битель ст҃ꙋю твою̀, Слышаша ꙗ҆зыцы, и҆ прогнѣвашасѧ, болѣзни прїѧша живꙋщїи въ Фѷлїстїмѣ. Тогда̀ потщашасѧ влⷭ҇ки Єдѡмстїи, и҆ кнѧзи Мѡавїтстїи, прїѧтъ ѧ҆ трепетъ: растаѧша всѝ живꙋщїи въ Ханаанѣ. Да нападетъ на нѧ̀ страхъ и҆ трепетъ: величїемъ мышцы твоеѧ̀ да ѡ҆каменѧтсѧ, дондеже пройдꙋтъ людїе твои, Гдⷭ҇и, дондеже пройдꙋтъ людїе твои сїи, ꙗ҆же стѧжалъ єси. Введъ насади ѧ҆ въ горꙋ достоѧнїѧ твоегѡ̀, въ готовое жилище твоѐ, є҆же содѣлалъ єси, Гдⷭ҇и, ст҃ынѝю, ю҆же ꙋ҆готоваста рꙋцѣ твои. Гдⷭ҇ь царствꙋѧй вѣки, и҆ на вѣкъ, и҆ є҆щѐ. Єгда̀ вниде конница Фараѡнова съ колесницами и҆ всадники в̾ море, и҆ наведѐ на ни́хъ Гдⷭ҇ь водꙋ морскꙋю: сынове же І҆и҃левы проидоша сꙋшею посредѣ морѧ.

4. Изъ църковны-тѣ книгы, що сѫ напечатаны въ XIX-ыя вѣкъ.

Покаѧнїѧ ѿверзи ми двери, Жизнодавче: ꙋ҆тренюетъ бо дꙋ́хъ мой ко храмꙋ ст҃омꙋ твоемꙋ̀, храмъ носѧй тѣлесный весь ѡ҆скверненъ: но ꙗ҆кѡ щедръ ѡ҆чисти благоꙋтробною твоею милостїю.

Чертогъ твой вижꙋ, спасе мой, ꙋ҆крашенный, и҆ ѡ҆дежды не и҆мамъ, да внидꙋ вонь: просвѣти ѡ҆дѣѧнїе дꙋшѝ моеѧ̀, свѣтодавче, и҆ спаси мѧ.

Плóтїю оу҆снꙋ́въ ꙗ҆́кѡ мéртвъ, царю̀ и҆ Гдⷭ҇и, триднéвенъ воскрéслъ є҆сѝ, а҆да́ма воздви́гъ ѿ тлѝ, и҆ оу҆праздни́въ смéрть, пáсха нетлѣ́нїѧ, мíра спасéнїе.

Хрⷭ҇то́съ раждáетсѧ, слáвите, Хрⷭ҇то́съ съ нбⷭ҇ъ, срѧ́щите, Хрⷭ҇то́съ на землѝ, возноси́тесѧ: по́йте Гдⷭ҇еви всѧ̀ землѧ̀ и҆ весе́лїемъ воспо́йте лю́дїе: ꙗ҆́кѡ просла́висѧ.

Бг҃ъ сы́й ми́ра, ѻ҆ц҃ъ щедро́тъ, вели́кагѡ совѣ́та твоегѡ̀ А҆́гг҃ла, ми́ръ подава́юща, посла́лъ є҆сѝ на́мъ. Тѣ́мъ богоразꙋ́мїемъ къ свѣ́тꙋ наста́влшесѧ, ѿ но́щи оу҆́тренюще славосло́вимъ тѧ̀ чл҃колю́бче.

Та́инство стра́нное ви́жꙋ и҆ пресла́вное: нéбо верте́пъ, престо́лъ херꙋві́мскїй дв҃ꙋ, ꙗ҆́слы вмѣсти́лище: въ ни́хже возлежѐ невмѣсти́мый хрⷭ҇то́съ бг҃ъ, є҆го́же воспѣва́юще велича́емъ.

Глꙋбинны̀ ѿкры́лъ є҆́сть днѡ̀, и҆ сꙋ́шею своѧ̀ влече́тъ: въ не́й покры́въ проти̑вныѧ крѣ́пкїй во бранѣ́хъ гдⷭ҇ь, ꙗ҆́кѡ просла́висѧ.

Сꙋ́шꙋ глꙋбородите́лнꙋю зе́млю со́лнце наше́ствова и҆ногда̀: ꙗ҆́кѡ стѣна́ бо ѿѡ҆густѣ̀ ѻ҆́ба по́лы вода̀ лю́демъ, мо́ре пѣшеходѧ́щымъ и҆ бг҃оꙋго́днѡ пою́щымъ, пои́мъ гдⷭ҇еви, сла́вѡ бо просла́висѧ.

Воскресе́нїѧ де́нь, просвѣти́мсѧ лю́дїе, па́сха гдⷭ҇нѧ па́сха: ѿ сме́рти бо къ жи́зни, и҆ ѿ землѝ къ небесѝ Хрⷭ҇то́съ Бг҃ъ на́съ приведѐ, побѣ́днꙋю пою́щыѧ.

Снизше́лъ є҆сѝ въ преиспѡ́днѧѧ землѝ, и҆ сокрꙋши́лъ є҆сѝ вере́и вѣ́чныѧ, содержа́щыѧ свѧ́занныѧ, Хрⷭ҇тѐ, и҆ тридне́венъ, ꙗ҆́кѡ ѿ ки́та І҆ѡ́на, воскре́слъ є҆сѝ ѿ гро́ба.

Воскресе́нїе твоѐ Хрⷭ҇тѐ спа́се, а҆́гг҇ли пою́тъ на нбⷭ҇е́сѣхъ, и҆ на́съ на землѝ сподо́би чи́стымъ срⷣцемъ Тебѐ сла́вити.

Возведѝ ѻ҆́крестъ ѻ҆́чи твоѝ, сїѡ́не и҆ ви́ждь: сѐ бо прїидо́ша къ тебѣ̀, ꙗ҆́кѡ бг҇освѣ́тлаѧ свѣти̑ла ѿ за́пада, и҆ сѣ́вера, и҆ мо́рѧ, и҆ восто́ка ча̑да твоѧ̑ въ тебѣ̀ благословѧ̑щаѧ хрⷭ҇та̀ во вѣ́ки.

Жите́йское мо́ре, воздвиза́емое зра̀ напа́стей бу́рею къ ти́хомꙋ приста́нищꙋ твоемꙋ̀ прите́къ, вопїю́ ти: возведѝ ѿ тлѝ живо́тъ мо́й Многоми́лостиве.

Ѻ҆́бразъ е҆́смь неизрече́нныѧ твоеѧ̀ сла́вы, а҆́ще и҆ ꙗ҆́звы ношꙋ̀ прегрѣше́нїй: ᲂу҆щె́дри твоѐ созда́нїе, вл҇ко, и҆ ѡ҆чи́сти твои́мъ благоꙋтро́бїемъ: и҆ вожделѣ́нное ѻ҆те́чество пода́ждь ми, ра̀ па́ки жи́телѧ мѧ̀ сотворѧ́ѧ.

Пла́чꙋ и҆ рыда́ю, е҆гда̀ помышлѧ́ю сме́рть, и҆ ви́жꙋ во гро́бѣ лежа́щꙋю, по ѻ҆́бразꙋ бж҇їю созда́ннꙋю на́шꙋ красотꙋ̀, безобра́знꙋ, безсла́внꙋ, не и҆мꙋ́щꙋю ви́да. Ѿ чꙋ́десѐ! что̀ сїѐ е҆́же ѡ҆ на́съ бы́сть та́инство? ка́кѡ преда́хомсѧ тлѣ́нїю; ка́кѡ сопрѧго́хомсѧ сме́рти; вои́стинꙋ бж҇їимъ повелѣ́нїемъ, ꙗ҆́коже пи́сано е҆́сть, подаю́щагѡ преста́вльшемꙋсѧ ᲂу҆поко́енїе.

Ꙗ҆ви́шасѧ и҆сто́чницы бе́здны, вла́ги непричáстны и҆ ѿкры́шасѧ мо́рѧ волнꙋ́ющасѧ ѡ҆снова̑нїѧ бꙋ́рею: ма́нїемъ бо запрети́лъ е҆сѝ е҆мꙋ̀ и҆зрѧ́дныѧ же лю́ди спа́слъ е҆сѝ, пою́щыѧ пѣ́снь тебѣ̀, Гдⷭ҇и.

Бж҇їѧ снисхожде́нїѧ ѻ҆́гнь ᲂу҆стыдѣ́сѧ въ Вавило́нѣ и҆ногда̀: сегѡ̀ ра́ди ѻ҆́троцы въ пе́щи ра́дованною ного́ю, ꙗ҆́кѡ во цвѣ́тницѣ ликꙋ́юще, поѧ́хꙋ: блгⷭ҇ве́нъ е҆сѝ бж҇е ѻ҆те́цъ на́шихъ.

Молитвꙋ пролїю ко гдꙋ, и томꙋ возвѣщꙋ печа́ли моѧ̑: ѧ̓кѡ зѡ́лъ дꙋша̀ моѧ̀ исполнисѧ, и живо́тъ мо́й а̑дꙋ приближисѧ, и молюсѧ, ѧ̓кѡ Іѡ́на: ѿ тлѝ Бжѐ возведи́ мѧ.

Оуслы́ша прро́къ пришествїе твоѐ Гдѝ и оубоѧ́сѧ, ѧ̓кѡ хо́щеши ѿ дѣ́вы роди́тисѧ и человѣ́кѡмъ ѧ̓ви́тисѧ, и глаго́лаше: оуслы́шахъ слꙋ́хъ тво́й, и оубоѧ́хсѧ. Сла́ва си́лѣ твое́й Гдѝ.

Вскꙋ́ю мѧ̀ ѿри́нꙋлъ є҆сѝ ѿ лица̀ твоегѡ̀, Свѣ́те незаходи́мый, и покры́ла мѧ̀ є҆́сть чꙋжда́ѧ тма̀ ѡ҆ка́ѧннаго; но ѡ҆братѝ мѧ̀, и къ свѣ́тꙋ за́повѣдей твои́хъ пꙋти̑ моѧ̑ напра́ви, , молюсѧ.

Ви́дите, ви́дите, ѧ̓кѡ а҆́зъ є҆́смь Бгъ, ма́ннꙋ ѡ҆дожди́вый и во́дꙋ и҆зъ ка́мене и҆сточи́вый дре́вле въ пꙋсты́ни лю́демъ мои̑мъ, десни́цею и крѣ́постїю мое́ю.

Вскꙋ́ю оуныва́ющи, дꙋшѐ моѧ̀, грѣхꙋ̀ рабо́таеши, и вскꙋ́ю, немощна̀ сꙋ́щи ко врачꙋ̀ не притека́еши; Сѐ вре́мѧ благопрїѧ́тное, се́ спасе́нїѧ ны́нѣ де́нь и҆́стинный: воста́ни, ѡ҆мы́й твоѐ лицѐ покаѧ́нїѧ слеза́ми, и є҆ле́емъ благотворе́нїѧ свѣщꙋ̀ просвѣтѝ, ѧ̓кѡ да ѡ҆бра́щеши ѡ҆чище́нїе ѿ Хрта̀ Бга и ве́лїю ми́лость.

Ты̀ моѧ̀ крѣ́пость Гдѝ, ты̀ моѧ̀ и си́ла, ты̀ моѐ ра́дованїе, не ѡ҆ста́вль нѣ́дра ѻ҆́ча, и на́шꙋ нищетꙋ̀ просвѣти́въ. Тѣ́мъ съ прро́комъ А҆вваку́момъ зовꙋ̀ тѝ: си́лѣ твое́й сла́ва, чл҃колю́бче.

Воспо́йте, лю́дїе благолѣ́пнѡ въ Сїѡ́нѣ, и моли́твꙋ воздади́те Хртꙋ̀ во Ієрли́мѣ: са́мъ бо гряде́тъ со ѻ҆́бластїю во сла́вѣ. Въ не́мъ же оутверди́сѧ цр҃ковь, зовꙋ́щи: ѡ҆са́нна, благве́нъ є҆сѝ грѧды́й.

Веселися, Іерлиме, торжествуйте любящіи Сіѡна: царствуяй во во вѣки Гдь силъ пріиде. Да благоговѣетъ вся земля ѿ лица егѡ, и да вопіетъ: блгвите вся дѣла Гдня Гда.

Бгъ Гдь, и явися намъ, составите праздникъ: и веселящеся, пріидите возвеличимъ Хрта съ ваіами и вѣтьвми, пѣсньми зовуще: блгвенъ грядый во имя Гда Спса нашегѡ.

Сѣченное сѣчется Море Чермное, волнопитаемая же изсушается глубина: таяжде купнѡ безоружнымъ бывши проходима, и всеоружнымъ гробъ, пѣснь же богокрасная воспѣвашеся: славнѡ прославися Хртосъ Бгъ нашъ.

Тебе на водахъ повѣсившаго всю землю неѡдержимѡ тварь видѣвши на лобнѣмъ висима ужасомъ многимъ содрогашеся, нѣсть стъ развѣ тебе Гди, взывающи.

На крстѣ твое бжтвенное истощаніе провидя Явваку́мъ, ужасся, вопіяше: ты, сильныхъ пресѣклъ еси державу блже, приѡбщаяся сущымъ во адѣ, якѡ всесиленъ.

Бгоявленія твоегѡ, Хрте, къ намъ милостивнѡ бывшагѡ, Исаіа, свѣтъ видѣвъ невечерній, изъ нощи утренневавъ, взываше: воскреснутъ мертвіи, и востанутъ сущіи во гробѣхъ, и вси земнородніи возрадуются.

Ужаснися бояйся нбо, да подвижатся ѡснованія земли: се бо во мертвецѣхъ вмѣняется во

вы́шнихъ живый, и҆ во гро́бѣ ма́лѣ страннопрїе́млетсѧ, є҆го́же ѻ҆́троцы бл҃гвите, свѧще́нницы воспо́йте, лю́дїе превозноси́те, во всѧ҃ вѣ́ки.

Не рыда́й менѐ, ма́ти, зрѧ́щи во гро́бѣ, є҆го́же во чре́вѣ безъ сѣ́мене зача́ла є҆сѝ Сы́на: воста́нꙋ бо и҆ просла́влюсѧ, и҆ вознесꙋ̀ со сла́вою непреста́ннѡ, ꙗ҆́кѡ Бг҃ъ, вѣ́рою и҆ любо́вїю тѧ̀ велича́ющыѧ.

Ѽ бж҃ественнагѡ! ѽ любе́знагѡ! ѽ сладча́йшагѡ твоегѡ̀ гла́са! съ на́ми бо нело́жнѡ ѡ҆бѣща́лсѧ є҆сѝ бы́ти до сконча́нїѧ вѣ́ка, Хрⷭ҇тѐ: є҆гѡ́же вѣ́рнїи ᲂу҆тверж де́нїе наде́жды и҆мꙋ́ще, ра́дꙋемсѧ.

Спаси́телю Бг҃ꙋ, въ мо́ри лю́ди немо́крыми нога́ми наста́вльшемꙋ, и҆ Фараѡ́на со всѣ́мъ во́инствомъ пото́пльшемꙋ, томꙋ̀ є҆ди́номꙋ пои́мъ, ꙗ҆́кѡ просла́висѧ.

Пла́вающаго въ молвѣ̀ жите́йскихъ попече́нїй, съ корабле́мъ потоплѧ́ема грѣхи̑ и҆ дꙋшетлѣ́нномꙋ звѣ́рю примѣща́ема, ꙗ҆́кѡ Ї҆ѡ́на Хрⷭ҇тѐ вопїю̀ ти̑: и҆зъ смертоно́сныѧ глꙋбины̀ возведи̑ мѧ̀.

Ѿчисти мѧ̀, сп҃се, мнѡ́га бо беззакѡ́нїѧ моѧ҃, и҆ и҆зъ глꙋбины̀ ѕѡ́лъ возведи̑ молю́сѧ: къ тебѣ̀ бо возопи́хъ, и҆ ᲂу҆слы́ши мѧ̀ Бж҃е, спасе́нїѧ моегѡ̀.

Ѡ҆бы́де мѧ̀ послѣ́днѧѧ бе́здна, нѣ́сть и҆збавле́нїѧ: вмѣни́хомсѧ ꙗ҆́кѡ ѻ҆́вцы заколе́нїѧ. Спаси̑ лю́ди твоѧ̀ Бж҃е на́шъ, ты́ бо крѣ́пость немощствꙋ́ющихъ и҆ и҆справле́нїе.

Процвѣла̀ є҆́сть пꙋсты́нѧ ꙗ҆́кѡ кри́нъ, Гдⷭ҇и, ꙗ҆зы́ческаѧ неплодѧ́щаѧ це́рковь прише́ствїемъ твои́мъ. Въ не́йже ᲂу҆тверди́сѧ моѐ срⷣце.

Ꙗ҆́кѡ ви́дѣ Ісаі́а ѻ҆бра́знѡ на престо́лѣ превознесе́на Бг҃а, ѿ а҆́гг҃лъ сла́вы дорѵноси́ма: ѽ ѻ҆ка́нный, вопїа́ше, а҆́зъ: провидѣ́хъ во воплоща́ема Бг҃а, свѣ́та невече́рна и҆ мі́ромъ влады́чествꙋюща.

Бе́здна послѣ́днѧѧ грѣхѡ́въ ѡ҆бы́де мѧ̀, и҆ и҆счеза́етъ дꙋ́хъ мо́й: но простры́й, Вл҃ко, высо́кꙋю твою̀ мы́шцꙋ, ꙗ҆́кѡ Петра̀ мѧ̀, ѹ҆прави́телю, спасѝ.

Къ тебѣ̀ ѹ҆́тренюю, милосе́рдїѧ ра́ди себѐ и҆стощи́вшемꙋ непрело́жнѡ, и҆ до страсте́й безстра́стнѡ преклони́вшемꙋсѧ, Сло́ве Бж҃і́й. Ми́ръ пода́ждь ми па́дшемꙋ, чл҃вколю́бче.

Сою́зомъ любвѐ свѧзꙋ́еми а҆пⷭ҇ли, влады́чествꙋющемꙋ всѣ́ми себѐ Хрⷭ҇тꙋ̀ возло́жше, красны̀ но́ги ѡ҆чища́хꙋ, благовѣ́ствꙋюще всѣ́мъ ми́ръ.

Но́щь не свѣтла̀ невѣ́рнымъ, Хрⷭ҇тѐ, вѣ́рнымъ же просвѣще́нїе въ сла́дости слове́съ твои́хъ. Сегѡ̀ ра́ди къ тебѣ̀ ѹ҆́тренюю, и҆ воспѣва́ю твоѐ бж҃ество̀.

Ѹ҆жасе́сѧ ѡ҆ се́мъ нб҃о, и҆ земли̑ ѹ҆диви́шасѧ концы̀, ꙗ҆́кѡ Бг҃ъ ꙗ҆ви́сѧ чл҃кѡмъ пло́тски, и҆ чре́во твоѐ бы́сть простра́ннѣйшее нб҃съ: тѣ́мъ тѧ̀ Бцⷣꙋ а҆гг҃лѡвъ и҆ чл҃вѣ́кѡвъ чиноначѧ̑лїѧ велича́ютъ.

Бг҃а чл҃вѣ́кѡмъ не возмо́жно ви́дѣти, на негѡ́же не смѣ́ютъ чи́ни а҆гг҃льстїи взира́ти: тобо́ю бо, Всечи́стаѧ, ꙗ҆ви́сѧ чл҃вѣ́кѡмъ Сло́во воплоще́но, є҆гѡ́же велича́юще, съ небе́сными во́и тѧ̀ ѹ҆блажа́емъ.

Ѹ҆жасо́шасѧ всѧ́ческаѧ ѡ҆ бж҃е́ственнѣй сла́вѣ твое́й: ты́ бо, неискꙋсобра́чнаѧ дв҃о, и҆мѣ́ла є҆сѝ во ѹ҆тро́бѣ над̾ всѣ́ми Бг҃а, и҆ родила̀ є҆сѝ безлѣ́тнаго Сн҃а, всѣ́мъ воспѣва́ющымъ тѧ̀, ми́ръ подава́ющаѧ.

Ра́дуйсѧ, Цр҃це, матеродѣ́вственнаѧ сла́во: всѧ́ка бо ѹ҆добоѡбраща́тельнаѧ благоглаго́ливаѧ ѹ҆ста̀ вити́йствовати не мо́гꙋтъ, тебѐ пѣ́ти досто́йнѡ: и҆зꙋмѣва́етъ же ѹ҆́мъ всѧ́къ твоѐ рождество̀ разꙋмѣ́ти: тѣ́мже тѧ̀ согла́снѡ сла́вимъ.

Всѧ́къ земноро́дный да взыгра́етсѧ, дꙋ́хомъ просвѣща́емь: да торжествꙋ́етъ же безпло́тныхъ ѹ҆мѡ́въє҆стество̀, почита́ющее свѧще́нное торжество̀ Бг҃ома́тере, и҆ да вопі́етъ: ра́дꙋйсѧ, всеблаже́ннаѧ Бц҃е, чи́стаѧ приснодв҃о.

Ка́мень нерꙋкосѣ́чный ѿ несѣко́мыѧ горы̀ тебѐ, дв҃о, краеꙋго́льный ѿсѣче́сѧ, Хрⷭ҇то́съ, совокꙋпи́вый разстоѧ́щаѧсѧ є҆стества̀: тѣ́мъ веселѧ́щесѧ тѧ̀, Бц҃е, велича́емъ.

Сѐ жени́хъ грѧде́тъ въ полꙋ́нощи, и҆ бл҃же́нъ ра́бъ, є҆го́же ѡ҆брѧ́щетъ бдѧ́ща: недосто́инъ же па́ки, є҆го́же ѡ҆брѧ́щетъ ѹ҆нына́юща. Блюдѝ ѹ҆̀бо, дꙋшѐ моѧ̀, не сно́мъ ѿѧготи́сѧ да не сме́рти предана̀ бꙋ́деши, и҆ црⷭ҇твіѧ внѣ̀ затвори́шисѧ: но воспрѧнѝ зовꙋ́щи: ст҃ъ, ст҃ъ, ст҃ъ є҆сѝ, Бж҃е, Бц҃ею поми́лꙋй на́съ.

Сїѧ̑ глаго́летъ Гдⷭ҇ь І҆ꙋде́ѡмъ: лю́дїе моѝ, что̀ сотвори́хъ ва́мъ; и҆лѝ чи́мъ ва́мъ стꙋжи́хъ; Слѣпцы̀ ва́шѧ просвѣти́хъ, прокаже́нныѧ ѡ҆чи́стихъ, мꙋ́жа сꙋ́ща на ѻ҆дрѣ̀ возста́вихъ. Лю́дїе моѝ, что̀ сотвори́хъ ва́мъ; и҆ что̀ мѝ возда́сте; за ма́ннꙋ же́чь, за во́дꙋ ѻ҆́цетъ, за є҆̀же люби́ти мѧ̀ ко крⷭ҇тꙋ̀ мѧ̀ пригвозди́сте. Ктомꙋ̀ не терплю̀ про́чее: призовꙋ̀ моѧ̑ ѧ҆зы́ки, и҆ ті́и мѧ̀ просла́вѧтъ со ѻ҆ц҃е́мъ и҆ дх҃омъ, и҆ а҆́зъ и҆̀мъ да́рꙋю живо́тъ вѣ́чный.

Ѡдѣѧйсѧ свѣтомъ ꙗкѡ ризою, нагъ на сꙋдѣ стоѧше: и въ ланитꙋ оударенїе прїѧтъ ѿ рꙋкъ, ихже созда. Беззаконнїи же людїе на крⷭ҇тѣ пригвоздиша Гдⷭ҇а славы. Тогда завѣса церковнаѧ раздрасѧ, солнце померче, не терпѧ зрѣти Бга досаждаема, егѡже трепещꙋтъ всѧческаѧ: томꙋ поклонимсѧ.

Днесь Влⷣка твари предстоитъ Пилатꙋ и крⷭ҇тꙋ предаетсѧ Зиждитель всѣхъ, ꙗкѡ агнецъ приводимь своею волею: гвоздми пригвождаетсѧ и въ ребра прободаетсѧ, и гꙋбою напаѧетсѧ маннꙋ ѡдождивый: по ланитѣ заꙋшаетсѧ избавитель мїра: и ѿ своихъ рабъ порꙋгаетсѧ создатель всѣхъ. Ѽ влⷣчнѧгѡ чл҃вѣколюбїѧ! ѿ распинающихъ молитъ своего Оц҃а, глаголѧ: Ѻ҆ч҃е, ѡставн имъ грѣхъ сей: не вѣдѧтъ бо беззаконнїи что неправедное содѣваютъ.

Страшное и преславное таинство днесь дѣйствꙋемо зритсѧ: неѡсѧзаемый оудерживаетсѧ: вѧжетсѧ разрѣшаѧй Адама ѿ клѧтвы: испытꙋѧй срⷣца и оутрѡбы неправеднѡ испытꙋетсѧ: въ темницѣ затворѧетсѧ, иже безднꙋ затворивый: Пилатꙋ предстоитъ, емꙋже со трепетомъ предстоѧтъ небесныѧ силы: заꙋшаетсѧ рꙋкою созданїѧ Создатель: на древо ѡсꙋждаетсѧ сꙋдѧй живымъ и мертвымъ: во гробѣ заключаетсѧ разоритель ада. Иже всѧ терпѧй милосерднѡ, и всѣхъ спасый ѿ клѧтвы, незлобиве Гдⷭ҇и, слава тебѣ.

Тебе ѡдѣющагѡ свѣтомъ, ꙗкѡ ризою, снемъ Їѡсифъ съ древа съ Нїкодимомъ, и видѣвъ тѧ нага,

мéртва, непогребéнна, благосéрдный плáчь воспрїи́мъ, рыдáѧ глагóлаше: оу҆вы̀ мнѣ̀, сладчáйшїй І҆и҃се, є҆гóже вмáлѣ сóлнце на кр҃тѣ̀ ви́сима оу҆зрѣ́вше, мрáкомъ ѡ҆благáшесѧ, и҆ раздирáшесѧ церкóвнаѧ завѣ́са: но сé ны́нѣ ви́ждꙋ тѧ̀ менѐ рáди вóлею подъéмша смéрть. Кáкѡ погребꙋ̀ тѧ̀ Бж҃е мóй; и҆лѝ какóю плащани́цею ѡ҆бвїю̀; кóима ли рꙋкáма прикоснꙋ́сѧ нетлѣ́нномꙋ твоемꙋ̀ и҆схóдꙋ, Щéдре; Велича́ю стрáсти твоѧ̀: пѣснословлю и҆ погребéнїе твоѐ со воскресéнїемъ, зовы́й, Гд҇и слáва тебѣ̀.

Днéсь содержи́тъ грóбъ содержáщаго длáнїю тварь, покрывáетъ кáмень покры́вшаго добродѣ́телїю нб҇са̀, спи́тъ живóтъ, и҆ а҆́дъ трепéщетъ, и҆ А҆дáмъ ѿ оу҆зъ разрѣшáетсѧ. Слáва твоемꙋ̀ смотрéнїю, и҆́мже соверши́въ всё оу҆покоéнїе вѣ́чное, даровáлъ є҆сѝ нáмъ, Бж҃е, всесвѧтóе и҆зъ мéртвыхъ твоѐ воскресéнїе.

Что̀ зри́мое видѣ́нїе; кóе настоѧ́щее оу҆покоéнїе; Цáрь вѣкѡ́въ, и҆́же страстїю соверши́въ смотрéнїе, во грóбѣ сꙋббóтствꙋетъ, нóвое нáмъ подаѧ̀ сꙋббóтство. Томꙋ̀ возопїи́мъ: воскреснѝ Бж҃е, сꙋдѧ́й землѝ, ꙗ҆́кѡ ты̀ цáрствꙋеши во вѣ́ки, неизмѣ́ннꙋю и҆мѣ́ѧй ве́лїю ми́лость.

Прїиди́те, ви́димъ живóтъ нáшъ во грóбѣ лежáщъ, да во грóбѣхъ лежáщыѧ ѡ҆живи́тъ: прїиди́те днéсь и҆́же и҆зъ І҆ꙋ́ды, спѧ́ща зрѧ́ще прорóчески є҆мꙋ̀ возопїи́мъ: возлéгъ, оу҆снꙋ́лъ є҆сѝ ꙗ҆́кѡ лéвъ, кто̀ воздви́гнетъ тѧ̀ Цр҃ю; Но востáни самовлáстнѡ дáвый себѐ ѿ нáсъ вóлею, Гд҇и, слáва тебѣ̀.

Днéшній дéнь тáйнѡ вели́кій Мѡѷсе́й прообразо-вáше, глаго́лѧ: и҆ бл҃гослови́ Бг҃ъ дéнь седмы́й. Сїѧ̀ бо є҆́сть бл҃гословéннаѧ сꙋббѡ́та: се́й є҆́сть ѹ҆покоéнїѧ дéнь, во́ньже почи̑ ѿ всѣ́хъ дѣ́лъ свои́хъ є҆диноро́д-ный Сн҃ъ Бж҃їй, смотрѣ́нїемъ є҆́же на смéрть, пло́-тїю сꙋббѡ́тствовавъ: и҆ во є҆́же бѣ̀, пáки возвращсѧ, воскресéнїемъ дарова̀ нáмъ живо́тъ вѣ́чный, ꙗ҆́кѡ є҆ди́нъ Бл҃гъ и҆ чл҃колю́бецъ.

Да молчи́тъ всѧ́каѧ пло́ть человѣ́ча, и҆ да сто-и́тъ со стрáхомъ и҆ трéпетомъ и҆ ничто́же земно́е въ себѣ̀ да помышлѧ́етъ: Цáрь бо цáрствꙋющихъ и҆ Гд҇ь госпо́дствꙋющихъ прихо́дитъ заклáтисѧ и҆ дá-тисѧ въ снѣ́дь вѣ́рнымъ. Предхо́дѧтъ же семꙋ̀ ли́-цы а҆гг҃елстїи со всѧ́кимъ начáломъ и҆ влáстїю, мно-гоо́читїи херꙋві́ми и҆ шестокрылáтїи Серафі́ми, ли́ца закрывáюще и҆ вопїю́ще пѣ́снь: а҆ллилꙋ́їа, а҆ллилꙋ́їа, а҆ллилꙋ́їа.

Тебѐ, Гд҇и, сꙋ́щаго по всѣ́й твáри, грѣ́шнїи кáмѡ бѣжи́мъ; На нб҃сѝ сáмъ живéши, во а҆́дѣ попрáлъ є҆сѝ смéрть. Во глꙋбинѣ̀ морскі́ѧ; и҆ тáмѡ рꙋка̀ твоѧ̀, вл҃ко. Къ тебѣ̀ прибѣгáемъ, тебѣ̀, припадáюще, мо́-лимсѧ: воскресы́й и҆з̾ мéртвыхъ, поми́лꙋй нáсъ.

Ско́рое и҆ и҆звѣ́стное дáждь ѹ҆тѣшéнїе рабѡ́мъ твои́мъ, І҆и҃се, внегда̀ ѹ҆нывáти дꙋхѡ́мъ нáшимъ: не разлꙋчáйсѧ ѿ дꙋ́шъ нáшихъ въ ско́рбѣхъ: не ѹ҆да-лѧ́йсѧ ѿ мы́слей нáшихъ во ѡ҆бстоѧ́нїихъ. Но при́снѡ нáсъ предвари̑, прибли́жисѧ нáмъ, прибли́жисѧ вездѣ̀ сы́й: ꙗ҆́коже со а҆п҇лы твои́ми всегда̀ є҆сѝ, си́це и҆ тебѐ

желáющымъ соедини́ себѣ, Щéдре, да совокꙋплени Тебѣ̀ поéмъ и̂ славослóвимъ Всестáго Дꙋ́ха твоегѡ̀.

Дх҃ъ стый бѣ̀ оу҆бѡ, и̂ при́снѡ, и̂ є҆́сть и̂ бꙋ́детъ: нижѐ начинáемь, нижѐ престаѧ́й, но при́снѡ Ѻ҆ц҃ꙋ̀ и̂ С҃нꙋ счинéнъ и̂ счисляéмь: живóтъ, и̂ животворѧ́й: свѣ́тъ и̂ свѣ́та подáтель самоблагíй, и̂ и҆стóчникъ бл҃гтыни: и҆́мже Ѻ҆́ц҃ъ познавáется, и̂ С҃нъ прославлѧ́ется, и̂ ѿ всѣ́хъ познавáетсѧ: є҆ди́на си́ла, є҆ди́но счетáніе, є҆ди́но поклонéніе С҃тыѧ Тр҃цы.

Дх҃ъ С҃тый, свѣ́тъ и̂ живóтъ, и̂ живый и҆стóчникъ оу҆́мный: дх҃ъ премꙋ́дрости, дх҃ъ рáзꙋма, бл҃гíй, прáвый, оу҆́мный, ѡ҆бладáѧй, ѡ҆чищáѧй прегрѣшéніѧ: Бг҃ъ и̂ боготворѧ́й: ѻ҆́гнь ѿ ѻ҆гнѧ̀ происходѧ́й, глагóлѧй, дѣ́ѧй, раздѣлѧ́ѧй дарѡвáніѧ: и҆́мже прⷪ҇рóцы всѝ и̂ бж҃éственніи а҆пⷭ҇ли съ мч҃ники вѣнчáшасѧ. Стрáнное слышаніе, стрáнное видѣ́ніе, ѻ҆́гнь раздѣлѧ́йсѧ въ подаѧ́ніе даровáній.

Пріи́дите, лю́діе, тріѵ҆постáсномꙋ Бж҃ествꙋ̀ поклони́мсѧ, С҃нꙋ во Ѻ҆ц҃ѣ̀ со С҃ты́мъ Дх҃омъ: ѻ҆́ц҃ъ бо безлѣ́тнѡ роди̂ С҃на соприсносꙋ́щна и̂ сопрестóлна, и̂ Дх҃ъ С҃тый бѣ̀ во Ѻ҆ц҃ѣ̀ съ С҃номъ прославлѧ́емь. Є҆ди́на си́ла, є҆ди́но сꙋщество̀, є҆ди́но бж҃ство̀. Є҆мꙋ́же покланѧ́ющесѧ, всѝ глагóлемъ: с҃тый Бж҃е, всѧ̀ содѣ́ѧвый С҃номъ, содѣ́йствомъ С҃тáгѡ Дх҃а: С҃тый Крѣ́пкій, и҆́мже Ѻ҆ц҃а̀ познáхомъ и̂ Дх҃ъ С҃тый пріи́де въ мíръ: С҃тый Безсмéртный, оу҆тѣ́шителный Дш҃е, ѿ Ѻ҆ц҃а̀ и҆сходѧ́й и̂ въ С҃нѣ почивáѧй: Тр҃це С҃тáѧ, слáва тебѣ̀.

Ѓгг҃лъ предст́атель съ нб҃сѐ по́сланъ бы́сть рещѝ Бцⷣѣ: ра́дꙋйсѧ. И҆ со безпло́тнымъ гла́сомъ воплоща́ема тѧ̀ зрѧ̀, Гдⷭ҇и, оу҆жаса́шесѧ, и҆ стоѧ́ше зовы́й къ не́й такѡва́ѧ: ра́дꙋйсѧ, є҆́юже ра́дость возсїѧ́етъ, ра́дꙋйсѧ, є҆́юже клѧ́тва и҆счезнетъ: ра́дꙋйсѧ, па́дшагѡ А҆да́ма воззва́нїе, ра́дꙋйсѧ, слезъ и҆ Є҆ви́ныхъ и҆збавле́нїе: ра́дꙋйсѧ, высото̀ неꙋдобовосходи́маѧ чл҃вѣ́ческими по́мыслы, ра́дꙋйсѧ, глꙋбино̀ неꙋдобозри́маѧ и҆ а҆́гг҃лскима ѻ҆чи́ма: ра́дꙋйсѧ, ꙗ҆́кѡ є҆сѝ Црⷭ҇е́во сѣда́лище, ра́дꙋйсѧ, ꙗ҆́кѡ но́сиши носѧ́щаго всѧ̑: ра́дꙋйсѧ ѕвѣздо̀ ꙗ҆влѧ́ющаѧ со́лнце, ра́дꙋйсѧ оу҆тро́бо бж҃е́ственнагѡ воплоще́нїѧ: ра́дꙋйсѧ, є҆́юже ѡ҆бновлѧ́етсѧ тва́рь, ра́дꙋйсѧ, є҆́юже покланѧ́емсѧ Творцꙋ̀. Ра́дꙋйсѧ, невѣ́сто неневѣ́стнаѧ.

Не оу҆молчи́мъ никогда̀, Бцⷣе, си́лы твоеѧ̀ глаго́лати недосто́йнїи: а҆́ще бо ты̀ не бы̀ предстоѧ́ла молѧ́щи, кто̀ бы̀ на́съ и҆зба́вилъ ѿ толи́кихъ бѣ́дъ; кто̀ же бы сохрани́лъ до ны́нѣ свобо́дны; Не ѿстꙋ́пимъ, Бл҃чце, ѿ тебѐ: твоѧ̑ бо рабы̑ спаса́еши при́снѡ ѿ всѧ́кихъ лю́тыхъ.

Всемі́рнꙋю сла́вꙋ, ѿ чл҃вѣ́къ прозѧ́бшꙋю, и҆ Вл҃кꙋ ро́ждшꙋю, нб҃нꙋю две́рь, воспои́мъ Мр҃і́ю Дв҃ꙋ, безпло́тныхъ пѣ́снь, и҆ вѣ́рныхъ оу҆добре́нїе. Сїѧ̀ бо ꙗ҆ви́сѧ нб҃о и҆ хра́мъ Бж҃ества̀: сїѧ̀ прегражде́нїе вражды̀ разрꙋши́вши, ми́ръ введѐ, и҆ црⷭ҇твїе ѿве́рзе: сїю̀ оу҆бо и҆мꙋ́ще вѣ́ры оу҆твержде́нїе, побо́рника и҆́мамы и҆зъ неѧ̀ ро́ждшагосѧ Гдⷭ҇а. Дерза́йте оу҆̀бо,

дерзайте, людіе Бж҃іи: ибо Той побѣдитъ враги, ꙗкѡ всесиленъ.

Прейде сѣнь законнаѧ, бл҃гти пришедши. Ꙗкоже бо купина не сгараше, ѡпаляема: такѡ дв҃а родила еси, и дѣва пребыла еси. Вмѣстѡ столпа ѻгненнагѡ, праведное возсіѧ солнце: вмѣстѡ Мѡѷсеа, хр҃тосъ, спасеніе душъ нашихъ.

Въ Чермнѣмъ Мори неискусобрачныѧ невѣсты ѻбразъ написасѧ иногда. Тамѡ Мѡѷсей, раздѣлитель воды: здѣже Гавріилъ служитель чудесе. Тогда глубину шествова немокреннѡ Исраиль: нынѣ же хр҃та роди безсѣменнѡ Дв҃а. Море по прошествіи Исраилевѣ пребысть непроходно: непорочнаѧ, по рж҃твѣ Еммануилевѣ, пребысть нетлѣнна. Сый, и прежде сый, ꙗвлейсѧ ꙗкѡ чл҃вѣкъ, Бж҃е, помилуй насъ.

Кто тебе не ублажитъ, пречтаѧ Дѣво; кто ли не воспоетъ твоегѡ пречтагѡ рождества; Безлѣтнѡ бо ѿ Оц҃а возсіѧвый сн҃ъ единородный, тойже ѿ тебе, чтаѧ, пройде, неизреченнѡ воплощсѧ, естествомъ Бг҃ъ сый, и естествомъ бывъ чл҃вѣкъ насъ ради, не во двою лицу раздѣлѧемый, но во двою естеству неслитнѡ познаваемый. Того моли, чтаѧ, всебл҃женнаѧ, помиловатисѧ душамъ нашимъ.

Какѡ не дивимсѧ Бг҃омужному рж҃тву твоему, пречтнаѧ, искушеніѧ бо мужеска не пріимши, всенепорочнаѧ, родила еси безъ оц҃а сн҃а плотію, прежде

вѣкъ ѿ ѻ҆ц҃а̀ рожде́ннаго безъ ма́тере, ника́кѡже претерпѣ́вшаго и҆змѣне́нїѧ, и҆лѝ смѣше́нїѧ, и҆лѝ раздѣле́нїѧ, но ѻ҆бою̀ сꙋществꙋ̀ сво́йство цѣ́ло сохра́ншаго. Тѣ́мже м҃ти дв҃о бл҃гоче́стивыхъ, Того̀ молѝ спасти́сѧ дꙋша́мъ правосла́внѡ бц҃ꙋ и҆сповѣ́дающихъ тѧ̀.

И҆́же тебѐ ра́ди бг҃оотє́цъ прⷪ҇ро́къ Дави́дъ пѣ́сненнѡ ѡ҆ тебѣ̀ провозгласѝ велѝчїѧ тебѣ̀ сотво́ршемꙋ: предста̀ ц҃рца ѻ҆десню̀ тебѐ. Тѧ̀ бо, м҃трь, хода́таицꙋ живота̀ показа̀ безъ ѻ҆ц҃а̀ и҆зъ тебѐ вочеловѣ́чнтисѧ благоволи́вый бг҃ъ, да сво́й па́ки ѡ҆бнови́тъ ѻ҆́бразъ, и҆стлѣ́вшїй страстмѝ, и҆ заблꙋ́ждшее горохи́щное ѡ҆брѣ́тъ ѻ҆вча̀, на ра́мо воспрїи́мъ, ко ѻ҆ц҃ꙋ̀ принесе́тъ и҆ своемꙋ̀ хотѣ́нїю: съ нб҃ными совокꙋпи́тъ си́лами, и҆ спасе́тъ, бц҃е, мі́ръ, хрⷭ҇то́съ, и҆мѣ́ѧй ве́лїю и҆ бога́тꙋю ми́лость.

Ц҃рь нб҃ный за чл҃вѣколю́бїе на земли̑ ѩ҆ви́сѧ, и҆ съ чл҃вѣки поживѐ: ѿ дв҃ы бо чⷭ҇тыѧ пло́ть прїе́мый, и҆ и҆зъ неѧ̀ проше́дый съ воспрїѧ́тїемъ, є҆ди́нъ є҆́сть с҃нъ, сꙋгꙋ́бъ є҆стество́мъ, но не ѵ҆поста́сїю. Тѣ́мже соверше́нна того̀ бг҃а, и҆ соверше́нна человѣ́ка вои́стиннꙋ пропвѣ́дающе, и҆сповѣ́дꙋемъ хрⷭ҇та̀ бг҃а на́шего. Є҆го́же молѝ, м҃ти безневѣ́стнаѧ, поми́ловатисѧ дꙋша́мъ на́шимъ.

Ны́нѣ крⷭ҇тꙋ̀ покланѧ́ющесѧ, всѝ воззове́мъ: ра́дꙋйсѧ дре́во жи́зни, ра́дꙋйсѧ ски́птре свѧты́й хрⷭ҇то́въ, ра́дꙋйсѧ чл҃вѣ́кѡвъ сла́ва нб҃наѧ, ра́дꙋйсѧ

царе́й похвало̀, ра́дꙋйсѧ держа́во вѣ́ры, ра́дꙋйсѧ ѻ҆рꙋ́жїе непобѣди́мое, ра́дꙋйсѧ враго́въ ѿгна́нїе, ра́дꙋйсѧ сїѧ́нїе свѣ́тлое, спаси́телное мі́рꙋ, ра́дꙋйсѧ мꙋ́чениковъ ве́лїѧ сла́во, ра́дꙋйсѧ си́ло пра́ведныхъ, ра́дꙋйсѧ а҆́гг҃лѡвъ свѣ́тлосте, ра́дꙋйсѧ всечѐстне.

Слово Василія Великаго за истинно-то благочестіе.

Нынѣ̀ мно́зи ѿ чл҃вѣ́къ ѡ҆ за́повѣдехъ ѹ҆́бѡ Спа́совыхъ ꙗ҆вѣ̀ не радѧ́тъ, преда́нїю же чл҃вѣ́ческомꙋ повинꙋ́ютсѧ па́че. Е҆́же бо въ гора́хъ жи́ти и҆ пꙋсты́нѧхъ, и҆ е҆́же въ клѣ́тн себѐ затворѧ́ти, и҆ е҆́же є҆ди́ною дне́мъ ꙗ҆́сти, и҆ е҆́же всѧ́чески ѿсвѣнѧ́тисѧ хлѣ́ба и҆ воды̀, вре́тище же носи́ти, и҆ желѣ́зомъ свѧ́зовати своѐ тѣ́ло, и҆ е҆́же безъ ѻ҆бꙋ́щи ходи́ти, на земли̇̀ же лега́ти, и҆ бѣ́гати мно́гїѧ бесѣ́ды, преда́нїе е҆́сть свѧты́хъ мꙋже́й до́брѣ ѹ҆мы́шлено. Но до́лжни сꙋ́ть сїѧ̀ творѧ́щїи пре́жде храни́ти за́повѣди Гдни: долготерпѣ́нїе, глаго́лю, и҆ и҆́стинꙋ, смиренномꙋ́дрїе и҆ воздержа́нїе, злы́хъ напомина́нїе, и҆ настоѧ́щихъ безпристра́стїе, вѣ́рꙋ же и҆ терпѣ́нїе и҆ любо́вь нелицемѣ́рнꙋ, є҆ѧ́же кромѣ̀ не возмо́жно ѹ҆годи́ти Бг҃ꙋ. Подоба́етъ бо вои́стинꙋ и҆ та̑ѧ храни́ти, и҆ ѻ҆́нѣхъ не ѿставлѧ́ти, и҆ злы́хъ ѿсвѣнѧ́тисѧ дѣѧ́нїй по Гдню преда́нїю.

Бѣ́гаемъ ѹ҆́бѡ гнѣ́ва и҆ памѧтозло́бїѧ, клѧ́твы же и҆ ѹ҆коре́нїѧ, дмѣ́нїѧ же и҆ тщесла́вїѧ, лжи̇̀ и҆ клеветы̀, вражды̀ и҆ за́вистн и҆ всѧ́кїѧ зло́бы.

Ѧ҆зъ ѹ҆бѡ не хранѧ́щагѡ сїѧ̑ речє́нныѧ за́пѡвѣди Гд҇ни, кленꙋ́щаса же и҆ лгꙋ́ща и҆ ѹ҆корѧ́юща ѿ чꙋждӣхъ злы́хъ, не прїе́млю, нижѐ а҆́ще всѐ житїѐ своѐ во вре́тищи и҆ пе́пелѣ живе́тъ и҆ ни є҆ди́нꙋ же воспрїе́млетъ пи́щꙋ: но занѐже лꙋ́чшее бы́ти мню̀, є҆́же по си́лѣ по́стничество ѹ҆мѣ́рити себѣ̀, не́же чл҃вѣ́ческихъ преда́нїй держа́тисѧ, не радѣ́ти же ѡ҆ за́повѣдехъ Гд҇нихъ.

Ѧ҆зъ ѹ҆бѡ мнѡ́гїѧ ви́дѣвъ коне́чное воздержа́нїе и҆мꙋ́щыѧ и҆ ме́ртво тѣ́ло ѿбносѧ́щыѧ мно́гагѡ ра́ди по́стническагѡ чрезмѣ́рїѧ, ѕѣлѡ̀ ты́ѧ прїе́млю: занѐже вѣ́мъ воздержа́нїе и҆ бѣ́сы и҆згонѧ́ющее, є҆гда̀ и҆́мать ѿсвѣне́нїе за́повѣди Гд҇ни и҆ злы́хъ ѿсвѣне́нїе. Ꙗ҆́коже по то́мъ ви́дѣхъ и҆́хъ кленꙋ́щихсѧ, и҆ лгꙋ́щихъ, и҆ ѹ҆корѧ́ющихъ *), моли́хъ тѣ́хъ глаго́лѧ: ѡ҆̑ бра́тїе, є҆лма̀ стꙋ́хъ мꙋже́й преда́нїѧ твори́те, прилежи́те и҆ за́повѣдемъ Госпо́днимъ, и҆ ѿсвѣнѧ́йтесѧ совѣща́нїй лꙋка́выхъ: кла́твы и҆ хꙋлы̀, лжѝ и҆ памѧтозло́бїѧ, и҆ про́чихъ. Ѡ҆нѝ же не прїѧ́ша совѣ́та: и҆ ѿ сегѡ̀ ѧ҆ви́шасѧ, ꙗ҆́кѡ и҆ ѻ҆нѝ, и҆̀же творѧ́хꙋ сла́вы ра́ди чл҃вѣ́ческїѧ та́кѡ дѣ́ѧхꙋ, и҆ ва́щше ничто́же. Воздержа́нїе бо болѣ́знь и҆́мать пло́тскꙋю: а҆ є҆́же ѿсвѣнѧ́тисѧ лжѝ, и҆ ѹ҆коре́нїѧ, и҆ кла́твы, внима́нїѧ тре́бꙋетъ є҆ди́нагѡ. Сїѧ̑ бо законополо́жникъ хр҇то́съ взакони́лъ є҆́сть, ѿ ни́хже и҆ мꙋ́читъ и҆ прети́тъ престꙋпа́ющымъ.

*) Винит. падежъ равенъ съ родителныя (руссисмъ).

Тоже негово — за зависть-та.

Бѣжи́мъ, бра́тїе, за́висти, бѣсо́вскїѧ сѣ́ти, да не оу҆вѧ́зше въ зло́бѣ грѣхо́вней, го́ршей мꙋ́цѣ пре́дани бꙋ́демъ. Гдⷭ҇ь бо гѡ́рдымъ проти́витсѧ, смире́ннымъ же благода́ть дае́тъ. И҆дѣ́же оу҆бѡ за́висть и҆ рве́нїе, та́мѡ нѣ́сть посѣще́нїѧ Бж҃їѧ блага́ти, но̀ всѧ̀ хꙋ́лна ве́щь и҆ дїа́воле зломы́слїе. Что̀ оу҆бѡ є҆́сть за́висти ѡ҆ка́ѧннѣе; Зави́дитъ лѣни́вый трꙋдо́мъ богатѣ́ющаго, а҆ не понꙋ́дитсѧ пре́жде са́мъ къ трꙋдꙋ̀, ѿ негѡ́же че́сть. Зави́дитъ грѣ́шникъ чистотѣ̀ пра́ведничи, а҆ не хо́щетъ са́мъ пре́жде востѧгнꙋ́тисѧ ѿ грѣха̀. Зави́дитъ блꙋдни́къ цѣломꙋ́дрїю кро́ткагѡ, но не хо́щетъ оу҆подо́битисѧ житї́ю є҆гѡ̀. Зави́дитъ лꙋка́вый властели́нъ дрꙋгѡ́мъ свои́мъ, и҆̀же тоѧ̀ доидо́ша че́сти, а҆ не помѧне́тъ хрⷭ҇та̀ глаго́люща; „дрꙋ́же, не ѡ҆би́ждꙋ тебѐ, возмѝ твоѐ и҆ ѿидѝ: хощꙋ̀ же и҆ послѣ́днемꙋ да́ти ꙗ҆́кѡ и҆ тебѣ̀. И҆лѝ нѣ́сть ми лѣ́ть, є҆́же хощꙋ̀ сотвори́ти во свои́хъ: А҆́ще ѻ҆́ко твоѐ лꙋка́во, но а҆́зъ бла́гъ є҆́смь.“

Да тѣ́мъ не высо́кѡ ходи́те, но за́висть ѿста́вите: за́висть бо ско́рбь се́рдцꙋ и҆ тлѧ̀ дꙋшѝ, сꙋши́ло тѣ́лꙋ, разоре́нїе любвѝ, ко всѣ́мъ вражда̀, ѿлꙋче́нїе ро́дꙋ, спо́на добродѣ́тели, зало́гъ мꙋче́нїю, лише́нїе бꙋ́дꙋщїѧ жи́зни, ге́енны наслѣ́дїе. Да сїѐ слы́шавше, бра́тїе, не и҆мѣ́емъ за́висти, но въ любвѝ пребꙋ́демъ. Бг҃ꙋ на́шемꙋ сла́ва.

Изъ юдно слово Григорія Богослова—за Богословіе-то

Аще любопытствуеши Сна рожденіе, и Духа исхожденіе, и азъ любопытствую ѿ тебе (познати) смѣшеніе души и тѣла, како еси персть, и купнω ѡбразъ Бжій; Что движитъ тя, и что движимое; Какω чувство въ томже пребываетъ, и внѣшная привлекаетъ; Какω оумъ въ тебѣ пребывааетъ, и раждаетъ мысль въ другомъ оумѣ; Какω словомъ мысль сообщаетсѧ, и не оу вѧщшая глаголю, кое нба ѡбращеніе; кое звѣздъ движеніе, или чинъ, или мѣра, или спутствіе, или ѿстояніе; Кія предѣли моря; Ѿкуду вѣтрωвъ теченія, или годовыхъ временъ ѡбращенія, или дождей изліянія; Аще ничтоже изъ сихъ оуразумѣлъ еси, ѡ члвѣче! (негли же нѣкогда оуразумѣеши, егда воспріимеши совершенное: „оузрю бо, глаголетъ писаніе, небеса, дѣла персть Твоихъ,“ да познаемъ, якω нынѣ зримая нами не суть самая истина, но истины ѡбразы) аще самогω себе не позналъ еси, кто еси ты ѡ сихъ разсуждающій: аще и сихъ не постиглъ еси, ѡ нихже и чувство твое свидѣтелствуетъ, то какω Бга, что Онъ, и еликъ есть, подробно познати непщуеши; Сіе великагω знакъ есть безуміѧ. Но аще нѣколикω вѣриши мнѣ, недерзновенну богослову, ѡво оубω постиглъ еси, ѡво же постизати молисѧ. Оное, въ тебѣ пребывающее, возлюби: сіе же въ сокровищахъ да пребываетъ.

Жительствомъ взыди, ѡчищенїемъ стяжи чистое. Хощеши ли богословъ быти когда либо и Бж҃твà достоинъ; повелѣнїе сохрани, по заповѣдемъ шествуй (дѣянїе бо степень есть къ горнему зрѣнїю), тѣломъ поработай души. Еда кїй есть чл҃вѣкъ, иже бы моглъ толикѡ вознестися, якѡ и въ мѣру Павла прїити: Обаче и онъ самъ глаголетъ, якѡ зритъ въ гаданїи, и якѡ будетъ время, егда узритъ лицемъ къ лицу.

Скажемъ, якѡ ты иногѡ любомудрѣе въ словесѣхъ, Бг҃а же безсумнѣннѡ низшїй: негли иногѡ разумнѣе, но истины толикѡ ты низше, еликѡ бытїе Бж҃їе превышаетъ бытїе твое. Имѣемъ обѣтованїе познати нѣкогда, еликѡ познахомся. Аще невозможно есть имѣти здѣ совершеннагѡ сущихъ познанїя, то что ѡстается; чесогѡ надѣятися; Царствїя небеснагѡ, всякѡ рещи. Но оно по моему мнѣнїю, не иное что есть, развѣ полученїе чистѣйшагѡ и совершеннѣйшагѡ: совершеннѣйшее же изъ сущихъ есть познанїе Бг҃а. Но оно частїю да держимъ, частїю, дондеже есмы на земли, да постизаемъ, частїю же токмѡ да хранимъ, да за любомудрїе возъимѣемъ приплодїе сїе Бжественыя Тр҃цы ѡсїянїе, кая есть, и какова, и колика, аще лѣть есть такѡ глаголати ѡ Хр҃тѣ Іисѣ Гд҃ѣ нашемъ.

Слово св. Іоанна Златоуста — въ деня св. Пасхи.

Аще кто благочестивъ и боголюбивъ, да насладится сегѡ, добрагѡ и свѣтлагѡ торжества. Аще кто рабъ благоразумный, да внидетъ радуяся въ радость гда своегѡ. Аще кто потрудися постяся, да воспріиметъ нынѣ динарій. Аще кто ѿ первагѡ часа дѣлалъ есть, да пріиметъ днесь праведный долгъ. Аще кто по третіемъ часѣ пріиде, благодаря да празднуетъ. Аще кто по шестомъ часѣ достиже, ничтоже да сумнится, ибо ничимже ѿтщетѣвается. Аще кто лишися и девятагѡ часа, да приступитъ ничтоже сумняся, ничтоже бояся. Аще кто точію достиже и во единонадесятый часъ, да не устрашится замедленія: любочестивъ бо сый владыка, пріемлетъ послѣдняго якоже и перваго: упокоеваетъ въ единонадесятый часъ пришедшаго, якоже дѣлавшаго ѿ первагѡ часа. И послѣдняго милуетъ, и первому угождаетъ, и оному даетъ, и сему дарствуетъ. И дѣла пріемлетъ, и намѣреніе цѣлуетъ, и дѣяніе почитаетъ, и предложеніе хвалитъ. Тѣмже убѡ внидите вси въ радость гда своегѡ: и первіи и вторіи, мзду пріимите. Богатіи и убозіи, другъ со другомъ ликуйте. Воздержницы и лѣнивіи, день почтите. Постившіися и непостившіися, возвеселитеся днесь. Трапеза исполнена, насладитеся вси. Телецъ упитанный никтоже да изыдетъ алчай:

всѝ наслади́тесѧ пи́ра вѣ́ры: всѝ воспрїими́те бога́тство бла́гости. Никто́же да рыда́етъ оу҆бо́жества, ꙗ҆ви́сѧ бо ѻ҆́бщее црⷭ҇тво. Никто́же да пла́четъ прегрѣше́нїй, проще́нїе бо ѿ гро́ба возсїѧ̀. Никто́же да оу҆бои́тсѧ сме́рти, свободи́ бо на́съ спа́сова сме́рть, оу҆гасѝ ю҆̀, и҆́же ѿ неѧ̀ держи́мый. Плѣнѝ а҆́да, соше́дый во а҆́дъ: ѡ҆горчѝ є҆го̀, вкꙋси́вша пло́ти є҆гѡ̀. И҆ сїѐ предпрїе́мый Иса́їа возопѝ: а҆́дъ, глаго́летъ, ѡ҆горчи́сѧ, срѣ́тъ тѧ̀ до́лѣ. Ѡ҆горчи́сѧ, и҆́бо оу҆праздни́сѧ. Ѡ҆горчи́сѧ, и҆́бо пор{ꙋ}га́нъ бы́сть. Ѡ҆горчи́сѧ, и҆́бо оу҆мертви́сѧ. Ѡ҆горчи́сѧ, и҆́бо низложи́сѧ. Ѡ҆горчи́сѧ, и҆́бо свѧза́сѧ. Прїѧ́тъ тѣ́ло, и҆ бо́гꙋ приrази́сѧ. Прїѧ́тъ зе́млю, и҆ срѣ́те нб҃о. Прїѧ́тъ є҆́же ви́даше, и҆ впадѐ во є҆́же не ви́даше. Гдѣ̀ твоѐ, сме́рте, жа́ло; гдѣ̀ твоѧ̀ а҆́де, побѣ́да; Воскре́се Хрїсто́съ, и҆ ты̀ низве́рглсѧ є҆сѝ. Воскре́се Хрїсто́съ, и҆ падо́ша де́мѡни. Воскре́се Хрїсто́съ, и҆ ра́дꙋютсѧ а҆́гг҃ли. Воскре́се Хрїсто́съ, и҆ жи́знь жи́тельствꙋетъ, Воскре́се Хрїсто́съ, и҆ ме́ртвый ни є҆ди́нъ во гро́бѣ: Хрїсто́съ бо воста́въ ѿ ме́ртвыхъ, нача́токъ оу҆со́пшихъ бы́сть. Томꙋ̀ сла́ва и҆ держа́ва, во вѣ́ки вѣкѡ́въ а҆ми́нь.

IV. ГЛАГОЛИЦА.

§. 2. Освенъ кирилица-та има и друга старобългарска азбука наричвана *глаголица.* Туй таквозъ нейно названіе, що са-употребява сега отъ сичкы-тѣ учены славенисты, види-са, че е произлѣзло отъ четвърта-та буква *„глаголь:"* но то не е толкози древнье и далечно, нито съвременно съ поевяванье-то на самата азбука. По Шафариково-то забѣлѣжванье, то са-поевява не по-рано отъ XVI-ыя вѣкъ: въ глаголькскы и кирилловскы книгы, що сѫ напечатаны въ Тюпингъ и Урахъ, (въ 1560 г.), първый пѫть при името *„грвашска слова"* поевяватъ-са изрекванья *„глагола, глагольско слова, глаголита,* да стоѭтъ въ параллель съ *„кирилица, кирильска* или *кириличнa слова".* А до туй време и йоще послѣ глаголица-та носила разны названія: извѣстна-та парижска рѫкопись (Nr. 1240) нарича ѭ „abecenarium bulgaricum" (X—XII в.); папа Иннокентій IV (1248) въ своята булла къмъ сеньскыя епископъ дава ѝ неопредѣлено име „littera specialis; бревноскый аббатъ Дивишъ I въ букваря си отъ 1360—1366 г. нарича ѭ просто alphabetum skavorum, т. е. slavorum; у Кроаты-тѣ отъ незапаметны времена (най-малко въ XIII и XIV в.) тя са-зовяла „litterae croaticae". Но и въ XVI-ыя в. нейно-то названіе *„глаголица"* не было толковъ распространено и общеупотребително: учены-тѣ въ XVI и XVII-ыя в., особито въ Римъ,

обыкновенно ѭ зовяли „litterae hieronymianae *), или litterae illyricae.“

Друго названіе на тъзи азбука, употребявано у древни-тѣ Кроаты и Далматы, ю *„буквица.“* Туй име отъ дума-та *„буква=словце,* писмѧ“ означава изобщо *писмена,* и по древность-та си да ли не надминува сичкы-тѣ другы названія.

§ 3. За първоначалныя видъ на глаголица-та, за число-то на буквы-тѣ и трудно може са-каза нѣщо опредѣлително. Нейны-тѣ извѣстны начъртанія съ названіе-то на буквы-тѣ й слѣдоватъ по реда на време-то тъй: парижско-то abecenarium bulgaricum (XI—XII в.), на бревноскыя аббатъ Дивиша I (1360—1366 г.), пражско-то (1434 г.), на Ангела Россу (около 1591 г.) и на Мавра Орбинія (1601 г.)

Можемъ да са-упознаймы съ вида и състава на глаголица-та отъ слѣдующа-та таблица, що ю зета изъ послѣдньe-то (1853 г.) Шафариково съчиненіе *о глагольской письменности* „Památky Hlaholského Pisemnictwi.“

---

*) Далматско-то духовенство отдавало нейно-то изнамѣрванье на блаженнаго Іеронима, уроденецъ Стридонскый (род. 331 † 420), коюто съвсѣмъ си нѣма мѣсто-то.

Начьртаніе на глаголица-та	Назван. и изговоръ	кирил.	Числ. значеніе	Начертаніе	Назван. и изговоръ	кирил.	Числ. значеніе
Ⰰ ⰰ	имена-та и изговарянье-то на буквы-тѣ ѥ еднакво съ кирилица-та, а редъ-тѣ имъ нѣколко	а	1	Ⱅ ⱅ	ѥ настаненъ по числително-то имъ значеніе, и нѣколко по догадкы и съображенія.	т	300
Ⰱ ⰱ		б	2	Ⱆ ⱆ		оу	400
Ⰲ ⰲ		в	3	Ⱇ ⱇ		ф	500
Ⰳ ⰳ		г	4	Ф ф			
Ⰴ ⰴ		д	5	Ⱈ ⱈ		х	600
Ⰵ ⰵ		є	6	Ⱉ ⱉ		ѡ	700
Ⰶ ⰶ		ж	7	Ⱋ ⱋ		щ	800
Ⰷ ⰷ		ѕ	8	Ⱌ ⱌ		ц	900
Ⰸ ⰸ		ꙁ	9	Ⱍ ⱍ		ч	1000
Ⰹ ⰹ		и	10	Ⱎ ⱎ		ш	
Ⰻ ⰻ		і	20	Ⱏ ⱏ		ъ	
Ⰼ ⰼ		ђ, j	30	ⰟⰊ ⱏⰺ		ы	
Ⰽ ⰽ		к	40	Ⱏ ⱏ		ь	
Ⰾ ⰾ		л	50	I ı			
Ⰿ ⰿ		м	60	Ⱑ ⱑ		ѣ	
Ⰿ ⰿ				Ⱓ ⱓ		ю	
Ⱀ ⱀ		н	70	Ⱔ ⱔ		ѧ	
Ⱁ ⱁ		о	80	Ⱘ ⱘ		ѫ	
Ⱂ ⱂ		п	90	Ⱗ ⱗ		ѩ	
Ⱃ ⱃ		р	100	Ⱙ ⱙ		ѭ	
Ⱄ ⱄ		с	200	Ⱚ ⱚ		ѳ	
				Ⱛ ⱛ		ѵ	

§ 4. На глагольскы-тѣ буквы видъ-тъ, както и на кирилловскы-тѣ, въ разны времена са-измѣнявалъ, — и Шафарикъ, въ своѥ-то послѣдньѥ съчиненіѥ о *глагольской письменности* *), като раздѣля сичкы-тѣ нейны паметници на два періода — *древній*, който са-простира до XII-ыя. в., и *новый* отъ XIII-ыя в., указва и на значително-то различіѥ на само-то начьртаніѥ на буквы-тѣ и въ ѥдина и въ другыя періодъ. Въ пьрвыя періодъ, говори той, буквы-тѣ сѫ околчасты като латинскы-тѣ во време-то на Карла Великаго; а въ вторыя періодъ — ѫгловаты, като латинскы-тѣ отъ готическа-та наричвана фарктура въ XIV — XV-ыя в. Освень туй глаголица-та отъ пьрвыя періодъ има 38 буквы, а глаголица-та отъ вторыя поріодъ има само 32 буквы, безъ грьцка-та или кирилловска-та ѱ, която ѥ въведена отъ Карамана: въ тъзи дирня-та нѣма є, ѩ, ѭ, ѩ, ѳ, ѵ. Шафарикъ нарича азбука-та отъ пьрвыя періодъ *българска*, защото писаны-тѣ съ нея паметници принадлежѫтъ на Македонія и на съсѣдны-тѣ ѝ страны (на мънасыри-тѣ въ Аѳонска-та гора, на Охрида, Бояна и на мънастыря св. Іоанна Рылскаго), а отъ 2-ыя періодъ азбука-та нарича *хървацка*, защото паметницы-тѣ на новыя періодъ принадлежѫтъ на Хървація или на приморска-та адріатическа Кроація въ смысьла на Константина Багрянороднаго. Отъ тѣзи азбукы пьрвата, що са-представи въ § 3, Шафарикъ избралъ за

*) Památky Hlah. Pisem. Введеніѥ преведено отъ свещ. В. Войтковскы въ Ж. М. Н. Пр. 1855 г. Но. VII и VIII.

своѥ-то изданіѥ на паметници-тѣ отъ глагольска-та писменность.

§. 5. Въ начьртаніѥ-то на глаголица-та, както са-види отъ представена-та въ § 3-й таблица, господствува или просто съѥдиненіѥ на търкаленца съ просты чьрты, или просто преобръщанье на готова вече буква: тъй напр. ⰾ ѥ преобърнѫта ⰴ, ⱓ — преобърнѫта ⰸ, є — преобърнѫта э и друг. т., а нѣкои начьртанія ясно показватъ, че тѣ сѫ писаны о́тдесно на́лѣво — като напр. э, ⰿ, ⱃ, ⱇ, э, ⰶ, ⰲ, и ⰲ.

Но коя отъ древни-тѣ азбукы послужила въ образецъ за глаголица-та, до сега не ѥ йоще наздраво рѣшено: ни на ѥдного отъ учены-тѣ изслѣдователи не ѥ йоще поработила честь-та да врьхлѣти доро за нити слѣдѫ за туй. Наистина, отдѣлны-тѣ ѝ буквы иматъ подобны на себе-си въ другы-тѣ алфавиты, но сходства на отдѣлны буквы може да са-найдѫтъ сѣкадѣ, ако са-употреби усиліѥ: тъй ⰼ прилича на ру́на *) аг, ⱐ — на преобърнѫта пальмирска beth и друг. так. Но сходство-то на отдѣлны буквы, а не на сичка-та азбука или на по-голѣма-та ѝ часть, не довожда до вѣренъ домысьлъ за коя-годѣ азбука, която да бы послужила за начало и основа на глаголица-та и да бы была въ таквози близко сродство съ нея, както грьцка-та съ кирилица-та. Шафарикъ, като са-чуди съ правилно-то развитіѥ на глаголскы-тѣ буквы изъ два ѥлемента — отъ простъ крѫгъ и права линія чрезъ искусственно тѣхно раздробяванье, сплитанье и о-

*) Руническа зовѫтъ нѣкаква-си скандинавска азбука.

брѫщанье, допуща догадкѫ, че глаголица-та ѥ съвсѣмъ ново, органическы устроѥно произведеніѥ на изобрѣтателенъ духъ.

§ 6. Исторія-та на свои-тѣ страны не записала опредѣлително, отъ кого, въ коя година и въ коѥ мѣсто ѥ съставена глаголица-та, да са определили сичко туй останѫло въ дѣлъ на учены-тѣ изслѣдованія и съображенія. При сичкы-тѣ обширны и добросъвѣстны разысквания на учены-тѣ, които са-свършватъ съ ѥдны домыслы и догадкы, име-то на съставителя на глаголица-та остава до сега неизвѣстно; а време-то и мѣсто-то на нейно-то съставянье опредѣлява-са само приблизително, ако и доволно достовѣрно.

До предъ нѣкоко време отъ днесь, комахай сичкы-тѣ славенисты полагахѫ, че глаголица-та, по време-то на происхожданье-то си, макаръ и да не ѥ была по-стара отъ кирилица-та, но твърдѣ доближавала до най-древнія (X—XI в.) неинъ періодъ, именно до втора-та половина на X-ыя вѣкъ. Освень другы доказателства, за убѣжденіѥ въ туй привождахѫ и глаголскѫ-тѫ подпись на Іерисскаго священника Георгія подъ грьцкый документь отъ 982 г., който въ Иверскыя мънастырь на Аѳонска-та гора былъ разгледанъ и преписанъ (въ 1845 — 1846 г.) отъ архимандрита Порфирія Успенскы. За таквази древность на глаголица-та туй мнѣніѥ бѣше господствующе и го поддьржаше самъ П. І. Шафарикъ съ остроумны догадкы. За отечество на глаголица-та той полагаше тогази не Българіѭ, при сичка-та очевидна древность на нейны-тѣ до сега извѣстны глаголскы паметницы,

но хърватскѫ-тѫ земѭ и Кроаціѭ, като ѭ пріема въ смысьла на Константина Багранороднаго, т. е. като разумѣва подъ нея часть отъ сегашня Истрія, сичко-то приморье, часть отъ Кроація и Далмація до рѣка Нерета и съ съсѣдни-тѣ островы.

По-послѣ П. І. Шафарикъ въ послѣдньe-то си съчиненіе „за порѣкло-то и отечество-то на глаголица-та (über den Ursprung und die Heimath des Glagolitismus.) издадено въ Прага въ 1858 г., съ утвьрдителны догаточны доказателства, отдава пьрво-то глаголитско съставянье на изобрѣтателныя светы-Кирилловъ геній, когато, наскоро слѣдъ общо-то покрьщанье на Българы-тѣ (862 г.), щялъ той да преведе св. писаніе на старобългарскы. Въ туй-си съчиненіе на 7-ма стран. 13 параг. той въ заключеніе говори: „пьрвый основатель на глаголица-та ю былъ юдинъ книжьевникъ оріенталистъ, който чьрпалъ тъзи азбукѫ изъ финиційска-та и юврейско-самарянска-та писменность...: слѣдователно такъвзи книжьевникъ оріенталистъ, като изобрѣтатель на глаголска-та азбука, изъювява-са да ю былъ ученный-тъ писачь (философъ) Константинъ, тълкователь-тъ на Соломоновы-тѣ списанія, благовѣститель-тъ на Сарацины-тѣ и Хазары-тѣ и поборный-тъ преодолѣтель надъ юврeи-тѣ въ религіозны-тѣ препирни съ тѣхъ.“

За сѫществуванье-то на по-дѫлбока (отъ Шафариково-то мнѣніе) глаголитска древность Копитаръ и Григоровичь са-силятъ да докажѫтъ, че глаголица-та въ бытіе-то си ю много по-древня и по-пьрва отъ кирилица-та. Туй тѣхно мнѣніе сподѣля

днесь и Франье Миклошичь съ сичкы-тѣ комахай днешни славенисты. Ф. Миклошичь дава утвьрдително мнѣніе, че люлка-та на глаголица-та сѫществувала йоще въ Азія у Славены-тѣ (разбира-са, Старобългары-тѣ), че тѣ употребявали глаголицѫ-тѫ въ писменность йоще въ поганство-то си, а не (по предполаганье-то на по-предишни отъ днесь мнѣнія) че была тя тогази у тѣхъ просты рѣзскы и чьртежи; но св. Кирилъ можилъ само да ѭ подпълне, поусъвьрши и въ по-добьръ редъ да ѭ распореди. И тъй, както сичкы-тѣ азбукы сѫ са-слѣлы една изъ друга, тъй и глаголица-та може да са е слѣла изъ повече другы: защото у нея были са спазяли бѣлѣзы отъ финиційско, коптско, арменско че и еврейско писмо. Туй послѣднье мнѣніе, като за по достовѣрно, днесь-днесь е пріето за господствующе.

А за днесь наричвана-та кирилица, съгласно комахай сичкы-тѣ славенисты полагатъ, че тя е была послѣ съставена въ начало-то на X-ыя вѣкъ (около 916 г.) отъ св. Климента, който е былъ единъ отъ св. Кирилловы-тѣ ученицы. Той, разбира-са, по грьцко побужданье съставилъ тъзи азбукѫ изъ двадесеть-тѣхъ и четыри грьцкы буквы и четырнадесеть глаголскы, като преоприличилъ тѣзи дирни-тѣ. И тъй съ тъзи по-дирня съставена българо-грьцка или грьцко-глаголска азбука замѣстила-са глаголица-та въ най-древнія періодъ на старобългарска-та писменность. Туй са-подтвьрдява и отъ самы-тѣ най-стары рѫкописны глаголскы паметници, въ които явно

са-види истрывано глаголско-то писмо и замѣстяно послѣ съ кирилловско.

По тѣзи достовѣрны предполаганья прилична бы глаголица-та да са-нарече *кирилица*, а днесь наричьана-та кирилица да са-преименува *климентовска* азбука.

§. 7. Глаголскы-тѣ буквы, както и наричваны-тѣ кириловскы, употребявали-са и въ видъ на аритметическы цыфры; коя буква какво число означава, туй са-показа въ азбука-та (вижь § 3). При буквы-тѣ, пріемваны за цыфры, полагало-са по една точка и отъ двѣ-тѣ имъ страны, а надъ тѣхъ са-тегляло чьрта, която въ нѣкои паметници са-отпущала, за излишна вечь при точкы-тѣ: .Ⰰ. = 1, .ⰀⰉ. = 11. Въ сложны-тѣ числа точкы-тѣ са-полагали или предъ сѣка буква, напр. .Ⱍ.Ⱄ.Ⰻ.Ⰱ. = 1222, или само предъ първа-та и слѣдъ послѣдня-та .Ⱍⱅⰾⰸ. = 1359. Освенъ туй трѣба да са-забѣлѣже, че по-голѣмы-тѣ числа, като са-начене отъ 2000 пишѫтъ-са тъй: *единици*, *десетници*, *стотици* изобразяватъ-са съ буквы, а слѣдъ тѣхъ иде дума-та ⱅⱏⰹⱄⱗⱋⰰ напр. .ⰀⰉ.ⱅⱏⰹⱄⱗⱋⰰ т. е. 11000. Нѣкога са-вставя ꙋ между цыфры-тѣ. Въ употребеніе-то на буквы-тѣ съ значеніе на цифры, глаголица-та, очевидно, е сходна съ кирилица-та. Но при опредѣленіе-то на численно-то буквално значеніе, тѣ са-отдалечены една отъ друга: у първа-та строго е удържанъ грьцкый-тъ образецъ (вижь въ Старобълг. грам. § 2. заб. 4.), като са оставены настрана буквы-тѣ: Ꙃ, ж, ψ, ц, ꙋ, и доро безъ нужда са-приносятъ грьцкы-тѣ численны зна-

кове ҁ ї за 90, ѧ и э за 900; а у втора-та неотстѫпно са-слѣдова редъ-тъ на буквы-тѣ отъ ⰰ=1 до ⱉ=1000, както са-види въ § 3-й.

§. 8. Въ глаголскы-тѣ паметници има и завързвано писмо и титла, както и въ кирилловскы-тѣ; сѫщо тъй, както и тамъ титлы-тѣ са-срѣщатъ толкозъ по-рѣдко и по-малко, колкото ѥ по-древенъ паметникъ-тъ, толкозъ по часто и повечь, колкото паметникъ-тъ ѥ по-подиренъ: дѣто сѫ малобройны въ първыя періодъ, тѣ значително сѫ размножаватъ во вторыя. Съсъ титла са-пишяли комахай сѫщи-тѣ думы, както и въ кирилица-та, коѥто може да са-види отъ предлаганы-тѣ тука примѣры:

ⰰⱀⰳⰾⱏ : ⰰⱀⱏⰳⰵⰾⱏ· ⰰⱂⰾⱏ : ⰰⱂⱁⱄⱅⱁⰾⱏ· ⰱⰾⰳⱏ : ⰱⰾⰰⰳⱏ· ⰱⰾⱄⰲⰻ : ⰱⰾⰰⰳⱁⱄⰾⱁⰲⰻ· ⰱⰾⰳⱄⰾⰲⰻ : ⰱⰾⰰⰳⱁⱄⰾⱁⰲⰻ· ⰱⱏ : ⰱⱁⰳⱏ ⰱⰶⰹⰻ : ⰱⱁⰶⰹⰻ· ⰱⰶⱏⱄⱅⰲⱁ : ⰱⱁⰶⱏⱄⱅⰲⱁ· ⰲⰾⰽⰰ : ⰲⰾⰰⰴⱏⰹⰽⰰ· ⰳⰾⱏ : ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱏ· ⰳⰾⰵⱔ : ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰵⱔ· ⰳⰾⰵⱅⱏ : ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰵⱅⱏ· ⰳⱏ : ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⱏ· ⰳⰲⰻ : ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⰵⰲⰻ· ⰴⰲⰴⱏ, ⰴⰴⱏ : ⰴⰰⰲⰻⰴⱏ· ⰹⱄ : ⰹⱄⱆⱄ· ⰹⱄⱏ : ⰹⱄⱆⱄⱏ, ⰹⰻⱄⱏ : ⰹⰻⱄⱆⱄⱏ· ⰻⱄⱏ : ⰻⱄⱆⱄⱏ· ⰻⰾⱏ, ⰻⰸⰾⱏ : ⰻⰸⱃⰰⰻⰾⱏ· ⰻⰾⰲⱏ. ⰹⰸⰾⰲⱏ : ⰹⰸⱃⰰⰹⰾⰵⰲⱏ· ⱀⰱⱄⰵ : ⱀⰵⰱⰵⱄⰵ· ⱀⱏⰹⱀ, ⱀⱀ : ⱀⱏⰹⱀⱑ· ⱁⱌⱏ, ⱁⱅⱌⱏ· ⱁⱅⱏⱌⱏ· ⱄⱀⱏ : ⱄⱏⰹⱀⱏ· ⱈⱏ : ⱈⱃⰹⱄⱅⱁⱄ· ⱈⱄⱏ : ⱈⱃⰹⱄⱅⱁⱄⱏ· ⱈⱄⱁⰲⱏ : ⱈⱃⰻⱄⱅⱁⱄⱁⰲⱏ· ⱌⱃⱏ : ⱌⱑⱄⰰⱃⱏ· ⱍⰾⰲⰽⱏ, ⱍⰾⰽⱏ, ⱍⰽⱏ : ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏ·

§ 9. По-голѣма-та часть отъ паметници-тѣ на древнія періодъ или на българска-та глаголица въ-

мать надстрѫчны знакове; остѫпванье отъ туй са-забѣлѣжва само въ ассеманіево-то и въ григоровичево-то евангелія; и въ єдина и въ другыя списъкъ са-употребява знакъ, приличенъ на грьцко-то гѫсто придыханіе. Той стои:

а. надъ думы и слогове, що са-неченватъ съсъ гласна, макаръ и не съвсѣмъ правилно: ф̔жэ, ф̔э̔афф·в;

б. надъ съгласны предъ които, или послѣ които ю отпуснѫтъ ·в; въ такъвзи случай той замѣнява кирилловскыя паюрчикъ: рфь̔шэжэ·

Въ паметници-тѣ на хърватска-та глаголица твърдѣ често вм. ·в, надъ буква-та са-употребява паюрчикъ, който първоначално ю приличенъ на съкратенъ ', а послѣ на грьцкыя апострофъ ’: эъ'рі и эъ’р·в, рдаш’

Въ грамоты-тѣ отъ XIV-ыя в. нѣкога са-употребява камора или полукрѫгла чьрта надъ р и надъ другы съгласны, кога ю нужно да са-изговарятъ по меко: р’эъэуі, р’бьі·

§. 10. Сичкы-тѣ извѣстны глаголскы паметници Шафарикъ раздѣля на два періода; *древній*, що са-простира до XII в., и *новый*, който са-наченва отъ XIII в. Паметници-тѣ отъ първыя періодъ комахай сичкы-тѣ, освенъ два-три, на които происхожданьето ю неизвѣстно, написаны или намѣрены сѫ въ Македонія и въ съсѣдны-тѣ й мѣста (въ аѳонскы-тѣ мънастыри, въ Охрида, Бояна, въ мънас ев. Іоан. Рылскаго); а паметници-тѣ отъ новыя періодъ при-

надлежѫтъ на хърватска-та земя или Кроацiя, както са-кава по горѣ (§ 4.)

Древни-тѣ глаголскы паметници, като що сѫ малобройны и особито важны за изучванье-то на старобългарскыя ѥзыкъ, и ѥнтересны за новобългарска-та ни възраждвана писменность, представятъ-са тукъ напълно ѥдинъ по ѥдинъ.

I. *Ассеманiѥво ѥвангелiѥ*, въ ватиканска-та библiотека въ Римъ. Тъзи пергаменна рѫкопись, въ четвьртина листъ, има сичко-то 159 листа; писана ѥ, както са-види отъ смѣтка-та на светци-тѣ въ синаксаря и отъ показванье-то на мѣсечна-та дневна дължина, дѣ-годѣ въ Македонiя. I. С. Ассеманiй, въ 1736 г. во време-то на пѫтуванье-то си въ Ливанъ, купилъ ѭ въ Iерусалимъ отъ православны мънасы, и за туй тя са-вове *Евангелiѥ ассеманiево*. Въ него са-съдьржаватъ чьтенiя-та на светы-тѣ ѥвангелiя за презъ цѣла година. по обреда на православна-та цьрква, отъ пасха до велика-та сѫббота, споредъ реда, що ѥ назначенъ въ грьц. типикъ за недѣли-тѣ и сѫбботы-тѣ и по старо-то ѥвсевiѥво раздѣленiѥ текста на главы. Текстъ-тъ на чьтенiя-та иде отъ 1-ый листъ до 112, календарь-тъ съ чьтенiя-та на паметь-та на светiи-тѣ — до 158-й лис.; на края на 159-й лис. стои приготвенье на свещенника за служенье на литургiя. Край-тъ й го нѣма, тъй и ѥдинъ листъ слѣдъ 49-ыя. Почьркъ-тъ и́ ѥ правиленъ, облястъ, по-едъръ, не жели въ другы-тѣ глаголскы паметници; тя носи на себе-си знакове отъ дѫлбока древность, макаръ и съ съвьршена точность да са-опредѣли комахай не ѥ

възможно. Караманъ и Копитаръ съ догадка относятъ този паметникъ къмъ XI-ыя в. На страны-тѣ 46-та, 76-та, 93-та четѫтъ-са нѣкои неясны приписки, написаны съ кирилловскы буквы въ по-подирнье време; кирилловскы-тѣ думы и писма, що са-нахождатъ на образьци и на другы украшенія въ началны-тѣ расписаны буквы, види-са, да сѫ съвременны съ рѫкопись-та. Употребеніе-то на старо-българскы-тѣ формы ст вм. сц, що е произлѣзло изъ ск напр. людстїн, употребеніе-то на буква-та щ вм. шт, грьцкы-тѣ φ и ϑ, надстрѫчный-тъ знакъ—придыханіе-то, сичко туй съставя езыка на рѫкопись-та и особенности-тѣ на правописаніе то ѝ. Малкѫ снемкѫ отъ Ассем. ев. съобщи Копитаръ (Glag. Cl. tab. II.), а голѣмѫ и най-съвьршенѫ — Силвестръ (Paleographie univ. T. I); синаксаря и календаря изъ нея напечата Копитаръ въ Hesych. disc. стран. 40.

II. *Четвероевангеліе Виктора Григоровича, въ Казанъ;* то е забѣлѣжително особито, защото въ него са-спазилъ древній-тъ преводъ не на избраны-тѣ евангелскы чьтенія, но на сичкыя евангелскый текстъ напълно, освень твьрдѣ малко изгубены листове. Рѫкопись-та е на дебелъ пергаменъ въ четвьртинка листъ, има 171 листове, 22 тетради, отъ които сѣка е въ 8 листове. Нѣма ѝ начало-то и край-тъ. Писмо-то ѝ е равно и дребно, но на пьрвы-тѣ листове тьмно, намѣстѣ подновявано съ мастило; изобщо тя е исправенъ списъкъ. Изъ отгорѣ и отдолу напразно-то по листове-тѣ, глаголскы-тѣ надписи често има отрыты и замѣнены съ кирилловскы. Тѣзи надписи

по нѣкадѣ сѫ съдьржаніѥ (напр. на 3-й лис. о прокаженѣмь), по нѣкадѣ показватъ време и случай, кога са-чьтѫтъ ѥвангелія-та (напр. на 170 лис. на оутрьници.) На празно-то по краища-та ѡдесно и ѡтлѣво нахождатъ-са—показванья, кога са-чьтѫтъ ѥвангелія та, тъй и думы-тѣ „въ оно врѣмя“, начала-та и провожданья на другы ѥвангелія. И туй на много мѣста ѥ отрыто и замѣнено съ кириловскы надписи. Въ текста са-нахождатъ твьрдѣ часто подирни вставкы и поправкы отъ кириллица-та на срьбска рецензія; освень туй, приложены сѫ изображенія — ако и грубы — на трима-та ѥвангелисты: Марка, Лукы и Іоанна. Тъзи рѫкопись, като що происхожда изъ ѥдинъ отъ най-древни-тѣ аѳонскы мънастыри, види-са, не трѣба да ѥ по-дирня отъ XI-то столѣтіѥ, а може да ѥ и по-древня. Въ нея са-срѣщатъ шт и щ особито въ причастія-та, ск са-измѣнява на сц (людсцні), често ѕ, като що ѥ произлѣзло отъ г (мнозн, като да бы было дз по молдавскы), и другы особенности. Съкратенія рѣдко са-срѣщатъ, сѫщо и знакъ-тъ титла; отъ надстрѣчны знакове полукрѫгла чьрта ̂ често стои надъ ѭ и твьрдѣ рѣдко надъ ї ѫ. Извлеченіѥ изъ Григоровичево-то ѥв. ѥ напечатано съ кирилловскы буквы у Миклошича въ Слав. Библ. Лис. 262—263, и друго съ русскы буквы въ II. т. изв. Ак. Н. стр. 243—246.

III. *Боянскый палимпсестъ или второписаноѥ ѥвангеліѥ*, у В. Григоровича въ Казанъ. Тъзи рѫкопись са-зове *Боянска*, защото происхожда отъ храма на село *Бояна*, близо до сегашня Софія или старый

Срѣдьцъ (Sardica). Ржкопись-та ю на пергаменъ въ четвьртинка *л.* има 109 листове· Евангеліе-то, що ю писано съ кирилловскы буквы, както са-види по почьрка и по правописаніе-то, въ XII-то, а най-късно въ XIII-то столѣтіе, покрыва отрыто глаголско писмо тъй, щото юдвамь могжтъ са-пригледа слабы слѣды на отдѣлны буквы, и то вечь не по сичкы-тѣ листове. Отрыты-тѣ писма, по Шафариково-то свидѣтелство, носятъ сичкы-тѣ бѣлѣзы на най-древни-тѣ глаголскы паметници. На юдна снемка отъ юдна страна Шафарикъ ю распредѣлилъ текста изъ юванголіе то св. Марка VII. 31—37.

IV. *Четвероюевангеліе Зографскаго мънастыря*, на *Аѳонска-та гора.* То ю пергаменна ржкопись въ малка четвьртинка, вече не цѣла, за предопазенье повѣсена на синжирь. Видѣли сж ы Мина, Михановичь, Григоровичь (1844 г.) и Авраамовичь пріюма туй четвероюевангеліе за немного подирнье отъ горѣозначено-то му четвероюевангеліе, и го относя къмъ XII-то столѣтіе. Има въ него на края синаксарь или календарь, писанъ съ кирилловскы буквы.

V. *Глаголита Клоціюва*, съвършено бсвъ примѣсванье отъ кирилица. Съ туй име са-означаватъ важны остатъци отъ най-древня глаголска ржкопись, именно дванайсеть листове на пергаменъ въ четвьртинка. Тя съдьржава въ себе-си четыри слова, които нѣколко принадлежжтъ, а нѣколко са-отдаватъ — двѣ на св. Іоанна Златоуста, юдно на св. Аѳанасія, и юдно на св. Епифанія. Три-тѣ отъ тѣхъ, макаръ и съвсѣмъ отъ другый преводъ, нахождатъ-са въ много древня-

та кирилловска ржкопись *Супрасльска-та.* Копитаръ като са-основава на бѣлѣжкы-тѣ на юдинъ листъ, пріюма ѭ за часть отъ голѣма ржкопись на XI-то столѣтію, съвременна съ Остромирово-то ювангелію, която заключавала въ себе-си повечь отъ 300 листове, и освень слова-та на св. отци, може да ю съдържавала въ себе-си и другы писанія. Йоще въ XV-то стол. тъзи ржкопись, цѣла и богато-подвързана, была у владѣтеля на островъ Кръкъ (Корфу, графа Ивана Франгепана (който умр. 1482 въ Венеція); послѣ часть отъ нея са-доставила въ дѣлъ на кръкскыя священникъ Лука de Reynaldis, който ѭ подарилъ въ 1500 г. на рыцаря Брейсахера а отъ Брейсахера тя по наслѣдство са-доставила на графа Парида Клоца въ Тридентъ, а по мнѣніе-то на Доната Фобіаничаона, доставила-са на графа изъ библіотека-та на Кассіонскыя мънастырь, недалечь отъ Кръкъ. Ржкопись-та, по име-то на послѣднія й владѣтель, зовеса Клоціева. Дѣ ю писана Клоціюва-та ржкопись, въ Българія ли или въ Кроація — трудно ю да саопредѣли: въ Българія водѭтъ видъ-тъ на писма-та и правописаніе-то (което ю пó за вѣрванье), а въ Кроація водѭтъ мѣсто-то, дѣто ю намѣрена тъзи ржкопись, и нѣкои особенности, като напр измѣненію-то на окончанія-та ъмъ и омъ въ оу: достонноу постоу (ред. 106). Копитаръ и Прейсъ, безъ сумнѣнію, полагали нейно-то начало въ Кроація. Писмо-то й ю дребно, правилно, доста сходно съ писмо-то на Григоровичево-то ювангелію. Срѣща-са въ нея грьцко ф, нѣма щ, но исключително само шт,

ск са-омекотява въ сц. Тъзи ржкопись ю издадена съ кирилловскы буквы и объюснена отъ В. Копитара въ 1836 г. въ Віюна.

VI. *Открьшлекъ отъ ювангелію. у А. Михановича въ Цариградъ*: То сж два пергаменны листа въ малка четвьртинка, подарены отъ Мина на императорскыя (австрійскый) генералный консулъ Михановича. По нѣкои извѣстія тѣзи листовы трѣба да сж отъ Зографско-то ювангеліе и съдьржаватъ въ себе-си изъ ювангеліе-то св. Матѳея 5-та и 6-та главы нецѣлы въ 124 редове. На празно-то отъ страна, а нѣкадѣ и въ текста нахождатъ-са кирилловскы приписки и поправкы отъ много подирешенъ корректоръ. Правописаніе-то и́ намѣстѣ ю особито: срѣща-са размѣнено ту шт, ту щ, рѣдко и, никадѣ ні и друг. так. Списъкъ-тъ на молитва-та: „отьче нашь" ю у В. Григоровича; цѣлъ открьшлекъ съ кирилловскы буквы — у Ф. Миклошича.

VII. *Пергамененъ листъ съ открьшлеци отъ другый листъ у В. Григоровича.* Писмо-то му съвсѣмъ отрыто или измыто, тъй щото може да са-распознаю само туй, че ржкопись-та съдьржавала въ себе-си духовны творенія и принадлежала къмъ ржкописи-тѣ на пьрвы-тѣ времена (доказателство „въ прѣвжщ мѣрж"). Тъзи ржкопись происхожда изъ мънастыря св. Іоанна Рылскаго.

VIII. *Обрѣзанъ пергамененъ листъ у Григоворича*, който объюма въ себе-си чьтеніе изъ ювангеліе-то св. Іоанна; той происхожда изъ Охридскыя Мънастырь или храмъ.

IX. *Листецъ посланія св. апостола Павла*, прилѣпенъ у дъска-та на срьбскыя номоканонъ 1263 год. (изъ Скопя), сега принадлежи на А. Михановича.

При сичко туй глаголскы писма са-срѣщатъ въ нѣкои древны паметници отъ кирилица-та, като напр. въ Охридскыя Праксапостоларь, който по сичкы-тѣ си бѣлѣзы принадлежи на XII-ыя в., и въ македонскыя или струмицкыя Праксапостоларь, който са-относя къмъ XII-ыя или къмъ начало-то на XIII-ыя в. Пьрва-та ржкопись (на пергаменъ въ четвьртинка, въ начало-то и въ края нецѣла, сичка-та 111 листа) съдьржа въ себе-си — *Дѣянія апостслскы, посланія и синаксарь;* намѣрена ю въ цьрква-та св. Климента въ Охрида, дѣто несомнѣнно ю и написана. Въ нея освень отдѣлны-тѣ въ разны мѣста що са- срѣщатъ глаголскы буквы, виднѣтъ-са йоще — на лис. 13-й на полстраница-та или 15-ыя редъ (Дѣян. XVII, 4—17), и на лис. 98 сѫщо около полстраница-та или на 15-ыя редъ (Еф. IV, 11—13, съ открьшлекъ отъ синаксаря) — написаны съ глаголскы буквы. Тѣзи листове принадлежѫтъ на различны писачи: на пьрвыя лис. глаголско-то писмо показва почьркъ на ржка и перо, привыкнѫлы повечь на кирилица-та, и са-отличава съ употребеніе-то на сложна-та ы вм. ъи, на форма-та Ⰶ вм. Ⰶ и друг. так.; на другыя лис, глагоско-то писмо ю по-искусно и по-гладко, носи на себе-си, споредъ както са-види, по правописаніе-то и по вида на буквы-тѣ, чьрты като че бы най-подлинны и най-древны.

Втора-та ржкопись (и тя пергаменна въ четьр-

тинка, сега отъ 88 листове безъ край, нѣма четыри тетради или 24 листа между тетради-тѣ 10-й и 11й или между листове-тѣ 80 и 81) съ правописаніе-то и съ особенности-тѣ на юзыка си много са-отличава отъ сичкы-тѣ извѣстны киролловскы рѫкописи. По несомнѣнны бѣлѣзы, тя ю преписана посредственно или непосредственно изъ глаголска рѫкопись. На 72-й лис. срѣща-са въ нея свойственна-та на глаголита дума сать (inqvit), а на 81-й лис. — глаголска-та буква т, като число, въ таквози съюдиненіе: сватыхъ ѿтьцъ: х. т. въ халкидонѣ, т. е. вмѣсто: х. л; буквата т ю съ кратеніе на дума-та тридесать.

§. 11. Текстъ-тъ на глаголскы-тѣ паметници отъ св. писаніе — отъ ювангеліе-то, апостола и пса лтыря — намѣстѣ са-различава отъ текста на кирилловскы-тѣ паметници. Представятъ-са тукъ нѣколко примѣры: Мат. V. 43. τὸν πλησίον σοῦ, Вульг. proximum tuum, Четв. Миханов. искрьнѣго своюго, Остром. ближьнимаго своюго. — Іоанна IV. 5. πλησίον τοῦ χωρίου, Вульг. juxta praedium, Юван. Ассем. искрь въси, Остр. близъ вьси. — Матѳ. VIII, 20. αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν, Вульг. vulpes foveas habent, Четв. Григ. лиси ѣзвинѣи имать. Остром. лисица ложа имѫть и друг. так. При сичкы-тѣ подобны разности на текста между глаголица-та и кирилица-та, най-дребно-то сличаванье на паметници-тѣ и на юдно-то и на друго-то писмо ясно доказва, че преводъ-тъ на св. писаніе — на ювангеліе-то, апостола и на псалтыря — въ сѫщность-та си ю юдинъ и тозиз, какъвто въ глаголскы-тѣ рѫкописи, такъвзи и въ ки-

рилловскы-тѣ, и ю направенъ непосредственно отъ грьцкыя юзыкъ, а не отъ латинскыя. За подтвьрдяванье на послѣдня-та мысьль между другы-тѣ служжтъ имена и думы, въ които грьцка-та η изреквася въ глаголицата съ буква-та **и** или **і**, съобразно на грьцко-то произношеніе, а не на латинско-то: **Исоусъ, Ісоусъ**, грьц. Ἰησοῦς, латин. Jesus. **Израиль**, Ἰσραήλ, Jsrael, **Иероусалимь**, Ἰερουσαλήμ Jerusalem, **Іосифъ** Josephus, **Даніилъ** Daniel, **Илиіа** Elies, **Иоїль** Joel, **Ироудъ** Herodes, **Магдалина** Magdalena, **аминь** amen идр. т. Но въ глаголица-та има значителны разночьтенія срѣщо кирилица-та, които безъ сомнѣніе сж получили свою-то начало, ако не изъ Вулгата, то по крайна мѣра изъ грьцкы ржкописи, що сж отъ юдна и тъзи рецензія съ іеронимова-та Вулгата, напр. Марк. VII, 26. грьц. γυνὴ ἑλληνίς. Вулг. mulier gentilis, глагол. **жена поганꙑни** (у насъ *поганынъ* = *друговѣрецъ*, *поганска вѣра* = *нехристіюнска вѣра*), кирил. **жена еллиньска**. — Іоан. IX, 8 грьц. τυφλός, грьц. запад. προσαίτης, Вулг. medicus, глагол. **просїтель**, кирил. **слѣпъ**. — Іоан XIX — 27. грьц. визант. ἡμέρας, грьц. запад. ὥρας, Вулг. hora, глагол. **часа**, кирил. **дьне**. Споредъ туй сичкы-тѣ старобългарскы ржкописи може да са-раздѣлжтъ на два класса: къмъ пьрвыя са-относятъ кирилловскы-тѣ паметници, които носятъ слѣды отъ въсточна-та или византійско-русска-та рецензія, къмъ вторыя — глаголскы-тѣ и съ тѣхъ преписаны-тѣ кирилловскы, що сж произлѣзли изъ-подъ западна-та или италіянска-та рецензія.

V. ОБРАЗЦИ ОТЪ ГЛАГОЛИЦА-ТА.

1. Изъ Ассеманіево-то евангеліе.

Іоан. I, 1—28. 35—52.

Ⰻⱄⰽⱁⱀⰻ ⰱⱑ ⱄⰾⱁⰲⱁ, ⰻ ⱄⰾⱁⰲⱁ ⰱⱑ ⱁⱅ ⰱⱁⰳⰰ, ⰻ ⰱⱁⰳⱏ ⰱⱑ ⱄⰾⱁⰲⱁ. ⱄⰵ ⰱⱑ ⰻⱄⰽⱁⱀⰻ ⱁⱅ ⰱⱁⰳⰰ. ⰲⱐⱄⱑ ⱅⱑⰿⱐ ⰱⱏⰹⱎⱔ, ⰻ ⰱⰵⰸ ⱀⰵⰳⱁ ⱀⰻⱍⱐⱄⱁⰶⰵ ⱀⰵ ⰱⱏⰹⱄⱅⱏ, ⰵⰶⰵ ⰱⱏⰹⱄⱅⱏ. ⰲⱏ ⱅⱁⰿⱐ ⰶⰻⰲⱁⱅⱏ ⰱⱑ, ⰻ ⰶⰻⰲⱁⱅⱏ ⰱⱑ ⱄⰲⱑⱅⱏ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱁⰿⱏ. ⰻ ⱄⰲⱑⱅⱏ ⰲⱏ ⱅⱐⰿⱑ ⱄⰲⱑⱅⰻⱅⱏ ⱄⱔ, ⰻ ⱅⱐⰿⰰ ⰵⰳⱁ ⱀⰵ ⱁⰱⱏⱗⱅⱏ. ⰱⱏⰹⱄⱅⱏ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏ ⱂⱁⱄⱏⰾⰰⱀⱏ ⱁⱅ ⰱⱁⰳⰰ, ⰻⰿⱔ ⰵⰿⱆ ⰻⱁⰰⱀⱏ. ⱄⱐ ⱂⱃⰻⰴⰵ ⰲⱏ ⱄⰲⱑⰴⱑⱅⰵⰾⱐⱄⱅⰲⱁ, ⰴⰰ ⱄⰲⱑⰴⱑⱅⰵⰾⱐⱄⱅⰲⱆⰵⱅⱏ ⱁ ⱄⰲⱑⱅⱑ, ⰴⰰ ⰲⱐⱄⰻ ⰲⱑⱃⱘ ⰻⰿⱙⱅⱏ ⰻⰿⱐ. ⱀⰵ ⰱⱑ ⱅⱏ ⱄⰲⱑⱅⱏ, ⱀⱏ ⰴⰰ ⱄⰲⱑⰴⱑⱅⰵⰾⱐⱄⱅⰲⱆⰵⱅⱏ ⱁ ⱄⰲⱑⱅⱑ. ⰱⱑ ⱄⰲⱑⱅⱏ ⰻⱄⱅⰻⱀⱐⱀⱏⰹ, ⰻⰶⰵ ⱂⱃⱁⱄⰲⱑⱎⱅⰰⰵⱅⱏ ⰲⱐⱄⱑⰽⱁⰳⱁ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⰰ ⰳⱃⱔⰴⱙⱎⱅⰰⰰⰳⱁ ⰲⱏ ⰿⰻⱃⱏ. ⰲⱏ ⰿⰻⱃⱑ ⰱⱑ, ⰻ ⰿⰻⱃⱏ ⱅⱑⰿⱐ ⰱⱏⰹⱄⱅⱏ, ⰻ ⰿⰻⱃⱏ ⰵⰳⱁ ⱀⰵ ⱂⱁⰸⱀⰰ. ⰲⱏ ⱄⰲⱁⱑ ⱂⱃⰻⰴⰵ ⰻ ⱄⰲⱁⰻ ⰵⰳⱁ ⱀⰵ ⱂⱃⰻⱗⱄⱔ. ⰵⰾⰻⰽⱁ ⰶⰵ ⰻⱈⱏ ⱂⱃⰻⱗⱄⱔ, ⰴⰰⱄⱅⱏ ⰻⰿⱏ ⱁⰱⰾⰰⱄⱅⱐ ⱍⱔⰴⱁⰿⱏ ⰱⱁⰶⰻⰵⰿⱏ ⰱⱏⰹⱅⰻ, ⰲⱑⱃⱆⱙⱎⱅⰻⰻⰿⱏ ⰲⱏ ⰻⰿⱔ ⰵⰳⱁ, ⰻⰶⰵ ⱀⰵ ⱁⱅ ⰽⱃⱏⰲⰻ ⱀⰻ ⱁⱅ ⱂⱁⱈⱁⱅⰻ ⱂⰾⱏⱅⱐⱄⰽⱏⰹⱗ ⱀⰻ ⱁⱅ ⱂⱁⱈⱁⱅⰻ ⰿⱙⰶⱐⱄⰽⱏⰹⱗ, ⱀⱏ ⱁⱅ ⰱⱁⰳⰰ ⱃⱁⰴⰻⱎⱔ ⱄⱔ. ⰻ ⱄⰾⱁⰲⱁ ⱂⰾⱏⱅⱐ ⰱⱏⰹⱄⱅⱏ, ⰻ ⰲⱐⱄⰵⰾⰻ ⱄⱔ ⰲⱏ ⱀⱏⰹ, ⰻ ⰲⰻⰴⱑⱈⱁⰿⱏ ⱄⰾⰰⰲⱙ ⰵⰳⱁ, ⱄⰾⰰⰲⱙ ⱑⰽⱁ ⰻⱀⱁⱍⱔⰴⰰⰰⰳⱁ ⱁⱅ ⱁⱅⱐⱌⰰ, ⰻⱄⱂⰾⱐⱀⱏ ⰱⰾⰰⰳⱁⰴⱑⱅⰻ ⰻ ⰻⱄⱅⰻⱀⱏⰹ. ⰻⱁⰰⱀⱏ ⱄⰲⱑⰴⱑⱅⰵⰾⱐⱄⱅⰲⱆⰵⱅⱏ ⱁ ⱀⰵⰿⱐ, ⰻ ⰲⱏⰸⱏⰲⰰⰵⱅⱏ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱙ: ⱄⱐ ⰱⱑ, ⰵⰳⱁⰶⰵ ⱃⱑⱈⱏ ⰻⰶⰵ ⱂⱁ ⰿⱐⱀⱑ ⰳⱃⱔⰴⱏⰹ ⰿⱏⱀⱁⱓ ⰱⱏⰹⱄⱅⱏ, ⱑⰽⱁ ⱂⱃⱐⰲⱑⰹ ⰿⰵⱀⰵ ⰱⱑ. ⰻ ⱁⱅ ⰻⱄⱂⰾⱐⱀⰵⱀⰻⱑ ⰵⰳⱁ ⰿⱏⰹ ⰲⱐⱄⰻ ⱂⱃⰻⱗⱈⱁⰿⱏ ⰱⰾⰰⰳⱁⰴⱑⱅⱐ ⰲⱏⰸ ⰱⰾⰰⰳⱁⰴⱑⱅⱐ. ⱑⰽⱁ ⰸⰰⰽⱁⱀⱏ ⰿⱁⰻⱄⱑⱁⰿⱐ ⰴⰰⱀⱏ ⰱⱏⰹⱄⱅⱏ, ⰱⰾⰰⰳⱁⰴⱑⱅⱐ ⰻ ⰻⱄⱅⰻⱀⰰ ⰻⱄⱆⱄⱏⰿⱐ ⱈⱃⰻⱄⱅⱁⰿⱐ ⰱⱏⰹ-

ⱄⱅⱏ· ⰱⱁⰳⰰ ⱀⰺⰽⱅⱁⰶⰵ ⱀⰵⰲⰺⰴⱑ ⱀⰹⰽⱏⰴⱁⰶⰵ, ⱀⱏ ⱅⱏⰽⱏⰿⱁ ⰹⱀⱁⱍⱔⰴⱏⰺ ⱄⱏⰺⱀⱏ, ⱄⱏⰺⰹ ⰲⱏ ⰾⱁⱀⱑ ⱁⱅⱏⱍⰹ, ⱅⱏ ⰹⱄⱂⱁⰲⱑⰴⰰ· ⰹ ⱄⰵ ⰵⱄⱅⱏ ⱄⱏⰲⱑⰴⱑⱅⰵⰾⱐⱄⱅⰲⱁ ⰹⱁⰰⱀⱁⰲⱁ, ⰵⰳⰴⰰ ⱂⱁⱄⱏⰾⰰⱎⱔ ⰹⱓⰴⰵⰹ ⱁⱅⱏ ⰹⰵⱃⱆⱄⰰⰾⰹⰿⰰ ⰹⰵⱃⰵⱗ ⰹ ⰾⰵⰲⰳⰹⱅⱏⰺ, ⰴⰰ ⰲⱏⱂⱃⱁⱄⱔⱅⱏ ⰹ: ⱅⱏⰺ ⰽⱅⱁ ⰵⱄⰺ? ⰹ ⰹⱄⱂⱁⰲⱑⰴⰰ ⰹ ⱀⰵⱁⱅⱏⰲⱃⱏⰶⰵ ⱄⱔ, ⰹ ⱂⱁⰲⱑⰴⰰ: ⱑⰽⱁ ⱀⱑⱄⰿⱏ ⰰⰸⱏ ⱈⱃⰹⱄⱅⱁⱄⱏ· ⰹ ⰲⱏⱂⱃⱁⱄⰹⱎⱔ ⰹ: ⰽⱅⱁ ⱆⰱⱁ ⱅⱏⰺ ⰵⱄⰹ? ⰹⰾⰹⰰ ⰾⰹ ⰵⱄⰹ? ⰹ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ: ⱀⱑⱄⰿⱏ· ⱂⱃⱁⱃⱁⰽⱏ ⰾⰹ ⱆⰱⱁ ⰵⱄⰺ ⱅⱏⰺ? ⰹ ⱁⱅⰲⱑ: ⱀⰹ· ⱃⱑⱎⱔ ⰵⰿⱆ: ⰽⱅⱁ ⰵⱄⰺ? ⰴⰰ ⱁⱅⱏⰲⱑⱅⱏ ⰴⰰ(ⰿⱏ) ⱂⱁⱄⱏⰾⰰⰲⱏⱎⰺⰹⰿⱏ ⱀⱏⰹ· ⱍⱏⱅⱁ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰵⱎⰹ ⱁ ⱅⰵⰱⱑ ⱄⰰⰿⱁⰿⱏ? ⱃⰵⱍⰵ: ⰰⰸⱏ ⰳⰾⰰⱄⱏ ⰲⱏⱂⰺⱙⱎⱅⰰⰰⰳⱁ ⰲⰹ ⱂⱆⱄⱅⱏⰹⱀⰹ: ,,ⰹⱄⱂⱃⰰⰲⰺⱅⰵ ⱂⱘⱅⱏ ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⱏⱀⰺ,'' ⱑⰽⱁ ⱃⰵⱍⰵ ⰹⱄⰰⰹⰰ ⱂⱃⱁⱃⱁⰽⱏ· ⰹ ⱂⱁⱄⱏⰾⰰⱀⰹ ⰱⱑⰰⱈⱘ ⱁⱅⱏ ⱇⰰⱃⰹⱄⰵⰹ, ⰹ ⰲⱏⱂⱃⱁⱄⰹⱎⱔ ⰹ, ⰹ ⱃⱑⱎⱔ ⰵⰿⱆ: ⱍⱏⱅⱁ ⱆⰱⱁ ⰽⱃⱏⱋⰰⰵⱎⰹ, ⰰⱋⰵ ⱅⱏⰹ ⱀⱑⱄⰹ ⱈⱃⰹⱄⱅⱁⱄⱏ ⱀⰺ ⰹⰾⰹⰰ ⱀⰹ ⱂⱃⱁⱃⱁⰽⱏ? ⱁⱅⱏⰲⱑⱋⰰ ⰹⰿⱏ ⰹⱁⰰⱀⱏ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱔ: ⰰⰸⱏ ⰽⱃⱏⱋⰰⱙ ⰲⱏⰺ ⰲⱏ ⰲⱁⰴⱑ, ⱂⱁ ⱄⱃⱑⰴⱑ ⰶⰵ ⰲⰰⱄⱏ ⱄⱅⱁⰹⱅⱏ, ⰵⰳⱁⰶⰵ ⰲⱏⰺ ⱀⰵⰲⱑⱄⱅⰵ, ⰳⱃⱗⰴⱏⰺ ⱂⱁ ⰿⱏⱀⱑ, ⱑⰽⱁ ⱂⱃⱑⰴⱏ ⰿⱏⱀⱁⱙ ⰵⱄⱅⱏ, ⰵⰿⱆⰶⰵ ⰰⰸⱏ ⱀⱑⱄⰿⱏ ⰴⱁⱄⱅⱁⰹⱀⱏ ⱁⱅⱃⱑⱎⰺⱅⰺ ⱃⰵⰿⰵ(ⱀⰵ) ⱄⰰⱂⱁⰳⱆ ⰵⰳⱁ· ⱄⰺⰹ ⰲⱏ ⰲⰺⱚⰰⱀⰹⰹ ⰱⱏⰺⱎⱔ ⱁⰱⱁⱀⱏⱂⱁ(ⰾ)ⱏ ⰹⱁⱃⰴⰰⱀⰰ, ⰺⰴⰵ ⰱⱑ ⰹⱁⰰⱀⱏ ⰽⱃⱏⱄⱅⱔ·

Ⰲⱏ ⱁⱀⱁ ⰲⱃⱑⰿⱔ ⱄⱅⱁⱑⰰⱎⰵ ⰹⱁⰰⱀⱏ ⰹ ⱁⱅⱏ ⱆⱍⰵⱀⰹⰽⱏ ⰵⰳⱁ ⰴⱏⰲⰰ, ⱆⰸⱃⱑ ⰶⰵ ⰹⱄⱆⱄⰰ ⰽⱁⰴⱔⱋⰰ, ⰹ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ: ⱄⰵ, ⰰⰳⱀⰵⱌⱏ ⰱⱁⰶⰹⰹ· ⰹ ⱆⱄⰾⱏⰹⱎⰰⱄⱅⰰ ⰹ ⱁⰱⰰ ⱆⱍⰵⱀⰹⰽⰰ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱗⱋⰰ, ⰹ ⱂⱁ ⰹⱄⱆⱄⱑ ⰹⰴⱁⱄⱅⰵ· ⰹ ⱁⰱⱃ(ⰰ)ⱋⱏ ⱄⱔ ⰹⱄⱆⱄⱏ ⰹ ⰲⰹⰴⱑⰲⱏ ⱗ ⱂⱁ ⱄⰵⰱⱑ ⰹⰴⱘⱋⰰ, ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ ⰹⰿⰰ: ⱍⱏⱅⱁ ⱈⱁⱋⰵⱅⰰ? ⱁⱀⰰ ⰶⰵ ⱃⱑⱄⱅⰵ ⰵⰿⱆ: ⱃⰰⰲⰲⰺ, ⰵⰶⰵ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰵⱅⱏ ⱄⱔ ⱄⱏⰽⰰⰸⰰⰵⰿⱁ ⱆⱍⰹⱅⰵⰾⱓ, ⰽⱏⰴⰵ ⰶⰹⰲⰵⱎⰺ? ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ

ⰻⰿⰰ: ⱂⱃⰻⰾⱑⱅⰰ, ⰲⱁⰾⱁⱅⰰ· ⱂⱃⱁⰾⰵⰴⱅⰵ ⰶⰵ ⰻ ⰲⰻⰾⱑⰴⱅⰰ, ⰽⱏⰾⰵ ⰶⰻⰲⱑⰰⱎⰵ, ⰻ ⱄⱏⱁⰴⱅⰵ ⰴ ⱀⰵⰳⰵ ⰾⰵⱀⰵⰿ· ⰳⰵⰾⱁⱀⰰ ⰶⰵ ⱄⱑ ⱑⰽⰵ ⰾⰵⰲⰵⱅⰰⱑ· ⱄⱑ ⰶⰵ ⰰⱀⰾⱃⰵⰰ ⱄⱃⰰⱅⱃⱏ ⰴⱁⰿⰵⱀⰰ ⱂⰵⱅⱃⰰ ⰵⰾⱁⱀⱏ ⰵⱅⱏ ⰵⱄⰵⱍⰵ ⰴⰾⱏⰻⱎⰰⰲⱏⱎⱀⱀ ⰵⱅⱏ ⰻⰵⰰⱀⰰ ⰻ ⱂⰵ ⱀⰵⰿⱏ ⱎⰵⰾⱏⱎⱀⱀ· ⰵⱄⱃⱑⱅⰵ ⰴⱏ ⱂⱃⱑⰶⰾⰵ ⱄⱃⰰⱅⱃⰰ ⰴⰲⰵⰵⰳⰵ ⰴⱁⰿⰵⱀⰰ, ⰻ ⰳⰾⰰⰳⰵⰾⰰ ⰵⰿⱆ: ⰵⱄⱃⱑⱅⰵⰿⱏ ⰿⰵⰴⱁⱍⰵ, ⰵⰶⰵ ⰵⰴⱅⱏ ⰴⱏⰽⰰⰸⰰⰵⰿⱏ ⰽⱃⰻⰴⱅⰵⰴⱏ· ⰻ ⱂⱃⰻⰲⰵⰾⰵ ⰻ ⰽⱏ ⰻⰴⰴⰴⰵⰲⱁ· ⰲⱏⰸⱏⱃⱑⰲⱏ ⰶⰵ ⱀⰰ ⱀⱏ ⰻⰴⰴⰴⱏ, ⰻ ⱃⰵⱍⰵ: ⱅⱏⰻ ⰵⰴⱁ ⰴⱁⰿⰵⱀⱏ, ⰴⱏⱁⱀⱏ ⰻⰵⱀⰻⱀⱏ· ⱅⱏⰻ ⱀⰰⱃⰵⱍⰵⱎⰻ ⰴⱔ ⰽⱁⱇⰰ, ⰵⰶⰵ ⰴⱏⰽⰰⰸⰰⰵⱅ ⰴⱔ ⱂⰵⱅⱃⱏ· ⰲⱏ ⰴⱅⱃⱑⱁ ⰶⰵ ⰾⰵⱀⱏ ⰲⱏⰴⱃⰵⱅⱑ ⰻⰴⰴⰴⱏ ⰻⰸⱁ-ⱅⰻ ⰲⱏ ⰳⰰⰾⱁⰾⰵⱍⰵ, ⰻ ⰵⱄⱃⱑⱅⰵ ⱇⱁⰾⱁⱂⰰ, ⰻ ⱄⰾⰰⰳⰵⰾⰰ ⰵⰿⱆ: ⰳⱃⰵⱔⰾⱁ ⱂⰵ ⰿⱏⱀⱑ· ⱄⱑ ⰶⰵ ⱇⱁⰾⱁⱂⱏ ⰵⱅⱏ ⰲⱁⰾⰴⰰ-ⰻⰾⱏⰱⱁ, ⰳⱃⰰⰾⱏⰱⰰ ⰰⱀⰾⱃⰵⰲⰰ ⰻ ⱂⰵⱅⱃⱃⰵⰲⰰ. ⰻ ⰵⱄⱃⱑⱅⰵ ⱇⰻ-ⰾⰻⱂⱏ ⱀⰰⱁⰰⱀⰰⰻⰾⰰ, ⰻ ⰳⰾⰰⰳⰵⰾⰰ ⰵⰿⱆ: ⰵⰳⰵⰶⰵ ⱂⱁⰴⰰ ⰿⰵ-ⰴⰻ ⰲⱏ ⰸⰰⰽⱁⱀⱑ ⰻ ⱂⱃⰵⱃⰵⰲⰻ, ⰵⱄⱃⱑⱅⰵⰿⱏ ⰻⰴⰴⰴⰰ ⰴⱏⱁⱀⰰ ⰻⰵⰴⱁⱇⰵⰲⰰ, ⰻⰶⰵ ⰵⱅⱏ ⱀⰰⰸⰰⱃⰵⱅⰰ· ⰻ ⰳⰾⰰⰳⰵⰾⰰ ⰵⰿⱆ ⱀⰰ-ⱁⰰⱀⰰⰻⰾⱏ: ⱋⱅⱏ ⱀⰰⰸⰰⱃⰵⱅⰰ ⰿⰵⰶⰵⱅⱏ ⰾⱁ ⱍⱅⰵ ⰾⰵⱄⱃⰵ ⱄⱁⱏⱅⰻ? ⰳⰾⰰⰳⰵⰾⰰ ⰵⰿⱆ ⱇⱁⰾⱁⱂⱏ: ⱂⱃⱁⰾⱁ ⰻ ⰲⱁⰶⰾⱏ· ⰲⱁ-ⰾⱑⰲⱏ ⰶⰵ ⰻⰴⰴⰴⱏ ⱀⰰⱁⰰⱀⰰⰻⰾⰰ ⰳⱃⰵⰾⰵⰵⱓⰰ ⰽⱏ ⰴⰵⱄⱑ, ⰻ ⰳⰾⰰⰳⰵⰾⰰ ⰵⰿⱆ: ⰴⰵ, ⰲⱏ ⰻⰴⱅⰻⱀⰵⰵ ⰻⰸⱃⰰⰻⰾⱁⱅⱑⱀⰻⱀⱏ, ⰲⱏ ⱀⰵⰿⱏⰶⰵ ⰾⱏⰴⱅⱁ ⱀⱑⰴⱅⱏ· ⰳⰾⰰⰳⰵⰾⰰ ⰵⰿⱆ ⱀⰰⱁⰰⱀⰰ-ⰻⰾⱏ: ⰽⰰⰽⰵ ⰿⰵ ⰸⱀⰰⰵⱎⰻ? ⱋⱅⱏⰲⱑⱎⱅⰰⰲⱏ ⰻⰴⰴⰴⱏ ⱃⰵⱍⰵ ⰵⰿⱆ: ⱀⱃⱑⰶⰾⰵ ⰾⰰⰶⰵ ⱀⰵⰲⱏⰸⰳⰾⰰⰴⱁ ⱅⰵⱄⰵ ⱇⱁⰾⱁⱂⱏ, ⰴⰵⰵⱆⰰ ⱂⰵⰾⱏ ⰴⰿⰵⰽⰵⰲⱏⱀⱁⰲⰵⱀ, ⰲⱁⰾⱑⰽⱏ ⱅⰵ· ⱋⱅⱏⰲⱑⱆⰰ ⰵⰿⱆ ⱀⰰⱁⰰⱀⰰⰻⰾⱏ, ⰻ ⰳⰾⰰⰳⰵⰾⰰ: ⱃⰰⰲⰲⰻ, ⱅⱏⰻ ⰵⰴⱁ ⰴⱏⱁⱀⱏ ⱄⰵⰶⰻ, ⱅⱏⰻ ⱌ(ⱑⰴ)ⰰⱃⱏ ⰵⰴⱁ ⰻⰳⱃⰰⰻⰾⱑⰲⱏ· ⱋⱅⱏ-ⰲⱑⱆⰰⰲⱏ ⰻⰴⰴⰴⱏ, ⱃⰵⱍⰵ ⰵⰿⱆ: ⰳⰰⱀⰵ ⱃⱑⰽⱏ ⱅⱁ, ⱑⰽⰵ ⰲⱁ-ⰾⱑⰽⱏ ⱅⰵ ⰴⰵⰵⱆⰰ ⱂⰵⰾⱏ ⰴⰿⰵⰽⰵⰲⱏⱀⱁⰲⰵⱍⰵ, ⰲⱑⱃⱆⰵⱎⰻ: ⱄⰵ-

ⰾⱏⱎⰰ ⱆⰸⱃⰹⱎⰹ· ⰹ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ ⰵⰿⱆ: ⰰⰿⰹⱀⱏ, ⰰⰿⰹⱀⱏ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱙ ⰲⰰⰿ, ⱁⱅⱏ ⱄⰵⰾⰹ ⰲⰹⰴⰹⱅⰵ ⱀⰵⰱⰵⱄⰰ ⱁⱅⰲⱃⱏⰸⱏⱄⱅⰰ, ⰹ ⰰⱀⰳⰵⰾⱏⰹ ⰱⱁⰶⰹⱔ ⰲⱏⱄⱈⱁⰴⱔⱎⱔ ⰹ ⱀⰹⰸⱏⱈⱁⰴⱔⱎⱔ ⱀⰰⰴⱏ ⱄⱏⰹⱀⰰ ⱍⰾⱁⰲⱑⱍⰰ·

2. Изъ Григоровичево-то Четвероевангеліе.

Іоан. XI. 1—45.

Ⰱⱑ ⰶⰵ ⰵⱅⰵⱃⱏ ⰱⱁⰾⱔ ⰾⰰⰸⰰⱃⱏ ⱁⱅⱏ ⰲⰹⱚⰰⱀⰹⱔ, ⰳⱃⰰⰴⱏⱌⰰ ⰿⰰⱃⰹⰹⱀⰰ ⰹ ⰿⰰⱃⱚⱏⰹ ⱄⰵⱄⱅⱃⱏⰹ ⰵⱔ· Ⰱⱑ ⰶⰵ ⰿⰰⱃⰹⱔ ⱂⱁⰿⰰⰸⰰⰲⱏⱎⰹⱔ ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⰰ ⰿⱛⱃⱁⰿⱏ, ⰹ ⱁⱅⱏⱃⱏⱎⰹ ⱀⱁⰸⱑ ⰵⰳⱁ ⰲⰾⰰⱄⱏⰹ ⱄⰲⱁⰹⰿⰹ, ⰵⱔⰶⰵ ⰱⱃⰰⱅⱏ ⰾⰰ(ⰸⰰ)ⱃⱐ ⰱⱁⰾⱑⰰⱎⰵ· ⱂⱁⱄⱏⰾⰰⱄⱅⰵ ⰶⰵ ⱄⰵⱄⱅⱃⱑ ⰵⰳⱁ ⰽⱏ ⱀⰵⰿⱆ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱙⱎⱅⰹ: ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⰹ, ⱄⰵ, ⰵⰳⱁⰶⰵ ⰾⱙⰱⰹⱎⰹ, ⰱⱁⰾⰹⱅⱏ· ⱄⰾⱏⰹⱎⰰⰲⱏ ⰶⰵ ⰹⱄⱆⱄⱏ ⱃⰵⱍⰵ: ⱄⰹ ⰱⱁⰾⱑⰸⱀⱐ ⱀⱑⱄⱅⱏ ⰽⱏ ⱄⱏⰿⱃⱏⱅⰹ, ⱀⱏ ⱁ ⱄⰾⰰⰲⱑ ⰱⱁⰶⰹⰹ, ⰴⰰ ⱂⱃⱁⱄⰾⰰⰲⰹⱅⱏ ⱄⱔ ⱄⱏⰹⱀⱏ ⰱⱁⰶⰹⰹ ⰵⱔ ⱃⰰⰴⰹ· ⰾⱙⰱⰾⱑⰰⱎⰵ ⰶⰵ ⰹⱄⱆⱄⱏ ⰿⰰⱃⱚⱘ ⰹ ⱄⰵⱄⱅⱃⱘ ⰵⱔ ⰹ ⰾⰰⰸⰰⱃⱑ· ⰵⰳⰴⰰ ⰶⰵ ⱄⰾⱏⰹⱎⰰ, ⱑⰽⱁ ⰱⱁⰾⰹⱅⱏ, ⱅⱁⰳⰴⰰ ⰶⰵ ⱂⱃⱑⰱⱏⰹⱄⱅⱏ, ⱀⰰ ⱀⰵⰿⱐⰶⰵ ⰱⱑ ⰿⱑⱄⱅⱑ, ⰴⱏⰲⰰ ⰴⱐⱀⰹ· ⱂⱁ ⱅⱁⰿⱐ ⰶⰵ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ ⱆⱍⰵⱀⰹⰽⱁⰿⱏ: ⰹⰴⱑⰿⱏ ⰲⱏ ⰹⱆⰴⰵⱙ ⱂⰰⰽⱏⰹ· ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰⱎⱔ ⰵⰿⱆ ⱆⱍⰵⱀⰹⱌⰹ: ⱃⰰⰲⱐⰲⰹ, ⱀⱏⰹⱀⱑ ⰹⱄⰽⰰⰰⱈⱘ ⱅⰵⰱⰵ ⰽⰰⰿⰵⱀⰹⰵⰿⱐ ⱂⱁⰱⰹⱅⰹ ⰹⱆⰴⰵⰹ, ⰹ ⱂⰰⰽⱏⰹ ⰾⰹ ⰹⰴⰵⱎⰹ ⱅⱆ? ⱁⱅⱏⰲⱑⱎⱅⰰ ⰹⱄⱆⱄⱏ: ⱀⰵ ⰴⱏⰲⰰ ⰾⰹ ⱀⰰ ⰴⰵⱄⱔⱅⰵ ⰳⱁⰴⰹⱀⱑ ⰵⱄⱅⱏ ⰴⱐⱀⰹ? ⰰⱎⱅⰵ ⰽⱅⱁ ⱈⱁⰴⰹⱅⱏ ⰲⱏ ⰴⱐⱀⰵ, ⱀⰵ ⱂⱁⱅⱏⰽⱀⰵⱅⱏ ⱄⱔ, ⱑⰽⱁ ⱄⰲⱑⱅⱏ ⰿⰹⱃⰰ ⱄⰵⰳⱁ ⰲⰹⰴⰹⱅⱏ· ⰰⱎⱅⰵ ⰾⰹ ⰽⱅⱁ ⱈⱁⰴⰹⱅⱏ ⰲⱏ ⱀⱁⱎⱅⰹ, ⱂⱁⱅⱏⰽⱀⰵⱅⱏ ⱄⱔ, ⱑⰽⱁ ⱄⰲⱑⱅⰰ ⱀⱑⱄⱅⱏ ⰲⱏ ⱀⰵⰿⱐ· ⱄⰵ ⱃⰵⱍⰵ, ⰹ ⱂⱁ ⱅⱁⰿⱐ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ ⰹⰿⱏ: ⰾⰰⰸⰰⱃⱐ ⰴⱃⱆⰳⱏ ⱀⰰⱎⱐ ⱆⱄⱏⱂⰵ: ⱀⱏ ⰹⰴⱘ ⰴⰰ ⰲⱐⰸⰱⱆⰶⱘ ⰹ· ⱃⱑⱎⱔ ⰶⰵ ⰵⰿⱆ ⱆⱍⰵⱀⰹⱌⰹ ⰵⰳⱁ: ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⰹ,

ⰰⱎⱅⰵ ⱆⱄⱏⱂⰵ, ⱄⱏⱂⰰⱄⰵⱀⱏ ⰱⱘⰴⰵⱅⱏ· ⰹⱄⱆⱄ ⰶⰵ ⱃⰵⱍⰵ ⱁ ⱄⱏⰿⱃⱏⱅⰹ ⰵⰳⱁ, ⱁⱀⰹ ⰶⰵ ⰿⱐⱀⱑⱎⱔ, ⱑⰽⱁ ⱁ ⱆⱄⱏⱂⰵⱀⰹⰹ ⱄⱏⱀⰰ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰵⱅⱏ· ⱅⱏⰳⰴⰰ ⱃⰵⱍⰵ ⰻⰿⱏ ⰹⱄⱆⱄ: ⱀⰵⱁⰱⰹⱀⱆⱗ ⱄⱔ, ⰾⰰⰸⰰⱃⱐ ⱆⰿⱐⱃⱑⱅⱏ, ⰹ ⱃⰰⰴⱆⱗ ⱄⱔ ⰲⰰⱄⱏ ⱃⰰⰴⰹ, ⰴⰰ ⰲⱑⱃⱘ ⰹⰿⰵⱅⰵ, ⱑⰽⱁ ⱀⰵ ⰱⱑⱈⱏ ⱅⱆ· ⱀⱏ ⰻⰴⱑⰿⱏ ⰽⱏ ⱀⰵⰿⱆ· ⱃⰵⱍⰵ ⰶⰵ ⱅⱁⰿⰰ, ⱀⰰⱃⰹⱌⰰⰵⰿⱏⰹ ⰱⰾⰹⰸⱀⰵⱌⱐ ⰽⱏ ⱄⱏⱆⱍⰵⱀⰹⰽⱁⰿⱏ: ⰻⰴⱑⰿⱏ ⰹ ⰿⱏⰹ, ⰴⰰ ⱆⰿⱐⱃⰵⰿⱏ ⱄⱏ ⱀⰹⰿⱐ· ⱂⱃⰹⱎⰵⰴⱏ ⰶⰵ ⰹⱄⱆⱄ ⰲⱏ ⰲⰹⱅⰰⱀⰹⱗ, ⱁⰱⱃⱑⱅⰵ ⰹ ⱍⰵⱅⱏⰹⱃⰹ ⰴⱐⱀⰹ ⱆⰶⰵ ⰹⰿⱘⱎⱅⱏ ⰲⱏ ⰳⱃⱁⰱⱑ· ⰱⱑ ⰶⰵ ⰲⰹⱅⰰⱀⰹⱑ ⰱⰾⰹⰸⱏ ⰹⰵⱃⱆⱄⰰⰾⰹⰿⱑ ⱑⰽⱁ ⱂⱁⱂⱐⱃⰹⱎⱏ ⰹ ⱂⱔⱅⱐⱀⰰⰴⰵⱄⱔⱅⰵ· ⰹ ⰿⱏⱀⱁⰸⰹ ⱁⱅⱏ ⰹⱆⰴⰵⰻ ⰱⱑⰰⱈⱘ ⱂⱃⰹⱎⱐⰾⰹ ⰽⱏ ⰿⰰⱃⱏⱅⱑ ⰹ ⰿⰰⱃⰹⰹ, ⰴⰰ ⱆⱅⱑⱎⱔⱅⱏ ⰹⱗ ⱁ ⰱⱃⰰⱅⱃⱑ ⰹⱈⱏ· ⰿⰰⱃⱏⱅⰰ ⰶⰵ, ⰵⰳⰴⰰ ⱆⱄⰾⱏⰹⱎⰰ, ⰰⰽⱁ ⰹⱄⱆⱄ ⰳⱃⱔⰴⰵⱅⱏ, ⱄⱏⱃⱑⱅⰵ ⰹ: ⰰ ⰿⰰⱃⰹⱑ ⰴⱁⰿⰰ ⱄⱑⰴⱑⰰⱎⰵ· ⱃⰵⱍⰵ ⰶⰵ ⰿⰰⱃⱏⱅⰰ ⰽⱏ ⰹⱄⱆⱄⱆ: ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⰹ, ⰰⱎⱅⰵ ⰱⰹ ⱄⱐⰴⰵ ⰱⱏⰹⰾⱏ, ⱀⰵ ⰱⰹ ⰱⱃⰰⱅⱃⱏ ⰿⱁⰹ ⱆⰿⱃⱑⰾⱏ· ⱀⱏ ⰹ ⱀⱏⰹⱀⱑ ⰲⱑⰿⱐ, ⱑⰽⱁ ⰵⰾⰹⰽⱁ ⰰⱎⱅⰵ ⱂⱃⰹⱄⰹⱎⰹ ⱆ ⰱⱁⰳⰰ, ⰴⰰⱄⱅⱏ ⱅⰵⰱⱑ ⰱⱁⰳⱏ· ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ ⰵⰹ ⰹⱄⱆⱄ: ⰲⱏⱄⰽⱃⱏⱄⱀⰵⱅⱏ ⰱⱃⰰⱅⱃⱏ ⱅⰲⱁⰻ· ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ ⰵⰿⱆ ⰿⰰⱃⱏⱅⰰ: ⰲⱑⰿⱐ, ⱑⰽⱁ ⰲⱏⱄⰽⱃⱏⱄⱀⰵⱅⱏ ⰲⱏ ⰲⱏⱄⰽⱃⱑⱎⰵⱀⰹⰵ ⰲⱏ ⱂⱁⱄⰾⱑⰴⱐⱀⰹⰻ ⰴⱐⱀⱐ· ⱃⰵⱍⰵ ⰵⰹ ⰹⱄⱆⱄ: ⰰⰸⱏ ⰵⱄⰿⱐ ⰲⱏⱄⰽⱃⱑⱎⰵⱀⰹⰵ ⰹ ⰶⰹⰲⱁⱅⱏ· ⰲⱑⱃⱆⱗⰹ ⰲⱏ ⰿⱔ, ⰰⱎⱅⰵ ⰹ ⱆⰿⱐⱃⰵⱅⱏ, ⱁⰶⰹⰲⰵⱅⱏ· ⰹ ⰲⱐⱄⱑⰽⱏ ⰶⰹⰲⱏⰹ ⰹ ⰲⱑⱃⱆⱗⰹ ⰲⱏ ⰿⱔ, ⱀⰵⱆⰿⱐⱃⰵⱅⱏ ⰲⱏ ⰲⱑⰽⱏ· ⰹⰿⰵⱎⰹ ⰾⰹ ⰲⱑⱃⱘ ⱄⰵⰿⱆ? ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ ⰵⰿⱆ: ⰵⰹ, ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⰹ, ⰰⰸⱏ ⰲⱑⱃⱁⰲⰰⱈⱏ, ⱑⰽⱁ ⱅⱏⰹ ⰵⱄⰹ ⱈⱃⰹⱄⱅⱁⱄⱏ ⱄⱏⰹⱀⱏ ⰱⱁⰶⰹⰻ, ⰳⱃⱔⰴⱏⰹⰹ ⰲⱏ ⰲⰵⱄⱐ ⰿⰹⱃⱏ· ⰹ ⱄⰵ ⱃⰵⰽⱏⱎⰹ ⰹⰴⰵ, ⰹ ⱂⱃⰹⰸⱏⰲⰰ ⰿⰰⱃⰹⱗ ⱄⰵⱄⱅⱃⱘ ⱄⰲⱁⱗ ⱅⰰⰹ, ⱃⰵⰽⱏⱎⰹ: ⱆⱍⰹⱅⰵⰾⱐ ⱄⰵ ⰵⱄⱅⱏ, ⰹ ⰸⱁⰲⰵⱅⱏ ⱅⱔ· ⱁⱀⰰ ⰶⰵ ⱑⰽⱁ ⱆⱄⰾⱏⰹⱎⰰ ⰲⱏⱄⱅⰰ ⱗⰴⱃⱁ, ⰹ ⰹⰴⰵ ⰽⱏ ⱀⰵⰿⱆ· ⱀⰵ ⰱⱑ ⰶⰵ ⰵⱎⱅⰵ ⰹⱄⱆⱄ ⱂⱃⰹ-

[illegible]

ⰲⱁⱀⱏ· ⰹ ⰻⰸⰻⰴⰵ ⱆⰿⰵⱃⱏⰹ, ⱁⰱⱔⰸⰰⱀⱏ ⱀⱁⰳⰰⰿⰰ ⰻ ⱃⱘⰽⰰⰿⰰ ⱆⰽⱃⱁⰵⰿⱏ, ⰹ ⰾⰻⱌⰵ ⰵⰳⱁ ⱆⰱⱃⱆⱄⱁⰿⱏ ⱁⰱⱔⰸⰰⱀⱁ· ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰ ⰹⰿⱏ ⰻⱄⱆⱄⱏ: ⱃⰰⰸⰴⱃⱑⱎⰻⱅⰵ ⰻ, ⰻ ⱀⰵⰴⱑⰻⱅⰵ ⰵⰳⱁ ⰹⱅⰻ· ⰿⱏⱀⱁⰷⰻ ⰶⰵ ⱁⱅⱏ ⰻⱓⰴⰵⰻ, ⱂⱃⰻⱎⱏⰴⱏⱎⰵⰻ ⰽⱏ ⰿⰰⱃⰻⰻ, ⰻ ⰲⰻⰴⱑⰲⱏⱎⰵ, ⰵⰶⰵ ⱄⱏⱅⰲⱁⱃⰻ ⰻⱄⱆⱄⱏ, ⰲⱑⱃⱁⰲⰰⱎⱔ ⰲⱏ ⱀⰵⰳⱁ·

3. Изъ Четвероѥвангеліѥ-то Михановича.

Матѳ. VI, 1—16.

ⰲⱏⱀⰵⰿⰾⱑⱅⰵ ⰿⰻⰾⱁⱄⱅⱏⰻⱀⱔ ⰲⰰⱎⰵⱘ ⱀⰵⱅⰲⱁⱃⰻⱅⰻ ⱂⱃⱑⰴⱏ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏⰹ, ⰴⰰ ⰲⰻⰴⰻⰿⰻ ⰱⱘⰴⰵⱅⰵ ⰻⰿⰻ· ⰰⱎⱅⰵ ⰾⰻ ⰶⰵ ⱀⰻ, ⰿⱏⰸⰴⱏⰹ ⱀⰵⰻⰿⰰⱅⰵ ⱁⱅⱏ ⱁⱅⱏⱌⰰ ⰲⰰⱎⰵⰳⱁ, ⰻⰶⰵ ⰵⱄⱅⱏ ⱀⰰ ⱀⰵⰱⰵⱄⰵⱈⱏ· (ⰵⰳⰴ)ⰰ ⱆⰱⱁ ⱅⰲⱁⱃⰻⱎⰻ ⰿⰻⰾⱁⱄⱅⱏⰹⱀⱘ, ⱀⰵ ⰲⱏⱄⱅⱃⱘⰱⰻ ⱂⱃⱑⰴⱏ ⱄⱁⰱⱁⱘ, ⱑⰽⱁ ⰹⱂⱁⰽⱃⰻⱅⰻ ⱅⰲⱁⱃⱔⱅⱏ ⰲⱏ ⱄⱏⱀⱏⰿⰻⱎⱅⰻⱈⱏ ⰻ ⰲⱏ ⱄⱅⱏⰳⱀⰰⱈⱏ, ⰴⰰ ⱂⱃⱁⱄⰾⰰⰲⱔⱅⱏ ⱄⱔ ⱁⱅⱏ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏ· ⰰⰿⰹⱀⱏ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱙ ⰲⰰⰿⱏ, ⰲⱏⱄⱂⱃⰻⰻ-ⰿⱘⱅⱏ ⰿⱏⰸⰴⱘ ⱄⰲⱁⱙ· ⱅⰵⰱⱑ ⰶⰵ ⱅⰲⱁⱃⱔⱋⱆ ⰿⰻⰾⱁⱄⱅⱏⰹ-ⱀⱘ, ⰴⰰ ⱀⰵ ⱍⱓⰵⱅⱏ ⱎⱓⰻⱌⰰ ⱅⰲⱁⱑ, ⱍⱏⱅⱁ ⱅⰲⱁⱃⰹⱅⱏ ⰴⰵⱄⱀⰻⱌⰰ ⱅⰲⱁⱑ, ⰴⰰ ⰱⱘⰴⰵⱅⱏ ⰿⰻⰾⱁⱄⱅⱏⰹⱀⰻ ⱅⰲⱁⱑ ⱅⰰⰻ-ⱀⱑ· ⰻ ⱁⱅⰵⱌⱏ ⱅⰲⱁⰹ, ⰲⰻⰴⱔⰻ ⰲⱏ ⱅⰰⰻⱀⱑ, ⰲⱏⰸⰴⰰⱄⱅⱏ ⱅⰵⰱⱑ ⰰⰲⱑ· ⰹ ⰵⰳⰴⰰ ⰿⱁⰾⰻⱎⰻ ⱄⱔ, ⱀⰵ ⰱⱘⰴⰻ ⱑⰽⱁ ⰻ ⰾⰻⱌⰵⰿⱑⱃⰻ, ⱑⰽⱁ ⰾⱓⰱⱔⱅⱏ ⱀⰰ ⱄⱁⱀⱏⰿⰻⱎⱅⰻⱈⱏ ⰻ ⰲⱏ ⱄⱅⱏⰳⱀⰰⱈⱏ ⰹ ⱀⰰ ⱃⰰⱄⱂⱘⱅⰻⰻⱈⱏ ⱄⱅⱁⱗⱎⱅⰵ ⰿⱁⰾⰻⱅⰻ ⱄⱔ, ⰴⰰ (ⱂⱃⱁⱄⰾⰰ)-ⰲⱔⱅⱏ ⱄⱔ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱁⰿⱏ· ⰰⰿⰻⱀⱏ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱙ ⰲⰰⰿⱏ, ⱑⰽⱁ ⰲⱏⱄⱂⱃⰻⰵⰿⰾⱙⱅⱏ ⰿⱏⰸⰴⱘ ⱄⰲⱁⱙ· ⱅⱏⰹ ⰶⰵ, ⰵⰳⰴⰰ ⰿⱁⰾⰻ-ⱎⰻ. ⱄⱔ, ⰲⱏⱀⰻⰴⰻ ⰲⱏ ⰽⰾⱑⱅⱏ ⱄⰲⱁⱙ, ⰻ ⰸⰰⱅⰲⱁⱃⰻ ⰴⰲⱏⱃⰻ ⱅⰲⱁⱗ ⱂⱁⰿⱁⰾⰻ ⱄⱔ ⱁⱅⱏⱌⱆ ⱅⰲⱁⰵⰿⱆ ⰲⱏ ⱅⰰⰻⱀⱑ· ⰹ ⰲⱅⰵⱌⱏ ⱅⰲⱁⰻ, ⰲⰻⰴⱔⰹ ⰲⱏ ⱅⰰⰻⱀⱑ, ⰲⱏⰸⰴⰰⱄⱅⱏ ⱅⰵⰱⱑ ⰰⰲⱑ· ⰿⱁⰾⱔⱋⰵ ⰶⰵ ⱄⱔ ⱀⰵⰾⰻⱈⱁ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱑⱅⰵ, ⱑⰽⱁ ⰶⰵ ⰹ

ⱁⰵⰾⱏⰻⱍⱏⱀⱐⱌⱆ· ⰿⱏⱀⰵⱅⱏ ⱄⰵ ⰶⰵ, ⰴⱑⱁ ⰲⱁ ⰿⱏⱀⱁⱍⰴ ⰳⰾⰰ-ⰳⱁⰾⰰⱀⱆ ⰶⰲⱁⱁⰿⱏ ⰸⰶⰾⱏⰻⱎⰰⱀⱆ ⱋⱁⰵⰾⱁⰵⱅⱏ· ⱀⱁ ⱂⱁⰾⱁⱋⱆⱅⱁ ⰶⰵ ⰸⱋⱁ ⱆⰿⱏ· ⰲⰴⰶⱅⱏ ⱋⱁ ⱁⱅⱁⱍⱏ ⰲⰰⱎⱏ, ⱆⱃⱏⰽⱁ ⱅⱃⰴⱋⰸ-ⱁⱅⱁ, ⱂⱃⰴⰽⰾⱁ ⱂⱃⱁⱎⱁⱀⱆⰴ ⰲⰰⱎⱁⰳⱁ· ⱅⰰⱑⱁ ⰸⱋⱁ ⰿⱁⰾⱆⱅⱁ ⰲⱏⰻ ⰶⰵ: ⱁⱅⱐⱍⰵ ⱀⰰⱎⱏ, ⱆⰽⱁ (ⱁ)ⰶⱆ ⱀⰰ ⱀⱁⱋⱁⰶⱁⱃⱏ, ⰾⰰ ⰶⰲⰵⱅⱆⱅ ⰶⰵ ⰻⱅⰵ ⱅⰲⱁⱁ· ⰾⰰ ⱂⱃⱆⰾⱁⱅⱏ ⱍⰴⰶⰰⱃⱁⰶⱅⰲⱆⱁ ⱅⰲⱁⱁ· ⰾⰰ ⱋⱁⰵⰾⱁⱅⱏ ⰲⱁⰾⰴ ⱅⰲⱁⰴ, ⰴⱑⱁ ⱀⰰ ⱀⱁⱋⱁⰶⱆ ⰻ ⱀⰰ ⱑⱁⰸⱆ· ⱃⰾⰴⱋⱏ ⱀⰰⱎⱏ ⱀⰰⰶⱅⰰⰲⱏⱑⰰⰰⰳⱁ ⰾⱏⱀⱁ ⰾⰰⰽⰾⱏ ⱀⰰⰸⱏ ⰾⱏⱀⱁⰶⱏ· ⰻ ⱁⱅⱏⱂⱄⰶⱅⱆ ⱀⰰⰸⱏ ⰾⰾⱏⰳⱏⰻ ⱀⰰⱎⰵ, ⰴⱑⱁ ⰸⱏⰻ ⱁⱅⱏⱂⰸⱎⱅⰰⱁⰸⱏ ⰾⰾⱏⰽⱏⱀⱆⱑⱁⰸⱏ ⱀⰰⱎⰻⰸⱏ· ⰻ ⱀⱁⰲⱏⰲⱁⰾⱆ ⱀⰰⰶⱏ ⰲⱏ ⱀⰰⱂⰰⰶⱅⱏ, ⱀⱏ ⱆⱑⰽⰰⰲⱆ ⱀⱆ ⱁⱅⱏⱂⱁⱃⱆⰴⱑⱀⰻ· ⰴⱑⱁ ⱅⰲⱁⱁ ⱁⰶⱅⱏ ⱍⰴⰶⰰⱃⱏⰶⱅⰲⱆⱁ ⰻ ⰶⱆⰾⰰ ⰻ ⰶⰾⰰⰲⰰ ⰲⱏ ⰲⰴⱑⱏⰻ· ⰰⱄⱆⱂⱏ· ⰰⰲⱁ ⱑⱁ ⱁⱅⱐⱂⰸⰲⰰⱁⱅⱁ ⰻⰾⱁⰴⱑⱁⱄⱏ ⰶⱏⰳⱃⰴⱎⱁⱀⰻⰴ ⱆⱃⱏ, ⱁⱅⱐⱂⰸⰶⱅⱆⱅⱏ ⱆ ⰲⰰⱄⱏ ⱁⱅⱁⱍⱏ ⰲⰰⱎⱏ ⱀⱁⱋⱁⰶⱑⱏⰻ· ⰰⱎ-ⱅⱁ ⰾⱆ ⱀⱁⱁⱅⱐⱂⰸⰲⰰⱁⱅⱁ ⰻⰾⱁⰲⰴⱑⱁⱄⱏ ⰶⱏⰳⱃⰴⱎⱁⱀⱆ(ⱆ) ⱆⱃⱏ, ⱀⱆ ⱁⱅⱁⱍⱏ ⰲⰰⱎⱏ ⱁⱅⱐⱂⰸⰶⱅⱆⱅⱏ ⰶⱏⰳⱃⰴⱎⱁⱀⱆⱆ ⰲⰰⱎⱆⱃⱏ· ⱁⰳⰾⰰ ⰽⱁ ⱂⱁⰶⱅⱆⱅⱁ ⰶⰵ, ⱀⱁⱋⱁⰵⰾⰴⱅⱁ ⰴⱑⱁ ⱆ ⰸⱂⱁⱑⱃⱆⱅⱆ· ⱂⱃⱁⰶⱄⱃⰰⰽⰾⰰⰳⰵⱅⱏ ⱑⱁ ⰾⰻⱍⰰ ⰶⰲⱁⰴ, ⰾⰰ (ⰶⰵ ⱑⱏⰻⱎⰵ ⰰⰲⱆⰾⱆ ⰻⰾⱁⰲⰴⱑⱁⱄⱏ ⱂⱁⰶⱅⰵⱎⱅⱁ)·

4. Изъ Клоцiева-та ржкопись

изъ слово-то на Великый Петъкъ.

Ⰲⱁⰾⰻⱑⰰ ⰸⱋⱁ ⱁⰶⱅⱏ ⱅⰲⰰⱃⱏ ⱀⱁⱋⱁ, ⱁⱅⱏ ⱀⱁⱋⱏⰻⱅⱏⰴ ⰲⱏ ⱑⱏⰻⱅⱏⱁ ⱂⱃⰻⰾⰲⰰⱀⰰ· ⰲⱁⰾⰻⱑⱏⰻ ⰽⱁ ⰸⱁⰵⱅⱏ ⰻ ⰰⱀⰿⱁ-ⰾⱏⰶⱑⰻⱁⰵ ⰶⰻⰾⱏⰻ, ⱀⱁⰲⰻⰾⰻⰸⱏⰻⱆⰸⰻ ⰾⱁⱑⱃⱁⱅⰰⰸⰻ ⰲⰴ-ⱀⱏⱍⰰⱁⰸⱏⰻ· ⱂⱁⰾⱁⱑⰻⱅⱏ ⰶⰵ ⰻ ⰶⰻⰸⱏ ⰶⰾⱏⱀⱏⱍⱁ, ⰾⱏⱀⱁ-ⰲⱏⱀⱏⱀⰻⰸⱏ ⰶⰵ ⰶⰲⰴⱅⱁⰸⱏ ⱁⱑⰾⰰⰳⰰⱁⰵ, ⱀⱁⱋⱁⰶⱑⱁ ⱅⱁⱍⱁⱀⱏⱁ ⰳⱁⱀⰵ· ⰾⰻⰲⱏ ⱅⰲⱁⱃⰻⱅⱏ ⰸⰸⰸ ⱑⱁⰸⰾⰴ ⰲⰻⰶⰵⱋⱅ

ⱂⱁⰲⰵⰾⱑⱀⱏⰵⰿⱏ ⱀⰰ ⰲⱁⰴⰰⱈⱏ, ⰰ ⱅⱔⰶⱏⰽⰰ ⰲⰵⱎⱅⱏ ⱄⱘⱎⱅⰻ· ⱍⱏⱅⱁ ⰶⰵ ⰽⱏⱅⱁ ⱃⰵⱍⰵⱅⱏ, ⰿⱁⱃⰵ ⱂⱃⱁⱄⱅⱃⱏⱅⱁ ⰲⰻⰴⱔ ⰻ ⱂⱑⱄⱏⰽⱁⰿⱏ ⱄⱏⰲⱔⰸⰰⱀⱁ? ⱀⱏ ⰲⱏⱄⱑ ⱆⰱⱁ ⰴⱁⰱⱃⰰ ⱄⱘⱅⱏ ⰻ ⰷⱑⰾⱁ ⰴⱁⰱⱃⰰ, ⰻ ⱅⰲⱁⱃⱐⱌⱔ ⰿⱘⰴⱃⱁⱄⱅⰻ ⱈⱘⰴⱁⰶⱏⱄⱅⰲⰻⱑ· ⱂⱃⱑⱄⱂⱑ ⰶⰵ ⱄⱏⱗ ⰴⱁⰱⱃⱁⱅⱘ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏ, ⱂⱁⱍⱅⰵⱀⱏⰵⰿⱏ ⰴⱁⱄⰰⰶⰴⰵⱀⱏⰵ ⱂⱁⱍⱏⱅⰵⱀⱏⰻⰿⱏ ⱄⱅⰲⱁⱃⱏ· ⰴⰻⰲⱏ ⰱⱁ ⱅⰲⰰⱃⰻ ⱂⱃⰻⱀⰵⱄⱏ, ⱂⱃⱑⱄⱂⱑⱗⱎⱅⱏ ⰿⱑⱃⱘ ⱅⰲⰰⱃⰻ, ⱀⰵⱄⰾⰰⰲⱘ ⱍⱏⱅⱁⰿⱏⰻⰿⱏ ⰻⰸⰴⱏⱑ· ⱅⰰⰽⱁ ⱍⰻⱄⱅⱏ ⱅⰲⰰⱃⱏ ⰾⱏⱄⱅⰻ ⰿⰰⱅⰹ ⱀⰵⰲⱑⰴⱘⱎⱅⰹ. ⰻ ⱂⱁⰿⰹⰾⱁⰲⰰ ⱗ ⰱⱁⰳⱏ, ⰻ ⱀⰵⱄⰻⱅⱏ ⰽⱃⱏⱄⱅⱏ ⱂⱁ ⱄⱃⱑⰴⰾⱑ, ⱃⰰⰸⱆⰿⰰ ⰲⰵⰶⱑ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏ ⰵⱄⱅⱏ ⱄⱏⱄⱆⰴⱏ, ⱅⰲⰰⱃⰻ ⰲⱏⱄⰵⱔ ⱄⰻⰾⱀⱑⰹ· ⰱⰵⰸ ⰴⱑⰾⰰ ⱆⰱⱁ ⱍⰻⱄⱅⱏ ⱀⰵⰱⱁ ⰽⱏ ⰻⱄⱂⱃⰰⰲⰾⰵⱀⰻⱓ ⱀⰵⱍⱏⱄⱅⰹ, ⰻ ⱄⰾⱏⱀⱐⱌⰵ ⱄⰲⱑⱅⰾⱑⰰⱎⰵ ⱄⱔ, ⱂⱁⰽⰾⰰⱀⱑⱀⱏⰵ ⱂⱃⰻⱁⰿⰾⱔ, ⰲⱏⰸⰱⱃⰰⱀⱑⱅⰹ ⱄⱔ ⱂⱁⰽⰾⰰⱀⱑⱗⱎⱅⱁⰻⰿⱏ ⱄⱔ ⱀⰵⰿⱁⰶⰵ. ⰿⱁⱃⰵ ⱁⰱⰾⰻⱍⰰⰰⱎⰵ ⱄⱔ, ⰸⰻⱃⰵ ⱄⱏⰻ ⰽⱏ ⱄⱅⱑⱄⱅⰵⰿⱏ· ⰻ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏ ⱄⰾⱑⱂⱏ ⱂⱃⱑⰴⰵⰾⰰⰰⱎⰵ ⱅⰲⰰⱃⱏ· ⰵⰿⱏⰶⰵ ⱄⱔ ⱆⱅⱏⰽⱀⱑⰰⱎⰵ, ⰽⰾⰰⱀⱑⰰⱎⰵ ⱄⱔ ⰵⰿⱆ, ⰱⱁⰳⰰ ⱀⰵⰿⱁⰳⱏⰻ ⱁⰱⱃⱑⱄⱅⰻ, ⰵⰳⱁⰶⰵ ⰲⱏⱄⰵⱔ ⱅⰲⰰⱃⰻ ⱀⰰⱃⰵⰽⱏ ⱂⱃⱁⱂⱁⰲⱑⰴⰰⰵⱅⱏ· ⱀⰵⰲⱏⰻⱄⱅⱏ ⰴⱁⰲⱏⰾⱏⱀⱏ ⱂⱃⰻⱀⰵⱄⱅⰻ ⱆⱍⰵⱀⰻⱑ ⱁ ⰵⰴⰻⱀⱁⰿⱏ ⰱⱁⰸⱑ: ⱀⱏ, ⰵⰳⱁⰶⰵ ⱀⰵ ⱄⱅⰲⱁⱃⰻ ⱀⰵⰱⱁ, ⰽⱃⱏⰸⰴⱏ ⰲⱏⰸⰿⱁⰶⰵ, ⰻ ⰵⰳⱁⰶⰵ ⱄⰾⱏⱀⱐⱌⰵ ⱀⰵ ⰿⱁⰶⰰⱎⰵ ⰸⰰⰸⱍⰻⱅⰹ, ⰽⱃⱏⱄⱅⱏ ⰲⱏⱄⰻⱑⰲⱏ ⱂⱃⱁⱄⰲⱑⱅⰹ·

V. Изъ Охридскыя Праксапостоляръ.

Дѣян. XVII, 4—7.

Ⰹ ⰵⱅⰵⱃⰹ ⱁⱅⱏ ⱀⰹⱈⱏ ⰲⱑⱃⱁⰲⰰⱎⱔ ⰹ ⱂⱃⰹⰾⱁⰶⰹⱎⱔ ⱄⱔ ⰽⱏ ⱂⰰⰲⱏⰾⱆ ⰹ ⱄⰹⰾⱑ, ⱍⱔⱄⱅⰹⰲⱏⰹ ⰵⰾⰹⱀⰹ ⱀⰰⱃⱁⰴⱏ ⰿⱏⱀⱁⰶⱏ, ⰶⰵⱀⱏⰹ ⰶⰵ ⰹ ⱄⱅⰰⱃⱑⱎⰹⱀⱏⰹ ⰳⱃⰰⰿⰰ ⱀⰵⰿⰰⰾⱁ· ⰲⱏⰸⱃⰵⰲⱏⱀⱁⰲⰰⰲⱏⱎⰵ ⱂⱃⱁⱅⰹⰲⰾⱑⱗⱎⰹⰹ ⱄⱔ ⰹⱆⰴⰵⰹ, ⰵⰿⱏ-

ШЭ ƜЬ·8Ж8ꟼȢЬ·8Ȣ ꙌЄЖЄ ЭƜЭЬ·8Ȣ ꝏ8Ꝺ·8Ȣ, Ȣ ꟼ+ЬЭꝹ·8 ՁƜᏉЭЬ·8ШЭ, ꙌꝹ·8ᏉΔЬЄ ΓЭ ꟹЬ+Ꝺ꙳: Ȣ ΓЬȢШЭꝹ·8ШЭ Ꮙ·8 ꝹЭꙌ·8 +Ձ·8ՁЭꟼЭᏉ·8, ȢՁЬ++ЬЄ Эꟼ (ȢꝏᏉЭՁƜȢ Ь·8 ꟼ+ЬЭ-ꝹЭꙌ·8· Ȣ ꟼЭЭꟼЬЖƜ·8ШЭ ЖЭ Эꟼ) ᏉꝹΔ++ЬЄ +Ձ·8ՁЭꟼ+ Ȣ ЭƜЭЬ·8Ȣ ЭƜ·8 ꟼЬ+Ɯ·8 Ь·8 ꝹЬ+ЖꝹ+ꟼЭꙌ·8, ЬЬȢЄꙌЭ: ΔЬЭ Ь+ꝏ·8ᏉΔꙌ+Ꮙ·8ШЭ Ꮙ·8ՁЭꝹЭꟼЄЭЄ, ՁȢȢ Ձ+ꙌЭ ꟼ·8ՁꟼΔ ΓЬȢ-ꝹЄꙌ·8, ЭЄЖЭ ΓЬȢЄƜ·8 +Ձ·8ՁЭЬ·8: Ȣ ՁȢ Ꮙ·8ՁȢ ΓЬЭƜȢᏉ·8ꟼЭ ꟼЬ+ᏉЭꙌ·8 ЬЭՁ+ЬЭᏉЭꙌ·8 ƜᏉЭЬЄƜ·8, ᏉЭՁ+ЬΔ ȢꟼЭꝹЭ ꝹꝹ+-ꝹЭꝹЭЄШЭ, ȢՁ꙳꙳+)·

ТИПОГРАФИЧЕСКЫ ПОГРѢШКЫ.

Стр.	ред.	писано.	поправи.
17	23	и паерькъ'.	и юрчикъ'.
19	26	и паеркъ'	и юрчикъ'
30	12	чловчьскꙑи	чловѣчьскꙑи
31	7	въ окръвеннѥ	въ откръвеннѥ
32	6	и хвалаще	и хвалаще
34	17	марта .в҃.	марта .к҃.
35	23	сватꙑнма	сватꙑнма
47	21	вѣроуж и	вѣроужи
48	10	глаш҃	гла҃іш
64	12	собо́рицѥмь	собо́рицѥмъ
81	1	баагостꙑ́ни	благостꙑ́ни
82	27	ѾБложи́лъ ли	ѿбложи́лъ ли
91	24	ѿѕло́ви	ѿѕло́би
93	18	на н҃сбѧ̀	на н҃бсѧ̀
114	14	невѣ́сто	невѣ́сто
132	22	[illegible]	[illegible]